

KLIENTELLET PÅ ARBEJDSANSTALTERNE

*En undersøgelse
foretaget på foranledning af det af socialministeriet
nedsatte udvalg angående forsorgen for
de i forsorgslovens kapitler XXIV- XX VII
omhandlede personer*

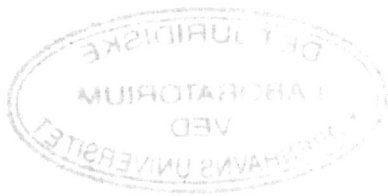
VED
KAREN BERNTSEN
BISTÅET AF
TJENESTEMÆND I SOCIALMINISTERIET

GENNEMSET AF
OVERLÆGE DR. MED. G. K. STÜRUP
OG KONTORCHEF I SOCIALMINISTERIET
BARON V. WEDELL-WEDELSSBORG

BETÆNKNING NR. 102

1955

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. MENNESKER PÅ ARBEJDSANSTALT	9
II. KLIENTELUNDERSØGELSEN VED ÅRSSKIFTET 1950	16

Kapitel 1.

Formål og tilrettelæggelse	16
<i>Undersøgelsens formål</i>	16
<i>Indsamling af materialet</i>	16
1. Interview-undersøgelsen (anstaltsgruppe I)	17
2. Det fra visse andre anstalter modtagne materiale (anstaltsgruppe II)	21
3. Betydningen af sondringen mellem gruppe I og gruppe II	22
<i>Kortfattet karakteristik af det udvalgte materiale</i>	22
1. Materialets fordeling på anstalterne	22
2. De undersøgte personers aldersfordeling	23
<i>Materialets repræsentativitet</i>	25

Kapitel 2.

Mandsundersøgelsen	27
<i>Indlæggelsen</i>	27
1. Reglerne i lov om offentlig forsorg	27
2. Indlæggelsesparagraffernes anvendelse	28
3. Foranledningen til den socialt relevante indlæggelse	32
4. Den anbringende myndighed	34
<i>Opvæksten</i>	35
1. Familieforhold under opvæksten	35
a. Psykiske eller sociale defekter i slægten	35
b. Fødsel udenfor ægteskab	37
c. Søskendeforhold	37
d. Placering i søskenderækken	38
e. Brudte hjem	39
2. Forhold vedrørende opdragelsen	41
a. Opdragelsens karakter	41
b. Tilpasningsvanskeligheder	43
c. Indstilling til opdragerne	43
3. Placering i samfundet under opvæksten	44
a. Forældrenes sociale placering	44
b. Geografisk barndomsmiljø	45
c. Skoleforhold	46
d. Erhvervsarbejde udenfor hjemmet i barndommen	47
e. Tidspunktet for fraflytning fra barndomshjemmet	48
f. Børneforsorg	49
4. Sammenfatning	51
<i>Erhverv</i>	51

<i>Forskellige sociale og personlige forhold</i>	56
1. Indfødsret	56
2. Værnepligtsforhold	56
3. Sygekasse- og fagforeningsforhold	57
4. Alders- og invaliderente	59
5. Økonomiske forhold	60
6. Interesser	61
7. Civilstand	62
8. Forhold vedrørende ægteskab	65
9. Børn	66
<i>Seksuelle forhold</i>	66
<i>Ophold på arbejdsanstalt</i>	69
1. Opholdenes varighed	69
a. Det sidste opholds varighed	69
b. Antal år på arbejdsanstalt	70
2. Antal indlæggelser på arbejdsanstalt	72
3. Langvarige anstaltsophold for personer, der „ikke“ eller kun „sjældent“ er dimitterede	73
<i>Vagabondage</i>	76
1. Vagabondagens kendetegn	76
2. Anbringelse på flere forskellige arbejdsanstalter	78
3. Seneste geografiske miljø	79
<i>Kriminalitet</i>	81
1. Sammenhæng mellem anstaltsanbringelser og kriminalitet	81
2. Oplysninger vedrørende kriminalitet	82
3. Antallet af lovovertrædere	82
4. Arten af de begåede lovovertrædelser	83
5. Sanktionernes art og omfang	84
a. Bøde, hæfte- og fængselsstraffe	84
b. Særforanstaltninger	85
c. Interneringstid ved dom eller tiltalefrafald	87
6. Inddelinger efter kriminalitet	88
a. Dominanstyper	88
b. Dominansgrupper	89
c. Kriminelle levnedsløbstyper	95
7. Sammenfatning	98
<i>Institutionsliv</i>	99
<i>Helbredet</i>	101
1. Oplysningerne om den nuværende helbredstilstand	101
2. Legemlige sygdomme	103
a. Medicinske sygdomme	103
b. Nervesygdomme eller organiske hjernelidelser	104
c. Sygdomme i bevægelsesorganerne	105
d. Sansedefekter	105
e. Andre sygdomme	106
3. Legemlige sygdomme og alderen på undersøgelsestidspunktet	106
4. Overståede sygdomme	107
<i>Psykiske forhold</i>	109
1. Psykiatriske undersøgelser	109
2. Alvorligere psykiske lidelser	111
a. Schizofreni	112
b. Dementia	114
paralytica	114
c. Dementia alcoholica	114
d. Dementia senilis og dementia arteriosclerotica	115

e. Epilepsia	116
f. Organiske hjernelidelser	117
g. Psykogene sindslidelser	118
h. Nervøse lidelser	119
i. Narcomania	120
j. Formodet sindssygdøm	121
3. Tidligere indlæggelser på psykiatriske afdelinger, sindssygehospitaller og lignende	121
4. Intelligens	122
5. Personlighedsafvigelser	127
<i>Alkoholismen</i>	132
1. Alkoholismens forekomst blandt anstaltsklientellet	132
2. De drikfældige	133
3. Drikkevaner	136
4. Drikkeriets art	136
5. Alder ved drikkeriets begyndelse	137
6. Afvænningsforsøg	138
7. Sammenligninger med andre undersøgelser	139
<i>Sampillet mellem psykiske og legemlige lidelser</i>	140
<i>Arbejdsduelighed</i>	143
1. Den fysiske arbejdssevne	143
2. Arbejdsførhed	144
<i>Den sociale deroute</i>	148
1. Tidspunktet for den sociale deroutes begyndelse	148
2. Deroutegrupperne og den legemlige og psykiske tilstand på undersøgelsestidspunktet	152
3. Deroutegrupperne i relation til sociale og psykologiske faktorer	155
4. Udløsende faktorer for deroutens begyndelse	160
5. Sammenfatning	161
<i>Specialafsnit</i>	163
<i>De unge mænd på arbejdsanstalt</i>	163
<i>De gamle mænd på arbejdsanstalt</i>	168
<i>Forsømmelige forsørgere på arbejdsanstalt</i>	172
<i>Alkoholmisbrugets omfang sammenholdt med de socialrelevante faktorer</i>	177
a. Legemlig og psykisk status	178
b. Opvækstvilkår	179
c. Erhvervsforhold	180
d. Civilstand	181
e. Seksuelle forhold	181
f. Seneste geografiske miljø	182
g. Vagabondage og anstaltsophold	182
h. Institutionsliv bortset fra ophold på arbejdsanstalter	183
i. Kriminalitet	183
j. Sammenfatning	184

Kapitel 3.

Kvindeundersøgelsen	186
<i>Indledning</i>	186
<i>Kvinderne fra Set. Jørgens Stiftelse</i>	186
<i>De unge prostituerede</i>	188
1. Ophold på arbejdsanstalt	188
2. Opvæksten	188
a. Sociale og psykiske defekter i slægten	189
b. Familieforhold under opvæksten	190

c. Opdragelsen	192
d. Barndoms miljøet (geografisk og socialt)	192
3. Uddannelse og erhverv	193
4. Seksuelle forhold. — Prostitution	193
5. Forskellige personlige og sociale forhold	195
a. Indfødsret	195
b. Forhold til sygekasse	195
c. Civilstand	195
d. Børn	196
6. Helbredet	196
7. Psykiske forhold	196
8. Alkoholmisbrug	198
9. Kriminalitet	199
<i>De andre kvinder på arbejdsanstalt</i>	<i>200</i>
1. Ophold på arbejdsanstalt	200
2. Opvæksten	201
a. Psykiske og sociale defekter i slægten	201
b. Familieforhold under opvæksten	201
c. Opdragelsen	201
d. Barndoms miljøet	201
3. Uddannelse og erhverv	202
4. Forskellige personlige og sociale forhold	203
a. Indfødsret	203
b. Sygekasseforhold	204
c. Alders- og invaliderente	204
d. Civilstand	204
e. Børn	205
5. Seksuelle forhold. — Prostitution	206
6. Helbredet	206
7. Psykiske forhold	207
8. Alkoholmisbrug	210
9. Kriminalitet	210
<i>Sammenfatning</i>	<i>211</i>

III. EFTERUNDERSØGELSEN AF 207 MÆND OG 50 KVINDER ANBRAGT PÅ SUNDHOLM 1935—38. 213

Kapitel 1.

Formål og tilrettelæggelse	213
---	------------

Kapitel 2.

Mandsefterundersøgelsen	215
<i>Ophold på arbejdsanstalt</i>	<i>215</i>
<i>Kriminalitet efter første anbringelse på Sundholm</i>	218
<i>Forskellige personlige og sociale forhold</i>	<i>221</i>
<i>Helbredet</i>	<i>222</i>
1. Legemlige sygdomme og defekter	222
2. Psykiske forhold	223
<i>Dødelighed og dødsårsager</i>	<i>224</i>
<i>Opholdssted</i>	<i>226</i>
<i>Sammenfatning</i>	<i>226</i>

Kapitel 3.

Kvindeefterundersøgelsen	230
<i>Indledning</i>	230
<i>Ophold på Sundholm</i>	230
<i>Kriminalitet inden første anbringelse på Sundholm</i>	231
<i>Kriminalitet efter første anbringelse på Sundholm</i>	232
<i>Prostitution efter første anbringelse på Sundholm</i>	234
<i>Forskellige personlige og sociale forhold</i>	235
<i>Legemlig og psykisk tilstand</i>	236
<i>Det geografiske miljø</i>	237
<i>Døde</i>	238
<i>Civilstand</i>	238
<i>Ægtefællernes kriminalitet</i>	240
<i>Efterundersøgelsens resultat</i>	241
IV. RESUME	245
V. BEHANDLINGSMÆSSIGE OVERVEJELSER OM MENNESKER PÅ ARBEJDSANSTALT	263
<i>Vurderingen af klientellet</i>	263
<i>Behandlingens karakter</i>	266
<i>Behandlingens etablering</i>	269
<i>Behandlingens afsluttende fase</i>	272
VI. BILAG	274
En undersøgelse af klientellet på en privat ungdomsskole	274
<i>Indledning</i>	274
<i>Indsamlingen af materialet</i>	275
<i>Bearbejdelsen</i>	275
<i>Alderen på undersøgelsestidspunktet</i>	276
<i>Opvæksten</i>	276
<i>Sociale forhold</i>	279
<i>Legemlige og psykiske forhold</i>	283
<i>Spiritusmisbrug</i>	284
<i>Intelligens</i>	284
<i>Personlighedsafvigelse</i>	285
<i>Opholdet på skolen</i>	285
<i>Kriminalitet og andre tilpasningsvanskeligheder efter afgang fra skolen</i>	286
<i>Tidspunktet for tilpasningsvanskelighedernes opståen</i>	288
<i>Konklusion</i>	293

I

MENNESKER PÅ ARBEJDSANSTALT

I første del af den betænkning, der er afgivet af udvalget angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV—XXVII omhandlede personer, er der bl. a. givet en beskrivelse af den historiske udvikling, der har ført til oprettelsen af arbejdsanstalterne i deres nuværende form, ligesom der er redegjort for anstaltens størrelse, indretning, arbejdsmuligheder, personaleforhold o. lign.

Den her foreliggende redegørelse drejer sig om de mennesker, som er eller har været indlagt på arbejdsanstalterne, og den bygger på en socialpsykologisk undersøgelse af en del af klientellet. Kedegørelsen hviler hovedsagelig på en beskrivelse af forskellige forhold vedrørende de indlagte, og dertil er knyttet en statistisk bearbejdelse, hvor en sådan er ønskelig og mulig.

Ved en statistisk bearbejdelse opnår man at klarlægge fællestræk ved større grupper af forskelligartede individer, fællestræk som de detaljerede oplysninger i de individuelle tilfælde ville tilsløre. Man kan endvidere i visse tilfælde på videnskabelig sandsynlighedsbasis begrunde eventuelle antagelser om forskelle mellem grupperne indbyrdes, for så vidt angår de undersøgte egenskaber. Det er imidlertid en følge af selve den statistiske analyse, at nuancerne udviskes, og de individuelle forskelle elimineres.

Under disse forhold kan det være vanskeligt for læserne at danne sig et indtryk af den enkelte person og hans livsløb. Uanset om en undersøgelse omfatter 200 eller 500 personer, som inddeles i grupper efter forskellige kriterier, bør man stadig have i erindring, at det drejer sig om lige så mange forskellige livsskæbner. Hvert enkelt menneske har sit individuelle præg, og hans liv er et dynamisk forløb, som er specielt for ham, og som det er af allerstørste betydning at kende. For at også læserne skal kunne danne sig et indtryk af de undersøgtes individualitet skal man her, inden den systematiske gennemgang, give nogle eksempler på de menneskeskæbner, undersøgerne har mødt gennem deres arbejde. Man har ikke villet vise bestemte typer eller fremhæve specielle tilfælde og har derfor tilfældigt udvalgt 6 mænd og 1 kvinde, hvis livshistorier i det følgende skal gennemgås:

1) A. er 55 år, han er ugift, har i de senere år ernæret sig som „handelsmand“, men er oprindelig uddannet i kontorfaget. Han er opdraget hos sine forældre i en større provinsby. Faderen var manufakturhandler, og de økonomiske forhold var gode. A. var den næst yngste af en stor børneflokk, hvoraf nogle er døde i en ung alder. Hjemmet har antagelig været præget af moderens sygdom, hun var i mange år syg af tuberkulose, og børnene blev passet af skiftende husassistenter. Moderen døde dog først, efter at A. var blevet voksen. Han klarede sig godt i skolen og gik ud med realeksamen. Senere fik han en handelsmæssig uddannelse, samtidig med at han havde arbejde på kontor. 19 år gl. fik han arbejde i udlandet, hvor han var 1 år, men ved 1. verdenskrigs udbrud rejste han tilbage til Danmark og tog ophold i København, hvor han ikke før havde boet.

Han fortæller, at han ikke kunne få arbejde ved sit fag, og efter at have gået arbejdsløs et stykke tid fik han plads som tjener. Han angiver, at han først efter at have fået dette arbejde begyndte at drikke. 22 år gl. kom han første gang i konflikt med politiet, idet han fik en advarsel for betleri. I de følgende år

havde han sæsonarbejde som tjener. 23 år gl. flyttede han sammen med en ekspeditrice, som han fik et barn med. Efter 3 års forløb flyttede kæresten dog fra ham, efter hans egne oplysninger fordi han drak for meget. I den forløbne tid var hun blevet straffet for samlejetyverier, og han for hæleri i samme anledning. Han fortsatte som tjener dels her, dels i udlandet. Indimellem har han været idømt en del korte fængselsstraffe for betleri og bedrageri samt 8 mdr.s fængsel for tyveri. 37 år gl. blev han første gang anbragt på en arbejdsanstalt, og han fortsatte nu med skiftende ophold på forskellige arbejdsanstalter og afsoning af korte fængselsstraffe hovedsagelig for beruselse. Når han var ude, arbejdede han som løsarbejder eller ernærede sig som handelsmand. De sidste 6 år har han hovedsagelig været anbragt på arbejdsanstalt, bortset fra nogle få mdr., hvor han er udeblevet fra anstalten under udgang. Han har ikke haft fast bopæl de sidste 15—16 år, men har boet på herberger el. lign.

Sådan ser hans livsløb ud., efter at man har sammenholdt hans egne oplysninger med de forskellige kontroloplysninger. Det centrale punkt må antages at være den periode i 20 års alderen, da han fra udlandet kommer til København uden arbejde, forlader sit fag og bliver tjener. Måske har han drukket rigeligt allerede på dette tidspunkt, men man ved ikke noget sikkert om det; senere er der i hvert fald tale om et misbrug sandsynligvis som følge af det nye erhverv, måske også under indflydelse af storstadsmiljøet og måske tillige gennem samlivet med den nævnte kvinde. Men hans sociale deroute sker ganske brat, og han har aldrig nået at rejse sig igen, selv for kortere perioder.

Han er normalt begavet, og er villig til at give overfladiske oplysninger, men han enten vil ikke eller er ikke i stand til at komme ind på dybere problemer. Han mener selv, at det er gået ham så galt, fordi han „altid har levet i nuet" og aldrig har „bekymret sig om dagen i morgen". Han vil nok indrømme, at han har drukket rigeligt, men mener ikke, han er drikkædlig, og angående den første advarsel for betleri siger han, at det skyldtes en ren tilfældighed, han gik arbejdsløs i København og ventede på penge fra sin familie, men da de ikke kom, forsøgte han at tigge.

Det er vanskeligt nu at se hans oprindelige karakterstruktur, men det er muligt, at han altid har været temmelig viljessvag, og efterhånden som alkoholmisbruget er tiltaget, er hans muligheder for at genoptage en til hans miljø, uddannelse og evner svarende stilling i samfundet blevet forringede. Afvænningskur har ikke været forsøgt; om den med heldigt resultat kunne gennemføres på nuværende tidspunkt er vel et stort spørgsmål, i hvert fald vil det ikke kunne lade sig gøre uden et langvarigt ophold i en behandlingsinstitution. Tilbage bliver så, om det havde været muligt at undgå denne udvikling. Med de nu eksisterende midler og den stigende forståelse af problemerne, kunne samfundet måske have grebet ind, da han fik sin første advarsel for betleri, f. eks. ved at undersøge hans sociale og psykologiske forhold på dette tidspunkt, og således muligvis have drejet udviklingen i en anden retning.

2) B. er nu 67 år gl., han er uddannet skomager, men har i mange år sejlet som matros. Han har været gift, men er blevet separeret for et par år siden efter over 40 års ægteskab.

Han er opdraget hos sine forældre i provinsen, faderen var postbud i 40 år, og de økonomiske forhold var ganske jævne. Han er mellemste barn i en temmelig stor børneflokk. Forældrene var afholdsfolk og stærkt religiøse, og det er sandsynligt, at opdragelsen har været præget heraf. Han fik en almindelig folkeskoleuddannelse og kom efter skolens afslutning i lære i det fag, han selv ønskede. Han blev udlært, men efter at have arbejdet et par år ved faget, forlod han det og begyndte at sejle, dels i indenrigs- dels i udenrigsfart, og han har ernæret sig herved til sit 60. år, altså i over 40 år.

23 år gl. giftede han sig, der er 3 børn i ægteskabet, forholdet til konen har efter hans oplysninger været godt. Økonomisk har han, bortset fra en enkelt kortvarig hjælp fra socialkontoret, klaret sig selv og sin familie. Han har antagelig i en hel del år drukket rigeligt, 40 år gl. har han forsøgt selvmord i beruset tilstand, men først efter 50 års alderen har han fået en del bøder for beruselse. Samtidig har han en sluttet

sag for tyveri af en flaske snaps og tiltalefrafald for forsøg på uterlighed i beruset tilstand. Efter sit 60. år får han vanskeligheder ved at skaffe sig arbejde, han kan ikke følge med i tempoet, er indlagt på hospital for broklidelse, og han afskediges ofte på grund af beruselse. Da han er 65 år gl., søger konen separation på grund af hans drikkeri, men han får dog lov at blive boende hjemme ½ års tid, indtil hun forbyder ham adgang, også på grund af spiritusmisbrug. Kort efter indlægges han påny på hospital efter selvmordsforsøg.

66 år gl. bliver han idømt 3 mdr.s fængsel for uterlighed i beruset tilstand over for en dreng. Han bliver mentalundersøgt, og der konkluderes, at han er „noget svagt begavet Han frembyder ikke sikkert psykotiske træk og heller ikke tegn på seksuelle abnormiteter. Han har lige siden ungdommen været forfalden til drikkeri, og hans sidste uterlighedshandling synes udelukkende at skyldes drikfældighed“.

Han søger derefter aldersrente, men får afslag. Efter løsladelsen er han nogle gange indlagt på hospital, indimellem får han atter lov at bo hos konen, men i jan. 1950 møder han beruset på socialkontoret, han har da intet sted at bo, og han tilbydes indlæggelse på arbejdsanstalten, hvilket han går med til.

Denne mand har altså trods et stort spiritusforbrug klaret sig socialt til sit 60. år, men så går det galt for ham. Man kan ikke se, hvad der sætter skredet i gang. Er det alkoholmisbruget, der nu påvirker den legemlige tilstand, så han ikke mere kan klare arbejdet, eller er det alderen, der er skyld i det? Samtidig er der måske en gensidig påvirkning af de ægteskabelige forhold og alkoholmisbrugets størrelse. Så længe han klarede de økonomiske forpligtelser, blev drikkeriet vel tolereret, men da hans økonomiske forhold blev dårligere, blev det sikkert vanskeligere for konen at acceptere drikkeriet. Hun gav op, og hans muligheder for at klare sig alene blev stærkt forringede, da han mistede det faste holdepunkt i hjemmet. Dertil kom så straffen, som har forhindret ham i at få aldersrente. Hvis man kunne afholde ham fra at drikke, kunne man måske få konen, som han endnu har forbindelse med, til at genoptage det ægteskabelige samliv, men ellers vil der vel på nuværende tidspunkt ikke være andet end institutionsophold tilbage.

3) C. er 31 år gl., han er ugift og har oprindelig været landarbejder. Hans far var arbejdsmand i København. Han er den yngste af 2 børn. Da han var 3—4 år gl., flyttede forældrene fra hinanden, og moderen med de 2 børn tog hjem til sine forældre på landet. Moderen fik her et barn udenfor ægteskab, men døde kort efter, da han var 6 år. Børnene blev så opdraget hos bedsteforældrene, faderen har han ikke haft nærmere forbindelse med. Han angiver, at han var stærkt knyttet til sin moder, og at han efter hendes død holdt sig meget for sig selv. Han gik i landsbyskole og klarede sig ganske godt. Fra sit 7. år har han arbejdet på gårdene rundt omkring, og da skolen var færdig, fik han plads ved landbruget.

I 15 års alderen lå han ½ års tid på sygehuset efter at være kommet til skade med ryggen. Siden har han lidt af rygskævhed. Han opgav nu landbruget og rejste til København, hvor han fik arbejde som bagerikarl og køkkenkarl. Han begyndte at vagabondere ca. 19 år gl., havde indimellem løst arbejde, men meldte sig samme vinter første gang på arbejdsanstalten med forfrysninger i fødderne. Han påstår, at han efter dette ophold begyndte at drikke, men det er dog sandsynligt, at han allerede var begyndt inden. I de følgende 12 år op til denne undersøgelse, har han været indlagt 14 gange på forskellige arbejdsanstalter; ialt har han været bragt over 6 år. Han er hyppigt blevet dimitteret til arbejde som køkkenkarl på kroer og hoteller, men har som regel forladt pladserne efter kort tids forløb eller er afskediget på grund af beruselse og tyverisigtelser. Han er idømt et par korte fængselsstraffe for småtyverier samt bøder for beruselse.

Denne mands sociale deroute er begyndt i en meget ung alder, egentlig vel allerede da han fra et udpræget landmiljø i 15—16 års alderen kommer til København. Hvor stor betydning hans erhvervede rygskævhed i samme alder kan tillægges, er vanskeligt at sige. Han siger selv, at han aldrig har brudt sig om landarbejde, men altid gerne har villet være bager, og måske har han derfor benyttet sin sygdom til at forsøge at komme ud af det tidligere erhverv. Men han klarede det ikke. Han virker ikke særlig godt begavet, uden at handog kan betegnes som sinke. Han må karakteriseres som drikfældig.

De offentlige myndigheder havde første gang egentlig forbindelse med ham, da han 19 år gl. blev anbragt på en arbejdsanstalt. Kunne man da have fået ham i gang igen ved en eventuel erhvervsopklæring? Kunne man da have forhindret alkoholmisbrugets videre udvikling? Og hvad nu? Han er kun 31 år gl. Vil man have muligheder for at rette ham op i en behandlingsinstitution? Før energiske forsøg er gennemført, kan man ikke afvise muligheden.

4) D. er nu 51 år. Han er ugift og uddannet skomager. Han er opdraget hos sine forældre i en provinsby. Faderen var håndværker. Han er nr. 2 af 4 børn. Da D. var 5 år, blev han og hans søskende anbragt i pleje og kom under værgerådet, men hvorfor dette skete, er ikke oplyst. Han har gået i landsbyskole, og kom efter konfirmationen i lære. Efter læretidens udløb arbejdede han ca. 1 år ved faget, men så forlod han det og har siden kun haft tilfældigt arbejde.

Fra 20 års alderen har han vagabonderet rundt i landet, han har været indlagt på en del forskellige arbejdsanstalter, og har fået 4 straffe for betleri. Han skal i 1 år have ligget på sanatorium på grund af tuberkulose, det er dog mange år siden. Han har aldrig været forfalden til spiritus, og han har aldrig haft seksuelle forhold.

Denne livshistorie er meget kortfattet, hvilket hovedsagelig skyldes hans psykiske tilstand. Under den første samtale med socialrådgiveren er han meget negativt indstillet til hele undersøgelsen og giver kun ganske korte svar. Under samtalen med psykologen bliver han efterhånden mere meddelsom, men han taler meget monotont og utydeligt, og han siger, at han ikke husker længere tilbage end de sidste 10 år af sit liv, „for sådan en afhøring plejer at stoppe mindst 10 år tilbage". Han indstilles til psykiatrisk undersøgelse, og der konkluderes her, at det drejer sig om en stærkt schizoid person, der sandsynligvis i 20 års alderen har haft en dementia simplex, som er defektlægt.

Vi står altså overfor en mand, der antagelig som ung, da han forlader sit fag og begynder at vagabondere, har haft en sindssygdom (schizofreni), som imidlertid er standset på et vist stadium, således at han har kunnet fortsætte sin tilværelse uden for sindssygehospital, men på vandring fra arbejdsanstalt til arbejdsanstalt, som en indesluttet særling, uden følelsesmæssig kontakt med omgivelserne. Skal man nu lade denne mand fortsætte sin vagabonderende tilværelse, eller skal man indlægge ham på et plejehjem for lettere sindssyge? I sidste fald må man gøre sig klart, at tvangsforholdsregler muligvis er nødvendige for at få ham til at blive på hjemmet.

5) E. er 25 år gl., han er ugift og oprindelig landarbejder, Han er opdraget hos sine forældre på landet som den ældste af 10 børn. Faderen var landarbejder, de økonomiske forhold var dårlige. Hans moder har været straffet flere gange. Han fortæller, at hun altid har været „hysterisk", og at hun altid havde forskellige „kærester", som han ikke måtte sladre om til faderen. Da E. var ca. 23 år gl., forlod moderen hjemmet med en anden mand. Forældrene blev nu skilt.

Han gik i forskellige landsbyskoler, og 11 år gl. kom han hjemmefra for at tjene på en gård. Her var han til sit 15. år, fik så en anden plads, men efter kort tids forløb blev han syg af sukkersyge. De næste par år var han enten indlagt på insulinhospital eller lå syg hjemme, hvor han ikke kunne påtage sig noget større arbejde. 17 år gl. begik han et indbrud hos naboen, hvor han stjal sukker, kager og en pung med 7 kr. Tiltale frafaldtes mod børneforsorg. På foranledning af invalideforsikringsretten blev han derefter prøvet på psykoteknisk institut. Af resultatet her fremgår, at hans præstationer lå under gennemsnittet ved løsningen af praktiske opgaver, men noget over gennemsnittet ved de forstandsmæssige prøver. Man mener, at en handels- eller kontormæssig oplæring nok ville være at foretrække, men en håndværksmæssig oplæring kan ikke frarådes. Forældrene har ønsket, at han skulle blive skrædder, han selv at blive maler, (senere har han oplyst, at han helst ville være slagter). Men resultatet blev, at han kom i gartnerlære på arbejdsskolen for erhvervshæmmede, efter hans egen oplysning fordi han var vant til landarbejde. Han var i lære i 1½ års tid og havde samtidig ophold på arbejdsskolen. Man var her ikke tilfreds med ham, „en temmelig utiltalende fyr. . . grov og uhammet i sin optræden". Han angiver, at

han under opholdet her i ca. 1 år var forlovet med en ekspeditrice, men forlovelsen gik i stykker. Da han var 20 år, blev han bortvist fra skolen efter at have gjort sig skyldig i en del forsøg på tyverier fra værkstedet og frugt- og grøntforretninger. Man udtalte samtidig fra skolen, at hans helbredstilstand var dårlig, han havde ikke overholdt sin diæt, spist iskager og wienerbrød og var 4 gange indlagt på hospital i comatøs tilstand. Han selv angiver, at han blev ligeglad med det hele, da kæresten slog op. Han tog hjem til forældrene, fik en plads på en gård, men måtte kort efter atter indlægges på hospital på grund af sukkersygen, og derfra blev han, da der ikke var plads til ham i hjemmet, indlagt på arbejdsanstalten første gang 20 år gl. Efter 1 års ophold blev han udskrevet til en plads. Han var ude i 2 år, men klarede sig ikke særlig godt, måtte ofte skifte plads, fordi han ikke kunne klare arbejdet på grund af sin sygdom, og bl. a. også fordi han blev sagt op, da man på grund af insulinsprøjten troede, han var morfinist. 23 år gl. blev han derfor genindlagt på arbejdsanstalten, hvor han på undersøgelsestidspunktet havde været i 2 år.

I dette tilfælde tør man vel sige, at sygdommen (sukkersygen) har medvirket til, at han ikke har kunnet klare sig, men samtidig synes der at være visse sider af hans personlighedsstruktur, der yderligere har vanskeliggjort hans sociale tilpasning. Han er indsluttet og temmelig uselvstændig, og er ikke rigtig i stand til at overskue konsekvenserne af sine handlinger. Man ser, hvordan han forværrer sin tilstand ved ikke at overholde sin diæt, hvordan hans småtyverier også må have forbindelse med sygdommen, idet han stjæler sukker, kager og frugt, og det er måske heller ikke helt tilfældigt, at hans kæreste var ansat i en bagerforretning. Han lader sig let slå ud f. eks. ved at blive afskediget på en ubegrundet mistanke om at være morfinist, og ved kammeraternes drilleri over hans forhold til kæresten.

Spørgsmålet er, om man kunne have klaret nogle af hans problemer, hvis man havde haft muligheder for at gennemføre en psykoterapeutisk behandling, inden han måtte forlade arbejdsskolen. Måske kunne det endnu lykkes, hvis man efter en sådan behandling kunne få ham anbragt i et passende erhverv.

6) F. er en 31-årig ugift landarbejder. Han er søn af arbejdsmand og hustru, men kender ikke faderen, da forældrene blev skilt, da F. var 4 år gl. Han er den næststingste af en stor børneflokk, hvoraf 2 har begået selvmord, en søster har været på pighjem, og 3 brødre har været straffet gentagne gange for tyveri. Den ene af disse brødre er betegnet som psykopat og forfalden til drikkeri. F. er opdraget på landet hos moderen, der har ernæret sig som malkepige. Han selv har ikke udtalt sig ufordelagtigt om hjemmet, men fra skoleerklæringen er oplyst, at hjemmet var dårligt, moderen var meget løsagtig, og han er opvokset under forkvaklede forhold. Han har gået i en del forskellige landsbyskoler på grund af moderens skiftende arbejdssteder, og der oplyses, at hans skolekundskaaber var meget små. Fra sit 8. år har han hjulpet til på gårdene, men efter konfirmationen kom han i snedkerlære og boede samtidig hjemme hos moderen. Faget interesserede ham imidlertid ikke, og efter 2 års forløb forlod han lærepladsen og hjemmet og tog ud at sejle. Det har dog antagelig ikke varet ret længe, for allerede 17 år gl. fik han sin første advarsel for betleri, og året efter en betinget dom for tyveri af øl. Denne og en del af de følgende lovovertrædelser er begået sammen med en eller flere af de ældre brødre, som alle tidligere var straffede. 19 år gl. blev han idømt 4 mdr.s fængsel for vold i beruset tilstand, samtidig fik han tildelt afholdspålæg i 3 år. I de følgende år fik han en del korte fængselsstraffe for overtrædelse af dette afholdspålæg samt 3 og 4 mdr.s fængsel for 2 tyverier. Omkring 20 års alderen er han kommet til København, hvor han siden har opholdt sig, bortset fra at han til tider har vagabonderet. Han angiver, at han indimellem straffene har haft arbejde som bud. 23 år gl. fik han atter 4 mdr.s fængsel, denne gang for underslæb med hensyn til et radioapparat, købt på afbetaling. Samme år blev han indlagt på hospital efter selvmordsforsøg, idet han i beruset tilstand var sprunget ud fra Knippelsbro. Lægens bedømmelse gik ud på, at han var spiritusmisbruger og muligvis psykopat. Da afholdspålægget nu var udløbet, blev han senere idømt hæftestraf for beruselse og 26 år gl. 6 mdr.s fængsel for indbrud. Kort inden dommen var han indlagt på hospital for mavelidelse. Han blev herfra overflyttet til psykiatrisk afdeling, hvor han lå 2 mdr. Diagnosen var: inferioritas intellectualis (sinke).

Efter at have afsonet de 6 mdr.s straf klarede han sig tilsyneladende i 2 år uden at komme i konflikt med politiet. Han oplyser, at han i denne periode var forlovet og ernærede sig som bud, men han vil

ikke udtale sig nærmere, siger kun, at han var glad over, at forlovelsen blev forbi. Han indrømmer dog, at han indimellem har vagabonderet. 29 år gl. blev han første gang indlagt på arbejdsanstalt. Han blev udskrevet til plads på landet efter godt 1 års forløb, men kort efter tog han atter til København, arbejdede for en budcentral og idømtes 40 dages fængsel for tyveri af en kanin. Han arbejdede atter på landet et stykke tid, begyndte igen at vagabondere og indlagdes efter bødefafsning for beruselse for 2. gang på arbejdsanstalt 31 år gl.

Denne mand er begyndt sin asociale tilværelse allerede i 16—17 års alderen, han har vagabonderet, har hyppigt været i konflikt med straffeloven, har været forfalden til spiritus og er nu for 2. gang indlagt på arbejdsanstalt. Han er betegnet som sinke, psykopat og alkoholist, og desuden er han antagelig blevet stærkt beskadiget af det dårlige miljø, han er opvokset i.

En konstellation af alle disse faktorer gør naturligvis en eventuel behandling meget vanskelig og vil sandsynligvis kræve langvarigt institutionsophold. En behandling, der indebar mulighed for et gunstigt resultat, kunne måske opnås, hvis han ved eventuel ny kriminalitet blev dømt til anbringelse på psykopatforvaringsanstalt, hvor man råder over de nødvendige sociale og psykiatriske kræfter. Hidtil har hans kriminalitet dog ikke været af en så farlig eller alvorlig karakter, at et sådant indgreb kunne være berettiget.

7) G. er en kvinde på 57 år. Hun har tidligere været gift, men manden har forladt hende for mange år siden. Hun er født uden for ægteskab i udlandet. Moderen, der var dansk, var som ganske ung emigreret. Der er intet oplyst om G.'s fader. Da G. var spæd, giftede moderen sig med en dansker, og først efter moderens død fik hun at vide, at denne mand ikke var hendes rigtige far. De økonomiske forhold og forholdene i hjemmet var gode, indtil stedfaderen døde, da G. var 10 år gl. Moderen tog hende nu med til Danmark, hvor de slog sig ned i en provinsby hos mormoderen, og moderen købte en forretning for de penge, hun havde. Forretningen gik imidlertid ikke, moderen måtte tage en plads på et hospital, mens G. kom i pleje hos en privat familie. Da G. var 13 år, døde moderen pludseligt. Plejehjemmet var dårligt, og hun blev gennem plejehjemsforeningen anbragt hos en præst, hvor hun var til sit 18. år. Derefter fik hun plads på et børnehjem ½ års tid, men kom så på en fabrik, hvor hun indledte et seksuelt forhold til en arbejder. Hun angiver, at **forholdet** ophørte, da hun blev gravid. Hun måtte forlade pladsen og tog til København, hvor hun i 1915 (23 år gl.) fødte en dreng, som blev anbragt på børnehjem. Af Rigsregistraturens oplysninger fremgår, at hun skal have ernæret sig ved utugt i provinsen, og siden 1915 ved utugt i København, men hun ses dog først at have fået advarsel og tilhold i København. Hun holdt til i Nyhavn, og fra 1916—19 er hun straffet med korte fængselsstraffe eller tvangsarbejde for overtrædelse af polititilhold. Hun har i denne tid været anbragt på Sundholm og har i samme tidsrum haft syfilis. **Omkr.** 1919, da hun var 27 år gl., flyttede hun sammen med en sømand, som hun blev gift med et par år senere. De flyttede til provinsen, hvor manden fik arbejde på fabrik i nogle år, men så begyndte han atter at sejle, og i 1925, da hun var 33 år gl., rejste han til udlandet, og siden har hun intet hørt fra ham. Efter ½ års forløb rejste hun tilbage til København, hvor hun siden har boet sammen med forskellige mænd. Efter at hun var kommet tilbage til København, skal hun være begyndt at drikke. En af de mænd, hun har boet sammen med, har tidligere været straffet for voldtægt og for krænkelse af blufærdigheden. Fra socialkontoret er oplyst, at „parret førte et forargeligt levned med ustandselige drikkegilder døgnet rundt, ved hvilke de værste subjekter af begge køn var til stede". Hun har dels levet af disse forskellige mænd dels af hjælp fra socialkontoret, og har indimellem haft noget rengøringsarbejde og handlet ved dørene med snørebånd og barberblade. Hun har været indlagt på hospital dels på grund af underernæring dels på grund af gift og i 1938 med delirium tremens. Siden 1919 har hun ikke haft forbindelse med sædelighedspolitiet, men fra 1935—43 har hun fået 10 bøder for beruselse. I 1939 var hun indlagt på Sundholm 1 md., og i 1943—44 var hun atter indlagt. Hun er udeblevet nogle gange, og er blevet bragt tilbage i stærkt beruset tilstand. Da hun udeblev i 1944, flyttede hun angivelig sammen med en havnearbejder til 1948, da hun efter at være blevet uvenner med ham atter blev indlagt på Sundholm. Herfra udeblev hun atter, men blev af Kirkens Korshær fundet i hjælpeløs tilstand og genindlagt i marts 1949.

Ved den psykologiske og psykiatriske undersøgelse, der er foretaget på undersøgelsestidspunktet, er pågældende så dement som følge af den kroniske alkoholisme, at

det ikke er muligt at finde frem til den oprindelige intelligens eller karakterstruktur. Den sociale deroute er begyndt i ungdommen, i hvert fald da hun kommer til København og ernærer sig ved utugt i Nyhavn, men om hun er begyndt på denne tilværelse allerede, mens hun var i provinsen, hvor hun blev gravid, eller om hun først er begyndt at drive utugt efter, at forholdet til barnefaderen er gået i stykker, og hun i København har født sit barn, kan ikke redes ud på nuværende tidspunkt. Tilsyneladende synes ægteskabet at have haft en stabiliserende indflydelse og først efter dettes ophør, og efter at hun atter er kommet til København, har hun ført en ustabil tilværelse med forskellige drikfældige subjekter.

Sagen kan måske bruges som eksempel på, at en gennemgang af en straffeliste som denne, der viser, at hun efter 1919 ikke har overtrådt polititilholdet eller har været i forbindelse med sædelighedspolitiet, ikke er ensbetydende med, at den pågældende har ført en socialt acceptabel tilværelse. På nuværende tidspunkt har man antagelig ingen muligheder for at rette hende op, men må anbringe hende i en institution. Man kunne måske have opnået et resultat, hvis man enten havde kunnet gøre en indsats i 1916, da hun første gang straffes for overtrædelse af polititilhold, eller da man i 1934 kom i forbindelse med hende gennem socialkontoret, og der fik oplysninger om de forhold, hun levede under.

Man skal ikke her forsøge at give en samlet konklusion på grundlag af disse 7 tilfældigt valgte eksempler. Resumeerne giver forhåbentlig indtryk af, at det kun i de færreste tilfælde vil være muligt at finde frem til en enkelt faktor, som „årsag" til den sociale deroute. Der vil næsten altid være tale om meget komplicerede årsagsforhold, hvis man i det hele taget tør tale om „årsager".

Ældre tiders opfattelse af, at asocialiteten udelukkende kan lægges den pågældende selv til last, samt at resocialiseringsforsøg på forhånd er nytteløse, er imidlertid en ufrugtbar arbejdshypotese, som intet fører til.

Undersøgelsen vil søge frem til nogle af de faktorer, som antagelig kan have haft betydning, for derigennem at gøre det muligt at skabe klarhed over, på hvilke punkter og med hvilke midler der kan og bør sættes ind.

II

KLIENDELUNDERSØGELSEN VED ÅRSSKIFTET 1950.

Kapitel 1.

Formål og tilrettelæggelse.

Undersøgelsens formål.

Den opgave, der i 1948 blev stillet det af socialministeriet nedsatte udvalg vedrørende forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV—XXVII omhandlede personer, gik bl. a. ud på at undersøge mulighederne for genrejsning af de alkoholister, løsgængere og andre asociale personer, som falder ind under de nævnte kapitler i forsorgsloven.

Som en forudsætning for at løse denne opgave foranledigede udvalget en socialpsykologisk undersøgelse af de på arbejdsanstalterne indlagte personer foretaget.

Formålet med denne undersøgelse har været at trænge ind bag paragrafferne og blandt andet forsøge at komme til klarhed over, hvad der har ført til den sociale deroute, som anstaltsanbringelsen som oftest er udtryk for.

Med dette for øje har man indsamlet så nøjagtige oplysninger som muligt om de indlagtes oprindelse og livsløb, deres legemlige og psykiske tilstand, deres karakter og deres forhold til samfundet.

En noget lignende undersøgelse er foretaget i Sverige af sociallæge Gunnar Inghe, og resultaterne er offentliggjort i de to betænkninger „Socialpsykologiska synpunkter på lösdrivare och prostituerade"¹⁾ og „Klientelet på arbetshemmen"²⁾. Disse betænkninger er på visse punkter dyberegående end nærværende, men omfatter et mindre antal undersøgte. Da problemstillingen må skønnes at være nogenlunde ens i Sverige og Danmark, har man anlagt den danske undersøgelse på en sådan måde, at en vis sammenligning af resultaterne skulle være muligt, i alt fald i hovedtrækkene. Endvidere har sociallæge Kjærns for det sociale udvalg i Århus foretaget en selvstændig undersøgelse af 50 på arbejdsanstalten i Århus indlagte mænd. Denne undersøgelse er af Århus kommune stillet til rådighed for udvalget.

Indsamling af materialet.

Det til nærværende undersøgelse fremskaffede materiale falder i to dele, dels et af et særligt undersøgelseshold indsamlet materiale (anstaltsgruppe I) vedrørende 263 indlagte, (213 mænd og 50 kvinder), som bl. a. er blevet underkastet interviews af undersøgelsesholdet, dels et materiale (anstaltsgruppe II), der omfatter 275 personer (241 mænd

¹⁾ bilag a2 til S. O. U. 1949: 4.

²⁾ S. O. U. 1949: 37.

og 34 kvinder), for hvem oplysninger er indhentet ved, at man har udsendt et detaljeret spørgeskema til de større arbejdsanstalter, som ikke blev besøgt af ovennævnte undersøgelseshold. Det samlede materiale omfatter således ialt 538 personer.

1. Interview-undersøgelsen (anstaltsgruppe I).

Af de foreliggende talmæssige oplysninger i betænkningens 1. del side 109 fremgår, at der årlig passerer ca. 2 500 mennesker gennem arbejdsanstalterne. Gennemsnitsbelægningen pr. dag ligger på knap halvdelen af dette tal. Man har ud fra dette grundlag skønnet, at det ville være tilstrækkeligt til belysning af problemets forskellige sider, hvis interview-undersøgelsen kom til at omfatte henimod 300 personer, udvalgt på passende måde.

Faktisk har interview-undersøgelsen som nævnt omfattet 213 mænd og 50 kvinder. Ca. halvdelen af de undersøgte var indlagt på Sundholm. Foruden på Sundholm har undersøgelsesholdet foretaget undersøgelser blandt klientellet på arbejdsanstalterne i Hillerød, Holbæk, Næstved, Saxkøbing, Odense (St. Dannesbo), Kolding, Hoptrup og Ulkebøl. Ved udvælgelsen af disse anstalter har man lagt vægt på at få repræsenteret de forskellige typer af anstalter, ældre og yngre, åbne og lukkede, beliggende i by eller på land. Bortset fra Nord- og Midtjylland er de forskellige egne af landet repræsenteret. Materialet i gruppe II (jfr. nedenfor) omfatter bl. a. arbejdsanstalterne i Århus og Ålborg (Set. Jørgensgård og stiftelse), men uanset, at der for disse anstalter foreligger ret fyldige oplysninger, har man dog ikke, således som man oprindeligt havde tænkt sig, kunnet sammenstille disse med resultaterne for interview-undersøgelsen.

Udvælgelsen af de personer, man har undersøgt, er sket på den måde, at man på flertallet af de provinsanstalter, som undersøgelsesholdet har besøgt, har medtaget alle indlagte under 60 år, bortset fra enkelte, der måtte udgå på grund af akut sygdom, samt nogle få, ialt ca. en halv snes stykker, der nægtede at deltage i undersøgelsen. Af de over 60-årige mænd har man undersøgt een for hver fem undersøgte yngre mænd. På et par provinsanstalter er samtlige indlagte dog undersøgt, idet man har anset det for hensigtsmæssigt at gennemgå alle indlagte på en enkelt anstalt eller to. Dette gælder Hillerød arbejdsanstalt, hvor både arbejdsafdeling, sygeafdeling og plejeafdeling er medtaget, ialt 40 personer, samt Ulkebøl arbejdsanstalt, hvor det samlede antal indlagte dog på undersøgelsestidspunktet kun var 9 personer. For Sundholms vedkommende har man først af de indlagte med lige indlæggelsesnumre medtaget alle under 60 år og derefter for hver fem af disse een over 60 år; på samme måde har man taget en del af de ulige numre.

Man har således lagt vægt på hovedsagelig at få undersøgt personer under 60 år, til trods for at gennemsnitsalderen for samtlige indlagte pr. 1. april 1950 efter de foreliggende oplysninger er ca. 57 år. Undersøgelsens hovedformål har været at søge at trænge ind i de komplicerede forhold, der danner baggrunden for, at det undersøgte klientel er blevet anbragt på arbejdsanstalt, og ved en analyse af de undersøgtes nuværende tilstand at belyse mulighederne for en resocialisering, af hvilken grund interessen på forhånd måtte samle sig om de yngre. I løbet af undersøgelsen viste det sig yderligere, at oplysningerne fra ældre personer var meget ringere og mindre differentierede end fra de yngre, således at det var betydeligt vanskeligere at finde frem til den oprindelige personlighedsstruktur. Vanskeligheden herved skyldtes ofte en fremskreden alkoholisk eller senil demens (alkohol- eller alderdomssvækkelse).

Det kvindelige klientel på arbejdsanstalterne er fåtalligt, og man har derfor for at få et nogenlunde fyldigt materiale, på de arbejdsanstalter, hvor der var kvindeafdelinger,

forsøgt at medtage så mange som muligt uden hensyn til alderen, ligesom man på Sundholm har undersøgt alle indlagte kvinder på et givet tidspunkt, og dette antal har man i slutningen af undersøgelsesperioden suppleret med de senere indlagte kvinder.

De socialpsykologiske undersøgelser er foretaget af en psykolog og en socialrådgiver med psykiatrisk bistand i. den fornødne udstrækning.

Undersøgelsen har været frivillig, og ingen indlagt er mod sit ønske blevet inddraget i den. Der har dog gennemgående været interesse for undersøgelsen, og kun i få tilfælde har de indlagte afslået at medvirke. Grundlaget har været samtaler med og undersøgelser af de pågældende. Gennem disse samtaler har man søgt at belyse den undersøgte forhold i barndommen, skolegang, uddannelse og erhverv, straffe, sygdomme, ægte-kabelige forhold, alkoholmisbrug samt institutionsophold.

Socialrådgiveren og psykologen har begge hver for sig talt med hver enkelt undersøgt. Forud for den første samtale, der har haft en varighed af 1—2 timer, og som altid er blevet ført af socialrådgiveren, har denne gjort sig bekendt med de på anstalten foreliggende oplysninger om pågældende. På grundlag heraf og af samtalen har socialrådgiveren udarbejdet en redegørelse og angivet de praktiske muligheder for en eventuel behandling eller anbringelse. Derefter har psykologen ved en gennemgang af de indhentede oplysninger dannet sig et indtryk af, på hvilke punkter disse burde suppleres. Man har naturligvis her først og fremmest interesseret sig for tidsrummet omkring den sociale deroutes begyndelse og har prøvet at uddybe de nærmere psykologiske omstændigheder derved. Samtalen med psykologen har som regel været af 1—2 timers varighed og har fundet sted efter, at socialrådgiveren havde afsluttet sin undersøgelse. Psykologen har derefter udarbejdet et kort resume af pågældendes livshistorie, dog ikke udelukkende på grundlag af den undersøgte egne oplysninger, men i så høj grad som muligt suppleret med de kontroloplysninger, man har indhentet udefra, jfr. nedenfor. Yderligere har psykologen angivet sit umiddelbare indtryk af den pågældende, hans evne til kontakt, villighed til at give oplysninger, og sit skøn over hans intelligens, påfaldende karaktermæssige ejendommeligheder og i det hele taget hans psykiske tilstand eventuelt med forslag om psykiatrisk undersøgelse. Man må dog være klar over, at denne karakteristik af personlighedsstrukturen kun må betragtes som et umiddelbart skøn baseret på et ret overfladisk kendskab til den undersøgte. Yderligere har man forsøgt at finde frem til de „umiddelbare årsager“ til den sociale deroute og eventuelt baggrunden for et konstateret alkoholmisbrug, vel vidende det utilstrækkelige og farlige ved at lægge for megen vægt på et sådant forsøg på at udrede det uhyre indviklede årsagskompleks.

Psykologiske prøver til en mere objektiv vurdering af de undersøgte intelligens og personlighedsstruktur har man kun gjort brug af i ganske få tilfælde. I begyndelsen forsøgte man at anvende tests, men man mærkede snart, at der opstod en vis usikkerhed og uvilje blandt de undersøgte heroverfor. Da de indlagte færdes frit omkring, diskuteredes spørgsmålet ivrigt, og klientellets særegne struktur gjorde måske sit til, at de blev mistænksomme over for undersøgelsen som sådan, udelukkende på grund af disse prøver. Man afstod derfor i det store og hele fra at anvende prøver, idet man mente, at det var vigtigere at bevare en god kontakt med de indlagte og få så mange som muligt med i undersøgelsen. Dertil kom, at intelligensstestninger ofte ville være uden værdi på grund af de indlagtes psykiske tilstand og alder. Med hensyn til karakterologiske tests har man i ganske få tilfælde anvendt Rorschach-prøven.

I de tilfælde, hvor undersøgelsesholdet har anset en psykiatrisk undersøgelse for nødvendig, er en sådan foretaget. Hvor der har foreligget oplysninger om, at de under-

søgte inden for en kortere tid har været indlagt på sindssygehospitaller eller psykiatriske afdelinger til retslig mentalobservation eller af anden grund, har man ikke fundet det nødvendigt at foretage en fornyet psykiatrisk undersøgelse, selvom man har anset den pågældende for psykisk abnorm, men har anmodet om en erklæring eller udlån af journalen fra vedkommende institution.

For at få kendskab til de indlagtes legemlige tilstand, dels med henblik på den nuværende fysiske arbejdsevne, dels med henblik på tidligere alvorligere sygdomme, som kan have været medvirkende til den sociale deroute og virket hindrende for en resocialisering, har man på provinsanstalterne overalt søgt forbindelse med anstaltens læge og derigennem i det omfang, det var muligt, fået oplysninger af lægelig art om hver enkelt undersøgt. Lægerne havde dog ikke altid kendskab til alle indlagte. På Sundholm har anstaltens læge stillet journaler og kartotek til rådighed for undersøgerne.

Foruden de oplysninger, som således indsamledes af undersøgerne, udfærdigede man et kortfattet skema til brug for arbejdsanstaltens ledelse, idet man var interesseret i at få undersøgernes indtryk af den indlagte (et indtryk, der jo var resultatet af en temmelig overfladisk kontakt) suppleret med ledelsens bedømmelse af den pågældendes væremåde, fremtidsmuligheder, forhold til anstalten o. l.

Da man på forhånd måtte regne med, at en stor del af de indlagte tidligere havde været straffet, hvilket i reglen også fremgik af deres egne oplysninger, har man i samtlige tilfælde kontrolleret angivelserne om tidligere kriminalitet og straffe ved at gennemgå Rigsregistraturens kartotek. Oplysningerne herfra kan i visse tilfælde være ufuldstændige, hovedsagelig vedrørende straffe, der ligger før registrets oprettelse. Man har derfor for alle undersøgte, der ikke var kendt i Rigsregistraturen, indhentet fuldstændig straffeattest. Man har endelig i en del sager fundet det hensigtsmæssigt at rekvirere straffeakter, enten for herigennem at få et tydeligere billede af kriminalitetens art eller for at klare uoverensstemmelser mellem den undersøgte egne og Rigsregistraturens oplysninger. Ved en gennemgang af disse straffeakter har man ikke blot interesseret sig for de kriminelle handlingers art og omfang, men også for de sociale, psykologiske og lægelige oplysninger, der fandtes f. eks. i de retslige mental erklæringer. Straffeakter er derfor også rekvireret i en del af de tilfælde, hvor der var grund til at antage, at mentalobservation havde fundet sted.

Med undtagelse af nogle enkelte tilfælde har man rekvireret de pågældendes akter fra det sociale udvalg i den kommune, hvor pågældende er hjemmehørende, i København fra magistraten. Disse akter er gennemgået, og vedrørende oplysninger af relevant betydning er der udarbejdet et kort resume af socialkontorets forbindelse med den pågældende.

For de yngres vedkommende har man så vidt muligt rekvireret oplysninger fra den skole, hvori de har gået, eventuelt det børne- eller optagelseshjem, hvor de har været anbragt o. s. v.

Efter aftale med Universitetets arvebiologiske institut er der for samtlige undersøgte vedkommende udfyldt et arvelighedsskema i 2 eksemplarer, og det ene af disse er returneret til udvalget, efter at arvebiologisk institut har påført de oplysninger om den pågældende og dennes familie, som institutet har været i besiddelse af.

Socialministeriets kartotek over personer uden forsørgelsessted er gennemgået med henblik på tidligere ophold på andre arbejdsanstalter end den, hvor vedkommende var anbragt på undersøgelsestidspunktet. Da dette kartotek, der er oprettet i 1933 og bygger på indberetninger fra kommunerne, har vist sig at være ufuldstændigt, har man dog udsendt en liste med de undersøgte data til samtlige arbejdsanstalter

i landet. Listerne er af de respektive anstalter returneret med eventuelle oplysninger om anstaltsophold for de personer, som har været indlagt på vedkommende anstalt. På Sundholm har man selv foretaget en sådan gennemgang forsåvidt angår provinsmaterialet, tilbage til 1933. Man mener herefter at kunne gå ud fra, at man har fået et ret pålideligt billede af de undersøgte ophold på arbejdsanstalterne rundt om i landet, i alt fald siden 1933.

Udover de i det foregående nævnte kartoteker og registre er følgende kartoteker gennemset:

Socialministeriets kartotek over sindssyge og åndssvage personer, der siden 1. oktober 1933 har været indlagt for statens regning på sindssygehospitaler og åndssvageanstalter. Personer indlagt for sygekassens, kommunens eller justitsministeriets regning omfattes ikke af kartoteket.

Følgende hospitalskartoteker: Bispebjerg hospitals psykiatriske afdeling, Frederiksberg hospitals psykiatriske afdeling, Kommunehospitalets psykiatriske afdeling, Rigshospitalets afdeling O og Set. Hans hospital. Fra hospitalsjournalerne har man i flere tilfælde kunnet supplere undersøgelsen med oplysninger om familie- og erhvervsforhold, ligesom der er taget uddrag af journalerne om sygehistorien.

Centralkontoret for hjemløse mænd's kartotek over mænd, der har henvendt sig om optagelse på et af de københavnske herberger. Kartoteket er oprettet 1921.

Kvindehjemmet på Jagtvej's kartotek, der i princippet omfatter alle kvinder, der har været optaget på hjemmet siden institutionens oprettelse for ca. 50 år siden.

Landsnævnet for børneforsorg's kartotek, der omfatter børn, der har været inddraget under børneforsorg og anbragt uden for hjemmet. Kartoteket er oprettet i 1905. Landsnævnet's akter er gennemgået, og der er taget uddrag af akterne med afskrift af udtalelser fra de forskellige hjem, hvor den pågældende har været anbragt, og af udtalelser fra arbejdsgivere, skoleattester og mentalerklæringer, hvor sådanne forefandt.

Dansk Forsorgsselskab's kartotek, der omfatter samtlige personer, som denne institution (tidligere Fængselshjælpen og Dansk Værneselskab) siden 1902 har været i forbindelse med, enten gennem tilsyn eller alene ved optagelse af afhøring i henhold til straffelovens § 56 eller ydelse af hjælp. Af kartoteket er dog udskilt materialet vedrørende personer, som selskabet ikke har haft forbindelse med siden 1933. Akterne er gennemgået, og dette har suppleret undersøgelsen med udtalelser fra arbejdsgivere, skole og præst og oplysning om de pågældendes hjem i de tilfælde, hvor undersøgeren fra Dansk værneselskab har aflagt hjemmebesøg. I flere af journalerne fandtes erklæring fra overlægen i psykiatri ved politiet, hvoraf der ligeledes er taget en afskrift.

Til trods for, at en henvendelse til den undersøgte familie eller pårørende sikkert i mange tilfælde ville have været værdifuld, har man af diskretionsmæssige grunde ment at måtte afstå herfra, ligesom man har anmodet andre i undersøgelsen interesserede institutioner om at afholde sig fra en sådan kontakt.

Selvom der altså ikke har været tale om en dybtgående psykologisk undersøgelse af den enkelte, har man dog i så vidt omfang som muligt søgt at skaffe sig kendskab til de undersøgte livsløb fra fødslen til tidspunktet for undersøgelsen, ligesom man har søgt at finde frem til de sociale og psykologiske omstændigheder, der må anses at have været medvirkende til den sociale deroute. Det billede, der er dannet af den undersøgte sociale habitus, hviler således både på en individuel undersøgelse af den pågældende og et meget omfattende aktstudium, og må antages at give et godt billede af den pågældendes livsløb.

Pålideligheden af de oplysninger, som gives af personer, der indvilliger i at medvirke ved undersøgelser af denne art, har ofte været diskuteret og betvivlet. Det vil derfor have betydning ud over denne undersøgelse, om dette spørgsmål kan belyses mere indgående.

Der har her været mulighed for på visse punkter at sammenligne de undersøgtes egne oplysninger med de senere indhentede kontroloplysninger, og man har bearbejdet 2 forhold: spørgsmålet om idømte straffe og spørgsmålet om anbringelse på andre arbejdsanstalter ud over den, hvorpå den pågældende var anbragt på undersøgelsestidspunktet. Alle undersøgte i anstaltsgruppe I er forespurgt, om de har været straffet, og om de har været på andre arbejdsanstalter, og begge forhold er senere kontrolleret.

Med hensyn til det sidste forhold viser sammenligningen en meget stor overensstemmelse mellem det af de undersøgte selv oplyste og de fra samtlige arbejdsanstalter tilsendte lister, idet kun 5 af de 77 mænd og ingen af de 13 kvinder, som tidligere har været på andre arbejdsanstalter, har benægtet dette. Overensstemmelsen er naturligvis ikke fuldstændig, idet antallet af opgivne anstalter i en del tilfælde ikke svarer til det faktiske, ligesom tidspunktet for første anbringelse ofte angives 5—10 år senere. Det rører dog ikke ved den kendsgerning, at oplysningerne i det store og hele er så pålidelige, som man kan forvente.

Antallet af personer, der har benægtet at være straffet, er betydelig større. Af de 178 mænd og 28 kvinder, som er dømt for lovovertrædelser, har henholdsvis 45 mænd og 6 kvinder ved samtalen nægtet dette (de udgør således ca. en fjerdedel af lovovertræderne). Dette tal må dog tages med forbehold, idet det har vist sig, at en del af de 45 „benægtere" kun har været idømt bøde- og hæftestraffe, og muligvis opfattes dette ikke almindeligvis som „straf", hvorfor det ikke opgives.

Der synes i det hele taget at gøre sig en moralsk vurdering gældende i oplysningerne, en vis graduering, idet som nævnt bøde- og hæftestraffe, og også betingede domme forties, når de er de eneste idømte, hvorimod de opgives, hvis de pågældende yderligere har været idømt fængselsstraffe, som så til gengæld forties.

Alt i alt synes opgørelsen dog at afkræfte formodningen om, at man slet ikke kan stole på de undersøgtes egne oplysninger, men den viser samtidig, at man ved undersøgelser af denne art, så vidt muligt bør indhente kontroloplysninger, hvis man ønsker exakte oplysninger, hvilket forøvrigt må være indlysende.

2. *Det fra visse andre anstalter modtagne materiale (anstaltsgrwpfe II).*

Dette materiale bygger på spørgeskemaer, som er udfyldt af en række arbejdsanstalter, som ikke er besøgt af undersøgelsesholdet. Besvarelsene, der omfatter 241 mænd og 34 kvinder, varierer en del fra anstalt til anstalt, og materialet er derfor noget uensartet. I det store og hele giver det dog brugbare oplysninger på en lang række punkter. I mange tilfælde er disse skemaer blevet suppleret med udtalelser fra anstalts læge. Hvor de foreliggende oplysninger gjorde det sandsynligt, at der kunne foreligge en psykisk lidelse, har man i nogle tilfælde foranlediget, at der blev foretaget en psykiatrisk undersøgelse af den pågældende. Dette har dog kun været tilfældet for ret få af de undersøgte i gruppe II.

Man har ikke fundet det overkommeligt at supplere og kontrollere oplysningerne for denne del af klientellet i samme omfang som for gruppe I. Man har derfor nøjedes med at gennemgå Rigsregistraturen på samme måde som for gruppe I, også således at man i

givet fald har rekvireret fuldstændige straffeattester og straffeakter. Endvidere har man gennemgået Socialministeriets kartoteker over personer uden forsørgelsessted og over sindssyge og åndssvage på samme måde som for gruppe I.

3. Betydningen af sondringen mellem gruppe I og gruppe II.

Efter at undersøgelserne i marken var afsluttet, er de oplysninger, som egnede sig til statistisk bearbejdelse overført på hulkort efter Powers system. De derved fremkomne tabeller danner grundlaget for den følgende redegørelse.

Medens man må regne med, at gruppe I er et nogenlunde ensartet materiale med hensyn til oplysninger og vurderinger, idet det er de samme personer, der har foretaget undersøgelserne, vil det uanset kontroloplysningerne ikke være tilfældet med gruppe II. Nogle anstalter har været i stand til at give fyldigere oplysninger end andre; for nogle er de sociale oplysninger mangelfulde, medens der så måske foreligger særlig gode lægelige oplysninger angående de undersøgte helbredstilstand, for andre er det omvendte tilfældet. Materialet fra Århus arbejdsanstalt er væsentlig mere indgående behandlet på grund af sociallæge Kjems' virksomhed der.

Som hovedregel har man valgt at bearbejde det samlede materiale (gruppe I og II) ved spørgsmål af konkret karakter, mens spørgsmål af mere subjektiv karakter kun vil omfatte gruppe I, ligesom størsteparten af de fremdragne eksempler vil være taget af gruppe I. Af denne grund vil det absolutte antal personer, der danner grundlaget for konklusionerne, kunne skifte efter de forskellige problemstillinger.

Kortfattet karakteristik af det udvalgte materiale.

1. Materialets fordeling på anstalterne.

De i undersøgelsen inddragne personer fordelte sig på de forskellige arbejdsanstalter, som det fremgår af nedenstående tabel.

Som det vil ses, udgør Sundholmaterialet ca. 43 pct. af de undersøgte mænd i gruppe I. Endvidere bemærkes det, at der i gruppe I er flere anstalter med kun et ringe antal undersøgte personer. Dette skyldes dels, at et par af de undersøgte anstalter er

Tabel 1. 454 mænd og 84 kvinder fordelt efter anstalter.

(Gruppe I).

Anstalt:	Mænd	Kvinder	lait
Sundholm	91	30	121
Hillerød	40		40
Holbæk	14	5	19
Næstved	10	1	11
Saxkøbing	15	6	21
Odense, St. Dannesbo	1	4 - 1	4
Kolding	15	4	19
Ulkebøl	9	-	9
Hoptrup	5	4	9
Gruppe I ialt...	213	50	263

(Gruppe II).

Anstalt:	Mænd	Kvinder	Ialt
Svendborg	34	5	39
Horsens kommunale ..	11	-	11
Århus hovedanstalt ...	25	3	28
Eanders	48	2	50
Ålborg amtskommunale	20	-	20
Set. Jørgensgård, Ålborg	57	5	62
Set. Jørgens stiftelse ..	22	18	40
Viborg	24	1	25
Gruppe II ialt...	241	34	275
Ialt...	454	84	538

udprægede landanstalter med meget få indlagte, dels at man fortrinsvis har interesseret sig for de yngre i gruppe I, af hvilke der ikke er så mange på anstalterne.

For *kvinderne* gælder det, at Sundholm materialet udgør 60 pct. af gruppe I. Når mere end halvdelen af kvindematerialet er fra Sundholm skyldes det, at der normalt er relativt flere kvinder på Sundholm end på de øvrige anstalter. Iøvrigt har man for at få et nogenlunde rimeligt antal undersøgte, overalt søgt at medtage så mange kvinder som muligt, og der er som tidligere nævnt ikke foretaget en tilsvarende sortering efter alder som for mændene.

Under beskrivelsen af klientellet vil der ofte blive foretaget sammenligninger mellem f. eks. Sundholm og de øvrige anstalter, bl. a. fordi Sundholmklientellet er et udpræget hovedstadsmateriale.

2. De undersøgte personers aldersfordeling.

Som ovenfor anført kan i mange tilfælde forskelle mellem grupperne henføres til anstaltsklientellets lokale præg, men i andre tilfælde kan afvigelsen forklares ved forskel i aldersfordelingen, og det er derfor vigtigt at konstatere, på hvilken måde aldersfordelingerne inden for de forskellige anstaltsgrupper frembyder indbyrdes afvigelser. I neden-

Tabel 2. 454 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Absolutte tal					Relative tal ¹⁾				
	Sundholm	Gr. I løvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Ialt	Sundholm	Gr. I løvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Ialt
15-19 år	-	2	2	1	3	-	2	1	1	1
20-29	7	12	19	13	32	8	9	9	5	7
30-39	8	14	22	15	37	9	12	10	6	8
40-49	18	20	38	41	79	20	16	18	17	17
50-59	44	33	77	52	129	48	27	36	22	28
60-69	10	27	37	66	103	11	22	17	27	23
70 år og derover..	4	14	18	53	71	4	12	9	22	16
Ialt...	91	122	213	241	454	100	100	100	100	100

¹⁾ Denne og alle følgende tabeller vedrørende relative tal er sat med *kursiv*, for at man ved eet blik på tabellen kan se, at det drejer sig om relative tal (procenter).

Tabel 3. 84 kvinder fordelt efter anstaltsgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Absolutte tal						Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I		Gr. II		Sund- holm	Gr. I		Gr. II	lait	
		løvr.	lait	Gr. II	lait		løvr.	lait			
15—19 år.	2	5	7	3	10	7	25	14	9	12	
20—29	15	2	17	2	19	50	20	54	6	23	
30—39	1	3	4	2	6	3	25	5	6	7	
40—49	—	—	—	2	2	—	—	—	0	2	
50—59	8	5	13	12	25	27	25	26	35	30	
60—69	3	5	8	2	10	20	25	26	6	12	
70 år og derover..	1	—	1	11	12	3	—	2	32	14	
lait...	30	20	50	34	84	200	200	200	200	200	

stående tabeller er alderen beregnet pr. 1. januar 1950, hvilken dato ligger midt i undersøgelsesperioden.

Det fremgår af tabellen, at der indenfor de ældre aldersklasser er en betydelig forskel mellem de forskellige anstaltsgrupper.

Indenfor *gruppe I* er der blandt de på Sundholm undersøgte et langt større antal personer i aldersklassen 50—59 år end på de øvrige anstalter i *gruppe I*, medens disse til gengæld har et væsentligt større antal personer over 60 år.

Ved sammenligning mellem de undersøgte i henholdsvis *gruppe I* og *gruppe II* fremgår det, at ca. halvdelen af personerne i *gruppe II* er over 60 år, medens dette kun gælder ca. en fjerdedel af personerne i *gruppe I*. Begge grupper er dog præget af de ældre aldersklasser; de over 50-årige udgør 62 pct. i *gruppe I* og 71 i *gruppe II*. Indenfor de yngre aldersklasser er der ikke stor forskel på *gruppe I* og *gruppe II*.

Forsåvidt angår afvigelsen mellem Sundholm på den ene side og de øvrige anstalter indenfor *gruppe I* på den anden side er denne formentlig miljøbestemt, hvorimod forskellen mellem *gruppe I* og *gruppe II* tillige kan henføres til forskellen i udvælgelsesmetode, jfr. s. 17 ff.

Forskellen i aldersfordeling mellem Sundholm og *gruppe I* iøvrigt må have i erindring ved bedømmelse af forskelle på andre punkter.

Aldersfordelingen for de undersøgte kvinder synes bemærkelsesværdig ved den ringe repræsentation af kvinder i aldersklassen 30—49 år.

Ved sammenligning mellem grupperne ses det, at næsten halvdelen af kvinderne i *gruppe I* er under 30 år mod kun 15 pct. i *gruppe II*. Denne forskel skyldes, at de yngre kvinder, hovedsagelig prostituerede, først og fremmest er at finde på Sundholm.

Gruppe II har derimod 38 pct. over 60 år mod kun 18 pct. i *gruppe I*. Denne overvægt af gamle kvinder i *gruppe II* skyldes klientellet på forsørgelsesafdelingen Set. Jørgensstiftelse, der nærmest har karakter af et alderdomshjem eller en plejestiftelse.

I kvindeundersøgelsen behandles klientellet fra Set. Jørgens stiftelse, de unge prostituerede og det øvrige klientel hver for sig som tre adskilte grupper, og forskelle i aldersfordelingen mellem anstaltsgrupperne spiller således kun en sekundær rolle.

Materialets repræsentativitet.

Forinden man teoretisk og praktisk kan gøre brug af en undersøgelse som den nærværende, er det nødvendigt at overveje, på hvilket grundlag og i hvilket omfang man kan generalisere fra oplysningerne i det foreliggende materiale til anstaltsklientellet i almindelighed. Ved denne klientelundersøgelse på arbejdsanstalterne — som ved de fleste sociale undersøgelser iøvrigt — er oplysningerne indsamlede på et bestemt tidspunkt eller i et bestemt kortere tidsrum. For at kunne drage slutninger fra oplysninger, der allerede på bearbejdelsestidspunktet er „historiske“, til forholdene på et senere tidspunkt, er det nødvendigt at forudsætte, at de relevante omstændigheder ikke er forandrede i den mellemliggende tid. I hvilket omfang denne forudsætning er opfyldt, kan man i alle tilfælde kun gøre sig formodninger om, men det er umiddelbart indlysende, at jo længere tid, der forløber, og jo voldsommere udviklingen foregår, des forsigtigere må man udnytte de fremkomne oplysninger.

Hvad den foreliggende undersøgelse angår, kan det bemærkes, at der, som det fremgår af den historiske redegørelse i betænkningens 1. del, igennem århundreder har bestået et klientel af vagabonder, drikfældige og andre kronisk asociale personer, for hvilke det har voldt myndighederne kvaler at finde den rette behandlingsmåde. Udviklingen har efterhånden begrænset det klientel, der træffes på arbejdsanstalterne —• eller som de tidligere kaldtes fattiggårdene —• til en relativ lille del af forsorgsklientellet. Ved at yde hjælp under andre former til de fleste trængende, har man gradvis reduceret anstaltshjælpens betydning, men dette har dog næppe øvet indflydelse på karakteren af den egentlig asociale gruppe.

Som det fremgår af betænkningens 1. del, er anstaltsklientellet imidlertid ikke at betragte som en stabil befolkning. Således er der betydelige sæsonsvingninger, både i antallet af personer, som opholder sig på arbejdsanstalt og i disses alderssammensætning.

For at komme uden om de vanskeligheder, som sæsonbevægelserne medfører for bestemmelsen af anstaltsklientellets størrelse, har man anvendt begrebet „årets personkreds“, hvorved man forstår de personer, der indlægges i løbet af året, samt de personer, der har ophold på anstalterne ved årets begyndelse (idet hver person kun er medregnet een gang, uanset antallet af indlæggelser i løbet af året).

Årets personkreds kan som nævnt side 109 i betænkningens 1. del anslås til på undersøgelsestidspunktet at have udgjort ca. 2 500 personer, deraf 250—300 kvinder. Der kan næppe antages siden at være sket nogen væsentlig ændring i størrelsen af disse tal, og kun relativt små forskydninger i sammensætningen af dette klientel. Der er således, som det fremgår af betænkningens 1. del, side 104 ff., i løbet af de sidste 10 år sket en mindre ændring i alderssammensætningen for de indlagte.

Det må imidlertid bemærkes, at man ved udvælgelsen af undersøgelsesmateriale ikke har lagt vægt på at fremskaffe et — i statistisk betydning — repræsentativt udsnit af anstaltsklientellet, fra hvilket man på matematisk sandsynlighedsbasis kunne drage konklusioner med hensyn til klientellet som helhed. Man har tværtimod (bl. a. ved en bevidst udvælgelse af de unge og yngre), søgt at skaffe et materiale, i hvilket det måtte formodes, at de oprindelige og grundlæggende vanskeligheder af helbredsmæssig, personligheds-mæssig eller social karakter ville træde så tydeligt frem som muligt. At man overhovedet har medtaget de gamle, for hvem det er vanskeligt at få fyldestgørende oplysninger, skyldes først og fremmest ønsket om at få et materiale til bedømmelse af, hvorvidt

ændringer i forsorgsforanstaltningerne for denne store gruppe af arbejds- og forsørgelsesanstaltens klientel er ønskelige eller mulige.

Sammenligninger mellem undersøgelsesmaterialet og „årets personkreds" tyder på, at *aldersfordelingen for de 454 mænd, der indgår i undersøgelsen, nogenlunde svarer til aldersfordelingen indenfor „årets personkreds" som helhed*. At man ved udvælgelsen bevidst har stræbt efter at få så mange som muligt af de yngre og yngste med, opvejes altså for så vidt af den kendsgerning, at de yngre opholder sig gennemsnitlig kortere tid på anstalterne, og derfor er sværere at få fat på ved en sådan undersøgelse.

Blandt de 213 mænd i anstaltsgruppe I findes derimod relativt færre over 60 år, end man ville finde i anstaltsklientellet som helhed. Til gengæld ser det ud til, at der findes relativt flere i aldersgruppen 50—59 år end i anstaltsklientellet som helhed, medens de helt unge formentlig udgør nogenlunde samme andel af de undersøgte i gruppe I som af „årets personkreds".

For så vidt angår *kvinderne*, viser tilsvarende beregninger, at de unge kvinder antagelig udgør nogenlunde samme andel af undersøgelsesmaterialet som af „årets personkreds".

Den forholdsvis gode overensstemmelse, man således har fundet mellem alderssammensætningen af anstaltsklientellet som helhed („årets personkreds") og undersøgelsesmaterialet, må dog ikke forlede til at tro, at dette materiale derfor kan betragtes som repræsentativt i egentlig forstand. Med hensyn til udvælgelsen af anstalter og geografisk fordeling af de undersøgte er materialet — særligt for så vidt angår anstaltsgruppe I — langt fra at være repræsentativt.

Ved overvejelsen af de konklusioner, man kan drage af resultaterne af nærværende undersøgelse, må man derfor være opmærksom på, at medens resultaterne kan kaste et vist lys over *arten* af de vanskeligheder, man finder inden for anstaltsklientellet, *baggrunden for dem* og *sammenhængen* mellem dem, kan man kun på basis af en skønsmæssig vurdering anslå den numeriske forekomst af de enkelte defekter og af de forskellige typer af personer indenfor det samlede anstaltsklientel.

Kapitel 2.

Mandsundersøgelsen.

Indlæggelsen.

1. Reglerne i lov om offentlig forsorg.

Forsorgslovens juridiske kriterier for anbringelse på arbejdsanstalt er af meget forskellig art. De lader sig dog naturligt opdele i en række grupper.

For det første findes der i § 30 en række forskrifter om forsørgelsesmåden, hvoraf bl. a. fremgår, at *personer, der ikke egner sig til understøttelse i hjemmet*, kan indlægges på forsørgelsesanstalter. Normalt sker dette i den form, at man afslår at yde kontant hjælp og i stedet henviser den hjælpøgende til at modtage forsørgelsen i form af indlæggelse, f. eks. på en arbejdsanstalt (såkaldt stiftelsesforsorg). Endvidere bestemte § 30, stk. 4 (jfr. § 45, stk. 3) tidligere, at det sociale udvalg i *sygdomstilfælde* kunne *tvangsindlægge* enhver personlig understøttet på sygehus, alderdomshjem, plejestiftelse eller i en forsørgelsesanstalts (arbejdsanstalts) sygeafdeling. Ved lov nr. 33 af 25. februar 1953 er denne mulighed for tvangsindlæggelse imidlertid blevet begrænset til de tilfælde, hvor pågældende ifølge lægeerklæring befinder sig i en abnorm sindstilstand, og det ville være til åbenbar ulempe for ham selv, hvis indlæggelse ikke fandt sted.

Mere direkte tvangsmæssige og til dels straffemæssige bestemmelser om indlæggelse på arbejdsanstalt fandtes før lovændringen af 25. februar 1953 i §§ 200, stk. 3, 207 og 218 om *bidragsfligtige*, der ikke tilbørlig opfylder deres bidragsforpligtelser overfor deres børn født i og udenfor ægteskab. Nogle lignende bestemmelser fandtes i §§ 311—314 (kap. XXV) om *forsømmelige forsørgere*, der har unddraget sig efter evne at fyldestgøre deres forsørgerpligt, således at der må ydes offentlig hjælp.

Ved loven af 25. februar 1953 blev imidlertid de egentlige straffemæssige bestemmelser vedrørende tvangsarbejde for forsømmelige bidragsskyldige i §§ 207 og 218 samt vedrørende forsømmelige forsørgere i §§ 312, stk. 2, 314 og tildels § 313, stk. 4, ophævet, således at der af disse bestemmelser kun er tilbage § 200, stk. 3, hvorefter der kan ske forvaring på arbejdsanstalt af visse alimentanter, der skal indsættes til afsoning, og §§ 311 og 313, hvorefter visse forsømmelige forsørgere efter forudgående bidragspåleggelse kan hensættes på arbejdsanstalt, når bidragspligten ikke overholdes. Da alle de omhandlede bestemmelser vedrørende forsømmelige forsørgere m. fl. eksisterede på undersøgelsestidspunktet, må de imidlertid medtages i nærværende oversigt.

§§ 316 og 317 (kap. XXVI) forudsætter, at *alkoholister*, der ikke kan klare sig uden hjælp, eller til hvis familie der må ydes hjælp på grund af forsørgerens drikfældighed, i visse tilfælde kan anbringes i arbejds- eller tvangsarbejdsanstalt.

I §§ 318—22 (kap. XXVII) omtalte loven anbringelse af *omstrejffere*, *erhvervs- og subsistensløse m. fl.* §§ 318—20 er ligeledes ophævet ved loven af 25. februar 1953, men eksisterede på undersøgelsestidspunktet. Efter § 318 skulle der for en *pæper son, der var blevet straffet for betleri eller løsgænger*, inden hans løsladelse træffes bestemmelse af amtmanden,

om den pågældende efter straffetidens udløb skulle løslades, dimitteres til arbejde, til privat arbejdshjem eller foreløbigt eller endeligt anbringes på arbejdsanstalt. Drejede det sig om en *professionel vagabond*, og pågældendes forhold iøvrigt talte for en strengere fremgangsmåde, kunne han efter § 319 anbringes i tvangsarbejdsanstalt, dog ikke ud over 2 år. Efter § 320 kunne *personer, der iøvrigt var blevet straffet*, og som efter fængselsmyndighedernes skøn ikke ville eller ikke evnede at forsørge sig selv, anbringes som nævnt i §§ 318 og 319.

§ 321 omhandler *erhvervs- og subsistensløse*, som bl. a. af politiet (efter lov af 25. februar 1953 tillige af fængselsmyndighederne) afleveres til det sociale udvalg, der er ansvarlig for, at den pågældende indlægges på en arbejdsanstalt, såfremt det sociale udvalg ikke kender ham, tør stole på ham eller kan skaffe ham arbejde. Som erhvervs- og subsistensløs kan herefter en person anbringes, som

- 1) i længere tid har været og ved forsorgens begyndelse stadig er uden arbejde og ude af stand til ved egen hjælp at skaffe sig sådant,
- 2) er uden fast bopæl og
- 3) mangler tilholdssted hos familie eller andre pårørende i den kommune, hvis sociale udvalg må tage sig af ham.

For fuldstændighedens skyld skal endelig omtales § 322, omhandlende *erhvervs- og subsistensløse, prostituerede kvinder*, der afleveres af politiet til forsørgelsesvæsenet, som straks skal sørge for indlæggelse på arbejdsanstalt.

Som det fremgår af redegørelsen nedenfor under 2, er 3 af de undersøgte personer anbragt på arbejdsanstalt med hjemmel udenfor forsorgsloven, idet 2 er dømt til sådan anbringelse i henhold til straffelovens § 70, jfr. § 17 (eventuelt § 16), og 1 er anbragt som vilkår for tiltalefrafald, til trods for at forsorgsloven egentlig synes at måtte forudsætte, at tvangsanbringelse på disse anstalter kun kan finde sted i de tilfælde, som udtrykkelig hjemles i denne lov.

2. Indlæggelsesparagraf fernes anvendelse.

Det ville være naturligt, og også af betydelig interesse at opdele de undersøgte i grupper efter de ovenfor nævnte paragraffer i forsorgsloven, i henhold til hvilke indlæggelserne er sket.

En sådan inddeling har imidlertid voldt store vanskeligheder, fordi indlæggelsesgrunden kun i de færreste tilfælde direkte fremgik af de indsendte oplysninger. Indlæggelsesparagraf var kun sjældent anført i de papirer, som anstalten lå inde med; i enkelte tilfælde er det fremgået af de fra socialkontoret indsendte oplysninger, men i det store og hele har man ved bearbejdelsen af materialet måttet *skønne* over, hvilken paragraf i forsorgsloven, der har været bragt i anvendelse. Dette har også i de fleste tilfælde, men ikke altid, kunnet lade sig gøre.

En særlig vanskelighed er opstået ved, at de fleste undersøgte ikke har været førstegangs indlagte, men personer, der talrige gange har været anbragt på arbejdsanstalter. Man har derfor måttet tage stilling til, for hvilken indlæggelse man skulle foretage skønnet. Man har valgt konsekvent at regne med den *sidste* indlæggelse, d. v. s. den indlæggelse, der er gået umiddelbart forud for undersøgelsen. Fordelingen af de undersøgte efter indlæggelsesparagraffer er kun gennemført for anstaltsgruppe I. Den må som nævnt i hovedsagen betragtes som et af undersøgerne foretaget skøn over, hvilke paragraffer der i de enkelte tilfælde må antages at have ligget til grund for den sidste indlæggelse.

Tabel 4. 213 mænd fordelt efter indlæggelsesparagraf ved sidste indlæggelse på arbejdsanstalt. (Gruppe I).

Indlæggelsesparagraf:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundholm	Gr. I i øvr.	Gr. I ialt	Sundholm	Gr. I i øvr.	Gr. I ialt
LOF § 30	7	20	27	8	16	13
- §§ 200, 207, 218	-	1	1	-	1	1
- §§ 311—314	-	6	6	-	5	3
- §§ 316—317	1	-	1	1	-	1
- §§ 318—320	10	8	18	11	7	8
- § 321	72	83	155	79	68	72
Ifølge dom eller tiltalefrafald..		3	3		2	1
Ubestemmelige	1	1	2	1	1	1
Ialt...	91	122	213	100	100	100

Som det fremgår af tabellen, er det hovedsagelig § 321, der er bragt i anvendelse, idet 72 pct. af samtlige undersøgte mænd i anstaltsgruppe I må antages at være anbragt efter denne bestemmelse. Det kunne se ud til, at der er relativt flere fra Sundholm end fra gruppe I iøvrigt, der anbringes efter § 321, men forskellen er ikke større, end at den kan skyldes tilfældige omstændigheder.

18 mænd synes at have været anbragt i henhold til §§ 318—320. Af disse er 15 afleveret efter afsoning af bøde- eller hæftestraffe for beruselse, løsgænger, uberettiget ophold el. lign. Af de resterende 3, der alle var anbragt på provinsanstalter, var 1 direkte overført til arbejdsanstalten efter løsladelse fra arbejdsanstalt, 1 var overført efter afsoning af et års fængsel for uterlighed, og den sidste var blevet idømt 60 dages fængsel ved underretten, men havde imidlertid appelleret dommen, hvorefter han på arbejdsanstalten afventede sagens afgørelse ved landsretten. Det er dog muligt, at det i sidste tilfælde snarere var § 321, der lå til grund for indsættelsen.

1 var anbragt i henhold til §§ 316—317. Det drejer sig om en drikfædig epileptiker, der tidligere har været indlagt på Filadelfia. Han tog derfra til sin familie, der imidlertid allerede dagen efter foranledigede ham indlagt på Sundholm, da han i beruset tilstand havde ødelagt inventaret i hjemmet og overfaldet sin broder. Han er senere bragt tilbage til Filadelfia.

6 er indlagt som forsømmelige forsørgere efter §§ 311—314. Det er alle gifte eller separerede personer, om hvem det sociale udvalg har skønnet, at deres forhold som forsørgere fremviste en ansvarsløshed af særlig graverende karakter på grund af drikfædighed, arbejdslede og lign. De 3 af tilfældene er fundet på arbejdsanstalten St. Danesbo ved Odense, de andre 3 på Holbæk arbejdsanstalt.

1 er anbragt efter § 200, stk. 3, ifølge hvilken det sociale udvalg kan sikre sig en bidragsskyldigs tilstedeværelse ved midlertidig anbringelse i en arbejdsanstalt, indtil afsoning kan finde sted, hvis hans tidligere forhold lader befrygte, at han vil søge at unddrage sig betaling eller afsoning ved at fraflytte kommunen. Det drejer sig om en ugift arbejdsmand, som tidligere har været indsat til afsoning af alimentationsbidrag, og som nu, da han heller ikke i det forløbne år efter løsladelsen har betalt, atter er indsat på arbejdsanstalten inden ny afsoning.

27 er antagelig indlagt i henhold til § 30, af disse er 9 på grund af drikfædighed, uførelighed el. lign. overført fra alderdomshjem, syge- eller plejestifelser (i København fra Nørre Hospital og Københavns Plejehjem) til arbejdsanstaltens forsørgelsesafdeling.

I nogle af de 27 tilfælde må indlæggelsen nærmest henføres til § 30 stk. 1, hvorefter det sociale udvalg i sit skøn over forsørgelsesmåden er frit stillet. Dette er således formentlig tilfældet for en 73-årig mand, der har levet af aldersrente i egen lejlighed, hvor han bliver fundet i en så elendig forfatning, beruset og snavset, at han må indlægges på sygehus; herfra udtales, at han er drikfærdig, men hverken er åndeligt eller legemligt syg. Man finder det dog uforvarsligt at lade ham skøtte sig selv, og han indlægges derefter på arbejdsanstalt, hvor man ved undersøgelsen heller ikke har fundet tegn på alvorligere psykisk lidelse. Et andet tilfælde drejer sig om en 70-årig ugift aldersrentemodtager, der i 1944, 65 år gl., er dømt til anbringelse på en Arbejde Adler-koloni for uterlighed. I 1946 er han herfra overflyttet til arbejdsanstalten, er senere nogle gange udskrevet til familiepleje på gårde, har også forsøgt at bo for sig selv i et lille hus, som han ejer, men har atter måttet indlægges på arbejdsanstalten, dels fordi han ikke kunne enes med andre mennesker, dels fordi han levede i et frygteligt svineri.

For 3 af de undersøgte gælder det, at de er anbragt med hjemmel udenfor forsorsloven: 2 er blevet *dømt* til anbringelse på arbejdsanstalt, og 1 er anbragt efter *tiltalefrafald*.

8) I det ene tilfælde drejer det sig om en ugift aldersrentemodtager, der i 1949, 75 år gl., blev sigtet for blufærdighedskrænkelser og uterlighed overfor småpiger. Han havde de sidste 5—6 år på sin hjemegn haft ry for at være uterlig, uden at der dog var sket anmeldelse. Under sagen blev han mentalundersøgt, og der konkluderedes herved, at han ved den strafbare handling ikke var åndssvag i højere grad, men led af alderdomssløvsind. Kredslægen anbefalede anbringelse på alderdomshjem. Retslægerådet sluttede sig hertil. Han blev i september 1949 i medfør af straffelovens § 70, stk. 1, jfr. § 17, dømt til anbringelse på en nærmere angivet arbejdsanstalt, hvor han siden har været.

9) I det andet tilfælde drejer det sig om en tidligere aldersrentemodtager, der i 1945 blev sigtet for vold og trusler om vold efter at have truet en kvinde med en stol og hendes mand med en økse, og ved anholdelsen at have slået fra sig med en økse, hvorved et medlem af vagtværnet blev lettere såret. Han blev under sagen mentalundersøgt. Der konkluderedes, at han „lider af alderdomssvækkelse, kan ikke anses for påvirkelig gennem straf, bør formentlig anbringes på alderdomshjem eller i pleje hos familie". Retslægerådet udtalte ligeledes, at „lian lider af ret udtalt alderdomssløvsind, således at han må betegnes som sindssyg. Hvis han under betryggende tilsyn kan anbringes under private forhold, skal rådet ikke udtale sig herimod, kan sådant betryggende opholdssted ikke findes, må anbringelse på sindssygehospital tilrådes". Han blev derefter 75 år gl. dømt til anbringelse på sygeafdelingen på en arbejdsanstalt. Han har senere gennem utallige skrivelser og klager til de forskellige myndigheder forsøgt at blive udskrevet fra anstalten. Efter ledelsens oplysninger skal han derefter i 1947 være blevet dømt til anbringelse på sindssygehospital, men efter henstilling fra arbejdsanstalten blev dommen ændret til fortsat anbringelse på arbejdsanstaltens sygeafdeling. Man har dog ikke hverken i Rigsregistraturen eller i pågældendes straffakter fundet oplysninger om de sidstnævnte retskendelser.

10) Den tredje i denne gruppe er blevet overflyttet til en arbejdsanstalt i 1949, 42 år gl., fra arresten, hvor han var indsat for trusler om ildspåsættelse. Den pågældende blev i 1941 dømt til anbringelse på sindssygehospital efter brandstiftelse forøvet et par år tidligere. Han blev ved mentalundersøgelsen betegnet som sindssyg (psykogen psykose). Retslægerådet udtalte, at han var „noget svagt begavet, men dog ikke åndssvag; på tidspunktet for den påsigtede handling må han dog anses for at have været sindssyg, omend hans sindssygdom først senere er kommet til åbenbar udvikling". Han blev udskrevet fra sindssygehospitalet i 1947, klarede sig ude godt et år, var indlagt 1 md. på sygeiras for asthma, blev udskrevet, men indsattes efter et par mdr.s forløb i arresten, sigtet for trusler om ildspåsættelse. Efter at han derefter er overflyttet til arbejdsanstalten, frafaldtes tiltale mod, at han aflagde uforbeholden tilståelse og i 5 år underkastedes tilsyn af inspektøren på anstalten.

Efter denne gennemgang bliver der tilbage 2 personer af de 213 undersøgte, for hvem man ikke har kunnet afgøre, på hvilket juridisk grundlag de er blevet anbragt. Man skal kort gennemgå disse 2 sager.

11) Det ene tilfælde drejer sig om en 56-årig ugift mand, der i 1917, 24 år gl., er blevet anbragt på Set. Johannes stiftelsen, hvorfra han i 1933 blev overført til Sundholm. Fra 1914, da han var 21 år gl., foreligger der en lægeerklæring fra kommunelægen, der oplyser, at „obs. er født med lamheder i højre side, både øjenlåg, over- og underextremiteter. Han er meget svagt udviklet i åndelig henseende, nærmest på grænsen af idioti". I 1916 døde hans far, han fik ophold hos nogle mennesker, som i 1917 erklærede, at de ikke længere ville beholde ham, da han viste udsejende tendenser. Det fremgår ikke af sagen, hvorfor denne mand ikke for mange år siden er inddraget under åndssvageforsorgen.

12) Det andet tilfælde drejer sig om en 20-årig ugift mand, der i 1949 er blevet indlagt på en arbejdsanstalt på moderens foranledning på grund af hans psykopatiske tendenser. Pågældende er tvilling, opdraget hos forældrene under gode økonomiske forhold. Som barn skal han have lidt af ufrivillig vandladning og skal have været meget vild, med pludselige raserianfald. Han var oversidder i skolen. Fra forskellige lærepladser er udtalt, at han var „ganske blottet for modtagelse af enhver lærdom" og „ganske uegnet til at omgås andre mennesker". Da han var 16 år, døde hans far, og moderen forsøgte derefter at få obs. inddraget under åndssvageforsorgen, men dette kunne ikke ske, da han ikke var åndssvag. Han kom til observation på sindssygehospital, men blev heller ikke fundet sindssyg. Han skal altid have været åndeligt tilbage, tiltagende voldsom over for familien, griset, iturivende, upålidelig, langsom. Han blev anbragt 3 mdr. på arbejdsskolen, blev atter undersøgt af en psykiater, der mente, at der muligvis kunne udvikle sig en schizofreni. Han blev hjemsendt til moderen, og da denne ikke turde have ham, indlagt på arbejdsanstalten. Ved den fornyede psykiatriske undersøgelse i december 1949 findes ingen sikre tegn på, at der skulle udvikle sig schizofreni, han betegnes som sinke og karakterinsufficient. Der har været almindelig diskussion om denne sag, og overlæge Stiirup har i en erklæring i 1948 udtalt, at „i de angelsachsiske lande ville denne mand uden tvivl kunne henfalde under begrebet åndssvag, og man har der, inden for åndssvagevæsenet, afdelinger, der er indstillet på at behandle og tage sig af sådanne komplicerede åndelige udviklingsmangler. Her i landet har åndssvagevæsenet koncentreret sig om de rent intellektuelle mangler, og med en IK på 81 vil det med nuværende praksis desværre næppe lykkes at få ham anerkendt som åndssvag i lovens forstand. Der er derved her i landet skabt et hul i forsorgen, og den i dette tilfælde mest hensigtsmæssige forsorg kan ikke forventes bragt i anvendelse. Han frembyder utvivlsomt betydelig kriminel risiko, hvis han ikke bringes under en kyndigt ledet forsorg af samme principielle opbygning som åndssvageforsorgen. Det må anses for sandsynligt, at han i tidens løb vil gøre sig skyldig i relativt grove, kriminelle handlinger, og han vil så kunne dømmes til psykopatforvaring. Der er dog i dette skøn om hans mulige farlighed ikke tilstrækkeligt holdepunkt for nu ved dom at inddrage ham under psykopatforvaring som potentiel kriminel. Der foreligger intet om håndgribeligheder, trusler el. lign., der kan danne udgangspunkt for en sådan sag. Den foreløbige anbringelse i arbejdsanstalt er selvfølgelig uheldig, men er efter mit skøn ikke ringere end, hvad man ellers vil kunne byde ham med nuværende praksis, men jeg mener, at det bør undersøges, om socialministeriet kan anvise anden, mere hensigtsmæssig anbringelse". Fra arbejdsanstalten er senere oplyst, at han i marts 1951 er overført til sindssygehospital.

Ved den her nævnte skønmæssige fordeling efter indlæggelsesparagraffer er som omtalt den sidste indlæggelse på arbejdsanstalten lagt til grund. For at undersøge om an-

*

Tabel 5. 213 mænd fordelt efter antal indlæggelser og indlæggelsesparagraf ved sidste indlæggelse på arbejdsanstalt. (Gruppe I).

Indlæggelsesparagraf:	Antal indlæggelser:					
	1	2—4	5—9	10—19	20 el. flere	lait
LOF § 30	13	11	3	-	-	27
- §§ 200, 207, 218	-	1	-	-	-	1
- §§ 311—14	4	2	-	-	-	6
- §§ 316—17	1	-	-	-	-	1
- §§ 318—20	6	7	3	1	1	18
- § 321	32	36	34	22	31	155
Ifølge dom eller tiltalefrafald	3	-	-	-	-	3
Ubestemmelige	2	-	-	-	-	2
lait	61	57	40	23	32	213

vendeisen af de forskellige paragraffer (se herom s. 28ff.) har relation til antallet af indlæggelser på arbejdsanstalten, har man i foranstående tabel kombineret disse 2 forhold.

Det fremgår af tabellen, at der er en relativ stigning i anvendelsen af § 321, jo flere gange vedkommende har været indlagt. Af de 61 førstegangs indlagte er kun halvdelen indlagt efter § 321, mens der iøvrigt er en nogenlunde jævn fordeling af anbringelser efter de andre bestemmelser. Efterhånden som antallet af indlæggelser vokser, ophører anvendelsen af de andre paragraffer næsten totalt, og tilbage bliver alene indlæggelse efter § 321. Af dem, der har været anbragt over 10 gange på arbejdsanstalt, er så godt som alle anbragt efter denne paragraf. Der er heri intet overraskende, idet de, der indlægges efter § 321, er erhvervs- og subsistensløse og vagabonder, der går ud og ind på arbejdsanstalterne, og således får et højt indlæggelsesantal, mens f. eks. de personer, der er anbragt efter § 30, er syge og ofte hjælpeløse, der i hovedsagen forbliver på arbejdsanstalten, til de dør eller bliver overført til hospital eller anden institution. Da man, som anført i kapitel I, måske må regne med, at de hyppigt ind- og udskrevne personer er underrepræsenteret i undersøgelsen, giver ovenstående gennemgang endda ikke fuldstændig udtryk for den store hyppighed, hvormed § 321 bringes i anvendelse ved indlæggelser på arbejdsanstalt.

3. Foranledningen til den socialt relevante indlæggelse.

Den inddeling efter anvendt paragraf ved *sidste* indlæggelse, som er benyttet ovenfor, er baseret på juridiske kriterier og kan vanskeligt give noget indtryk af den egentlige baggrund for indlæggelsen. Endvidere bevirker den hyppige anvendelse af § 321 ved gentagne indlæggelser, at man får et for unuanceret billede af anledningerne til indlæggelserne på arbejdsanstalt.

Man har derfor i det følgende på grundlag af de i sagerne foreliggende oplysninger prøvet at finde frem til de forhold, der har været den faktiske foranledning til *den* indsættelse på arbejdsanstalten, der synes at have haft størst betydning for det senere forløb. Denne indlæggelse har man kaldt den *socialt relevante indlæggelse*, og man har i hvert enkelt tilfælde, hvor der er tale om mere end een indlæggelse, taget stilling til, hvilken der kunne betragtes som den relevante.

I de tilfælde, hvor de pågældende efter den første indlæggelse kun har været væk fra anstalten i ganske korte perioder, måske kun ved ulovlige udeblivelser, er den første indlæggelse betragtet som den socialt relevante. I andre tilfælde, hvor den pågældende måske som ganske ung har haft et kort ophold på arbejdsanstalt, men derefter i mange år har klaret sig ude, indtil han som midaldrende atter indlægges, er den sidste indlæggelse betragtet som den socialt relevante indlæggelse.

Eesultatet af denne skønsmæssige inddeling — der kun er foretaget for anstaltsgruppe I — fremgår af tabel 6.

Den først anførte gruppe er de erhvervs- og subsistensløse, som for så vidt svarer til de i henhold til forsorgslovens § 321 indlagte personer (jfr. tabel 4).

Det har i mange tilfælde været vanskeligt at differentiere denne første gruppe fra den følgende, der består af dem, der er indsat efter straf afsoning. Man har valgt i denne anden gruppe at klassificere dem, der ved den socialt relevante indlæggelse er blevet overført til arbejdsanstalten direkte fra fængsel efter afsoning, og ikke siden har klaret sig ude. Gruppen her består af 34 personer. I og for sig består denne gruppe også af erhvervs-

Tabel 6. 213 mænd fordelt efter foranledningen til den socialt relevante indlæggelse. (Gruppe I).

	Absolutte tal	Relative tal
Anbragt som erhvervs- og subsistensløse	112	52
— efter strafafsoning	34	16
— som forsømmelige forsørgere	7	3
— på grund af sygdom	15	7
— på pleje- eller alderdomshjem	11	5
— på grund af boligmangel	6	3
— på foranledning af familie eller på- rørende	16	8
— på grund af manglende evne til at klare sig selv (tidligere levet af alders- rente, kommunehjælp o. lign.) ...	7	3
— efter dom eller tiltalefrafald	3	1
— midlertidigt af børneværnet	1	1
— af andre årsager	1	1
I alt...	213	100

og subsistensløse, men man har dog ment det berettiget at anbringe dem for sig selv ud fra den antagelse, at de særlige omstændigheder ved deres anbringelse på arbejdsanstalt muligvis kan have forringet deres chancer for resocialisering og nedsat deres initiativ til at klare sig selv.

I gruppen „forsømmelige forsørgere" har man også medregnet den efter § 200, stk. 3, indsatte alimentant (jfr. tabel 4, s. 29). På grund af den interesse, der knytter sig til denne gruppe, har man udskilt den nærmere redegørelse for disse personer til et særligt afsnit, se s. 172 ff.

Den næste gruppe består af 15, som er indlagt på arbejdsanstalten enten direkte efter ophold på sygehus eller hospital, eller fordi de på grund af sygdom har været ude af stand til at klare sig alene og derfor har meldt sig selv. 11 er overført fra pleje- eller alderdomshjem, i København fra Nørre Hospital og Københavns Plejehjem i Kyesgade. De fleste er overført på grund af alkoholmisbrug, gentagne tilfælde af beruselse og lign. nogle enkelte fordi de simpelthen har været kværulerende, ufredelige, ikke har kunnet indordne sig under forholdene eller enes med de andre anbragte.

Det karakteristiske for de 6 i den næste gruppe er, at de var sikret økonomisk ved indlæggelsen på anstalten, idet de oppebar kronisk sygehjælp, aldersrente, invalide-
rente el. lign., men savnede bopæl. De pågældende betaler selv for deres ophold på anstalten, og får udbetalt et mindre beløb til småfornödenheder.

16 er anbragt på foranledning af familie eller pårørende, som tidligere har haft dem boende. Årsagerne til, at fortsat ophold er blevet dem forment, har været drikfæ-
dighed, ufredlighed eller urenlighed på grund af alderdom, eller epilepsi med udtalte psykiske forandringer.

7 har tidligere boet i egen lejlighed eller mindre ejendom og har klaret sig ved kommunehjælp eller aldersrente, men det sociale udvalg har inddraget den kontante hjælp (dog ikke aldersrenten), fordi de ikke mere har kunnet klare sig selv. I nogle til-

fælde har de drukket hjælpen op, i andre tilfælde har de levet i et sådant svineri, at naboerne har klaget, og man har fundet det uforsvarligt fortsat at yde dem kontant hjælp.

Vedrørende den næste gruppe, de der er anbragt efter dom, henvises **til**, hvad der er fremført i herværende afsnit s. 30 ff.

1 af de undersøgte er midlertidig anbragt af børneværnet.

13) Det drejer sig om en 15-årig dreng, der havde arbejde som skibsdreng, men blev afmønstret på grund af skibsbrand og påfølgende reparation. Han rejste derfor til provinsen for at opsøge sin moder, men da denne uden hans vidende var rejst til København, og han havde opbrugt sine penge, forsøgte han at bryde ind i en bil for at sove der. Han blev taget af politiet i færd med at stjæle en madpakke og blev anbragt på arbejdsanstalten, indtil børneværnet kunne tage nærmere bestemmelse om anbringelsen.

Den under „andre“ anførte person har ikke kunnet indføres under nogen af de hidtil nævnte grupper.

14) Det er en nu 68-årig mand, der efter anstaltens oplysninger er indlagt på grund af manglende selvopholdelsesdrift. På grund af hans psykiske tilstand har det ikke været muligt at få konkrete oplysninger fra ham selv. Han har kun oplyst, at han kom tilbage fra Australien i 1908, 27 år gl. Han klarede sig ikke så godt og blev en dag arresteret på gaden og indlagt på arbejdsanstalten. Det sociale udvalg har ingen oplysninger om ham, udover at han indtil videre vil være at forsørge på arbejdsanstalten. Den psykiatriske diagnose lyder nu på en dementia arteriosclerotica, men man har ikke kunnet komme til bunds i nogen af de ved anbringelsen foreliggende forhold.

4. Den anbringende myndighed.

Man har søgt at få oplyst, på hvis initiativ de undersøgte er blevet indlagt på arbejdsanstalten, om det er dem selv, der har meldt sig, om det er politiet eller endelig det sociale udvalg, der har foranlediget indlæggelsen; men undersøgelsen heraf stødte på så mange vanskeligheder, at forsøget i det store og hele måtte opgives.

I det hele taget er det tvivlsomt, om man kan sondre skarpt mellem frivillig og tvungen indlæggelse. Hvis f. eks. hjælpen til en mand, der igennem flere år har levet af kontant kommunehjælp, inddrages på grund af drikfældighed, og der i stedet tilbydes ham anstaltsforsorg, som han dog nægter at modtage, skal det da betragtes som frivillig eller tvungen indlæggelse, når han 2 måneder efter melder sig selv på anstalten eller til politiet, fordi han ved, at det er den eneste hjælp, han kan få?

Yderligere vil det ofte bero på en tilfældighed, hvem der har taget initiativet, især når det dreier sig om genindlæggelser. Hvis en mand udebliver eller bortgår fra anstalten, vil han måske den ene gang blive taget af politiet som subsistensløs og blive bragt tilbage til anstalten, mens han en anden gang selv kommer tilbage, fordi han ikke kan klare sig ude længere. I det hele taget beror indlæggelserne ofte på samarbejde mellem de forskellige myndigheder, således at spørgsmålet om, hvem der har taget initiativet, ikke altid kan besvares eentydigt.

Man har derfor nøjedes med at foretage inddelingen efter anbringende myndighed på de 61 førstegangs indlagte mænd i gruppe I. Ved førstegangs indlæggelserne er det nemlig i reglen klast, hvem initiativet tilfalder.

Af disse 61 mænd har 21 (34 pct.) *meldt sig selv*, d. v. s. henvendt sig til det sociale udvalg, til anstalten eller til politiet som subsistensløse. Det kan naturligvis ikke udelukkes, at nogle af dem har meldt sig for eksempel til politiet uden tanke på anbringelse på arbejdsanstalt, men dog må indlæggelsen siges at være sket på deres eget initiativ.

Den næste gruppe, der er indlagt på foranledning af *det sociale udvalg* eller i København af *magistratens III afdeling*, omfatter 22 personer (36 pot.), heriblandt de for sømmelige forsørgere samt de personer, som tidligere har fået kontant hjælp, men som man nu mener kun at kunne yde stiftelsesforsorg. Endvidere er hertil medregnet den 15-årige, som af *børneværnet* er indlagt på arbejdsanstalt som foreløbig foranstaltning.

Den sidste gruppe, de af *politiet* anbragte, er på 18 (30 pct.). De er fundet rundt om i grøftkanter, i lader, i havnekvarterer o. l. eller har afsonet bøde- eller frihedsstraf og er direkte fra fængslet indlagt på arbejdsanstalt som subsistensløse.

Opvæksten.

De mænd, der indgår i undersøgelsen, har som tidligere nævnt en gennemsnitsalder på over 50 år. Man kan da spørge, om der er nogen mening i at interessere sig for disse menneskers barndomsforhold, idet det vel ikke umiddelbart kan formodes at have relevans til spørgsmålet om en eventuel ændring af forholdene på arbejdsanstalterne idag eller til de pågældendes muligheder for resocialisering.

Hvis man imidlertid vil forsøge at gøre rede for, hvilke faktorer der kan have været medvirkende til en asocial udvikling, er det ikke tilstrækkeligt at se på den nuværende situation, men man må forsøge at finde forudsætningerne for denne. Her kan oplysninger om barndomsforholdene være af stor betydning, idet man måske kan finde frem til de forhold i barndommen, som i særlig grad har præget den person, man idag har for sig.

I dette afsnit vil der derfor blive gjort rede for visse forhold vedrørende de undersøgte familie og barndom, som man ved undersøgelsen har lagt vægt på at få oplyst. Under hensyn til den betydning, man efterhånden tillægger barndomsforholdene og oplevelserne under denne for det senere levnedsløb, er afsnittet gjort så udførligt, som materialet tillader. Afsnittet kunne være blevet mere fyldestgørende, såfremt man havde henvendt sig til de undersøgte slægtninge for at få suppleret de foreliggende oplysninger, men herfra har man af diskretionsmæssige grunde ment at måtte afstå.

1. Familieforhold under opvæksten.

a. Psykiske eller sociale defekter i slægten.

Det er ikke hensigten her at komme ind på en diskussion om asociale tendensers mulige arvelighed. Men man har i det følgende søgt at gøre rede for, i hvilken udstrækning der rent faktisk er forekommet sindssygdhed, åndssvaghed, alkoholisme, kriminalitet og andre forhold af lignende art i de undersøgte slægt. Af praktiske grunde har man begrænset undersøgelsen til de pågældendes forældre, bedsteforældre, søskende og forældres søskende. For hver undersøgt i anstaltsgruppe I er der indsendt et såkaldt arvelighedsskema til Universitetets arvebiologiske institut, som så har tilbagesendt skemaet med de oplysninger om den undersøgte familie, som institutet har ligget inde med. Disse oplysninger har været af stor værdi for den samlede klientelundersøgelse, idet de har verificeret de oplysninger, man har kunnet få af de undersøgte selv, og suppleret dem med oplysninger om de pågældendes slægtinges hospitalsindlæggelser, diagnoser el. lign. Hverken Arvebiologisk institut eller undersøgerne har rettet henvendelse til de under-

søgt familie, men har også her holdt sig til de oplysninger, der er fremkommet under samtalerne, og til de registre, som man har haft adgang til. De fremkomne oplysninger må betragtes som ret sikre, men ikke som udtømmende.

Tabel 7. Psykiske og sociale defekter i slægten til 94 mænd med angivelse af defektens art og dens placering i slægten. (Gruppe I).

lait	Defekter fundet hos de undersøgte:						
	Far	Fars forældre og søskende	Mor	Mors forældre og søskende	Brødre	Søstre	
Antal mænd med psykisk eller social defekt i familien	94	40	19	24	22	44	19
<i>Heraf med:</i>							
Sindssygdom, epilepsi, narcomani, intelligensdefekt	55	7	8	17	10	21	14
Drirkældighed	51	34	11	5	15	14	
Kriminalitet og/el, prostitution	30	5	2	4	1	21	4
Selv mord	15	4	1	2	-	5	4
Anbringelse på arbejdsanstalt	8	1	1	1	1	5	

Sindssygdom, epilepsi og åndssvaghed er kun medregnet, hvor man har haft sikkerhed for deres forekomst, d. v. s. hvor der har foreligget oplysning om, at det pågældende familiemedlem har været indlagt af disse grunde. Tabellens tal kan ikke adderes på nogen led, idet en undersøgt kan have f. eks. både en mor og en søster, der har været sindssyge, eller en far, der har været både drirkældig og kriminel og således er medregnet begge steder. Iait er der for 94 af de 213 undersøgte mænd i gruppe I (44 pct.) fundet en eller flere defekter af den beskrevne art i familien. I mange af tilfældene er der tale om en sammenhobning af afvigeher på flere familiemedlemmer. Som eksempel kan nævnes en undersøgt, hvis far er drirkældig, straffet og har været på arbejdsanstalt, moderen har ligeledes været straffet, en broder er også straffet, drirkældig, og anbragt på arbejdsanstalt, en søster er prostitueret og en anden søster sindssyg.

I 40 tilfælde (19 pct.) har man fundet en eller flere af de nævnte defekter hos de undersøgte fædre og i 24 tilfælde (11 pct.) hos mødrene. Iait er der 59 af de 213 undersøgte personer (28 pct.), hvor et eller flere af de nævnte forhold er fundet hos i hvert fald den ene af *forældrene*. Som det fremgår af tabellen, er den almindeligst forekommende defekt for fædrenes vedkommende drirkældighed, for mødrenes vedkommende en eller anden form for psykisk lidelse.

56 af de undersøgte mænd (29 pct. af de 193, som overhovedet har søskende), har en eller flere *søskende*, hos hvem man har fundet de omtalte defekter eller lidelser. Man ser den største variation i arten af defekter for brødrenes vedkommende. Kriminalitet, sindssygdom og drirkældighed er næsten lige stærkt repræsenteret.

Hos den *fjernere familie*, d. v. s. bedsteforældre, onkler og tanter på fædrene eller mødrene side, er defekter kun fundet for 36 af de undersøgte (17 pct.). Man må imidlertid regne med, at oplysningerne bliver færre og mindre nøjagtige, jo længere man kommer ud i familien, så meget mere som undersøgelsesmateriale i udstrakt grad består af ældre mennesker, hvis slægtinge indenfor disse kategorier er døde for mange år siden. De lidelser, der er oplysninger om, er næsten udelukkende drirkældighed og sindssygdom.

Blandt andre sociale undersøgelser vedrørende personer, som er kommet mere eller mindre på kant med samfundet, og hvor man også har behandlet spørgsmålet om en

eventuel familiær belastning, kan nævnes Kjems' børneværnsundersøgelse¹). Uanset at de af Kjems anvendte kriterier for sociale og psykologiske defekter i slægten ikke er helt de samme som i nærværende undersøgelse, er det dog af interesse at bemærke, at Kjems (s. 226) oplyser, at 33 pct. af de undersøgte børns fædre har frembudt sociale defekter i form af kriminalitet, drikfældighed eller andre former for asocialitet. Af de 197 børn havde 18 pct. drikfældige fædre. Af de 213 undersøgte fra arbejdsanstalterne havde 16 pct. drikfældige fædre.

I sin særlige undersøgelse af 50 indlagte fra Århus arbejdsanstalt fandt Kjems 21 personer med formodede lettere eller sværere arvelige dispositioner; dette svarer nogenlunde til resultatet af nærværende undersøgelse. Ved sin undersøgelse af klientellet på de svenske „arbetshem“ fandt Gunnar Inghe arvelig belastning i slægten hos 25 pct. af de undersøgte²), mens Adell og Jonsson i en undersøgelse af 120 tvangsarbejdere³) fandt hereditær belastning i omkring 75 pct. af tilfældene.

En direkte sammenligning mellem de ved nærværende undersøgelse fundne resultater og den danske befolknings hereditære belastning er ikke mulig, da et sammenligningsgrundlag mangler. Man tør dog antage, at de omtalte defekter i familien ikke ville forekomme så hyppigt ved en eventuel undersøgelse af et repræsentativt udsnit af den danske totalbefolkning, som de er fundet hos familierne til klientellet i nærværende undersøgelse.

b. Fødsel udenfor ægteskab.

64 af de 454 mandlige undersøgte i begge anstaltsgrupper er født udenfor ægteskab, hvilket svarer til 14 pct. Heri er ikke medregnet dem, som oprindeligt er født udenfor ægteskab, men senere er blevet legitimeret ved forældrenes ægteskab. Der er ingen større forskel på de 2 anstaltsgrupper, (idet de udenfor ægteskab fødte udgør 11 pct. af gruppe I og 15 pct. af gruppe II). I tiden før 1930 blev ca. 10 pct. af alle levende fødte børn her i landet født udenfor ægteskab, en ikke ringe del legitimeredes dog ved, at forældrene senere indgik ægteskab. Efter nogle af socialministeriets foretagne beregninger skulle højst 7 pct. af samtlige levendefødte børn fødes udenfor ægteskab uden senere at blive legitimeret. Kjems fandt ved sin undersøgelse på Århus arbejdsanstalt 9 (18 pct.) af ialt 50 alumner født udenfor ægteskab. Alt i alt synes der altså at være flere personer af arbejdsanstaltsklientellet end i normalbefolkningen, der er født udenfor ægteskab.

c. Søskendeforhold.

Optælling af, hvor mange søskende de undersøgte har haft eller har, kan ske efter forskellige kriterier. Man kan f. eks. lægge et rent biologisk synspunkt til grund, d. v. s. medregne det antal børn, den undersøgtes forældre har fået, herunder også dødfødte og bortadopterede søskende samt halvsøskende og stedsøskende. Man kan imidlertid også — og det har man gjort ved denne undersøgelse — se problemet fra et mere socialt synspunkt, og til søskende medregne alle hel-, halv- og stedsøskende, der har haft *ophold i hjemmet*, mens man omvendt ikke medregner de søskende, som enten har været dødfødte eller er døde inden den undersøgtes fødsel, eller som overhovedet ikke har haft tilknytning til hjemmet i de undersøgtes barndom.

¹) En socialpsykiatrisk undersøgelse af et børneværnsclientel. Bilag til „Den tilpasningsvanskelige ungdom“. Betænkning udgivet af ungdomskommissionen. 1952.

²) Op. cit. pag. 16.

³) Adell & Jonsson: Psykiatrisk undersökning rörande manliga tvångsarbetare i Sverige 1938. S.O.U 1939: 25.

Tabel 8. 439 mænd fordelt efter størrelsen af den børneflok, hvori de er opvokset.

Børneflokkens størrelse	Absolutte tal	Relative tal
1.41	9
2.26	6
3.50	11
4.70	16
5.54	12
6.47	11
7.34	8
8.34	8
9.21	5
10.24	5
11 eller derover.	.38	9
ialt...	439	100

Tabel 8 omfatter samtlige undersøgte mænd. De undersøgte selv indgår i tallene for børneflokkens størrelse. Den første linie viser således antallet af enebørn. Disse omfatter 9 pct. af de 439 mænd, for hvem der foreligger oplysninger om børneflokkens størrelse. Kun 6 pct. af de undersøgte stammer fra familier med 2 børn, mens knapt halvdelen af de undersøgte, 46 pct., stammer fra familier med børneflokke på 6 eller flere børn. Man kunne muligvis tænke sig, at når så forholdsvis mange af det undersøgte klientel kommer fra store børneflokke, kunne det hænge sammen med de indlagtes ret høje gennemsnitsalder, idet det relative antal af meget store børneflokke formentlig var større i årene omkring århundredeskiftet end senere. Man har derfor forsøgt at sætte børneflokkens størrelse i relation til de undersøgtes alder, men uden synderligt resultat. Alt i alt tyder materialet derfor i retning af, at de undersøgte, uanset alderen, stammer fra relativt store børneflokke.

Også ved andre sociale undersøgelser af personer, der er kommet på kant med samfundet, er der fundet forholdsvis mange personer fra børnerige familier. Kjerns skriver således i sin børneværnsundersøgelse¹⁾, at 21 pct. af det samlede antal undersøgte børn stammede fra børneflokke på 7 eller flere. Vort klientel synes at komme fra endnu større børneflokke, idet 35 pct. er opvokset i familier med 7 børn eller flere.

Af de 454 mandlige undersøgte har 10 (5 fra hver af de 2 anstaltsgrupper) opgivet at have tvillingsøskende (2 pct.). Om de 5 i anstaltsgruppe II foreligger intet nærmere, medens det for så vidt angår de 5 fra anstaltsgruppe I efter de foreliggende oplysninger at dømme, herunder navnlig efter, hvad de undersøgte selv har fortalt, i intet tilfælde synes at dreje sig om eenæggede tvillinger. I intet af disse ti tilfælde har begge tvillinger af eet par været inddraget i undersøgelsen, og af diskretionsmæssige grunde har man undladt at rette nogen henvendelse til de tvillingsøskende, de undersøgte har oplyst at have.

d. Placeringen i søskenderækken.

Det har indenfor den socialpsykologiske forskning været hævdet, at barnets plads i søskenderækken har en vis betydning for dets udvikling. Der er navnlig peget på, at enebørn, ældste og yngste børn skulle have større risiko for senere tilpasningsvanskeligheder

¹⁾ Op. cit. pag. 37.

i form af kriminalitet, asocialitet etc. end børn, hvis plads var midt i søskenderækken. Selvom der også har rejst sig tvivl med hensyn til denne teoris holdbarhed, har man dog fundet det rimeligt at have opmærksomheden henvendt på dette spørgsmål.

For 414 af de undersøgte mænd har man oplysninger om de pågældendes plads i søskenderækken. Når man ser bort fra dem, der efter det oplyste er enebørn, er de 373 af de undersøgte opvokset i søskendeflokke på mindst 2. Da man kender de pågældende børneflokkes størrelse, kan det beregnes, at man, såfremt barnets plads i søskenderækken var uden betydning for dets videre skæbne, skulle vente, at der blandt de 373 undersøgte skulle forekomme 77 ældstebørn, 77 yngstebørn og 219 mellembørn. Det faktisk forekommende antal af yngste-, ældste- og mellembørn fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 9. 373 mænd opvokset i børneflokke på mindst 2 fordelt efter placering i børneflokken.

	Absolutte tal	Relative tal
Ældstebørn	83	22
Mellembørn	199	54
Yngstebørn	91	24
I alt	373	100

Tabellen viser, at der er en forskel mellem det forventede og det faktiske resultat, således at der synes at være nogle flere børn i ydergrupperne, end man kunne regne med. Forskellen er dog ikke tilstrækkelig stor til at være statistisk significant, og på grundlag heraf er det derfor ikke muligt at bekræfte nogen teori om de ældste og yngste børns særligt udsatte stilling.

Da man ikke kender det relative antal enebørn i samfundet som helhed, lader oplysningerne om, at vi blandt de undersøgte mænd har 9 pct. enebørn, sig ikke vurdere.

62 af de 439 mænd (14 pct.) har haft halvsøskende eller stedsøskende. I de fleste tilfælde drejer det sig om 1 eller 2 halvsøskende, men der er dog enkelte, som har haft op til 6 halvsøskende. Ca. halvdelen af de 64 mænd, der er født udenfor ægteskab, har haft halv- eller stedsøskende.

e. Brudte hjem.

Af stor interesse er spørgsmålet om, hvor mange af de pågældende der er opvokset i såkaldte „brudte hjem“, (d. v. s. hjem, hvor forældrene er skilt, eller en af eller begge forældrene afgang ved døden i den undersøgte barndom), og hvor mange der er opvokset hos en ugift mor eller i et hjem med stedfar eller stedmor eller uden for det naturlige miljø, hos bedsteforældre, plejeforældre og i institutioner.

Man har i det følgende inddelt det undersøgte klientel i 2 kategorier, nemlig dem, som er opdraget i „normale hjem“, det vil i denne forbindelse sige hjem, hvor begge forældrene har været til stede til de pågældendes 14. år, og dem som er opdraget i „andre hjem“ hvortil man har regnet både „brudte hjem“, hvor forældrene er døde eller har levet adskilt, og hjem med stedforældre, ugift mor eller plejeforældre, samt tilfælde, hvor pågældende har været opdraget i forskellige institutioner, eller hvor opdragelsen har været kendetegnet ved gentagne miljøskifter.

Tabel 10 a. 454 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og forældrekonstellationen i barndomshjemmet.

Antal undersøgte opvokset i:	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	Ialt	Gr. I	Gr. II	Ialt
„Normale" hjem	123	146	269	58	61	59
„Andre" hjem	87	88	175	41	36	39
Hjem, hvis karakter ikke kim bedømmes.	3	7	10	1	3	2
lait...	213	241	454	100	100	100

Tabel 10 b. 175 mænd opvokset i »andre« hjem fordelt efter anstaltsgrupper og med angivelse af, hvilke forhold der har præget dem.

Antal undersøgte mænd opvokset i „andre" hjem ...	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	Ialt	Gr. I	Gr. II	Ialt
Heraf har hjemmet været præget af følgende forhold:						
Opvokset hos ugift mor ...	5	9	14	2	4	3
Mor død før observandens 1 i. år.	29	20	49	13	8	11
Far død før observandens 14. år.	21	25	46	10	10	10
Skilsmisse eller separation.	13	9	22	6	4	5
Stedmor.	8	7	15	4	3	3
Stedfar.	16	8	24	8	3	5
Opvokset hos pleje- eller bedsteforældre.	19	30	49	9	12	11
Kun opvokset i institutioner	4	3	7	2		12
Opvokset mindst 3 steder	4	8	12	2	3	3

39 pct. er efter ovenstående tabel opvokset uden for det naturlige familiemiljø. Det må formodes, at denne andel er betydelig større, end den tilsvarende ville være for totalbefolkningen, selv om man ikke har noget egentligt sammenligningsgrundlag. Ved andre undersøgelser af asociale klienter er der fremdraget tilsvarende oplysninger.

Kjerns fandt således i sin undersøgelse af 50 indlagte på arbejdsanstalten i Århus, at omtrent halvdelen var opvokset i „ukomplette hjem", og efter Inghes svenske undersøgelse skulle 59 pct. af de svenske løsdrevne være opvokset i „stympede hem".¹⁾ Det samme skulle gælde for 43 pct. af de svenske, mandlige understøttede, men derimod kun for 33 pct. af de forsømmelige forsørgere i Sverige. Med hensyn til hjemmets karakter for et klientel, der er kommet på kant med samfundet, skulle Kjerns' børneværnsundersøgelse²⁾ formodes at være af særlig interesse. Det er imidlertid ikke muligt at foretage en direkte sammenligning med denne, idet Kjerns anvender helt andre begreber til at karakterisere hjemmene end de her benyttede. Det kan dog anføres, at børneværnsunder-

¹⁾ Op. cit. pag. 16.

²⁾ Op. cit. pag. 27.

søgelsen viste, at kun 31 pct. af de 197 undersøgte børn udelukkende har opholdt sig hos samlevende forældre. I nærværende materiale er fundet 59 pct. fra „normale hjem“, hvilket kan tydes således, at der blandt børneværns klientellet synes at have været betydeligt flere fra ukomplette hjem end blandt arbejdsanstalts klientellet.

Tabellen viser de forskellige forhold, der har medført, at de pågældende hjem er blevet betegnet som „andre hjem“. Disse forhold udelukker ikke hinanden, men er tværtimod i en del tilfælde betinget af hinanden, f. eks. må en person for at få stedfar enten aldrig have haft nogen far i hjemmet eller have mistet ham ved dødsfald eller skilsmisse. Tallene kan derfor ikke adderes. Kun 14 er opvokset hos ugift mor, medens betydeligt flere er født uden for ægteskab. De øvrige er opdraget hos plejeforældre, bedsteforældre eller i institutioner, eller moderen har giftet sig så kort efter barnets fødsel, at det ikke har kunnet betragtes som opdraget hos hende alene. Det hyppigst forekommende forhold er, at een af eller begge forældrene er døde inden de undersøgte 14. år. Dette gælder for ialt 95 (21 pct.); derimod synes der kun at være et forholdsvis ringe antal, hvis forældre er blevet separeret eller skilt. (Det må her bemærkes, at en stor del af de undersøgte er ældre personer, hvis forældre levede i en tid, hvor dødeligheden var større og skilsmisser ikke så almindelige som nu).

2. Forhold vedrørende opdragelsen.

a. Opdragelsens karakter.

Når man beskæftiger sig med et klientel, hvis gennemsnitsalder er over 50 år, er det vanskeligt at få et objektivt materiale til bedømmelse af de forhold, hvorunder de pågældende er opvokset. Barndommen er et længst overstået stadium. Tidsafsnit, som ligger langt tilbage i erindringen, kan ved en genoplevelse fortegnes, og man har ingen mulighed for kontrol eller for en nærmere belysning af de givne oplysninger. Undersøgelser af børn og unge vil langt bedre være i stand til at belyse de centrale faktorer under opvæksten (se Kjems' børneværnsundersøgelse), idet man her har mulighed for at vurdere den samlede familiesituation, den emotionelle atmosfære i hjemmet og barnets og forældrenes oplevelse af problemerne. Imidlertid lægger nyere psykologiske undersøgelser så megen vægt på betydningen af et stabilt og roligt barndomsmiljø, hvor barnet føler sig accepteret, at man til trods for, at det som nævnt i det store og hele er meget usikre og meget subjektive oplysninger, man må bygge på ved en undersøgelse som denne, dog ikke har ment at kunne se bort fra betydningen af at studere opdragelsesvilkårene nærmere, og — med en vis reservation over for materialets pålidelighed — har man ikke kunnet undgå at bemærke, at den opdragelse, som en del af de undersøgte har været ude for, har været af en sådan art, at den må antages at have været uhensigtsmæssig for barnet. Flere er således opvokset i en streng og ukærlig atmosfære, måske med anvendelse af brutale afstraffelsesmetoder, medens der er andre, hvis forældre har vist en ligegyldig og skødesløs holdning overfor barnet eller har været så svingende i deres indstilling til det, at barnet har levet i en stadig usikkerhed og utryghed overfor omgivelserne; endelig har der været opdragelsesmetoder af en helt anden karakter, som også kan have haft en skadelig virkning, som f. eks. den meget eftergivende, pylrende, overforsigtige holdning overfor barnet. Det er klart, at man må være yderst kritisk ved bedømmelse af oplysninger, der udelukkende fremkommer ved den undersøgte rent subjektive fremstilling. Man har derfor som „*emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse*“ (underforstået „i negativ retning bemærkelsesværdig“) kun noteret de tilfælde, hvor man har følt sig overbevist om deres pålide-

lighed. De ovennævnte forhold har gjort sig gældende for ialt 58, eller ca. en fjerdedel af de 213 undersøgte mænd i gruppe I.

Man har fundet relativt flere tilfælde med en sådan bemærkelsesværdig opdragelse blandt de yngre end blandt de ældre af de undersøgte, nemlig 34 (42 pct.) af de 81 personer, der på undersøgelsestidspunktet var under 50 år, mod 24 eller 18 pct. af de 132 personer, der var 50 år eller mere. Imidlertid kan man ikke se bort fra, at en del af de ældre personer har været ude af stand til at give relevante oplysninger om barndommen på grund af hukommelsessvækkelse, og at gamle menneskers fremstilling af barndomsforholdene er præget af, at skyggesiderne er fortrængt, og kun de gode erindringer er blevet tilbage. Som nævnt er det vanskeligt at vurdere den relative indflydelse af disse faktorer, især ved en undersøgelse som denne.

Tidligere undersøgelser af social og psykologisk karakter synes at vise, at hvad her er kaldt „emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse" oftere finder sted i den kategori af hjem, der her er betegnet som „andre hjem" end i de „normale hjem". Selv med visse forbehold om pålideligheden af oplysningerne om opdragelsen og forholdene i hjemmet, synes dog også dette materiale at kunne tyde på en sådan sammenhæng, idet en nærmere undersøgelse af de enkelte tilfælde har vist, at 37 pct. af dem, der efter det oplyste er opvokset i „andre hjem", mod 21 pct. af dem, der er opvokset i de „normale hjem", har fået en emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse i forannævnte betydning.

Endnu et forhold har man taget i betragtning. Det er med sikkerhed konstateret, at 59 af de 213 undersøgte i gruppe I havde forældre, hvoraf den ene eller begge var drikfældige, kriminelle eller lignende (jfr. side 36). Sådanne defekter hos forældrene kan utvivlsomt have været af betydning både for hjemmets sociale og økonomiske standard og for dets emotionelle atmosfære. I de fleste af de 59 tilfælde har faderen været drikfældig, hvilket kan have medført en forringelse af de økonomiske kår og større fare for arbejdsløshed. Samtidig vil der hyppigt opstå skænderier mellem forældrene, muligvis voldshandlinger overfor kone og børn, altsammen forhold, som vil sætte deres præg på hjemmet. Hvis man fordeler de 59 tilfælde, hvor forældrene har haft en eller flere defekter (sindssygdom, åndssvaghed, drikfældighed, kriminalitet o. 1.), på „normale" og „andre" hjem, finder man, at i 37 af de 123 „normale hjem" (30 pct.) er der fundet defekter hos en af forældrene. Det samme gælder for forældrene i 22 af de 87 „andre hjem" (25 pct.). Endvidere har der i 3 af de 87 „andre hjem" været drikfældige sted- eller plejeforældre; antallet af defekte opdragere i disse hjem bliver ialt 25 (28 pct.). Der er altså ikke konstateret nogen forskel mellem „normale" og „andre" hjem med hensyn til forekomsten af defekter hos forældrene.

Ved en nærmere undersøgelse af sammenhængen mellem ydre, let konstaterbare

Tabel 11. 58 mænd med emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse fordelt efter hjemmets »kvalitet«. (Gruppe I).

Hjemmets „kvalitet":	Antal undersøgte	Heraf med emot. bem. opdragelse	
		» Absolutte tal	» Relative tal
„Normale hjem" — hjem med „defekte forældre"	86	9	10
„Andre hjem" + hjem med „defekte forældre"	124	49	40
Ialt	210	58	28

mangler ved hjemmet og opdragelsens emotionelle karakter har man fra antallet af undersøgte, opvokset i „normale hjem“, trukket antallet af undersøgte, opvokset i hjem med „defekte forældre“ og lagt dem til antallet af undersøgte opvokset i „andre hjem“. Derefter har man fordelt antallet af tilfælde med emotionel bemærkelsesværdig opdragelse på de derved dannede kategorier af hjem.

Kun 10 pct. af den således snævrere afgrænsede kategori af undersøgte, der kommer fra „normale hjem“ mod 40 pct. af dem, der er opvokset i den nu udvidede gruppe „andre hjem“ har fået en emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse. Der synes således at være en betydelig sammenhæng mellem hjemmets ydre forhold og opdragelsens karakter. Man kunne eventuelt indvende, at den af undersøgerne foretagne bedømmelse af opdragelsen som emotionelt bemærkelsesværdig måske har været afhængig af oplysninger om defekter hos forældrene, således at man i et vist omfang har betegnet opdragelsen som bemærkelsesværdig, *fordi* det var konstateret, f. eks. at faderen var drikfældig. Det kan ikke bestrides, at oplysninger om alvorlige defekter hos forældrene kan have bestyrket det indtryk, man iøvrigt har fået af opdragelsens karakter, men det må dog tilføjes, at i 20 af de 37 tilfælde, hvor hjemmet har været „normalt“, men opdragerne defekte, har man ikke skønnet, at opdragelsen efter oplysningerne kunne betegnes som bemærkelsesværdig.

Tager man de fremkomne oplysninger om „andre hjem“, defekte forældre og forekomsten af bemærkelsesværdig opdragelse i betragtning under eet, bliver resultatet, at kun 77 af de 213 (36 pct.) undersøgte er blevet opdraget på tilsyneladende normal måde under tilsyneladende normale forhold i barndomshjemmet. Om sammenhængen mellem brudte hjem og dårlige økonomiske opvækstvilkår henvises til side 45.

b. Tilpasningsvanskeligheder.

I forbindelse med undersøgelsen af hjemmet og opdragelsen har man søgt oplyst, i hvor mange tilfælde de undersøgte i deres barndom har fremvist *nervøse symptomer* i form af talevanskeligheder, ufrivillig vandladning, ansigtstrækninger, alvorlig natteangst og lign. Sådanne nervøse symptomer har man ialt fundet hos 26 af de undersøgte (12 pct.). Det hyppigst forekommende har været ufrivillig vandladning (enuresis), 12 tilfælde. 5 har lidt af alvorlige talevanskeligheder i form af stammen, medens de øvrige nævnte vanskeligheder kun forekommer hos enkelte. I nogle tilfælde har der hos samme person været nervøse symptomer af forskellig art. Det kan ikke siges at være noget overvældende stort antal at finde 12 pct. med nervøse symptomer i barndommen, men man må tage i betragtning, at oplysningerne især fra de ældre undersøgte er meget usikre. Selvom tallene er små, er det dog næppe helt tilfældigt, at af de 21, der på undersøgelsestidspunktet var under 30 år, har de 6 (29 pct.) fremvist nervøse symptomer i deres barndom. Af de 58 personer, der må antages at have fået en emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse, har 19 pct. fremvist nervøse symptomer, medens tallet for samtlige undersøgte i gruppe I som nævnt kun var. 12 pct.

c. Indstilling til opdragerne.

Man har endelig forsøgt at give en skønsmæssig vurdering af, hvorvidt de undersøgte indstilling til deres forældre eller andre opdragere var af positiv eller negativ karakter.

I 80 pct. af de 185 tilfælde, hvor de undersøgte har givet udtryk for deres holdning overfor forældrene, har denne været positiv eller neutral. Hos 8 pct. har indstillingen været udpræget negativ overfor begge forældre, og i de resterende 22 tilfælde (12 pct.)

har indstillingen været blandet, d. v. s. at den har været positiv overfor den ene, men negativ overfor den anden af forældrene. Af disse 22 såkaldte „blandede tilfælde" har indstillingen hyppigst været negativ overfor faderen (12 tilfælde), mens den kun i 4 tilfælde har været negativ overfor moderen, desuden har nogle få givet udtryk for en negativ holdning overfor f. eks. far og stedfar eller til stedfar alene.

Det viser sig yderligere, at kun 7 pct. af dem, der hele deres barndom er opdraget i det, man i indsnævret betydning (se tabel 11) har kaldt „normale hjem", d. v. s. hjem, som *ikke* har været præget af skilsmisse, dødsfald, drikfældige forældre el. lign., har haft en negativ indstilling overfor forældrene, mens en sådan negativ indstilling er fundet hos 29 pct. af dem, hvis forældre enten har været straffet eller drikfældige, eller hvor der har været skilsmisse eller dødsfald i barndomshjemmet.

Man kan ikke af ovenstående resultater angående forholdene vedrørende barndommen med sikkerhed slutte, at ugunstige barndomsforhold har været den vigtigste årsag til, at de pågældende nu er havnet på en arbejdsanstalt, men bearbejdelsen af de indsamlede oplysninger angående barndomsforholdene synes dog at vise, at der for mange af de undersøgte i barndommen har været en ophobning af ugunstige faktorer til stede, som kan have givet meget dårlige betingelser for en harmonisk personlighedsudvikling og dermed også kan have forøget risikoen for, at de pågældendes livsførelse er gået i asocial retning.

3. Placering i samfundet under opvæksten.

a. Forældrenes sociale placering.

Man har i det foregående skildret de forhold ved de undersøgtes hjem og opdragelse, man har ment måtte være af betydning for deres udvikling og opvækstbetingelser. Tilbage står en beskrivelse af de sociale og økonomiske betingelser, de er opvokset under, det sociale miljø, der ligeledes sætter sit præg på personligheden, bl. a. fordi der eksisterer visse sociale og moralske normer, der accepteres i den ene gruppe, men måske forkastes i den anden.

Man har herefter inddelt forældrene (eller andre opdragere) efter deres sociale og økonomiske vilkår i følgende 4 klasser¹⁾.

- A: Store handlende og industridrivende. Højtstående embedsmænd. Selvstændige inden for de frie akademiske erhverv, der har arbejdet sig særligt frem. Proprietærer, godsejere.
- B: Overordnede i handel og industri: prokurister, større forretningsbestyrere, afdelingschefer, værkførere, ingeniører, større købmænd, fabrikanter, grossererere, direktører, for så vidt disse titler svarer til noget reelt, og for så vidt probanderne ikke henføres under gruppe A. Selvstændige inden for de frie, akademiske erhverv. Forvaltere på større gårde, mejeribestyrere, gårdejere.
- C: Arbejdere med nogenlunde fast arbejde, fabriksarbejdere, specialarbejdere, havnearbejdere, jord- og betonarbejdere, uselvstændige håndværkere (svende), selvstændige småhåndværkere. Små forretningsdrivende. Underordnede inden for handel: ekspedienter, kontorister, repræsentanter. Fiskere, sømænd, chauffører, tjenere. Mindre

¹⁾ En tilsvarende inddeling er anvendt ved kriminologiske undersøgelser her i landet: Georg K. Stürup og Karl O. Christiansen: 335 statsfængselsfanger (utrykt arbejde), og Karl O. Christiansen: Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen. 1950. De 4 klasser er dog i disse undersøgelser betegnet som overklasse (A), højere mellemklasse (B), lavere mellemklasse (C) og underklasse (D).

tjenestemænd som postbude, portører, politi- og fængselsbetjente, underofficerer. Tjenestekarle, fodermestre, husmænd.

D: Bude, bagerikarle, køkkenkarle, daglejere, arbejdsmænd med løst arbejde, gadehandlere, vaskekoner, og erhvervsløse.

De anførte stillingsbetegnelser er kun eksempler. Klassificeringen må naturligvis foretages meget skønsmæssigt. Særlig for så vidt angår anstaltsgruppe II, hvor man alene har haft de af anstalterne indsendte skemaer at holde sig til, må det understreges, at bedømmelsen af hjemmets sociale og økonomiske niveau er forbundet med meget stor usikkerhed.

Tabel 12. 392 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og forældrenes sociale niveau.

Socialt niveau:	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
A	2		2	2		1
B	15	13	28	7	7	7
C	133	123	256	65	66	65
D	55	51	106	27	27	27
lait...	205	187	392	100	100	100

De fleste af de undersøgte (65 pct.) stammer fra klasse C, d. v. s. de er opvokset under økonomisk jævne kår. Mange karakteriserer deres hjem som et „almindeligt arbejderhjem“, d. v. s. et hjem, hvor forældrene selv har klaret deres økonomiske forpligtelser uden hjælp fra det offentlige; de har haft til dagen og vejen uden at lide nød.

27 pct. er fra klasse D. De er opvokset under virkelig fattige forhold, fædrene har kun haft løst arbejde, ofte været syge eller arbejdsløse i lange perioder, hvor de har måttet modtage hjælp fra det offentlige. De sidste 8 pct. stammer fra økonomisk velstillede hjem.

Inghe har i sine undersøgelser både af løsdriverklientellet og klientellet på arbejds- hem i Sverige fundet, at ca. 1/3 af disse svenske asociale stammer fra fattige hjem, hvilket svarer nogenlunde til, hvad der ovenfor er fundet for arbejdsanstaltsklientellet. Tallene kan dog ikke uden videre sammenlignes, bl. a. fordi inddelingerne formentlig er forskellige.

Derimod kan resultaterne måske sammenlignes med den nævnte landssvigerundersøgelse (Karl O. Christiansen), idet inddelingen som foran nævnt skulle være den samme. Af landssvigerne kom de 74,8 pct. fra hjem i gruppe C og 16,9 pct. fra gruppe D. Antallet af undersøgte i arbejdsanstaltsmateriale, der stammer fra fattige hjem, synes således at være endnu større end i landssvigermateriale.

Undersøger man, om der findes en forbindelse mellem det sociale og økonomiske miljø, de undersøgte er opvokset i, og forholdene ivotrigt under opvæksten, viser det sig, at de økonomisk dårligst stillede hjem (klasse D) i langt højere grad har været præget af desorganisation i form af skilsmisse, dødsfald eller lignende, samt af kriminalitet, drikfældighed m. v. hos forældrene. Det relative antal desorganiserede hjem falder med forældrenes forbedrede sociale stilling, fra 80 pct. indenfor klasse D til 52 pct. indenfor klasse C og endelig til 30 pct. indenfor klasserne A og B.

b. Geografisk barndomsmiljø.

Det geografiske barndomsmiljø er den side af miljøet i videre forstand, der omfatter barndomshjemmets beliggenhed med hensyn til stedets karakter uden direkte at

tage hensyn til dets stedlige beliggenhed. Man har inddelt materialet efter, om de undersøgte har tilbragt deres barndom i et hovedstadsmiljø, et provinsby miljø eller et udpræget landdistrikt uden dog (bortset fra hovedstaden) at registrere, om det f. eks. drejede sig om fynske eller jyske provinsbyer o. s. v. Man har særskilt måttet klassificere en lille gruppe personer, som er opvokset i udlandet. I en del tilfælde har man måttet afstå fra at placere de pågældende under et enkelt miljø, idet de har skiftet fra det ene miljø til det andet. For undersøgte, for hvem dette er tilfældet, er barndomsmiljøet blevet betegnet som „blandet“.

Tabel 13. 448 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og geografisk barndomsmiljø.

Geografisk barndomsmiljø:	Absolutte tal					Relative tal				
	Sundholm	Gr. I løvr.	Gr. I lait	Gr. II	Tait	Sundholm	Gr. I iövr.	Gr. I lait	Gr. II	lait
Hovedstad	47	11	58	9	67	52	9	27	4	15
Provinsbyer	24	42	66	94	160	26	35	31	40	36
Bymæssig bebyggelse	2	8	10	3	13	2	7	5	1	3
Landdistrikt	10	49	59	90	149	11	40	28	38	33
Blandet miljø	7	7	14	39	53	8	6	7	17	12
Udlandet	1	4	5	1	6	1	3	2	0	1
lait...	91	121	212	236	448	100	100	100	100	100

Som det fremgår af tabellen, adskiller klientellet fra Sundholm sig stærkt fra den øvrige del af materialet med hensyn til barndomsmiljø, idet halvdelen af de 91 mænd fra Sundholm er opvokset i hovedstaden mod kun 9 pct. af mændene fra provinsanstalterne i anstaltsgruppe I og 4 pct. i anstaltsgruppe II.

Af de indlagte på provinsanstalterne i begge anstaltsgrupper er derimod ca. 40 pct. opvokset på landet mod 11 pct. af de undersøgte fra Sundholm.

Undersøger man forholdet mellem forældrenes sociale niveau og det geografiske barndomsmiljø, finder man, at af de undersøgte, der har skiftet opholdssted så ofte, at deres barndomsmiljø er klassificeret som blandet, stammer 43 pct. fra de økonomisk dårligst stillede hjem (klasse D), blandt de undersøgte fra landdistrikterne findes dog også mange fra klasse D (35 pct.), mens der kun er 19 pct. af dem, der er opvokset i hovedstaden, der stammer fra klasse D.

c. Skoleforhold.

De oplysninger, man har om skolegangen, stammer hovedsagelig fra de undersøgte egne angivelser. Kun for de forholdsvis unge har man kunnet rekvirere en skoleattest. For de ældres vedkommende ville dette være omsonst, fordi skolerne som regel slet ikke ligger inde med oplysninger fra så mange år tilbage, som det her drejer sig om. Derfor kan man heller ikke give en almindelig oversigt over, hvordan de pågældende har klaret sig i skolen, men har måttet nøjes med at vise, hvor mange der efter det foreliggende materiale har haft vanskeligheder af alvorligere art. Oplysninger foreligger alene for anstaltsgruppe I. Af de undersøgte i denne anstaltsgruppe har man hos 51 mænd, (24 pct.), fået kendskab til skolevanskeligheder. Det drejer sig om vanskeligheder, som oversidning, skulkeri, overflytning til hjælpeskole, særundervisning og lign. I en del tilfælde har der været vanskeligheder både af den ene og den anden art. Iait har 28 været

oversiddere, 16 har ofte skulk et fra skole, og i 14 tilfælde har der været vanskeligheder af anden karakter. På grund af forskellige definitioner er det ikke muligt at sammenligne disse tal med resultaterne fra andre undersøgelser.

Kun i få tilfælde har de undersøgte fået undervisning udover den almindelige lovbealede folkeskoleuddannelse. Af de mandlige undersøgte fra gruppe I har 12 (6 pct.) fået videre skoleuddannelse; 4 heraf har gået i eksamensmellemskolen, men kun de 2 er udgået med mellemskoleeksamen. 6 er udgået af realklassen, de 3 dog uden eksamen, yderligere har 2 taget præliminæreksamen.

Man har ikke til den videre skoleuddannelse i ovennævnte betydning medregnet den tekniske skolegang, som følger med en håndværksmæssig uddannelse, ej heller har man medregnet handelsskoleeksamen, styrmandseksamen el. lign., idet dette må betragtes som en faglig uddannelse *efter* den egentlige skoleuddannelses afslutning. Herom henvises iøvrigt til afsnittet om erhvervet (jfr. side 51 ff.).

Hvis man undersøger forbindelsen mellem højere skoleuddannelse og forældrenes sociale klasse, viser det sig, at det relative antal af personer, der har fået en højere skoleuddannelse, falder med forældrenes dårligere sociale kår. 47 pct. af dem, hvis forældre har tilhørt klasse A eller B har således fået en højere skoleuddannelse mod kun 2 pct. af klasse C og D.

d. Erhvervsarbejde udenfor hjemmet i barndommen.

Efter de foreliggende oplysninger har 106 af de 213 mænd i anstaltsgruppe I, (50 pct.) og 58 (24 pct.) i anstaltsgruppe II haft arbejde udenfor hjemmet før deres 14. år. De, der er opvokset på landet har haft arbejde på gårde som vogterdreng, og de, der er opvokset i byerne, har haft arbejde som mælkedreng, avisdreng, bude og lignende. Man har under arbejde udenfor hjemmet kun medregnet de tilfælde, hvor de pågældende enten ved deres arbejde har tjent til deres eget ophold eller har bidraget til familiens underhold, men ikke de tilfælde, hvor de pågældende udelukkende har arbejdet for at tjene ekstra lommepenge.

Når forskellen mellem gruppe I og gruppe II er så stor, skyldes det formentlig manglende oplysninger i gruppe II.

Tabel 14. 164 mænd med erhvervsarbejde i barndommen fordelt efter anstaltsgrupper.

	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	Ialt	Gr. I	Gr. II	Ialt
Antal undersøgte	213	241	454	100	100	100
Heraf:						
Med arbejde udenfor hjemmet, men med bopæl i hjemmet . .	94	23	117	44	10	26
Fraflyttet hjemmet for at arbejde	12	35	47	6	14	10
Ialt	106	58	164"	50	24	36

Som ovenstående tabel viser, har man til dem, der har haft arbejde udenfor hjemmet, både medregnet de personer, der har boet hjemme, og dem, der allerede som børn er fraflyttet hjemmet for at arbejde og derved selv tjene til føden. Til trods for, at oplysningerne angående dette spørgsmål formentlig må anses for mindre fuldstændige for anstaltsgruppe II end for anstaltsgruppe I, er der dog relativt flere fra anstaltsgruppe II,

der er fraflyttet hjemmet for at arbejde, end tilfældet er for gruppe I. Dette skyldes formentlig, at flere af de undersøgte fra anstaltsgruppe II er opdraget på landet, hvor erhvervsarbejde oftere kræver fraflytning fra hjemmet, end tilfældet er for erhvervsarbejde i byerne.

Fordeler man de personer, der har haft arbejde uden for hjemmet efter alderen på undersøgelsestidspunktet, får man, at kun 8 (19 pct.) af de 43, der var under 40 år, har haft arbejde i barndommen mod 86 (51 pct.) af de 170, der var over 40 år på undersøgelsestidspunktet. Det er sandsynligt, at denne store forskel skyldes, at det tidligere var mere almindeligt at lade børnene begynde at arbejde allerede i 10—12 års alderen.

Det vil være naturligt at formode, at der er en vis forbindelse mellem forældrenes økonomiske og sociale niveau og det omfang, i hvilket børnene har haft arbejde uden for hjemmet.

Tabel 15. 106 mænd med erhvervsarbejde i barndommen fordelt efter forældrenes sociale niveau. (Gruppe I).

	A og B	C	D	Uopl.	I alt
Antal undersøgte	17	133	55	8	213
Heraf:					
Med arbejde i barndommen...	-	65	41	-	106
Relative tal	49	75	-	-	50

At en sådan forbindelse eksisterer, fremgår også af vort materiale, jfr. ovenstående tabel 15, hvoraf det ses, at ingen af de 17 personer, hvis forældre tilhører de økonomisk bedst stillede klasser, A og B, har haft erhvervsarbejde før det 14. år, medens 49 pct. af dem, der tilhører klasse C, og 75 pct. af D-klassen har haft sådant arbejde.

e. Tidspunktet for fraflytning fra barndomshjemmet.

Nedenstående tabel viser, i hvilken alder de undersøgte efter deres egne oplysninger har forladt deres barndomshjem og fået bopæl andetsteds. Det behøver ikke at betyde, at de dermed har afbrudt forbindelsen med deres familie, selvom der findes enkelte, for hvem det har været tilfældet; men det betyder, at de efter det tidspunkt ikke har haft fast ophold i hjemmet; de har enten fået plads på landet, er kommet ud at sejle, har giftet sig, er flyttet i eget værelse el. lign. og har siden kun været på besøg eller i kortere perioder boet i hjemmet.

Tabel 16. 437 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og alder ved fraflytning fra barndomshjemmet.

Alder ved fraflytning:	Absolute tal					Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I lait'	Gr. III	TaIt	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I lait	Gr. III	lait
Under 14 år	5	19	24	48	72	6	16	12	21	17
14—19 år	46	69	115	127	242	52	59	56	55	55
20—29	25	20	45	44	89	28	17	22	19	20
30 år og derover	13	9	22	12	34	14	8	10	5	8
lait...	89	117	206	231	437	100	100	100	100	100

Over halvdelen, 55 pct., er flyttet hjemmefra mellem deres 14. og 19. år. 17 pct. er kommet hjemmefra inden det 14. år. Der er her nogen forskel mellem Sundholm og provinsanstalterne, idet kun 6 pct. fra Sundholm mod 16 pct. fra gruppe I iøvrigt og 21 pct. fra gruppe II er flyttet hjemmefra så tidligt. Dette hænger nøje sammen med, at en større del af Sundholmklientellet end af klientellet i det øvrige land stammer fra hovedstaden, og at den alder, i hvilken de pågældende er fraflyttet barndomshjemmet, til dels er afhængig af det geografiske barndoms miljø. Til gengæld er der relativt flere fra Sundholm, der først har forladt deres barndomshjem i en sen alder, d. v. s. efter det 30. år. Dette gælder således 14 pct. på Sundholm mod 8 pct. fra gruppe I iøvrigt og 5 pct. fra gruppe II.

Med hensyn til de 72, som har forladt hjemmet inden deres 14. år, kan det oplyses, at $\frac{1}{3}$ af dem er blevet sendt hjemmefra for at komme på børnehjem eller under særfororg, mens resten er fraflyttet for at arbejde, hvilket hovedsagelig vil sige, at de har fået pladser på landet, (heri er *ikke* medregnet de tilfælde, hvor de har tjent ude om sommeren, men har haft ophold hos forældrene om vinteren). Inden for anstaltsgruppe I alene er således af de 24 personer, der er flyttet tidligt hjemmefra, 12 kommet på børnehjem eller under særfororg. Angående disse foreligger der nærmere oplysning om, at de 3 er blevet sendt hjemmefra inden deres 5. år, 4 mellem deres 7. og 8. år, resten efter deres 10. år. Hvad angår gruppen, der er sendt ud for at arbejde, har kun 2 været under 10 år, medens de fleste var i 11 års alderen.

Tidspunktet for fraflytning fra hjemmet er afhængigt af forskellige forhold f. eks. det erhverv pågældende bliver anbragt i, de økonomiske forhold og børneantallet i hjemmet, og eventuelt overbefolkede lejligheder, normerne i den samfundsgruppe, vedkommende tilhører o. s. v.

Ser man på forholdet mellem det geografiske barndoms miljø og alderen ved fraflytningen fra hjemmet, viser det sig, at det hovedsagelig er dem, der stammer fra landdistrikterne, og dem, der er opvokset flere forskellige steder (blandet miljø), der er kommet hjemmefra allerede som børn (henholdsvis 26 pct. og 40 pct.), de første i reglen for at komme ud at tjene, de sidste hyppigst, fordi de er kommet under børnefororg. Derimod er kun 3 pct. af dem, der er opvokset i hovedstaden, rejst hjemmefra inden det 14. år. Til gengæld er der flere børn fra hovedstaden, der er blevet boende i hjemmet, men samtidig har haft arbejde uden for hjemmet. Det viste sig yderligere, at kun ganske få fra landdistrikterne har forladt hjemmet senere end deres 19. år (10 pct.), mens 48 pct. af dem, der er opvokset i København, er forblevet i hjemmet til denne alder.

En sammenligning mellem forældrenes sociale niveau og den alder, i hvilken børnene flytter hjemmefra, viser (for anstaltsgruppe I), at der er relativt flest børn fra den økonomisk dårligst stillede klasse (klasse D), der er sendt hjemmefra inden deres 14. år.

Hvis man kombinerer tidspunktet for fraflytning fra hjemmet med de undersøgte alder ved den første indsættelse på arbejdsanstalt, får man, at 32 pct. af den kategori af undersøgte, der er kommet hjemmefra inden deres 14. år, er kommet på arbejdsanstalt første gang inden deres 30. år, men iøvrigt synes der ikke at være nogen særlig nøje sammenhæng mellem den alder, i hvilken de pågældende har forladt hjemmet, og det tidspunkt, på hvilket de første gang er kommet på arbejdsanstalt.

1. Børnefororg.

Oplysninger om børnefororg er indhentet dels fra de undersøgte selv, dels fra Landsnævnet for børnefororg, hvis kartotek dog først er oprettet i 1905, og kun omfatter

de tilfælde, hvor de pågældende er blevet anbragt uden for hjemmet. Man har således fået oplysninger om, i hvor mange tilfælde *fjernelse* har fundet sted, medens man kun tilfældigt har fået kendskab til, at der har været etableret tilsyn uden fjernelse. (Disse oplysninger om tilsyn må betragtes som yderst ufuldstændige, og er derfor ikke bearbejdet). Kartoteket omfatter endvidere ikke børn, som indtil 1. oktober 1933, da forsorgsloven trådte i kraft, var anbragt uden for hjemmet i medfør af fattiglovens § 40, ifølge hvilken børn skulle tages fra forældre, der nød vedvarende fattigunderstøttelse, hvis disse, trods given påmindelse ikke behandlede dem forsvarligt eller vedblivende lod dem sømme skolen eller holdt dem til betleri.

For 32 (7 pct.) af de i undersøgelsen inddragne mænd, heraf 17 (8 pct.) fra anstaltsgruppe I og 15 (6 pct.) fra anstaltsgruppe II, foreligger der herefter oplysning om, at de tidligere har været fjernet fra hjemmet gennem inddragelse under børneforsorg.

Hvis man fordeler de undersøgte mænd, der har været under børneforsorg, efter deres alder på undersøgelsestidspunktet, finder man en meget stærk ophobning i de yngre aldersklasser med et voldsomt fald med stigende alder, fra 43 pct. af aldersklasserne under 30 år, til 16 pct. i aldersklassen 30—39 år og 3 pct. af dem, der er 50 år eller ældre. Dette kan skyldes, at oplysningerne er usikrere, jo ældre de pågældende er, eller at antallet af børn, der fjernes fra hjemmet, er steget gennem årene, men kan naturligvis også være udtryk for sværere vanskeligheder i barndommen hos de yngre blandt anstaltsklientellet.

16 er fjernet på grunc. af hjemmets forhold, d. v. s. på grund af vanrøgt, hjemmets opløsning ved dødsfald, skilsmisse el. lign. 14 er fjernet på grund af de pågældendes egne forhold, rapserier, vagabondage, skulkeri el. lign., mens det i 2 tilfælde er uoplyst, hvorvidt fjernelsen skyldes hjemmets eller egne forhold.

At der for nogle er tale om årelange anbringelser under børneforsorgen, fremgår af følgende tilfælde:

15) 35-årig ugift arbejdsmand, født udenfor ægteskab og 2 år gl. anbragt på børnehjem, hvor han var til konfirmationen. Han fik derefter forskellige pladser på landet. Han bortgik imidlertid fra disse, kom efter 1 års tid tilbage til børnehjemmet, men da han der viste sig uærlig og ustabil, blev han anbragt på optagelseshjem og herfra overflyttet til ungdomshjem, hvor han var, til han 21 år gl. udgik af forsorgen og blev indkaldt som soldat. Denne mand har altså tilbragt ca. 18 år af sine første 21 på forskellige institutioner.

De, der er fjernet på grund af hjemmets forhold, og som samtidigt er de tidligst fjernede, har gennemsnitlig været flere år på børneinstitutioner, end de, der er fjernet på grund af egne forhold. Dette skyldes, at de børn, der fjernes i skolealderen eller tidligere som regel først udskrives i pladser efter konfirmationen, medens de børn, der først anbringes under børneforsorg efter konfirmationsalderen, allerede efter eet eller et par års forløb vil forsøges anbragt i plads. Af de 16 børn, der er fjernet på grund af hjemmets forhold, har de 11 været på „hjem" over 5 år; af de 14, der er fjernet på grund af egne forhold, har kun de 5 været over 5 år på „hjem". Enkelte har været anbragt på op til 4 forskellige hjem, de fleste dog kun på eet enkelt. Kun 1 af de 32 er udgået af børneforsorgen som uopdragelig, og i det hele taget synes børneforsorgsinstitutionerne i de fleste tilfælde at have været nogenlunde tilfredse med de pågældendes opførsel. Dette gælder dog i særlig grad de børn, der er anbragt på grund af hjemmets forhold.

4. *Sammenfatning.*

Skal man sammenfatte de oplysninger, man har fået om de undersøgte forhold i barndommen, kan resultatet udtrykkes således, at af de undersøgte stammer et relativt større antal, end man antagelig vil finde i totalbefolkningen, fra økonomisk og socialt dårligt stillede hjem, og at den allerstørste del af dem på forskellig måde har været udsat for forkvaklede forhold under opvæksten. Man kan ikke med rimelighed benægte, at disse forhold på en eller anden måde kan have medvirket til, at det senere i livet er gået dem så skævt, at de nu mere eller mindre frivilligt har fået ophold på en arbejdsanstalt.

Der er flere oplysninger om dårlige forhold i barndommen blandt de yngre undersøgte end blandt de ældre. Dette kan betyde, at oplysningerne fra de ældre er mindre realitetsbetonede, men kan dog også tyde på, at barndomsforholdene har haft stærkere indflydelse på den sociale nedgang for de unge end for de ældre. En indlæggelse på arbejdsanstalt, der først finder sted i en høj alder, har som regel andre forudsætninger, end en anbringelse i ung alder. De gamle kan være blevet slået ud på grund af sygdom eller alder efter tidligere at have ført en almindelig social tilværelse. For de unge derimod, der tidligt slås ud af en social tilværelse, kan dette måske i højere grad begrundes i barndomsforholdene. Vedrørende hele dette spørgsmål om baggrunden for den sociale deroute henvises iøvrigt til det særlige afsnit herom, (side 152 ff.).

Erhverv.

I det følgende afsnit har man søgt at give et billede af de undersøgte erhvervs-mæssige karriere. Dette har ikke kunnet gøres alene ud fra en inddeling efter de pågældendes oplysninger om deres nuværende livsstilling, idet den uddannelse eller det erhverv, de oprindelig har været beskæftiget med, sjældent har været af samme art som det arbejde, de enten frivillig eller nødtvungent har måttet ernære sig ved senere i livet. Man har derfor opdelt materialet dels efter de undersøgte *oprindelige erhverv*, d. v. s. det fag, de er uddannet i, eller det arbejde, de hovedsagelig har været beskæftiget ved de første 5—6 år, efter de er kommet ud i erhvervslivet, dels efter *det erhverv, de senest har haft* inden indlæggelsen, eller som de har ernæret sig ved i perioderne mellem indlæggelserne.

Tabellens første kolonne viser det *oprindelige erhverv*. Den største gruppe danner her landarbejdere (34 pct.), hvilket i og for sig ikke er overraskende, idet der i opgørelsen er medregnet samtlige undersøgte, og af disse stammer, som det fremgår af tabel 13, 33 pct. fra landet. Arbejdsmændene udgør 21 pct., medens 20 pct. har været håndværkere, ca. en trediedel af disse ved bygningsfagene. De øvrige erhvervsgrupper er små og udgør hver kun få pct.. 5 har aldrig haft noget erhverv, deraf er 1 epileptiker, og 4 er åndssvage; af disse har 1 aldrig været under forsyning, mens 2 har været inddraget under åndssvageforsyning, men er senere udskrevet som ikke åndssvage, og den sidste var anbragt i ventetidsforsyning på en arbejdsanstalt efter aftale med åndssvageforsyningen.

Den næste kolonne viser materialet opdelt efter de undersøgte *seneste erhverv*, d. v. s. det erhverv, de har ernæret sig ved umiddelbart inden deres indlæggelse på arbejdsanstalten, eller i tidsrummet mellem de seneste indlæggelser.

Ved sammenligning mellem de 2 kolonner ses, at antallet af landarbejdere, søfolk, faglærte håndværkere og fabriksarbejdere er faldet betydeligt. Der findes lidt flere, der nu er beskæftiget inden for restaurationsfaget, men medens dette ved det oprindelige

Tabel 17. 454 niænd fordelt efter erhvervsgrupper i oprindeligt og seneste erhverv.

Erhvervsgrupper:	Oprindeligt erhverv		Seneste erhverv		Personer forblevet i deres opr. erhverv
	Abs. tal	Relative tal	Abs. tal	Relative tal	Abs. tal
Landarbejdere	151	34	65	14	48
Søtmænd, fiskere	38	8	15	3	7
Bygningshåndværkere	30	7	9	2	8
Faglærte håndværkere iøvrigt	61	13	18	4	17
Fabriksarbejdere	38	8	8	2	8
Restaurationsbeskæftigede	6	1	10	2	
Beskæftigede ved kontorarbejde, liberale erhverv	22	5	2	0	1
Arbejds mænd	95	21	159	35	54
Skærslibere, handelsmænd m. m.			80	18	
Erhvervsløse	5	1	67	15	4
Ubestemmelige	8	2	21	5	7
I alt	454	100	454	100	154

erhverv var repræsenteret ved tjenere og kokke, er det inden for det seneste erhverv køkkenkarle, som dominerer gruppen. Inden for de liberale erhverv og kontorfaget er der kun 2 tilbage. Antallet af arbejds mænd er steget, men mere iøjnefaldende er den store stigning i antallet af erhvervsløse. I denne gruppe, der nu er vokset til 15 pct., findes de, der i længere tid har levet af socialhjælp, eller som har tilbragt lang tid på hospital eller institution, samt yderligere de, der har fået tilkendt invalide- eller aldersrente. Endelig lægger man inden for det seneste erhverv mærke til en gruppe, som ikke fandtes under det oprindelige erhverv. Den består af omrejsende handelsmænd, (der lever af at sælge snørebånd, barberblade, børster og lign.), samt skærslibere, klunsere og de såkaldte „kunstnere“, d. v. s. gårdsangere, refrainsangere på små værtshuse o. L. Denne gruppe udgør inden for „seneste erhverv“ 18 pct. af hele materialet.

Endelig vises i tabellens sidste kolonne antallet af *personer, der er forblevet i deres erhverv*. Man kan således f. eks. af tabellen læse, at 151 oprindeligt arbejdede ved landbruget, 48 af disse er forblevet der indtil indsættelsen på arbejdsanstalten, mens resten af de 151 senest enten har ernæret sig ved andet arbejde, som arbejds mænd, handelsmænd eller eventuelt intet erhverv har haft. Til gengæld har landarbejderne haft tilgang af personer, der oprindeligt var i andre grupper. Således vil en sammenligning mellem tabellens 2. og 3. kolonne vise, at f. eks. 17 personer, der oprindeligt må have været beskæftiget ved et andet erhverv, senest har været ved landarbejde, antagelig fortrinsvis som daglejere.

Man kan på tilsvarende måde gennemgå de øvrige erhvervsgrupper, og det fremgår, at de erhverv, som kræver faglig uddannelse, ikke har rekruteret nye medlemmer i den forløbne tid, men er stærkt formindsket. F. eks. kan man af de 3 kolonner udfinde, at de 6 personer, som oprindeligt var i restaurationsfaget, er overgået til andet erhverv, medens de 10, der senest har været ved restaurationsfaget, kommer fra andre erhverv. Hvad man ikke kan læse af tabellen, men som undersøgerne har fundet ved en nærmere gennemgang af de enkelte sager, er, at de 6 personer, der oprindeligt var ved restaurationsfaget, er udlærte tjenere, medens de 10 tilgæede ikke har haft nogen forudgående uddannelse i faget.

Sluttallet, der viser, at 154 (33 pct. af samtlige undersøgte) er forblevet i deres oprindelige erhverv, må endda tages med et vist forbehold, idet erhvervsinddelingen er foretaget i store, uensartet sammensatte grupper, inden for hvilke pågældendes placering kan have forskudt sig, uden at det ses af tallene. Tabellen viser, at „stabiliteten“ kun findes i 2 grupper, landarbejdere og arbejdsmænd. Man kan imidlertid ikke af tabellen se, hvorvidt dette i nogle tilfælde betyder, at de pågældende har forladt de faste pladser som karle og fodermestre og er overgået til daglejerarbejde, som er et betydeligt mere ustabilt erhverv. Med hensyn til arbejdsmandsarbejde kan dette ligeledes skifte fra fastere til mere løst arbejde, uden at det kan ses af tabellen.

For de 67 pct., som i alt fald har skiftet erhverv, kan man regne med, at forandringen i de fleste tilfælde er ensbetydende med en erhvervsmæssig tilbagegang.

Der er således en betydelig forskel på den start, de undersøgte har haft i erhvervs-livet, og det arbejde, de senest har måttet ernære sig ved.

Tabel 18. 213 mænd fordelt efter stilling i faget og oprindeligt erhverv. (Gruppe I).

Oprindeligt erhverv:	Selvst. el. overordn.	Faglært	Stilling i faget:			Ialt
			Ufaglært	Ufaglært	Uoplyst	
Landarbejdere	1	1	45	14		61
Sømand, fiskere	3	2	3	14		22
Bygningshåndværkere	-	20	-	-		20
Faglærte håndværkere iøvrigt	2	21	-	-		23
Fabriksarbejdere	11	4	1			16
Restaurationsbeskæftigede	-	1	1	2	-	4
Beskæftigede ved kontorarbejde, libe- rale erhverv	-	5	1	1	-	7
Arbejdsmænd	1	-	1	52	-	54
Erhvervsløse	-	-	-	4		4
Ubestemmelige	-	-	-	-	2	2
Ialt	7	61	55	88	2	213
Relative tal	3	29	26	41	1	100

Til supplerung af tabel 17, i hvilken de undersøgte er inddelt efter erhvervsgrupper, har man forsøgt at give et samlet billede af de undersøgtes *faglige uddannelse* og *position* inden for de forskellige faggrupper. Inddelingen, (der kun har kunnet foretages for gruppe I), betegner samtidig de undersøgtes stilling på *højdepunktet af deres erhvervsmæssige karriere*. Man har derfor i tabellen udskilt en særlig gruppe, bestående af selvstændige erhvervsdrivende eller overordnet personale. Det drejer sig ialt om 7 personer (3 pct.), hvoraf 1 har haft en større gård, 2 har været styrmænd og 1 maskinmester, 2 har haft eget værksted, og endelig har 1, en tidligere ufaglært arbejder, i 10 år haft egen forretning.

Inden for nogle erhvervsområder er spørgsmålet om, hvornår man kan tale om en egentlig faguuddannelse ret flydende, f. eks. når det drejer sig om landarbejde, søfart, fiskeri el. lign. Man har i den ovenstående tabel som faglærte medregnet personer, der er uddannet i fag, der kræver en teknisk eller faglig uddannelse med efterfølgende svendestykke eller eksamen. Der findes ialt (bortset fra de selvstændige) 61 faguuddannede (29

pet.). Som tillærte arbejdere er medregnet landarbejdere, hvis de mindst 4 år har haft faste pladser på landet som karle, fodermestre el. lign. Yderligere har man som tillærte inden for industrien medtaget folk, der f. eks. har arbejdet som forbundtere, svejsere, vævere o. l., og inden for restaurationsfaget tjenere, der ikke har fuldendt en oplæring o. s. v. De tillærte udgør ialt 55 (26 pct. af gruppe I). En enkelt arbejdsmand er opført som tillært. Det drejer sig om en mand, der i 25 år har kørt som lastbilchauffør. Den sidste gruppe, de ufaglærte, som udgør 88 (41 pct. af gruppe I), består af arbejdsmænd i byerne og landarbejdere, som udelukkende har ernæret sig som daglejere.

Sammenfatter man residtatet, får man, at 32 pct. således har gennemgået en oplæring eller arbejdet ved virksomhed, der kræver en faglig uddannelse. Dertil kommer 26 pct., som har fået en vis oplæring, således at over halvdelen af de undersøgte oprindelig skulle have haft temmelig gode muligheder for at klare sig erhvervsmæssigt.

Tabel 19. 67 mænd med faglig uddannelse fordelt efter udnyttelsen af denne. (Gruppe I).

	Absolutte tal	Relative tal
Overvejende benyttet. ...	24	36
Forladt	39	58
Uudnyttet	4	6
Ialt...	67	100

I tabel 19 har man angivet, i hvilken udstrækning den faglige uddannelse er blevet benyttet. Ialt omfatter denne undersøgelse 67 personer med faglig uddannelse, idet man har medregnet som fagligt uddannede 6 af de 7 mænd, som enten har været selvstændige eller arbejdet som overordnede funktionærer. 24 (36 pct.) af de 67 faguddannede har overvejende benyttet deres faglige uddannelse, d. v. s. at de enten har arbejdet inden for faget, **indtil** de på grund af alder, sygdom el. lign. har måttet ophøre, eller de er stadig vendt tilbage til deres fag, når de har haft mulighed derfor, selvom de måske i kortere perioder har måttet ernære sig ved andet arbejde. 39 personer (58 pct.) har arbejdet ved faget nogle år efter, at de har fuldendt deres faglige uddannelse, men har senere enten intet erhverv haft eller har arbejdet som ufaglærte arbejdere, havnearbejdere el. lign. Som eksempel kan nævnes en styrmand, som var avanceret til førstestyrmand, men blev afskediget på grund af gentagne tilfælde af beruselse. Han sejlede derefter nogle år som almindelig matros; senere blev han havnearbejder.

Som det fremgår, har den største del af de faglærte forladt deres fag. Endelig er der 4 personer, som aldrig efter uddannelsens afslutning har været beskæftiget ved deres fag. Dette kan enten skyldes, at de har manglet interesse for faget, og derfor har forladt det, så snart de havde mulighed derfor, eller at de på grund af stor arbejdsløshed inden for faget er blevet afskediget efter svendepøven.

I tabel 17, der bl. a. viste de undersøgtes seneste erhverv, er der 2 grupper, som man har ment det berettiget at betragte lidt nærmere, nemlig gruppen „erhvervsløse“ og gruppen „handelsmænd o. l.“.

Det fremgår af omstående tabel, at det ikke udelukkende er personer i de ældre aldersklasser, som er uden erhverv, men at disse erhvervsløse faktisk forekommer inden for alle aldersklasser, f. eks. gælder det 9 pct. af de 20—29 årige og 14 pct. af de 70-årige. Andre faktorer end alder, f. eks. legemlige sygdomme, sindssygdomme, alkoholisme o. s. v. spiller formentlig også ind.

Tabel 20. 147 »handelsmænd«, skærslibere og erhvervslose, fordelt efter alder på undersegelsestidspunktet.

Alder på undersøgelses- tidspunktet:	Antal undersøgte	Herat:		Relativt antal i hver aldersklasse:	
		„handelsmænd“ og skærslibere	erhvervs- lose	„handelsmænd“ og skærslibere	erhvervs- løse
15—19 år.	3		1	—	33
20—29 —	32	3	3	9	9
30—39 —	37	2	2	5	5
40—49 —	79	21	15	27	19
50—59 —	129	28	20	22	16
60—69 —	103	18	16	17	16
70 år og derover.	71	8	10	11	14
lait...	454	80	67	14	15

I gruppen „handelsmænd og skærslibere“, som til en vis grad også består af personer, der er uden egentligt erhverv, finder vi også alle aldersklasser repræsenteret, selvom der er flest i 40—59 års alderen. Helt op i de højeste aldersklasser er der iøvrigt mennesker, som stadig, frivilligt eller tvunget af omstændighederne, forsøger at ernære sig på denne vis, når de kommer ud fra arbejdsanstalten.

Den erhvervsmæssige tilbagegang, som har præget de fleste af de undersøgte personer, har vist sig ikke alene ved, at de senest har været beskæftiget med mindre betroet og mindre vellønnet arbejde end svarende til deres uddannelse og oprindelige erhverv, men har også vist sig ved andre former for vanskeligheder i den erhvervsmæssige karriere.

Det kan således nævnes, at 31 personer (15 pct.) af det samlede antal mænd i gruppe I oprindeligt har påbegyndt en *faglig uddannelse*, men *afrudt* den inden læretidens udløb, og de pågældende har ikke senere hverker i dette eller andet fag afsluttet en uddannelse. (Som tidligere nævnt havde 67 personer fuldendt deres faglige uddannelse. Hvis man hertil lægger de 31, som har påbegyndt en sådan, bliver resultatet, at ialt 98 eller knapt halvdelen af de mandlige undersøgte fra gruppe I er blevet startet i oplæring i et fag).

Grunden til, at disse 31 har afrudt deres faglige uddannelse kan dels være, at det pågældende fag ikke har svaret til deres evner eller interesser, men kan også i nogle tilfælde skyldes, at de pågældende allerede på daværende tidspunkt har vist tegn på den erhvervsmæssige ustabilitet, der har været til stede i den senere erhvervsmæssige karriere.

Dernæst kan det bemærkes, at den erhvervsmæssige karriere for 75 af de 213 undersøgte mænd i gruppe I (35 pct.) har været præget af, at de i en årrække udelukkende har ernæret sig ved *løst og tilfældigt arbejde*, idet de har haft vanskeligheder ved at blive i deres pladser og hyppigt har skiftet fra den ene til den anden. Endelig har 114 personer (54 pct.) haft meget *lange arbejdsløshedsperioder*. Hertil har man regnet personer med arbejdsløshedsperioder på ca. ½ år eller mere uden dog at have medregnet tilfælde, hvor det kun har drejet sig om en enkelt periode.

De forskellige former for erhvervs vanskeligheder har ofte gjort sig gældende for samme person, ialt har således 145 personer (68 pct.) haft lange arbejdsløshedsperioder og hyppige pladsskifter.

Dette tal er absolut et minimumstal for antallet af personer med erhvervsvanskeligheder, idet der hertil kommer en del af de omrejsende handelsmænd, skærslibere o. l., der hverken er karakteriserede ved hyppige pladsskifter eller lange ledighedsperioder.

Man kan dog ikke betragte denne form for erhverv som et produktivt, socialt acceptabelt arbejde og kan således ikke slutte, at så stort et tal som 32 pct. af de undersøgte har været stabile arbejdere.

Forskellige sociale og personlige forhold.

I nedenstående afsnit har man søgt at belyse de undersøgtes nuværende og tidligere status med hensyn til visse socialt og personligt betingede forhold. Man har fremdraget nogle af disse forhold, fordi de har direkte betydning for den nuværende situation og de pågældendes fremtidsmuligheder ved et eventuelt forsøg på en genindpasning i det normale samfundsliv, medens andre er fremdraget til belysning af de pågældendes udvikling, der har ført til den nuværende situation, bl. a. anbringelse på arbejdsanstalt.

1. Indfødsret.

Af de 454 mænd er der 4, som på undersøgelsestidspunktet *ikke* havde dansk *indfødsret*. Det drejer sig om 3 svenske statsborgere i gruppe I og en tysk statsborger i gruppe II. Der findes yderligere 4, som er født af tyske forældre, men hovedsagelig opdraget i Danmark, og som senere har fået dansk indfødsret, og endelig er ialt 10 født og opdraget i Sydslesvig, men har fået dansk statsborgerskab ved genforeningen i 1920.

For mændenes vedkommende er der så få, hvis indfødsretslige forhold er usædvanlige, at der næppe er nogen grund til at gå nærmere ind på dette problem, særligt da der i de foreliggende oplysninger ikke er noget, der tyder på, at manglende indfødsret **har** haft betydning for den senere udvikling. For kvindernes vedkommende derimod synes spørgsmålet at spille en betydelig større rolle, jfr. afsnittet om kvinderne (side 203).

2. Værnepligtsforhold.

Oplysningerne om de undersøgtes militære forhold stammer udelukkende fra deres egne angivelser, og man har ikke søgt at kontrollere disse.

Tabel 21 viser, at kun 38 pct. af de mænd, for hvem oplysninger om de militære forhold foreligger, skal have aftjent deres værnepligt. Af de 86 mandlige undersøgte i anstaltsgruppe I, der har aftjent deres værnepligt, har de 6 gjort militærtjeneste i udlandet, 3 sønderjyder i Tyskland under forrige verdenskrig, og 3 svenske statsborgere i Sverige. 17 pct. af de 442 mænd har angivet, at de har trukket frinummer og derfor ikke har aftjent deres værnepligt, eller at de endnu ikke har været på session. (Dette sidste gælder dog kun for 3 personer). 45 pct. er efter det oplyste blevet kasseret. Af de 86 kasserede indenfor

Tabel 21. 442 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og værnepligtsforhold.

Værnepligtsforhold:	Absolutte tal			Relative tal			
	Gr. I	^{fc}	ⁿ	Ialt	Gr. I	Gf.	Ialt
Aftjent værnepligt	86		80	166	41	35	38
Frinumner eller endnu ikke på session	38		38	76	18	16	17
Kasseret	86		114	200	41	49	45
Ialt...	210		232	442	100	100	100

anstaltsgruppe I er ifølge de foreliggende oplysninger de 68 blevet kasseret på grund af sygdom, de 12 på grund af straf. I 6 tilfælde er grunden uoplyst.

Det er naturligt at spørge, om kassationsprocenten ligger over, hvad man normalt kunne vente, men dette spørgsmål er det ikke lykkedes at besvare. Medens det kan tænkes, at personer, der er blevet kasseret, har opgivet, at de har trukket frinummer, eller omvendt, idet den pågældende ikke er klar over eller kan huske forskellen på disse 2 ting, er sandsynligheden for, at nogen skulle angive at være kasseret, hvis han har aftjent værnepligt derimod ringe. Det sikreste holdepunkt er således, om de pågældende har aftjent værnepligt eller ej, og man har derfor søgt at få oplyst, hvor stor en del af totalbefolkningen i tilsvarende aldersklasser som de undersøgte, der har aftjent deres værnepligt. Som følge af mange af de undersøgte høje alder har det været nødvendigt at gå langt tilbage i tiden, og det har desværre ikke været muligt —• selv ved undersøgelser i forsvarsministeriets arkiv —• at få oplyst, hvor stor en del af den mandlige befolkning i Danmark, der aftjente værnepligt i årene 1900—1930, inden for hvilken periode de fleste af anstaltsklientellet skulle have været indkaldt. Hvad kassationsprocenten ångar, lå den i årene 1900—1910 på ca. 40, 1910—1920 på ca. 28, 1920—1930 på ca. 32, 1930—1940 på ca. 38 og 1940—1950 på ca. 18. På grundlag af de foreliggende oplysninger kan man måske dog tillade sig at slutte, at når i alt fald 45 pct. af de undersøgte som unge har haft sådanne fysiske eller psykiske lidelser, at det har gjort dem uegnede til soldatertjeneste, ligger dette tal lidt højere, end tallet for befolkningen som helhed. Dette resultat stemmer med oplysningerne om de undersøgte helbredstilstand.

3. Sygekasse- og fagforeningsforhold.

De nedenstående oplysninger har kun kunnet fremskaffes i tilstrækkeligt omfang for de undersøgte i gruppe I.

Af tabel 22 fremgår de undersøgte sygekasseforhold. Tabellen viser, at 14 pct. af de 207 mænd i anstaltsgruppe I, for hvilke der foreligger oplysninger, aldrig har været medlem af en sygekasse. Størsteparten af disse har simpelthen aldrig søgt optagelse, eller de har været uvidende om 40 års aldersgrænsen, der udelukker fra optagelse i sygekasse efter denne alder. Nogle enkelte har søgt, men er nægtet optagelse (D-attest) på grund af sygdom eller legemssvaghed. I alt 61 pct. har tidligere været medlem af en statsanerkendt sygekasse, men på undersøgelsestidspunktet var dette medlemsskab ophørt, for størstedelens vedkommende allerede flere år inden indlæggelsen på arbejdsanstalten, idet de var slettet på grund af restance; men nogle få har dog opretholdt dette medlemsskab indtil ganske kort tid før indlæggelsen. Da det kun i enkelte tilfælde har været muligt at få oplyst det nøjagtige tidspunkt for medlemsskabets ophør, har man ikke kunnet foretage en

Tabel 22. 207 mænd fordelt efter sygekasseforhold. (Gruppe I).

Sygekasseforhold:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt
Aldrig medlem	12	17	29	13	14	14
Tidligere medlem	71	56	127	79	48	61
Endnu medlem	7	44	51	8	38	25
I alt...	90	117	207	100	100	100

7 har *aldersrente*. En af dem er betegnet som kronisk alkoholist, 2 som spiritusmisbrugere, og 2 er henholdsvis 64 og 75 år gl. blevet dømt for uterlighed til anbringelse henholdsvis på arbejdsanstalt og Arbejde Adler koloni, efter at de ved mentalundersøgelser var erklæret for strafuægnede på grund af alderdomssvækkelse. I 2 tilfælde er spørgsmålet om aldersrente ordnet gennem anstaltens ledelse, efter at de pågældende har fået ophold der.

Om de 16 mænd med alders- eller invaliderente fra gruppe II foreligger ikke nærmere oplysninger.

Foruden de 27 personer, der havde rente på undersøgelsestidspunktet, har ialt 8 tidligere haft invalide- eller aldersrente, som senere er frataget dem. Af de 5 fra gruppe I har de 4 haft invaliderente, 1 aldersrente. I 2 tilfælde er invaliderenten inddraget, fordi de pågældende blev anset for arbejdsdygtige og tjente for meget ved deres arbejde. I de 3 andre tilfælde er renten inddraget på grund af idømt straf. Den lovregel, der her var bragt i anvendelse, er senere afskaffet.

5. Økonomiske forhold.

Spørgsmålet om de undersøgte øjeblikkelige økonomiske situation har ved en undersøgelse af denne art, der omfatter det på arbejdsanstalterne indlagte klientel, ikke nogen praktisk interesse. Der findes ganske vist som nævnt enkelte personer, der har alders- eller invaliderente og derfor ikke er uden økonomiske midler, men bortset herfra er det subsistensløse mennesker, der er ganske uden indtægter eller formue i det øjeblik, de kommer ind på arbejdsanstalten.

Det kunne derimod være af værdi at få oplyst, hvordan de *tidligere i livet har klaret sig i økonomisk henseende*. En gennemført opgørelse heraf ville imidlertid være meget vanskelig, idet det ville kræve omfattende undersøgelser fra socialkontorer og arbejdsgivere, skatteopgørelser og lign. Man har derfor nøjedes med at inddеле de undersøgte i 3 grupper efter et på grundlag af de foreliggende oplysninger foretaget skøn over, hvordan de tidligere har klaret sig økonomisk. De 3 grupper er følgende: 1) undersøgte, der har „klaret sig godt“, hvilket betyder, at de det meste af deres liv har haft fast, tariffmæssigt aflønnet arbejde, ikke tidligere har modtaget offentlig hjælp, og ikke har haft lange arbejdsløshedsperioder el. lign., 2) de, der har „klaret sig jævnt“ hvilket betyder, at de i perioder har haft godt arbejde og klaret sig selv, men i andre perioder har levet af understøttelse, har haft ustabilt arbejde med arbejdsløshedsperioder eller har haft dårligt betalt arbejde, og 3) de, der har „klaret sig dårligt“, der er benyttet som karakteristik, hvor de pågældende det meste af deres liv kun har haft tilfældige job, har levet som skærslibere eller omvandrende handelsmænd, overvejende har levet af offentlig hjælp eller muligvis har tilbragt størstedelen af livet i fængsler eller andre institutioner.

Inddelingen har kun kunnet foretages for anstaltsgruppe I.

Tabel 25. 211 mænd fordelt efter tidligere økonomiske forhold. (Gruppe I).

	Absolutte tal	Relative tal
Antal undersøgte.	211	100
Heraf:		
Tidligere klaret sig godt	26	12
Tidligere klaret sig jævnt	94	45
Tidligere klaret sig dårligt	91	43

Tabel 25 viser, at kun 12 pct. af de 211 mænd kan siges tidligere at have klaret sig godt i økonomisk henseende, mens 43 pct. altid har klaret sig dårligt. Af de 91 personer inden for denne sidste kategori har de 36 gennem flere år udelukkende levet af offentlig hjælp. I en del af disse tilfælde er indsættelsen på arbejdsanstalt sket, fordi det pågældende socialkontor har nægtet at yde yderligere kontant hjælp, og har besluttet kun at ville yde hjælp i form af stiftelsesforsorg, hvorefter indlæggelsen på arbejdsanstalt er sket.

Af de her nævnte grupper kunne det være af særlig betydning at undersøge forholdene for den gruppe på 26 personer, som tidligere har klaret sig økonomisk godt, idet man kunne spørge, om særlige forhold har gjort sig gældende ved deres anbringelse på arbejdsanstalt. Sammenfattende kan man om gruppen sige, at forholdene i barndommen har været bedre end for de øvrige undersøgte vedkommende. Der er betydelig flere her, der er opvokset i økonomisk velstillede hjem, de familiære forhold har været intakte, de har i mindre grad haft vanskeligheder under skolegangen, ligesom de har vist relativ stabilitet i deres erhvervsmæssige karriere. Påfaldende mange har tidligere været gift. Intelligensmæssigt ligger gruppen relativt højt, idet man hverken har fundet sinker eller åndssvage blandt dem. Gennemsnitsalderen ved den første anbringelse er betydelig højere end for den øvrige del af materialet, idet kun 7 af disse 26 personer har været indlagt inden det 40. år, 9 var over 60 år ved deres første anbringelse, og 10 var mellem 40 og 59 år gl. Med hensyn til spiritusmisbrug svarer tallet for denne gruppe derimod til det samlede materiale. Et forsøg på at finde de udløsende faktorer for denne kategoris anbringelse på arbejdsanstalt viser, at spiritusmisbrug i forbindelse med arbejdsløshed eller med skilsmisse i de fleste tilfælde (16) har bevirket, at disse mennesker i en kritisk situation ikke har været i stand til at klare sig selv. For nogle kan spiritusmisbruget have været det primære og skilsmisse eller arbejdsløshed en følge heraf, for andre har det omvendte måske været tilfældet. Et mindre antal (5) har måttet ophøre med at arbejde på grund af alder eller sygdom og har derfor, da de ikke har været berettiget til alders- eller invaliderente, måttet anbringes på arbejdsanstaltens forsørgelsesafdelinger. I et par tilfælde synes akutte ægteskabelige konflikter at måtte betragtes som den udløsende faktor, og endelig er en person blevet *dømt* til anbringelse på arbejdsanstalt, mens en på grund af straf er blevet frataget invaliderente, hvorefter han ingen mulighed har haft for at klare sig i det frie liv.

6. *Interesser.*

Under samtalerne med de undersøgte er man ganske kort kommet ind på, om de havde nogen *politisk overbevisning* eller i det hele taget havde beskæftiget sig med politiske spørgsmål, hvorledes deres *religiøse indstilling* var, og om de havde nogen særlige *fritidsinteresser*. Oplysninger af denne art er naturligvis meget usikre, men kan dog tjene til en belysning af klientellet. (Oplysningerne foreligger kun for gruppe I).

Med hensyn til *politiske synspunkter* har 63 af de 213 undersøgte fra anstaltsgruppe I angivet, at de havde en politisk overbevisning eller tidligere havde været medlem af et eller andet parti. Selvom således 30 pct. skulle have vist interesse for politik, betyder dette ikke, at der her er tale om personer, der har været politisk aktive eller har haft dybere indsigt i politiske problemer, men blot at de har vist interesse for spørgsmålet, f. eks. ved at meddele, hvorledes de tidligere har stemt, om de engang — selvom det har været ganske kort — har været medlemmer af et politisk parti, en politisk forening el. lign.

Med hensyn til spørgsmålet om *religiøs overbevisning* har 14 af de 213 personer angivet *ikke* at være medlem af folkekirken. Af disse har enkelte været tilknyttet frikirker, f. eks. pinsemissionen, mens de øvrige har været anti- eller irreligiøst indstillede.

Ca. 40 pct. af de 213 mænd har angivet, at de hverken i det frie liv eller under opholdet på anstalten har haft nogen form for *fritidsinteresser*. 53 pct. har oplyst, at de på arbejdsanstalten mest har beskæftiget sig med læsning, hovedsagelig aviser og ugeblade. Når dette tal er så stort, hænger det antagelig i nogen grad sammen med, at læsning er den almindeligste form for fritidsbeskæftigelse på arbejdsanstalterne. Sport eller andre former for fritidsbeskæftigelse er kun opgivet af en ringe del (9 pct.). Enkelte har angivet, at de interesserede sig for at skrive, og en har således tidligere fået udgivet en bog, der skildrer vagabondens tilværelse.

Oplysningerne om de her nævnte forhold kan ikke danne baggrund for en dyberegående vurdering af de undersøgte, idet spørgsmålene kun er behandlet ret overfladisk. I de allerfleste tilfælde synes der dog heller ikke at være nogen baggrund for en dyberegående undersøgelse, idet mange af de personer, man træffer på arbejdsanstalterne, i så lang tid har levet et liv, der adskiller sig fra en almindelig borgerlig tilværelse, at spørgsmål af den her nævnte art ikke for dem har aktuel interesse.

7. Civilstand.

De undersøgtes civilstand fremgår af nedenstående tabel. Der er her regnet med den ægteskabelige stilling på undersøgelsestidspunktet.

Tabel 26. 453 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og civilstand.

Civilstand:	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
Ugift	148	153	301	70	63	66
Gift	6	7	13	3	3	3
Separeret	15	16	31	7	7	7
Fraskilt	39	43	82	18	18	18
Enkemand	5	21	26	2	9	6
lait...	213	240	453	100	100	100

66 pct. af alle mandlige undersøgte har aldrig været gift. Dette tal ligger noget lavere end de af Inghe¹⁾ fundne tal for løsdriverklientellet i Sverige, hvor de ugifte udgjorde omkring 80 pct.. Kjems" tal vedrørende Århus arbejdsanstalt (70 pct. ugifte) svarer nogenlunde til nærværende undersøgelses resultater.

Af dette materiale var på undersøgelsestidspunktet kun 3 pct. gift. For anstaltsgruppe I drejer det sig om 6 personer. De 5 af disse er indsat som forsømmelige forsørgere. Den 6. er en drikfældig arbejdsmand, som er anbragt på arbejdsanstalten sammen med sin åndssvage kone, der også er medtaget i undersøgelsen. De har vagabonderet rundt i landet, har haft løst arbejde på gårde rundt omkring, og har begge tidligere været anbragt på arbejdsanstalten sammen med deres 2 børn, som derfra blev anbragt på børnehjem.

¹⁾ op. cit. pag. 16.

25 pct. af samtlige undersøgte er separeret eller fraskilt, og 6 pct. er enkemænd. Der er ingen forskel på de 2 anstaltsgrupper med hensyn til den ægteskabelige stilling, bortset fra at der findes lidt flere enkemænd i gruppe II end i gruppe I (9 pct. mod 2 pct.).

I den følgende tabel har man fordelt det samlede materiale efter civilstand og alder, og det viser sig da, at civilstandsfordelingen (modsat hvad der gælder for totalbefolkningen), er nogenlunde ensartet for de forskellige aldersklasser.

Tabel 27. 453 mænd fordelt efter alder på undersøgelsestidspunktet og civilstand.

Civilstand :	Alder på undersøgelsestidspunktet:					
	15—29 år	30—39 år	40—49 år	50—59 år	60 år og derover	lait
Ugift	28	24	51	89	109	301
Gift	3	3	4	1	2	13
Separeret/fraskilt	4	9	22	34	44	113
Enkemænd	-	1	2	5	18	26
lait...	35	37	79	129	173	453
	Relative tal					
Ugift	80	65	65	69	63	66
Gift	9	8	5	1	1	3
Separeret/fraskilt	11	24	28	26	26	25
Enkemænd	-	3	2	4	10	6
lait...	100	100	100	100	100	100

Det relative antal ugifte afviger kun i den yngste aldersklasse (under 30 år) fra gennemsnittet for hele materialet, idet 80 pct. af de undersøgte i den yngste aldersklasse er ugifte mod omtrent 65 pct. af de øvrige aldersklasser; til gengæld er der færre fraskilte og ingen enkemænd blandt de unge. De gifte er forholdsvis unge, enkemændene meget gamle.

Hvor meget de fundne resultater afviger fra totalbefolkningen med hensyn til den ægteskabelige stilling, ses af omstående tabeller 28 og 29. I tabel 28 har man yderligere medtaget civilstandsfordelingen indenfor et kriminelt materiale. Man har først angivet den procentvise fordeling af civilstanden indenfor de forskellige aldersklasser for den mandlige befolkning beregnet på grundlag af folketællingen i 1945. Dernæst angives det samme forhold for 335 statsfængselsfanger i Vridsløselille, undersøgt i 1940—42 (Stiirup og Karl O. Christiansen)¹⁾ og endelig civilstanden for klientellet på arbejdsanstalterne.

Som det vil ses af tabel 28, afviger klientellet på arbejdsanstalterne med hensyn til civilstand på alle punkter (med undtagelse af antallet af enkemænd) stærkt fra totalbefolkningen, medens det kriminelle materiale på nogle punkter fordeler sig som arbejdsanstaltsklientellet, på andre nærmer sig totalbefolkningen. Særlig separation eller skilsmisse synes at forekomme i nogenlunde samme omfang blandt de kriminelle og arbejdsanstaltsklientellet inden for alle aldersklasser, således at procenten af separerede og fraskilte indenfor begge grupper er større end indenfor den samlede befolkning.

Et endnu tydeligere indtryk af den usædvanlige civilstandsfordeling indenfor anstaltsklientellet fås af tabel 29, hvor man i stedet for at sammenligne med total-

¹⁾ op. cit. pag. 44.

Tabel 28. Den mandlige totalbefolkning, 335 statsfængselsfanger og 453 mænd indlagt på arbejdsanstalt fordelt efter civilstand og alder.

Alder på under-Søgestidspunktet ¹⁾	Ugift	Relative tal			
		Gift	Sep./frask.	Enkemand	lait
10—19 år Totalbefolkningen	100			- 1	0 0
Kriminelle	-	-	-	-	-
Arbejdsanstalterne	100	-	-		100
20—29 Totalbefolkningen	65	34	1	- 1	0 0
Kriminelle	65	23	12		100
Arbejdsanstalterne_____	78	9	13		100
30—39 Totalbefolkningen	19	78	3		100
Kriminelle	27	55	17	1	100
Arbejdsanstalterne_____	65	8	24	3	100
40—49 Totalbefolkningen	11	85	3	1	100
Kriminelle	19	54	23	4	100
Arbejdsanstalterne_____	65	5	28	2	100
50—59 Totalbefolkningen	9	84	3	4	100
Kriminelle	18	54	14	14	100
Arbejdsanstalterne_____	69	1	26	4	100
60 år og derover. Totalbefolkningen	8	68	2	22	100
Kriminelle	17	66	17		100
Arbejdsanstalterne_____	63	1	26	10	100
lait Totalbefolkningen	32	61	2	5	100
Kriminelle	41	41	16	2	100
Arbejdsanstalterne	66	3	25	6	100

Tabel 29. Sammenligning med hensyn til civilstand mellem 453 mænd indlagt på arbejdsanstalt og en beregnet mandlig befolkning med samme aldersfordeling.

	Ugift	Gift	Sep.	Fraskilt	Enkemand
Arbejdsanstaltsklientellet .. absolutte tal..	301	13	31	82	26
relative tal..	66	3	7	18	6
Beregnet befolkning relative tal...	18	74	1	1	6

befolkningen, sammenholder anstaltsklientellets civilstandsfordeling med den civilstandsfordeling, man ville få i en befolkning, der havde samme aldersfordeling som anstaltsklientellet og samme civilstandsfordeling indenfor de enkelte aldersklasser som totalbefolkningen.

Det ses af tabel 29, at medens ca. $\frac{3}{4}$ af en sådan konstrueret befolkning skulle leve i ægteskab, er dette kun tilfældet for 3 pct. af anstaltsklientellet, medens omvendt det relative antal ugifte, fraskilte og separerede er mange gange større indenfor anstaltsklientellet end for den beregnede befolkning.

¹⁾ Alderen på undersøgelsestidspunktet er for totalbefolkningen beregnet pr. 1945, for de kriminelle pr. 1942.

8. Forhold vedrørende ægteskab.

Som det fremgik af tabel 26, har ialt 65 af de undersøgte mænd i anstaltsgruppe I på et eller andet tidspunkt været gift. Kun 6 (9 pct.) af disse ægteskaber bestod på undersøgelsestidspunktet, 5 (8 pct.) var opløst ved ægtefællens død, og i de resterende 54 tilfælde (83 pct.) var ægteskabet opløst ved separation eller skilsmisse. Af de 65 personer har 10 (15 pct.) været gift mere end 1 gang.

Man har dels ved direkte udspørgen dels ved kontrol af datoen for ægteskabets indgåelse og datoen for det første barns fødsel konstateret, at 30 af de 65 ægteskaber, (46 pct.) var indgået på grund af kærestens graviditet eller forudgående barnefødsel. Det er muligt, at denne procent er for lav, idet det kan tænkes, at graviditeten i nogle tilfælde er resulteret i aborter eller dødfødte børn, uden at dette er oplyst ved undersøgelsen. Af de 6 personer, der var gift på undersøgelsestidspunktet, er det i de 5 tilfælde oplyst, at ægteskabet er indgået på grund af kærestens graviditet. Dette gælder for 4 af de 5 forsømmelige forsørgere. (1 af de forsømmelige forsørgere har ingen børn i ægteskabet).

I 8 af de 65 tilfælde (12 pct.) findes der kontrollerede oplysninger om, at de undersøgte hustruer har været løvsagtige, sindssyge, drikfældige el. lign. I de 5 tilfælde drejer det sig om løvsagtighed, 1 har tillige været drikfældig, 1 åndssvag, 1 sindssyg og 1 straffet. De 6 af de 8 mænd er nu fraskilte, 1 er enkemand, og den sidste er gift (den tidligere nævnte, der er indlagt på arbejdsanstalt med sin åndssvage kone). Det må dog bemærkes, at dette tal må betragtes som et minimumstal for defekter blandt hustruerne, idet man ikke har foretaget særskilte undersøgelser i de forskellige til rådighed stående kartoteker angående ægtefællerne, men kun medtaget de ved kontrolgennemgangen mere tilfældigt fremkomne oplysninger.

Der har været et betydeligt antal tilfælde, hvor de undersøgte selv har oplyst, at deres koner har været dem utro, og at dette skal have været årsag til skilsmisse, eller de har angivet, at konens utroskab har været grunden til, at de er begyndt at drikke, men disse tilfælde har, da de ikke har kunnet kontrolleres, ikke kunnet medregnes som løvsagtighed.

I ca. en trediedel af de 65 tilfælde, i hvilke de pågældende er eller tidligere har været gift, har de undersøgte givet udtryk for, at forholdet i ægteskabet var harmonisk. Det gælder for en stor del af dem, som nu er enkemænd, men det gælder også for nogle af dem, der er blevet skilt, idet de pågældende giver sig selv skylden for, at ægteskabet er opløst, for eksempel ved at angive, at deres drikkeri var årsagen.

I ca. halvdelen af tilfældene har de pågældende derimod angivet, at forholdet til konen var dårligt, „vi passede ikke sammen“, „vi skulle aldrig have været gift“, o. s. v., og for en stor del har de lagt skylden for det mislykkede ægteskab på konen. Hun har måske været dem utro, og dette har efter deres mening været grunden til, at de er begyndt at drikke etc.

Det er naturligvis vanskeligt at komme til bunds i årsag og virkning i sådanne forhold, især når oplysningerne som her kun stammer fra den ene part, og man skal derfor ikke komme nærmere ind på dette spørgsmål. Dog bliver tilbage, at der ofte sker en social deroute, i det øjeblik ægteskabet opløses. Så længe dette består, har pågældende et fast hold i tilværelsen, han har bopæl, pårørende, forpligtelser o. lign. Når han derimod bliver separeret eller skilt, står han i de allerfleste tilfælde samtidig uden bopæl, idet konen beholder lejlighed og børn. Drikkeriet, som oftest er begyndt i ægteskabet og måske var en medvirkende årsag til skilsmissen, tager nu overhånd, værtshusene bliver besøgt oftere og oftere, for ingen forsøger at holde ham væk derfra, arbejdet forsømmes, pengene til fag-

forening, sygekasse, forsørgerbidrag bruges til spiritus o. s. v. Et efter et rives båndene til en normal tilværelse i samfundet over, og at få knyttet disse igen kræver en betydelig større indsats end at sønderrive dem.

9. Børn.

Som det fremgik af det foregående afsnit, har kun 152 af de 453 undersøgte mænd på et eller andet tidspunkt været gift. 27 pct. af ægteskaberne har været barnløse, i 42 pct. af dem har der været 1 eller 2 børn og i 31 pct. 3 eller flere børn. Det gennemsnitlige antal børn pr. ægteskab er 2,0.

55 har angivet, at de havde eet eller flere børn udenfor ægteskab. De fleste har kun 1 barn, men der er dog 5, der skal have 3 børn udenfor ægteskab. Disse tal må regnes for minimumstal, da oplysningerne udelukkende stammer fra de undersøgte selv. Nogle kan have fortiet, at de har børn, simpelthen af angst for, at det kunne resultere i inddrivelse af alimentationsbidrag. En sammenligning mellem de undersøgtes civilstand og spørgsmålet om børn født udenfor ægteskab viser, at ingen af de gifte har angivet at have børn udenfor ægteskab, det har derimod 7 pct. af enkemændene, 11 pct. af de separerede og fraskilte og 13 pct. af de gifte.

Kun 157 af de 453 mænd, (35 pct.), har 1 eller flere børn enten i eller udenfor ægteskab. I alt har disse 157 personer 371 børn.

Af oplysningerne fra Universitetets arvebiologiske institut eller fra de undersøgte selv fremgår det, at 11 (7 pct. af de 157) har børn, der har været straffet, er åndssvage, sindssyge el. lign. Om de 7, der findes i anstaltsgruppe I, er oplyst, at 5 af dem har sønner, der er straffet, heraf har yderligere 1 været idømt psykopatforvaring. 1 har en søn, der er epileptiker og 1 en åndssvag datter.

Det er i forhold til, hvad man måske på forhånd ville være tilbøjelig til at vente, et meget ringe antal, der således har angivet at have børn med sociale eller psykiske defekter, men oplysningerne er meget usikre, idet der ikke er foretaget selvstændige kontroloplysninger på dette punkt. De allerfleste af de undersøgte har ydermere i mange år slet ingen forbindelse haft med deres fraskilte kone og børn; de børn, der er født uden for ægteskabet, har i de allerfleste tilfælde været dem ganske ukendte. Kun de personer, der er indlagt som forsømmelige forsørgere, og nogle af de gamle indlagte har endnu forbindelse med deres børn.

Seksuelle forhold.

Som det fremgår af omtalen af de undersøgtes civilstand og ægteskabelige forhold, er det påfaldende, at så få har været gift, og at antallet af børn såvel i som udenfor ægteskab synes at være meget lille. Dette kunne tyde på, at de undersøgte mænds seksuelle aktivitet har været ringe, og det ville derfor være af betydning, om man kunne gøre nøjere rede for de pågældendes seksuelle udvikling og senere seksualliv. Dette har dog ikke været muligt inden for undersøgelsens rammer.

Under de ret summariske samtaler, som danner grundlaget for nærværende undersøgelse, skabtes i regelen kun en temmelig overfladisk kontakt, og oplysningerne om de undersøgtes seksuelle forhold er derfor tilsvarende nødtørftige. En undtagelse danner de forhold — abnormiteter — som har bragt den undersøgte i konflikt med samfundet; herom haves relativt fyldige oplysninger i straffeattester, socialakter, m. v. Op-

lysninger om pubertetsvanskeligheder, manglende eller forkvaklet seksualoplysning og følgerne heraf for personlighedsudviklingen hviler derimod så godt som udelukkende på de undersøgte egne udsagn og er ret sparsomme. Det må herved tages i betragtning, at begge undersøgerne var kvinder, og skønt man har indtryk af, at dette kun undtagelsesvis skabte nogen afgørende hæmning, kan man dog ikke se bort fra, at det *kan* have påvirket enkelte af de undersøgte besvarelser vedrørende disse spørgsmål.

I nedenstående tabel 30 har man givet en summarisk redegørelse for samtlige indhentede oplysninger om de undersøgte seksualliv, for så vidt dette afviger fra det, man må antage er almindeligt. Opgørelsen har kun kunnet gennemføres for anstaltsgruppe I, idet der stort set ikke foreligger sådanne oplysninger vedrørende det øvrige klientel.

Tabel 30. 88 mænd med seksuelle afvigelser med angivelse af afvigelsens art. (Gruppe I).

	Absolutte tal	Relative tal
Antal undersøgte	213	100
Antal undersøgte med seksuelle afvigelser	88	41
Heraf:		
Bi- eller homoseksuelle	3	1
„Samlejebenægtere"	24	11
Med få og løse seksuelle forbindelser....	52	24
Med seksuel kriminalitet af alvorligere karakter.	15	7

Som det fremgår af ovenstående tabel, har 41 pct. af de 213 mænd haft et seksualliv, der som helhed eller i hvert fald på visse punkter synes at afvige fra det normale. Det bemærkes, at tabellens tal ikke kan adderes, da enkelte af de undersøgte er registreret i flere af de nævnte rubrikker. For 125 mænd (59 pct.) er der ikke fremkommet oplysninger om afvigende seksuelle forhold; 1 af de pågældende er dog i en alder af 20 år blevet steriliseret under ophold på åndssvageanstalt.

II fct. har benægtet nogensinde at have haft samleje. En nærmere gennemgang af disse 24 tilfælde har vist, at alderen på undersøgelsestidspunktet ikke spiller ind, idet de pågældende fordeler sig jævnt over alle aldersklasser. Spiritusmisbrug synes ikke at have haft større betydning, idet kun 5 er betegnet som drikkfældige. Derimod forekommer psykiske lidelser, intelligensdefekter og legemlige sygdomme hyppigt inden for denne kategori, hvoraf 3 er betegnet som schizofrene, 2 lider af organiske nervesygdomme med alvorlige, psykiske symptomer, 1 er epileptiker og har opholdt sig på forskellige hospitaler i 25 år, 1 er antagelig sindssyg, 1 er åndssvag, 7 er sinker, og 1 har været på åndssvageanstalt fra sit 16.—48. år uden dog at være egentlig åndssvag; 4 har lidt eller lider endnu af alvorlige legemlige sygdomme, der i et par tilfælde har gjort dem berettiget til invaliderente, 1 er på grund af uterlighed overfor drenge tidligere dømt til anbringelse på en Arbejde Adler koloni. Det er påfaldende, at en stor del af disse mænd af deres omgivelser (familie, naboer, arbejdsgivere) og i enkelte tilfælde også af sig selv er karakteriseret som „særlinge", „enspændernaturer"; de har altid været „lidt underlige", har holdt sig for sig selv; nogle har klaret sig ved underbetalt arbejde, andre er blevet understøttet af familie.

Til sammenligning med hensyn til gruppens størrelse kan nævnes, at 17 pct. af de af Inghe undersøgte svenske mandlige understøttede aldrig havde haft nogen seksuel forbindelse.

Foruden de 11 pct., som aldrig har haft seksuelle forbindelser, findes i anstaltsgruppe I, 24 pct., hvis seksualliv har været præget af, at de kun har haft få seksuelle forbindelser, altid af meget ustabil karakter. I modsætning til dem, der helt har benægtet at have haft samleje, er en stor del af de i denne gruppe medregnede personer drikfældige. 8 er betegnet som spiritusmisbrugere og 30 som kroniske alkoholister. Desuden forekommer vagabondage hyppigt; kun 37 pct. af denne gruppe har ikke vagabonderet mod 48 pct. af det øvrige materiale, og 29 pct. har været udprægede vagabonder mod 18 pct. i det øvrige materiale. Dette vil altså sige, at det for en stor del er de udprægede vagabonder, sprittere og lign., der ikke har haft varige seksuelle forbindelser, men kun ganske få og løse forhold.

En af de indlagte har udtrykt det således: „Kvinder spiller (ellers) almindeligvis ikke nogen rolle i de hjemløses liv. Forholdene tillader det ikke. Den hjemløse træffer jo mange kvinder, når han er ude på jagten efter mad og lidt småmønt, men han ser ikke på dem — om de er kønne eller grimme, er ham revnende ligegyldigt, han lægger overhovedet ikke mærke til det; når han ser på deres ansigter, er det kun for at finde ud af, hvorledes de skal „ta's“, for at han bedst kan opnå det, han vil: mad, penge eller tøj”.

Inghe skriver angående løsdriverne i Sverige, at en meget stor del — over halvdelen — aldrig som voksne har været knyttet til nogen kvinde. Af de „mandlige understøttede“ har ca. $\frac{1}{4}$ kun haft rent tilfældige forbindelser. Disse oplysninger om det svenske understøttelses Klientels ringe seksuelle aktivitet falder for så vidt helt på linie med nærværende undersøgelses resultater.

Seksuel kriminalitet af alvorligere karakter er fundet for 15 personers vedkommende (7 pct.). Hertil kommer et tilsvarende tal af de undersøgte i gruppe II (19 mænd eller 8 pct.). Denne specielle form for kriminalitet er i en række tilfælde utvivlsomt betinget af egentlig seksuel abnormitet. De oplysninger, man har, kan ganske vist ikke kaste fuldt lys over dette spørgsmål. Man har dog ment sig berettiget til at antage, at gentagne forbrydelser mod kønssædeligheden i form af uterlighed overfor børn, de her pådømte voldtægtsforsøg og krænkelser af blufærdigheden (exhibitionisme), for det store flertals vedkommende må tages som et udtryk for et ikke normalt seksualliv.

Derimod er forbrydelser som krænkelser af blufærdigheden ved at lade sit vand, mens 2 småpiger var tilstede, ved at fremføre obscøn tale overfor børn og ved andre mindre alvorligere lovovertrædelser, der kun er straffet med bøde — eller korte fængselsstraffe — i tabel 31 angivet som seksuel kriminalitet af lettere karakter, og disse forseelser er ikke medregnet i opgørelsen (tabel 30) over seksuelle abnormiteter.

Heller ikke har man ment at kunne karakterisere som seksuelt unormal en mand, som i 1926 i henhold til § 178 i straffeloven af 1866 er idømt 8 dages fængsel for „forargeligt samliv”. Man har desværre ikke kunnet fremskaffe akterne angående dette forhold, som ikke mere er strafbart, og har således ikke kunnet vurdere de nærmere omstændigheder. Sagen må ud fra vore synspunkter nærmest betragtes som et kuriøst tilfælde, selvom det naturligvis har været kedeligt for manden at få denne straf.

Følgende tabel giver en oversigt over fordelingen af den seksuelle kriminalitet på lettere og sværere tilfælde;.

lait er 10 pct. af de undersøgte mænd dømt for forbrydelser mod kønssædeligheden, men i en fjerdedel af tilfældene har det været forseelser af ringe betydning. De alvorligere

Tabel 31. 45 mænd med seksualkriminalitet fordelt efter anstaltsgr upper.

	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
Antal undersøgte	213	241	454	100	100	100
Heraf med:						
Seksualkriminalitet af alvorligere karakter	15	19	34	7	8	8
Seksualkriminalitet af lettere karakter	5	6	11	2	2	2
lait...	20	25	45	9	10	10

forbrydelser er faldet ud til fængselsstraffe, forbedringshusarbejde, tugthusarbejde eller anbringelse i arbejdshus.

Med hensyn til de enkelte forbrydelsesarter er det hyppigst forekommende uterlighedshandlinger overfor børn (21 tilfælde, væsentligst blandt ældre mænd). 3 er dømt for voldtægt, (1 af disse har forsøgt voldtægt over for en 72-årig kvinde), de er alle 3 idømt straffe på 4—6 års tugthus, og det kan yderligere bemærkes, at alle tre er dømt for brandstiftelse, en kriminalitetsart, der ikke så sjældent har en seksuel baggrund. De øvrige lovovertrædelser er i hovedsagen exhibitionisme og krænkelser af blufærdigheden.

Sammenfatning: Nogen egentlig redegørelse for de seksuelle forhold kan ikke gives, men de få oplysninger af interesse, som har kunnet fremskaffes, er dog tilstrækkelige til at vise, hvorledes også de undersøgte seksualliv er præget af deres påfaldende mangel på evne til at komme i normal kontakt med andre mennesker. Såvel den meget lave seksuelle aktivitet som de relativt mange tilfælde af mere eller mindre alvorlig seksuel kriminalitet er udtryk herfor.

Ophold på arbejdsanstalt.

1. Opholdenes varighed.

Til belysning af, i hvilket omfang ophold på arbejdsanstalt har været anvendt som forsorgsform overfor den enkelte, har man i det følgende givet en oversigt over opholdenes varighed i relation til forskellige andre forhold, f. eks. de undersøgte alder.

Forsorgsloven giver ingen direkte vejledning om, hvor længe opholdet i almindelighed skal vare, selvom der i enkelte tilfælde er fastsat maksimumsbegrænsninger. Ejheller stiller loven fordring om, at anbringelsestidens længde skal fikseres ved anbringelsen. Anbringelsen sker derfor i de fleste tilfælde på ubestemt tid. Det er i hovedsagen kun ved indsættelse af forsømmelige forsørgere og ved overførelse til tvangsarbejdsanstalt, at opholdets varighed fastsættes på forhånd.

Oplysningerne om, hvor længe de undersøgte personers ophold på anstalten har varet, er ret gode for begge anstaltsgrupper. De følgende tabeller har derfor kunnet baseres på hele materialet.

a. Det sidste opholds varighed.

Da der som nævnt ikke i forsorgsloven gives direkte regler for, hvor længe en anbringelse på arbejdsanstalt skal vare, er det naturligt først at undersøge, hvor lang tid de undersøgte har tilbragt på arbejdsanstalt på undersøgelsestidspunktet uden at være

Tabel 32. 454 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og sidste anstaltsopholds varighed.

Sidste opholds varighed:	Sund- holm	Relative tal			
		Gr. I løvr.	Gr. I lait	Gr. II	lait
Under 6 mdr.	55	68	62	60	61
6—11 mdr.	9	4	7	8	7
1—4 år	12	18	16	16	16
5—9	11	7	8	7	8
10—14	4	2	3	5	4
15—19	6	1	3	2	2
20 år og derover.	3		1	2	2
lait...	100	100	100	100	100
Antal undersøgte	91	122	213	241	454

blevet udskrevet eller dimitteret. Man har ikke regnet genindlæggelser efter udeblivelser på mindre end en uges varighed som ny indlæggelse.

Resultatet fremgår af ovenstående tabel. Der synes umiddelbart at være forbausende mange, for hvem der er tale om et årelangt ophold på arbejdsanstalt.

Med personer indlagt *mindre* end 6 måneder menes sådanne, hvis sidste indlæggelsesdato falder *efter* 1. juli 1949, idet man har regnet med ophold til 1. januar 1950. Det drejer sig om 61 pct. af det samlede materiale. Tabellen viser, at Sundholm kun har 55 pct. i denne kategori; anstaltsgruppe I iøvrigt 68 pct. og anstaltsgruppe II 60 pct. Ser man bort fra St. Jørgens stiftelse, hvor indlæggelserne som følge af denne anstalts særlige karakter af plejestiftelse er meget lange, bliver tallet for disse korte indlæggelser i anstaltsgruppe II 65 pct.

Den næststørste gruppe undersøgte (16 pct.) har været på anstalten fra 1—4 år (sidst indlagt 1945—48). I de øvrige grupper falder kun små procentdele af det samlede antal, men det må dog bemærkes, at på Sundholm har 24 pct. af de undersøgte været anbragt i mindst 5 år, medens det samme kun gælder for 10 pct. af de undersøgte fra provinsanstalterne i anstaltsgruppe I og 16 pct. for de undersøgte i anstaltsgruppe II (ekskl. St. Jørgens stiftelse 14 pct.). Sundholm synes således at have færre helt korte og flere meget lange indlæggelser end de andre anstalter.

b. Antal år få arbejdsanstalt.

Længden af det sidste anstaltsophold giver kun et meget ufuldstændigt billede af de undersøgtes anstaltliv. Nedenstående tabel viser, hvor mange år ialt de undersøgte på undersøgelsestidspunktet havde tilbragt på arbejdsanstalter, idet man har medregnet samtlige indlæggelsesperioder. (En stor del af de indlagte har desuden tilbragt lang tid i andre institutioner, f. eks. fængsler, sindssygehospitaller og lign. I et senere afsnit vil dette blive behandlet (se s. 99 *ft.*)).

Af tabellen ses, at af samtlige 452 undersøgte mænd har 36 pct. været over 5 år på arbejdsanstalt. Enkelte har tilbragt op til 35 år af deres liv på arbejdsanstalt.

Sammenlignet med de øvrige anstalter — særlig i gruppe I — har Sundholm flest, der har tilbragt over 10 år på arbejdsanstalter (30 pct. mod 14 pct. i gruppe I iøvrigt).

Som forventet er der en sammenhæng mellem de undersøgtes *nuværende alder og antallet af år tilbragt få arbejdsanstalt*. Således har 90 pct. af aldersklasserne over 50 år

Tabel 33. 452 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og antal år på arbejdsanstalt.

Antal år på arbejdsanstalt:	Absolutte tal					Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Gr. III ialt	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Gr. III ialt
Under 6 mdr.	10	33	43	42	86	11	27	20	18	19
6—11 mdr.	14	18	32	22	54	15	15	15	9	12
1—4 år.	25	34	59	92	151	28	27	28	38	33
5—9	15	21	36	40	76	16	17	17	17	17
10—14	12	12	24	23	46	13	10	11	10	10
15—19	5	1	6	13	19	6	1	3	5	4
20 år og derover.	10	3	13	7	20	11	3	6	3	5
Ialt...	91	122	213	239	452	100	100	100	100	100

mod kun 40 pct. af dem under 30 år ialt tilbragt *mere* end $\frac{1}{2}$ år på arbejdsanstalt. Det må dog bemærkes, at der, bortset fra de under 20-årige, inden for *alle* aldersklasser findes personer, der har været over 5 år på arbejdsanstalt, ligesom der blandt de gamle findes enkelte med kun et kort anstaltsliv.

Alderen ved første indlæggelse og antallet af år tilbragt på arbejdsanstalt er naturligvis også nøje forbundne. Jo yngre de var første gang, de blev indlagt, des større mulighed har de alt andet lige haft for at tilbringe mange år på anstalt.

Nedenstående tabel viser, hvilken alder de undersøgte mænd havde, da de første gang blev anbragt på en arbejdsanstalt. (Der er her også medregnet ophold på andre arbejdsanstalter end den, hvorpå de pågældende befandt sig på undersøgelsestidspunktet).

Tabel 34. 451 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og alder ved første indlæggelse på arbejdsanstalt.

Alder ved 1. indlæggelse:	Absolutte tal					Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Gr. III ialt	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Gr. II	Gr. III ialt
15—19 år.	4	3	7	7	14	4	2	3	3	3
20—29	20	26	46	22	68	22	21	22	10	15
30—39	29	24	53	41	94	32	20	25	17	21
40—49	19	31	50	69	119	21	26	24	29	27
50—59	16	21	37	55	92	18	17	17	23	20
60 år og derover.	3	17	20	44	64	3	14	9	18	14
Ialt...	91	122	213	238	451	100	100	100	100	100

Af tabel 34 fremgår, at 18 pct. af klientellet er indlagt første gang inden deres 30. år, og ialt er 39 pct. indlagt inden deres 40. år. Med hensyn til de forskellige anstaltsgrupper har anstalterne i anstaltsgruppe II det største antal personer, der først er indlagt i en høj alder (18 pct. over 60 år mod 3 pct. af de undersøgte på Sundholm), medens de på Sundholm undersøgte er startet tidligere på deres anstaltskarriere: 58 pct. er således anbragt inden deres 40. år mod 43 pct. fra provinsanstalterne i anstaltsgruppe I og 30 pct. i gruppe II. Dette forklarer til en vis grad, at Sundholm har så forholdsvis mange indlagte med et langt anstaltsliv.

Beregner man endelig forskellen mellem *de undersøgtes nuværende alder og den alder, de havde, da de første gang kom få arbejdsanstalt*, viser det sig, at for 50 pct. (226 personer) er der forløbet mere end 5 år mellem disse 2 tidspunkter. I flere tilfælde er den nævnte forskel endnu større, der er f. eks. 11 personer af de 129, som nu er i alderen mellem 50 og 60 år, som blev indlagt første gang før deres 25. år. Som forventet finder man i almindelighed, at forskellen mellem alderen ved 1. indlæggelse og den nuværende alder bliver større, desto ældre en aldersklasse, man undersøger. Dette gælder dog ikke aldersklassen over 65 år, idet man her konstaterer, at næsten halvdelen af de undersøgte i denne aldersklasse er indlagt efter deres 60. år. Dette er udtryk for, at der er sket en del indlæggelser af gamle, der aldrig tidligere har været på arbejdsanstalt.

2. Antal indlæggelser få arbejdsanstalt.

Selv om hovedvægten må lægges på den samlede tid, en person har tilbragt på arbejdsanstalt, har det tillige en vis interesse at undersøge, *hvor mange gange* han er blevet indlagt, idet man herved finder et vist udtryk for, hvor mange gange man har måttet gribe ind over for den pågældende.

En undersøgelse af dette spørgsmål støder dog på den store vanskelighed, at de forskellige anstalter følger forskellige kriterier for, hvornår en ny indlæggelse anses for at have fundet sted. Sundholm betragter f. eks. enhver udeblivelse eller bortgang af mere end et døgn varighed som et ophør af opholdet og registrerer en eventuel tilbagekomst som en ny indlæggelse. På provinsanstalterne synes man at lægge vægten på et skøn i det enkelte konkrete tilfælde. For nærværende undersøgelse har man som nævnt valgt ikke at betragte genindlæggelser efter udeblivelse eller bortgang som nye indlæggelser, medmindre der er forløbet en uge, siden pågældende sidst forlod anstalten.

Tabel 35. 454 mænd fordelt efter antal indlæggelser og antal år på arbejdsanstalt.

Antal år på arbejdsanst.:	Antal indlæggelser på arbejdsanstalt:							Uoplyst derover	lait
	1	2—4	5—9	10—14	15—19	20—29	³⁰ og		
Under 6 mdr.	48	36	2						86
6—11 mdr.	12	26	15	1	—			—	54
1—4 år.	19	32	42	30	14	13	1		151
5—9	16	12	12	6	9	11	9	1	76
10—14	7	10	4	3	3	5	12	2	46
15—19	7	3	2	1	1	2	2	1	19
20 år og derover....	5	3	6			12		21	20
Uoplyst	—	1	—	—	—	—	—	1	2
lait...	114	123	83	41	28	33	26	6	454

I tabel 35 har man opdelt de undersøgte efter såvel antallet af år tilbragt på arbejdsanstalt som antallet af indlæggelser.

Tabellen viser, at ca. 25 pct. af de 454 mænd på undersøgelsestidspunktet var på arbejdsanstalt for første gang, mens lidt flere havde været indlagt 2—4 gange. På den anden side er der nogle af de undersøgte, som har et meget højt antal indlæggelser, f. eks. findes der 26, der har været indlagt 30 gange og derover (deraf 8, som har været indlagt

over 50 gange), og ialt har 59 personer (14 pct.) været indlagt over 20 gange. Der er i denne henseende ingen forskel på de 2 anstaltsgrupper, og ej heller forskel på Sundholm og de øvrige anstalter fra gruppe I.

Knap halvdelen af de førstegangs indlagte har været mindre end $\frac{1}{2}$ år på arbejdsanstalt, medens knap $\frac{1}{3}$ har været anbragt over 5 år og heraf 5 endda over 20 år. Det fremgår af tabellen, at nogle indlæggelser kun har været af ganske kort varighed, idet der findes personer, som ialt har tilbragt mindre end 1 år på arbejdsanstalt, men dog har været anbragt op til 10 gange.

Den store spredning i tabellen viser, at der ikke er så udpræget en korrelation mellem antallet af indlæggelser og antallet af år tilbragt på arbejdsanstalt, som man måske på forhånd ville vente.

3. Langvarige anstaltsophold for personer, der „ikke“ eller kun „sjældent“ er dimitterede.

De retningslinier, som lovgivningen har fastlagt for anbringelse på arbejdsanstalt, giver som nævnt i almindelighed ikke bestemte tidsfrister for udskrivningen, men forudsætter, at de lokale anstalter ser det som deres formål at vænne de indlagte til arbejde og snarest muligt dimittere dem til normalt arbejde i samfundet.

At skaffe passende arbejde kræver naturligvis nogen og — efter omstændighederne — varierende tid. En bestemt grænse for et anstaltsopholds „normale“ varighed kanderfor ikke fastsættes. Man har dog ment nærmere at burde undersøge baggrunden for, at enkelte personer trods langvarige anstaltsophold ikke eller kun sjældent er blevet dimitteret.

Den første kategori, man har betragtet, de „ikke dimitterede“, er alle undersøgte, der så vidt vides *aldrig* er blevet udskrevet på reglementeret vis, med undtagelse af dem, der på undersøgelsestidspunktet ikke havde haft $\frac{1}{2}$ års uafbrudt ophold på arbejdsanstalten (idet ophold med en varighed af op til $\frac{1}{2}$ år ikke kan siges at være unormalt langvarige).

Selv om de pågældende aldrig har været dimitteret til arbejde, betyder dette ikke nødvendigvis, at deres ophold ikke har været afbrudt. Hyppige, ureglementerede udeblivelser af lang varighed kan således have forhindret anstaltsledelsen i at dimittere de pågældende til passende arbejde, men for så vidt de på et eller andet tidspunkt har opholdt sig på arbejdsanstalt i mindst $\frac{1}{2}$ år, hører de naturligt ind under gruppen „ikke dimitterede“.

Den anden kategori, som man har ment det formålstjenligt at undersøge nærmere, er betegnet som „sjældent dimitterede“. Man har hertil medregnet personer, som — omend de enkelte gange har været dimitteret til arbejde, — ind imellem har haft an-

Tabel 36. 105 »ikke« og »sjældent« dimitterede mænd fordelt efter anstaltsgrupper.

	Absolutte tal					Relative tal				
	Sund- vi holm	Gr. I løvr.	Gr. I ialt	Gr. I ialt	Ialt	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I ialt	Gr. I ialt	Ialt
Antal undersøgte	91	122	213	241	454	100	100	100	100	100
Heraf:										
„Ikke“ dimitterede	26	17	43	35	78	29	14	20	14	17
„Sjældent“ dimitterede	14	8	22	5	27	15	7	10	2	6
Ialt	40	25	65	40	105	44	21	30	16	23

staltsophold af påfaldende længde. Man har her i almindelighed kun medregnet personer, som på et eller andet tidspunkt har haft mindst eet uafbrudt anstaltsophold på 3—4 år. Opgørelsen har til en vis grad beroet på et skøn. Man har således taget hensyn til det samlede opholds længde og også tidspunktet for sidste dimission; som eksempel kan nævnes, at man som „sjældent dimitteret" har medtaget en mand, som ganske vist i hele sin anstaltskarriere er blevet dimitteret 11 gange, men for hvem den sidste dimission har fundet sted i 1930.

23 pct. af det samlede antal undersøgte er „ikke" eller kun „sjældent" dimitteret fra arbejdsanstalterne. Det ses imidlertid, at der er en forskel på anstalterne med hensyn til dette spørgsmål, idet 44 pct. af de indlagte fra Sundholm mod kun 21 pct. af anstaltsgruppe I iøvrigt er henført til disse kategorier. I anstaltsgruppe II ligger det relative tal endnu lavere, i særdeleshed med hensyn til gruppen „ikke dimitterede", men man må her regne med, at oplysningerne har været temmelig mangelfulde, (hvis f. eks. årsagen til anstaltsopholdets afbrydelse ikke direkte er fremgået af oplysningerne, er der regnet med en lovlig udskrivning).

Tabel 37. 105 »ikke« og »sjældent« dimitterede mænd fordelt efter antal år på arbejdsanstalt.

Antal år på arbejdsanstalt:	„Ikke" dim.	„Sjældent" dim.	lait
6—11 mdr.	12		12
1— 4 år.	25	3	28
5— 9	16	6	22
10—14	11	7	18
15—19	9	2	11
20 år og derover.	5	9	14
lait...	78	27	105

Af tabel 37 fremgår, at af gruppen „ikke dimitterede" har over halvdelen været anbragt over 5 år på arbejdsanstalt. Gruppen „sjældent dimitterede" har dog tilbragt betydelig længere samlet tid på arbejdsanstalt, idet 89 pct. af dem har været anbragt over 5 år, og 33 pct. over 20 år. Det fremgik af tabel 33, at af det samlede antal undersøgte personer havde knapt 20 pct. dlbragt mere end 10 år på arbejdsanstalt. Af de 105 personer, der „ikke" eller „sjældent" er dimitteret, har 41 pct. haft så langt et anstaltsliv.

Tabel 38. 105 »ikke« og »sjældent« dimitterede mænd fordelt efter anstaltsgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Absolutte tal				Relative tal			
	Sund- holm	Gr. I iovr.		Sund- holm	Gr. I iovr.	Gr. II	Talt.	
20—29 år.	1	1	2	4	3	4	5	4
30—39	1	—	1	2	3		3	2
40—49	5	7	3	15	12	28	7	14
50—59	24	6	12	42	60	24	30	40
60—69	6	7	10	23	15	28	25	22
70 år og derover.	3	4	12	19	7	16	30	18
lait...	40	25	40	105	100	100	100	100

I tabel 38 har man angivet aldersfordelingen på undersøgelsestidspunktet for de 105 „ikke" eller „sjældent" dimitterede personer. Tabellen viser, at 80 pct. af disse personer var over 50 år. Det er dog i denne forbindelse bemærkelsesværdigt, at kun halvdelen af dem var over 60 år; det er således ikke udelukkende de gamle, som har haft et langvarigt anstaltsophold.

14 personer af de 105 „ikke" eller „sjældent" dimitterede er kendetegnet ved, at de hyppigt er udeblevet fra arbejdsanstalten eller bortgået uden tilladelse.

Som det fremgår af det foregående, er spørgsmålet om dimission fra arbejdsanstalten tilsyneladende ikke udelukkende afhængigt af alderen, idet der inden for alle aldersklasser findes personer, som „ikke" eller „sjældent" er dimitteret. Mange andre forhold kan spille ind, navnlig helbredstilstand, psykisk tilstand, spiritusmisbrug og arbejds-evne. I et senere afsnit vil der blive redegjort for den betydning, disse forhold har haft for de pågældendes levnedsløb, herunder også for længden af deres anstaltsophold.

Man skal til slut give nogle eksempler på personer med et langvarigt anstaltsliv bag sig, som „ikke" eller kun „sjældent" er blevet dimitteret. Man har ikke her fremdraget eksempler på åndssvage, sindssyge eller alvorligt legemligt syge, men derimod på nogle af de drikkældige og karakterologisk afvigende personer, der findes i materialet, idet behandlingen af den førstnævnte gruppe i højere grad er et rent lægeligt spørgsmål, medens behandlingen af de sidstnævnte snarere må betragtes som et social-psykologisk og social-psykiatrisk problem. I disse tilfælde gælder det først og fremmest fra samfundets side om på et tidligt tidspunkt at blive klar over problemernes karakter for om muligt at undgå en udvikling svarende til den, eksemplerne viser. På undersøgelsestidspunktet var der kun få arbejdsanstalter, som aktivt forsøgte at iværksætte et resocialiseringsarbejde med de enkelte indsatte, men med den teoretiske og praktiske viden, man har idag om de metoder og midler, der kan bringes i anvendelse, burde forsøg i hvert fald iværksættes.

16) 57-årig ugift arbejdsmand. Opdraget i København, faderen antagelig drikkældig. Forældrene skilt, da obs. var 10 år gl., hvorefter børnene blev hos moderen, der giftede sig igen. Anbragt i smedelære, men afbrudt læren og arbejdet som forbundter, begyndte så at drikke, mistede arbejdet og blev smidt ud hjemmefra. 1910, 17 år gl., advarsel og året efter tvangsarbejde for betleri. Derefter hovedsagelig opholdt sig på arbejdsanstalter hvorfra han er udeblevet 48 gange og rømt 20 gange. Han er 5 gange blevet dimitteret, sidst i 1927. Han har ialt været anbragt i over 32 år på arbejdsanstalt.

Kronisk alkoholist og karakterinsufficient af den viljessvage type.

17) 53-årig fraskilt snedkersvend. Opdraget i København hos forældrene i håndværkerhjem. Efter læretiden arbejdet som svend i provinsen i nogle år, gik derefter over til at lave træfigurer. Giftede sig 29 år gl. med fraskilt kvinde med 2 børn, men blev skilt efter 4 års forløb. Begyndte at drikke enten under ægteskabet eller lige efter dets ophør. Har fået en kort fængselsstraf for tyveri, og senere hæfte- og fængselsstraffe for beruselse og betleri. 1943 (47 år gl.) meldt sig som subsistensløs og indlagt på arbejdsanstalt, hvor han var uafbrudt til 1948. Derefter er han ca. 10 gange udeblevet, har klaret sig ude et par mdr. ad gangen, hvor han har rejst rundt i provinsen, og angiveligt levet af at sælge træfigurer. Han er aldrig blevet dimitteret og har ialt været indlagt i 6 år.

Spiritusmisbrug og karakterinsufficient af den selvhævdende type.

18) 54-årig separeret arbejdsmand. Opdraget hos forældrene på landet under fattige forhold. Arbejdede ved landbrug, til han 24 år gl. giftede sig med sin kæreste, med hvem han flere år tidligere havde fået et barn. Efter giftermålet rejste de til København, hvor han ernærede sig som jord- og betonarbejder. Han skal have drukket fra sit 18. år og efter ca. 10 års ægteskab forlangte konen separation på grund af hans drikkeri. Senere har han boet sammen med en fraskilt kvinde 1 års tid. Han har været en del arbejdsløs og fået offentlig hjælp, og i 1939 (44 år gl.) blev han indlagt på arbejdsanstalt. Han er herfra udeblevet en enkelt gang, er ikke blevet dimitteret og har været anbragt i 10 år.

Kronisk alkoholist og karakterinsufficient af den viljessvage type.

19) 59-årig ugift arbejdsmand. Opdraget hos forældrene i København, han skal have haft et godt hjem og var meget knyttet til sin moder. Blev fabriksarbejder, og fra sit 23.—4L år var han løsarbejder i en større virksomhed. Han boede hos forældrene, til moderen døde, da han var 27 år. Derefter boede han hos sin familie og senere i lejet værelse. I 1931 (40 år gl.) forlod han pludselig arbejdet, angivelig fordi en kammerat foreslog Lam, at de sammen skulle tage ud at se sig om. Han rejste så i 1½ år rundt i landet fra det ene „Arbejde-Adler“ hjem til det andet. 1933 kom han tilbage til København og levede skiftevis af at klunse, af løst arbejde og af offentlig hjælp. Fra socialkontoret er oplyst, at „trangen udelukkende skyldtes arbsjdsløshed, da han havde et godt helbred“. I 1943 (52 år gl.) meldte han sig som subsistensløs og blev indlagt på arbejdsanstalten, hvor han siden har været. Han er ikke blevet dimitteret, er aldrig bortgået eller udeblevet og har været anbragt i 8 år.

Karakterinsufficient af den viljessvage, uselvstændige type, men ingen oplysninger om spiritusmisbrug.

20) 26-årig arbejdsmand. Har. er født og opdraget i udlandet under gode økonomiske kår. Faderen var dansk, moderen udlænding, og i hjemmet taltes ikke dansk. Da han var ca. 13 år gl., døde faderen, de økonomiske kår blev ved dette stærkt forringede, og moderen måtte ernære sig som vaskekone. Fra sit 14. år har han sejlet, derefter været på ungdomsskole, til han 19 år gl. rejste til Danmark for at bevare sin danske indfødsret. 2 af hans søskende var tidligere rejst hertil, og han fik først ophold hos sin søster og arbejdede som arbejdsmand. Han havde svært ved at klare sig på grund af sprogvanskeligheder, måtte ret hurtigt søge hjælp på socialkontoret, sejlede en kort tid, kom tilbage til København, fik budplads, var derefter uden arbejde og logi, sov i tilflugtsrum og herberger og meldte sig som subsistensløs jan. 1946 og blev anbragt på arbejdsanstalt. Herfra udtales, at han ved indlæggelsen gjorde et sløvt og lige gyldigt indtryk. Efter godt 2 års ophold (i marts 1948) blev han dimitteret til arbejde på landet, hvor han var i 3 mdr. Derefter rejste han i ca. 1 år rundt i Skandinavien, havde pladser ved landbruget, kom tilbage til København i nov. 1949 og meldte sig 3 dage efter atter som subsistensløs og blev genindlagt på arbejdsanstalten. Han gjorde ved undersøgelsen et noget sløvt indtryk, hvilket dog kunne skyldes hans stærke indesluttethed og vanskelighed ved at komme i kontakt med andre mennesker. Han virkede stærkt neurotisk, man indstillede ham til psykiatrisk undersøgelse, men denne blev ikke foretaget, da han blev dimitteret fra anstalten, denne gang efter 5 mdrs. ophold.

Vagabondage.

1. Vagabondagens hendetegn.

Det er en udbredt antagelse, at en meget betydelig del af de erhvervs- og subsistensløse personer, der jo udgør hovedparten af arbejdsanstaltnernes klientel, tillige er vagabonder. Såfremt man — i overensstemmelse med almindelig sprogbrug — ved en vagabond forstår en person, der uden fast arbejde og tilholdssted vandrer rundt på landevejene, sover i grøftekanter, høstakke eller lader og tigger til livets ophold på gårde eller hos forbipasserende, viser det sig imidlertid, at næsten halvdelen af de undersøgte enten aldrig har vagabonderet eller kun har gjort det i kort tid.

For nærmere at belyse vagabondagens betydning har man inddelt materialet i 3 kategorier (jfr. nedenstående tabel) efter vagabondagens omfang og varighed. Kun oplysningerne fra anstaltsgruppe I har været tilstrækkelig fyldige til bearbejdelse på dette punkt, og nedenstående redegørelse er således udelukkende baseret på oplysninger vedrørende de 213 undersøgte fra denne anstaltsgruppe, dog fra regnet 5 personer, for hvem spørgsmålet om eventuel vagabondage henstår uoplyst.

Som „udprægede vagabonder“¹ er regnet personer, som i årevis har vandret landet rundt, ikke har haft fast bopæl eller arbejde, det meste af året har kunnet klare sig ude, og som kun er søgt ind på arbejdsanstalterne i de koldeste vintermåneder, eller når de er blevet for gamle eller syge til at kunne tåle vagabondlivets strabadser. Nogle af de til denne kategori henførte personer har på deres rejser medbragt en skærslibervogn eller

liar handlet med børster, snørebånd, barberblade el. lign., andre har nu og da taget tilfældigt arbejde for at tjene til de få fornødenheder, de har haft. At de således i visse situationer har udført produktivt arbejde, ændrer dog ikke karakteren af deres omflakkende, asociale tilværelse.

Under rubrikken „*nogen vagabondage*” er medregnet dem, som kun i en kortere periode af deres liv har vagabonderet, f. eks. umiddelbart inden anbringelse på arbejdsanstalt eller i de korte perioder, hvor de har været bortgået fra anstalten. Til denne kategori er endvidere henført de af de undersøgte, som i nogen tid har levet som hjemløse i København, hvor de har sovet på lægtene, trappegange, jernbanevogne o. lign. Denne sidste gruppe kan betegnes som storbyvagabonder, idet deres liv har megen lighed med de egentlige vagabonders, blot er deres „omflakken” begrænset til et snævert afgrænset geografisk område.

Den udprægede vagabondage må formentlig betragtes som et primært fænomen i de pågældendes asociale tilværelse. Vagabondage i begrænset omfang kan derimod i visse tilfælde Være et sekundært fænomen, idet det om enkelte undersøgte er oplyst, at de først er begyndt at vagabondere, efter at de har været anbragt på arbejdsanstalt een eller flere gange. Deres omflakkende tilværelse er således i nogle tilfælde et ledsagefænomen til en ulovlig bortgang fra arbejdsanstalten.

Grænsen mellem „udpræget” og „nogen vagabondage” er ifølge sagens natur ikke skarp, og det må i visse tilfælde bero på et skøn, til hvilken af de to kategorier, man vil henregne den undersøgte. Til gengæld har det ikke voldt nogen vanskelighed at sondre mellem dem, der har vagabonderet — mere eller mindre — og dem, der *aldrig har vagabonderet*.

Tabel 39. 208 mænd fordelt efter vagabondagens omfang. (Gruppe I).

Vagabondagens omfang:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundholm	Gr. I i øvr.	Ialt	Sundholm	Gr. I i øvr.	<i>m'</i>
Ingen	37	54	91	41	46	44
Nogen	35	38	73	39	32	35
Udpræget	18	26	44	20	22	21
Ialt...	90	118	208	100	100	100

Som det fremgår af tabel 39, har kun godt 20 pct. af de undersøgte mænd kunnet betegnes som „udprægede vagabonder”, medens vagabondagen for 35 pct.s vedkommende enten har været kortvarig eller har været begrænset til Københavns område; disse sidste fandtes naturligvis hyppigst på Sundholm.

44 pct. af de undersøgte har overhovedet ikke vagabonderet. Det bemærkes, at fordelingen på de tre kategorier er praktisk talt den samme for Sundholm og de øvrige arbejdsanstalter i gruppe I.

Såfremt man med udgangspunkt i disse tal vil forsøge at danne sig et skøn over det samlede antal vagabonder i Danmark, må man være opmærksom på, at de yngre vagabonder, som er de fysisk og muligvis også psykisk bedst udrustede omstrejfer, formentlig i det store og hele formår at undgå arbejdsanstalterne. Det her fremdragne materiale må således formodes kun at være et lille og ikke synderlig repræsentativt udsnit af det samlede antal vagabonder i hele landet. Dette bekræftes for så vidt af en undersøgelse over den hyppighed, hvormed vagabondage forekommer i de enkelte aldersklasser blandt

anstaltsklientellet. Blandt de 21 undersøgte under 30 år med oplysninger om vagabondage fandtes således kun 2 „udprægede vagabonder" og 5 personer med „nogen vagabondage". I alle de øvrige aldersklasser (undtagen gruppen 70 år og derover, som kun talte få vagabonder), optrådte vagabondagen langt hyppigere.

I tabel 40 ses antallet af samtlige personer, der har vagabonderet, det være sig i „nogen" eller i „udpræget" grad, fordelt efter den alder, de pågældende havde ved første indlæggelse på arbejdsanstalt, set i forhold til samtlige undersøgte i hver enkelt aldersklasse.

Tabel 40. 117 vagabonder fordelt efter alder ved første indlæggelse på arbejdsanstalt. (Gruppe I).

	Alder ved første indlæggelse:						I alt
	15-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60 år o. derov.	
Antal undersøgte	7	46	52	48	36	19	208
Heraf vagabonder	5	30	37	25	14	6	117
Relative tal	71	65	71	52	39	32	56

Af tabellen fremgår, at jo yngre de pågældende har været ved første indlæggelse, des flere vagabonder finder man blandt dem. Af dem, der blev indlagt før det 20. år, har 71 pct. vagabonderet, af dem i den ældste aldersklasse kun 32 pct.

2. Anbringelse på flere forskellige arbejdsanstalter.

Som tidligere nævnt har man udsendt lister over samtlige undersøgte fra anstaltsgruppe I til alle arbejdsanstalter i landet for at få oplyst, hvor mange af de på listerne opførte der var kendt fra tidligere indlæggelser på disse anstalter. Man kunne derved skaffe et mere fuldstændigt billede af, hvor langt et anstaltsliv de pågældende havde bag sig, end hvis man udelukkende skulle bygge på deres egne udtalelser og oplysningerne fra de anstalter, hvor man traf dem ved undersøgelsen. Disse kontroloplysninger gav til resultat, at 77 (37 pct.) af de 213 undersøgte i gruppe I — (76 af de 208, for hvem spørgsmålet om vagabondage er oplyst) — havde været anbragt på andre anstalter end den, hvorpå de blev undersøgt; i nogle tilfælde kun på en enkelt anstalt, men i mange tilfælde på over en halv snes forskellige anstalter. Som eksempel på et sådant broget anstaltsliv kan nævnes en nu 54-årig mand, der første gang var indlagt på arbejdsanstalt i 1927 (32 år gl.). I de 23 år, der er gået siden, har han været indlagt på 13 forskellige anstalter rundt om i hele landet med en samlet anbringelsestid på ca. 6 år. Nogle enkelte gange er han blevet dimmitteret til arbejde, men de fleste gange er han bortgået eller udeblevet, og han har været indlagt over 50 gange, således at de fleste indlæggelser kun har strakt sig over ganske kort tid.

Kontroloplysninger af denne art findes ikke for anstaltsgruppe II undtagen for Århus arbejdsanstalt, hvorfra er oplyst, at 16 af de 27 mænd (ca. 60 pct.) har været anbragt på flere forskellige arbejdsanstalter.

Af tabel 41 fremgår, at der er en udpræget sammenhæng mellem vagabondage og anbringelse på flere arbejdsanstalter. Det ses således af tabellen, at 75 pct. af de „udprægede vagabonder" har været anbragt på flere anstalter, mens det samme kun gælder for 13 pct. af de personer, der ikke har vagabonderet.

Tabel 41. 76 mænd med anbringelser på flere forskellige arbejdsanstalter fordelt efter vagabondagens omfang. (Gruppe I).

	Vagabondagens omfang:			
	Ingen	Xogen	Udpræget	Ialt
Antal undersøgte	91	73	44	208
Heraf anbragt på flere arbejdsanstalter	12	31	33	76
Kelative tal	13	42	75	37

Der findes imidlertid 11 udprægede vagabonder, som kun har været anbragt på een anstalt, hvilket kan skyldes, at de har indrettet deres liv sådan, at de vandrer ude om sommeren og hver vinter kommer tilbage til den samme anstalt, hvor de efterhånden føler sig hjemme.

I forbindelse med undersøgelsen af vagabondagens omfang og karakter har man prøvet, om der er nogen sammenhæng mellem vagabondagen og reglementeret dimission fra arbejdsanstalterne. Som omtalt side 73 findes der ialt 65 undersøgte i gruppe I, der er betegnet som „ikke" eller „sjældent" dimitterede. Af disse 65 falder de 41 i den gruppe, som aldrig har vagabonderet og udgør 45 pct. af denne gruppe. 15 „ikke" eller „sjældent" dimitterede falder i gruppen af undersøgte med „nogen vagabondage" og udgør 21 pct. af denne, medens der kun er 7, eller 16 pct., af de „udprægede vagabonder", der er „ikke" eller „sjældent" dimitterede. Det relative antal „ikke" eller „sjældent" dimitterede er således faldende med vagabondagens omfang.

Omvendt er sammenhængen mellem „hyppige udeblivelser" og vagabondage således, at mens over en trediedel af de egentlige omstrejfer gentagne gange har „dimitteret" sig selv, er der for ikke-vagabonderne kun tale om „hyppige udeblivelser" i rene undtagelsestilfælde.

Både reglementeret dimission til arbejde og i særlig grad ulovlig bortgang fra arbejdsanstalten kræver udøvelsen af et selvstændigt initiativ fra den anbragtes side, og der er i denne henseende afgørende forskel i hvert fald mellem „ikke-vagabonderne" og de „udprægede vagabonder." For de sidstnævnte gælder, at de formentlig ofte betragter anstalterne som et midlertidigt tilflugtssted, som de forlader på reglementeret eller ureglementeret vis, når foråret kommer. „Ikke-vagabonderne" er derimod sikkert langt oftere i en sådan fysisk og psykisk tilstand, at de afventer initiativ udefra, og for dem bliver anstaltsopholdet let af mere varig karakter.

Alt i alt kan det siges, at selv om vagabonderne kun udgør en mindre del af arbejdsanstaltsklientelet, idet næsten halvdelen af de undersøgte tilsyneladende aldrig har vagabonderet, så udgør de dog et karakteristisk islæt, som på mange punkter har sit særpræg og i væsentlig grad adskiller sig fra det øvrige klientel. Dette gælder især de ca. 20 pct., som er betegnet som „udprægede vagabonder".

3. Seneste geografiske miljø.

I et tidligere afsnit er der givet en oversigt over, hvor de undersøgte voksede op, hvilket er kaldt deres „geografiske barndomsmiljø". I nærværende afsnit skal der redegøres for, hvad der er kaldt „seneste geografiske miljø", d. v. s. de omgivelser, som de undersøgte i årene inden anbringelsen på arbejdsanstalten hovedsagelig har opholdt sig i. Man har herved foretaget følgende inddeling: hovedstaden, provinsbyerne + bymæssige bebyggelser, landdistrikterne eller eventuelt udlandet.

Tabel 42. 426 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og seneste geografiske miljø.

Seneste geografiske miljø:	Absolutte tal					Relative tal				
	Su hø	f holm	Gr. I	Gr. II	n lait	Sund holm	Gr. I	Gr. II	n lait	
Hovedstad	49		2	4	55	54	2	2	13	
Provinsbyer \neq bymæssig be- byggelse	1		19	71	91	1	16	33	21	
Landdistrikt			41	49	90		34	23	21	
Udlandet	11		5	8	24	12	4	4	6	
Blandet miljø	30		53	83	166	33	44	38	39	
lait...	91		120	215	426	100	100	100	100	

Det fremgår af tabellen, at 166 undersøgte mænd (39 pct.) ikke har kunnet henføres til en enkelt af de opstillede miljøtyper, men er registreret under kategorien „blandet miljø". Heriblandt findes, som det fremgår nedenfor af tabel 43, først og fremmest vagabonderne, som er på rejse fra det ene sted til det andet, men foruden disse også personer, som skiftevis tager arbejde på land og i by og indimellem måske tager hyre på skibe.

De 24, hvis seneste geografiske miljø er betegnet som „udlandet", er hovedsagelig sømænd, der har sejlet i udenrigsfart. Blandt disse findes nogle, som netop på grund af mange års ophold uden for Danmark har haft svært ved at klare sig og falde til ro, efter at de af den ene eller anden grund (drikfældighed, arbejdsløshed ved faget eller krigssituationen) har måttet opgive at sejle. Der findes dog i denne kategori også enkelte, som har arbejdet som skovarbejdere i Sverige eller Norge eller som civilarbejdere i Tyskland under krigen.

Med hensyn til anstaltsgrupperne ses det af tabellen, at over halvdelen af Sundholm-klientellet har haft ophold i København i tiden før anbringelsen, medens dette kun gælder enkelte undersøgte fra anstalterne uden for København. Bortset fra kategorien „blandet miljø", som både for anstaltsgruppe I iøvrigt og for gruppe II omfatter mange, synes klientellet i gruppe I iøvrigt at være rekrutteret fra landdistrikterne, medens der for gruppe II er en lille overvægt af personer, der senest har holdt til i provinsbyerne.

Af omstående tabel fremgår, hvor stærk forbindelsen er mellem vagabondagen og de undersøgte seneste geografiske miljø.

Det er ikke overraskende at finde størsteparten af vagabonderne i kategorien „blandet miljø", idet de intet fast opholdssted har haft. At et stort antal vagabonder alligevel er blevet anbragt i de andre kategorier, som f. eks. „landdistrikter" betyder imidlertid blot, at disse personer konsekvent har holdt sig væk fra byerne; men iøvrigt kan de have færdes over hele landet. 5 af de „udprægede vagabonder" har senest haft ophold i København. Der er her tale om personer, der tidligere har vagabonderet rundt i hele landet, men som de sidste år hovedsagelig har holdt til i København, hvor de har haft logi på hjemløseherberger, arbejdshjem og lignende.

Man har forsøgt at opstille tabeller, der skulle vise forholdet mellem det geografiske barndoms miljø og det seneste miljø, men har måttet give op overfor de vanskeligheder, en sådan undersøgelse voldte.

Udfra det foreliggende materiale ville man således kun kunne angive, hvor mange der var opvokset på landet, og hvor mange der i årene inden indsættelsen opholdt sig i landdistrikterne. Derimod kunne der kun skaffes højst ufuldstændige oplysninger om,

Tabel 43. 208 mænd fordelt efter seneste geografiske miljø og vagabondagens omfang. (Gruppe I).

Vagabondagens omfang:	Seneste geografiske miljø:						
	Hovedstad	Provins ⁺	Landdistrikt	Udland	Blandet miljø	lait	
Ingen	30	13	23	8	17	91	
Nogen	15	6	7	6	39	73	
Udpræget	5	1	9	2	27	44	
lait...	50	20	39	16	83	208	
			Relative tal				
Ingen	33	14	25	9	19	100	
Nogen	21	8	10	8	53	100	
Udpræget	11	2	20	5	62	100	
lait...	24	10	18	8	40	100	

hvor de pågældende i de mellemliggende år havde opholdt sig, og selv om de virkelig hele deres liv havde undgået byerne, ville en sådan opstilling kun give et højst ufuldstændigt billede af de pågældendes omflakken. Selvom en person var henført til kategorien „landdistrikt" både som „barndoms miljø" og „seneste miljø", kunne dette meget vel dække over betydelige miljøændringer i løbet af en længere årrække.

Man har derfor afholdt sig fra en sådan opgørelse og har kun kunnet konstatere, at undersøgelsens resultater ikke tyder på, at der for de undersøgte er sket en stærk tilflytning fra provinsen og landdistrikterne til København, idet over halvdelen af de personer, der ved undersøgelsen er fundet i København, også er opvokset der. I det hele viser dog undersøgelsen med hensyn til det geografiske miljø en udpræget tendens til ustabilitet: det er gruppen med den omskiftelige tilværelse (blandet miljø), der sætter sit præg på materialet.

Kriminalitet.

1. Sammenhæng mellem anstaltsanbringelser og kriminalitet.

Mellem de undersøgte kriminalitet og deres anbringelse på arbejdsanstalt må der på forhånd formodes at være en ret nær forbindelse.

Ifølge forsorgslovens §§ 318—20, der endnu gjaldt på undersøgelsestidspunktet, men iøvrigt er bortfaldet ved lov nr. 33 af 25. februar 1953, kunne således en person, der var dømt for visse forseelser, efter amtmandens skøn på grundlag af fængselsmyndighedernes indstilling efter afsoningstidens udløb overføres fra fængsel til arbejdsanstalt, såfremt det måtte antages, at han efter en løsladelse ikke ville eller ikke evnede at forsørge sig selv. I disse tilfælde var anstaltsopholdet direkte betinget af den udståede straf.

Dertil kommer, at de betingelser, der i forsorgsloven opstilles for anbringelse på arbejdsanstalt af forsømmelige forsørgere og bidragspligtige og af erhvervs- og subsistensløse, ligger meget nær op ad straffelovens bestemmelser om tilsvarende forhold, jfr. navnlig straffelovens §§ 197—200 og § 213. For alle personer, hvis hele livsførelse har karakter af omstrejfen, kan det derfor ofte være ret tilfældigt, om de den ene gang straffes, og den anden gang anbringes på arbejdsanstalt på grund af deres livsførelse.

Endelig kan kriminaliteten have betydning ved, at idømt straf kan gøre det vanskeligt for den pågældende at genoptage eller fortsætte en normal social tilværelse og blive akcepteret af omverdenen, og straffen kan således medvirke til, at vedkommende havner på arbejdsanstalt.

Den nære forbindelse, der således på mange måder kan formodes at være mellem kriminalitet og anbringelse på arbejdsanstalt, begrundes, at man ved undersøgelsen har vist anstaltsklientellets eventuelle lovovertrædelser betydelig opmærksomhed.

2. Oplysninger vedrørende kriminalitet.

Forinden materialet vedrørende kriminaliteten kunne bearbejdes, var det nødvendigt ved eftersyn i Rigsregistraturens kartotek at kontrollere de undersøgte egne oplysninger. På grund af mange af de undersøgte høje alder var en sådan kontrol imidlertid ikke tilstrækkelig, idet kartoteket først blev oprettet i 1933. Personer, der havde begået lovovertrædelser inden dette tidspunkt — men ikke havde været i konflikt med loven efter dette år — ville derfor ofte ikke være optaget i Rigsregistraturens kartotek. Man rekvirerede derfor straffeattester for alle dem, som ikke var fundet i Rigsregistraturen. I nogle tilfælde er straffeakterne gennemgået, men dette er kun sket, hvor særlige forhold har talt for det. Kontroloplysninger er indhentet i samme omfang for de undersøgte i anstaltsgruppe II som for gruppe I, således at oplysningerne om kriminalitet er lige fylde for begge grupper. Man mener på denne måde at have fået et pålideligt billede af de undersøgte lovovertrædelser, for så vidt de er resulteret i idømmelse af fængselsstraffe eller særforanstaltninger. Noget usikrere stiller det sig med antallet af hæfte- og bødestrafte, idet en del af disse småstraffe (f. eks. småbøder, der ikendes i provinsen), ikke indberettes til Rigsregistraturen, ligesom man kun sjældent har oplysning om, hvorvidt idømte bøde- subsidiært hæftestrafte er betalt eller afsonet.

3. Antallet af lovovertrædere.

Det er naturligt først og fremmest at søge oplyst, hvor mange af de undersøgte der har begået lovovertrædelser overhovedet, og hvor mange der aldrig har været i konflikt med loven. Resultatet heraf fremgår af tabel 44, hvor man som lovovertrædere har medregnet alle, der er dømt for overtrædelse af straffeloven, af straffelovstillægget af 1. juni 1945 og yderligere alle, der er dømt for overtrædelse af politivedtægterne (for beruelse, gadeuorden o. 1.).

Tabel 44. 355 lovovertrædere fordelt efter anstaltsgrupper.

	Absolutte tal					Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I iøvr.	Gr. I lait	Gr. II	Ialt	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I ialt	Gr. II	lait
Antal undersøgte	91	122	213	241	454	100	100	100	100	100
Heraf lovovertrædere	77	101	178	177	355	85	83	84	73	78

Som det fremgår af ovenstående tabel, har 78 pct. af anstaltsklientellet begået lovovertrædelser. Det bør dog straks fremhæves (jfr. tabel 46), at 17 pct. kun er idømt bøde- eller hæftestrafte og yderligere 10 pct. højst 30 dages fængsel.

Tabel 44 viser iøvrigt, at der er relativt flere lovovertrædere i anstaltsgruppe I end i anstaltsgruppe II. Man må dog her erindre, at der er en forskel i aldersfordelingen anstaltsgrupperne imellem, og det har således vist sig, at der i gruppe II findes forholdsvis mange ustraffede, gamle personer, hvis anbringelse antagelig udelukkende skyldes sygdom eller høj alder. Det er desværre ikke muligt at foretage en egentlig korrektion for forskellen, der i det væsentlige skyldes måden for udvælgelsen af de to anstaltsgrupper.

Da det har vist sig, at der blandt lovovertræderne ikke er nogen nævneværdig forskel med hensyn til kriminalitetsart m. v. mellem anstaltsgrupperne, har man i det følgende behandlet grupperne under eet.

4. Arten af de begåede lovovertrædelser.

Som det fremgik af tabel 44, er 355 dømt for een eller flere lovovertrædelser. Man har i nedenstående tabel 45 angivet, hvor mange der er straffet for de enkelte arter af lovovertrædelser, således at en person, der er dømt for flere forskellige lovovertrædelser, er medregnet hvert sted.

I tabellen har man først under de 3 første kategorier opført sådanne lovovertrædelser, der kan betegnes som *småforseelser*, og derefter i de 7 næste hvad der under eet kan betegnes som *egentlig kriminalitet*.

Det fremgår af tabellen, at over halvdelen af samtlige undersøgte er straffet for *beruselse*. Blandt disse er også medregnet nogle, som er straffet for *vold i beruset tilstand*. De til denne kategori henførte har imidlertid kun begået mindre alvorlige voldsforseelser i form af modværge ved anholdelser, værtshusslagsmål og lignende, der er blevet anset til højst 3 mdr.s fængsel.

Af de undersøgte er $\frac{1}{3}$ dømt for *betleri og løsgænger* og $\frac{1}{4}$ for *andre småforseelser* i form af sortbørshandel, ulovlig omgang med hittegods, overtrædelse af toldloven, motorloven o. l.

For så vidt angår de *egentlig kriminelle handlinger*, fremgår det af tabellen, at berigelsesforbrydelser er den hyppigst forekommende form for egentlig kriminalitet.

Tabel 45. 355 lovovertrædere med angivelse af lovovertrædelsernes art.

	Absolutte tal	Relative antal af 454 undersøgte
Antal lovovertrædere	355	78
Heraf straffet for:		
Beruselse — beruservold	234	52
Betleri og løsgænger	150	33
Sortbørs, ulovlig omgang med hittegods og andre småforseelser	107	24
Tyveri, hæleri	198	44
Bedrageri, underslæb m. v.	91	20
Seksuualforbrydelser	45	10
Vold, røveri, drabsforsøg m. m	16	4
Landssvig (straffelovstillægget 1. juni 1945).	5	1
Brandstiftelse	9	2
Anden egentlig kriminalitet	6	1

44 pct. har således begået tyverier (herunder også hæleri) og 20 pct. har begået bedragerier, underslæb, falsk m. v.

45 personer (10 pct.) er straffet for *sædelighedsforbrydelser*, heraf har 17 begået uterlighedshandlinger overfor piger og 6 uterlighedshandlinger overfor drenge. Desuden er 19 straffet for forskellige former for krønkelse af blufærdigheden, 3 for voldtægt eller forsøg derpå.

Voldshandlinger af alvorligere karakter, hvortil er medregnet røverier og drabsforsøg, er begået af 16 personer og *brandstiftelse* af 9.

Endelig er samarbejde med den tyske besættelsesmagt 1940—45 sammenfattet under betegnelsen *landssvig*. De til denne gruppe hørende personer er straffede for overtrædelse af straffelovstillægget af 1. juni 1945. Talmæssigt spiller denne gruppe af lovovertrædere ingen rolle i dette materiale, idet der kun er 5, som er straffet efter disse bestemmelser.

I den sidste kategori „*enden egentlig kriminalitet*“ findes 3, der er dømt for alfonseri, 1 for kvaksalveri, 1 for pengeafpresning og 1, der har fået 6 mdr.s fængsel for undvigelse fra arbejdsdhus.

Når man tager i betragtning, hvor stor betydning alkoholmisbruget og vagabondagen har for dette klientel, er det ikke forbavsende, at så mange er dømt for beruselse og betleri, idet det kan betragtes som en naturlig følge af de pågældendes livsførelse og må ses på baggrund af denne. Mere påfaldende synes det at være, at en så stor del er dømt for andre former for kriminalitet.

5. Sanktionernes art og omfang.

355 personer er som nævnt blevet straffet, men en del af disse er kun blevet idømt bøde/hæftestraffe eller ganske korte fængselsstraffe. For at kunne bedømme klientellets kriminelle belastning har man nedenfor angivet hvor lange og hvor mange straffe, de undersøgte tidligere er blevet idømt.

a. Bøde, hæfte- og fængselsstraffe.

I nedenstående tabel 46 har man fordelt lovovertræderne efter den strengeste sanktion, de er idømt.

Tabel 46. 355 lovovertrædere fordelt efter strengeste sanktion.

Lovovertrædere med:	Absolute tal	Relative tal af 454 undersøgte
Hæftestraffe og/eller bøder	76	17
Fængselsstraffe ¹⁾	274	60
Heraf:		
Fængsel under 30 dage	46	10
— 1—4 mdr.	111	24
— 5—11 —	50	11
— 12—23 —	35	8
— 2 år og derover	32	7
Lovovertrædere, der ikke har været idømt bøde, hæfte eller fængsel	5	1
Ialt	355	78

¹⁾ Herunder medregnet forbedringshusarbejde og tugthusstraffe idømt efter straffeloven af 1866.

Hæfte- og bødestraffe er sammenfattet til een kategori, idet man under hensyn til klientellets art må gå ud fra, at en væsentlig del af de idømte bødestraffe er blevet afsonet. Ialt har 76 mænd (17 pct.) af samtlige undersøgte mænd nok været straffet, men straffen har ikke været højere end bøde eller hæfte. Det bør endvidere bemærkes, at 38 af de nævnte 76 kun er idømt bødestraffe. Af resten er kun 8 personer idømt mere end to hæftestraffe.

Blandt dem, der er idømt fængselsstraffe, findes iøvrigt 139, som også har været idømt hæftestraffe — det er således ialt 177 eller omkring halvdelen af det samlede antal lovovertrædere, som på et eller andet tidspunkt har været idømt hæftestraffe. Ved første øjekast kan dette tal måske virke stort, men når hensyn tages til småkriminalitetens tidligere omtalte dominerende betydning blandt anstaltsklientellet, er det for så vidt ganske naturligt, at man finder et betydeligt antal personer med hæftestraffe.

Til trods for at de fleste kriminelle handlinger blot har været mindre forseelser, viser tabellen dog, at 274 mænd (60 pct.) af samtlige undersøgte er idømt fængselsstraf, og af disse er 117 (26 pct.) af samtlige undersøgte idømt fængselsstraf på 5 mdr. eller mere, d. v. s. straffe, der afsones i statsfængsel, (mens kortere straffe afsones i arresthus).

Såfremt man ser på samtlige fængselsstraffe under eet, viser det sig, at korte fængselsstraffe er dominerende, idet 106 af de 117 mænd, som er idømt fængselsstraffe på 5 mdr. eller derover, tillige har fået korte fængselsstraffe. Herved bringes det samlede antal personer, der har udstået *horte* fængselsstraffe op på 263. Kun 11 personer har udelukkende fået straffe på 5 mdr. og derover.

De 5 lovovertrædere, som hverken er idømt bøde, hæfte eller fængsel, er idømt særforanstaltninger, såsom tilsyn, anbringelse på sindssygehospital, drankerhjem eller anden institution.

Med hensyn til *antallet* af fængselsstraffe på 5 mdr.s fængsel eller derover har 52 af de 117 tidligere statsfængselsfanger kun haft een statsfængselsstraf, 49 har haft 2—5 straffe og de sidste 16 har 6 straffe eller mere.

Undersøger man herefter, hvorledes det forholder sig med de korte straffes antal, viser det sig, at ca. $\frac{1}{4}$ af de 263 personer kun har fået 1 kort straf, medens halvdelen har fået 2—5 sådanne straffe. Endelig er den sidste fjerdedel af de pågældende blevet idømt 6 eller flere korte fængselsstraffe.

Personer med *mange* korte straffe har tillige i adskillige tilfælde fået fængselsstraffe på 5 mdr. og derover. Undersøgelsen viser, at 21 pct. af dem, der foruden korte straffe også har fået lange fængselsstraffe, har over 10 arresthusstraffe. Blandt de udelukkende korttidsstraffede er det tilsvarende tal kun 5 pct. Dette er for så vidt naturligt, idet lange fængselsstraffe i visse tilfælde vil være en følge af de korte straffe, fordi man indenfor de fastlagte strafferammer kan skærpe sanktionerne i gentagelsestilfælde.

6. Særforanstaltninger.

Som tidligere omtalt var ialt 5 mænd på grund af lovovertrædelser dømt til anbringelse på afvænningshjem, sindssygehospital el. lign. uden at have været idømt bøder, hæfte eller fængselsstraffe forud. Udover disse 5 har 60, foruden at være idømt en eller flere straffe i form af bøder eller fængsel, ved dom været underkastet særforanstaltninger.

Tabel 47. 65 lovovertrædere med særforanstaltninger med angivelse af særforanstaltningernes art.

	Absolutte tal
Antal undersøgte idømt særforanstaltninger	65
Heraf idømt:	
Af holdspålæg	44
Afvænningshjem	16
Arbejdshus	25
Sindssygehospital	3
Særforanstaltninger iøvrigt	8

Tabel 47 viser, hvilke former for særforanstaltninger der har været anvendt. Tallene kan ikke adderes, da nogle undersøgte er blevet idømt flere forskellige former for særforanstaltninger, f. eks. vil det som regel være således, at drikfældige personer første gang idømmes afholdspålæg og ved senere domfældelse anbringes på afvænningshjem. I alt har 65 mænd, henholdsvis 32 og 33 fra anstaltsgruppe I og II, været idømt forskellige former for særforanstaltninger.

Som det fremgår af tabellen, er 44 mænd idømt afholdspålæg og 16 dømt til anbringelse på afvænningshjem.

De 12 af disse sidste 16 stammer fra anstaltsgruppe I, kun 4 fra gruppe II. Af samtlige undersøgte har 25 været anbragt i arbejdshus, og 3 har været dømt til anbringelse på sindssygehospital. Under gruppen „særforanstaltninger iøvrigt" er medregnet 1, der har været idømt psykopatforvaring, 1, mod hvem man har frafaldet tiltale mod anbringelse på åndssvageanstalt, 3, der er dømt til anbringelse på arbejdsanstalt, 1 der er blevet dømt til anbringelse på et Arbejde-Adler hjem, hvorfra han er blevet overflyttet til arbejdsanstalten, 1, der er blevet idømt en betinget dom mod at underkaste sig tilsyn af forstanderen på arbejdsanstalten og antabusbehandling, og endelig 1, mod hvem tiltale er frafaldet mod tilsyn af forstanderen på den arbejdsanstalt, hvor han var anbragt.

De 65 mænd, der således har været idømt særforanstaltninger, udgør 18 pct. af de 355 undersøgte mænd, som overhovedet har været i konflikt med loven eller 14 pct. af det samlede antal undersøgte. Det er altså et ikke helt ringe antal personer af dette klientel, som domstolene har fundet uegnede til straf og har ment at burde idømme andre foranstaltninger end almindelig fængselsstraf. Ser man bort fra de 20, som kun er idømt afholdspålæg, udgør de undersøgte, der er idømt særforanstaltninger, henholdsvis 12 pct. af dem, der har været i konflikt med loven og 10 pct. af samtlige undersøgte.

Det følgende eksempel viser en person, som foruden talrige fængselsstraffe har været idømt de fleste af de nævnte former for særforanstaltninger.

21) Han er født inden forældrenes ægteskab og opdraget i København i et meget fattigt miljø. Der er oplysning om en del drikfældighed i faderens familie. Fra det 10. år var han mælkedreng og bud, senere havde han fabriksarbejde. 18 år gl. blev han idømt 60 dages fængsel for tyveri og i de følgende år 3 korte fængselsstraffe samt 20 år gl. 18 mdr.s forbedringshusarbejde for indbrud. Kort efter løsladelsen blev han gift og er i de følgende år ikke straffet udover 2 bøder for vold, yderligere 2 sluttede sager for tyveri. Efter 6 års ægteskab døde konen pludselig, de 2 børn blev anbragt hos bedsteforældrene, og hjemmet opløst. Han angiver, at han nu holdt op med at arbejde som skomager, hvilket han havde ernæret sig ved, mens han var gift. ½ år efter konens død blev han straffet for betleri og idømt bøde for vold og værtshusgæld. Han skal fra sit 15. år i perioder have været forfalden til spiritus. 34 år gl. flyttede han sammen med en kvinde, som han senere giftede sig med, men efter 4 års forløb blev han dømt til anbringelse på sindssygehospital for vold og trusler på livet overfor mor og søster (havde dog forinden flere gange været indlagt på sindssygehospital til afvænningshjem). Han blev udskrevet efter 1 års ophold på sindssygehospital, flyttede

sammen med hustruen, idømtes fængselsstraf med afholdspålæg for tyveri og fik de følgende år en del fængselsstraffe for overtrædelse af dette afholdspålæg. Var flere gange indlagt på psykiatriske afdelinger under diagnosen sindsnedtrykthed, samt følger efter kraniebrud. Blev separeret, senere skilt. Ved dom indlagt på afvænningshjem 1 år og 49 år gl. idømt arbejds hus for tyveri, prøveløsladt efter 4 års forløb, genindsat 8 dage efter, endelig løsladt 54 år gl. i 1944. Før indsættelsen i arbejds hus har han nogle gange været anbragt på arbejdsanstalter i provinsen. Efter løsladelsen vagabonderede han atter i provinsen og var indlagt på forskellige arbejdsanstalter, og i 1947 var han i København, hvor han selv anmodede om indlæggelse på Sundholm. Herfra er han et par gange blevet dimitteret til arbejde, men efter et par dages forløb genanbragt, idet han har drukket sig fuld.

c. Interneringstid ved dom eller tiltalefrafald.

Antallet af fængselsstraffe, de enkelte straffes længde og de idømte sanktioners art giver et vist indtryk af kriminaliteten blandt de undersøgte, men kun et meget ufuldstændigt billede af deres samlede kriminalitet. En udregning af, i hvor lang tid ialt de pågældende ved dom har været anbragt i fængsler og lign. institutioner, vil kunne belyse endnu en side heraf. I tabel 48 har man derfor angivet, i hvor lang tid lovovertræderne faktisk *ved dom* er blevet berøvet deres frihed. Hertil er medregnet fængsels- og hæftestrafte, anbringelse på afvænningshjem, sindssygehospital, åndssvageanstalt og arbejdsanstalt, for så vidt anbringelsen er sket efter dom eller tiltalefrafald. Yderligere er medregnet anbringelse i arbejds hus eller psykopatforvaring. Anbringelse på børne- og opdragelses-hjem er medregnet, for så vidt den har fundet sted på grund af kriminelle handlinger. Der vil i disse tilfælde normalt foreligge tiltalefrafald. Ved prøveløsladelse og benådning er kun medregnet den faktiske afsoningstid, hvis denne har kunnet konstateres.

Tabel 48. 354 lovovertrædere fordelt efter varigheden af samlet interneringstid ved dom.

	Absolutte tal	Relative tal
Lovovertrædere uden interneringstid	59	17
Lovovertrædere med samlet interneringstid:		
Under 6 mdr.	126	36
6—11 mdr.	44	12
12—23 —	42	12
2—5 år.	50	14
6—10 —	15	4
11—20 —	18	5
I alt...	354	100

Af tabellen fremgår, at 59 (17 pct.) trods pådømte lovovertrædelser ikke har været interneret eller fængslet. De pågældende har således kun været idømt bødestrafte, eller frihedsstraffen er gjort betinget. For 36 pct. har interneringstiden været mindre end $\frac{1}{2}$ år ialt, for 12 pct. $\frac{1}{2}$ —1 år, 26 pct. har været berøvet friheden i 1—5 år og 9 pct. i mere end 5 år.

Uanset at de indlagte på arbejdsanstalterne ikke udgør et egentlig kriminelt materiale, frembyder de indhentede oplysninger muligheder for at gennemføre en mere kriminologisk betonet undersøgelse af de kriminelle. I det følgende afsnit, er man derfor gået lidt nærmere ind på deres levnedsløb m. v.

6. Inddelinger efter kriminalitet.

I det foregående er der gjort rede for, hvilke lovovertrædelser de pågældende har gjort sig skyldige i, og hvilke sanktioner der er blevet anvendt over for dem.

For nærmere at belyse de karakteristiske træk ved de undersøgtes kriminalitet, har man anset det for formålstjenligt yderligere at bearbejde materialet med henblik på *den dominerende kriminalitetsart* og arten af *det kriminelle levnedsløb*. Tilsvarende inddelinger er anvendt i den af Stiirup og Christiansen udarbejdede, endnu utrykte undersøgelse af 335 statsfængselsfanger¹⁾ samt i visse andre kriminologiske undersøgelser. I nærværende undersøgelse har man dog måttet foretage visse ændringer i inddelingerne på grund af arbejdsanstaltsklientellets særlige beskaffenhed.

Det kan måske på dette sted være på sin plads at fremsætte nogle bemærkninger om sondringen mellem „lovovertrædere“ og „ikke-lovovertrædere“, idet man må gøre sig klart, at det, man i realiteten får frem ved denne sondring, er en opdeling mellem en gruppe personer, for hvem der foreligger oplysninger om *fådomte* lovovertrædelser, og en anden, for hvem sådanne oplysninger *ikke* foreligger. En eventuel ikke-pådomt kriminalitet kommer således ikke frem.

Løvrigt kan det anføres, at skellet mellem lovovertrædere og ikke-lovovertrædere kun er af begrænset relevans, idet det næppe kan betragtes som det mest afgørende skel inden for anstaltsklientellet med hensyn til kriminalitet. Inden for den kategori, der under eet betegnes som „lovovertrædere“, forekommer så store og betydningsfulde forskelligheder med hensyn til lovovertrædelsernes omfang og karakter, at der kan være større uligheder mellem de undersøgte i denne kategori indbyrdes, end mellem visse af de hertil henførte og „ikke-lovovertræderne“.

Som lovovertrædere medtages således både en person, der i 20 års alderen har fået en betinget dom på 4 mdr.s fængsel for tyveri og ikke senere har været i konflikt med loven, og den, der i de sidste 20 år har tilbragt det meste af sit liv i fængsel på grund af gentagne lovovertrædelser. Ligeledes medtages den mand, som har fået en enkelt bøde- eller hæftestraf for f. eks. overtrædelse af toldloven, såvel som den, der på grund af asocial levevis og hyppige betleristraffe har været indsat i arbejds hus.

Uanset disse forskelligheder har man dog fundet det formålstjenligt at foretage en særlig analyse af lovovertrædernes forhold.

a. Dominanstyper.

I det følgende har man inddelt lovovertræderne efter den forbrydelsesart, der har domineret deres kriminelle levnedsløb. Man har således opstillet en kategori „berigelsesforbrydere“ bestående af lovovertrædere, som udelukkende eller hovedsagelig har begået tyveri, bedrageri, el. lign. Den lovovertræder, der udelukkende eller hovedsagelig har begået uterlighedshandlinger, henføres under gruppen „seksualforbrydere“ o. s. v. I de fleste tilfælde vil en lovovertræder uden større vanskeligheder kunne henføres til en bestemt dominantstype, men der forekommer dog lovovertrædere, som har begået 2—3 former for forbrydelser i næsten lige stor udstrækning. I disse tilfælde har man måttet foretage et vist skøn over, til hvilken dominantstype de pågældende skulde henføres. Der findes yderligere en gruppe personer, som er straffet for flere forskellige arter af lovovertrædelser, uden at en enkelt forbrydelsesart har været den dominerende. For denne type af for-

¹⁾ op. cit. pag. 44.

brydere har man opstillet en særlig kategori: de „polykriminelle“, hvortil man har henregnet de undersøgte, der er straffet for mindst 4 forskellige forbrydelsesarter, f. eks. tyveri, betleri, vold, brandstiftelse m. v..

Tabel 49. 355 lovovertrædere fordelt efter dominanstyper.

Dominanstyper:	Absolutte tal	Relative tal
Berusere	67	19
Småkriminelle	118	33
Berigelsesforbrydere	137	39
Seksualforbrydere	8	2
Voldsforbrydere	2	1
Brandstiftere	3	1
Landssvigere	4	1
Polykriminelle	16	4
I alt...	355	100

De i tabellen angivne dominanstyper svarer ikke helt til den inddeling, som er anvendt i den af Stiirup og Christiansen¹⁾ foretagne undersøgelse af statsfængselsfanger, idet man på grund af arbejdsanstaltsklientellets særlige karakter har måttet foretage visse ændringer. I arbejdsanstaltsmaterialet er således tyve, bedragere og andre ejendomsforbrydere slået sammen under betegnelsen „berigelsesforbrydere“, og desuden har man måttet oprette 3 kategorier, som ikke forefindes i undersøgelsen fra statsfængslet. For det første en lille gruppe på 4 landssvigere, dømt efter straffelovstillægget. Dernæst en kategori, for hvilken man har benyttet betegnelsen „berusere“, og som består af personer, som udelukkende er straffede for beruselse, og endelig kategorien „småkriminelle“. Denne består af personer, der udelukkende eller hovedsagelig er dømt for betleri og løsgængeri, men heri indgår også personer, der er dømt for sortbørshandel og for overtrædelser af toldloven, motorloven og lign. Selv om en person er betegnet som småkriminell, kan han desuden være straffet for tyveri, bedrageri eller anden egentlig kriminalitet, men hans kriminelle løbebane har været præget af overtrædelser som betleri, løsgængeri og beruselse i et sådant omfang, at disse forseelser har kunnet betegnes som „dominerende“ iblandt hans lovovertrædelser. På samme måde er det ikke udelukket, at personer, der er henført til dominanstyper som berigelsesforbrydere eller seksualforbrydere ikke på et eller andet tidspunkt kan have været dømt for betleri eller andre småforseelser.

Kun tre af de nævnte dominanstyper forekommer i større antal blandt arbejdsanstaltsklientellet, nemlig „berigelsesforbrydere“, der udgør ca. 39 pct. af samtlige lovovertrædere, „småkriminelle“, der udgør 33 pct. og „berusere“, som udgør 19 pct. af lovovertræderne blandt de undersøgte. De øvrige kategorier er svagt repræsenteret, idet de tilsammen kun udgør 9 pct. af samtlige lovovertrædere.

b. Dominansgrupper.

For den videre analyse har man derfor fundet det hensigtsmæssigt kun at anvende 3 dominansgrupper, idet man har slået de i tabel 49 angivne dominanstyper sammen i 3 kategorier: „berusere“, „småkriminelle“ og „egentlig kriminelle“, hvoraf den sidste omfatter såvel berigelsesforbryderne som de øvrige egentlig kriminelle dominanstyper.

Tabellen viser fordelingen af lovovertræderne inden for disse 3 dominansgrupper.

¹⁾ se sit. nr. 44

Tabel 50. 355 lovovertrædere fordelt efter anstaltsgrupper og dominansgrupper.

Dominansgrupper: %	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
Berusere.....	27	40	67	15	23	19
Småkriminelle.	66	52	118	37	29	33
Egentlig kriminelle.	85	85	170	48	48	48
Ialt...	178	177	355	100	100	100

Indenfor de „småkriminelle“ og „egentlig kriminelle“ vil der som nævnt være personer med stærkt afvigende kriminelle levnedsløb, men man har dog ment, at adskillelsen mellem „egentlig kriminelle“ og „småkriminelle“ bl. a. kan begrundes udfra et kriminalpolitisk synspunkt, idet de såkaldte småkriminelle handlinger af domstolene bedømmes ud fra andre kriterier end de egentlig kriminelle handlinger. Straffen er — i hvert fald ved de første overtrædelser — i de allerfleste tilfælde mindre for f. eks. betleri end for tyveri, men i gentagelsestilfælde vil der langt oftere, når det drejer sig om småkriminelle handlinger, blive taget hensyn ikke alene til selve kriminaliteten, men også til den ofte medfølgende asociale levevis, således at man f. eks. for ringe forseelser kan dømme til indsættelse i arbejds hus.

Med hensyn til, hvilke lovovertrædelser personerne inden for de forskellige dominansgrupper overhovedet er straffet for, kan det oplyses, at beruserne (som det følger af definitionen) kun er straffet for beruselse (dog er en person med flere straffe for beruselse og en enkelt betleridom henfør: til denne kategori). Blandt de småkriminelle og de egentlig kriminelle forekommer også en del, der er straffet for beruselse, nogle flere blandt de småkriminelle end blandt de egentlig kriminelle, idet henholdsvis 75 pct. og 40 pct. af de 2 dominansgrupper desuden er straffet for denne forseelse. Af de småkriminelle er 79 pct. straffet for betleri, men tyveri og hæleri er dog også forekommet i ret betydeligt omfang (44 pct.).

Af de egentlig kriminelle er ikke mindre end 86 pct. straffet for tyveri og hæleri, og andre berigelsesforbrydelser som bedrageri og underslæb forekommer ligeledes hyppigt. Det må dog også bemærkes, at 32 pct. af de egentlig kriminelle tillige er straffet for betleri. I det store og hele er dog de egentlig kriminelles dominerende lovovertrædelse tyveri, de småkriminelles dominerende lovovertrædelse betleri.

Tabel 51. 454 mænd fordelt efter dominansgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Absolutte tal					Relative tal				
	Ikke krim.	Beruserne	Småkrim.	Egtl. krim.	lait	Ikke krim.	Beruserne	Småkrim.	Egtl. krim.	lait
15—19 år.	—	—	—	3	3	—	—	—	2	1
20—29 —	6	1	1	24	32	6	2	1	14	7
30—39 —	3	1	7	26	37	3	2	6	15	8
40—49 —	13	11	18	37	79	13	16	15	22	17
50—59 —	31	24	37	37	129	32	36	31	22	28
60—69 —	21	19	36	27	103	21	28	31	16	23
70 år og derover.	25	11	19	16	71	25	16	16	9	16
lait...	99	67	118	170	454	100	100	100	100	100

Man skal i det følgende forsøge at vise, på hvilke kriminografiske punkter de opstillede dominansgrupper adskiller sig fra hinanden.

Af de ikke-kriminelle (de 99 personer, som aldrig har været i konflikt med loven) var 25 pct. på undersøgelsestidspunktet over 70 år. Beruserne og de småkriminelle har i det store og hele samme aldersfordeling med maksimum i eldersklasserne 50—70 år. De egentlig kriminelle er derimod gennemgående yngre personer.

Tabel 52. 355 lovovertrædere: fordelt efter dominansgrupper og længste straf.

Længste stråf:	Absolutte tal				Relative tal			
	Beruserne	Små-krim.	Egtl. krim.	lait	Beruserne	Små-krim.	Egtl. krim.	lait
Bøde eller hæfte.	58	15	3	76	87	13	2	22
Fængsel under 30 dage _____	7	33	6	46	10	28	3	13
1— 4 mdr.	2	50	59	111	3	42	35	31
— 5—11 —	-	12	38	50	-	10	22	14
12—23 —	-	6	29	35	-	5	17	10
— 2 år og derover...	-	2	30	32	-	2	18	9
Lovovertrædere, der ikke har været idømt bøde, hæfte eller fængsel.	-	-	5	5	-	-	3	1
lait...	67	118	170	355	100	100	100	100

Med hensyn til korrelationen mellem dominansgrupperne og den længste straf, lovovertræderen har været idømt, ses det, at de egentlig kriminelle gennemgående har haft de længste fængselsstraffe. Beruserne er i 87 pct. af tilfældene kun straffet med bøde eller hæfte, resten har dog fået fængselsstraffe under 4 mdr. Af de egentlig kriminelle har derimod 57 pct. haft straffe af længere varighed. Som det fremgår af tabellen, er der 2 personer blandt de småkriminelle, der har haft fængselsstraffe på 2 år eller mere. Som eksempel herpå kan nævnes følgende:

22) 83-årig ugift arbejdsmand, 20 år gl. første gang straffet med fængsel på vand og brød for tyveri. De følgende år blev han idømt forbedringshus i 8—18 mdr. for tyveri, bedrageri og betleri, men derefter blev han i de næste 20 år udelukkende straffet for betleri og løsgængeri, først med tvangsarbejde fra 5 dage op til 15 mdr. og senere med fængsel fra 1—6 mdr. Han er ialt straffet 29 gange, deraf de 25 for betleri, så man har trods alt henført ham under den småkriminelle dominanstype. Han er sidste gang straffet i 1919, 53 år gl., derefter har han efter vore oplysninger klaret sig i 16 år uden straf. Han har boet i en provinsby i kommunens hus og har kørt rundt og handlet med fisk. Han har i mange år været forfalden til spiritus, men først 70 år gl. blev han indlagt på arbejdsanstalt, da han på grund af alder ikke kunne klare sig ude. Han var ved undersøgelsen meget alderdomssvækket, og man kunne ikke få særlig fyldestgørende oplysninger fra ham.

Som det fremgår af eksemplet, er straffens længde selv for småforseelser stærkt stigende i gentagelsestilfælde.

Det er påfaldende, at foranstaltninger som anbringelse på afvænningshjem og afholdspålæg ikke forekommer for en eneste af de 67 personer, som udelukkende er straffet for beruselse. Dette kunne tyde på, at domstolene ikke anser forseelser alene af denne art for så graverende, at de berettiger til alvorligere indgreb.

Tabel 53. 65 lovovertrædere med særforanstaltninger fordelt efter dominansgrupper og med angivelse af særforanstaltningernes art.

	Absolutte tal			Ialt	Antal med særforanstaltning forhold til 355 lovovertrædere			
	Beruse- sere	Små- krim.	Egtl. krim.		Beruse- sere	Små- krim.	Egtl. krim.	Ialt
Lovovertrædere idømt særfor- anstaltninger	-	21	44	65	-	18	26	18
<i>Heraf idømt:</i>								
Afholdspålæg	-	14	30	44		12	18	12
Anbringelse på afværningshjern — sindssygehospital	-	6	10	16	-	5	6	5
— arbejdshus		10	15	25		8	9	7
Særforanstaltninger iøvrigt...	-	1	6	7				142

Der er ingen forskel i den hyppighed, hvormed særforanstaltninger har været anvendt over for de småkriminelle og de egentlig kriminelle, bortset fra at det hovedsagelig kun er de egentlig kriminelle personer, der er dømt til „særforanstaltninger iøvrigt“. Dette udtryk dækker bl. a. anbringelse på arbejdsanstalt ved dom.

Det har ved de fleste kriminologiske undersøgelser vist sig af stor betydning for en beskrivelse af kriminaliteten at undersøge, i hvilken alder de pågældende er begyndt deres kriminelle løbebane, og man har derfor også haft opmærksomheden henvendt på dette spørgsmål for lovovertræderne i arbejdsanstaltsmaterialet. Kriteriet har været, at man har forsøgt at finde frem til alderen for den første, konstaterede lovovertrædelse, der har medført en dom, eller som er resulteret i tiltalefrafald, inddragelse under børneforsorg o. lign., når blot lovovertrædelsen har været klart dokumenteret. Det vil sige, at sager, der er sluttet på grund af bevisets stilling, ikke tæller med, mens sager, der er sluttet på grund af tiltaltes unge alder el. lign., er medregnet.

Nedenstående tabel viser lovovertrædernes alder ved første lovovertrædelse fordelt efter de 3 dominansgruppæ. Tabellen er summeret op, således at man ud for hvert alderstrin kan se, hvor mange der har haft deres første lovovertrædelse inden denne alder.

Tabel 54. Antal lovovertrædere, der har begået deres første lovovertrædelse inden en given alder fordelt efter dominansgrupper — ialt 354.

Alder ved 1. lovovertrædelse:	Absolutte tal				Relative tal			
	Beruse- sere	Små- krim.	Egtl. krim.	Ialt	Beruse- sere	Små- krim.	Egtl. krim.	Ialt
Højst 19 år	2	16	37	55	3	14	22	16
— 24 —	2	45	90	137	3	38	53	39
— 29 —	3	60	120	183	5	51	71	52
— 34 —	5	78	139	222	8	66	82	63
— 39 —	13	94	151	258	20	80	89	73
— 44 —	17	103	156	276	26	87	92	78
— 49 —	26	109	161	296	39	92	95	84
— 54 —	41	116	162	319	62	98	95	90
— 59 —	51	117	165	333	77	99	97	94
— 80 —	66	118	170	354	100	100	100	100

Som det fremgår, er der meget stor forskel på alderen ved den første lovovertrædelse for de tre dominansgrupper. De, der kun er dømt for beruselse, er i det store og hele kommet i konflikt med loven på et langt senere tidspunkt end de 2 andre grupper. Således er over halvdelen af beruserne først straffet, efter at de er fyldt 50 år, mens halvdelen af de småkriminelle har haft deres første, konstaterede lovovertrædelse, før de er fyldt 29 år. Denne forskel kan ikke forklares ud fra alderen på undersøgelsestidspunktet, idet der ingen afvigelse fandtes mellem disse 2 dominansgrupper i denne henseende.

De egentlig kriminelle er tilsyneladende kommet i konflikt med loven på endnu yngre alderstrin end de undersøgte blandt de andre dominansgrupper. Over halvdelen er således begyndt før det 24. år. Ser man f. eks. på, hvor mange af de 3 grupper, der har haft deres første, konstaterede lovovertrædelse inden det 29. år, drejer det sig om 5 pct. af beruserne, 51 pct. af de småkriminelle og 71 pct. af de egentlig kriminelle.

Selv om de egentlig kriminelle på undersøgelsestidspunktet gennemsnitlig er lidt yngre end de øvrige grupper, synes resultatet dog at tyde på en sammenhæng mellem alderen ved den første lovovertrædelse og den kriminelle dominansgruppe (inden for de definitioner, der er anvendt ved denne undersøgelse). Hvor den dominerende kriminalitet har drejet sig om egentlig kriminelle handlinger som tyveri, bedrageri el. lign., har de pågældende startet deres kriminelle løbebane tidligt, og kun ca. $\frac{1}{4}$ af dem er blevet kriminelle efter deres fyldte 30. år. Hvor det drejer sig om småforseelser, der juridisk er af mindre alvorlig karakter, er ca. halvdelen begyndt efter denne alder, og af dem, der kun er dømt for beruselse, er 95 pct. startet efter det fyldte 30. år og ca. 60 pct. efter det fyldte 50. år.

Tabel 55. 355 lovovertrædere fordelt efter dominansgrupper og antal korte fængselsstraffe.

Antal korte fængselsstraffe :	Absolutte tal				Relative tal			
	Beru- sere	Små- krim.	Egtl. krim.	lait	Beru- sere	Små- krim.	Egtl. krim.	lait
1	4	21	43	68	6	18	25	19
2—4	3	34	67	104	4	29	39	30
5—9	2	24	28	54	3	20	17	15
10—19		20	12	32		17	7	9
20 og derover		4	1	5		3	1	1
lait med korte fængselsstraffe	9	103	101	263	13	87	89	~ 74
Uden korte fængselsstraffe .	58	15	19	92	87	13	11	26
lait	67	118	170	355	100	100	100	100

I ovenstående tabel er de kriminelle inden for hver af de 3 dominansgrupper fordelt efter det antal fængselsstraffe under 5 mdr., som de er blevet idømt. Kun 13 pct. af beruserne er i det hele taget blevet idømt korte fængselsstraffe, de øvrige 87 pct. er kun idømt bøder eller hæftestrafte. Af de småkriminelle og egentlig kriminelle har det overvejende flertal (87 og 89 pct.) været idømt korte fængselsstraffe. Det ses iøvrigt, at de personer, der har det store antal småstraffe, findes i den småkriminelle dominansgruppe frem for blandt de egentlig kriminelle, idet 40 pct. af de småkriminelle har fået 5 eller flere korte fængselsstraffe, det samme gælder derimod kun for 25 pct. i den egentlig kriminelle dominansgruppe.

Tabel 56. 288 småkriminelle og egentlig kriminelle fordelt efter antal lange fængselsstraffe.

Antal lange fængselsstraffe:	Absolutte tal			Relative tal		
	Småkrim.	Egtl.krim.	lait	Småkrim.	Egtl. krim.	lait
1	9	44	53	8	26	18
2—4.	6	38	44	5	22	15
5—9.	3	14	17	2	8	6
10 og derover	2	1	3	2	1	1
lait med lange fængselsstraffe..	20	97	117	17	57	40
Uden lange fængselsstraffe	98	73	171	83	43	60
lait...	118	170	288	100	100	100

I ovenstående tabel er de kriminelle inden for de 2 dominansgrupper, småkriminelle og egentlig kriminelle, fordelt efter antallet af fængselsstraffe på 5 mdr. og derover. Vedrørende beruserne kan det bemærkes, at der ikke findes nogen af denne kategori med så lange fængselsstraffe. Medens både de småkriminelle og de egentlig kriminelle i stor udstrækning har været idømt småstraffe, er det fortrinsvis de egentlig kriminelle, som er idømt lange fængselsstraffe. Således har 57 pct. af de egentlig kriminelle mod kun 17 pct. af de småkriminelle været idømt så lange straffe.

Man har endelig undersøgt, i hvor lang tid ialt lovovertræderne har været interneret i henhold til dom eller tiltalefrafald. Resultatet fremgår af nedenstående tabel 57.

Tabel 57. 355 lovovertrædere fordelt efter dominansgrupper og varigheden af den samlede interneringstid ved dom.

Interneringstid ved dom:	Beru- sere	Absolutte tal			Beru- sere	Relative tal		
		Små- krim.	Egtl. krim.	lait		Små- krim.	Egtl. krim.	lait
Under 6 mdr.	32	61	33	126	48	51	19	36
6—11 mdr.	3	16	25	44	4	14	15	12
12—23 mdr.	-	7	35	42	-	6	21	12
2— 4 år	-	16	27	43	-	14	16	12
5— 9	-	6	12	18	-	5	7	5
10 og derover	6	16	16	22	5	9	6	6
Ialt med interneringstid....	35	112	148	295	52	95	87	83
Ialt uden interneringstid...	32	6	22	60	48	5	13	17
Ialt...	67	118	170	355	100	100	100	100

Det ses af tabellen, at 52 pct. af beruserne, 95 pct. af de småkriminelle og 87 pct. af de egentlig kriminelle har været interneret efter dom eller tiltalefrafald. Det ser således ud til, at flere af de egentlig kriminelle end af de småkriminelle har undgået indespærring. Forskellen kan hidrøre fra, at de egentlig kriminelle i visse tilfælde kun er blevet idømt betingede straffe, der ikke er kommet til afsoning. Med hensyn til længden af den samlede interneringstid fremgår det, at ca. halvdelen af beruserne og de småkriminelle har været interneret i mindre end $\frac{1}{2}$ år, det samme gælder imidlertid kun for 19 pct. af de egentlig kriminelle. Dette skyldes, at de egentlig kriminelle, hvis de dømmes til frihedsberøvelse,

hovedsagelig idømmes fængselsstraffe af længere varighed. Der findes således betydelig flere af de egentlig kriminelle end af de småkriminelle, som har tilbragt over 10 år i fængsel eller lignende institutioner.

Endelig kan det omtales, at man har undersøgt sammenhængen mellem kriminelle dominansgrupper og vagabondagens omfang. Ved sammenligningen har man i denne forbindelse også medtaget de ikke-kriminelle.

Tabel 58. 208 mænd fordelt efter dominansgrupper og vagabondagens omfang. (Gruppe I).

Vagabondagens omfang:	Ikke krim.	Beruserne	Småkrim.	Egtl. krim.	lait
Ingen	26	14	9	42	91
Nogen	7	9	33	24	73
Udpræget	-	3	24	17	44
lait...	33	26	66	83	208
			Relative tal		
Ingen	79	54	14	51	44
Nogen	21	35	50	29	35
Udpræget	-	11	36	20	21
lait...	100	100	100	100	100

Tabellen viser en tydelig sammenhæng mellem småkriminaliteten og vagabondagen, idet kun 14 pct. af de småkriminelle aldrig har vagabonderet. Denne sammenhæng er for så vidt ret selvfølgelig, som løsgænger i sig selv er strafbart, og der desuden er meget nær sammenhæng mellem vagabondage og en kriminalitetsart som betleri. Blandt de ikke-kriminelle findes ingen „udprægede vagabonder“ og 79 pct. har aldrig vagabonderet. Blandt beruserne og de egentlig kriminelle findes en del vagabonder, men dog er over halvdelen af disse grupper ikke-vagabonder. Tallene tyder således ikke på nogen særlig udpræget sammenhæng mellem vagabondage som sådan og egentlig kriminalitet.

c. *Kriminelle levnedsløbstyper.*

Medens man i det foregående har foretaget en inddeling af lovovertræderne efter den dominerende forbrydelsesart, vil man nedenfor forsøge en inddeling efter det *kriminelle levnedsløb*. Denne hovedinddeling er anvendt i den af Stiirup og Christiansen foretagne undersøgelse af 335 statsfængselsfanger som en klassifikation efter „kriminalitetens hyppighed og sværhedsgrad, således som denne giver sig til kende i det kriminelle levnedsløb gennem antallet af tidligere konstaterede lovovertrædelser og længden af de idømte straffe“. Stiirup og Christiansen opstiller 3 levnedsløbstyper:

1) *begyndere* (fanger, for hvem der ikke foreligger oplysninger om tidligere konstateret kriminalitet), 2) *intermitterende kriminelle* (recidivister med en eller flere kriminalitetsfri perioder af længere varighed, mindst 3—5 år), 3) *kronisk kriminelle* (hurtigt recidiverende lovovertrædere, hvor de kriminalitetsfri perioder er kortvarige, undertiden på få mdr.).

Af det foregående afsnit fremgik det, at man med hensyn til inddelingen efter kriminelle dominanstyper først forsøgte at følge den inddeling, som Stiirup og Christiansen

havde anvendt i ovennævnte undersøgelse, men på grund af arbejdsanstaltsklientellets særlige beskaffenhed måtte man opstille færre dominanstyper og indføre særlige kategorier, som ikke fandtes i fornævnte undersøgelse. Heller ikke den af Stürup og Christiansen anvendte klassifikation efter levnedsløbstyper har som helhed kunnet overføres til arbejdsanstaltsmaterialet. Dette hænger sammen med, at arbejdsanstaltsklientellet består af personer, hvis kriminalitet kan ligge langt tilbage i tiden, og kun de færreste er i øjeblikket underkastet sanktioner for kriminelle handlinger, medens Stürup og Christiansens inddelinger er foretaget på aktuelt kriminelle. Man har derfor foretaget følgende hovedinddeling af materialet i tre levnedsløb styper:

- 1) *begyndere*, personer med kun en enkelt straf, uanset tidspunktet eller længden.
- 2) *periodisk kriminelle*, recidivister med kriminalitetsfri perioder på mindst 3—5 år, eller personer, som på et eller andet tidspunkt har haft en periode med lovovertrædelser, men hvor perioden, dog har varet mindre end 10 år.
- 3) *kronisk kriminelle*, recidivister, der i en periode på mindst 10 år af deres liv er blevet straffet så hyppigt, at de i denne tid højst har været kriminalitetsfri i perioder af omkring 3 års varighed, idet man her har taget hensyn til straffens længde.

De periodisk kriminelle svarer i et vist omfang til, hvad Stürup og Christiansen har benævnt intermitterende criminelle, men man har ikke villet anvende samme betegnelse, idet det ikke er helt samme begreb, da periodisk kriminelle i arbejdsanstaltsmaterialet må betragtes som en samlekategori for de lovovertrædere, som man ikke har kunnet anbringe i hverken gruppe 1 eller 3. I nærværende undersøgelse havde man i og for sig haft mulighed for at dele kategorien kronisk kriminelle op i 2 undergrupper, nuværende og tidligere kronisk kriminelle, men antallet i hver af disse grupper ville blive så lille, at det kun ville bidrage lidt til belysning af kriminaliteten.

Herefter er materialet inddelt i de 3 levnedsløbstyper. Det skal dog bemærkes, at man ikke har klassificeret de rene berusere efter kriminel levnedsløbstype, men har ladet dem ude af betragtning i denne forbindelse. Det samlede antal lovovertrædere, man herefter har inddelt efter levnedsløbstype, bliver således kun 288 (svarende til de små- og egentlig kriminelle i tabel 50 side 90). Kun 31 (11 pct.) af de kriminelle har kunnet klassificeres som forbryderbegyndere eller eengangsstraffede. De kronisk kriminelle udgør 63 (22 pct.), mens resten, de periodisk kriminelle, udgør 194 (67 pct.) af samtlige små- og egentlig kriminelle i dette materiale. (Til sammenligning kan man oplyse, at af de 335 statsfængselsfanger blev 23 pct. betegnet som forbryderbegyndere, 28 pct. som intermitterende, mens 49 pct. var kronisk kriminelle).

Tabel 59. 288 småkriminelle og egentlig kriminelle fordelt efter levnedsløbstyper.

Dominansgruppe:	Absolutte tal				Relative tal			
	Begyndere	Period. krim	Kron. krim	Ukl. lait	Begyndere	Period. krim	Kron. krim	lait
Småkriminelle	4	87	27	118	13	45	43	41
Egentlig kriminelle	27	107	36	170	87	55	57	59
Talt	31	194	63	288	100	100	100	100

I tabel 59 har man sat levnedsløbstyperne og dominansgrupperne i relation til hinanden. Det fremgår heraf, at mens de periodisk og kronisk kriminelle kan deles i nogenlunde samme forhold i småkriminelle og egentlig kriminelle, er den overvejende del af begynderne egentlig kriminelle, idet kun 4 af disse er betegnet som småkriminelle. Disse 4 personers kriminalitet har iøvrigt været ret ubetydelig, idet de kun har fået en enkelt bøde- eller hæftestraf for sortbørshandel, gadeuorden el. lign.

Da det har vist sig, at alderen ved den første, konstaterede lovovertrædelse ved begge kriminalitetsinddelinger synes at have spillet en stor rolle, har man i nedenstående 2 tabeller vist alderen ved første lovovertrædelse indenfor de enkelte levnedsløbstyper for de småkriminelle og for de egentlig kriminelle.

Tabel 60 a. 118 småkriminelle fordelt efter levnedsløbstyper og alder ved første lovovertrædelse.

Alder ved 1. lovovertrædelse:	Begyndere	Absolutte tal			Levnedsløbstyper:			
		Period. krim.	Kron. krim.	Ialt	Begyndere	Period. krim.	Kron. krim.	Ialt
15—19 år.	—	9	7	16	—	10	26	13
20—24 —	—	20	9	29	—	23	33	25
25—29 —	1	9	5	15	25	10	19	13
30—39 —	2	28	4	34	50	33	15	29
40 år og derover.	1	21	2	24	25	24	7	20
Ialt...	4	87	27	118	100	100	100	100

Tabel 60 b. 170 egentlig kriminelle fordelt efter levnedsløbstyper og alder ved første lovovertrædelse.

Alder ved 1. lovovertrædelse:	Begyndere	Absolutte tal			Levnedsløbstyper:			
		Period. krim.	Kron. krim.	Ialt	Begyndere	Period. krim.	Kron. krim.	Ialt
15—19 år.	4	18	15	37	15	17	42	22
20—24 —	4	36	13	53	15	34	36	31
25—29 —	4	23	3	30	15	21	8	18
30—39 —	4	22	5	31	15	21	14	18
40 år og derover.	11	8	—	19	40	7	—	11
Ialt...	27	107	36	170	100	100	100	100

En sammenligning mellem småkriminelle og egentlig kriminelle begyndere kan ikke foretages med udbytte på grund af det ganske ringe antal småkriminelle begyndere. En sammenligning mellem de småkriminelle og de egentlig kriminelle af den periodiske levnedsløbstype viser, at de periodisk småkriminelle gennemgående er startet senere på den kriminelle løbebane end de periodisk egentlig kriminelle. Af de kronisk småkriminelle er 26 pct. startet inden det 19. år, af de kronisk egentlig kriminelle 42 pct. (men forskellen er ikke statistisk significant).

Med hensyn til alderen på undersøgelsestidspunktet er det karakteristisk, at begynderne enten er meget unge eller meget gamle.

Man skal sluttelig give nogle eksempler på undersøgte klassificeret efter levnedsløbstype og dominansgruppe.

Egentlig kriminel begynder:

23) 62 år gl. idømt 1 års fængsel samt afholdspålæg i 2 år for uterlighed over for 11-årig pige. Aldrig tidligere straffet. Efter strafsoningen er han første gang blevet anbragt på arbejdsanstalt, hvor han siden har været.

Egentlig kriminel, periodisk:

24) 18 år gl. bøde for vold, året efter 60 dages fængsel for tyveri, 10 år efter 15 mdr.s forbedringshusarbejde for tyveri og falsk. 15 år efter denne straf bøde og atter 9 år efter en betinget dom på 30 dages fængsel for tyveri. 34 år gl. blev han første gang anbragt på arbejdsanstalt, han har været på 7 forskellige arbejdsanstalter, har 43 anbringelser og har været anbragt ialt over 13 år.

Egentlig kriminel, kronisk:

25) 29 år gl. en betinget dom for tyveri, året efter 80 dages fængsel og samme år 1 års forbedringshusarbejde for tyveri (1918). 1920 18 mdr.s forbedringshusarbejde for tyveri og uterlighed. 1922 2 års forbedringshusarbejde for tyveri. 1924 samme straf for nyt tyveri. 1929 en sluttet sag for bedrageri, året efter 120 dages fængsel for bedrageri og 1931 2½ års forbedringshusarbejde for tyveri. 1933 2½ års forbedringshusarbejde for tyveri, og 1937 arbejdsanstalt for tyveri, løsladt 1940. 1943 50 dages fængsel for underslæb og samme år atter idømt arbejdsanstalt for tyveri, løsladt 1948 og ½ år efter indlagt på arbejdsanstalt i en alder af 60 år. Af de ca. 30 år, der er gået, fra han første gang bliver straffet og til anbringelsen på arbejdsanstalt, har han tilbragt i hvert fald de 18 år i fængsel.

Der er næppe grund til at give eksempler på begyndere af den småkriminelle type.

Som eksempel på en *periodisk kriminel af den småkriminelle type* kan derimod anføres følgende:

26) 21 år gl. (1904) 4 × 5dages fængsel på vand og brød for vold. 5 år efter 5 dages fængsel for betleri, samme år 2 × 5 dages fængsel for tyveri og året efter 4 dages fængsel for betleri. 1913, 30 dages tvangsarbejde for betleri. Derefter er han først straffet i 1935 med 30 dages fængsel, atter for betleri. I 1942 har han fået bøde og året efter hæftsstraf for beruselse. 1923, 40 år gl., første gang på arbejdsanstalt, har siden været indlagt 48 gange og ialt tilbragt ca. 12 år på arbejdsanstalten.

Og endelig kan man give et eksempel på en *småkriminell af den kroniske type*:

27) 20 år gl., (1917) 60 dages fængsel for tyveri. I 1918 bøde for dyrplageri og udeblivelse fra session. I 1924 8 mdr.s forbedringshusarbejde for tyveri, derefter følger fra 1927, da han er 30 år gl., til 1939 11 straffe for betleri, dels tvangsarbejde dels fængselsstraffe på op til 80 dage. I de følgende 5 år fra 1940—45 har han kun en enkelt straf for betleri, men derimod 16 fængselsstraffe for beruselse, længste straf 80 dage. Af de ca. 32 år, der er gået, siden den pågældende første gang er blevet straffet, har han i modsætning til den ovenfor nævnte kronisk egentlig kriminelle kun tilbragt 4 år med straf af soning, men samtidig har han, fra han første gang bliver anbragt på arbejdsanstalt, ialt tilbragt 10 år her.

7. Sammenfatning.

Gennemgangen af det undersøgte klientels tidligere kriminelle forhold har vist, at ikke alene de kriminelle handlinger som løsgængerier eller betleri, der i sig selv er tegn på og ofte har direkte forbindelse med en asocial livsførelse, men også egentlig kriminelle handlinger som tyveri o. lign., hyppigt forekommer hos de undersøgte.

Ganske vist er de korte fængselsstraffe dominerende blandt de straffe, de undersøgte har været idømt, men dog er $\frac{1}{3}$ af samtlige lovovertrædere idømt statsfængselsstraffe og yderligere er det påfaldende, at 14 pct. af det samlede antal undersøgte mænd (18 pct. af samtlige, der har været i konflikt med loven) er idømt særforanstaltninger i form af afholdspålæg, afvænningshjem, arbejds hus, sindssygehospital, etc.

Inddelingen i dominansgrupper viser arbejdsanstaltsklientellets særegne kriminogene beskaffenhed, idet 33 pct. af de kriminelle hovedsagelig er dømt for småkriminelle handlinger og 19 pct. udelukkende for beruselse, således at kun 48 pct. af lovovertræderne har begået egentlig kriminelle handlinger i form af tyverier og andre forbrydelser.

Den grundige gennemgang af den tidligere kriminalitet har vist, at det vil være berettiget at antage, at asocial adfærd i form af vagabondage og spiritusmisbrug kan føre til kriminalitet især af den form, der her er kaldt småkriminalitet, medens omvendt visse former for kriminalitet som tyveri, bedrageri o. lign. kan medvirke til en asocial levevis. I nogle tilfælde synes således asocialiteten at være det primære og småkriminaliteten en følge heraf, i andre tilfælde synes kriminaliteten at være det primære og den asociale levevis det sekundære.

Med hensyn til behandlingen vil det fra samfundets side ofte være lettere at sætte ind overfor den egentlige kriminelle gruppe, der i en yngre alder kommer i forbindelse med myndighederne, fordi disse former for kriminalitet som oftest ytrer sig tidligt. Den småkriminelle gruppe, for hvem kriminaliteten ofte må betragtes som et følgefænomen af den asociale levevis, vil derimod sikkert i længere tid være uden for myndighedernes rækkevidde, idet vagabonderne, så længe de er unge og raske, lettere kan undgå at komme i forbindelse med det offentlige.

Dette giver en yderligere begrundelse for at sætte ind med effektive midler og forholdsregler, når arbejdsanstalterne får lejlighed til at komme i kontakt med disse unge.

Institutionsliv.

Der er i forskellige afsnit redegjort for, i hvilket omfang de undersøgte tidligere har været anbragt i fængsler eller lignende institutioner, på sindssygehospitaler, åndssvageanstalter og på institutioner for børn og unge. Nedenfor har man søgt at give en samlet oversigt over, hvor lang tid ialt de undersøgte har været anbragt i sådanne institutioner, idet man har medregnet samtlige interneringer efter dom og tiltalefrafald m. v., ophold på arbejdsanstalter, afvænningshjem, åndssvageanstalter, sindssygehospitaler, børne- og ungdomshjem. I det store og hele har disse anbringelser været af tvangsmæssig karakter, dog er frivillige indlæggelser på afvænningshjem og sindssygehospitaler også medregnet. I et enkelt tilfælde er et mangeårigt ophold på tuberkulosesanatorium, hvorfra den pågældende direkte er overført til arbejdsanstalt også taget med. Hospitalsophold o. lign. er kun medregnet i det omfang, de er sket i tilknytning til eller under ophold på andre af de nævnte institutioner.

Tabel 61 viser på den ene led det antal år, de undersøgte har tilbragt på arbejdsanstalter, på den anden led det antal år, de har tilbragt på andre institutioner.

Tabel 61. 454 mænd fordelt efter antal år på andre institutioner og antal år på arbejdsanstalt.

Antal år på arbejdsanstalter:	Unders., uden ophold på andre institutioner		Antal år på andre institutioner:			
	Under 1 år	1-4 år	5-9 år	10 år og derover	lait	
Under 1 år.	28	59	37	10	6	140
1-4 år.	31	48	35	15	22	151
5-9	24	23	24	4	1	76
10 år og derover _____	27	29	20	5	4	85
Uoplyst.	-	2	-	-	-	2
lait...	110	161	116	34	33	454
			Relative tal			
Under 1 år.	20	43	26	7	4	100
1-4 år.	20	32	23	10	15	100
5-9	32	30	32	5	1	100
10 år og derover....	31	34	24	6	5	100
Uoplyst.	-	100	-	-	-	100
lait...	24	35	26	8	7	100

Kun ca. en fjerdedel af det samlede antal undersøgte mænd har ikke været anbragt på andre institutioner end på arbejdsanstalt, men der er tilsyneladende ikke nogen tydelig korrelation mellem de to forhold. Der er personer, som hverken har været længe på arbejdsanstalt eller på andre institutioner, og der er andre, som har tilbragt mange år både på arbejdsanstalt og på andre institutioner. Ligeledes er der nogle, der har været mange år på arbejdsanstalt og aldrig eller kun i kort tid på andre institutioner, eller det omvendte kan være tilfældet. Naturligvis kan de forskellige former for frihedsberøvelse i visse tilfælde udelukke hinanden. Man kan jo ikke på samme tid være både i fængsel og på arbejdsanstalt. Dette opvejes imidlertid i de samlede tal ved, at de forskellige ophold i disse tilfælde netop betinger hinanden. Nogle er som nævnt anbragt på arbejdsanstalt, fordi de har været subsistensløse ved løsladelsen efter straf af soningen.

Den næste tabel viser de undersøgte fordelt efter længden af det samlede institutionsliv (herunder også ophold på arbejdsanstalter) og alderen på undersøgelsestidspunktet.

Tabellen viser, at 15 pct. har været mindre end 1 år på institutioner. 32 pct. har tilbragt mellem 1 og 5 år, men lige så mange, 31 pct., har tilbragt over 10 år på de forskellige institutioner. Tabellen viser endvidere, at der nok er en sammenhæng mellem alderen og længden af det samlede institutionsliv, men at denne dog er mindre tydelig, end man måske på forhånd kunne vente. Det ses således, at der inden for *alle* aldersklasser er personer, som har tilbragt over halvdelen af deres liv på forskellige institutioner, f. eks. er der en mand, der endnu ikke er fyldt 20 år, som har tilbragt mellem 10 og 15 år på institution, i dette tilfælde hovedsagelig børneværnsinstitutioner. Det fremgår ligeledes af tabellen, at bortset fra den alleryngste aldersklasse, (som kun består af 3 personer), har en næsten lige stor procentdel af de undersøgte inden for de forskellige aldersklasser tilbragt mindre end $\frac{1}{2}$ år på institution. Selvom der er personer, der trods deres unge alder har tilbragt mange år af deres liv på institutioner, viser tabellen dog, at længden af opholdene gennemsnitlig er noget stigende med alderen. Således har kun 6 pct. af de 20-29 årige mod 50 pct. af dem, der på undersøgelsestidspunktet var over 70 år, tilbragt

Tabel 62. 454 mænd fordelt efter antal år på institutioner og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Samlet institutionsliv :							Uoplyst	lait
	½ år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	6 år og derover		
15-19 år1	-	1	-	1	-	-	-	3
20-29 -3	6	15	6	1	1	-	-	32
30-39 -5	4	19	4	2	-	2	1	37
40-49 -8	7	35	14	11	2	2	-	79
50-59 -9	7	37	31	20	11	13	1	129
60-69 -5	6	26	27	20	9	10	-	103
70 år og derover6	2	13	15	15	9	11	-	71
lait...	37	32	146	97	70	32	38	2	454

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Relative tal							Uoplyst	lait
	Under ½ år	½-1 år	1-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år	20 år og derover		
15-19 år53	-	34		33	-			-100
20-29 -9	19	47	19	3	3	-		-100
30-39 -14	11	51	11	5	-	5	3	100
40-49 -10	9	45	18	14	2	2		-100
50-59 -7	5	29	24	15	9	10	1	100
60-69 -5	6	25	26	19	9	10		-100
70 år og derover8	3	18	21	21	13	16	-	100
lait...	8	7	32	22	16	7	8	0	100

mere end 10 år på institutioner, og dette er naturligvis ikke forbavsende, for i det store og hele må mulighederne for et langt institutionsliv blive større med den stigende alder.

Dette afsnit viser måske mere end noget andet, at det undersøgte klientel som helhed betyder en stor økonomisk belastning for samfundet.

Helbredet.

1. Oplysningerne om den nuværende helbredstilstand.

Som omtalt i indledningen side 19 har undersøgelsesholdet, for så vidt angår anstalterne i gruppe I, søgt kontakt med anstaltens læge for derigennem at få kendskab til de undersøgte helbredstilstand. På nogle anstalter har der foreligget lægejournaler for samtlige indlagte, på andre kun vedrørende et mindretal, og på nogle anstalter fandtes ingen journaler, men man har da ved samtaler med lægen søgt at få oplysninger om de indlagtes helbredstilstand. Endelig har man i en del tilfælde, hvor man har haft kendskab til tidligere indlæggelser, rekvireret udtalelser fra sygehuse og hospitaler.

For anstaltsgruppe II har man for størsteparten (68 pct.) modtaget en erklæring fra anstaltens læge vedrørende de indlagtes nuværende helbredstilstand, arbejdsevne og tidligere alvorlige sygdomme. Hvor lægeerklæringen har manglet, har man dog ad anden vej søgt oplysning om helbredstilstanden. Iait mangler udtalelse fra læge i 54 sager

fra anstaltsgruppe II. Man liavle først til hensigt helt at udelade disse sager af bearbejdelsen, selvom anstaltens ledelse eller socialkontoret havde udtalt sig om de pågældendes helbredstilstand. Imidlertid viste en nærmere sammenligning mellem sagerne med og uden lægeerklæring, at en udeladelse sandsynligvis ville give et skævt billede af de indlagtes helbredstilstand, idet det så ud til, at en del af de indlagte ikke var lægeundersøgt, fordi de på forhånd måtte antages at være legemligt raske, mens andre var lægeundersøgt, fordi de ganske åbenbart var syge. Dette kom særlig tydeligt frem ved en gennemgang af materialet fra en arbejdsanstalt i provinsen, hvorfra der for 19 undersøgte forelå lægeerklæring, for 29 ingen lægeerklæring, men visse oplysninger om helbredet. Af de 19 lægeundersøgte kunne kun 3 (16 pct.) betegnes som legemligt raske, af de 29 derimod formentlig 23 (79 pct.). Lignende iagttagelser kunne gøres med hensyn til et par andre anstalter. Naturligvis kunne demie forskel skyldes, at eventuelle sygdomme ikke var erkendt, når de pågældende ikke var lægeundersøgt. Dette kan dog formentlig kun rent undtagelsesvis tænkes at være tilfældet. Dels har man i undersøgelsen hovedsagelig interesseret sig for sygdomme af alvorligere karakter, og disse må på forhånd antages at være forholdsvis let erkendelige, også for lægfolk, dels har det, når man undersøgte samtlige indlagte på en anstalt, stadig vist sig, at man uanset om oplysningerne helt eller delvis stammede fra lægeerklæringer, overalt fik nogenlunde samme procentdel af syge og raske. Derfor har man også for anstaltsgruppe II medtaget, hvad der forelå oplyst om helbredet i alle sager, uanset om oplysningerne stammede fra lægeerklæringer eller fra andre kilder.

Den følgende tabel giver et overblik over, hvordan den legemlige tilstand for de forskellige grupper var på undersøgelsestidspunktet.

Tabel 63. 454 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og legemligt tilstand.

	Absolutte tal				Ialt	Relative tal				
	Gr. n m.	Gr. II u.	Gr. II	Gr. II		Gr. II m.	Gr. II u.	Gr. II	Gr. II	
Antal unders. uden legemlige sygdomme eller defekter..	106	84	37	121	227	50	45	69	50	50
Antal unders. med legemlige sygdomme eller defekter..	107	103	17	120	227	50	55	31	50	50
Ialt...	213	187	54	241	454	100	100	100	100	100

Som nævnt har man som sygdomme kun medregnet alvorligere lidelser eller defekter, først og fremmest sådanne, der må antages at have erhvervsmæssig betydning. De enkelte sygdomsarter skal nærmere gennemgås nedenfor. At en person er registreret som lidende af en nuværende sygdom eller legemlig defekt betyder ikke, at han er senge-liggende eller fuldstændig uarbejdsdygtig, selvom dette kan være tilfældet. Personer, som trods medfødte deformiteter eller erhvervet invaliditet tidligere har klaret sig godt, men hvis defekt dog har været så øjensynlig og alvorlig, at man ikke har ment at kunne forbigå den, er medregnet. Det gælder f. eks. en mand med klumpfødder, der er uddannet skræder, en mand med træben, der er uddannet bogbinder, o. s. v.

2. Legemlige sygdomme.

Hos 50 pct. af de undersøgte mænd har man, som det fremgår af tabel 63, fundet en aktuell legemlig lidelse eller defekt. Der er ingen forskel med hensyn til forekomsten af sygdomme eller defekter mellem de 2 anstaltsgrupper.

De legemlige sygdomme eller defekter, der er medregnet, grupperer sig i følgende kategorier:

Tabel 64. 227 mænd med nuværende legemlige sygdomme med angivelse af sygdomsgrupper.

Antal undersøgte med legemlig sygdom eller defekt	227
<i>Heraf med:</i>	
a. medicinske sygdomme	86
b. nervesygdomme eller organiske hjernelidelser	52
c. sygdomme i bevægelsesorganerne	77
d. sansedefekter	45
e. andre sygdomme	20

De anførte tal er, som det fremgår, bruttotal, idet en person kan have flere sygdomme og være opført mere end een gang i tabellen.

I det følgende skal de enkelte sygdomsgrupper omtales nærmere.

a. Medicinske sygdomme.

Tabel 65. 86 mænd med medicinske sygdomme med angivelse af diagnoser.

Antal undersøgte med medicinske sygdomme	86
<i>Heraf med:</i>	
Hjertelidelser	23
Asthma	4
Kronisk bronchitis	6
Mavesår	10
Andre mavelidelser	8
Sukkersyge	3
Tuberkulose	5
Nyre- og blærelidelser	8
Kræftlidelser	3
Åreknuder	9
Skinnebessår	15
Andre medicinske sygdomme	9

I alt 86 personer, ca. 19 pct. af det samlede antal undersøgte mænd, har en eller flere medicinske sygdomme. De fordeler sig med 28 fra anstaltsgruppe I og 58 fra gruppe II (henholdsvis 13 og 24 pct.). At der er fundet flest personer med medicinske sygdomme i anstaltsgruppe II, skyldes muligvis, at der er forholdsvis flere ældre i denne gruppe. Af de 5 personer med tuberkulose drejer det sig i 3 tilfælde om patienter, der på undersøgelsestidspunktet er til observation for denne sygdom, medens de 2 andre er ikke-smittefarlige patienter, der indtil for nylig har været indlagt på sanatorium. Angående sukker-sygepatienterne kan man henvise til en nærmere beskrivelse af et enkelt tilfælde, eksem-

pel 5 s. 12 i indledningen. I gruppen „andre medicinske sygdomme" findes bl. a. et par personer, der lider af fedme, er sømand med tilbagevendende malariaanfald og en mand, der har koldbrand i fødderne.

b. Nervesygdomme eller organiske hjernelidelser.

52 personer lider af nervesygdomme eller organiske hjernelidelser. Nogle af disse sygdomme er af lettere art, medens andre har medført tegn på psykisk reduktion eller karakterforandring af alvorligere art. En nærmere beskrivelse af de sidstnævnte tilfælde, som dog også talmæssigt er medregnet i nedenstående tabel, findes i afsnittet om alvorligere sindslidelser.

De 52 personer udgør ca. 11 pct. af de 454 undersøgte mænd, 28 er fra anstaltsgruppe I, 24 fra anstaltsgruppe II.

Vedrørende karakteren af de enkelte sygdomme kan det bemærkes, at følgerne efter hjerneblødning i de fleste tilfælde har været lammelser af mere eller mindre udbredt karakter. Hovedtraumerne har enten været alvorligere hjernerystelser eller kraniebrud og følgerne har været hovedpine- og svimmelhedsanfald, nedsat alkoholtolerans, muligvis hukommelsessvækkelse og i enkelte tilfælde, som ikke skal omtales nærmere i dette afsnit, har traumerne tilsyneladende medført demenstilstande eller karakterforandringer.

Tabel 66. 52 mænd med nervesygdomme eller organiske hjernelidelser med angivelse af lidelsernes art.

Antal undersøgte med nervesygdomme eller organiske hjernelidelser.	52
<i>Heraf med:</i>	
Følger efter hjerneblødning	8
Følger efter hovedtraume	13
Nervebetændelser	4
Lammelser, kramper og gangforstyrrelser uden oplyst årsag	5
Paralysis agitans (rystelammelse)	3
Sclerosis disseminata (rygmarvssygdom)	1
Epilepsi	13
Encephalitis chion	5

Nervebetændelsen har i de 3 af de 4 tilfælde sandsynligvis været en følge af overdreven spiritusnydelse.

3 personer lider af lammelser, 1 af krampetilfælde og 1 af gangforstyrrelser. Af de 3 er 1 født med lammelser i hele den ene side af kroppen, 1 er lam i begge ben, i begge tilfælde er årsagen uoplyst. Endelig lider 1 person af lammelser, der nærmest synes at være af funktionel karakter. Sygdomsbilledet er uhyre kompliceret og tilfældet vanskeligt at rubricere, men omtales nærmere i kapitlet om personlighedsafvigelse (eks. 71, s. 130). 1 person lider af krampe tilfælde, hvis oprindelse man ikke har været i stand til at trænge til bunds i; det samme gælder for den sidste, som lider af gangforstyrrelser, der dog muligvis er følger efter syfilis.

Endelig er der 1 tilfælde af disseminerende sclerose.

28) Det drejer sig om en 27-årig landarbejder, der har klaret sig nogenlunde, til han 24 år gl. blev uvenner med sin familie og flyttede hjemmefra. Blev kort efter indlagt for første gang på arbejdsanstalt, herfra udskrevet til plads, klarede sig nogen tid, til han blev arbejdsløs på grund af lammelse af højre arm. Genindlagt på arbejdsanstalt og herfra overført til neuromedicinsk afdeling, hvorfra oplyses, at det drejer sig om en begyndende disseminerende sclerose (sclerosis disseminata incipiens. Inferioritas. Myopia ex-civa o. u.).

Med hensyn til epilepsi- og encephalitistilfældene vil disse blive omtalt nærmere under afsnittet om alvorligere sindslidelser.

c. Sygdomme i bevægelsesorganerne.

77 (17 pct.) har lidelser, der for de flestes vedkommende er lokaliseret til arme og ben og i større eller mindre grad hindrer deres bevægelsesfrihed. De 43 af disse stammer fra gruppe I (20 pct. af denne gruppe), kun de 34 fra gruppe II (14 pct.). De fordeler sig således:

Tabel 67. 77 mænd med sygdomme i bevægelsesorganerne med angivelse af sygdommens art.

Antal undersøgte med sygdomme i bevægelsesorganerne	77
<i>Heraf med:</i>	
Vanførhed	5
Invaliditet	43
Gigt og ischias.	33

Af de 5 vanføre er de 2 født med klumpfødder, de har begge gennemgået operation, der dog kun har haft begrænset virkning. 2 er født med uudviklede eller fejludviklede hænder, og 1 har en medfødt rygskade.

43 er betegnet som invalider. Af disse har 7 fået amputeret et eller begge ben efter ulykkestilfælde eller forfrysninger. 6 har mistet en eller flere tæer, og 2 har mistet fingrene ved ulykkestilfælde. I 15 tilfælde har der været tale om alvorlige benbeskadigelser, og 3 har fået hænder eller arme læderet. 7 personer har ryg- eller hofte lidelser, det drejer sig bl. a. om skævræggethed efter engelsk syge eller børnelammelse. Endelig har 3 betydelig bevægelsesindskrænkning, 1 efter ulykkestilfælde og 2 efter engelsk syge.

Yderligere er der en del, som er stærkt hæmmet af gigt eller ischias. Man har her kun medregnet dem, hos hvem denne lidelse er så alvorlig, at den må formodes at virke hindrende på deres arbejdssevne.

d. Sansedefekter.

Tabel 68. 45 mænd med sansedefekter med angivelse af defekternes art.

Antal undersøgte med sansedefekter.	45
<i>Heraf med:</i>	
Nedsat eller manglende hørelse.	23
Nedsat eller manglende syn.	20
Talevanskeligheder.	5

45 personer (10 pct.) lider af en eller flere sansedefekter. Der er ikke i tabellen medregnet lettere tilfælde af tunghørhed eller nedsat synsevne, men kun stærkt tunghøre, og personer, hvis syn er så dårligt, at briller ikke kan afhjælpe skaden. Talevanskeligheder i form af stærk stammen er fundet i 5 tilfælde.

I anstaltsgruppe II findes der en døvstum mand. Han er uddannet skomager, har haft en lille selvstændig virksomhed, men er senere begyndt at drikke. Da drikkeriet tog overhånd, har han ikke kunnet klare sig erhvervsmæssigt og blev derfor indlagt på arbejdsanstalt.

e. *Andre sygdomme.*

Tabel 69. 20 mænd med »andre« sygdomme med angivelse af sygdommens art.

Antal undersøgte mænd med „andre“ sygdomme.	20
<i>Heraf med:</i>	
Syfilis	1
Brok	9
Excem	5
Andre lidelser.	6

Kun en enkelt mand 'lavde syfilis på undersøgelsestidspunktet. Broklidelser og excem er fundet i nogle tilfælde, dog skal bemærkes, at man også her kun har medregnet de tilfælde, hvor lidelsen må formodes at have været medvirkende til i hvert fald periodevis nedsættelse af arbejdsevnen. Under „andre lidelser“ er opført 6, som lider under følger efter ulykkestilfælde, rygskeer o. lign., der ikke kan betegnes som egentlig invaliditet, men dog påvirker de pågældendes arbejdsevne.

3. *Legemlige sygdomme og alderen få undersøgelsestidspunktet.*

Den almindelige helbredstilstand er til en vis grad afhængig af alderen, idet visse sygdomme som regel først optræder, når individet kommer op i årene. Man har derfor undersøgt forholdet mellem de undersøgtes alder og helbredstilstand. Tabel 70 viser antallet af personer med legemlige sygdomme inden for hver aldersklasse. Der viser sig at være en mindre nær sammenhæng mellem alder og helbredstilstand, end man måske på forhånd kunne vente. Ganske vist har aldersklassen 30—39 år færrest syge (27 pct.), men til gengæld har de ældste og de yngste næsten samme procentdel syge (omtrent 45 pct.). Dette lader sig vel forklare, når man erindrer, at sygdom ikke sjældent kan være indlæggelsesårsag, også for de yngre, og at der blandt de ældre aldersklasser findes en del raske gamle, hvis ophold på anstalten simpelthen skyldes, at de ikke opfylder betingelserne for at få aldersrente.

Tabel 70. 227 mænd med nuværende legemlig sygdom fordelt efter anstaltsgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet :	Absolutte tal			Relativt antal undersøgte i aldersklassen		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
15—19 år						
20—29	10	5	15	53	39	47
30—39	6	4	10	27	27	27
40—49	20	20	40	53	49	51
50—59	39	25	64	52	48	50
60—69	25	41	66	68	62	64
70 år og derover	7	25	32	39	47	45
lait...	107	120	227	50	50	50

4. Overståede sygdomme.

Gennemgangen af de enkelte tilfælde har vist, at alvorligere legemlige sygdomme på et eller andet tidspunkt kan have været medvirkende årsag til en persons sociale deroute, idet vedkommende under sygdommen har mistet sit arbejde, er kommet bagud med sit kontingent til fagforening og sygekasse og siden ikke har kunnet komme igang igen, selv efter at han er blevet rask. Derfor er det også af betydning at få undersøgt, hvor mange af de indlagte der tidligere har haft alvorligere, nu overståede sygdomme.

Af tabel 63 fremgik, at 227 personer på undersøgelsestidspunktet ikke havde legemlige sygdomme. Af disse 227 har imidlertid de 88 (19 pct. af det samlede antal undersøgte mænd) tidligere lidt af en eller flere af de i nedenstående tabel 71 angivne sygdomme. Kun sygdomme, der har været af en så alvorlig karakter, at det kan have haft betydning for de pågældendes arbejdsevne og derigennem muligvis for den sociale stilling, er taget i betragtning.

Tabel 71. 88 mænd uden nuværende, men med overstået legemlige sygdomme med angivelse af sygdomsgrupper.

	Gr. I	Gr. II	lait
Antal undersøgte uden nuværende, men med overståede sygdomme	45	43	88
<i>Heraf med:</i>			
Medicinske sygdomme	19	25	44
Tuberkulose	4	1	5
Nervesygdomme	22	8	30
Invaliditet	2	5	7
Brok	6	9	15
Sansedefekter	1	-	1
Excem.	-	1	1

Om karakteren af de overståede sygdomme kan følgende oplyses:

Tidligere, nu overståede nervesygdomme har man fundet hos nogle undersøgte, der har været udsat for alvorligere hovedtraumer (hjernerystelse eller kraniebrud), som dog angivelig ikke på undersøgelsestidspunktet har været til alvorligere gene, samt hos nogle, som har lidt af polyneuritis (en nervebetændelse der i disse tilfælde skyldes overdreven alkoholnydelse).

Den med en overstået sansedefekt opførte person er en mand, der i næsten $\frac{1}{2}$ år har været blind på grund af øjenbetændelse.

Under tidligere invaliditet er medregnet gigt, ischiastilfælde og ulykkestilfælde, der har medført månedlange hospitalsophold, f.eks. på grund af komplicerede benbrud, bækkenbrud o. lign, men hvor der tilsyneladende ikke foreligger alvorlige eftervirkninger. Endelig havde 15 været indlagt en eller flere gange til operation for brok.

Kønssygdomme har man ikke medregnet i denne oversigt over tidligere sygdomme, da man først og fremmest har interesseret sig for sygdomme, der kan have haft væsentlig betydning for den pågældendes erhvervsmuligheder og arbejdsevne. Af de foreliggende oplysninger fra de undersøgte selv og af de lægeundersøgelser, der foretages på anstaltene med det hovedformål at konstatere smitsomme sygdomme, f. eks. tuberkulose og veneriske sygdomme, fremgår det imidlertid, at af anstaltsgruppe I har 44 mænd en eller flere gange

haft gonorrhoe (21 pct.), og 19 har haft syfilis (9 pct.). Ialt drejer det sig om 52 personer fra gruppe I (24 pct.), idet 11 oåde har haft gonorrhoe og syfilis. I anstaltsgruppe II har 18 mænd haft gonorrhoe (8 pct.), 9 har haft syfilis (4 pct.), ialt 27 personer (11 pct.). Den store forskel mellem anstaltsgrupperne kan skyldes, at oplysningerne fra anstaltsgruppe II er dårligere, men måske også at kønssygdommene ikke har været så udbredt på landet som i byerne. Til sammenligning kan anføres, at den tidligere omtalte undersøgelse af 335 fanger i Vridsløselille¹⁾, viser, at 28 pct. havde haft kønssygdom, det relative tal for forekomsten af kønssygdomme blandt 2 915 landssvigere²⁾ var noget lavere.

Man skal her give et par eksempler på personer, for hvem legemlige sygdomme synes at have haft betydning for levnedsløbet.

29) 54-årig ugift maskinarbejder, indlagt på arbejdsanstalt 1949. Han er født udenfor ægteskab og blev som spæd anbragt i pleje hos håndværker i provinsen, blev opdraget som eneste barn og angiver, at han nærmest blev forkælet. Efter konfirmationen kom han i maskinlære, blev udlært og aftjente derefter sin værnepligt. Under soldatertiden fik han lungehindebetændelse, derefter tuberkulose, han var da 21 år gl. Han var hyppigt indlagt på sanatorium og fik en månedlig erstatning fra militæret, til han var 29 år gl. Erstatningen blev da frataget ham på grund af en straf for betleri. Efter den tid har han hovedsagelig været indlagt på forskellige arbejdsanstalter, som regel på sygeafdelingerne, hvorfra han dog er bortgået eller udskrevet og indtil næste indlæggelse har vagabonderet, handlet med blade o. lign. Han har yderligere været indlagt på mange forskellige sygehuse for mavelidelse, skal være blevet opereret 2 gange, fået indsats ny mavemund. I 1948 oplyses fra socialakterne, at han lider af tuberkulose, i 1949 oplyser Sundholm ifølge lægeerklæring, at han lider af en mavelidelse, så han næsten ikke kan holde maden i sig. Januar 1950 indlagt på Rigshospitalets kirurgiske afdeling. Fra Rigsregistraturen er oplyst, at han fra 1941—45 er blevet idømt 10 hæftestrafte for beruselse. Han angiver, at han begyndte at drikke i 19 års alderen, da han blev svend, skal tit have drukket på grund af mavesmerter.

30) 39-årig ugift arbejdsmand, indlagt på arbejdsanstalt 1950. Født udenfor ægteskab, adopteret af håndværkerfamilie, der havde endnu et adoptivbarn. Efter skolen arbejdede hos faderen til dennes død, obs. var da 26 år. Boede hos moderen i 4 år. Da hun døde, arvede han og søsterens mand forretningen, men efter uenighed med svogeren trak han sig ud af det og fik arbejde hos en købmand. Hans spiritusforbrug, som var stort i 20 års alderen, blev forøget ved dette arbejde. I 1942 afsonede obs. 5 mdr.s fængsel for i fuldskab at have drillet nogle tyske soldater. Kort efter rejste han til Tyskland som civilarbejder. Her fik han byld på foden, og blev på grund af blodforgiftning indlagt på hospital og opereret. Han tog tilbage til provinsen og havde forskelligt løst arbejde, men angiver, at han stadigvæk havde vrøvl med den opererede fod, hvor der dannede sig fodvorter, så han næsten ikke kunne gå. Han var en del arbejdsløs og havde kun logi hos kammerater. Til sidst meldte han sig på arbejdsanstalt, angivelig på grund af den dårlige fod, som ikke var blevet behandlet, da han ikke var i sygekasse.

Det sidste tilfælde er trukket frem, fordi det viser, at en i og for sig banal lidelse kan antage en så alvorlig karakter, at den virker hindrende på den pågældendes arbejdsevne og førlighed.

Hvis man vil forsøge at danne sig et skøn over de legemlige sygdommes betydning ved at sammenlægge tallene for dem, som på undersøgelsestidspunktet led af en eller anden sygdom eller defekt, 227 mænd, og dem, som nu er legemligt raske, men tidligere har gennemgået en alvorligere sygdom, 88 mænd, når man til det resultat, at 315 af de 454 undersøgte (70 pct.) på et eller andet tidspunkt har haft alvorligere legemlig sygdom, invaliditet eller sansedefekt, som *kan* have spillet en rolle for deres sociale og erhvervmæssige muligheder. Dette er naturligvis ikke ensbetydende med, at legemlige sygdomme i alle disse tilfælde har haft direkte betydning for de pågældendes sociale deroute og efterfølgende anstaltsanbringelse. Blandt de personer, der var syge på undersøgelsestids-

¹⁾ op. cit. p. 63.

²⁾ op. cit. p. 44.

punktet, kan der nemlig have været nogle, hvis lidelse først er opstået under deres ophold på arbejdsanstalten og blandt dem, der tidligere har haft alvorlig sygdom, andre, for hvem sygdommen ikke har haft betydning for deres sociale tilbagegang. Materialet giver ingen muligheder for at angive det nøjagtige antal personer, hos hvem der er en direkte forbindelse mellem sygdom og deroute. I enkelte tilfælde kan en sådan sammenhæng konstateres, men tidspunkterne for sygdomsudbruddene — særlig for så vidt angår de overståede sygdomme — er i mange tilfælde uoplyste.

Adell og Jonsson (cit. efter Inghe) fandt ved undersøgelsen af løsdrivere i Sverige, at kun 38 pct. af disse i 1938 var helt fri for sygdom eller defekter. Ved Inghes egen undersøgelse over svenske forsømmelige forsørgere og mandlige understøttede¹⁾ fandtes blandt de førstnævnte 55 pct. legemligt helt raske, blandt de sidstnævnte kun 12 pct.

Af det danske materiale bliver det 30 pct., hos hvem man hverken nu eller tidligere har fundet alvorligere sygdomme.

Det ville være af stor interesse, hvis man kunne sammenligne det fundne resultat med resultatet af det socialpolitiske udvalgs undersøgelse af langvarigt kommune- og fattighjælpsunderstøttede²⁾, men på grund af den forskellige undersøgelsesteknik og definition på legemligt syge personer lader dette sig ikke gøre.

Når Teilmann anfører, at 72 pct. af de 432 undersøgte mænd havde en legemlig sygdom, kan dette ikke sammenlignes med anstaltsklientellets 50 pct. legemligt syge. Dels hviler Teilmanns redegørelse hovedsagelig på meget grundige lægelige undersøgelser i hvert enkelt tilfælde, dels er samtlige sygdomme eller defekter, uanset deres socialt relevante betydning medregnet.

Alt i alt må det dog siges, at det undersøgte arbejdsanstaltsklientel er stærkt belastet med legemlige sygdomme. Sygdom har næppe særlig hyppigt været den eneste årsag til indlæggelsen på arbejdsanstalt, men har utvivlsomt i mange tilfælde været medvirkende til den sociale deroute.

Psyiske forhold.

1. Psykiatriske undersøgelser.

For planlæggelsen af det fremtidige behandlingsarbejde er det af lige så stor vigtighed at kende de undersøgte personers psykiske som deres legemlige tilstand, idet mulighederne for behandling og resocialisering — bl. a. på grund af de ringere helbredelsesmuligheder — måske i langt højere grad kan afhænge af de pågældendes belastning med psykiske defekter som sindssygdom, åndssvaghed o. lign. end af deres legemlige helbreds-tilstand.

Som tidligere omtalt har den ved undersøgelsen beskæftigede psykolog givet en beskrivelse af hver enkelt af de indlagtes psykiske tilstand. I tilfælde, hvor der blev fundet tegn på unormale psykiske forhold, er det af psykologen foreslået, at der yderligere blev foretaget en psykiatrisk undersøgelse. I en del tilfælde havde de pågældende dog været indlagt på psykiatrisk afdeling eller sindssygehospital så kort tid inden, at man ikke fandt det påkrævet at foretage en ny psykiatrisk undersøgelse. I stedet indhentes oplysninger fra det pågældende hospital. Ved en prøvebearbejdelse af de 20 første sager,

¹⁾ op. cit. p. 16.

²⁾ Karl Teilmann: „Socialmedicinske undersøgelser over legemlig sygdom og offentlig hjælp“. Undersøgelser over forekomst og trangsmæssig betydning af legemlige sygdomme hos langvarigt kommune- og fattighjælpsunderstøttede. Udarbejdet for Det socialpolitiske udvalg under socialministeriet. 1954.

hvoraf samtlige blev underkastet psykiatrisk undersøgelse, uanset om undersøgelsesholdet havde anbefalet det eller ej, fremgik det, at psykologen ikke i noget tilfælde havde undladt at anbefale en psykiatrisk undersøgelse, hvor den var nødvendig. Man mente det derefter forsvarligt at ændre fremgangsmåden således, at alle åbenbare psykiske afvigelser og alle tvivlstilfælde blev anbefalet til psykiatrisk undersøgelse. Hermed mener man at have undgået at overse alvorligere, psykiske lidelser; 2 har dog nægtet at tale med psykiateren, og i 8 tilfælde har man måttet opgive at gennemføre en ønsket psykiatrisk undersøgelse, fordi de pågældende havde forladt anstalten inden undersøgelsen kunne finde sted. 6 er af samme grund ikke blevet undersøgt af psykologen, men kun af socialrådgiveren.

Tabel 72. 454 mænd fordelt efter tidspunkt for eventuel psykiatrisk undersøgelse og efter anstaltsgrupper.

		Absolutte tal.			
	Psyk. undersøgt såvel på udval- gets foranledn. som tidligere	Psyk. undersøgt på udvalgets foranledning	S	Ikke psyk. undersøgt	—
Sundholm	8	23	30	30	91
Gruppe I iøvrigt	8	28	29	57	122
Gruppe I ialt...	16	51	59	87	213
Århus arbejdsanstalt	3	13	-	9	25
Gruppe II iøvrigt	-	-	11	205	216
Gruppe II ialt...	3	13	11	214	241
Ialt...	19	64	70	301	454
		Relative tal.			
Sundholm	9	25	33	33	100
Gruppe I iøvrigt	6	23	24	47	100
Gruppe I ialt...	7	24	28	41	100
Århus arbejdsanstalt	12	52	-	36	100
Gruppe II iøvrigt	-	-	5	95	100
Gruppe II ialt...	1	5	5	89	100
Ialt...	4	14	16	66	100

Tabellen viser, at ca. 60 pct. af de undersøgte i anstaltsgruppe I på et eller andet tidspunkt har været underkastet psykiatrisk undersøgelse, mens det samme kun gælder for 11 pct. af materialet fra anstaltsgruppe II. 64 pct. af de indlagte på Århus arbejdsanstalt har været undersøgt af sociallæge Kjærns.

67 af de undersøgte i gruppe I (31 pct.) er undersøgt af anstaltsudvalgets psykiatere. 16 af de 67 har desuden tidligere været underkastet anden psykiatrisk undersøgelse. Næsten lige mange fra Sundholm og fra provinsanstalterne i gruppe I har været undersøgt på anstaltsudvalgets foranledning, men der er relativt flere fra Sundholm, der tidligere har været psykiatrisk undersøgt, således at ialt kun en trediedel af de indlagte fra Sundholm efter det oplyste aldrig er blevet psykiatrisk undersøgt mod næsten halvdele af de indlagte fra provinsanstalterne (gr. II øvr.). Dette kan muligvis skyldes, at oplys-

ningerne om tidligere psykiatriske undersøgelser er bedre for Sundholms vedkommende end for provinsanstaltnernes, idet man for gruppe I har gennemgået kartotekerne på de psykiatriske afdelinger i København og Frederiksberg samt på Set. Hans hospital, mens man ikke har foretaget en sådan systematisk gennemgang af kartotekerne på statens sindssygehospitalet, men kun har søgt oplysninger om den psykiatriske diagnose i de tilfælde, hvor man gennem undersøgelsen har haft kendskab til tidligere indlæggelser. Dog er, som nævnt i indledningen, socialministeriets kartotek over patienter på sindssygehospitalet, der omfatter alle, der er indlagt som sindssyge for statens regning, gennemset for begge anstaltsgrupper vedkommende.

Det kan dog også tænkes, at årsagen til, at man finder flere psykiatriske undersøgte på Sundholm end på provinsanstaltnerne, er, at Sundholm på grund af sin beliggenhed og lettere adgang til speciallæger — i dette tilfælde de psykiatriske afdelinger — oftere end provinsanstaltnerne lader personer, som frembyder særlige ejendommeligheder i deres adfærd, indlægge til psykiatriske observation.

Retslige mentalerklæringer foreligger efter de fremkomne oplysninger for 26 af de 213 undersøgte i gruppe I. Man har dog kun indhentet straffeakter i de tilfælde, hvor det af Rigsregistraturen fremgik, eller det på anden måde var oplyst, at pågældende tidligere var blevet mentalundersøgt under en retssag.

2. Alvorligere "psykiske lidelser.

Af de 213 mandlige undersøgte i gruppe I led 59 (28 pct.) på undersøgelsestidspunktet af egentlige sindssygdomme, epilepsi, psykogene sindslidelser, nervøse lidelser og nervelidelser med psykiske symptomer (hovedsageligt organiske hjernelidelser). For anstaltsgruppe II foreligger der ikke tilstrækkelige oplysninger om den psykiske tilstand til, at disse har kunnet bearbejdes. En undtagelse danner dog materialet fra arbejdsanstalten i Århus, hvor sociallæge Kjems har undersøgt de fleste af de på arbejdsanstalten indlagte personer.

Tabel 73. 70 mænd med alvorligere psykiske lidelser fordelt efter diagnoser (Gruppe I og Århus arbejdsanstalt).

	Gr. I	Århus
laik antal undersøgte	213	25
<i>Heraf med:</i>		
a. Schizofreni	6	-
b. Dementia paralytica	1	-
c. Dementia alcoholica	12	3
d. Dementia senilis et arteriosclerotica	18	1
e. Epilepsia	5	1
f. Organiske hjernelidelser	5	2
g. Psykogen sindslidelse	3	1
h. Nervøs lidelse	7	2
i. Narcomania	1	1
j. Formodet sindssygdom	1	
laik med psykiske lidelser	59	11
Relativt antal undersøgte med psykiske lidelser	28	44

Af hensyn til de psykiske forholds betydning for karakteriseringen af klientellet skal man i det følgende gennemgå eksempler hentet fra gruppe I på undersøgte med forskellige sindslidelser.

a. Schizofreni.

6 personer er fundet lidende af schizofreni, de 4 på Sundholm, de 2 på provinsanstalterne. De 2 har inden anbringelse på arbejdsanstalten været indlagt på psykiatrisk afdeling og sindssygehospital, de 4 derimod har aldrig været hospitalsindlagt for psykiske lidelser. Den ene af dem er efter undersøgelsen anbragt på Set. Hans hospital.

31) 51-årig bager, har arbejdet ved sit fag i 31 år. I 1947 (48 år gl.) bliver han separeret fra konen. Der er 3 børn i ægteskabet. Socialkontoret oplyser, at familien da i flere år har boet i kommunens husvildeafdeling. Han har en overgang været indlagt på arbejdsanstalt som forsømmelig forsørger, og han karakteriseres af socialkontoret som „ærkekvarulant og dranker“. Efter separationen skal han have boet hos forskellige bekendte i København, og i 1949 bliver han indlagt på arbejdsanstalt efter afsoning af bøde for gadeuorden. Da man på anstalten finder, at han „er noget til en side“, bliver han indlagt på anstaltens sygehus, og man udbeder sig en udtalelse om lians mentale tilstand. Der udtales herfra, at han „ikke har røbet nogen mentale forstyrrelser. Haner noget sars, teatralisk, føler sig forurettet og er meget bitter på sin tidligere hustru, mod hvem han retter de kraftigste beskyldninger. Han har været skikkelig og fredsommelig under opholdet på sygehuset. Han ville ikke indrømme nogen trang til overdreven spiritusnydelse“.

Den psykiatriske undersøgelse, der er foretaget af anstaltsudvalgets psykiater, foregår under lidt særprægede omstændigheder, da pågældende nægter at gå med op i undersøgelsesrummet, men det lykkes psykiateren at overtale ham til at spadserer en tur på terrænet. Han trækker her, ligesom ved samtalerne med socialrådgiver og psykolog talrige papirruller frem. Indholdet er en blanding af barokke tegninger, citater af såvel poesi som prosa, udfald mod diverse myndigheder, og ret pauvre rimerier af eget fabrikat. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han under samtalen er „klar og orienteret, men på ingen måde samlet, springer fra det ene emne til det andet, uden at man kan følge hans associationer, disse er dog ikke lydligt betingede han er fuld af paranoide forestillinger om forfølgelse fra alle tænkelige myndigheder og kendte personer han virker i det hele ret betydelig dement, og lidelsen må skønnes at have været i talrige år . . . virker ikke under samtalen hallucineret“. Diagnosen er schizofrenia paranoides vø tus. Fra arbejdsanstalten bliver han 4 dage efter denne undersøgelse overført til psykiatrisk afdeling, og derfra til Set. Hans hospital. Diagnosen derfra er den samme.

32) 58-årig mand, der har været indlagt på arbejdsanstalt i provinsen i 7 år, har heller ikke tidligere været psykiatrisk undersøgt. Det har ikke været muligt at få oplysninger udefra om patientens tidligere liv, og patienten selv har heller ikke været i stand til at give oplysninger. Inspektøren på anstalten fortæller, at patienten pludselig en dag ringede på porten, og på spørgsmål om, hvad han ønskede, svarede han: „Jeg vil ind“. Det mentes, at han tidligere havde opholdt sig på en gård, hvor han blev udnyttet på det groveste. Han sov i en lade og fik ca. 1 kr. om ugen. Han udfører på arbejdsanstalten intet arbejde af betydning, men er flink og skikkelig, har dog en del besynderlige manerer og ceremonier, f. eks. står han, inden han skal spise, i et ganske bestemt hjørne af gården, til de andre er gået ind i spisesalen, derefter skal han på toilettet, og først, når alle de andre har forladt spisesalen, går han ind og spiser. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han „for det meste overhovedet ikke svarer på spørgsmål, og når han endelig svarer, er der en meget lang latensid, men man har indtryk af, at han opfatter spørgsmålene. Af og til går han ganske vist i stå og stirrer hen for sig i længere tid, det lykkes dog at blive klar over, at han er fuldstændig orienteret i tid og sted og egne data han virker ikke under samtalen hallucineret“. Diagnosen er schizofrenia vetus?

33) Den tredje, aldrig tidligere psykiatrisk undersøgte person er den side 12, eks. 4, omtalte skomager. Oplysningerne om hans tidligere liv er sparsomme, men det fremgår dog som nævnt, at han er udlært håndskomager, og har arbejdet ca. 1 år ved faget, men siden har han kun haft tilfældigt ufaglært arbejde. Han var første gang på arbejdsanstalt i 20-års alderen. Han skal siden have vagabonderet i hele landet, men den meste tid opholdt sig på forskellige Evrbejdsanstalter, og han skal 1 år have ligget på sanatorium på grund af tuberkulose. Han fastholder, at han er kommet fra faget på grund af maskinernes indførelse. Han angiver

ved forskellige samtaler, at han ikke kan huske længere tilbage i tiden end 10 år. Han erkender dog senere, at der ikke egentlig er noget i vejen med hukommelsen, men at han blot mener, at sådanne „afhøringer“ ikke bør gå længere tilbage i tiden end 10 år. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at „det mest påfaldende ved ham er hans følelsesfladhed, alt omtales på ganske unuanceret måde : hans seksuelle forhold (har angiveligt aldrig haft lyst til seksuelt samkvem), arbejde, vagabondage, ensomhed. Han virker ikke hallucineret eller paranoid . . . en indesluttet særling, der er gået i stå, er ganske uden følelsesmæssige reaktioner. Konklusion: en stærkt schizoid person. Det drejer sig antagelig om en dementia simplex i ungdommen, og denne er defektlægt“.

34) Den fjerde person er en 46-årig matros, der sejlede til sit 20. år og derefter arbejdede som køkkenkarl i ca. 10 år til omkring 1930, da han første gang fik socialhjælp. Siden da har han boet på forskellige herberger og levet af denne hjælp. I 1936 indstilledes han til stiftelsesforsorg, da man mente, at han snarere var arbejdsuduelig end arbejdsuvillig. Han fik dog videre kontant hjælp og boede på arbejderhjem til juli 1939, da forstanderen ikke længere ville have ham, fordi han var vanskelig at omgås, og man fra kvarterets beboere havde modtaget klager over, at han efterstræbte småpiger. Han blev derefter indlagt på arbejdsanstalt, hvor han siden har været. Kort efter indlæggelsen blev han overført til anstaltens sygehus til mentalobservation. Der udtales herfra, at han gør et stillestående, sløvt, noget imbecilt indtryk, men er skikkelig og godmodig. Af den nu foretagne psykiatriske undersøgelse fremgår, at han ved undersøgelsen er „klar, nogenlunde samlet, i store træk orienteret, kender egne data. Han er venlig og godmodig, flad af stemning, stillestående, affektløs, tilsyneladende ganske uden perspektiv og fremdrift. Betjener sig af ganske stereotype vendinger og gentager ustandselig de samme sætninger, nærmest persevererende . . . virker ikke hallucineret, har ingen særlige manerer . . . Den sandsynligste diagnose må formentlig være schizofrenia vetus, muligvis defekthelet.

35) Af de to, som tidligere har været indlagt på sindssygehospitaler, er den ene en 52-årig ugift arbejdsmand, der er født udenfor ægteskab, opdraget i provinsen hos moderen, der har ernæret sig som vaskokone. Hans højre hånd har fra fødslen været defekt, idet der af fingre kun findes en lille tommelfinger og ansats til lillefinger. Efter konfirmationen har han i et par år haft pladser på gårde, siden har han haft noget løst arbejde, skiftevis boet hos moderen og vagabonderet. 37 år gl. (1934) er han første gang på arbejdsanstalt. Han udeblev efter 2 års forløb og vagabonderede atter. Et par år efter indlagt på anden arbejdsanstalt, hvorfra han på grund af uro og forfølgelsesforestillinger blev overført til sindssygehospital, udskrevet efter 1 md.s forløb. Diagnosen herfra var alcoholismus chronicus, dementia alcoholica 1. gr. Efter endnu et par års forløb blev han i 1940 efter at have levet i København uden fast bopæl indlagt på arbejdsanstalt, hvor han siden har været. Han oplyser selv, at han indtil sit 20. år har lidt af krampeanfald, men efter hans vage beskrivelse kan man ikke få nærmere hold herpå. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han er „klar og orienteret i egne data, tid og sted, omend tiden angives om den sidste tirsdag i den 6. måned og årstallet som 19¹/₂. I samtalebegyndelse frembyder han ikke noget påfaldende, men meget snart kommer han ind på sine forestillinger om de forskellige misgerninger og er nu næsten ikke til at standse. (Hermed hentydes til, at han mener, at det offentlige er på nakken af ham. Justitsministeriet skal han derimod have et godt forhold til, idet det skal have givet ham tilladelse til at lukke alle banker i Næstved og tage alle bankbøgerne, som han nu opbevarer på anstalten o. s. v.). Han er umulig at aflede, loquax, persevererende, gestikulerende, grimacerende. Hans paranoide forestillinger er løse og ret ulogisk sammenkædet. Som beskrevet betjener han sig af adskillige neologismer („i en bank fået udleveret 2 kvitteringer fra Skamlingsbanken“) . . . har ikke antydning af sygdomserkendelse . . . virker ikke hallucineret, men har forskellige manerer . . . virker en hel del dement . . . den sandsynligste diagnose bliver nu: schizofrenia paranoides, (og under hensyntagen til diagnosen fra 1940) alc. chron. (regnet fra hans begyndende anstaltskarriere)“.

36) Den anden, der også tidligere har været på sindssygehospital, er en 44-årig ugift arbejdsmand, der er født udenfor ægteskab, opdraget hos moderen. Han har haft forskelligt løst arbejde, boet hjemme til sit 28. år, omkring 1934, derefter i smålejligheder på Christianshavn. Fra 1933 har han været i forbindelse med socialkontoret, der i 1934 udtaler, at han gør indtryk af at være sindssyg. Man foresøger forgæves at få ham til at gå til læge. Han bliver i 1945 indstillet til stiftelsesforsorg. Han har boet i en lille lejlighed, som han på det tidspunkt mister, da huset bliver nedrevet. Han opbeholder dog stadig den kontante hjælp, men bor rundt om på herberger, vagabonderer i København og omegn, udelukkes til sidst fra herbergerne på grund af urenlighed og indlægges 1948 som subsistensløs på

arbejdsanstalt, overflyttes herfra **til** psykiatrisk afdeling, hvorfra udtales, at han er meget paranoid og fuld af vrangforestillinger, og diagnosen er schizofrenia vetus. Overføres til Set. Hans hospital. Derfra udtales, at han har et fast sammentømret paranoidt system, gående ud på, at han i mange år er blevet forfulgt af politiet ved hjælp af tale- og s tøj apparater. Diagnosen er schizofrenia vetus, alc. chron., miseries. Da han er utilfreds med opholdet på sindssygehospitalet, som han betragter som et fængsel, og da han længes tilbage til Sundholm, tilbageføres han efter 1 md.s forløb efter eget ønske.

Disse 6 personer har i deres tidligere livsførelse visse fællestræk. De har vagabonderet, nogle har i årevis levet af socialhjælp, man har fundet dem aparte og til dels uarbejdsdygtige, men de har dog hutlet sig igennem, indtil de en dag, sommetider ved en ren tilfældighed, som for eksempel efter bødefafsoning, bliver anbragt på en arbejdsanstalt. Om man fra anstaltens side har foretaget sig videre synes at afhænge af, på hvilken måde deres opførsel afviger fra det almindeligt kendte. Er de stiltfærdige og skikkelige, kan de gå rundt i årevis, uden at der gribes ind fra nogen side, selvom de har sære manerer, ceremonier o. s. v. Er de opfarende, udskældende og voldsomme, vil man være mere tilbøjelig til at få dem undersøgt; og fjernet.

b. Dementia faralytica.

Kun i et enkelt tilfælde har man ment at turde betegne den psykiske lidelse som en dementia paralytica (syfilitisk hjernelidelse).

37) Det drejer sig om en 51-årig ugift landarbejder, der 20 år gammel, 1918, skal have haft syfilis. Omkring dette tidspunkt sejlede ha:i som kullempere i udenrigsfart. Han skal et par gange have været ude for ulykkestilfælde, som har resulteret i temmelig lange hospitalsophold. 1930 (ca. 30 år gammel) fik han plads på landet, men et par år efter blev han indlagt på sindssygehospital i over 2 år, diagnosen var dementia paralytica, han blev malariabehandlet. Ved udskrivningen fik han invaliderende, men efter 3 års forløb blev denne inddraget på socialt grundlag; de lægelige oplysninger var uforandrede. Obs. havde fået en karleplads. Han har derefter klaret sig i pladser på landet ligetil 1949, da han blev arbejdsløs, boede på svendehjem, men blev en dag pågrebet i cykletyveri, blev ikke straffet, men anbragt på arbejdsanstalten for første gang 1949, knap 49 år gl. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han ved undersøgelsen er „fjøllet, euforisk, afstumpet, med delvis umotiverede latterudbrud. Der er ingen megalomane forestillinger, men dog nogen tendens til praleri. Talen er dysartrisk, og ved prøveord går han i stykker ganske som en paralytiker, springer stavelser over, han er massivt indprentningssvækket“.

c. Dementia aleoholica.

Alkoholisk demens (sløvsind) er den åndelige svækkelse, der i nogle tilfælde følger af et langvarigt og voldsomt spiritusmisbrug. Den viser sig ved en åndelig reduktion i form af hukommelsessvækkelse og især ved indskrænkning af indprentningsevnen.

12 personer er betegnet som alkoholisk demente. I 3 tilfælde har der været tale om nogen vagabondage, men 4 af dem er typiske vagabonder, der var vandret rundt på landevejen som skærslibere, og i årevis har været kendt på forskellige arbejdsanstalter. De er straffet for betleri og beruselse. Den ene har haft syfilis i 20 års alderen, men af den psykiatriske undersøgelse fremgår, at der ikke er tegn på syfilitisk sindssygdom.

38) En 67-årig tjener, har trods mangeårigt spiritusmisbrug klaret sig, til hans kone døde i 1922, da han var ca. 40 år gl. Siden den tid har han ofte været i konflikt med loven, har i længere tid afsonet straffe eller opholdt sig på afvænningshjem. Han har også tidligere været indlagt på psykiatrisk afdeling, og har fra 1946, 64 år gl., opholdt sig på arbejdsanstalt. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han er „klar og orienteret, men kun nogenlunde samlet, idet hans tankegang er meget springende, uden at der

dog kan siges at være tale om egentlig maniske associationer. Han er tydelig opstemt, men uden manikerens friske præg, snarere er der noget forceret, tilstræbt over hans vittigheder . . . han er umådelig talende, pralende af sine fine forbindelser og slægtninge, men trods alt er der noget fjollet over ham, så stemningen nærmest må betegnes som euforisk . . . hans talen om sin fine familie antager til tider sådanne former, at det minder om megalomane forestillinger . . . der foreligger intet oplyst om syfilis, men billedet ligner noget en lettere dementia paralytica . . . Diagnosen er dementia alcoholica, karakterinsufficient af den hyperthyme og holdningsløse type.

39) En 55-årig ugift arbejdsmand, svensk statsborger, der har levet i Danmark fra sit 21. år, hvor han har ernæret sig ved arbejdsmandsarbejde. 24 år gl. har han haft spansk syge. Han skal have drukket, fra han var ung, og har været indlagt for delirium tremens. Sidst arbejdede han på et teglværk, hvor han efter egne oplysninger besvimed nogle gange under arbejdet, blev indlagt på sygehuset i 1937, 43 år gl., og derfra overført til arbejdsanstalt, da lægen skulle have forbudt ham at arbejde i den stærke varme. Han har siden været på anstalten. Det har ikke været muligt at få oplysninger om hans hospitalsophold, da hans navn ikke kan findes i hospitalskartoteket. Psykiateren angiver, at den sandsynligste diagnose er dementia (ælc. + art.). Af den psykiatriske erklæring fremgår, at „patienten er utvivlsomt nu betydelig dement, men det lykkes ikke med sikkerhed på grund af de sparsomme ydre oplysninger at komme til bunds i årsagen. At dømme efter akterne har der tidligere været tale om et ikke ubetydeligt spiritusmisbrug, og dette har vel i første række ført til hans anbringelse på arbejdsanstalt. Imidlertid tyder hans nuværende svimmelhed, hovedpine, letrørthed og svigtende hukommelse og indprentning på en vis tilblanding af arteriosclerotiske momenter, der dog under hensyn til hans relativt unge alder ved indsættelsen må formodes at være kommet til senere”.

40) Som sidste eksempel af denne gruppe er der en 58-årig ugift mekaniker, der til han var ca. 42 år gl. har haft eget værksted, indrettet i faderens hus. På dette tidspunkt døde hans moder. Han havde været stærkt knyttet til denne, og hendes død var et hårdt slag for ham. Han blev kort efter uvenner med faderen og dennes husbestyrerinde og flyttede hjemmefra, men $\frac{1}{2}$ år efter blev han indlagt på Sundholm. I de følgende år fra 1933 til 1950 har han skiftevis været anbragt på arbejdsanstalt, psykiatriske afdelinger og sindssygehospitalet. En del gange er han blevet indlagt efter at have spist sikkerhedsnåle, barberblade og lign. Diagnoseerne har været ælc. chron., psychopathia, samt senere dementia alcoholica.

d. Dementia senilis og dementia arteriosclerotica.

lait 18 personer er henført under diagnosen dementia senilis eller dementia arteriosclerotica. Af disse er den yngste 61 år og den ældste 83, gennemsnitsalderen er ca. 72 år. 7 af dem er fra Frederiksborg amts arbejdsanstalt, hvilket må ses i forbindelse med, at man ikke ved undersøgelsen på denne arbejdsanstalt har foretaget den ellers anvendte sortering efter de indsattes alder, men har undersøgt alle de på daværende tidspunkt indsatte personer, ialt 40.

Hvis undersøgelsen havde omfattet samtlige indlagte på de øvrige besøgte arbejdsanstalter, ville den være kommet til at omfatte betydelig flere personer i de ældre aldersklasser og derved sikkert også forholdsvis flere senil demente. Blandt de senil demente i anstaltsgruppe I findes 2, som er dømt for uterlighedshandlinger overfor mindreårige. Den ene blev dømt til anbringelse på et Arbejde Adler-hjem, men er senere overført til arbejdsanstalt. Den anden er direkte dømt til anbringelse på arbejdsanstalt efter uterlighed og blufærdighedskrænkelser overfor småpiger i 8—9 års alderen. Han har haft aldersrente i en del år, og den er ikke frataget ham ved dommen. Han er 75 år, da han bliver dømt til anbringelse på arbejdsanstalten, efter at det i lægeerklæringen er fastslået, at han lider af alderdomssløvsind.

Man skal fremdrage endnu een af de demente. Det drejer sig om en mand, der er et typisk eksempel på den lille gruppe af gamle, der burde kunne anbringes på et alderdomshjem.

41) 76-årig ugift arbejdsmand. Oplysningerne om hans tidligere liv er på grund af hans psykiske tilstand meget sparsomme. Han skal være født udenfor ægteskab og være opdraget hos moderen på landet. Fra sit 8. år har han arbejdet på gårde. 29 år gammel er han rejst til Amerika til en halvbroder, men vendte efter 9 års forløb tilbage til Danmark for at besøge moderen, der imidlertid var død. Han blev herhjemme og arbejdede på forskellige gårde, men kan ikke oplyse nærmere om pladserne, angiver, at han „ikke sådan er løbet fra sine pladser“. 59 år gl., 1932, har han været anbragt på en arbejdsanstalt i 1 md., men har så klaret sig ude igen til 1941 (68 år gl.), da han atter blev indlagt. Han havde inden boet på en gård, men var blevet for gammel og svagelig, så de ikke kunne have ham der mere. Siden har han været på arbejdsanstalten. Ved den psykiatriske undersøgelse virker han „betydelig dement, hukommelsen er elendig, ganske specielt for nyere begivenheder, derimod kommer han en smule på glem ved at tale om sin ungdom. De reelle oplysninger forbliver dog yderst sparsomme. Han har meget svært ved at holde tråden i samtalen, er omstændelig, gentager sig selv i en uendelighed . . . diagnosen er dementia senilis (alderdoms-sløvsind)“. Han ses aldrig at have været straffet og skal aldrig have drukket spiritus.

e. Epilepsia.

Af de 5 forefundne tilfælde af epilepsi er 1 genuin epileptiker, 2 har en traumatisk betinget epilepsi, medens det i 2 tilfælde er muligt, at krampeanfaldene har været alkoholisk betingede. Tabel 66 side 104 omfatter 13 tilfælde med epilepsi, idet også gr. II indgår i denne tabel.

42) Af de 3 førstnævnte er den ene en 48-årig mand, der siden sit 15. år har lidt af epilepsi. Han har været indlagt dels på Filadelfia dels på Set. Hans hospital næsten uafbrudt i ca. 20 år, til han 46 år gl. (1947) lod sig udskrive, fik tilkendt invaliderente og tog ophold hos en broder. Efter 1 års ophold blev han imidlertid uvenner med familien og meldte sig på arbejdsanstalten, hvor han betaler for opholdet med sin invaliderente.

43) Den anden er nu 40 år. Han har tidligere været landarbejder, har klaret sig indtil sit 23. år, da han fik en svær hjernerytelse efter fald fra en vogn. En månedstid efter begyndte krampeanfaldene, han havde et stykke tid endnu forskellige pladser, men forlod dem, hvis man opdagede og påtalte hans sygdom. Blev indlagt på militærhospitalet, hvor diagnosen var: encephalopathia traum. (lobi front, dxt.?) epilepsia. Deviatio psychica. Han har senere opholdt sig på Filadelfia i ca. 4 år, derefter udskrevet og klaret sig ved landarbejde, har meget ofte skiftet pladser, idet han forlader dem efter den mindste uoverensstemmelse eller irettesættelse. Han er medlem af Dansk Arbejdsmandsforbund, hvorfra han har fået understøttelse i arbejdsløshedsperioder, og det er under en sådan, at han er blevet indlagt på arbejdsanstalten, idet han havde opbrugt sin understøttelse, var på vej til København, men havde ikke penge til logi, hvorfor han henvendte sig til politiet, der anbragte ham på en arbejdsanstalt i provinsen.

Der er i begge disse tilfælde tale om en epileptisk karakterforandring med tilbøjelighed til fornærmelse og vredesudbrud. I det sidstnævnte tilfælde måtte den pågældende efter kort tids forløb fjernes fra arbejdsanstalten og overflyttes til sygehuset på grund af trusler overfor en medanbragt, som han følte sig fornærmet af.

44) Den tredje i denne kategori er en 45-årig ugift landarbejder, indlagt på arbejdsanstalt i 1944. Han har arbejdet som karl i faste pladser, til han 30 år gl. (1934) faldt ned fra et høloft, hvorved han fik et kraniebrud med indre blødning. Efter $\frac{1}{2}$ års hospitalsophold blev han udskrevet, begyndte at arbejde, men måtte atter indlægges på grund af krampeanfald, hvorefter han blev opereret. Hans arbejdssevne skønnedes nu nedsat, han fik gennem ulykkesforsikringen udbetalt 25 kr. om måneden og havde pladser for ringe løn. 1943 faldt han igen ned fra et loft, hvorved han fik en hjernerytelse, og lå atter et par måneder på sygehus. Han kom så på en gård, men blev derfra indlagt på arbejdsanstalt på grund af lammelse i venstre arm og ben. Man ansøgte herfra om invaliderente, som blev bevilget. Han har senere været indlagt på Rigshospitalets neurokirurgiske afdeling og på det lokale sygehus, og kort efter anstaltudvalgets undersøgelse blev han indlagt på Rigshospitalets neuromedicinske afdeling. Herfra lyder diagnosen: encephalopathia traumatica localisata hemisph. dext. Epilepsia Jacksonii. Aggravatio functionalis.

De 2 øvrige, der har fået diagnosen epilepsi, er begge kroniske alkoholister.

45) Den ene er nu 64 år, han skal have drukket fra sit 18. år, er straffet for betleri, første gang anbragt på arbejdsanstalt 29 år gl., siden har han ind imellem haft tilfældigt arbejde. Han angav ved samtalen, at han i en del år havde lidt af besvimelsesanfald og i tilslutning hertil krampeanfald. Af den psykiatriske erklæring fremgår, at han „gør et udpræget afstumpet, ret dement indtryk Alle de fundne fænomener kan forklares ud fra diagnosen alc. chron. Krampeanfaldene, som man ikke ved noget nærmere om, kan være alkoholeklampsier, men epilepsi kan ikke absolut udelukkes“.

46) Det andet tilfælde drejer sig om en 43-årig, separeret arbejdsmand. Faderen skal være drikfædig, der er tilfælde af sindssygdom i moderens familie, og en yngre halvbroder er epileptiker. Han har været gift, blev separeret efter 12 års forløb i 1939. Han angiver selv, at han først begyndte at drikke efter separationen, men 5 år inden har han dog fået afholdspålæg i forbindelse med tyverisag. Han har i en del år kørt rundt som skærsliber, og har fået hjælp fra socialkontoret, været indlagt på afvænningshjem. 11949, 43 år gl., er han indlagt på psykiatrisk afdeling under diagnosen: alc. chron. delirium tre mens. Samme år får han hjernerystelse efter fald, og kort tid efter begynder krampeanfaldene. Det følgende år er han indlagt skiftevis på psykiatriske afdelinger, Filadelfia og Set. Hans hospital. Han lader sig enten selv udskrive, fordi han er misfornøjet, eller bliver bortvist, fordi han foretager escapader med drikketure. Diagnosen er dels: alc. chron. eclampsia alc, dels epilepsi (med karakterforandring) og dels psychopathia. Een electroencefalografi viste normale forhold, en anden viste let dysrytmi, ens på begge sider, men ingen typiske epileptiske forandringer. Han blev indlagt på arbejdsanstalt på familiens foranledning. Dagen før havde han ladet sig udskrive fra Filadelfia, var taget til København, hvor han drak sig fuld og blev voldsom overfor moderen og halvbroderen, der gik til politiet for at få ham fjernet.

Som det fremgår, er der i de 2 sidste tilfælde måske størst sandsynlighed for, at de pågældende lider af alkoholiske krampeanfald, men man har dog ment det berettiget at behandle tilfældene i denne forbindelse, da man ikke kan udelukke, at der er tale om epilepsi.

1. Organiske hjernelidelser.

Under denne gruppe er henført 3 tilfælde af encephalitis chron. og 2 tilfælde af alvorligere traumatiske hjernelidelser, der har medført tydelige karakterforandringer. De 3, der lider af encephalitis chron. (hjernebetændelse), er alle i 50-års alderen.

I det ene tilfælde har den pågældende tidligere været indlagt på sindssygehospital og plejehjem i ca. 4 år under den omtalte diagnose, han er desuden kronisk alkoholist og har siden udskrivningen fra sindssygehospitalet hovedsageligt opholdt sig på arbejdsanstalten.

I de 2 andre tilfælde er sygdommen først konstateret ved den ved anstaltsundersøgelsen iværksatte psykiatriske undersøgelse.

47) Den ene har således opholdt sig på arbejdsanstalt siden 1944. Ved den psykiatriske undersøgelse viser han sig at være „noget sjæleligt reduceret med noget svækket hukommelse, træg tankegang, i lettere grad dement Ved den legemlige undersøgelse finder man et typisk Parkinsonbillede Det drejer sig om en organisk nervalidelse, typisk Parkinsonisme. Diagnosen er paralysis agitans (obs. for encephalitis epid. chron.)“.

48) Den anden har været på anstalten siden 1937. Anamnesen er meget usikker, dels på grund af obs.' psykiske tilstand og dels på grund af manglende kontroloplysninger. Af den psykiatriske undersøgelse fremgår, at „han klager over nervøsitet, søvnløshed og „smerter i hovedet“ og mener først, at han „altid har lidt af hukommelsestab“, senere at han som ung mand pludselig blev syg med feber, smerter i hoved og lemmer etc. Han er orienteret i tid og sted. Oplysningerne er vage og usammenhængende . . . han har en vis fabuleringsstrang . . . meget asportan, initiativløs. Diagnosen er usikker, dog er det sandsynligste: encephalitis chron. Burde indlægges til nærmere observation“.

I de følgende 2 tilfælde drejer det sig om personer, der har været ude for alvorlige hovedtraumer.

49) Den ene er en 23-årig ung mand, opdraget hos sine forældre. Fra skolen er han karakteriseret som en opvakt og moden elev med gode evner og godt humør. Efter skolen arbejdede han som mælkedreng og derefter ved landbruget. I 16 års alderen kom han under børneværnet og blev anbragt på „hjem“ på grund af indbrud. 17 år gl. fik han første gang hjernerystelse efter fald med motorcykle. Året efter endnu 2 hjernerystelser ved færdselsuheld. Han arbejdede 1 år i Sverige, efter at han var blevet smidt ud hjemmefra, efter egne oplysninger, fordi han havde fået syfilis. Kom tilbage til Danmark for at aftjene sin værnepligt. Herunder fik han kraniebrud efter et fald og lå ca. 5 mdr. på hospitalet. Angiver at han begyndte at drikke, da hans forlovelse var gået i stykker. Havde derefter forskelligt kortvarigt arbejde, kom i 1949 på Kofoeds skole og fik derfra hyre på et skib, men samme dag, han skulle begimde, faldt han af en sporvogn og blev indlagt på hospital med hjernerystelse. Han overførtes til psykiatrisk afdeling og derfra til sindssygehospital, hvor han var indlagt 2 mdr. Diagnosen herfra var: commotio cerebri seq. (hukommelsessvækkelse og karakterforandring), encephalopathia traum. Han blev bortvist fra hospitalet på grund af beruselse, tog til København, drak sig fuld og blev dagen efter anbragt på arbejdsanstalt, hvor han på undersøgelsestidspunktet havde været indlagt 1 måned.

50) I det andet tilfælde har den pågældende, en 59-årig ugift håndværker, også gentagne gange haft kranietraumer med bevidsthedstab og været indlagt på psykiatriske afdelinger og sindssygehospitaler. Han er kronisk alkoholist og har desuden lidt af krampeanfald, der muligvis er følger efter hovedlæsionen, muligvis følger af alkoholisme. Der er yderligere en tydelig hukommelsess vækkelse. Han kunne i og for sig med lige så stor ret have været klassificeret under gruppen epileptikere.

g. Psykogene sindslidelser.

De såkaldte psykogene psykoser, hvorved man forstår en sindssygdom, der **kan** bryde ud i forbindelse med — og anses for i overvejende grad betinget af — svære psykiske belastninger enten af akut eller kronisk karakter, er kun fundet i 3 tilfælde. Man må dog straks tilføje, at en stor del tidligere har gennemgået psykogene psykoser, som er helbredt.

Det drejer sig i alle 3 tilfælde om depressioner, de 2 af dem med paranoidt præg.

51) Den første er en 47-årig ugift landarbejder, der i 1941, 38 år gl., blev dømt til anbringelse på et sindssygehospital for ildspåsættelse 3 år tidligere af en gård, hvor han havde plads. Af mentalerklæringen ved retssagen fremgår, „at han må karakteriseres som værende af lidt tung natur med tilbøjelighed til at indkredse sig i sin egen tankegang, samt af en vis psykisk instabilitet med nedsat psykisk modstandskraft overfor påvirkninger af psykisk art, idet han overfor sådanne let reagerer med depressiv forstemning og psykiske forstyrrelser af forskellig art, stigende til voldsomme angst- og uroprægede forvirringstilstande“ Han udskrives fra sindssygehospitalet i 1947 efter 8 års ophold, har først ophold hos en søster, derefter kort tid arbejde på en gård, er indlagt på hospital på grund af asthma, udskrives, men arresteres kort efter sigtet for trusler om ildspåsættelse. Tiltale frafaldes mod, at han i 5 år underkastes tilsyn af inspektøren på arbejdsanstalten. Her virker han ved undersøgelsen stadig stærkt deprimeret og indesluttet.

52) Den anden er en 25-årig fraskilt kok, der første gang blev anbragt på arbejdsanstalt i november 1949. Han var et par dage før ankommet til København efter at have sejlet i udenrigsfart i et par år. Han havde haft malaria i udlandet. Inden ankomsten til København var han angiveligt blevet bestjålet for sine penge og ville ikke henvende sig hos forældrene; konen, som i mellemtiden havde indledt skilsmisseforhandlinger, ville ikke have noget med ham at gøre. Efter 2 mdr.s ophold på arbejdsanstalt blev han dimitteret, var 1 md. i Jylland, tog tilbage til København og meldte sig atter på arbejdsanstalt i februar 1950. Han er her meget uligevægtig, angiver at hans „nerver er helt tossede“, truer med at slå en opsynsmand ned med en økse for at blive overført til et hospital. På grund af hans opførsel beder anstaltens ledelse om at få den pågældende undersøgt omgående. Han er under samtalen i begyndelsen meget ophidset, grædende, ryster over hele kroppen, bliver senere roligere, virker dog noget teatralisk og hysterisk, lider angiveligt af lettere forfølgelsesforestillinger. Han indstilles omgående til indlæggelse på en psykiatrisk afdeling til nærmere observation. Dette sker også dagen efter. Diagnosen herfra er: depressio mentis

psykogenica neurotisata (paranoidt præg), (tub. pulm. antea), obs. f. malaria. Udskrives efter 8 dages forløb, genindlægges 1 uge senere, overflyttes til Set. Hans hospital, hvorfra han lod sig udskrive knapt 1 måned efter. Diagnoserne herfra var depressio mentis, anankasmata, psychopatia?, commotio cerebri. Fra de forskellige psykiatriske afdelinger er der oplysninger om ham til oktober 1950. Han har efter opholdet på Set. Hans hospital i april 1950 været indlagt 4 gange på psykiatrisk afdeling, har hver gang krævet sig udskrevet, men er kort tid efter på egen foranledning blevet genindlagt, han er indstillet til anbringelse på sindssygehospital, men har ladet sig udskrive inden. Sidst udskrevet, da han angav at kunne få ny hyre. Tilstanden er tilsyneladende ikke bedret, hans spiritusmisbrug er tiltaget, han skal angiveligt stadig føle trang til at begå voldshandlinger, men har ikke forsøgt derpå.

53) Den sidste er en 31-årig gift støberiarbejder. Han har tidligere været en stabil arbejder i provinsen, blev gift for anden gang i 1948, 30 år gl., og rejste til København. Han og konen boede i en klublejlighed, men da konen året efter blev gravid, og de ikke måtte bo i lejligheden med børn, sagde han sin plads op, og de flyttede på landet, hvor de fik en lejlighed i svigerfaderens hus. Forinden havde han været indlagt på psykiatrisk afdeling efter selvmordsforsøg i beruset tilstand. Diagnosen var: periodiske dysforier, obs. f. psykogent affektudsving. Forholdet til svigerforældrene var dårligt, han havde desuden svært ved at få arbejde på landet, og det ventede barn døde 1 time efter fødslen. Han rejste væk, tog til København for at arbejde, drikkeriet forøgedes, og han blev i dec. 1949 atter indlagt på psykiatrisk afdeling efter nyt selvmordsforsøg. Efter et par dages forløb blev han udskrevet, tog ned for at besøge konen, men var beruset, da han kom, og fik nu af politiet tilhold om ikke at komme i svigerforældrenes hus. Af socialakterne fremgår, at han jævnlig har opholdt sig på egnen til gene for svigerforældrene, at han er uden arbejde og heller ikke antages at være interesseret i at søge sådant, hvorfor man ønsker ham indlagt på arbejdsanstalt og tilbageholdt der i 4 måneder, hvilket sker. Han er ved undersøgelsen stærkt deprimeret og man indstiller ham til psykiatrisk undersøgelse, men han udskrives inden. Imidlertid har man på grundlag af det ved den psykologiske undersøgelse påviste og de tidligere diagnoser ment at kunne henføre ham under denne kategori.

Det sidste tilfælde må siges at være det letteste, både sygdoms- og behandlingsmæssigt, og en bedring af de reet ydre sociale forhold, fremskaffelse af bopæl og arbejde, samt ordning af de ægteskabelige forhold, ville måske være tilstrækkeligt til en øjeblikkelig bedring, mens det ikke kan forventes, at sådanne forholdsregler vil være blot nogenlunde fyldestgørende for de 2 andre tilfælde. I det første er der tale om en habitualtilstand, i det andet er der foruden den nævnte depression tale om tvangstanker samt om en karaktersufficiens.

h. Nervøse lidelser.

For 7 personer i gruppe I var det umiddelbart mest påfaldende ved deres psykiske tilstand en eller anden nervøs lidelse, herunder vedvarende ufrivillig vandladning. Hvis man tager i betragtning, hvor hyppigt der træffes nervøse lidelser i totalbefolkningen, forekommer det at være et meget ringe antal, man her har fundet. Dette skyldes, at man i dette materiale kun har medregnet de tilfælde, hvor lidelsen må antages at have direkte og væsentlig social betydning. Det er altså absolut ikke udelukket, men tværtimod det sandsynligste, at en dyberegående undersøgelse ville afsløre neurotiske symptomer i en hel del andre tilfælde.

Det første eksempel drejer sig om en svær tvangsneurose.

54) Det er en 49-årig ugift tømrersvend, der er indlagt på arbejdsanstalt i dec. 1949. En broder har begået selvmord, ellers intet at bemærke om familien. Han skal have været svagelig som barn. Han blev udlært som tømrer 18 år gl., og samme år døde hans far; han boede derefter hos moderen og arbejdede ved faget, til han var ca. 35 år gl. Derefter blev det vanskeligere for ham at få arbejde, dels på grund af arbejdsløshed i faget, dels på grund af hans sindstilstand, og fra 1940 (40 år gl.) har han intet arbejde haft af betydning. Allerede som barn skal han have været „nervøs“, f. ex. altid været bange for at gå over en gade, og tilstanden har efterhånden forværret sig, så han til sidst næsten ikke turde gå udenfor lejligheden. Han fik

hjerterbanken og blev svimmel, når han var alene på gaden. Han var flere gange indlagt på psykiatrisk afdeling og blev i 1944 overflyttet til Set. Hans hospital. Diagnosen herfra var: anankasmata (agorafobi), abusus spir. vetus., psychopathia const. Efter 1 års forløb kom han i familiepleje, og 1947 blev han udskrevet til arbejde hos en tømrer. Havde da fået tilkendt invaliderente, som efter hans egne oplysninger blev taget fra ham året efter, da han tjente over 4 000 kr. Han havde pladser til nov. 1949, da han blev afskediget på grund af arbejdsmangel. Han rejste til en anden by, men fik intet arbejde, og 1 måned efter meldte han sig til politiet for at blive sendt på hospitalet, da hans gamle angst var kommet igen, men i stedet for blev han anbragt på arbejdsanstalt.

I det næste tilfælde er tilstanden af en helt anden art.

55) Det drejer sig om en 60-årig ugift fisker, der har haft gigtfeber i 37 års alderen og i de sidste 10 år har været under offentlig forplejning. Han er flere gange blevet psykiatrisk undersøgt. Af en erklæring fra 1946 fremgår, at han „iøvrigt er udpræget schizofren med psykotiske forestillinger parret med en udpræget neurastheni“. Ved en neurologisk undersøgelse, der blev foretaget i februar 1950 var diagnosen: psyko-neurosis paraparesis extr. inf. functionalis, inferioritas mentis, paranoid indstilling.

Der er endvidere 3 tilfælde, hvor de undersøgte har lidt af ufrivillig vandladning. Heraf skal omtales 2.

56) Den ene er nu 23 år gl. Han er opdraget hos forældrene til sit 6. år, da han blev anbragt på børnehjem, efter at hans mor var blevet indlagt på sindssygehospital med en syfilitisk hjernelidelse. Han angiver, at han fik mange klø på børnehjemmet, fordi han ikke kunne ligge tør om natten. 16 år gammel kom han hjem til moderen, der imidlertid var kommet ud fra sindssygehospitalet og blevet skilt fra faderen, men nu gift igen. Obs. kunne ikke enes med stedfaderen, der angives som en drikkædlig, brutal person. Obs. skal have boet hjemme et par år, men blev så smidt ud af stedfaderen. Har haft forskellige fabrikspladser og også arbejdet på landet, har ind imellem været indlagt på Sundholm, men rejste atter på landet, hvor han dog måtte ophøre med arbejdet på grund af ischias. De øvrige pladser har han måttet forlade på grund af sin tilbøjelighed til natlig ufrivillig vandladning. Da der imidlertid var pladsmangel på sygehuset, blev han anbragt på arbejdsanstalten. Han bliver her vækket 4 gange om natten, da han ellers ikke kan ligge tør. Af den psykiatriske undersøgelse fremgår, at han er sinke. Han skønnes at have været i nogen grad holdningsløs dog mener psykiateren, at hans ufrivillige natlige vandladning er et stort handicap for ham, og at dette har medført, at lian virker mere psykopatisk, end han i virkeligheden er.

57) Den anden er nu 20 år. Han har som barn gjort sig skyldig i ret grove tyverier, har været anbragt på optagelseshjem, hvorfra oplyses, at han er „en flink lille dreng, men upådelig og en hård benægter, ligger ofte våd om natten“. Han udgik af børneforplejning 18 år gl. Har derefter flakket rundt, været på fabrikk, ved landbruget, sejlet. I 1949 begik han atter en del tyverier hovedsagelig fra familien, blev idømt en betinget dom, men da han atter forlod hjemmet efter at have stjålet penge fra forældrene, blev han anbragt på arbejdsanstalt. Han blev herfra indstillet til undersøgelse på åndssvageanstalten Andersvænge. Han lider stadigvæk af ufrivillig, natlig vandladning. Diagnosen fra åndssvageanstalten er inferioritas intellectualis (I. K. 81), psychopathia.

For så vidt angår de sidste 2 personer med nervøse lidelser, er den enes tilstand betegnet som en konstant depressiv stemning med energiløshed, medens det andet tilfælde drejer sig om en neurose.

i. Narcomania.

Selv om flere af de undersøgte har indrømmet, at de tidligere i kortere eller længere perioder har misbrugt narcotica af forskellig art, er der dog kun fundet en enkelt, der på undersøgelsestidspunktet har kunnet betegnes som narcoman.

58) Det drejer sig om en 49-årig ugift sømand, der har sejlet siden sit 15. år, derefter opholdt sig i Amerika i 20 år, en del år vagabonderet rundt derovre, derefter hjemsendt i 1935. Han har siden hutlet sig igennem, og han oplyser, at han fra 1935 har været forfalden til misbrug af narcotica i form af opium, morfin og mecodrin. Hans moder er død på sindssygehospital, en broder skal være morfinist. Han har flere

gange været indlagt på psykiatriske afdelinger og sindssygehospital under diagnosen: narcomania eller eufomania, psychopathia, alc. chron. Han har fået en del socialhjælp, men i 1949 nægter socialkontoret at yde anden hjælp end stiftelsesforsorg, hvorefter han anbringes på arbejdsanstalt.

j. Formodet sindssygdom.

Endelig findes et tilfælde, hvor man mener, at der er stor sandsynlighed for, at den pågældende er sindssyg, men det har ikke været muligt at få dette konstateret. Han gik med til den første samtale med socialrådgiveren, hvor han optrådte meget truende og aggressivt, og det var umuligt at få kontakt med ham. Han nægtede kategorisk at tale med psykologen eller psykiateren.

59) Han er nu 52 år og har været indlagt på arbejdsanstalt siden 1929, fra sit 31. år. Inden da havde han været uden arbejde i 4 år, blev understøttet af familien og indlagt, da disse nægtede at yde yderligere hjælp. 14 år gl. har han mistet sit højre ben, har træben. Fra anstalten er oplyst, at han ikke har mulighed for at klare sig uden for anstalten, arbejdsevnen svarer til alderen og invaliditeten. Tidligere under opholdet var han en del ufredelig, men efter anstaltens mening er han nu faldet til ro.

3. Tidligere indlæggelser få psykiatriske afdelinger, sindssygehospitaller og lignende.

Af de 213 mænd i anstaltsgruppe I har de 33 tidligere været indlagt på sindssygehospital, 3 har været under epileptikerforsorg og 5 under åndssvageforsorg. 41 har været indlagt på psykiatriske afdelinger, over halvdelen af dem flere gange, 5 af dem endda mere end 10 gange. Der er tydelig forskel på Sundholm og de øvrige anstalter i gruppe I, idet 34 pct. af de 91 mænd fra Sundholm mod 8 pct. af de 122 fra provinsanstalterne tidligere har været indlagt på psykiatriske afdelinger.

Af de 241 mænd i anstaltsgruppe II har 21 ifølge de foreliggende oplysninger tidligere været indlagt på sindssygehospital, 2 under åndssvageforsorg, og 2 under epileptikerforsorg, medens 1 både har været anbragt på åndssvageanstalt og under epileptikerforsorg. Kun 4 personer fra anstaltsgruppe II har efter oplysningerne været indlagt på psykiatriske afdelinger. Dette tal må dog tages med forbehold, idet man ikke for gruppe II har samme kontroloplysninger som for anstaltsgruppe I, hvor man som nævnt har gennemgået kartotekerne for samtlige psykiatriske afdelinger i København og Frederiksberg.

Når det er anført, at i gruppe I har 41 mænd tidligere været indlagt på psykiatriske afdelinger, og 33 på sindssygehospital, må det bemærkes, at det ialt kun drejer sig om 56 personer (26 pct.), da flere har været begge steder. Af disse 56 personer havde kun de 22 på undersøgelsestidspunktet endnu alvorligere psykiske lidelser, de øvrige er — med enkelte undtagelser — stærkt drikfældige personer, der oftest er blevet indlagt på hospital på grund af deres spiritusmisbrug, måske i forbindelse med selvmordsforsøg. Ialt har efter oplysningerne 16 personer i gruppe I een eller flere gange forsøgt at begå selvmord, 24 har været indlagt med alkoholiske psykoser (delirium tremens, etc.), og 11 med reaktive psykoser.

Som det fremgik af tabel 73, fandt man på undersøgelsestidspunktet ialt 59 personer i anstaltsgruppe I med alvorligere psykiske lidelser. Da kun 22 af disse findes blandt dem, der tidligere har været indlagt på psykiatriske afdelinger eller sindssygehospitaller, vil det sige, at 37 på undersøgelsestidspunktet havde en psykisk lidelse af alvorlig karakter, som enten aldrig tidligere er erkendt eller i hvert fald ikke forsøgt nærmere undersøgt. Heriblandt er naturligvis et stort antal alderdomssløvede personer, som anstalterne ikke har ment det hensigtsmæssigt at indlægge, da en behandling på forhånd måtte skønnes nytteløs.

Indlæggelse på psykiatriske afdelinger med eventuel senere overflyttelse til sindsygehospitalet er i en del tilfælde sket direkte på foranledning af arbejdsanstaltens ledelse, der har anset den pågældende for uegnet til ophold på arbejdsanstalten. Imidlertid er sådanne indlæggelser ofte resulteret i, at patienten er ført tilbage til arbejdsanstalten efter en kortere observation, ilet man heller ikke fra hospitalets side har ment, at han „hørte hjemme“ der. Det drejer sig fortrinsvis om kroniske alkoholister og karakterinsufficiente af den type, der har vanskeligt ved at indordne sig under institutionernes reglementer og derfor let volder uro både på hospitalerne og på arbejdsanstalterne.

Det synes at fremgå, at det er Sundholm, der oftest har søgt indlagte overnyttet til sindssygehospitalet via psykiatriske afdelinger.

4. *Intelligens.*

Det har — bortset fra ganske enkelte tilfælde — ikke været muligt at foretage systematiske intelligens-testninger af de undersøgte, hvorfor de i nærværende afsnit meddelte oplysninger hovedsagelig hviler på en skønsom vurdering foretaget af psykologen eventuelt i samarbejde med psykiateren. I ikke så få tilfælde har det dog vist sig, at den undersøgte tidligere er blevet underkastet intelligensprøve. En sammenligning mellem de skønsomme vurderinger foretaget af udvalgets medarbejdere og testresultaterne i de tilfælde, hvor sådanne forelå, viste god overensstemmelse, og hvor denne ikke var fuldstændig, gik den så godt som overalt i retning af, at undersøgelsesholdet ved det umiddelbare skøn havde vurderet de pågældendes intelligens noget højere end testresultaterne viste. Man mener derfor at kunne fastslå, at undersøgelsens samlede opgørelse af intelligensdefekte i hvert fald ikke giver for højt et tal.

Man har ved bearbejdelsen opdelt materialet i 4 grupper efter den anslåede intelligensmæssige placering. Tabellen omfatter kun anstaltsgruppe I, da oplysningerne fra anstaltsgruppe II har været for ufuldstændige til nærmere bearbejdelse.

Yderligere må anføres, at tabellen kun omfatter 180 personer af de 213 i anstaltsgruppe I, idet det for de øvrige 33 personer ikke har været muligt at foretage en vurdering af deres intellektuelle niveau. Det drejer sig navnlig om stærkt senile eller på anden måde sindslidende personer.

Tabel 74. 180 mænd fordelt efter intelligensmæssig diagnose. (Gruppe I).

Intelligensmæssig diagnose:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundh.	Gr. I øvr.	Gr. I ialt	Sundh.	Gr. I øvr.	Gr. I ialt
Ikke-intelligensdefekte	48	63	111	60	63	62
Mænd med intelligens formentlig						
under middel.	22	14	36	27	14	20
Sinker.	6	21	27	8	21	15
Åndssvage.	4	2	6	5	2	3
Ialt...	80	100	180	100	100	100

Af de undersøgte er 33 (18 pct.) sinker eller åndssvage, mens 147 (82 pct.) efter det foreliggende må antages at være uden alvorligere intelligensdefekter. Nogle få af de 147 må formodentlig antages at være over normalt begavede, men på grund af det formentlig ringe antal af disse og de manglende testresultater har man ikke fundet anledning til at

udskille disse. Derimod har man blandt de 147 ikke alvorligt intelligensdefekte udskilt 36 (ca. 25 pct.), som må formodes intelligensmæssigt at ligge i underkanten af det normale område, eller, som man har kaldt det; „intelligens formentlig under middel“, svarende til en formodet intelligenskvotient lige omkring 90. 15 pct. af det samlede antal ligger i sinkegruppen (intelligenskvotient 75—90). Endelig er der fundet nogle få åndssvage, ialt 6.

Selvom materialet fra anstaltsgruppe II angående dette spørgsmål som helhed ikke kan betragtes som fyldestgørende, fremgår det dog, at 5 mænd herfra ifølge de foreliggende lægeerklæringer er betegnet som åndssvage. Dette svarer nogenlunde til antallet af åndssvage fundet i gruppe I, således at det samlede antal tilfælde af påvist åndssvaghed for hele materialet er 11 (2 pct.).

Efter tabellen må man regne med, at 18 pct. af de undersøgte er intelligensdefekte i en sådan grad, at det efter al sandsynlighed har været og fortsat vil være et ikke uvæsentligt handicap for deres sociale tilværelse.

Alle de ved undersøgelsen fundne åndssvage har nu eller tidligere været underkastet psykiatriske undersøgelser. Det samme gælder for $\frac{2}{3}$ af sinkerne og af dem, med intelligens i underkanten af normalområdet, men kun for halvdelen af de normalt begavede. Dette er ikke overraskende, thi en formodet intelligensdefekt kan have været den direkte foranledning til en speciallægeundersøgelse nu eller tidligere, eller intelligensdefekten kan være forbundet med eller tilsløret af karakterdefekter, neuroser o. lign., som har foranlediget en psykiatrisk undersøgelse.

Af de 6 åndssvage fra gruppe I har kun den ene tidligere været inddraget under åndssvageforsorg.

60) Den pågældende er nu 45 år. Hans far døde, da obs. var 10 år gl., og samme år blev han fra en almindelig kommuneskole overført til skolehjemmet GI. Bakkehus. Herfra blev han på moderens forlangende udskrevet 16 år gl., arbejdede et par år på landet og anbragtes på Ebberødgård i en alder af 18 år. Der findes intet sted i journalen fra Ebberødgård angivet nogen intelligenskvotient, diagnosen herfra er imbecilitas (+ stammen). Efter 3 års forløb blev han udskrevet til plads, men tog i stedet for hjem til moderen, blev udskrevet af forsorgen, havde først løst arbejde, men ernærede sig derefter ved betleri og blev i 1930 (26 år gl.) i et kortere tidsrum indlagt på arbejdsanstalt. For de følgende 6 år findes ingen oplysninger om ham, men derefter kom han igen på arbejdsanstalt. Efter et par års forløb blev han dimitteret. Han søgte socialkontoret om hjælp, men man mente kun at kunne yde sådan i form af stiftelsesforsorg, da han skønnedes imbecil. Kommunelægen anså dog inddragelsen under åndssvageforsorg for unødvendig. Obs. klarede sig ude nogle år, har dog ind imellem været på arbejdsanstalt, og fra 1946 har han været der uafbrudt. Den psykiatriske diagnose lyder nu på debilitas fientis resp. inferioritas intellectualis I. gr.

Der er næppe tvivl om, at det rigtigste i dette tilfælde ville have været, at han enten slet ikke var blevet udskrevet af åndssvageforsorgen eller i altfald i sin tid var blevet geninddraget under denne.

En anden af de åndssvage fra gruppe I er blevet inddraget under åndssvageforsorg efter det ophold på arbejdsanstalt, hvorunder anstaltsundersøgelsen fandt sted.

61) Det drejer sig om en 25-årig ugift landarbejder, der 10 år gl. blev anbragt på børnehjem på grund af moderens død. Han var her til sin konfirmation og klarede sig derefter i pladser på landet til 1948, da han var 23 år gl. Han gik da over til løst arbejde, men blev kort efter anholdt for cykeltyveri, blev under sagen mentalundersøgt af amtslægen, der indstillede ham til nærmere undersøgelse på et sindssygehospital, da obs. forekom ham påfaldende sløv og stillestående, og man ikke kunne udelukke en begyndende schizofreni. På sindssygehospitalen mente man, at det eventuelt kunne dreje sig om en organisk hjernelidelse, men man fandt intet sikkert holdepunkt herfor. Ved en intelligensundersøgelse fandt man

I. K. 87, og diagnosen var *inferioritas intellectualis* (sinke). Han fik en betinget dom og blev atter anbragt på børnehjemmet og senere i plads. Kort tid efter blev han første gang anbragt på arbejdsanstalt efter at have haft ophold hos en plejesøster, som ikke kunne have ham mere. Han blev fra arbejdsanstalten udskrevet i plads, men bortgik, da han ikke fik sin løn udbetalt. Da han derefter hverken havde arbejde eller logi, blev han igen indlagt på arbejdsanstalten. Ved vor undersøgelse der fandt man, at han var sinke, muligvis lettere åndssvag. Han virkede meget sløv og afstumpet, og man har antydning, at det muligvis kunne dreje sig om en begyndende schizofreni. Da han imidlertid var indstillet til undersøgelse på åndssvageanstalt, mente man ikke, at der var grund til yderligere speciallægeundersøgelse. Fra åndssvageanstalten har man senere fået oplyst, at han nu er blevet inddraget under åndssvageforsorg, idet han fandtes at være åndssvag i lettere grad, I. K. 70. Han er blevet steriliseret og anbragt i lettere plads, hvorfra han dog er opsagt, da han er tung og træg. Der synes ikke at være indikation for foreløbig at udskrive ham af åndssvageforsorgen.

De sidste 4 åndssvage fra gruppe I er alle midt i 50'erne. De 2 af dem er kroniske alkoholister, hos den 3. er der konstateret noget spiritusmisbrug, mens der for den 4.'s vedkommende ingen oplysninger foreligger herom.

62) Den første, en 57-årig mand, har aldrig klaret sig selv, men har altid fået hjælp, enten fra familien eller fra det offentlige. Den første lægeerklæring, der findes om ham, er fra 1940, da han var 47 år gl. Det udtales heri, at han er imbecil. Samme år bliver han første gang indlagt på arbejdsanstalt, og i de følgende år er han udskrevet en del gange, af og til til arbejde. Han er drikfældig og er betegnet som kronisk alkoholist. I 1949 er han undersøgt ambulantly af en læge fra åndssvageanstalt, der udtaler, at „obs. altid har været tydelig åndeligt inferior. . . . Han vil ikke blive afvist af åndssvageforsorgen, dersom han henvises dertil, men man er ikke sikker på, at det rent humanitært vil være det rigtigste i dette tilfælde, idet den nu 56-årige mand, der altid har ført en fri tilværelse, muligvis vil have svært ved at tilvænne sig den form for forsorg, som åndssvageforsorgen yder, og føle det som en „lidelse“, og da ikke vil kunne få reelt udbytte af denne i betragtning af hans alder“. Ved den daværende undersøgelse fandtes en I. K. (a. m. Wildenskov) på 68,8.

63) Den anden er første gang blevet anbragt på arbejdsanstalt, da han var 19 år gl. Samme år udtaltes, at han er åndssvag og ikke kan gøres tilregnelig for sine handlinger. Siden sit 19. år og til nuværende tidspunkt, da han er 54 år, har han hovedsagelig opholdt sig på arbejdsanstalten. Nogle enkelte gange er han blevet dimitteret, men er efter kort tids forløb enten selv kommet tilbage eller afleveret af politiet i beruset tilstand. Han er ofte udeblevet eller bortgået, og efter anstaltens beregning har han været indlagt 118 gange. I 1925 har han været indlagt på en psykiatrisk afdeling under diagnosen imbecilitas (apatisk, asexuel form), alc. chron. Han blev dengang indlagt fra fængslet og fængselslægens motivering var, at han var i høj grad åndssvag og burde anbringes på anstalt. Fra hospitalet blev han indstillet til anbringelse på afvænningshjem, hver man dog ikke fik ham anbragt, og der har tilsyneladende ikke været tale om åndssvageforsorg. Den nuværende diagnose er *debilitas mentis, alc. chron.* Foruden at være åndssvag har han en legemlig defekt, idet han lider af en rygskade, muligvis følger af en rachitis.

64) Den tredje er en 53-årig ugift mand, der er opdraget hos plejeforældre til sit 18. år, hvorefter han kom tilbage til sine forældre. Han er uddannet børstenbinder, men 25 år gl. blev han indlagt på kommunehospitalets 6. afdeling på familiens foranledning. Han blev betegnet som voldsom, opfarende, løgnagtig og uredelig. Han blev overført til Nørre hospital, derfra til Sundholm. Siden da har han hovedsagelig været anbragt på Sundholm eller på Nørre hospital, enkelte gange er han dimitteret til selverhverv, men han har kun kunnet klare sig ude ganske kort tid. Engang har han i beruset tilstand overfaldet en medindlagt. Allerede i 1922 er han betegnet som imbecil, yderligere har hans legemlige tilstand været dårlig. Han har lidt af asthma og bronchitis og er opereret for brokklidelse, lider desuden måske af følger efter hjernebetændelse (*encephalitis seq.*). Også denne mand har en rygskade, der har desuden været et udtalt spiritusmisbrug. Ved den nuværende undersøgelse er han betegnet som lettere åndssvag (*debilitas mentis*). Der ses aldrig at være foretaget en egentlig intelligensundersøgelse.

65) Den sidste af de 4 ældre åndssvage har aldrig drukket. Det er den tidligere omtalte 56-årige mand, som siden sit 24. år har været indlagt på Set. Johannes stiftelsen, hvorfra han i 1933 blev overført til Sundholm. Allerede fra 1914, da han var 21 år gl., forelå der en erklæring fra kommunelægen, der

oplyste, at „obs. er født med lamhed i højre side, både øjenlåg og under- og overextremiteter. Han er meget svagt udviklet i åndelig henseende, nærmest på grænsen til idioti." Et år inden indlæggelsen på Set. Johannes stiftelsen var hans far død, obs. havde boet alene med faderen, efter at moderen var blevet indlagt på sindssygehospital. De mennesker, han fik ophold hos efter faderens død, nægtede at beholde ham, da han begyndte at vise udskøjende tendenser.

Det påfaldende ved de fleste af disse åndssvage mænd er, at der tilsyneladende kun i to tilfælde er foretaget systematiske intelligensprøver, uanset at man i de fleste tilfælde fra deres ungdom har været klar over, at de antagelig var åndssvage. Ingen har dog taget initiativ til en anbringelse under åndssvageforsorg, hvilket uden tvivl i alle tilfælde måtte anses for den mest hensigtsmæssige anbringelse.

Som nævnt har kun 1 af de 6, der er diagnosticeret som åndssvage, tidligere været under åndssvageforsorg. Derimod har 4 ikke-åndssvage fra gruppe I tidligere været under åndssvageforsorg og anbragt på åndssvageanstalt, hvorfra de senere er udskrevet som værende ikke-åndssvage. Ved den nuværende undersøgelse er de betegnet som sinker.

66) Den ene er 31 år gl. Han er opvokset under meget fattige forhold, faderen er drikkædlig, en broder åndssvag og en søster anbragt på pighjem. Som barn har han haft rachitis. Han har boet på Færøerne, har fået meget ringe skoleundervisning og ikke talt dansk som barn. 6 år gl. kom han i pleje, dels på grund af egne dels på grund af hjemmets forhold, og 16 år gl. blev han sendt til Danmark og anbragt på et ungdomshjem for sinker på grund af spiritusmisbrug og omstrejferi. Han blev inddraget under åndssvageforsorgen og overflyttet til Ebberødgård. Hans intelligenskvotient angives til 76, og han blev steriliseret. 24 år gl. (1942) flygtede han og meldte sig til Waffen-SS. Han blev under krigen såret flere gange, kom i russisk fangenskab og blev endelig hjemsendt til Danmark 1947. Han sigtedes for overtrædelse af strafelovstillelæggelsen, spørgsmålet om geninddragelse under åndssvageforsorg diskuteredes, men efter en ambulant mentalundersøgelse indlagdes han til observation på en åndssvageanstalt, hvor man ved 2 prøver fandt en I. K. på 86 og konkluderede, at han „må betegnes som værende sinke og altså ikke uegnet til påvirkning gennem almindelig straf". Sagen sluttedes dog med rigsadvokatens samtykke; han rejste tilbage til sin hjemstav, men vendte atter tilbage til Danmark efter 1 års forløb. Han blev indlagt på hospital med kraniebrud efter slagsmål, og kort efter udskrivningen anbragt på arbejdsanstalt. Han er ved undersøgelsen betegnet som sinke og forfalden til spiritusmisbrug. Han lider desuden af følger efter hovedlæsion.

67) Den anden er nu 53 år. Han er opdraget i hjemmet, moderen skal have været svagt begavet. Han havde vanskeligheder i skolen, smårapsede og var ikke til at styre, hvorfor han kom under værgerådet 11 år gl., blev anbragt på optagelseshjem, og fra sit 12.—17. år første gang på åndssvageanstalt. Udskrevet ved konfirmationen 17 år gl. til plads, men kort efter begyndte han at vagabondere, og blev anbragt første gang på arbejdsanstalt. 24 år gl. blev han efter tyverisigtelse anbragt på åndssvageanstalt, idet tiltale frafaldtes mod inddragelse under åndssvageforsorg. I de følgende 22 år til 1943, da han var 45 år gl., har han skiftevis været anbragt i kontrolleret familiepleje, på åndssvageanstalt eller prøveudskrevet i plads. I 1943 foreligger der en fornyet intelligensundersøgelse, han opnår her en I. K. på 81,3, hvorefter han udskrives af forsorgen som værende ikke-åndssvag. Derefter har han hovedsagelig vagabonderet, til han blev fundet med 3. grads forfrysninger i en lade en vinterdag i 1947. Begge fødder måtte amputeres, og han overførtes fra sygehuset til arbejdsanstalt.

Dette er et af de få tilfælde, hvor den undersøgte har undladt at give oplysninger af betydning, idet han fuldstændig fortiede sin mangeårige anbringelse under åndssvageforsorgen og påstod, at han i alle disse år dels havde haft pladser på landet, dels rejst rundt med cirkus. Først gennem kontroloplysningerne fik man kendskab til hans inddragelse under åndssvageforsorgen. Ved samtalen virkede han ikke umiddelbart dårligt begavet. De tragiske følger af den sidste vagabondage er, at han nu er ubetinget forsorgstrængende uden udsigt til at kunne klare sig selv i fremtiden.

68) Den tredje er nu 48 år. Hans far var direktør, og han er opdraget i et økonomisk velstillet hjem. Moderen døde, da han var barn. Faderen giftede sig igen, da obs. var i pubertetsalderen, og stedmoderen var kun få år ældre end obs. Som barn skal han have haft rachitis, der forårsagede en rygskævhed. Han skal have lidt af talevanskeligheder og ufrivillig vandladning, og har desuden begået talrige rapserier fra hjemmet. Han klarede sig dårligt i skolen, var flere gange oversidder, kom i hjælpekasse, og særlig efter moderens død begyndte han at skulke og vagabondere. Han var $1\frac{1}{2}$ år på svagbørnskoloni og i konfirmationsalderen privat anbragt på et optagelseshjem. Han blev derfra sat i lære, men på grund af nye tyverier blev han $\frac{1}{2}$ år efter på faderens foranledning anbragt på en åndssvageanstalt, hvor han var fra sit 16. til sit 47. år. Der ses ikke at være foretaget nogen intelligensundersøgelse før i 1929, da han var 28 år gl.. Intelligenskvotienten var da 84 (sinke). Fra anstalten omtales han som gennemgående godmodig og stiltfærdig. Han bortgik en del gange, men kom tilbage af sig selv. I 1943, 41 år gl., blev der atter foretaget en intelligensundersøgelse, og han opnåede nu en I. K. på 91. Som tidligere omtalt sætter man grænsen mellem sinke og normalt begavet ved 90. I 1948 ansøgte han imidlertid selv om at blive udskrevet af åndssvageforsorgen. Overlægen advarede ham stærkt herimod, idet det ville være umuligt for han at blive geninddraget under forsorgen, hvis han først lod sig udskrive. Man kunne imidlertid ikke tilbageholde ham mod hans vilje, da han ikke kunne betragtes som åndssvag, og da han stadig insisterede, blev han forsøgsvis anbragt i kontrolleret familiepleje. Denne forlod han dog efter 3 mdr.s forløb og lod sig definitivt udskrive af åndssvageforsorgen. Samtidig fik han bevilget hjælp som kronisk syg i henhold til forsorgslovens §§ 247—48. Han vagabonderede nu et stykke tid, tog til sidst ophold på en ubeboet gård og levede af den mad, naboerne gav ham. Da han imidlertid ikke kunne klare sig på denne måde, blev han anbragt på arbejdsanstalt. Han er imidlertid ikke tilfreds med dette ophold, og i et brev skriver han, at han bittert har fortrudt, at han forlod åndssvageanstalten, og han forespørger socialinspektøren, om der ikke i socialloven kunne findes et smuthul, hvorigennem han kunne komme ind under forsorgen igen; men dette har tilsyneladende ikke kunnet lade sig gøre.

Efter de oplysninger, der foreligger i sagen, har denne mand aldrig været åndssvag, men snarere et af de såkaldte „problembørn“ med alvorlige tilpasningsvanskeligheder. Da han var barn, var der ikke de samme muligheder som nu for en behandling af hans vanskeligheder gennem skolepsykologer, børnepsykiatere etc. En af grundene til hans definitive fjernelse fra hjemmet har muligvis været, at han har været en hemske for sin socialt set højststående familie, som han påstår stadig sender ham penge, mod at han skal holde sig fra deres hjemsted. Anbringelsen på arbejdsanstalt er ikke heldig, men anden løsning er for tiden næppe mulig. Det vil sikkert ikke under nogen omstændigheder være muligt for ham at klare sig i det fri erhverv efter 30 års ophold på institution.

I det sidste af de tilfælde, hvor den undersøgte tidligere har været inddraget under åndssvageforsorgen, er selve spørgsmålet om graden af intelligensdefekten noget mere uklart.

69) Pågældende er en 26-årig gift arbejdsmand, der er indlagt som forsømmelig forsørger. Han er opdraget under dårlige barndomsforhold. Hans far skal være drunker, moderen usædelig, 4 brødre straffede. Han selv blev 10 år gl. anbragt på et drengehjem på grund af forældrenes forhold. Han blev senere overflyttet til fredeshjem, derfra til et ventetidshjem og i 1944, 20 år gl., indlagt på Ebberødgård. Diagnosen var debilitas men tis, den fundne I. K. 76. Han bortgik efter knap 1 års forløb, blev derefter udskrevet. Året efter blev han indlagt på åndssvageanstalt. Herfra udtales, at han blev udskrevet som værende normalt begavet, men en holdningsløs, sensitiv psykopat. I de følgende år har han fået en del straffe for forskellige tyverier, bl. a. 6 og 8 mdr.s fængsel. I 1948, da han var 25 år gl., blev han gift på grund af kærestens graviditet. Det har ikke været muligt for ham at forsørge kone og barn, han har fået en del socialhjælp. Til sidst fik han anvist stenslagningsarbejde, men da han nægtede at udføre dette, blev han anbragt på arbejdsanstalten. Under samtalen virkede han ikke som åndssvag, snarere som sinke. Man indstillede ham til psykiatrisk undersøgelse, da han havde opgivet, at han led af krampeanfald, men han blev udskrevet, inden denne kunne finde sted. Man mente det ikke nødvendigt at foretage fornyet intelligensprøve, da man regnede med, at det ville være tilstrækkeligt at rekvirere de forskellige journaler, men på grund af de store afvigelser mellem disse ville det have været ønskeligt, hvis det havde været muligt at foretage en fornyet systematisk intelligensbestemning ved den nuværende undersøgelse.

Tabel 75. 27 sinker fordelt efter alder på undersøgelsestidspunktet. (Gruppe I).

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Antal undersøgte mænd med oplyst intelligens	Heraf sinker:	
		Absolutte tal	Relative tal
15-29 år.	21	6	29
30-39 -.	21	6	29
40-49 -.	34	4	22
50-59 -.	66	10	15
60 år og derover.	38	1	3
lait...	180	27	15

Af tabel 75 fremgår det absolutte og relative antal sinker inden for hver aldersklasse i gruppe I. Af de relative tal ses det, at der er forholdsvis flest sinker i de yngste aldersklasser, idet sinkerne udgør godt $\frac{1}{4}$ af de undersøgte i aldersklasserne op til 40 år, men det relative antal sinker i de næste to aldersklasser svarer nogenlunde til det antal, der regnes med i totalbefolkningen (ca. 10 pct.). Med hensyn til det forhold, at der kun er fundet en sinke i aldersklassen 60 år og derover må det bemærkes, at gruppen af de ældste undersøgte talmæssigt er blevet stærkt formindsket, fordi der iblandt dem er så mange, som det på grund af en fremskreden senilitet eller anden psykisk lidelse var umuligt at vurdere intelligensmæssigt. Det kan ikke udelukkes, at der blandt disse senile har været en del sinker.

Man skal ikke komme ind på en nærmere beskrivelse af de enkelte tilfælde, men kun oplyse, at 20 af de 27 sinker (74 pct.) tidligere har været idømt større eller mindre straffe. Kun ganske enkelte har fået en faglig uddannelse, men har senere forladt faget. De fleste har ernæret sig ved landarbejde.

12 (44 pct.) har været forfaldne til spiritusmisbrug. Kun et par enkelte har tidligere været gift. En stor del har lidt af alvorlige legemlige sygdomme. For næsten dem alle har man efter nærmere gennemgang af de forhold, de har levet under, og de vanskeligheder, de har haft, skønnet, at det mest hensigtsmæssige ville have været, om man her i landet havde haft en forsorg, som kunne have taget sig af dem. Derigennem kunne der antagelig være givet dem en lettere erhvervsoplæring samt hjælp ved fremskaffelse af egnede pladser og i givet fald en håndsækning til overvindelse af eventuelle vanskeligheder af social og personlig karakter. For nogle af dem ville sikkert et indledende institutionsophold af kortere eller længere varighed have haft betydning.

5. Personlighedsafvigelser.

Man har i den foreliggende undersøgelse søgt at foretage en vurdering af de pågældendes karakter eller personlighed efter socialpsykiatriske synspunkter. Ved bedømmelsen af det enkelte individs personlighed har man lagt vægt på hans reaktioner overfor begivenheder af social og psykologisk betydning, hans livsindstilling, indsigt i og forståelse af egne problemer, og den måde på hvilken han afreagerer eventuelle konflikter. Man har ikke tilsigtet en moralsk vurdering, men kun ønsket eventuelt at påpege, at en person med bestemte karakterejendommeligheder må forventes at ville have vanskeligheder ved at klare sig på normal vis i vort samfund. Det er muligt, at en person med de samme personlighedstræk ikke ville møde vanskeligheder i et samfund af en anden struktur, men dette spørgsmål er ikke aktuelt.

Forinden man går over til en nærmere beskrivelse af de ved undersøgelsen fundne

ejendommeligheder, skal det anføres, at et menneskes personlighed ikke bør opfattes som et statisk begreb, men som en funktion af de anlæg, individet er i besiddelse af ved fødslen, og af de påvirkninger, det er udsat for fra omverdenen livet igennem. Der sker således en stadig udvikling, og beskrivelsen af de undersøgte må derfor ikke opfattes som et forsøg på at skildre deres „oprindelige personlighed“, men derimod deres personlighed eller karakter, således som den fandtes på undersøgelsestidspunktet. Man er derfor ikke kommet nærmere ind på, i hvilken udstrækning de eventuelle afvigelser fra det normale, der synes at være tilstede, kan formodes at skyldes arvede anlæg eller eventuelt må tilskrives miljøpåvirkning.

Det må endvidere bemærkes, at det er et vanskeligt og omstridt spørgsmål, hvornår personligheden kan siges at afvige fra det normale. Inghe skriver i sin redegørelse over det svenske løsdriverklientel, at der overhovedet ikke findes nogen mulighed for objektivt at afgøre, hvornår et psykisk symptom er så stærkt afvigende fra det sædvanlige eller „normale“, at det bør betegnes som abnormt eller sygeligt, idet det beror på et subjektivt skøn, hvad man vil anse for at falde indenfor eller udenfor den normale variationsbredde. Selvom det således er vanskeligt at afgrænse begreberne, har det dog udfra den kliniske erfaring vist sig muligt at vurdere karakterafvigelser på en sådan måde, at man ved behandling og ved det praktiske arbejde kan drage nytte deraf. Derfor har også Inghe — til trods for vanskelighederne — foretaget en inddeling af sit materiale efter individual-psykologiske principper (Sjøbring), og i nærværende undersøgelse har man ligeledes udfra socialpsykiatriske principper (Stiirup) forsøgt at finde frem til de klinisk iagttagelige personlighedsafvigelser

Med ovenstående forbehold har man herefter foretaget en fordeling af de undersøgte efter karakterologisk diagnose. Inddelingen har kun kunnet foretages for de undersøgte fra anstaltsgruppe I, idet oplysningerne for gruppe II er for mangelfulde på dette punkt. Resultatet fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 76. 213 næntl fordelt efter karakterologisk diagnose. (Gruppe I).

Karakterologisk diagnose:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundh.	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt	Sundh.	Gr. I iøvr.	Gr. I ialt
Uden karakterologisk diagnose ..	21	48	69	23	39	32
Karakterpåfaldende	28	28	56	31	23	26
Karakterinsufficiente.	38	40	78	42	33	37
Psykoinfantile	4	6	10	4	5	5
I alt...	91	122	213	100	100	100

Det relative antal karakterdefekte ses at være noget større for Sundholmclientellet end for provinsclientellet.

Angående gruppeinddelingen kan iøvrigt følgende bemærkes:

For 32 pct. er ikke anført nogen karakterologisk diagnose. Imidlertid er det ikke ensbetydende med, at dette er en gruppe normale, idet der blandt dem findes en del af de stærkt intelligensdefekte, sindssyge og andre, f. eks. en del af de kroniske alkoholister, som man ikke har kunnet rubricere personligheds-mæssigt.

Gruppen *karakterinsufficiente* svarer stort set til, hvad der i almindelighed benævnes som „psykopater“. Det er personer, hvoraf en stor del har haft tilpasningsvanskeligheder

allerede i barndommen, i hjemmet og i skolen og senere i erhvervslivet o. s. v., og de har måske i langt højere grad været en byrde for deres omgivelser, end det har været dem selv bevidst. Inden for gruppen findes mange forskellige typer, f. eks. den selvhævdende, den viljessvage, den stemningssvingende o. s. v., men af disse må det nok siges at være den viljessvage type, der er forekommet hyppigst blandt arbejdsanstaltsklientellet. I gruppe I er 37 pct. af de undersøgte betegnet som karakterinsufficiente.

De *karakterpåfaldende* er personer, hvis karakterdefekter ikke er af samme sværhedsgrad som den første gruppe, men hvis personlighed dog efter det oplyste på visse punkter må siges at afvige fra normen. Til denne gruppe er også medregnet personer, som i de psykiatriske erklæringer er betegnet som „psykopatisk prægede“, og man kunne måske betragte gruppen „karakterpåfaldende“ som en overgangsgruppe mellem de „karakterinsufficiente“ og de, der karakterologisk tilsyneladende ikke afviger fra det normale. Gruppen „karakterpåfaldende“ udgør 26 pct. af de undersøgte.

Den tredje gruppe er de *psykoinfantile*. Det karakteristiske ved denne gruppe er, at deres åndelige modenhed ikke har fulgt med deres alder, de er barnlige og uselvstændige. Hyppigt er eller har de været så stærkt knyttet til et ældre familiemedlem, oftest en mor, at de til trods for deres alder har været ganske ude af stand til at klare sig uden denne støtte. Deres umodenhed skyldes ikke en intelligensdefekt, selvom en sådan også kan være til stede. Psykoinfantiliteten udelukker ikke, at der samtidig kan være tale om en karakterinsufficiens, men for at lette oversigten ved bearbejdelsen har man henført de få tilfælde, hvor begge forhold er diagnosticeret, til de psykoinfantile. 5 pct. er henført under denne gruppe.

I det følgende skal man give et par beskrivelser af personer, der er betegnet som „karakterinsufficiente“.

70) En 22-årig ung mand, der er den yngste af 3 børn, men desuden har en 14 år yngre halvbroder fra moderens 2. ægteskab. Der er oplysninger om drikfældighed i moderens familie. Han er opdraget hos forældrene, faderen døde, da obs. var ca. 2 år gl., hvorefter moderen nyttede sammen med en arbejdsmand, som obs. betragter som sin stedfar. Forældrene skal have haft en del økonomiske vanskeligheder. Hjemmet er dog betegnet som godt og interesseret i børnenes opdragelse. Obs. skal altid have været moderens yndlingsbarn, men forholdet til stedfaderen skal have været dårligt. Fra skolealderens begyndelse har der været vanskeligheder med både skolen og hjemmet, og i 8—9 års alderen bliver han indlagt til observation på en psykiatrisk klinik på grund af rapserier, enuresis, upålidelighed, „egoisme“ etc. Han anbringes $\frac{1}{2}$ år på et observationshjem, men opholdet her synes ikke at have haft nogen påfaldende indflydelse på ham. Han fortsætter derefter sin skolegang, udskrives af 7. kl., betegnes som normalt begavet, men der klages over hans opførsel, og han får gentagne advarsler fra børneværnet. Efter skolen bliver han bud, sejler så $\frac{1}{2}$ år som messedreng, holder op hermed på grund af krigsforholdene og kommer på fabrik. 15 år gl. bliver han på børneværnets foranledning atter indlagt til observation på psykiatrisk afdeling. Grunden hertil er hans stadige rapserier, der begyndte med småting fra moderen og kammerater, men efterhånden blev til større ting og pengebeløb, også fra arbejdspladserne. I den psykiatriske erklæring konkluderes, at „der ikke efter det oplyste synes at have været miljøvanskeligheder af en sådan sværhedsgrad, at man på grundlag heraf kan forklare hans opførsel . . . han må betegnes som konstitutionel psykopat“. Han blev anbragt på et optagelseshjem, derfra overflyttet til Flakkebjerg, hvor han var til sit 19. år (1946). Fra Flakkebjerg udtales, at han er „et godmodigt skrog, der næppe nogensinde vil kunne klare sig under friere forhold, han burde hele tiden være på „hjem““. Han kom nu hjem til forældrene, arbejdede som bud på fabrik og begyndte samtidig at drikke, „jeg kom halvfuld hjem hver dag“. Moderen har oplyst, at det gik dårligt derhjemme, han var bundupålidelig, solgte familiens indbo, tøj, rationeringsmærker, passede enhver ny stilling med begejstring, men opgav hurtigt. Aftjente sin værnepligt, deserterede herunder 2 gange. 20 år gl. havde han angivelig sit første seksuelle forhold med en 18-årig pige og tog med hende til hendes forældre i provinsen. Forholdet gik imidlertid i stykker, han begyndte at vagabondere og havde lidt løst arbejde. I 1949 kom han atter til København, henvendte sig på psykiatrisk poliklinik. Han var da subsidiøsløs, og ved klinikens mellemkomst kom han tilbage til Flakkebjerg et stykke tid for derfra at søge

plads. Rejste til Sønderkovhjemmet, men forlod dette på grund af uoverensstemmelser og tog til den egn, hvor han havde truffet pigen, og fik kivi at bo hos en fisker. Her begik han et tyveri, fik en betinget dom med tilsyn, men meldte sig samme dag til det sociale udvalg, som indlagde ham på arbejdsanstalten. Ved undersøgelsen er han betegnet som karakterinsufficient af den viljessvage, noget selvhævdende type.

Det følgende eksempel er betydelig mere kompliceret og vanskeligere at rubricere rent personlighedsmæssigt.

71) Det drejer sig om en 44-årig mand. Han er yngste barn, opdraget hos forældrene i provinsby under ganske gode økonomiske forhold. Angående sin barndom oplyser han, at han „altid har været syg“, var født med rygskævhed, har aldrig leget med andre børn, altid træt og svag. Angående faderen har han oplyst, at denne var meget hidsig, fanatisk afholdsmand og modstander af læger, således at obs. var 18 år gl., før han kom under lægebehandling, men var tidligere blevet behandlet af „kloge koner“. Faderen blev senere sindssyg, forsøgte at stikke moderen ned med kniv, blev indlagt på sindssygehospital, hvor han døde, da obs. var 37 år gl. Obs. klarede sig dårligt i skolen, var flere gange oversidder, gik ud af 5. kl. Efter konfirmationen kom han i brølæggerlære hos faderen, blev udlært, men har på grund af stadige sygdomme aldrig arbejdet mere end et par mdr. ad gangen. Han skal have haft ischias og fra 1936 (30 år gl.) konstante smerter i arme og ben, hovedpine etc. Senere ophørte han som brølægger og havde en forretning i nogle år. Han har i en del år fået vedvarende hjælp fra det offentlige. I 1945 (39 år gl.) faldt han ned fra en stige og brækkede benet 2 steder, skal stadig have mén heraf. I 1948 fik han en dom på 1 års fængsel for underslæb og samtidig en bøde for at have udspremt falske rygter angående krematoriets behandling af lig. Inden den tid havde han været indlagt 14 dage på sygehus, havde fået ordineret støtterkorset af ortopædisk hospital, indlagt på neurokirurgisk afdeling, på kuranstalt, på nervesanatorium etc. Inden dommen blev han undersøgt af en nervespecialist, der udtalte, at „hans arbejdsevne både fysisk og psykisk er meget mangelfuld. Han frembyder tegn på udbredte nervebetændelser“. I 1948 indlagdes han på arbejdsanstaltens sygeafdeling efter selvmordsforsøg. Samme år udtalte hans sygekasselæge, at han ikke ønskede at være læge for ham på grund af hans urimelige medicinforbrug. I 1949 afsonede han den idømte straf på 1 års fængsel og skal under hele straf af soningen have været indlagt på fængslets sygeafdeling. Han blev prøveløsladt, tog tilbage til provinsbyen, hvor han levede under meget elendige forhold i et værelse, som hans mor inden sin død havde disponeret over, således at obs. kunne bo der resten af sit liv. Han har været sengeliggende det meste af tiden og modtaget kommunehjælp, til han jan. 1950 overflyttedes til arbejdsanstalten, hvor han stadig er sengeliggende. Af den psykiatriske og neurologiske undersøgelse fremgår, at det antagelig drejer sig om en „dårlig begavet hysteriker. De positive somatiske fund taler ikke herimod. Det eneste, der er lidt suspekt, er den manglende højre achillesrefleks, men da han tidligere skal have haft ischias, kan den forklares derved. Han må betegnes som karakterinsufficient på grund af hans tilbøjelighed til hysteriske reaktioner og hans udtalte hypochondri“ Psykiateren slutter med: „Hans hysteriske reaktionsform skyldes måske tidligere miljøskade, men man er her på gyngende grund. Hans intelligens tillader næppe reel dyberegående psykoterapi Man burde give ham en rimelig understøttelse (invalidere eller kronisk sygehjælp) i erkendelse af sin afmagt og så søge at begrænse hans medicinforbrug“.

Endelig skal man give et eksempel på en mand, som er betegnet som psykoinfantil.

72) 56-årig ugift arbejdsmand. Han er født udenfor ægteskab som søn af syerske. Han er opdraget i København hos moderen, der giftede sig med en repræsentant, da obs. var ca. 1 år gl. Han angiver, at han er blevet meget forkælet, især af moderen, har altid været isoleret, ingen kammerater haft, men holdt sig til mor og stedfar. Han har lidt af ufrivillig vandladning til sit 12. år. Han har gået i 2 forskellige skoler, har været oversidder en gang. Da han var 12 år gl., døde stedfaderen. Moderen giftede sig igen et par år efter med en vinhandler. Fra sit 12. år har han arbejdet på fabrik. Var derefter kort tid vogterdreng og i handelslære, til han 18 år gl. blev ansat i stedfaderens forretning. Han angiver, at han her kom i dårligt selskab, begyndte at drikke og samme år (1912) fik han en betinget dom på 8 mdr.s forbedringshusarbejde for meddelagtighed i indbrudstyveri. Fra da af og til 1934 har han hovedsagelig afsonet forbedringshus- og tugthusstraffe for tyverier, indimellem har han antagelig vagabonderet og levet af betleri. De 14 af disse 22 år har han tilbragt i fængsel. Den sidste langvarige straf fik han i 1931. Han kom ud i 1934 og han angiver, at han derefter holdt sig kriminalitetsfri, fordi han var bange for at blive idømt arbejds- og straffelister fremgår, at han siden den tid kun har fået to hæftestraffe for beruselse og en advarsel for betleri. Fra 1934

har han haft ophold hos moderen og har levet dels af offentlig hjælp dels af løst arbejde. Fra 1942—45 har socialkontoret nægtet ham hjælp på grund af spiritusmisbrug, men fra 1945—48 har man atter ydet ham kontant hjælp, da han nu aldrig optrådte beruset. Han bliver af socialkontoret betegnet som et pjok. I 1948, da obs. var 54 år gl., døde moderen, og han angiver, at han nu atter begyndte at drikke. Et par mdr. efter blev han idømt 60 dg.s fængsel for tyveri, han mistede sit logi, havde intet arbejde, og dec. 1948 meldte han sig til indlæggelse på Sundholm, hvor han bortset fra et par udeblivelser har været anbragt siden.

Ved undersøgelsen virker han overordentlig uselvstændig, barnlig og ret småt begavet. Han angiver, at han altid har været en „ener“, har aldrig knyttet sig til andre mennesker end moderen og taler med megen sentimentalitet om forholdet til hende. Han er betegnet som karakterinsuffICIENT af den viljessvage type samt som psykoinfantil og småt begavet; desuden er han drikkelig.

Det interessante ved dette tilfælde er dels, at denne mand, der fra sit 18. til sit 40. år har været stærkt kriminell, derefter i 15 år har klaret sig uden at komme i alvorligere konflikt med loven. Om denne omvæltning, som han selv siger, udelukkende skyldes angst for indsættelse i arbejds hus, er vel tvivlsomt. Det er derimod muligt, at moderen, der på dette tidspunkt havde været enke i en del år, har fået tiltagende indflydelse på ham, samt at den i 1933 indførte kontante hjælp fra socialkontoret har givet ham muligheder for at føre en nogenlunde behagelig tilværelse uden for meget arbejde, men også uden at behøve at ty til kriminelle handlinger. Yderligere viser tilfældet, hvorledes denne mand fuldstændig har manglet evnen til at klare sig uden moderen, således at der knap er gået $\frac{1}{2}$ år efter hendes død, før han må give op og lade sig indlægge på arbejdsanstalt.

Tabel 77. 213 mænd fordelt efter alder på undersøgelsestidspunktet og karakterologisk diagnose. (Gruppe I).

Karakterologisk diagnose:	Alder på undersøgelsestidspunktet:							70 år og derover
	15—19 år	20—29 år	30—39 år	40—49 år	50—59 år	60—69 år		
Ingen kar. diagnose..	1	4	2	9	26	13	14	69
Karakterpåfaldende..		8	5	10	22	10	1	56
Karakterinsufficiente.	1	7	13	18	24	12	3	78
Psykoinfantile	-	-	2	1	5	2	-	10
I alt...	2	19	22	38	77	37	18	213
	Relative tal.							
Ingen kar. diagnose..	50	21	9	24	34	35	77	32
Karakterpåfaldende..	-	42	23	26	29	27	6	26
Karakterinsufficiente.	50	37	59	47	31	32	17	37
Psykoinfantile	-	-	9	3	6	6		5
I alt...	100	100	100	100	100	100	100	100

I tabel 77 har man sat personlighedsdiagnoserne i relation til de pågældendes alder på undersøgelsestidspunktet. Det fremgår heraf, at de karakterpåfaldende hyppigst er fundet blandt de unge, de karakterinsufficiente i aldersklassen 30—50 år, mens størsteparten af den ældste aldersklasse ikke er diagnosticeret personligheds mæssigt. Dette kan dels skyldes, at de er alderdomssvækkede, således at deres personlighedsstruktur nu er udvisket, dels at der blandt dem findes en hel del personer, som kommer på arbejdsanstalt

på grund af deres alder og dermed manglende evne til at arbejde og klare sig selv, men som personlighedsmæssigt må betegnes som normale.

Det er vanskeligt at drage en direkte sammenligning mellem vore resultater og resultaterne fra andre undersøgelser, idet det, somf. eks. Inghes nævner, beror på et subjektivt skøn, hvornår den individuelle psykiske afvigelse går ud over det normale. Ifølge Inghes undersøgelser forekommer de afvigelser, som tidligere almindeligvis benævntes „psykopati“ hos 56 pct. af løsdriverklientellet, 67 pct. af de forsømmelige forsørgere i Sverige og 48 pct. af de svenske mandlige understøttede. I vor undersøgelse udgør de karakterinsufficiente kun 37 pct. Medtages de „karakterpåfaldende“ kommer procenten på karakterdefekte i nærværende undersøgelse op på 63. Kjems nævner i sin undersøgelse af 50 alumner fra Århus arbejdsanstalt, at ingen af de undersøgte patienter har kunnet betegnes som psykisk normale, og 12 personer (24 pct.) er betegnet som konstitutionelle psykopater. Kjems anvender imidlertid et noget andet inddelingskriterium end nærværende undersøgelse, men nævner iøvrigt, at godt halvdelen af patienterne lider af svære personlighedsforstyrrelser.

Sammenfattende kan det siges, at der blandt de undersøgte i dette materiale er fundet et betydeligt antal, som i personlighedsmæssig henseende tilsyneladende er stærkt afvigende fra det normale. Dette kan have dannet baggrunden for deres asociale levevis, medens omvendt denne levevis med drikfældighed, vagabondage etc. i visse tilfælde kan have bevirket, at der er opstået en defekt, eller i hvert fald kan have forværret en eksisterende fra det normale afvigende tilstand.

Alkoholismen.

1. Alkoholismens forekomst blandt anstaltsklientellet.

Alkoholproblemet har indtaget en central plads ved undersøgelsen af arbejdsanstaltsklientellet. Både i forbindelse med undersøgelsen af kriminalitetsforholdene, de sociale forhold, de udløsende faktorer for den sociale deroute o. s. v., er spørgsmålet om de undersøgte drikkeri trådt i forgrunden.

Ved bearbejdelsen af oplysningerne om de undersøgte alkoholforbrug har man først delt materialet i „drikfældige“ og „ikke-drikfældige“.

Som „*drikfældige*“ er betegnet de personer, som enten selv har oplyst, eller for hvem kontroloplysningerne har givet til kende, at de i større eller mindre grad har været forfaldne til spiritus. Misbruget har været af forskellig størrelse og varighed, og har i større eller mindre omfang været medvirkende til, at de pågældende er blevet indsat på arbejdsanstalt. For næsten alle i kategorien „drikfældige“ gælder det iøvrigt, at deres spiritusmisbrug efter udskrivning fra arbejdsanstalten vil være et handicap for dem i den frie tilværelse, idet de efter al sandsynlighed vil genoptage drikkeriet, hvis ikke en effektiv behandling iværksættes. De tilfælde, hvor en genoptagelse af spiritusmisbruget ikke kan forventes, er så få, at de talmæssigt ingen betydning vil have.

Som „*ikke-drikfældige*“ er de betegnet, der hverken efter deres egne udtalelser eller efter de indhentede kontroloplysninger har drukket spiritus af betydning. Nogle af disse er og har altid været helt afholdende, andre har af og til drukket en øl eller har drukket spiritus ved festlige lejligheder, men har aldrig eller kun sjældent været berusede. Om hele kategorien kan siges, at der intet er fremkommet, som tyder på, at alkoholen for disse mennesker har spillet

en rolle i deres tidligere liv eller har haft betydning for deres sociale deroute og deres anbringelse på arbejdsanstalt. Der er heller intet der tyder på, at drikkeri skulle blive et problem efter deres udskrivning.

Fordelingen af de 446 undersøgte, for hvilke der foreligger fyldestgørende oplysninger om deres alkoholforbrug, fremgår af nedenstående tabel:

Tabel 78. 446 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og i drikfældige og ikke-drikfældige.

	Absolutte tal			Relative tal		
	Gr. I	Gr. II	lait	Gr. I	Gr. II	lait
Drikfældige	155	148	303	73	63	68
Ikke-drikfældige	57	86	143	27	37	32
lait...	212	234	446	100	100	100

Det forholdsmæssigt større antal drikfældige i anstaltsgruppe I end i anstaltsgruppe II viser sig ved nærmere undersøgelse hovedsageligt at skyldes klientellet på Sundholm, idet 81 pct. af de undersøgte herfra har måttet betegnes som drikfældige. At der er fundet flere drikfældige på Sundholm end på de øvrige anstalter, beror til dels på, at såvel de helt unge som de helt gamle, blandt hvem man finder det største antal ikke-drikfældige, er underrepræsenteret blandt de undersøgte på Sundholm i forhold til de undersøgte på de øvrige anstalter. Dertil kommer, at arbejdsanstalterne i provinsen, således som forholdene er, i et vist omfang er blevet anvendt som erstatning for andre sociale forsorgsinstitutioner som sygehjem og plejestiftelser. I visse dele af landet er der formentlig en udpræget mangel på sådanne institutioner, hvorimod man i hovedstaden har Nørre Hospital eller Københavns Plejehjem, hvor ikke-drikfældige personer, som ikke kan klare sig selv, har kunnet anbringes.

Selvom der blandt de undersøgte i begge grupper er et udpræget flertal af drikfældige, er det dog bemærkelsesværdigt, at der for rundt regnet en trediedel af de undersøgte ikke har været tale om nogen form for alkoholmisbrug.

2. De drikfældige.

Efter denne første sondring i „drikfældige“ og „ikke-drikfældige“ har man forsøgt at belyse alkoholspørgsmålet nærmere ved at dele de drikfældige i anstaltsgruppe I i 3 undergrupper efter drikkeriets omfang og dets følger. En sådan inddeling har ikke kunnet foretages på materialet fra anstaltsgruppe II, idet oplysningerne for denne gruppe ikke har været tilstrækkelig fyldestgørende.

I denne inddeling er herefter anvendt følgende 3 kriterier:

Den første og hårdest belastede kategori består af de i egentlig psykiatrisk forstand kroniske alkoholister, d. v. s. personer, hvis drikkeri har været af en sådan art og omfang, at det er resulteret i legemlige og/eller psykiske sygdomme, i form af leversygdomme, alkoholiske nervelidelser, alkoholpsykoser eller alkoholiske sløvhedstilstande (alkoholdemenser). Denne kategori er benævnt „kroniske alkoholister med legemlige ogjeller psykiske symptomer“ (i tabellerne „a.c.+“).

Den anden kategori, der nedenfor er benævnt „kroniske alkoholister uden symptomer“ (i tabellerne „a.c.÷“), omfatter kroniske alkoholister, hvis drikkeri og hele livsførelse for så vidt er af samme art som den ovenfor nævnte kategoris, men for hvem man

ikke har fundet tegn på legemlige eller psykiske lidelser, der kunne formodes at være en følge af alkoholmisbrug. Fælles for de to kategorier er, at de pågældende stort set har mistet deres sociale ambitioner, og at drikkeriet har stået på så længe, at det i de fleste tilfælde er umuligt nu at finde baggrunden for dets opståen. Tilsyneladende har disse mennesker i lang tid næsten ikke haft andet i tankerne end at skaffe sig spiritus, og de lægger ikke skjul på deres alkoholtrang. De to kategorier af kroniske alkoholister omfatter tilsammen 111 personer, over halvdelen af de undersøgte mænd i gruppe I.

For den tredje kategori, der i det følgende er benævnt „*spiritusmisbrugere*“ (i tabellerne „ab.spir.“), har det angivne drikkeri ikke været af samme størrelse eller haft samme langvarige karakter som for de ovenfor omtalte kategorier. Nogle af de i denne gruppe rubricerede personer har endnu bevaret deres sociale ambitioner, og hvor dette ikke er tilfældet, skyldes den negative indstilling ikke så meget drikkeriet, som andre faktorer som straf, skilsmisse, arbejdsløshed etc., der har fået de pågældende til at give op. I modsætning til de kroniske alkoholister er der blandt „*spiritusmisbrugerne*“ tilbøjelighed til at skjule drikkeriets størrelse, og de vil gerne give indtryk af, at de selv er i stand til at komme ud af drikkeriet, eller af, at de ønsker hjælp dertil.

Den ovenstående inddeling er foretaget, før W.H.O.'s oversigt over alkoholismen blev offentliggjort.¹⁾

En sammenligning mellem den her anvendte klassificering og den af W.H.O. foreslåede viser, at alle de personer, man her har klassificeret som „kroniske alkoholister“ (med eller uden legemlige eller psykiske symptomer) falder ind under W.H.O.'s sværest belastede gruppe, „alcohol addicts“. De fleste, som her er klassificeret som „*spiritusmisbrugere*“, vil falde ind under W.H.O.'s gruppe 2 („habitual symptomatic excessive drinkers“), enkelte vil dog formentlig efter W.H.O.'s inddeling blive klassificeret som „alcohol addicts“, medens der næppe vil være nogle af dem, der her er kaldt drikfældige — i hvert fald kun ganske få —, der kunne placeres i den af W.H.O. benyttede 3. kategori, der dækker de mindst belastede, „irregular symptomatic excessive drinkers“.

Tablet 79. 155 drikfældige fordelt efter alkoholmisbrugets omfang. (Gruppe I).

Alkoholmisbrugets omfang:	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundholm	Gr. I iøvvr.	Gr. I ialt	Sundholm	Gr. I iøvvr.	Gr. I ialt
ab. spir.18	26	44	24	32	28
a. c. ÷.25	39	64	34	48	42
a. c. +.31	16	47	42	20	30
Ialt...	74	81	155	100	100	100

Det er bemærkelsesværdigt, at der blandt de drikfældige på Sundholm findes forholdsvis flere „kroniske alkoholister med legemlige og/eller psykiske symptomer“ (a. c. +) end i gruppe I iøvrigt. Forklaringen på den nævnte forskel er vanskelig at finde. Det kan efter det oplyste *ikke* udelukkende skyldes aldersfordelingen. Måske kunne man — idet det må bemærkes, at dette er en hypotese, som ikke i og for sig er begrundet i oplysninger fra det foreliggende materiale — anlægge følgende betragtninger: De indlagte på Sundholm er hovedsagelig personer, som har opholdt sig i København i årevis, og som

¹⁾ World Health Organization Technical Report Series No. 48. Expertcommittee on Mental Health. Alcoholism Subcommittee 2. Report. Geneva, August 1952.

3. *Drikkevaner.*

Ved drikkevaner har man forstået de omstændigheder, hvorunder de pågældende indtager deres alkohol. Man har nedenfor inddelt de undersøgte, hvor der foreligger oplysninger om dette spørgsmål, i følgende to kategorier:

1. De, der drikker sammen med andre mennesker: kammerater, tilfældige bekendte på værtshuse, familie eller lignende.
2. De, der drikker alene, enten hjemme eller på værtshuse, i porte, på grøftekanter o. s. v.

Tabel 81. 135 mænd fordelt efter alkoholmisbrugets omfang og med angivelse af drikkevanernes art.

	Absolutte tal				Relative tal			
	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+	lait	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+	lait
Drikfældige mænd, hvis drikkevaner er								
oplyst	34	60	41	135	100	100	100	100
Heraf de, som drikker kammeratligt..	27	47	38	112	79	78	93	83
———— alene	10	31	19	60	29	52	46	44

Som det ses, angiver ovenstående tabel bruttotal, idet nogle af de undersøgte drikker såvel kammeratligt som alene. Det fremgår iøvrigt, at næsten alle de drikfældige, uanset til hvilken kategori, de er henført, drikker kammeratligt. Antallet af dem, der drikker alene, er derimod væsentlig større i de to kroniske alkoholistgrupper end blandt spiritusmisbrugerne, og det synes således at være denne form for drikkeri, som tiltager med alkoholmisbrugets størrelse. Det kammeratlige drikkeri holder ikke derfor op — tværtimod. Antallet af undersøgte, der drikker såvel alene som kammeratligt — altså ved enhver lejlighed — udgør således 30—40 pct. af de to grupper af kroniske alkoholister, mod kun ca. 8 pct. af spiritusmisbrugerne.

4. *Drikkeriets art.*

Blandt de forhold, man har søgt oplyst, er spørgsmålet om, hvad de undersøgte drikker. Man har ikke hermed ment det af større interesse at bearbejde oplysningerne om, hvorvidt de pågældende har drukket øl, billig frugtvin, „pulimut“ o. lign. eller eventuelt fortrinsvis holdt sig til vine som portvin eller madeira, idet det kan anses for givet, at når det drejer sig om personer, der er indlagt på en arbejdsanstalt, har deres økonomiske forhold været af en sådan art, at det simpelthen har været umuligt for dem at skaffe sig andet end den billigste spiritus. Hvad man derimod har interesseret sig for, er, om de pågældende har drukket *kogesfrit*, idet kogesprit formentlig kan betragtes som en særlig ødelæggende form for alkohol. Også kogespriddrikkeriet vil i de allerfleste tilfælde fra begyndelsen være et økonomisk spørgsmål. Der er antagelig ikke mange, som ville begynde at drikke kogesprit, hvis de økonomisk var i stand til at skaffe sig bedre spiritus. Et andet spørgsmål er så, hvor vanskeligt det efter en eventuelt tilvænning er senere at komme bort fra kogespritten, selv hvor de økonomiske forhold tillader det.

Ca. halvdelen af de drikfældige har angivet, at de jævnlig har drukket kogesprit; men mens dette kun gælder 14 pct. af spiritusmisbrugerne, gælder det for over 60 pct. af de 2 kroniske alkoholistgrupper. Man må dog bemærke, at udpræget kogespriddrikkeri bl. a.

Tabel 82. 75 kogespritdrinkere fordelt efter alkoholmisbrugets omfang. (Gruppe I).

	ab. spir.	a. c. —	a. c. +	lait
Drikfældige	44	64	47	155
Heraf kogespritdrinkere	6	40	29	75
Kelative tal	14	63	62	48

kan have været medvirkende til, at vedkommende er blevet karakteriseret som kronisk alkoholist.

Man kunne måske undre sig over, at der overhovedet findes andre end de mest forfaldne, som kan drikke og har drukket kogesprit. Der er imidlertid i kategorien „ab. spir.“ 6 personer, der enten har angivet, at de tidligere har prøvet at drikke kogesprit, men er ophørt hermed, eller, at de kun enkelte gange eller i ganske kort tid inden anbringelsen har drukket kogesprit. Man må således regne med, at disse 6 personer i hvert fald på undersøgelsestidspunktet endnu ikke havde vænnet sig til denne form for drikkeri.

5. Alder ved drikkeriets begyndelse.

Det ville være af stor værdi, hvis man kunne fremskaffe pålidelige oplysninger om, på hvilket tidspunkt de undersøgte drikkeri er begyndt, men naturligvis er dette spørgsmål meget vanskeligt at belyse. Man har ikke interesseret sig for, hvornår de pågældende første gang i det hele taget har smagt alkohol, men har forsøgt at fremskaffe oplysninger om, hvilken alder de havde, da deres spiritusforbrug blev så stort, at det måtte kaldes misbrug. I hovedsagen har man kun haft de undersøgte egne udtalelser at støtte sig til, og der har været temmelig mange, som ikke har kunnet eller villet oplyse noget om dette spørgsmål. Blandt disse findes naturligvis også dem, som i det hele taget har nægtet at drikke mere end normalt, men hvor det af kontroloplysningerne er fremgået, at dette var urigtigt, samt nogle, som f. eks. på grund af hukommelsessvækkelse ikke har kunnet besvare spørgsmålet.

Tabel 83. Antal af drikfældige, der har begyndt drikkeriet inden en given alder fordelt efter det nuværende alkoholmisbruks omfang — ialt 131 drikfældige. (Gruppe I).

Drikkeriet begyndt inden det	Absolutte tal				Relative tal			
	ab. spir.	a. c. —	a. c. +	Ialt	ab. spir.	a. c. —	a. c. +	Ialt
20. år	4	23	18	45	14	41	39	34
25. -	14	40	33	87	48	71	72	66
30. -	23	52	39	114	79	93	85	87
35. -	26	54	44	124	90	96	96	95
50. -	29	56	46	131	100	100	100	100

Af samtlige drikfældige, for hvem der foreligger oplysninger, har 66 pct. angivet, at de er blevet drikfældige inden deres 25. år, medens kun 5 pct. har oplyst, at de er blevet det efter deres 35. år. Af tallene fremgår tydeligt, at de kroniske alkoholister (a. c. - og a. c. +) er blevet drikfældige i en betydelig yngre alder end gruppen spiritusmisbrugere. Omkring 40 pct. af de to førstnævnte grupper er startet inden deres 20. år, mod kun 14 pct. af spiritusmisbrugerne.

Selvom materialet behæftes med en vis usikkerhed af det relativt store antal personer, for hvem tidspunktet for drikkeriets begyndelse ikke har kunnet oplyses med tilstrækkelig klarhed, synes tallene dog alt i alt at vise, at de drikfældige personer, der færdes på arbejdsanstalterne for størstepartens vedkommende er begyndt at drikke i en meget ung alder.

6. Afvænningsforsøg.

I afsnittet om kriminalitet (se s. 81 ff.) er det nævnt, at en ikke ringe del af lovovertræderne ved dom har fået tildelt afholdspålæg eller har været anbragt på helbredelsesanstalt for drankere. Det drejede sig for anstaltsgruppe I's vedkommende om 24 personer, der havde fået afholdspålæg, og 12 personer, der var blevet idømt tvungen anbringelse på afvænningshjem.

Imidlertid er et meget større antal på et eller andet tidspunkt frivilligt gået med til et ophold på afvænningshjem, en del har været indlagt flere gange, og nogle har både været anbragt frivilligt og ved dom.

Tabel 84. 51 drikfældige med tidligere indlæggelser på afvænningshjem fordelt efter alkoholmisbrugets omfang og indlæggelsernes karakter. (Gruppe I).

	Absolutte tal				Relative tal			
	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+	lait	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+	lait
Antal drikfældige	44	64	47	155	100	100	100	100
Heraf indlagt på afvænningshjem:								
Frivilligt	4	15	20	39	9	23	43	25
Ved dom	-	4	4	8	-	6	9	5
Frivilligt samt ved dom	-	2	2	4		3	4	3
lait.	4	21	26	51	9	32	56	33

Tabellen viser, at en trediedel af de drikfældige har været på afvænningshjem. Når tallet ikke er større, kan det skyldes, at mange ikke har villet erkende deres svaghed eller af anden grund har nægtet at lade sig indlægge. I betragtning af de mange år, de pågældende har været forfaldne til spiritus, er det dog bemærkelsesværdigt, at tallet ikke er større. Der er stor forskel på de tre alkoholgrupper, idet kun 9 pct. af spiritusmisbrugerne har været indlagt mod 32 pct. af gruppen a. c. ÷ og 56 pct. af gruppen a. c. +. Grunden til, at så få af dem, der er betegnet som spiritusmisbrugere har været indlagt på afvænningshjem, kan være den, at disse personer i særlig grad nægter at erkende nødvendigheden af afvænningsforsøg og mener, at de uden hjælp kan afholde sig fra at drikke, når de eventuelt kommer ud fra arbejdsanstalten. De foretrækker derfor at forsøge at få et arbejde i stedet for at skulle tilbringe 1 år på afvænningshjem.

Det er imidlertid yderligere værd at bemærke, at af de 74 drikfældige blandt de undersøgte på Sundholm har de 36 (49 pct.) været anbragt på afvænningshjem, mens kun 15 af 81 (19 pct.) drikfældige på de øvrige anstalter i gruppe I har været indlagt. På Sundholm fandt der ofte en direkte overførsel sted fra arbejdsanstalten til afvænningshjemmet „Fårupgård,” som på undersøgelsestidspunktet ejedes og lededes af Københavns kommune. Man har dog det indtryk, at en sådan overflytning ofte fra de indlagtes side blev akcepteret udelukkende, fordi de derved ville blive dimitteret fra Sundholm og så senere kunne bortgå fra Fårupgård, hvor kontrollen var mindre effektiv. Kun få af de til afvænningshjemmet overførte har opholdt sig der i den fastlagte periode på 1 år.

Af andre former for afvænningsforsøg, der har været anvendt, kan nævnes, at nogle få har været indlagt på sindssygehospital til afvænnning for drikfældighed. Til slut skal fremhæves, at ialt 19 personer fra gruppe I (12 pct. af de drikfældige) tidligere eller på undersøgelsestidspunktet har fået antabus. Af disse fandtes de 12 på Sundholm, de 7 på provinsanstalterne. I alt fald een anstalt har været inde på at give de indlagte antabus, hvis de selv ønskede det, men har ikke været i stand til samtidig at give en social-psykiatrisk behandling i det fornødne omfang, så der har ikke været tale om et behandlingsmæssigt tilfredsstillende gennemført forsøg.

7. Sammenligninger med andre undersøgelser.

Til yderligere belysning af alkoholproblemet har man dels foretaget en undersøgelse på et par afvænningshjem, dels fra den tilsynsførende overlæge på et af Blå Kors' afvænningshjem, Ørsholt, fået stillet et journalmateriale til rådighed. Af det førstnævnte materiale, der omfatter 52 sager, er der foretaget en bearbejdelse, hvoraf det fremgår, at 63 pct. af de på disse hjem indlagte kunne henføres til kategorien „spiritusmisbrugere" og 37 pct. til „kroniske alkoholister". Journalmaterialet fra Ørsholt bestod af 184 personer, hvoraf diagnosen for 78 pct. var spiritusmisbrug, for 22 pct. kronisk alkoholisme.

Sammenligner vi dette med resultaterne fra arbejdsanstalterne, ses det, at kun 28 pct. af de 155 drikfældige i gruppe I kunne karakteriseres som spiritusmisbrugere, medens man har måttet betegne de 72 pct. som kroniske alkoholister; der er altså væsentligt flere af de sværest belastede alkoholister på arbejdsanstalterne end på afvænningshjemmene. Dette resultat er naturligt i betragtning af, at Blå Kors' afvænningshjem i de senere år har ønsket fortrinsvis at modtage patienter, som selv var indstillet på at blive helbredt. Patienterne var derfor i de fleste tilfælde mennesker med de sociale ambitioner i behold, og som endnu havde eller indtil kort før indlæggelsen havde haft tilknytning til det normale samfund i form af hjem, børn, måske arbejde — og særligt betydningsfuldt — en ægtefælle. Klientellet på arbejdsanstalterne er derimod personer, der har mistet den normale tilknytning til samfundslivet. På arbejdsanstalterne havner en del af dem, på hvem opholdet på afvænningshjem ikke har haft nogen virkning.

Endelig kan henvises til de undersøgelser, som er foretaget af Kjærns i Århus og af Inghe i Sverige.

I *Kjærns'* undersøgelse af 50 alumner på Århus arbejdsanstalt fandtes, at 34 pct. var uden spiritusmisbrug, 15 pct. tilhørte gruppen ab. spir., og 50 pct. var kroniske alkoholister. Dette svarer i det store og hele til resultaterne for nærværende undersøgelse af anstaltsklientellet.

Ved Inghe's undersøgelser vedrørende svenske asociale betegnedes 80 pct. af de undersøgte løsdrevne som drikfældige, medens 72 pct. af de forsømmelige forsørgere og ca. 65 pct. af de „mandlige understøttede" periodevis eller regelmæssigt havde været forfaldne til spiritus.

Ved at fremdrage nogle af de forhold, der rent objektivt kan tjene til at vise den specielle karakter, alkoholproblemet har for klientellet på arbejdsanstalterne, har man søgt at give læseren et indtryk af de rent konkrete forhold, der berører selve alkoholmisbruget; men materialet indeholder dog yderligere stof, der er egnet til at belyse problemerne vedrørende arbejdsanstaltnes drikfældige og ikke-drikfældige klientel ud fra mere sociale og psykologiske synspunkter. Man har derfor taget spørgsmålene op til en mere dybtgående behandling i et specialafnit (se side 177 fi).

Samspillet mellem psykiske og legemlige lidelser.

I de tre foranstående kapitler har man gjort rede for forekomsten af legemlige og psykiske lidelser eller defekter blandt de undersøgte samt givet en oversigt over alkoholmisbruget.

Det er imidlertid nødvendigt at supplere disse redegørelser med en undersøgelse af det samspil, der findes mellem lidelser af forskellig art. Således er der hos den samme person i flere tilfælde fundet både legemlige sygdomme og psykiske lidelser, som i større eller mindre grad er indbyrdes betingede.

Nedenstående tabel viser, at antallet af fundne lidelser og defekter („minusfaktorer“) langt overstiger antallet af undersøgte.

Tabel 85. 208 mænd med en eller flere minusfaktorer med angivelse af disses art. (Gruppe I).

		Antal personer, der kun har een af de omhandlede „minusfaktorer“
Antal undersøgte med een eller flere af de omhandlede „minusfaktorer“	208	49
Heraf med:		
Legemlig sygdom	107	6
Intelligensdefekt	33	6
Sindslidelse	59	10
Karakterdefekt	88	2
Drikfældighed...	155	25

På undersøgelsestidspunktet led godt halvdelen af de undersøgte mænd af legemlige sygdomme. Den hyppigst forekommende minusfaktor var dog drikfældighed, (jfr. s. 132 ff.), som konstateredes hos ikke mindre end 73 pct. af de undersøgte i gruppe I. 15 pct. frembød så alvorlige intelligensdefekter, at de måtte betegnes som sinker eller åndssvage, mens 28 pct. havde alvorligere sindslidelser, (jfr. s. 111). Endelig havde 42 pct. alvorligere karakterdefekter (karakterinsufficiens eller psykoinfantilitet).

I tabellen har man ved hver af de registrerede „minusfaktorer“ angivet, hvor mange af de undersøgte der kun led af een af de ovennævnte defekter. Det fremgår heraf, at i langt den overvejende del af tilfældene havde de undersøgte på samme tid to eller flere af de nævnte sygdomme eller defekter. Særlig bemærkelsesværdigt er det, at karakterdefekter og legemlige sygdomme kun undtagelsesvis optræder alene. Sindslidelser synes derimod hyppigere at forekomme som eneste lidelse (17 pct. af de sindslidende havde ikke andre defekter), hvilket dog kan skyldes, at alvorligere sindslidelser kan skjule andre defekter f. eks. intelligensmangler.

Det ville føre for vidt at gøre rede for hver enkelt af de fundne kombinationer af „minusfaktorer“, men man får et illustrerende billede af, hvor hårdt belastede mange af de undersøgte er, når man, som i tabel 86 grupperer materialet efter antallet af de „minusfaktorer“, der er konstateret hos de enkelte personer.

2 minusfaktorer er det hyppigst forekommende, idet dette er fundet hos 90 af de undersøgte. Der har i de fleste tilfælde været tale om drikfældighed i forbindelse med en legemlig sygdom (28 tilfælde) eller drikfældighed i forbindelse med en karakterdefekt (31 tilfælde). For begge kombinationer er ophobningen formentlig mere end blot tilfældig, idet den an-

Tabel 86. 213 mænd fordelt efter antal minusfaktorer. (Gruppe I).

Antal undersøgte uden minusfaktorer	5
— — med 1 minusfaktor	49
— — med 2 minusfaktorer	90
— — med 3 —	62
— — med 4 —	7
lait	213

tagelig skyldes en indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige minusfaktorer (både legemlige sygdomme og karakterdefekter kan have indflydelse på drikkædighed, og omvendt kan længere tids alkoholmisbrug virke nedbrydende på helbredet og personlighedsstrukturen).

3 minusfaktorer hos samme undersøgte person er fundet i 62 tilfælde. Den hyppigst forekommende kombination er her legemlig sygdom + drikkædighed + karakterdefekt (23 tilfælde). Legemlig sygdom i forbindelse med sindslidelser og drikkædighed er den næsthypigste kombination (13 personer).

Endelig er der hos 7 personer fundet en ophobning af 4 defekter. 4 af disse 7 har lidt af en legemlig sygdom, intelligensdefekt, karakterdefekt og drikkædighed, mens der i de øvrige 3 tilfælde i stedet for intelligensdefekt er tale om en sindslidelse, iøvrigt i samme kombination.

Som det fremgår af tabel 86, er der kun 5, hos hvem man ikke har fundet nogen af de nævnte legemlige eller psykiske lidelser eller defekter. Dette meget lille antal, set i forhold til det meget store antal personer, hos hvem der ikke er tale om en enkelt, men om flere lidelser, viser klientellets svære legemlige og psykiske belastning.

Selvom en legemlig sygdom, intelligensdefekt, sindssygdom el. lign., i sig selv sjældent vil være den eneste „årsag" til anbringelse på arbejdsanstalt, ligesom drikkædighed i almindelighed heller ikke vil være det, er der ingen tvivl om, at disse faktorer direkte eller indirekte har haft deres betydning. De nævnte defekter vil ofte nedsætte arbejdsevnen og forringe muligheden for sociale kontakter, og derved forhøje risikoen for en social deroute. Uden sådanne defekter som de nævnte, ville sikkert de færreste blive anbragt på arbejdsanstalt.

Det kan derfor være berettiget at spørge, hvorfor de 5 personer, der ikke drikker, ikke er syge, ikke intelligensdefekte eller har andre defekter, dog er anbragt på arbejdsanstalt. Disse tilfælde skal derfor refereres nedenfor.

73) Den ene af dem er den tidligere nævnte 15-årige dreng, der midlertidigt er indlagt på børneværnets foranledning, til der forelå beslutning om anden anbringelse.

74) Den anden er en 20-årig ung mand, der på undersøgelsestidspunktet var indsat på Sundholm til 2 mdr.s tvangsarbejde for rømning fra Sundholm.

Hans livsførelse har de sidste par år været præget af ustadighed og rastløshed, han har arbejdet på forskellige fabrikker og ved landarbejde bl. a. i Sverige og Norge, har sejlet og kom første gang til København den 1. oktober 1949 efter at være blevet agterudsejlet i Tyskland. I København havde han intet arbejde eller logi, holdt til på banegårdsterrænet, og efter 3 ugers forløb blev han idømt en bøde for uretligt ophold og efter afsoningen anbragt på Sundholm, hvorfra han samme dag forsøgte at rømme. Han blev idømt 1 måneds tvangsarbejde, men efter 8 dages forløb klatrede han over pigtråden; det lykkedes ham at holde sig skjult i 8 dage, hvorefter han af politiet blev bragt tilbage til Sundholm, og der idømt 2 mdr.s tvangsarbejde.

Han er ved undersøgelsen betegnet som normalt begavet, han er noget umoden, holdningsløs og impulsiv, dog ikke så meget, at man mener, der er grundlag for at betegne ham som psykopat. Han indgår derfor i gruppen karak ter påfaldende.

75) Den tredje er en 24-årig gift arbejdsmand, indsat på arbejdsanstalten som forsømmelig forsørger. Han blev 17 år gl. jaget væk fra en læreplads, meldte sig kort efter som SS-soldat, og blev efter kapitulationen idømt 4 års fængsel for at være gået i tysk tjeneste. I 1946, 21 år gl., blev han prøveløsladt og giftede sig da med en 3 år ældre kvinde. Han ernærede sig som portier, men blev arbejdsløs, og har derefter levet af socialhjælp, konen har været syg, barnet i pleje, og de har haft meget dårlige boligforhold. Han er nogle gange blevet anvist stenslagningsarbejde, men har nægtet at arbejde ved dette, hvorefter han blev anbragt på arbejdsanstalt.

Han er betegnet som normalt begavet, lettere karakterpåfaldende, noget selvundskyldende, har nok haft tilbøjelighed til at give op, når tingene ikke gik for ham, og ladet andre om at sørge for sig. Gennem en socialpsykologisk behandling skulle det dog ikke være så vanskeligt at tilpasse ham til samfundet.

76) Den fjerde er en 29-årig arbejdsmand. Han er opdraget under dårlige forhold, har efter konfirmationen været 1 år på landet, derefter arbejdet 3 år som bud. 19 år gl. fik han en betinget dom for tyveri. 21 år gl. gift med en 18-årig husassistent på grund af dennes graviditet, men konen forlod ham efter 4 mdr.s ægteskab. Han rejste derefter rundt med cirkus, fik herunder en kort fængselsstraf for tyveri, havde civilt arbejde for tyskerne, blev påny forlovet og giftede sig på grund af kærestens graviditet, men denne kvinde forlod ham også efter barnets fødsel. Rejste derefter atter med cirkus i 3 år, fik herunder 2 fængselsstraffe for tyveri. Begyndte så på landarbejde, havde løst arbejde, vagabonderede et stykke tid og meldte sig så som subsidiær og blev anbragt på arbejdsanstalten.

Han er betegnet som normalt begavet, karakterpåfaldende af den viljessvage type.

Cirkusmiljøet og de 2 uheldige ægteskaber, som bl. a. har forøget hans økonomiske vanskeligheder med alimentationsbidrag, har antagelig været medvirkende til hans sociale deroute.

77) Den sidste er en 65-årig ugift landarbejder, der til sit 63. år har haft langvarige pladser på landet. Han blev da arbejdsløs, blev anbragt på et Arbejde Adler-hjem, men forlod dette for at søge plads. Da det ikke lykkedes, var det herefter angiveligt ikke muligt at komme tilbage til Arbejde Adler, og han blev derfor anbragt på arbejdsanstalt.

Han er betegnet som normalt begavet, er en „enspændernatur“, har aldrig haft dybere tilknytning til andre mennesker, angiveligt aldrig seksuelle forbindelser, må karakteriseres som karakterpåfaldende af den indadvendte type.

Medens sidstnævnte snarest hører hjemme på et alderdomshjem, er de 4 første unge mennesker, der på grund af kriminelle handlinger eller mere tilfældigt sammenstødende ydre omstændigheder er kommet ind i en uheldig periode, der har bevirket en anbringelse på arbejdsanstalt. I disse tilfælde skulle man uden altfor store økonomiske eller behandlingsmæssige vanskeligheder have gode muligheder for at hjælpe dem på ret køl.

Imidlertid må disse betragtes som 5 undtagelser fra reglen. For alle de andre undersøgte er det nødvendigt at se i øjnene, at der er tale om meget komplicerede problemer: drikkædighed, legemlige eller psykiske lidelser, intelligensdefekter el. lign. Oftest er der som nævnt tale om en ophobning af disse faktorer, som gensidigt påvirker hinanden, hvilket vil vanskeliggøre en eventuel behandling. Såfremt man vil forsøge at føre disse mennesker tilbage til et normalt samfundsliv, må der skaffes midler tilveje til en effektiv, stærkt individualiseret behandling, der tager hensyn til den enkeltes problemer.

Arbejdsduelighed.

1. Den fysiske arbejdsevne.

En bedømmelse af de undersøgte fysiske arbejdsevne beror på en samlet vurdering af deres legemlige og psykiske tilstand, idet alvorligere lidelser er en hindring for, at de pågældende kan ernære sig ved eget arbejde i det frie erhverv. Mange forskellige forhold påvirker arbejdsevnen, f. eks. alderen og åndsevnerne. Selvom en mand på 75 år er legemligt og åndeligt rask og i forhold til sin alder har en god arbejdsevne, vil han dog have svært at klare det tempo, der kræves i erhvervslivet.

Ligeledes kan det tænkes, at en mand, der fysisk har alle sine kræfter i behold, på grund af sindssygdom eller åndssvaghed ikke er i stand til at udføre et arbejde. Omvendt kan der være tilfælde, hvor invalider ved passende oplæring er blevet i stand til at klare sig ved eget arbejde. Det gælder f. eks. en mand, der har mistet et ben, har fået protese og er blevet oplært som skræder eller cigarmager.

I denne undersøgelse er klientellet efter fysisk arbejdsevne inddelt i 4 grupper:

De, der har:

1) *normal arbejdsevne*, d. v. s. personer som i kraft af deres fysiske og psykiske udrustning skulle kunne klare sig ved almindelig heldagsbeskæftigelse ved legemligt arbejde (arbejdsmandsarbejde).

2) *nedsat arbejdsevne*, de, som ville kunne påtage sig deltidsarbejde eller arbejde til mindre arbejds løn end den tarifmæssige, eller som ved speciel erhvervsoplæring eller helbredelse af en tilstedeværende lidelse eventuelt kunne klare sig i det frie liv.

3) *stærkt nedsat arbejdsevne*, hvortil er medregnet dem, som kun kan påtage sig ganske ringe arbejde og i det frie liv ikke kan antages at klare sig uden supplerende hjælp, eller som lider af en sygdom, som ikke kan forventes helbredt.

4) *de hjælpeløse*, d. v. s. sådanne, som i længere tid har været sengeliggende eller overhovedet ikke kan klare deres fornødenheder uden andres hjælp, f. eks. ved påklædning, spisning, renlighed etc.

Tabel 87. 453 mænd fordelt efter anstaltsgrupper og arbejdsevne.

	Absolutte tal					Relative tal				
	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I lalt	Gr. II	Talt	Sund- holm	Gr. I løvr.	Gr. I lalt	Gr. II	lalt
Normal arbejdsevne	39	38	77	97	174	43	31	36	40	38
Nedsat arbejdsevne	40	46	86	50	136	44	38	40	21	30
Stærkt nedsat arbejdsevne..	12	34	46	84	130	13	28	22	35	29
Hjælpeløs	-	4	4	9	13	-	3	2	4	3
lalt...	91	122	213	240	453	100	100	100	100	100

38 pct. af det samlede antal undersøgte mænd skulle være i besiddelse af normal fysisk arbejdsevne, 30 pct. af nedsat og ikke mindre end 32 pct. af stærkt nedsat arbejdsevne eller være hjælpeløse. Der synes at være flere af de sidste kategorier i gruppe II end i gruppe I (henholdsvis 39 og 24 pct.). Nu kan det anføres, at materialet fra gruppe II har været vanskeligere at bedømme end gruppe I på grund af de færre oplysninger; men dette

gælder stort set kun med hensyn til adskillelsen mellem den normale og nedsatte arbejdsevne, medens det af sagerne oftest klart er fremgået, når der var tale om stærkt nedsat arbejdsevne eller hjælpeløshed. Det er således uden al tvivl rigtigt, at 39 pct. af gruppe II har stærkt nedsat arbejdsevne eller hører til den hjælpeløse gruppe.

Tabel 88. 453 mænd fordelt efter arbejdsevne og alder på undersøgelsestidspunktet.

Alder på undersøgelsestidspunktet:	Absolutte tal					Relative tal				
	Normal	Nedsat	Stærkt nedsat	Hjælpeløs	lait	Normal	Nedsat	Stærkt nedsat	Hjælpeløs	Talt
15—19 år.	3	-	-	-	3	100	-	-	-	-100
20—29	18	11	3		32	56	35	9		-100
30—39	25	9	3		37	68	24	8		-100
40—49	36	26	16	1	79	46	33	20	1	100
50—59	46	43	38	1	128	36	33	30	1	100
60—69	26	31	40	6	103	25	30	39	6	100
70 år og derover	20	16	30	5	71	28	23	42	7	100
lait...	174	136	130	13	453	38	30	29	3	100

I ovenstående tabel har man kombineret de undersøgte arbejdsevne med deres alder på undersøgelsestidspunktet. Det må herved bemærkes, at man ved bestemmelsen af de pågældendes arbejdsevne har taget hensyn til alderen, og når derfor grupperne på 60 år og derover har omkring 25 pct. opført med normal arbejdsevne, betyder dette ikke, at de pågældende kan udføre et hvilket som helst arbejde, men kun, at de kan udføre et arbejde, der i forhold til deres alder må regnes for normalt.

Det er alligevel i de ældste aldersklasser, at vi finder flest, hvis arbejdsevne er stærkt nedsat (eller som er hjælpeløse), 47 pct. af de 174 personer over 60 år, men det fremgår dog af tabellen, at bortset fra de 3 helt unge, findes der indenfor alle aldersklasser mange, hvis arbejdsevne er nedsat eller stærkt nedsat. Selv i aldersklassen 20—29 år findes 9 pct., som under ingen omstændigheder kan klare sig ude i det frie erhverv, idet de har stærkt nedsat arbejdsevne, og 35 pct., hvis arbejdsevne på nuværende tidspunkt i al fald er nedsat.

2. Arbejdsførhed.

Ved inddelingen efter fysisk arbejdsevne vurderede man de undersøgte efter deres legemlige og psykiske tilstand alene, hvorved man tog hensyn til alvorligere legemlige sygdommes og sindssygdommes eller alvorligere intelligensdefekters indflydelse på arbejdsevnen. Imidlertid har også drikfældighed og alvorligere karakterdefekter indflydelse på arbejdsførheden, idet disse forhold hindrer de pågældende i at skaffe sig arbejde og i at være i stand til at beholde dette. Den drikfældige kan måske i og for sig klare et arbejde, men hvis han, efter at have passet det en kortere tid, i en drikkeperiode udebliver, vil han oftest miste arbejdet og ikke kunne komme tilbage. En karakterdefekt kan medføre, at en iøvrigt fysisk rask person ikke kan indordne sig på en arbejdsplads, f. eks. fordi han ikke kan tåle irettesættelser eller ikke kan enes med arbejdskammerater.

Sådanne defekter, som ikke direkte har indflydelse på de pågældendes fysiske

arbejsevne, har i realiteten meget stor betydning for deres muligheder for at klare sig i erhvervslivet.

Under hensyn til samtlige foreliggende omstændigheder har man derfor i væsentlig overensstemmelse med, hvad der er anvendt i undersøgelsen af det langvarigt understøttede kommunehjælpsklientel, opstillet begrebet „arbejdsførhed". Alle den pågældendes fysiske og psykiske vanskeligheder skulle herved være taget i betragtning, derimod *ikke* arbejdsmarkedets faktisk foreliggende muligheder for beskæftigelse eller samfundets almindelige indstilling overfor beskæftigelse af personer med defekter af forskellig art.

Herefter er anvendt følgende inddelinger:

Undersøgte, der er:

1) *ubetinget arbejdsføre*, d. v. s. sådanne, hvis fysiske og psykiske tilstand ikke forhindrer dem i at udføre almindeligt arbejde, og som samtidig ikke lider af drikkældighed eller karakterdefekter, der kan virke hindrende på deres erhvervsmuligheder.

2) *betinget arbejdsføre*, d. v. s. dem, som på grund af deres fysiske eller psykiske tilstand, eventuelt i forbindelse med spiritusmisbrug og karakterdefekt på undersøgelsestidspunktet ikke fandtes at være i stand til at udføre almindeligt arbejde i fuld tid, men som dog antagelig kunne yde noget arbejde til deres eget underhold, f. eks. arbejde af lettere art eller deltidsarbejde.

3) *ubetinget uarbejdsdygtige*. Hertil hører de personer, som på grund af fysiske og/eller psykiske lidelser eller andre defekter overhovedet ikke kan påtage sig erhvervsmæssigt arbejde.

Kun for undersøgelsesmateriale i anstaltsgruppe I foreligger der med hensyn til arbejdsførheden så fyldestgørende oplysninger, at det har været muligt at foretage en opdeling af de undersøgte efter de ovennævnte kriterier.

Fordelingen fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 89. 213 mænd fordelt efter arbejdsførhed. (Gruppe I).

	Absolutte tal			Relative tal		
	Sundholm	Gr. I i øvr.	lait	Sundholm	Gr. I i øvr.	lait
Ubetinget arbejdsfør.	4	10	14	4	8	7
Betinget arbejdsfør.	67	68	135	74	56	63
Ubetinget uarbejdsdygtig	20	44	64	22	36	30
lait...	91	122	213	100	100	100

Kun ca. 7 pct. af samtlige undersøgte mænd fra anstaltsgruppe I viser sig at være ubetinget arbejdsføre, mens ca. 30 pct. er ubetinget uarbejdsdygtige, hvilket vil sige, at der ikke er nævneværdige muligheder for, at de i fremtiden vil blive i stand til at tjene noget til livets ophold.

Klientellet på provinsanstalterne er med hensyn til arbejdsførheden (ligesom med hensyn til arbejdsevnen) tilsyneladende ringere stillet end Sundholmclientellet, idet der på provinsanstalterne er 36 pct. ubetinget uarbejdsdygtige mod 22 pct. på Sundholm. Denne forskel kan dog delvis forklares ved, at de undersøgte fra Sundholm gennemgående er noget yngre end de undersøgte på de øvrige anstalter i gruppe I (jfr. s. 22 ff.). Thi, som det ses af omstående tabel, synes arbejdsførheden som ventet at forringes med stigende alder.

Tabel 90. 213 mænd fordelt efter alder på undersøgelsestidspunktet og arbejdsførhed. (Gruppe I).

	Alder på undersøgelsestidspunktet:					Ialt
	15—29 år	30—39 år	40—49 år	50—59 år	60 år og derover	
Ubetinget arbejdsfør.	5	4	2	3	-	14
Betinget arbejdsfør.	15	17	27	52	24	135
Ubetinget uarbejdsdygtig.	1	1	9	22	31	64
Ialt...	21	22	38	77	55	213
	Relative tal					
Ubetinget arbejdsfør.	24	18	5	4		7
Betinget arbejdsfør.	71	77	71	67	44	63
Ubetinget uarbejdsdygtig.	5	5	24	29	56	30
Ialt...	100	100	100	100	100	100

Ingen af de undersøgte mænd over 60 år var ubetinget arbejdsføre, og 56 pct. af disse var ubetinget uarbejdsdygtige. Det er formentlig i særlig grad bemærkelsesværdigt, at kun ca. $\frac{1}{4}$ af de helt unge er ubetinget arbejdsføre. Man kan altså heller ikke for de unges vedkommende regne med, at ret mange af dem direkte kan gå ud og klare sig i erhvervslivet, medmindre der samtidig sættes et betydeligt arbejde igang af forsorgsmæssig eller behandlingsmæssig karakter.

Der kan være grund til at foretage en nærmere undersøgelse af, hvor nær forbindelse der er mellem arbejdsførheden og en række faktorer, som i mere eller mindre grad øver indflydelse på den. I nedenstående tabel er således *alkoholmisbruget* sat i relation til arbejdsførheden.

Tabel 91. 212 mænd fordelt efter alkoholgrupper og arbejdsførhed. (Gruppe I).

	Relative tal				Ialt
	Intet spir. misbr.	ab. spir.	a. c. -	a. c. +	
Ubetinget arbejdsfør.	16	12	-	-	7
Betinget arbejdsfør.	44	61	81	66	63
Ubetinget uarbejdsdygtig.	40	27	19	34	30
Ialt...	100	100	100	100	100

Det følger allerede af definitionen af arbejdsførheden, at en kronisk alkoholist¹⁾ ikke betragtes som værende i besiddelse af normal arbejdsførhed. Imidlertid viser tabellen, at der blandt de ikke-drikfældige er relativt flere, der er betegnet som „ubetinget uarbejdsdygtige“, end indenfor de andre grupper.

I omtalen af de undersøgte alkoholmisbrug vil det — jfr. s. 178 — senere blive oplyst, at der blandt de ikke-drikfældige er et stort antal intelligensdefekte og alvorligt psykisk lidende, og disse lidelser er formentlig årsag til denne gruppes stærkt nedsatte arbejdsførhed.

I omstående tabel har man sat skønnet over arbejdsførheden i relation til forekomsten af legemlige og psykiske defekter bortset fra alkoholmisbrug.

¹⁾ Se nærmere side 133 ff.

Tabel 92. 213 mænd med angivelse af arten af legemlige og psykiske defekter fordelt efter arbejdsførhed. (Gruppe I).

	Antal undersøgte	Heraf:				
		Lgml. syge	Int. def.	Sindsl.	Kar. def.	fornævnte defekter
Ubetinget arbejdsfør.	14	3	3	2	3	5
Betinget arbejdsfør.	135	57	24	21	69	24
Ubetinget uarbejdsdygtig	64	47	6	36	16	1
I alt	213	107	33	59	88	30

Mellem de undersøgte, der er betegnet som ubetinget arbejdsføre, er en del med legemlige og/eller sjælelige defekter, men lidelserne er i disse tilfælde trods alt blevet anset for at være af forholdsvis ringe betydning for arbejdsførheden. Kun 5 af de 14 normalt arbejdsføre er helt uden defekter af den i tabellen angivne karakter. Heraf er iøvrigt 1 forfalden til spiritus. Kun 1 af dem, der er karakteriseret som ubetinget arbejdsføre, har dog mere end een af de nævnte defekter, medens en ophobning af defekter forekommer hos næsten halvdelen af de personer, der er ubetinget uarbejdsdygtige.

Om de undersøgte med betinget arbejdsførhed skal bemærkes, at over halvdelen er betegnet som udpræget karakterdefekte, og det kan endvidere anføres, at af de 24 betinget arbejdsføre, som ikke har nogen af de i tabellen anførte defekter, er 23 forfaldne til spiritus (heraf 19 kroniske alkoholister). Kronisk alkoholist er også den person, som ifølge tabellen er ubetinget uarbejdsdygtig, men ikke har nogen af de her omhandlede defekter.

Ved at gennemgå tabellen lodret fremgår sammenhængen mellem arbejdsførhed og de nævnte defekter fra en anden synsvinkel. Det ses da, at af de legemligt syge er kun 3 ubetinget arbejdsføre, mens næsten halvdelen er ubetinget uarbejdsdygtige, og af de sindslidende er ca. $\frac{2}{3}$ ubetinget uarbejdsdygtige.

Det bør bemærkes, at der blandt de 30 personer uden defekter findes en del alkoholister, hvor man bl. a. på grund af anamnesens ufuldstændighed ikke har kunnet fastslå en eventuel bagvedliggende personlighedsforstyrrelse.

Skal man give en sammenfattende vurdering af de undersøgtes arbejdsførhed, må det siges at være et meget mørkt billede, der tegner sig, idet kun 7 pct. synes at have forudsætninger for at klare sig arbejdsmæssigt. Men her ligger måske netop en del af forklaringen på de pågældendes tilstedeværelse på en arbejdsanstalt.

Det kan dog ikke fremhæves stærkt nok, at den største gruppe, de 63 pct., vel kun er betinget arbejdsføre, men dog frembyd er mulighed for ved en energisk behandling at resocialiseres. Behandlingen må i udstrakt grad være af socialpsykologisk karakter, idet det som nævnt i mange tilfælde ikke drejer sig om legemlige sygdomme, men om personlighedsmæssige afvigelser i forbindelse med alvorligt spiritusmisbrug.

Som sammenligningsgrundlag for de her fundne resultater vedrørende arbejds-
evnen og arbejdsførheden kan man anføre de af Teilmann anførte resultater for de lang-
varigt kommune- og fattighjælpsunderstøttede¹⁾.

¹⁾ Op. cit. p. 109.

Tabel 93. Sammenligning mellem arbejdsanstaltsklientellet og forsorgsklientellet med hensyn til arbejdsevne.

	Relative tal					Ialt
	Normal	Nedsat	Stærkt nedsat	Hjælpeløs	Uoplyst	
Arbejdsanstaltsklientellet	38	30	29	3	-	100
Forsorgsklientellet	32	49	15	2	2	100

De 2 materialer er nogenlunde lige store (forsorgsundersøgelsen omfatter 432 mænd, anstaltsundersøgelsen 454), men med hensyn til alderen synes anstaltsklientellet at have flere helt gamle, 174 over 60 år, mod 62 i forsorgsundersøgelsen. Dette forhold er måske grunden **til**, at anstaltsklientellet har relativt flere med stærkt nedsat arbejdsevne, hvori- mod forsorgsundersøgelsen har flest med nedsat arbejdsevne.

En sammenligning med hensyn til arbejdsførheden for de 2 materialer fremgår af nedenstående tabel:

Tabel 94. Sammenligning mellem arbejdsanstaltsklientellet (gruppe I) og forsorgsklientellet med hensyn til **arbejdsførhed**.

	Relative tal				Ialt
	Ubetinget arbejdsfør	Betinget arbejdsfør	Ubetinget uarbejdsdygtig	Uoplyst	
Arbejdsanstaltsklientellet	7	63	30		100
Forsorgsklientellet	5	79	14	2	100

Det fremgår af tabellen, at hvis man anvender arbejdsførhed som udtryk for arbejdsduelighed, har anstaltsklientellet også betydelig flere end forsorgsklientellet af de hårdest belastede, således er 30 pct. ubetinget uarbejdsdygtige mod 14 pct. af forsorgsklientellet. Da fordelingen efter arbejdsførhed for anstaltsklientellet kun har kunnet foretages for gruppe I, der med hensyn til aldersfordeling ikke afviger særlig stærkt fra det undersøgte forsorgsklientel, er der grund til at formode, at der med hensyn til arbejdsduelighed er en forskel mellem de 2 materialer, som ikke alene skyldes eventuel forskellig aldersfordeling.

Den sociale deroute.

1. Tidspunktet for den sociale deroutes begyndelse.

Et menneskes anbringelse på arbejdsanstalt kan ofte betragtes som det sidste skridt på en måske langvarigt nedadgående, social løbebane. I almindelig sprogbrug kan man høre udtrykket at „ende på Sundholm" eller „havne på en arbejdsanstalt". Udfra sociale normer har arbejdsanstalterne på en vis måde et mere odiøst præg end f. eks. fængslerne, idet selve anbringelsen som regel er udtryk for et socialt lavpunkt. Ved anbringelsen er de fleste ikke alene uden bopæl og uden arbejde, men også uden normal tilknytning til arbejdsmarkedet, uden muligheder for at opnå underhold gennem den sociale forsikring og uden tilknytning til familie eller andre, hos hvem de kan have tilhold. Selv i tilfælde, hvor anbringelsen ikke er sket efter reglerne om erhvervs- og subsistensløse, er den som oftest udtryk for, at anden forsørgelsesmulighed ikke har kunnet findes. Anbringelsen er derfor næsten altid ensbetydende med et — i alt fald foreløbigt — slutstadium på en

forudgående social deroute. Karakteren af denne deroute, men navnlig *tidspunktet* for den begyndende opløsning af pågældendes kontakt med arbejdsmarkedet og samfundslivet, og de omstændigheder, der knytter sig til denne krise, må naturligvis være af særlig interesse, idet det kan formodes, at betingelserne for forløbet træder klarest frem ved starten af derouten. Man skal derfor i dette kapitel særlig koncentrere opmærksomheden om dette spørgsmål.

Gennemgangen af sagerne vedrørende de enkelte undersøgte har vist, at det i reglen er muligt at fastslå et ret snævert afgrænset tidsrum —• en periode på ikke over 5 år —• hvor der er sket en afgørende ændring i pågældendes livsførelse, efterfulgt af en social nedgang. Det fremgår f. eks., at en person 25 år gl. første gang er blevet straffet for betleri, året efter er han indsat på en arbejdsanstalt som subsistensløs, og siden har han vagabonderet og hutlet sig igennem. Man kan da registrere, at den første betleristraf synes at kendetegne et afgørende vendepunkt i den pågældendes liv, og kan regne den sociale deroutes begyndelse fra dette tidspunkt. Det kunne måske indvendes, at en betleristraf i almindelighed næppe kommer som et lyn fra en klar himmel, men allerede er et udtryk for, at den sociale deroute er vidt fremskredet. Hertil kan dog svares, at en enkelt dom for tyveri eller betleri ikke behøver at indicere et egentligt brud med et normalt liv. Mange personer, der har haft småstraffe, vender dog tilbage til en tilværelse med fast arbejde, fast bopæl og lign. I et tilfælde som det beskrevne er imidlertid denne dom det første *ydre* tegn på en social nedgang, som siden fortsættes uden større afbrydelser.

Den sociale deroutes begyndelse er således regnet fra det tidspunkt, hvor der foreligger *ydre*, objektivt konstaterbare tegn på en uoverensstemmelse med samfundet, som f. eks. betleristrafte eller andre straffe, anbringelse på arbejdsanstalt, vagabondage el. lign., for så vidt en sådan krise har været efterfulgt af en næsten uafbrudt asocial tilværelse.

Til yderligere belysning af begrebet „*den sociale deroutes begyndelse*” skal man anføre nogle eksempler:

78) 55-årig selvstændig forretningsmand. Han er opdraget i København hos sin mor, der ernærede sig ved rengøringsarbejde. Han har haft budpladser og senere fast plads på fabrik i 11 år. 22 år gl. er han blevet gift med en 4 år ældre kvinde. Fra sit 35.—50. år har han haft egen forretning og har kun en enkelt gang fået hjælp fra socialkontoret. Han benægter selv at være fordrunken, men af kontroloplysningerne fremgår, at det var konen, der passede forretningen, og at han selv har drukket stærkt. Imidlertid døde konen, da han var 50 år gl. Kort efter solgte han forretningen, og i løbet af ½ år var de penge, han fik herfor, opbrugt. I et stykke tid fik han socialhjælp, samtidig økonomisk hjælp fra sin broder. Året efter konens død begyndte han at få advarsler og hæftestrafte for betleri, han blev anholdt for beruselse og uberettiget ophold, d. v. s. at han ikke har haft fast bopæl, og 4 år efter konens død blev han indlagt på Sundholm.

I dette tilfælde er det sandsynliggjort, at spiritusmisbruget har varet i mange år og så at sige forberedt den senere udvikling. Til trods for dette har han dog socialt holdt sig oppe — tilsyneladende ved konens hjælp — så længe hun levede. Først da hun døde, blev spiritusmisbruget skæbnesvangert. I dette tilfælde vil man sige, at den sociale deroute først er indtrådt efter konens død, altså efter hans 50. år, og på tidspunktet for undersøgelsen kun har haft en varighed af 4—5 år.

79) 60-årig arbejdsmand. Han er opdraget hos forældrene i København under meget fattige forhold. Faderen, der skal have været kronisk alkoholist og hyppigt arbejdsløs, døde, da obs. var 7 år gl. Moderen arbejdede på vaskeri. Han gik i kommuneskole og klarede sig godt. Fra sit 10. år arbejdede han på tobaksfabrik. Efter konfirmationen kom han i lære som mekaniker, men måtte ophøre efter et par måneder, da moderen ikke havde råd til at lade ham fortsætte. Han var et årstid på landet, men kom tilbage til Kø-

benhavn. Moderen var i mellemtiden død. Han havde derefter arbejde på en fabrik 1 år, men 18 år gl. blev han idømt 15 mdr.s forbedringshusarbejde for tyveri. Fra det 18. år og til han nu er 60 år gl., har han kun haft kortvarige pladser. Om sommeren har han vagabonderet, og om vinteren har han levet i København på hjemløseherberger o. lign. Han skal have drukket, fra han var 20 år gl. og betegnes som kronisk alkoholist. Udover den omtalte forbedringshusstraf er han udelukkende straffet for betleri. 1933 har han været indsat i arbejdsbus. Af oplysningerne fremgår, at hans egentlige arbejdsanstaltsliv først er begyndt i 40 års alderen, men han er kendt af centralkontoret for hjemløse mænd, fra han var ca. 30 år gl.

I dette tilfælde har man regnet med, at pågældendes sociale deroute er begyndt, da han var 18 år gl. og blev idømt den langvarige straf, idet han efter denne tid faktisk -uden afbrydelse har hørt til de hjemløse vagabonders skare.

Endnu et eksempel af en lidt anden karakter:

80) 74-årig mejerist, der har været indlagt på Sundholm de sidste 15 år. Han er søn af økonomisk velstillet forretningsmand. Moderen døde, da han var 6 år gl. Han er opdraget i København hos faderen og en ugift tante. Han har taget realeksamen fra en privatskole. Efter skolen har han haft forskellige lærepladser, har et par år arbejdet i faderens forretning, derefter med faderens økonomiske støtte rejst rundt i udlandet et par år. Da han kom hjem, kom han i lære og blev udlært 29 år gl. Derefter arbejdede han på et større mejeri, til han 44 år gl. blev arbejdsløs. På det tidspunkt var han blevet uvenner med sin fader, og 14 dage efter meldte han sig som subsistensløs på Sundholm. Samme år døde faderen, han fik ingen arv efter denne, men året efter fik han en arv på ca. 10 000 kr. fra en onkel. Han kom ud fra Sundholm, betalte sin gæld, soldede resten af pengene op i løbet af 1 år og blev genindlagt på Sundholm. Efter 7 års forløb blev han atter dimittet på familiens foranledning og klarede sig ved dennes hjælp ude i 6 år blev da idømt en kortere fængselsstraf for uterlighed over for en åndssvag. Han skal ikke være drikfædig, men han er, så vidt man kan få oplyst, homoseksuel og må betegnes som karakterinsufficient.

Efter at denne mand har klaret sig nogle år delvis ved familiens hjælp, synes den sociale deroute at være kommet ganske brat, da han ca. 45 år gl. bliver arbejdsløs på et tidspunkt, hvor han er uvenner med faderen, således at denne ikke kan eller vil træde hjælpende til.

Spørger man nu, om der for alle de undersøgte personers vedkommende har været tale om en deroute i den ovenfor forklarede betydning af ordet, må svaret blive benægtende. Man kunne naturligvis hævde, at indlæggelse på en arbejdsanstalt i sig selv i alle tilfælde kendetegner et socialt lavpunkt. Dette kan imidlertid ikke ubetinget fastholdes, idet man gennem undersøgelsen har fundet, at der på arbejdsanstalterne bl. a. findes personer, der af deres aldersrente eller invaliderente selv afholder udgifterne ved deres anstaltsophold, og som udelukkende er anbragt på grund af pladmangel på sygehjem, alderdomshjem el. lign. Andre har hele deres liv ernæret sig selv, men på grund af manglende opfyldelse af folkeforsikringslovens betingelser for at få alders- eller invaliderente — særlig kravet om medlemsskab af sygekasse — har de fortabt deres ret til at blive rentemodtagere. Det ville være urimeligt at hævde, at disse personer havde gennemgået en social deroute.

Som eksempel på en person, for hvem der ikke kan siges at være foregået en social deroute inden anbringelsen, kan nævnes:

81) 74-årig ugift tjenestekarl, indlagt på arbejdsanstalt sept. 1949. Han er født udenfor ægteskab, opdraget hos moderen i Nordsjælland til sit 10. år, derefter angivelig på grund af skulkeri på børnehjem i Jylland. Efter konfirmationen i plads på landet, besøgte 17 år gl. sin mor på Sjælland, siden uden forbindelse med familien. 22 år gl. rejste han til Tyskland, hvor han arbejdede på forskellige gårde, og fra sit 31. til sit 73. år var han på samme gård i Nordtyskland. Han kunne da ikke arbejde længere og blev af den danske sundhedstjeneste ført til Danmark og indlagt på et sindssygehospital. Herfra udtales, at han er præget af lettere alderdomssvækkelse og nedsat førlighed på grund af stivhed i hofte- og knæled,

der er endvidere en del åreforkalkning; kan færdes oppe ved plejehjælp. Da han ikke har været i sygekasse, er han ikke berettiget til at komme på alderdomshjem, og han anbringes da på arbejdsanstalten i det amt, hvor han er født.

I dette tilfælde har den pågældende ikke på noget tidspunkt ført en asocial tilværelse, og når anstaltsanbringelse i dette og lignende tilfælde er blevet anvendt, skyldes det, at enten praktiske forhold eller forskellige formalia har hindret anden anbringelse.

I 11 af de 213 undersøgte tilfælde i anstaltsgruppe I har man således ikke fundet tegn på, at de pågældende nogensinde har ført en asocial tilværelse eller gennemgået en social deroute. I 3 tilfælde er spørgsmålet om derouten uoplyst, og disse 3 udgår af den følgende bearbejdelse.

Resultatet bliver herefter, at der i 199 af de 213 tilfælde er konstateret en social deroute.

Udfra den interesse, det formentlig har at vide, om derouten starter på et tidligt tidspunkt eller først senere i livet, har man nedenfor gjort op, i hvilken alder derouten er begyndt.

Tabel 95 viser de 199 personer, fordelt efter alderen ved den sociale deroutes begyndelse.

Tabel 95. 199 mænd med social deroute fordelt efter alderen ved dennes begyndelse. (Gruppe I).

	Alder ved deroutens begyndelse :											
	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år	60-64 år	65 år og derover	j., .
Absolutte tal	32	35	30	17	20	22	18	13	4	5	3	199
Relative tal	16	18	15	8	10	11	9	7	2	3	1	100

Tabellen viser, at derouten fortrinsvis er begyndt i de unge år, for halvdelen af de 199 personer inden det 30. år. Der findes dog i materialet personer, hvis sociale nedgang først er begyndt sent i livet, men det er dog kun for 13 pct., at derouten er begyndt efter det 50. år. Et vist forbehold må dog tages, idet en del af de undersøgte på grund af deres unge alder nødvendigvis må befinde sig i de yngste deroute-grupper.

En gennemgang af alderen på undersøgelsestidspunktet sammenholdt med alderen ved deroutens begyndelse viser, at der både mellem yngre og ældre undersøgte findes personer, hvis deroute er begyndt meget tidligt. Dette betyder, at der blandt de ældre er mange, som på undersøgelsestidspunktet har hullet sig igennem tilværelsen som asociale i mange år. Det kan endvidere bemærkes, at af de 11 mænd uden social deroute er de 9 meget gamle, nemlig over 60 år på undersøgelsestidspunktet, medens de sidste 2 er mellem 40 og 49 år.

Da det er mindre hensigtsmæssigt i et så relativt lille materiale at arbejde med et stort antal grupper, har man efter forskellige forsøg fundet frem til en hovedinddeling af de undersøgte i anstaltsgruppe I i følgende 5 deroute-grupper:

- 1) personer, hvis sociale deroute er sket inden deres 20. år. Denne gruppe består altså — hvis man ser på alderen på undersøgelsestidspunktet — dels af endnu ganske unge mænd, dels af ældre, som gennem et langt liv praktisk talt altid har levet under ustabile, asociale forhold.
- 2) Personer, hvis sociale deroute er sket mellem deres 20. og 29. år, d. v. s. sådanne, som efter de er blevet voksne, i en kort tid har ført en socialt acceptabel tilværelse og derefter af en eller anden grund er gået til bunds.

- 3) Personer, hvis sociale deroute har fundet sted mellem deres 30. og 49. år, d. v. s. personer, som i en lidt mere moden alder er blevet slået ud af deres bane efter i en årrække fra 10 måske helt op til 30 år at have ført en socialt set nogenlunde acceptabel tilværelse.
- 4) Personer, hvis sociale deroute først har fundet sted, efter de er blevet over 50 år gl., og som således i det meste af deres liv har ført en socialt acceptabel tilværelse.
- 5) Personer, hos hvem man ikke har kunnet konstatere nogen social deroute.

Bortset fra 3 personer, for hvem deroutetidspunktet er uoplyst, falder inden for hver af de fem grupper — jfr. tabel 96 — følgende antal undersøgte:

Tabel 96. 210 mænd fordelt efter deroutegrupper. (Gruppe I).

	Deroutegrupper :					Ialt
	15-19 år	20-29 år	30-49 år	50 år og derover	Ingen deroute	
Absolutte tal	32	65	77	25	11	210
Kelative tal	15	31	37	12	5	100

De ovenstående grupper vil danne grundlaget for den følgende bearbejdelse af materialet.

2. Deroutegrupperne og den legemlige og psykiske tilstand på undersøgelsestidspunktet.

Det ville være af afgørende betydning, hvis man var i stand til at skaffe oplyst, hvilke legemlige og psykiske lidelser de pågældende havde haft på det kritiske tidspunkt i deres liv, hvor derouten er begyndt. I nærværende undersøgelse har der ikke været mulighed for at få fyldestgørende oplysninger om disse forhold. Stort set har man derfor måttet begrænse sig til de foreliggende oplysninger om de legemlige og psykiske lidelser og eventuelt spiritusmisbrug, som fandtes på undersøgelsestidspunktet. Disse oplysninger er dog også af betydelig interesse, idet man i visse tilfælde med sikkerhed kan konstatere, at de fundne lidelser også har været til stede ved deroutens begyndelse, og finder man samtidig afgørende forskelle mellem deroutegrupperne med hensyn til disse lidelser, kan det være forsvarligt at slutte, at disse lidelser har haft større betydning for nogle deroute-grupper end for andre.

Resultatet af at sammenholde deroutegrupperne med oplysningerne om nuværende legemlige og psykiske defekter m. v. fremgår af omstående tabel.

Selvom forskellen mellem de enkelte deroutegrupper med hensyn til *alvorligere legemlige lidelser* er ubetydelig, ses det dog, at legemlige sygdomme forekommer med en jævnt stigende hyppighed fra den tidligste deroutegruppe til dem med den højeste deroutealder og forekommer endnu hyppigere hos dem, der ingen deroute har haft. Alvorligere legemligt syge udgør således 73 pct. af dem uden deroute mod 44 pct. af dem, hvis deroute er begyndt tidligst.

Til *intelligensdefekte* i den følgende række er medregnet åndssvage og sinker. Med hensyn til forekomsten af intelligensmangler adskiller den tidligste deroutegruppe sig klart fra de andre, idet 34 pct. af gruppen med deroute inden det 20. år er betegnet som intelligensdefekte mod 10—17 pct. af de øvrige kategorier.

Tabel 97. 210 mænd fordelt efter deroutegrupper og med angivelse af arten af minusfaktorer. (Gruppe I).

	Deroutegrupper :					Iait
	15-19 år	20-29 år	30—49 år	50 år og derover	Ingen deroute	
Iait antal undersøgte	32	65	77	25	11	210
<i>Heraf med:</i>						
Legemlige sygdomme	14	32	39	13	8	106
Intelligensdefekter	11	11	8	3		33
Sindslidelser	5	15	21	7	9	57
Karakterdefekter	18	37	29	2	2	88
Drikfældighed	24	50	64	15	2	155
Uden ovennævnte minusfaktorer	1	2		1		4
			Relative tal			
Legemlige sygdomme	44	49	51	52	73	50
Intelligensdefekter	34	17	10	12		16
Sindslidelser	16	23	27	28	82	27
Karakterdefekter	56	57	38	8	18	42
Drikfældighed	75	77	83	60	18	74
Uden ovennævnte minusfaktorer	3	3	-	4		2

Med hensyn til *sindslidelser* stiger hyppigheden med stigende deroutealder. De undersøgte uden deroute indtager en særstilling, idet 9 af de 11 i denne gruppe (82 pct.) er betegnet som sindslidende. Der er i næsten alle tilfældene tale om alderdomssløvsind (dementia senilis), og det må bemærkes, at når der i denne kategori ingen intelligensdefekte er fundet, kan det måske ligge i, at man har måttet afholde sig fra en vurdering af den intellektuelle kapacitet hos nogle af de stærkt alderdomssvækkede personer, hvilket dog ikke er ensbetydende med, at gruppen som helhed har været normalt begavet, og bl. a. af den grund ingen social deroute har haft.

Karakterdefekterne, hvortil her er medregnet karakterinsufficiens og psykoinfantilitet, er hyppigst forekommende i de 2 tidligste deroutegrupper.

Drikfældighed er, som tidligere nævnt, stærkt udbredt blandt de undersøgte, og det ses af tabellen, at spiritusmisbruget forekommer hyppigst blandt dem, hvis deroute har fundet sted i alderen 30—49 år, sjældnest blandt dem, der har påbegyndt derouten efter det 50. år, (bortset fra de 11 uden deroute, hvoraf kun 2 har været drikfældige).

Antallet af personer uden de ovennævnte minusfaktorer er inden for alle kategorier så ringe, at der ingen grund er til en nærmere omtale.

Som det kan udledes af tabel 97 (jfr. side 141 ff.), er der ofte fundet flere minusfaktorer hos samme person. Fordelingen af de undersøgte efter deroutegrupper og efter antallet af minusfaktorer af de nævnte arter fremgår af omstående tabel.

Af tabel 98 fremgår, at een enkelt minusfaktor hyppigst er til stede i gruppen med deroute efter det 50. år, og ved sammenligning med tabel 97 kan man skønne, at den minusfaktor, som oftest findes hos denne gruppe, vil være legemlig sygdom eller drikfældighed.

2 minusfaktorer findes hyppigst hos dem uden deroute, og det vil da oftest vise sig at være legemlig sygdom i forbindelse med en sindslidelse. Dog findes også blandt grupperne

værende undersøgelse, idet det store antal intelligensdefekte blandt de undersøgte med den tidligste deroutealder — inden det 20. år — synes at tyde på, at disse mangler har været stærkt medvirkende til, at de pågældende aldrig har fået fodfæste i det normale samfundsliv. På tilsvarende måde kan man måske slutte, at karakterdefekternes særligt hyppige forekomst blandt de undersøgte med tidlig deroute — inden det 30. år — tyder på, at disse defekter har medvirket til eller betinget, at derouten har fundet sted, og særligt at den er begyndt i en forholdsvis ung alder.

Med hensyn til *alkoholmisbruget*, som forekommer hyppigt i alle deroutegrupper, må man være varsom med at drage konklusioner, idet det sjældent forekommer som et isoleret fænomen, men må ses som et symptom på tilpasningsvanskeligheder af forskellig art. En gennemgang af de enkelte sager har vist, at alkoholmisbruget ofte vil være *den udløsende faktor* for den gruppe personer, hvis deroute har fundet sted efter det 30. år. Disse mennesker har tidligere ført en socialt acceptabel tilværelse, men et stadigt stigende spiritusmisbrug har bevirket en forringelse i deres sociale stilling, og har til sidst efter brud med familien, skilsmisse, afskedigelse fra arbejdspladser o. lign., medført en total social deroute — jfr. den nærmere diskussion af de udløsende faktorer side 160.

3. Deroutegrupperne i relation til sociale og 'psykologiske faktorer.

I afsnittet om opvæksten er der redegjort for de undersøgtes forhold i barndommen og andre faktorer, der kunne belyse deres sociale og psykologiske baggrund. Der kan således henvises til de anførte oplysninger om sociale og psykiske defekter hos de pågældendes familiemedlemmer, om brudte hjem eller andre unormale familiekonstellationer, om emotionel bemærkelsesværdig opdragelse m. v.

I tabel 11, side 42 er opgjort antallet af undersøgte opvokset i normale hjem med fradrag af de hjem, hvor forældrene har vist sig socialt eller psykisk defekte, og antallet af undersøgte opvokset i „andre hjem“, og på hver af disse kategorier af barndomshjem har man fordelt antallet af undersøgte, der har været udsat for emotionel bemærkelsesværdig opdragelse.

Samler man nu alle negative faktorer — brudte og ukomplette hjem, defekter hos forældre eller opdragere, samt emotionel bemærkelsesværdig opdragelse — under eet, har man et samlet udtryk for, hvor mange af de undersøgte der efter det oplyste har været udsat for så uheldige forhold i deres barndom, at disse kunne formodes at have øvet indflydelse på deres senere levnedsløb.

I alt har 122 af de 210, for hvem der foreligger oplysninger om derouten, været genstand for sådanne uheldige påvirkninger i de tidligste år. Fordelingen af disse 122 personer efter alderen ved deroutens begyndelse fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 99. 122 mænd med defekter vedrørende barndomshjemmet og/eller opdragelsen fordelt efter deroutegrupper. (Gruppe I).

	Deroutegrupper:					j .,
	15—19 år	20—29 år	30—49 år	50 år og derover	Ingen deroute	
Antal undersøgte	32	65	77	25	11	210
Heraf med defekter vedrørende barndoms- hjemmet og/eller opdragelsen	26	43	39	8	6	122
Relative tal	81	66	51	32	55	58

Som det fremgår af tabellen, er defekter ved hjemmet eller opdragelsen konstateret i 81 pct. af de tilfælde, hvor pågældende har begyndt derouten før det 20. år. Iøvrigt aftager det relative antal undersøgte med defekter med stigende alder for deroutens begyndelse og bliver lavest (32 pct.) for gruppen med deroute efter det 50. år. Gruppen uden deroute ligger lidt højere (55 pct.), men tallene i denne gruppe er små.

Der synes således at være en klar sammenhæng mellem vanskelige forhold i barndommen og en tidlig deroute. For så vidt angår de enkelte former for vanskeligheder, der er sammenfattet i omstående tabel, bliver tallene inden for hver kategori for små til, at man kan slutte noget af dem. Det synes, som om hjem, hvor forældrene er blevet skilt, samt hjem, hvor de pågældende i deres barndom har mistet faderen ved dødsfald, forekommer i særligt stort tal for personer med tidlig deroute.

Det kan tilføjes, at emotionelle vanskeligheder i barndommen (enuresis, stammen, rapseri, m. v. — jfr. side 43) synes at forekomme hyppigere hos personer med den tidligste deroute end hos de øvrige grupper (i 28 pct. af gruppen med deroute før det 20. år mod ca. 9 pct. af de øvrige grupper).

Også med hensyn til vanskeligheder i skolen og inddragelse under børneforsorg har gruppen med deroute inden den 20. år det relativt største antal, idet der er 44 pct. med skolevanskeligheder i denne gruppe mod ca. 20 pct. blandt de øvrige deroute-grupper. Ligeledes er de 16 af de 17 personer, der har været fjernet fra hjemmet på grund af børneforsorg, fundet i de deroute-grupper, der har påbegyndt derouten før det 30. år. Der gør sig dog herved forskellige forhold gældende, således at man må være forsigtig med at drage konklusioner. Som det fremgår af tabel 97, er der blandt dem med den tidligste deroute-alder et relativt stort antal intelligensdefekte. Det samme er tilfældet blandt de undersøgte med skolevanskeligheder, således at intelligensdefekten formentlig har betinget både skolevanskeligheder og den tidlige deroute, medens det ikke uden videre kan sluttes, at skolevanskelighederne som sådan har medvirket til derouten.

Endelig kan sammenligningerne være præget af, at oplysningerne for så vidt angår de ældre undersøgte er mangelfulde, f. eks. med hensyn til børneforsorg. Det sidste forbehold må iøvrigt tages med hensyn til alle de nævnte oplysninger om barndommen. Men til trods for dette bekræfter dog resultaterne fra denne undersøgelse, hvad der er fremkommet fra andre undersøgelser, at personer, som tidligt frembyder svære tilpasningsvanskeligheder, og for hvem den primære socialiseringsproces tilsyneladende er mislykkedes, oftere har levet under dårlige forhold i barndommen end tilfældet er for personer, for hvem tilpasningsprocessen er gået mere normalt.

En undersøgelse af relationen mellem faguddannelse og deroutetidspunkt viser, at antallet af *ufaglærte* udgør 84 pct. af kategorien med deroute inden det 20. år og iøvrigt er faldende med den stigende deroutealder til 20 pct. af gruppen med deroute efter det 50. år. *Faglærte* er kun 2 personer (6 pct.) af den tidligste deroute-gruppe mod 30—40 pct. af de øvrige deroute-grupper. Undersøgte uden deroute indtager med hensyn til dette spørgsmål en særstilling, idet den hovedsagelig består af faste landarbejdere, der — jfr. afsnittet om erhverv — er betegnet som „tillærte”. Over halvdelen af de undersøgte i deroute-gruppen under 20 år har *påbegyndt* en faglig uddannelse, men afbrudt den inden læretidens udløb. Det samme er kun tilfældet for godt en fjerdedel af de *ufaglærte* fra de andre deroute-grupper.

Det er tidligere påvist, at *erhvervsmæssige vanskeligheder* i form af hyppige pladskifter og lange arbejdsløshedsperioder har spillet en meget stor rolle i de undersøgtes liv.

Tabel 100. 145 mænd med erhvervsvanskeligheder fordelt efter deroutegrupper og med angivelse af erhvervsvanskelighedernes art. (Gruppe I).

	Deroutegrupper:					
	15—19 år	20—29 år	30—49 år	50 år og derover	ingen deroute	
Antal undersøgte	32	65	77	25	11	210
<i>Heraf med:</i>						
Hyppe pladsskifter	23	30	19	2	1	75
Lange arbejdsløshedsperioder	16	44	47	6	1	114
<i>la it...</i>	27	54	56	7	1	145
<i>Heraf med:</i>						
			Relative tal			
Hyppe pladsskifter	72	46	25	8	9	36
Lange arbejdsløshedsperioder	50	68	61	24	9	54
<i>la it...</i>	84	83	73	28	9	69

Som det fremgår af tabellen, har erhvervsmæssige vanskeligheder fortrinsvis gjort sig gældende for personer, hvis deroute ligger før det 50. år. Kun 28 pct. af dem, der har begyndt derouten efter det 50. år, og kun 9 pct. af dem, der slet ingen deroute har gennemgået, har haft sådanne vanskeligheder, medens de har præget levnedsløbet for 73—84 pct. af de andre kategorier. Den tidligste deroutegruppe er især præget af de hyppige pladsskifter. De undersøgte her synes erhvervsmæssigt i høj grad at være ustabile, de er måske nok i stand til at skaffe sig arbejde, men i løbet af kort tid forlader de dette. Gruppen, hvis deroute er begyndt i 30—49 års alderen, er i højere grad præget af arbejdsløshedsperioder af lang varighed, muligvis på grund af manglende initiativ, drikfældighed o. lign.

At de deroutegrupper, som tidligst har mistet forbindelsen med det normale samfundsliv, til dels er de samme som dem, der — jfr. afsnittet om tidligere økonomiske kår — altid har klaret sig dårligt økonomisk, er næsten selvfølgelig og behøver ikke nærmere forklaring.

Med hensyn til de undersøgte *civilstand* er det tidligere omtalt, at sammenlignet med totalbefolkningen har meget få af de undersøgte nogensinde været gift. En nærmere inddeling efter civilstand og deroute viser, at de to tidligste deroutegrupper har et væsentlig større antal ugifte end de to senere. Således har af de undersøgte, der har påbegyndt deroute før det 20. år eller mellem det 20. og 29. år, henholdsvis 88 pct. og 77 pct. aldrig været gift mod henholdsvis 57 pct. og 52 pct. af de to seneste deroutegrupper. Dette bekræfter påny, at de undersøgte, hvis deroute er sket tidligst, er dem, der afviger mest fra normen.

Blandt de spørgsmål, man har interesseret sig for, er, *hvor lang tid der er gået mellem den sociale deroutes begyndelse og den første indlæggelse på en arbejdsanstalt*. En beregning af dette tidsrum ville imidlertid kræve en tidsmæssigt mere nøjagtig fastlæggelse af deroute-tidspunktet, end man har kunnet foretage. Så meget kan imidlertid fastslås, at af den kategori, hvis deroute er begyndt inden det 20. år, er der 6, der er blevet anbragt på arbejdsanstalt i så ung en alder. At der ikke er flere, kan enten hænge sammen med, at de sociale myndigheder i det store og hele er utilbøjelige til at anbringe ganske unge mennesker på arbejdsanstalt, eller — hvad måske er nok så sandsynligt — at en asocial levevis for de yngre aldersklasser måske i højere grad giver sig udtryk i kriminelle handlinger som tyverier

o. lign., der medfører fængselsstraffe, end den fører til en asocial tilværelse af den form, der bevirker anbringelse på arbejdsanstalt.

Med hensyn til *antallet af anbringelser* på arbejdsanstalt er det tidligere nævnt, at 29 pct. af de undersøgte mænd på undersøgelsestidspunktet var anbragt for første gang. Der findes flest førstegangs indlagte, nemlig 44 pct., blandt dem med deroute efter det 50. år, medens de førstegangs anbragte kun udgør 19 pct. af de undersøgte med deroute inden det 20. år. Kun 2 af de 11 uden deroute har været anbragt mere end een gang.

En femtedel af det samlede antal undersøgte mænd i gruppe I har ialt *tilbragt over 10 år få arbejdsanstalt*. Personer, der har påbegyndt deres deroute efter det 50. år, har naturligvis haft mindre risiko for at få så langt et anstaltsliv end dem, der er startet i en yngre alder; og der findes da også kun 2 personer af den ældste deroutegruppe med et anstaltsliv af så lang varighed som 10 år. Af dem uden deroute har ingen tilbragt mere end 4 år på arbejdsanstalt.

Ser man på *længden af det samlede institutionsliv*, er der endnu større forskel mellem deroutegrupperne indbyrdes, idet 56 pct. af gruppen med deroute inden det 20. år har tilbragt over 10 år på forskellige lukkede institutioner. Det samme gælder for 38 pct. af gruppen med deroute mellem det 20. og 29. år, for 29 pct. af gruppen med deroute mellem det 30. og 49. år, men kun for 8 pct. af gruppen med deroute efter det 50. år. 1 af de 11 af gruppen uden deroute har ligeledes et meget langt institutionsliv bag sig.

Antallet af *vagabonder* falder med den stigende deroutealder. Således har 81 pct. af gruppen med deroute inden det 20. år vagabonderet, og over halvdelen af disse er betegnet som „udprægede vagabonder“. Kun 5 af gruppen med deroute efter det 50. år har vagabonderet, og i disse tilfælde har der kun været tale om kortvarig eller mere tilfældig vagabondage. Af de 11 uden deroute har ingen vagabonderet.

Kriminalitet, især i form af løsgængeri, betleri etc. kan ofte være det første objektive tegn på, at en social deroute er indtrådt, og af denne grund vil alderen ved den første konstaterede lovovertrædelse i mange tilfælde falde sammen med alderen ved deroutens begyndelse.

Nedenstående tabel viser fordelingen af de *kriminelle dominanstyper* (angående definitionen se afsnittet om kriminalitet) inden for deroutegrupperne.

Tabel 101. 210 mænd fordelt efter deroutegrupper og dominansgrupper. (Gruppe I).

Dominansgrupper:	Deroutegrupper :					Ialt
	15-19 år	20-29 år	30-49 år	50 år og derover	ingen deroute	
Ikke-kriminelle	2	6	14	7	4	33
Rene berusere	1	2	17	7		27
Småkriminelle	10	24	27	4	1	66
Egentlig kriminelle	19	33	19	7	6	84
Ialt...	32	65	77	25	11	210
				Relative tal		
Ikke kriminelle	6	9	18	28	36	16
Rene berusere	3	3	22	28		13
Småkriminelle	31	37	35	16	9	31
Egentlig kriminelle	60	51	25	28	55	40
Ialt...	100	100	100	100	100	100

Personerne med den tidligste deroute er også dem, som i størst omfang har begået kriminelle handlinger. Selvom man betragter de personer, som kun er idømt straf for beruselse, som ikke-kriminelle, ses det, at ca. 90 pct. af dem, hvis deroute er indtruffet inden det 30. år, har været kriminelle. Af dem, hvis deroute er indtruffet efter det 30. år og dem, som ikke har haft nogen deroute, er derimod henholdsvis 44 pct. og 36 pct. ikke kriminelle, eller har kun været straffet for beruselse.

De 6 tilfælde af egentlig kriminalitet, der forekommer i gruppen uden deroute, er alle af meget speciel karakter, uden direkte sammenhæng med asocial levevis og ofte præget af senilitet. 2 er således dømt for sædelighedsforbrydelser, den ene for uterlighed over for drenge, den anden for exhibitionisme og uterlighed over for piger, begået i psykisk abnorm tilstand (dementia senilis). 1 er dømt for vold og trusler om vold, begået i alderdomssvækket tilstand, 1 for angiveri under den tyske besættelse i 1945 (han må nu betegnes som senil med paranoid indstilling), og 1 er tidligere dømt til anbringelse på sindssygehospital for brandstiftelse. Kriminaliteten drejer sig altså om driftsprægede handlinger, begået af personer, som ikke har kunnet betragtes som ansvarlige for deres handlinger eller egnet til påvirkning gennem almindelig straf, og lovovertrædelserne har ikke været en følge af eller i og for sig ført til en asocial levevis. Den sjette og sidste er den tidligere omtalte person, der blev idømt 8 dages simpelt fængsel for forargeligt samliv. Det er et spørgsmål, om man overhovedet kan betragte ham som kriminel, men på domsafsigelsens tidspunkt var han altså lovovertræder.

Af tabel 97 fremgik, at antallet af *drikfældige* var mindst i kategorien med deroute efter det 50. år og i gruppen uden deroute. Ser man på drikfældighedens omfang, (spiritusmisbrug eller kronisk alkoholisme), viser en nærmere undersøgelse, at af de 3 tidligste deroute-grupper (med deroute inden det 50. år) er omkring 50 pct. kroniske alkoholister, medens der af dem med deroute efter det 50. år kun er 36 pct. og blandt dem uden deroute ingen kroniske alkoholister.

Af betydelig interesse ville det være, hvis man kunne påvise en eventuel forbindelse mellem tidspunktet for drikkeriets begyndelse og den sociale deroutes indtræden. Begge disse tidspunkter er imidlertid vanskelige at angive med tilstrækkelig præcision, dels fordi de pågældende selv ikke nøjagtigt kan angive, hvornår et måske årelangt alkoholmisbrug er begyndt, dels fordi den sociale deroutes begyndelse som nævnt kun har kunnet angives inden for et tidsrum af 5 år. I det store og hele tyder dog de foreliggende oplysninger på, at alkoholmisbruget i almindelighed indtræder først, og derefter, måske udløst af dette, sætter derouten ind. Dette indtryk bekræftes ved en sammenligning mellem alderen ved deroutens begyndelse og alderen ved alkoholmisbrugets begyndelse.

Tabel 102. 131 mænd fordelt efter deroutegrupper og alder ved alkoholmisbrugets begyndelse. (Gruppe I).

Alder ved alkoholmisbrugets begyndelse:	Deroutegrupper:					
	15-19 år	20-29 år	30-49 år	50 år og derover	Ingen deroute	lait
15-19 år	13	15	14	3		45
20-29 -	9	24	31	5	-	69
30-49 -	-	3	11	1	-	15
50 år og derover	-	-	-	1	1	2
lait	22	42	56	10	1	131

Det fremgår af tabellen, der omfatter de 131 personer, for hvem man har kunnet angive alderen for alkoholmisbrugets begyndelse, at drikkeri i ikke få tilfælde kan bestå i mange år, uden at de pågældende kommer ud i en social deroute, f. eks. er ialt 17 af de 45 personer, der er begyndt at drikke inden deres 19. år, først kommet ud i en deroute efter det 30. år, 3 endda først efter 50 års alderen.

Det ses endvidere, at der findes nogle, som efter det oplyste først er begyndt at drikke, efter at den sociale deroute er sat ind. Efter tabellen er dette således tilfældet for i hvert fald 12 personer. Der er her tale om personer, som tidligere har begået kriminelle handlinger, og som derefter har fortsat en asocial levevis, der så igen har ført til drikfældighed.

4. Udløsende faktorer for deroutens begyndelse.

I det foregående har man søgt at belyse baggrunden for den sociale deroute ved at analysere forbindelsen mellem deroutegrupperne og forskellige sociale og helbredsmæssige faktorer, derimod har der ikke været fæstet særlig opmærksomhed ved den eventuelt forekommende direkte foranledning til deroutens opståen, et spørgsmål, det ville være af en vis betydning at få belyst.

Gennem samtalerne med de undersøgte og ved den rekonstruktion af livsløbene, som blev foretaget på grundlag af alle indhentede oplysninger, viste det sig, at der umiddelbart forud for den sociale deroute i en del tilfælde lå en ganske konkret begivenhed, som kunne betegnes som den „udløsende faktor“, den „dråbe, der fik bægeret til at flyde over“. Selvom man imidlertid taler om en sådan udløsende faktor, må man stadig have for øje, at helt andre faktorer, bl. a. pågældendes personlighedsstruktur og de påvirkninger, vedkommende tidligere har været ude for, har dannet baggrunden for, at denne enkeltstående begivenhed har kunnet få en så voldsom indflydelse på den senere udvikling.

De begivenheder, der således synes at have udløst katastrofen, har været af forskellig karakter. Der kan f. eks. være tale om en skilsmisse, hvorved den undersøgte har mistet sit hjem og faste holdepunkt i tilværelsen. Forældrenes død, hvorved hjemmet er blevet opløst, kan også være en katastrofe for den person, som har været unormalt stærkt knyttet til forældrene. Ligeledes kan pludselig arbejdsløshed eller alvorligere sygdom medvirke til en social deroute.

Det er dog naturligvis ikke i alle tilfælde, at man har kunnet konstatere en sådan konkret hændelse forud for derouten. I nogle tilfælde er derouten enten foregået mere gradvis, eller pågældende har aldrig vist sig i stand til at leve et normalt samfundsliv. Der har således blandt de undersøgte været nogle, hvis personlighedsstruktur har været så stærkt afvigende fra det normale, at de aldrig har kunnet indordne sig, eller deres intelligens har været så ringe, at de ikke har kunnet bestride et arbejde. *Men selv hvor en udløsende begivenhed har kunnet 'påpeges, er der oftest tale om et samspil af forskellige forhold, der gensidigt har påvirket hinanden.* Af denne grund må man derfor advare mod at lægge for megen vægt på nedenstående oversigt over de udløsende begivenheder.

I mange tilfælde har som nævnt *brud med familien* enten i form af skilsmisse eller forældrenes død eller — for nogle enkelte unges vedkommende — simpelthen bortvisning fra hjemmet, været den udløsende faktor for derouten. Det drejer sig om ca. 30 pct. af de 199 tilfælde, hvor der er konstateret en deroute. Dette synes hyppigst at have været den udløsende begivenhed for de personer, hvis deroute har fundet sted mellem det 30. og 49. år, men forekommer dog også temmeligt hyppigt i deroutegruppen 20—29 år. For-

ældrenes død synes særlig skæbnesvanger for de uselvstændige og umodne, som bliver boende hjemme, til de er langt over den alder, hvor man normalt river sig løs fra forældrene.

Erhvervsvanskeligheder i form af arbejdsløshed synes hyppigst at være udløsende begivenhed for gruppen med deroute efter det 50. år (en fjerdedel af denne gruppe). Disse mænd vil ofte have meget vanskeligt ved at skaffe sig nyt arbejde på grund af alderen, og legemlige eller psykiske lidelser. *Legemlig sygdom*, er ligeledes hyppigt den udløsende begivenhed for personer med sen deroute.

Hos den kategori, hvis deroute har fundet sted inden det 20. år, har *straffe* hyppigt været den første og egentlig udløsende begivenhed for den sociale deroute. Det kan dog ikke siges, i hvor mange tilfælde *straffen* direkte har bevirket, at den pågældende ikke fandt vej tilbage til det normale samfund, idet *kriminalitet* i sig selv kan være det første tegn på en asocial levevis.

I en del tilfælde, især blandt gruppen med deroute mellem 30 og 49 år, har man måttet lade sig nøje med at konstatere, at *alkoholmisbrug* i sig selv har bevirket en social deroute. I disse tilfælde har der ikke været tale om brud med familien el. lign., og det har ej heller været muligt at finde de faktorer, som har været årsag til alkoholmisbruget.

Intelligens- og karakterdefekter kan heller ikke i sig selv blive *udløsende* faktorer i den definerede betydning, men begge forhold kan hindre, at en social tilpasning overhovedet finder sted. Disse defekter findes særligt hyppigt hos dem, hvis deroute er begyndt før det 20. år.

Alt taget i betragtning bør der som nævnt næppe lægges for megen vægt på den direkte anledning til derouten, hverken ved analysen af årsagskomplekset eller ved bedømmelsen af mulighederne for resocialisering. Det afgørende i denne forbindelse må være de tilgrundliggende forhold, der er belyst i de foranstående afsnit.

5. Sammenfatning.

Sammenfattende kunne man udtrykke de vigtigste resultater af den gennemførte opdeling af materialet efter den sociale deroutes begyndelse således, at der blandt de mennesker, der findes på arbejdsanstalterne, både er nogle, som altid har haft vanskeligheder ved at klare sig og aldrig har fundet fodfæste i det normale samfund, og andre der tidligere, måske det meste af deres liv, har ført en socialt acceptabel tilværelse. Hos de undersøgte med den tidligste sociale deroute findes der relativt mange med alvorligere intelligensdefekter eller karakterdefekter, men samtidig synes der i gruppen også at være en ophobning af andre negative faktorer af social og psykologisk art, som kan have forøget tilpasningsvanskelighederne. Indtræffer derouten i manddomsårene, i 30—50 års alderen, synes den i højere grad at have forbindelse med et betydeligt alkoholmisbrug, og indtræffer den endnu senere, eller er de pågældende anbragt på en arbejdsanstalt uden forudgående social deroute, vil anbringelsen ofte direkte skyldes en alvorlig psykisk lidelse, i særdeleshed en udtalt senil demens.

Udfra et behandlingsmæssigt synspunkt er der næppe tvivl om, at det gælder om at iværksætte en behandling på et så tidligt tidspunkt som muligt, fordi et forsøg på resocialisering vil være mere tidsrøvende og resultatet mere problematisk, jo længere den asociale levevis har varet.

For dem, der tidligt begynder en asocial tilværelse, synes resocialiseringen at kræve en gennemgribende personlighedsmæssig behandling af socialpsykologisk karakter. For dem, hvis deroute først begynder senere i livet, er alkoholismen den mest fremtrædende

faktor, og en behandling af denne ud fra moderne behandlingsprincipper må være hovedsagen.

De personer, der først som gamle er begyndt en asocial levevis, eller som er kommet på arbejdsanstalt uden deroute, er legemligt og psykisk i en sådan tilstand, at der næppe er mange behandlingsmuligheder, men samtidig synes disse mennesker snarere at høre hjemme på plejestiftelser eller alderdomshjem end på arbejdsanstalter.

Man må dog ikke glemme, at der i det undersøgte materiale findes et ikke ringe antal personer, der nu i mange år har ført en asocial tilværelse på landevejene eller i byerne, forsumpede og ødelagte af alkoholmisbrug. Det vil antagelig ikke være muligt at gennemføre et resocialiseringsforsøg af disse mennesker, og spørgsmålet bliver da, om samfundet kan tolerere, at de fortsætter denne levevis, som ikke er til større skade for andre mennesker, eller om man ved tvang vil afbryde denne levevis ved internering.

Det må være et af den fremtidige sociale forsorgs mål så vidt muligt at forhindre en udvikling af sådan årelang asocialitet gennem iværksættelse af hensigtsmæssige behandlingsmæssige foranstaltninger ved de første tegn på asocial adfærd.

Specialafsnit.

De unge mænd på arbejdsanstalt.

Gennemsnitsalderen for det undersøgte klientel er henimod 60 år, men spredningen er stor, den yngste var således 15 år, den ældste 85. De helt unge indtager for så vidt en særstilling, som anbringelse på arbejdsanstalt af ganske unge mennesker i almindelighed må anses for at være usædvanlig, og en nærmere undersøgelse af baggrunden for deres anbringelse må derfor på forhånd antages at have interesse, ikke mindst af hensyn til anstaltsudvalgets overvejelser. Man har derfor fundet det rigtigt at gå lidt nærmere ind på spørgsmålet i nærværende afsnit. Problemet kunne undersøges ved at behandle samtlige undersøgte, om hvem det var oplyst, at de allerede i ung alder var havnet på arbejdsanstalt. En del af disse personer er dog i dag meget gamle og deres oplysninger vedrørende ungdomsårene tilsvarende usikre. Da hovedinteressen for det fremtidige arbejde dog måtte være at finde baggrunden for, at unge mennesker idag anbringes på arbejdsanstalt, har man alene rettet opmærksomheden mod dem, *som ved undersøgelsen var 25 år eller derunder*, ialt 24, (5 pct. af de undersøgte mænd).

16 af dem er fra anstaltsgruppe I, 8 fra gruppe II. Af de 24 var de 21 ugifte, een var gift og 2 fraskilte. Den gifte var anbragt på arbejdsanstalt som forsømmelig forsørger. Den yngste af dem alle, den 15-årige, var anbragt midlertidigt af børneværnet; resten som erhvervs- og subsistensløse. I det følgende er gennemgået de forhold, med hensyn til hvilke den unge gruppe afviger fra det samlede, undersøgte klientel.

De unges *opvækstvilkår* synes gennemgående præget af uheldige forhold. For halvdelen vedkommende fandtes, at faderen og/eller moderen var drikfældig, kriminel, sindssyg eller på anden måde belastet. Endvidere fandtes i 10 tilfælde sådanne defekter hos de undersøgte fædre eller mødre familie.

14 af de unge er opvokset i *brudte hjem* (se herom side 39 ff.) og for 5 af de 10, der er opvokset hos begge forældrene, er der konstateret drikfældighed, kriminalitet, sindssygdom el. lign. hos i hvert fald een af forældrene. Det kan herefter ikke undre, at opdragelsen har måttet karakteriseres som emotionelt bemærkelsesværdig for 12 af de 20 unge, der enten havde defekte forældre og/eller brudte hjem.

Kun 5 af de unge er opvokset i et „normalt“ hjem uden defekte forældre, og for de 2's vedkommende har opdragelsen endda måttet betegnes som emotionelt bemærkelsesværdig. Ialt er der således for 22 ud af 24 unge fundet et eller flere ugunstige forhold i barndommen. For det samlede materiale i gruppe I fandtes, at 136 af de 213 undersøgte faldt i en af de tre ovennævnte kategorier, en sammenligning som dog må ses i lyset af, at oplysningerne om de unges opvækstvilkår gennemgående er mere fyldige end for de ældre blandt anstaltsklientellet.

Om de unges barndomsforhold må yderligere fremdrages, at 13 af disse allerede som børn viste tegn på tilpasningsvanskeligheder, der bl. a. gav sig udslag i rapserier, vagabondage, skulkeri, oversidning, enuresis eller stammen. Endvidere har halvdelen af de unge været inddraget under børneforsorg (mod kun 7 pct. af det samlede undersøgte klientel).

Af disse 12 har kun 1 udelukkende været under tilsyn, mens resten har været anbragt på optagelseshjem. I 5 tilfælde er fjernelsen sket på grund af dårlige forhold i barndomshjemmet, mens fjernelsen i de 6 tilfælde har fundet sted på grund af de undersøgte egne forhold.

Med hensyn til *erhvervsuddannelsen* har kun 2 af de 24 unge uddannelse som faglærte arbejdere. 7 har enten fået en specialuddannelse inden for fabriksvirksomheder eller arbejdet som faste karle på landet og er betegnet som „tillærte“, medens resten, 15 personer, har været beskæftiget ved ufaglært arbejde. 7 har påbegyndt en faglig uddannelse, men har afbrudt denne efter kortere eller længere tid og er gået over til ufaglært arbejde. Af dem, der har fuldendt deres faglige uddannelse, har kun den ene benyttet denne, medens den anden har forladt faget efter uddannelsens afslutning. Med hensyn til *erhverv svanskeligheder* er det for de unges vedkommende ikke så meget de lange arbejdsløshedsperioder, der har præget erhvervsforløbet, men for 17 af de 24 er det anført, at de har været ustabile i deres pladser og har ernæret sig ved løst og tilfældigt arbejde.

Som det fremgik af tabel 70, side 106, er der i det store og hele fundet et nogenlunde lige så stort antal (ca. halvdelen) *legemligt syge eller defekte* blandt de yngre som blandt de ældre af de undersøgte mænd. Tager man den her undersøgte lille gruppe ganske unge mennesker, finder man også, at halvdelen på undersøgelsestidspunktet led af en eller anden legemlig sygdom eller defekt.

Med hensyn til den psykiske tilstand har 19 af de 24 været underkastet psykiatrisk undersøgelse, deraf de 14 allerede *før* nærværende undersøgelse. Yderligere har undersøgelseholdet i 2 tilfælde anbefalet en psykiatrisk undersøgelse, men denne nåede ikke at finde sted, inden de pågældende blev udskrevet fra anstalten.

Alvorligere psykiske lidelser er fundet hos 7, og ved den *intelligensmæssige vurdering* fandtes 1 lettere åndssvag, 3 var sinker, mens 7 i intelligensmæssig henseende lå i underkanten af normalområdet. I *personlighedsmæssig henseende* er 5 betegnet som karakterinsufficiente, 7 som karakterpåfaldende og 3 som psykoinfantile.

Arbejds før heden har kun for 3 af de 16 unge i *gruppe I* kunnet betegnes som normal, og for de 13 var arbejdsevnen nedsat. Det vil altså sige, at kun ganske få ville være i stand til uden en eller anden form for behandling at klare et normalt arbejde i det frie erhverv.

Alkoholmisbrug synes derimod ikke at være karakteristisk for denne gruppe, idet kun 5 af de 24 er drikfældige. Af disse er de 2 betegnet som kroniske alkoholister uden legemlige symptomer, de 3 som spiritusmisbrugere.

I den følgende tabel har man opstillet, hvorledes de 24 unge fordeler sig med hensyn til defekter (eller minusfaktorer), hvortil man har medregnet alvorlige intelligens- og karakterdefekter eller sindslidelser, alkoholmisbrug og alvorligere legemlige sygdomme (jfr. s. 140).

Som det vil fremgå af tabellen, er der i en del tilfælde hos samme person fundet flere minusfaktorer. Således er der kun i 8 tilfælde tale om en enkelt minusfaktor, medens der i 6 tilfælde, forekommer 2 minusfaktorer, i 4 tilfælde 3 og i 1 tilfælde 4.

5 af de unge er uden minusfaktorer. Af disse foreligger nærmere oplysninger vedrørende de 3 fra *gruppe I*; 2 af disse er betegnet som karakterpåfaldende og altså dog noget afvigende fra normen. Den ene af dem er anbragt på arbejdsanstalten som forsømmelig forsørger, og hans forhold er nærmere belyst i afsnittet om forsømmelige forsørgere (se ekspl. 85, s. 173). Den anden har haft et utal af pladser, men har forladt dem alle på grund af rastløshed og ustabilitet. Endelig er der i materialet den 15-årige dreng, der af børneværnet er midlertidigt anbragt på arbejdsanstalt, til nærmere bestemmelse kunne tages om de forholdsregler, der burde iværksættes.

Tabel 103. 19 mænd under 25 år med en eller flere minusfaktorer med angivelse af minusfaktorenes art.

Antal undersøgte unge	24
Antal undersøgte med en eller flere minusfaktorer ...	19
Heraf med:	
Legemlig sygdom	12
Intelligensdefekt	4
Sindslidelse	7
Karakterdefekt	8
Drikfærdighed	5

Ikke mindre end 20 af de unge havde på undersøgelsestidspunktet været straffet en eller flere gange. En fordeling efter kriminelle dominansgrupper, således som disse er defineret i afsnittet om kriminalitet viser, at den småkriminelle type slet ikke er repræsenteret blandt disse 20, og kun 1 er udelukkende straffet for beruselse. Derimod må ikke mindre end 19 betegnes som egentlig kriminelle. Blandt de egentlig kriminelle handlinger er berigelsesforbrydelserne, særlig tyverierne, fremherskende, idet 17 af de 19 personer betegnes som berigelsesforbrydere, de sidste 2 er dømt for landssvig. 5 af de 19 kriminelle er betegnet som forbryderbegyndere, d. v. s. at de kun er straffet een gang, 1 er betegnet som kronisk kriminell, og resten som periodisk kriminelle. Den længste straf har i de fleste tilfælde været fængsel fra 1—4 mdr. 5 personer har dog været idømt længere fængselsstraf, kun 1 er blevet idømt mere end een statsfængselsstraf.

Kun for 10 af de 24 har det ophold på arbejdsanstalten, under hvilket undersøgelsen fandt sted, været første arbejdsanstaltsophold. 12 har været anbragt 2—5 gange, 1 har 6 og 1 har 17 anbringelser bag sig. De enkelte ophold kan dog ikke have været af særlig lang varighed, idet 15 af dem har tilbragt mindre end $\frac{1}{2}$ år ialt på arbejdsanstalt, 8 mellem $\frac{1}{2}$ og 2 år, og en enkelt ca. $3\frac{1}{2}$ år.

Tager man i betragtning det samlede tidsrum, som de 24 unge har tilbragt på institutioner af forskellig art, hovedsagelig tvungne ophold som ophold i fængsel, på børne- og optagelsehjem, arbejdsanstalter o. lign., fremgår resultaterne af nedenstående:

Tabel 104. 24 mænd under 25 år fordelt efter længden af det samlede institutioisliv.

Under 6 mdr.	2
6—11 mdr.	4
12—23 mdr.	6
2—5 år	5
5—10	5
10—12	2
Ialt...	24

Af tabellen ses, at kun 2 har været mindre end $\frac{1}{2}$ år på institutioner, mens halvdelen har været over 2 år på institutioner, og af disse har 7 været anbragt over 5 år. Når man tager gruppens alder i betragtning, forekommer tidsrummene lange.

Til slut skal man give nogle enkelte eksempler til belysning af de forskellige typer af disse unge mennesker. 10 af dem har dog allerede tidligere været anført som eksempler, eks. 5, side 12, eks. 12, side 31, eks. 13, side 34, eks. 49, side 118, eks. 52, side 118 og eks. 56, side 120, eks. 61, side 123, eks. 70, side 129, eks. 74, side 141 og eks. 75, side 142.

82) 24-årig ugift arbejdsmand, født udenfor ægteskab. Han kender ikke sine forældre og er opdraget hos plejeforældre i provinsby. Plejefaderen var håndværkersvend, og plejemoderen sygeplejerske. Han skal have haft et godt plejehjem, hvor der var 4 andre plejebørn. Han var flink i skolen. En præst, som har kendt ham, har udtalt, at han er almindelig begavet, lidt ensom, med stor interesse for læsning. Han gik et år ekstra i skole, fordi det interesserede ham, og har senere gået et par år på aftenskole. Efter konfirmationen var han bydreng $\frac{1}{2}$ års tid, derefter i bagerlære 1 md., men holdt op på grund af manglende lyst, senere ansat på trykkeri $\frac{1}{2}$ års tid, men 18 år gl. (1943) blev han idømt 4 mdr.s fængsel for tyveri af post- og banepakker, der indeholdt tobak. Efter straffen fik han atter ophold hos plejeforældrene og arbejdede som bagerikarl i $1\frac{1}{2}$ år. Det følgende års tid opholdt han sig i forskellige provinsbyer og arbejdede som bagerikarl, bud og medhjælper. Fra han var 15 år, har han lidt af nyrebetændelse, og når han på grund af denne ikke kunne arbejde, opholdt han sig hos plejeforældrene. 1948, 22 år gl., rejste han til København, hvor han efter en uges fabriksarbejde blev arbejdsløs, mistede sit logi og efter kort tids forløb efter bødeafsoning for uberettiget ophold første gang anbragt på Sundholm. Efter 2 mdr.s forløb fik han plads som bagerikarl i omegnen af byen; her var han i $\frac{1}{2}$ år, hvorefter han tog tilbage til København, havde nogle kortvarige pladser som køkkenkarl, og okt. 1948 blev han idømt 6 mdr.s fængsel for forsøg på indbrud sammen med en kammerat. Han blev løsladt maj 1949, men kunne ikke få logi og sov derfor på trappegange, af og til på hotel eller hos venner. Han angiver, at han mistede arbejdet, fordi han faldt i søvn om dagen, og han opgav nu at søge nyt arbejde, men begyndte at klunse, sov på trappegange og i kældre, og okt. 1949 blev han igen indlagt på Sundholm, hvorfra han udeblev efter 1 md.s forløb. Han tog hjem til plejeforældrene, men derfra atter til København, hvor han kort efter blev genindlagt på Sundholm jan. 1950.

Han er betegnet som karakterpåfaldende af den indesluttede type, blev indstillet til psykiatrisk undersøgelse, men udeblev fra arbejdsanstalten, inden en sådan kunne finde sted.

Der var intet ufordelagtigt at bemærke om ovennævnte, før han 18 år gl. begik tobakstyverier, der muligvis har haft forbindelse med den knappe tobakstildeling under krigen. Efter denne tid synes han imidlertid at have haft vanskeligt ved at falde til ro. Han har hyppigt skiftet plads og prøvet mange forskellige erhverv, og da han først kommer til København uden arbejde og logi, går han helt til bunds og har siden næsten intet egentligt arbejde haft. Sagen er et eksempel på de tilfælde, hvor pågældende nok har været ude for visse vanskeligheder forud, men hvor det til syvende og sidst er flytningen til København, hvor vedkommende ingen støttepunkter har, som gør udslaget.

83) 20-årig ugift arbejdsmand, han er søn af gartner og hustru, nr. 3 af 3 børn og opdraget hos forældrene på landet, hvor faderen havde et mindre gartneri. Faderen skal have været meget hidsig og hysterisk, moderen var svagelig og hjemmet antagelig præget af dårligt forhold mellem forældrene. Som barn skal han have rapset både fra hjemmet og fra skolen, fik mange klø herfor. Han led yderligere af ufri-villig natlig vandladning indtil sit 19. år. Han gik i 3 forskellige landsbyskoler, var oversidder en gang, og fra skolen er det oplyst, at han har gjort sig skyldig i ret grove tyverier. Han var ret småt begavet og en indesluttet og tillukket dreng. Efter skolen fik han plads på landet, men efter $\frac{1}{2}$ års forløb blev han på grund af tyveri inddraget under børneforsorg og anbragt på optagelseshjem, hvor han var fra sit 14. til sit 18. år. Det er herfra oplyst, at han var en flink lille dreng, men upålidelig og en hård benægter, lå ofte våd om natten, man forsøgte at bringe ham i plads på landet, men han løb væk og kom tilbage til optagelseshjemmet, der fik ham ansat som arbejdsdreng, mens han havde ophold på „hjemmet“. Da han var 17 år, udtaltes, at han passede sit arbejde godt, og at det nu så ud til, at han var vokset fra sine vanskeligheder. 18 år gl. kom han tilbage til forældrene, og det følgende år havde han skiftevis arbejde på landet, på fabrik og har indimellem sejlet som messedreng. I korte tidsrum har han boet hos forældrene, men er hver gang rejst derfra på grund af uvenskab med faderen. Da han i nov. 1949 var hjemme, begik han en del tyverier dels fra en søster og dels fra forskellige gårde. Han rejste til København og brugte pengene, tog atter hjem, da han ikke havde flere. Blev for disse tyverier idømt en betinget dom med til-

syn, men da han atter forsvandt fra hjemmet efter at have stjålet penge fra forældrene, blev han anbragt på arbejdsanstalt d. 1. marts 1950. Fra arbejdsanstalten har han været indstillet til undersøgelse på åndssvageanstalt, men da det her viste sig, at han ikke var åndssvag, men sinke, blev han tilbageført til arbejdsanstalten. Han er fra åndssvageanstalten yderligere betegnet som psykopat.

I dette tilfælde synes tilpasningsvanskelighederne allerede at være begyndt i barndommen, og disse har givet sig udslag i hyppige rapserier. Han har yderligere indtil for ganske nylig lidt af ufrivillig vandladning, som må betragtes som et nervøst symptom. Erhvervsmæssigt har han altid klaret sig dårligt, til dels vel på grund af intelligensdefekten. Han er tidligere mentalundersøgt med det resultat, at han „ikke er sindssyg eller åndssvag, men normalt åndeligt udviklet, omend i underkanten af det normale. Han er holdningsløs, slap, uden interesser eller ambitioner". Han hører til den gruppe svagt begavede, der fordrer en langvarig forsorgsmæssig støtte, hvis han skal have chance for at klare sig.

84) 23-årig ugift sømand. Han er født udenfor ægteskab. Faderen, som han ikke kender, skal have været drikfældig. Han er opdraget hos moderen, der kort efter drengens fødsel giftede sig med arbejdsmand, der døde, da drengen var 3 år gl. Moderen havde fået 2 børn i ægteskabet, flyttede efter et stykke tids forløb sammen med arbejdsmand, som hun senere giftede sig med og fik endnu et barn i dette ægteskab, således at obs. er opdraget som nr. 1 af 4 børn. Moderen skal have været svagelig, forholdet mellem forældrene var dårligt, stedfaderen drikfældig og vanskelig at have med at gøre, og særlig obs. kunne ikke enes med ham. Han skal have klaret sig godt i skolen, gik ud af 7. kl. Fra sit 10. år var han bydreng, boede hjemme, indtil han 16 år gl. på grund af underslæb i pladsen, og fordi han blev væk fra hjemmet om natten, blev inddraget under børneforsorg og anbragt på optagelseshjem, hvor han var i 1 år. De følgende år sejlede han i udenrigsfart, har indimellem haft arbejde i land som arbejdsmand og bud. 20 år gl. har han fået en kort fængselsstraf for udbredelse af venerisk smitte. Året efter idømt 4 mdr.s fængsel for underslæb. 21 år gl. (1948) meldte han sig som subsistensløs og blev indlagt på arbejdsanstalt. Da han var drikfældig, (han har angivelig drukket, fra han var 15 år gl.), blev han overført til afvænningshjem, hvorfra han dog bortgik, blev igen anbragt på arbejdsanstalten, dimitteret til arbejde, men efter 3 mdr.s forløb tilbageført af politiet, bortgik atter et par gange og blev til sidst indlagt til afvænningskur på sindssygehospitalet i nov. 1948. Han var imidlertid blevet idømt tvangsarbejde, som skulle udstås på Sundholm tvangsarbejdsanstalt, men var i mellemtiden blevet anbragt på sindssygehospitalet, hvorfra overlægen i 1949 henstillede, at obs., der havde gennemgået afvænningskuren med resultat, direkte blev dimitteret fra sindssygehospitalet, således at genanbringelse på arbejdsanstalt blev undgået. Dette kunne imidlertid ikke lade sig gøre, idet det blev fastholdt, at obs. skulle afsone den ham idømte disciplinære straf på Sundholm. Han blev udskrevet med antabus og direkte overført til Sundholm, fik imidlertid angivelig ikke her nogen tabletter og blev efter 3 mdr.s forløb løsladt. Han begyndte igen at drikke, da han kom på fri fod, fik dog først 1 md.s arbejde på skibsværft og derefter hyre i 3 mdr., men mistede hyren på grund af beruselse. Han var imidlertid på dette tidspunkt blevet forlovet og begyndte efter kærestens ønske atter antabuskur (juli 1949), som han uden kontrol overholdt til dec. md., havde indtil det tidspunkt klaret sig med løst arbejde, men blev nu arbejdsløs og begyndte atter at drikke. I febr. 1950 meldte han sig til optagelse på arbejdsanstalten, fordi han ikke mente, han længere kunne klare sig på grund af drikkeriet. Man har foranlediget en psykiatrisk undersøgelse, og det fremgår heraf, at han er normalt begavet. Der er ikke påvist nogen større psykiske abnormiteter, men han er betegnet som alkoholist og karakterpåfaldende af den viljessvage, noget sensitive type.

Forholdene i barndomshjemmet kan have været medvirkende til, at han har klaret sig dårligt senere hen. Han har ganske vist klaret sig nogle år som sømand, men er dog allerede i 19 års alderen begyndt at vagabondere og det voldsomme spiritusmisbrug, som allerede nu har medført gentagne, men utilfredsstillende gennemførte afvænningsforsøg, synes at være den alvorligste hindring for en social livsførelse. Han har dog bevaret sygdomserkendelsen og er i besiddelse af et behandlingsbehov, således at der egentlig burde være chancer for, at han med tilstrækkelig støtte af en alkoholistsforsorg kunne resocialiseres.

Der kan efter det ovenstående ikke være tvivl om, at det samlede billede af de unge er meget mørkt. De defekter og lign., som er konstateret i det samlede klientel, er til stede i praktisk talt samme omfang hos denne gruppe som blandt hele materialet til trods for, at det drejer sig om ganske unge mennesker. Tilpasningsvanskeligheder, der rører sig i form af inddragelse under børneværn, kriminalitet og anbringelse på anstalt synes endda at gøre sig stærkest gældende blandt de unge. I almindelighed støtter denne særlige analyse af de unges forhold det indtryk, man iøvrigt får af undersøgelsen, nemlig, at *de, der tidligst kommer i forbindelse med arbejdsanstalterne er de hårdest belastede* med helbredsmæssige, psykiske og sociale vanskeligheder. Det kan bemærkes, at tilsvarende iagttagelser er gjort i en række kriminologiske undersøgelser.

Med de erfaringer, man nu er i besiddelse af med hensyn til kriminalitetsbekæmpelse og bekæmpelse af asocial levevis, kan man samtidig fremhæve, at det vil være nødvendigt at tage andre og mere rationelle midler i brug end anbringelse på en arbejdsanstalt i dens nuværende form, hvis man vil gøre sig håb om at afbryde den asociale løbebane, også og især for de unge, der kommer i konflikt med samfundet.

Den type af unge asociale, som vi har fundet her, findes også i fængslerne, på private hjælpeinstitutioner o. s. v., og desværre må det erkendes, at det kan være meget vanskeligt, med resocialisering for øje, at arbejde med de unge mennesker, hvis tilpasningsvanskeligheder i ikke få tilfælde har vist sig allerede i barnealderen.

Der er visse ting, der tyder på, at netop alderen 18—25 år kan være en særlig vanskelig periode at foretage en resocialisering i, idet det både er for sent og for tidligt. Hermed skal forstås, at det er for sent, fordi arbejdet burde være iværksat allerede ved de allerførste tegn på tilpasningsvanskeligheder, det vil som regel sige allerede i skolealderen, og for tidligt, fordi disse unge meget ofte på mange punkter modnes sent, den asociale tilværelse har tilsyneladende endnu et spændingsmoment i sig, de er rastløse, kan ikke falde til ro i en almindelig arbejdsrytme, og de har endnu ikke forståelse af, at et begyndende alkoholmisbrug kan blive skæbnesvangert. Erfaringerne synes at vise, at resocialiseringsarbejdet ofte lykkes med større held — selv med mindre intenst arbejde — overfor ældre asociale eller kriminelle.

Af denne grund bør man dog naturligvis ikke opgive forsøgene med resocialiseringsarbejdet med de unge, det er blot af betydning dels at erkende, at samfundet, så vidt det er muligt, bør sætte ind på det tidligste tidspunkt (d. v. s. inden det asociale mønster er indarbejdet) og dels at vide, at et mislykket forsøg ikke er ensbetydende med, at der ikke senere kan opnås et heldigt resultat.

De gamle mænd på arbejdsanstalt.

En meget stor del af de på arbejdsanstalterne anbragte personer er gamle mennesker, og man har derfor ved en nærmere gennemgang af de oplysninger, der foreligger for dem *som ved undersøgelsen var 65 år eller derover*, søgt at belyse spørgsmålet om, hvorvidt disse mennesker egentlig hører hjemme på arbejdsanstalterne, eller om der måske kan findes eller indrettes mere hensigtsmæssige anbringelsessteder.

115 (25 pct.) af de 454 undersøgte mænd var på undersøgelsestidspunktet over 65 år gl, heraf var 33 fra anstaltsgruppe I, hvor man — som anført side 17 — fortrinsvis har udtaget de yngre, og 82 fra gruppe II. På grund af den måde, hvorpå undersøgelsesmaterialet er udvalgt, er der kun ganske få gamle fra Sundholm, nemlig 8 af de 115 personer. Selvom således de fleste gamle i materialet er fra gruppe II, har man dog, fordi oplysnin-

gerne herfra på mange punkter er utilstrækkelige, flere steder i det følgende måttet holde sig til, hvad der foreligger vedrørende de 33 gamle i gruppe I.

De mange *alvorligere legemlige sygdomme*, som forekommer i anstaltsklientellet — jfr. side 101 fæ — er i alle aldersklasser et problem, og forekommer da heller ikke væsentligt hyppigere blandt de gamle end blandt de yngre mænd.

Med hensyn til *psykiske defekter* er der derimod blandt de over 65-årige konstateret et relativt stort antal *demente*; 16 af de 33 gamle i gruppe I er således betegnet som senil demente og 3 som alkoholisk demente, d. v. s. at halvdelen var stærkt åndeligt svækkede på grund af alderdom, enkelte på grund af alkoholmisbrug. Blandt de gamle i gruppe II har man også fundet en del senil demente, nemlig 24 (30 pct.), men på grund af de mangelfulde oplysninger med hensyn til den psykiske tilstand i denne gruppe, er det ikke udelukket, at en nærmere undersøgelse ville afsløre væsentlig flere personer i dette klientel med *demenstilstande*. Blandt de gamle i gruppe I er der hverken fundet *sinker eller åndssvage*, mens man i gruppe II har fundet 2 åndssvage.

Med hensyn til *alkoholmisbrug* synes der ikke at være nogen forskel mellem de undersøgte over 65 år og det øvrige klientel, idet 73 pct. af hver gruppe har været drikfældige i større eller mindre omfang.

For så vidt angår *længden af den sidste indlæggelse* havde ca. 26 pct. af de gamle på undersøgelsestidspunktet været indlagt i 5 år eller mere, af de 339 undersøgte, der var under 65 år på undersøgelsestidspunktet, havde kun 13 pct. været indlagt i så lang tid.

Nedenstående tabel viser, at næsten halvdelen af de 115 personer, der på undersøgelsestidspunktet var over 65 år gl., *første gang er blevet anbragt efter deres 60. år*, og kun 15 pct. af de gamle (mod 48 pct. af det øvrige klientel) var første gang anbragt inden det 40. år.

Tabel 105. 451 mænd fordelt efter alder ved første anbringelse på arbejdsanstalt og alder på undersøgelsestidspunktet (over eller under 65 år).

	Alder ved 1. anbringelse på arbejdsanstalt:						I %
	15—19 år	20—29 år	30—39 år	40—49 år	50—59 år	60 år og derover	
Undersøgte under 65 år	13	64	82	105	61	11	336
Relative tal	4	19	25	31	18	3	100
Undersøgte på 65 år eller derover . .	1	4	12	14	31	53	115
Relative tal	1	4	10	12	27	46	100

Selvom halvdelen af de gamle først har været indlagt på arbejdsanstalt efter deres 60. år, må det dog bemærkes, at gennemsnitsalderen på undersøgelsestidspunktet for de 115 personer var 71,8 år, og der er derfor intet overraskende i, at ca. halvdelen af de gamle har tilbragt mere end 10 år på arbejdsanstalt.

Man har side 60 for de undersøgte fra anstaltsgruppe I forsøgt en opstilling over, hvorledes de *tidligere har klaret sig økonomisk*. Undersøger man de 33 gamle fra gruppe I, viser det sig, at disse gennemgående har klaret sig bedre end det øvrige klientel, idet 7 af de 33 (21 pct.) tidligere har klaret sig godt økonomisk (mod 12 pct. af de øvrige undersøgte), og kun 8 af de gamle (25 pct.) har altid klaret sig helt dårligt, mod 43 pct. af det øvrige klientel.

14 af de 32 gamle fra gruppe I, for hvem der foreligger oplysninger om den *faglige uddannelse*, har fuldstændt en sådan (d. v. s. 44 pct. mod 27 pct. af det øvrige klientel).

Tabel 106. 454 mænd fordelt efter dominansgrupper og alder på undersøgelsestidspunktet (over eller under 65 år).

	Dominansgrupper:				Ialt
	Ikke krim.	Rene berus.	Småkrim.	Egl. krim.	
Undersøgte under 65 år	61	49	83	146	339
Relative tal	18	14	25	43	100
Undersøgte på 65 år og derover....	38	18	35	24	115
Relative tal	33	16	30	21	100
Ialt.	99	67	118	170	454
Relative tal...	22	15	26	37	100

Kriminaliteten er belyst i tabel 106. Af de over 65-årige er 33 pct. ikke straffet, mens det samme kun gælder for 18 pct. af de øvrige undersøgte. Tabellen viser endvidere, at der er færre egentlig kriminelle blandt de gamle end blandt de andre undersøgte; de gamle ligger lidt højere end de yngre med hensyn til småkriminalitet, medens der ingen forskel er med hensyn til det relative antal personer, der udelukkende er straffet for beruselse. Angående den egentlige kriminalitet kan det bemærkes, at der i det samlede materiale findes 8 personer, hvis dominerende kriminalitetsart har været seksualforbrydelser. De 7 af disse 8 personer findes blandt de 65-årige og ældre. Dette er ikke ensbetydende med, at det udelukkende drejer sig om personer, der har begået seksualforbrydelser, der har forbindelse med en begyndende senilitet. Sådanne findes, som tidligere omtalt, men de, der har begået seksualforbrydelser i deres ungdom eller med jævnlige mellemrum op gennem årene, er også repræsenteret.

Alle de 115 personer har den alder, der er en betingelse for at opnå *aldersrente*. På forhånd er det derimod tvivlsomt, om de tillige opfylder værdighedsbetingelserne. Af de 33 i gruppe I, havde 7 (21 pct.) på undersøgelsestidspunktet aldersrente. Yderligere havde 1 tidligere haft aldersrente og 1 tidligere invaliderente, men var frataget renten på grund af idømte straffe. Af de 82 personer i gruppe II havde 10 på undersøgelsestidspunktet aldersrente (12 pct.), medens 1 havde fået renten frataget, også på grund af straf. Umiddelbart forekommer det ret overraskende at finde så mange aldersrentemodtagere på arbejdsanstalterne, da det ikke skulle være en almindelig praksis at anbringe rentemodtagere her. Forklaringen kan ligge enten i pladsmangel på de lokale alderdomshjem (måske har hjemstedskommunen slet intet alderdomshjem), eller i, at de pågældende ikke er egnede til anbringelse i alderdomshjem, idet de ikke kan indordne sig og virker forstyrrende ved kværunderende opførsel, ufredelig adfærd, drikfældighed el. lign.

Helhedsindtrykket af de gamle mænd på arbejdsanstalterne er, at det stort set drejer sig om en gruppe, der i mange henseender er mindre belastet med asocialitet end det øvrige klientel. En stor del af dem har klareret sig selv i lange perioder af deres liv, nogle af dem lige til de på grund af alderdom eller sygdom er blevet anbragt på arbejdsanstalt.

Det er imidlertid givet, at gruppen er meget uensartet sammensat. For at få et klarere billede af de forskellige typer har man foretaget en inddeling i 3 undergrupper under hensyntagen til *alderen ved den sociale deroutes begyndelse*, nemlig efter, hvorvidt den sociale deroute er sket inden det 30. år, mellem 30 og 50 år eller efter 50 års alderen. For 34 personer fra anstaltsgruppe II har det dog ikke været muligt med nogenlunde sikkerhed at datere deroutens begyndelse, hvorfor de har måttet udgå af denne inddeling. Af de

resterende 81 er 17 henført til den yngste deroutegruppe (a), 26 til den mellemste (b) og 38 til den ældste (c).

For så vidt angår *gruppe a* — de 17 nuværende gamle med *deroute før det 30. år*—, har kun 2 ikke begået kriminelle handlinger, og 1 er kun straffet for beruselse. 9 er betegnet som småkriminelle og 5 som egentlig kriminelle. Af de 14 lovovertrædere er 7 kronisk kriminelle. Af de 17 personer, der udgør denne tidligste deroutegruppe, har 7 været anbragt i forskellige institutioner (hovedsagelig fængsler og arbejdsanstalter) i over 20 år, 6 mellem 10 og 20 år. 11 er betegnet som kroniske alkoholister, og kun 3 har ikke været forfaldne til spiritus. Halvdelen af gruppen er udprægede vagabonder. Kun 2 har været gift. Kun en enkelt modtager aldersrente.

Som helhed er gruppen hendetegnet ved udpræget asocialitet.

Gruppe b — de gamle med *deroute mellem det 30. og 50. år* — omfatter 26 personer. Antallet af kriminelle er noget mindre end i *gruppe a*, idet 5 af de 26 personer aldrig har begået kriminelle handlinger. Det relative antal af småkriminelle er næsten lige så stort som i den forrige gruppe, medens antallet af egentlig kriminelle ligger noget lavere. Gruppen står imidlertid med hensyn til det antal år, der er tilbragt på institutioner som fængsler, arbejdsanstalter o. lign. ikke meget tilbage for den foregående, idet 8 har tilbragt 20 år eller mere i institutioner og 8 mellem 10 og 20 år. Antallet af kroniske alkoholister er 12 (46 pct. mod 65 pct. i *gruppe a*). Halvdelen af *gruppe b* har vagabonderet, men vagabondagen har for de fleste været af en mere tilfældig eller mindre langvarig karakter end vagabondagen for den tidligste deroutegruppe. Der er kun 12, (46 pct.) ugifte i nærværende *gruppe b* mod 88 pct. i *gruppe a*. Med hensyn til erhverv har 16 af de 26 været faglærte, resten tillærte (hovedsagelig landarbejdere).

Også de undersøgte i gruppe b er præget af asocialitet, men i noget mindre grad end tilfældet er for den tidligste deroutegruppe.

Gruppe c — de gamle med *deroute efter det 50. år eller uden deroute* — omfatter ialt 38 personer. Kun en ringe del af dem har vagabonderet, og 16 har aldrig begået kriminelle handlinger. I modsætning til de 2 tidligere deroutegrupper, hvor det var småkriminaliteten, der var den dominerende kriminalitetsart, findes der blandt de 22 lovovertrædere i denne *gruppe c* kun 5 småkriminelle, mens derimod 12 er betegnet som egentlig kriminelle. Flertallet af disse sidste har dog kun været straffet en enkelt gang. Af de 12 personer, det drejer sig om, har således 1 en kortvarig fængselsstraf for tyveri, 1 er i 1926 straffet med 8 dages fængsel for hor, og 3 har en enkelt straf for senilitetsprægede sædelighedsforbrydelser. Endelig er 1 (paranoid senil) person straffet for angiveri under besættelsen. Personerne i denne *gruppe c* har et væsentligt kortere institutionsliv bag sig end de, der er gået til bunds som yngre. 10 af dem har således et samlet institutionsliv på mindre end 1 år, og kun en fjerdedel har tilbragt over 10 år på institutioner. 18 har aldrig været forfaldne til spiritus, 15 er betegnet som spiritusmisbrugere (for en del af disse synes misbruget dog nu at være ophørt) og kun 5 er kroniske alkoholister. Med hensyn til den ægteskabelige stilling ligger denne *gruppe c* mellem de 2 førstnævnte grupper, idet 24 (63 pct.) ikke har været gifte. Hvad angår faglig uddannelse er over halvdelen betegnet som tillærte (hovedsagelig landarbejdere). Denne *gruppe c* er i langt højere grad end de to foregående kendetegnet ved det store antal personer, der lider af alderdomssvækkelse (*dementia senilis*). Det drejer sig om 23 (61 pct.) mod ikke engang 30 pct. i de to tidligere nævnte grupper. 13 (34 pct.) har aldersrente, og yderligere to har tidligere haft aldersrente, som dog er blevet dem frataget.

Mange personer i denne gruppe er kun i ringe grad eller slet ikke asociale.

Det fremgår af omstående med ret stor tydelighed, at gruppen af de gamle på arbejdsanstalterne dels består af mennesker med et langvarigt asocialt liv bag sig, dels af mennesker, hvis liv er forløbet inden for de anerkendte samfundsmæssige normer, og som først sent er kommet i den situation, at de ikke har kunnet klare sig, samt at disse kategorier er ret forskellige i de fleste henseender. Det kan ikke på forhånd anses for hensigtsmæssigt at anbringe og behandle disse meget forskellige mennesker under eet.

Meget tyder på, at en hel del af dem, der først sent bliver asociale, kunne anbringes på alderdomshjem. Man har til belysning heraf foretaget en gennemgang af de 38 mænd fra den mindst belastede deroute-gruppe. Af disse 38 måtte imidlertid 11 anses for uegnede til anbringelse på alderdomshjem på grund af et stadigt tilstedeværende spiritusmisbrug og 1 på grund af samtidig tilstedeværende sindslidelse og karakterdefekt foruden alvorlig legemlig sygdom. Af de øvrige 26 skulle de fleste kunne anbringes på et alderdomshjem. Det må dog anføres, at et betydeligt antal af dem er prægede af legemlige sygdomme og demenstilstande, men heri adskiller de sig formentlig ikke væsentligt fra mange af de aldersrentemodtagere, som i dag bor på alderdomshjemmene.

Selvom det således i en del tilfælde mere er de formelle lovbestemmelser, snarere end karaktermæssige og andre vanskeligheder hos de gamle på anstalterne, som har bevirket, at de er havnet her og ikke på alderdomshjemmene, kommer man dog næppe uden om, at der også blandt de undersøgte findes sådanne, som det vil være svært eller umuligt at indpasse på alderdomshjemmene, uden at sænke disses standard. Det er derfor nødvendigt, at der ved siden af de almindelige alderdomshjem, stadig opretholdes særlige anstalter til forsørgelse af et asocialt eller iøvrigt vanskeligt klientel af gamle.

Forsømmelige forsørgere på arbejdsanstalt.

Reglerne om tvangsanbringelse af forsømmelige forsørgere og forsømmelige bidragspligtige indtager på grund af deres straffemæssige karakter en særstilling blandt forsørgslovens regler om anbringelse på arbejds- og tvangsarbejdsanstalt. Man har derfor fundet det påkrævet nærmere at beskrive den del af klientellet, der er anbragt efter ovennævnte regler, uanset at antallet af sådanne anbringelser er ringe, og at der som følge heraf også kun er få af dem i det undersøgte materiale. I gruppe I er der således kun ialt 6 af 213 undersøgte mænd. For gruppe II's vedkommende er der med nogenlunde sikkerhed konstateret 5 forsømmelige forsørgere eller bidragspligtige. I det samlede materiale findes altså kun 11 mænd indlagt efter disse regler (2,4 pct.).

Geografisk foideler de 11 sig således, at der på Holbæk arbejdsanstalt, arbejdsanstalten St. Dannesbo ved Odense og Ålborg amtskommunale arbejdsanstalt hvert sted er fundet 3 og på Set. Jørgensgård i Ålborg og på Viborg arbejdsanstalt 1 hvert sted.

Den yngste var 24 år på undersøgelsestidspunktet, 2 var i 25—30 års alderen, 7 mellem 30 og 50, og 1 var 64 år gl. ; 9 var på undersøgelsestidspunktet gift og 2 separeret. 1 havde ingen børn, 5 havde mellem 1 og 3 børn, 3 havde 4 børn og de sidste 2 havde 6 børn hver. Kun i eet tilfælde er det oplyst, at hustruen har haft arbejde uden for hjemmet.

I det følgende vil de 11 tilfælde blive refereret enkeltvis. Til bedømmelse af, hvilke resultater anbringelsen har givet, har man i oktober 1952, d. v. s. ca. 2½ år efter undersøgelsen på arbejdsanstalten, indhentet nye oplysninger fra vedkommende sociale udvalg. Disse oplysninger er medtaget i referatet. De 5 sager, der stammer fra gruppe II, er mindre detaillerede, men medtages alligevel, navnlig af hensyn til efterundersøgelsen; det er de 5 sidst refererede.

85) 24-årig gift arbejdsmand. 17 år gl. blev han taget bort fra sin læreplads og smidt ud af sit hjem. Kort efter meldte han sig angivelig af eventyrlyst som SS-soldat. Efter kapitulationen idømt 4 års fængsel herfor. Han blev prøveløsladt 21 år gl. og blev kort efter gift med 3 år ældre syerske. De følgende år har han hovedsagelig levet af understøttelse fra socialkontoret. Hustruen har været svagelig. Der er 2 børn i ægteskabet. Familien har en tid boet hos obs.' far, der var enkemand, men de blev smidt ud derfra, og senere har det ikke været muligt at skaffe dem ordentlige boligforhold. Engang har han indlogeret sig på hotel på socialkontorets regning. Han er flere gange blevet anvist stenslagning, men er ophørt hermed, efter socialkontorets oplysninger uden gyldig grund, og da socialkontoret mener, at han er arbejdssky, og hustruen gentagne gange har måttet anmode om hjælp, er han nu for 2. gang indlagt på arbejdsanstalten som forsømmelig forsørger. Han er normalt begavet, ikke forfalden til spiritus og heller ikke i væsentlig grad psykisk påfaldende.

Efterundersøgelsen :

Han har det meste af tiden været arbejdsløs eller beskæftiget ved tilfældigt løst arbejde. Familien bor i en husvildeafdeling. I løbet af de 3 sidste år er der udbetalt 3 000 kr. i offentlig hjælp. Manden er i oktober 1952 anvist stenslagningsarbejde for kommunen.

86) 26-årig gift arbejdsmand. Fra sit 10. år har han tilbragt det meste af sit liv på forskellige institutioner: drengehjem, åndssvageanstalter og fængsel. Ind imellem institutionsopholdene har han haft bopæl hos forældrene, og i korte perioder klaret sig dels ved sortbørshandel dels ved løst arbejde. 25 år gl. blev han gift på grund af kærestens graviditet. Han var imidlertid ude af stand til at forsørge sig selv, konen og barnet, og han blev snart indlagt på arbejdsanstalt som forsømmelig forsørger. Da han led af krampeanfald, ønskede man ham undersøgt af speciallæge, men denne undersøgelse fandt ikke sted, da han i mellemtiden var blevet udskrevet. Han er betegnet som karakterinsufficient af den viljessvage type, og intelligensmæssigt ligger han på grænsen til åndssvaghed med en IK på 76. Han udgik definitivt af åndssvageforsorgen 21 år gl. Spørgsmålet om sterilisation blev da diskuteret, men udskudt.

Efterundersøgelsen :

½ år efter at han var blevet dimitteret fra arbejdsanstalten, flyttede han til en anden kommune. Herfra udtales, at han er udpræget arbejdssky, hovedsagelig har levet af offentlig hjælp og er under kommunal husvildeforsorg. Han blev i april 1951 genanbragt på arbejdsanstalten i 3 mdr. Efter udskrivningen forsøgte han i et par mdr. at ernære sig selv og sin familie, men faldt derefter tilbage i de gamle folder og har siden levet af offentlig hjælp, idet han dog i ny og næ har haft et par dages arbejde. Man overvejer nu atter anbringelse på arbejdsanstalt.

87) 30-årig gift svejser. 20 år gl. forlovet med 6 år ældre fabriksarbejderske og gift året efter, da kæresten havde fået et barn. Han blev samtidig ansat ved kommunen, men 4 år efter, omkring kapitulationen, afskediget og idømt 8 mdr.s fængsel for tyveri i besættelsestiden. Han oplyser, at han efter strafafsoningen blev ligeglad med det hele, fik løst havnearbejde, men brugte pengene på spil, værtshusbesøg og piger. Han skal have haft et fast seksuelt forhold uden for ægteskabet og har forsømt familien. Han er ustandselig flyttet hjemmefra og tilbage til konen igen, og er 1950 for 2. gang indsat som forsømmelig forsørger. Inden da har han et par gange hævet penge på socialkontoret i moderens navn og selv brugt dem. Han havde nogle mdr. haft arbejde, men størstedelen af hans løn blev tilbageholdt, dels til hustruen dels til socialkontoret. Da man på arbejdspladsen nægtede at udbetale ham et løntilgodehavende på 25 kr., som man mente socialkontoret skulle have, gik han sin vej, lukkede sig om aftenen ind på arbejdspladsen og stjal 25 kr. Efter dette indsattes han på arbejdsanstalten som forsømmelig forsørger. Straffen og det tilsyneladende ustabile ægteskab med temmelig store forsørgerforpligtelser i en ung alder i forbindelse med en vis stædighed og kontrær indstilling over for samfundet har sikkert været medvirkende til den uheldige udvikling. Han er normalt begavet, er betegnet som karakterpåfaldende og har i perioder været forfalden til spiritus.

Efterundersøgelsen :

Efter dimissionen har han sjældent haft arbejde og har aldrig ret længe ad gangen været på samme arbejdsplads. Familien, der nu består af mand, kone og 4 børn, har bopæl i kommunens husvildeafdeling og har i de 3 sidste år levet af offentlig understøttelse. Der er udbetalt ca. 10 000 kr. i hjælp. Yderligere er oplyst, at pågældende i december 1951 har afsonet fængselsstraf.

88) 40-årig gift chauffør. Han er oprindelig uddannet som bager, men har 25 år gl. forladt faget og siden i perioder kørt som chauffør. Han blev første gang gift, da han var 21 år gl., men ægteskabet blev opløst efter 5 års forløb, og nogle år senere blev han gift igen. Til sit 35. år har han klaret sig uden større konflikter med politi eller myndigheder, men på grund af arbejdsløshed har han siden hyppigt fået hjælp fra socialkontoret. Herfra har man ønsket ham anbragt på arbejdsanstalten, da han jævnlig drak understøttelsen op. Han er betegnet som karakterpåfaldende af den astheniske type og er forfalden til spiritus. Der synes at være mulighed for, at han lider under følgerne af en hjernerystelse, men det lykkedes ikke at få foretaget en psykiatrisk undersøgelse inden udskrivningen.

Efterundersøgelsen:

Han er efter opholdet på arbejdsanstalten straks fortsat med umådeholdent spiritusmisbrug, hvorefter hustruen begærede separation. Ægteparret levede derefter adskilt fra september 1951 til januar 1952. Det er ikke oplyst, hvad manden har foretaget sig i dette tidsrum, men hustruen har levet af offentlig hjælp. I januar 1952 fik manden dog arbejde som chauffør, og dette arbejde havde han endnu på tidspunktet for forespørgslen (oktober 1952). Han skal være blevet mere mådeholden i sit spiritusforbrug, og ægteparret er nu atter flyttet sammen.

89) 43-årig gift arbejdsmand, der har boet hos sine forældre, til han 33 år gl. blev gift på grund af kærestens graviditet. Han har fået en del offentlig hjælp fra sit 22. år og har efter ægteskabet faktisk ikke været i stand til at klare sine forpligtelser, først og fremmest på grund af stadigt spiritusmisbrug, men muligvis også på grund af nedsat arbejdsevne, idet han for mange år siden kom til skade med sin venstre arm og i lange perioder, år i træk, har været sygemeldt på grund af „gigt“. Han er ved undersøgelsen betegnet som kronisk alkoholist samt karakterinsufficient af den viljessvage type.

Efterundersøgelsen:

Om denne mand foreligger der en meget fyldig redegørelse fra vedkommende socialudvalg. Det fremgår ganske vist ikke, hvad pågældende har foretaget sig, fra han blev dimitteret fra arbejdsanstalten i sommeren 1950 til september 1951, men på dette tidspunkt besluttede det sociale udvalg på grund af gentagne klager over hans drikkædighed at få ham til at underkaste sig en antabuskur. En sådan blev iværksat, og der blev fra udvalgets side på forskellig måde gjort et arbejde for at få ham resocialiseret. Familien var stadig under offentlig forsorg, men der kom en tid, hvor det så ud til at gå godt. I en periode prøvede han dog at komme fra antabusuren, idet han spyttede pillerne ud, når han havde forladt kontoret, men dette blev opdaget. Det lykkedes at få ham i arbejde og få hans fagforeningsforhold i orden. Efter kort tids forløb fik han efter egen anmodning lov til at blive fri for antabus, da han mente, han var kureret. Der gik imidlertid kun en halv snes dage, før han blev afskediget fra arbejdet, egentlig ikke på grund af beruselse, men det syntes, som om det lange fravær fra arbejdet havde gjort ham mindre skikket til større arbejdsudfoldelse. Derefter fik hustruen igen ugentlig understøttelse af socialkontoret, men selv følte han sig uretfærdigt behandlet og begyndte atter at drikke. Den omgangskreds af uheldige personer, som havde afbrudt forbindelsen med ham, mens han var under antabusbehandling, begyndte atter at indfinde sig i hjemmet, og fra familie og naboer indløb der ustandselig klager over de drikkegilder, der afholdtes. Hustruen holdt hånden over ham, men deltog ikke selv i drikkeriet. Han selv havde øjensynlig den opfattelse, at så længe han ikke viste sig beruset på gaden, kunne der ikke ske ham noget. I april 1952 greb det sociale udvalg atter ind og meddelte ham, at man havde besluttet at lade ham anbringe på tvangsarbejdsanstalten Sundholm. Han reagerede meget stærkt på denne trusel, idet han havde en panisk skræk for Sundholm, hvor han tidligere havde været anbragt. Da det sociale udvalg så hans reaktion, besluttede man at udsætte iværksættelsen af truslen, og man prøvede i stedet at lade ægteparret klare sig uden offentlig hjælp. Konen fik arbejde, og manden holdt tilsyneladende op med at drikke. I det halve år, der er gået siden da, har man ikke modtaget klager over ham. Han er stadig arbejdsløs og har kun haft tilfældigt løst arbejde, men går til kontrol i D. A. F.

90) 64-årig separeret arbejdsmand, der 2 gange på konens foranledning er blevet indlagt på arbejdsanstalten, dels fordi han ikke ville arbejde, dels fordi han nægtede at fraflyttelejligheden efter den af hende begærede separation. Den pågældende, der stammer fra et økonomisk bedrestillet hjem, er altid blevet understøttet af dette. Da han var 45 år gl., døde hans far, stedmoderen drev gården videre i 3 år, og obs. havde ophold hos denne; men da gården blev solgt, fik han plads hos en 2 år jmgre kvinde, der havde en ejendom. Kort efter, da obs. var 48 år gl., blev de gift, og de første år klarede de sig ved hjælp af hans

fædrene arv, men efter at denne var opbrugt, har han og konen levet af offentlig hjælp. Intelligensmæssigt er han betegnet som sinke, personlighedsmæssigt som karakterpåfaldende af den viljessvage type. Han blev ligeledes indstillet til psykiatrisk undersøgelse, men dimitteret inden en sådan kunne finde sted.

Efterundersøgelsen :

I den forløbne tid har han boet i 3 forskellige landkommuner, i den sidste dog i 2 år. Fra det sociale udvalg oplyses det, at han har genoptaget samlivet med konen, der får udbetalt socialhjælp hver måned. Han har selv haft lidt løst arbejde ved landbrug, men har ikke tjent ret meget. Han må nærmest betragtes som sløv og uinteresseret i alt.

De følgende 5 eksempler stammer fra anstaltsgruppe II, og oplysningerne er her som nævnt mere kortfattede og mindre detaljerede.

91) 29-årig gift arbejdsmand, uddannet som strikker, men har sidst arbejdet i et brunkulsleje. Ægteskabet blev indgået, da han var 20 gl., antagelig på grund af graviditet. Der er 4 børn, og forholdet til konen skal ikke være særlig godt. Arbejdsanstaltens ledelse har betegnet ham som kværunder og arbejdsuvilig. Lægeerklæringen går ud på, at hans intelligens er ringe, og at han er udpræget neurotiker.

Efterundersøgelsen :

Han var anbragt første gang på tvangsarbejdsanstalten fra december 1949 til juli 1950. Han forbedrede sig ikke efter opholdet og undslog sig stadig for at tage anvist arbejde. Da han ikke bidrog til familiens underhold, var han fra januar til juli 1951 påny indlagt på arbejdsanstalten som forsømmelig forsørger. Hustruen søgte derefter separation, og ægtefællerne har ikke siden samlevet. Efter separationen synes manden at have forbedret sig. Han har haft vedvarende arbejde, er blevet indmeldt i fagforening og arbejdsløshedskasse, betaler 25 kr. ugl. i børnebidrag og forsøger at klare sig uden offentlig hjælp. Det sociale udvalg udtaler, at når pågældende, der tidligere i flere år udelukkende har levet af hjælp fra det offentlige, nu har taget sig sammen, skyldes det sikkert ikke blot oplæring til regelmæssigt arbejde under arbejdsanstaltsopholdet, men også at samlivet med hustruen er ophørt, idet der næsten altid har været ægteskabelige stridigheder. Man mener, at han vil kunne klare sig i fremtiden, såfremt der ikke indtræffer noget uforudset.

92) 33-årig gift landarbejder med fast arbejde. Han blev gift 22 år gl. Der er i ægteskabet 6 børn, hvoraf de 2 er tuberkuløse, ligesom hustruen er under observation for tuberkulose. Han er betegnet som astheniker, er spinkel og mager, men skal have ganske gode kræfter, virker dog noget slap. Det fremgår ikke af sagen, hvad der har været grunden til anbringelsen som forsømmelig forsørger.

Efterundersøgelsen :

Han kom efter sin udskrivning fra arbejdsanstalten tilbage til sin tidligere beskæftigelse som husmand på et gods. Han skal være en dygtig arbejder, men det hænder af og til, at han udebliver, sikkert på grund af hasardspil og spiritus. Ægteparret lever stadig sammen og udover en hjælp i anledning af en konfirmation, er de ikke i den forløbne tid blevet understøttet af det sociale udvalg. Udvalget er af den opfattelse, at opholdet på arbejdsanstalten har været medvirkende til, at manden nu passer sit arbejde bedre.

93) 33-årig gift arbejdsmand. Han har været gift siden sit 27. år. Der er 3 børn i ægteskabet. Konen har haft fabriksarbejde, og han selv har haft skiftende pladser. Arbejdsanstaltens læge har betegnet hans spiritusmisbrug som moderat. Han har gode kræfter og god fysik. Han er straffet 5 gange for tyveri i løbet af de sidste 9 år. Han er indlagt på arbejdsanstalten på grund af beruselse og som forsømmelig forsørger.

Efterundersøgelsen :

Det sociale udvalg har ikke svaret på forespørgsel om mandens forhold efter opholdet på arbejdsanstalten.

94) 48-årig gift søfyrbøder. Han blev gift 23 år gl., har sejlet til omkring sit 29. år, derefter kun sjældent haft arbejde og ofte fået kontant hjælp. Han er drikfældig, lider af en lettere øjensvaghed. Er betegnet som karaktersvag.

Efterundersøgelsen :

Han blev dimitteret fra arbejdsanstalten i juni 1950. I det følgende halve år vagabonderede han, men sendte dog et par gange et mindre pengebeløb hjem til hustruen, der levede af offentlig hjælp. I februar 1952 tog han atter ophold hos hustruen og påbegyndte en antabuskur. Et par mdr. levede familien af kommunehjælp, derefter fik han arbejde i privat firma fra maj til september, og siden har han været beskæftiget på Kirkens Korshærs arbejdsplads. Bortset fra at han nogle enkelte gange har skejet ud, har han ikke nydt spiritus og har holdt antabusuren til september 1952.

95) 50-årig separeret kommis. Han arbejdede ved faget til omkring sit 22. år. Samme år er han blevet gift. Siden har han kun haft tilfældigt løst arbejde. Der er 6 børn i ægteskabet, hvoraf det ældste er født inden giftermålet, og separationen har først fundet sted efter indlæggelsen på arbejdsanstalt. Han var 22 år gl., da han første gang blev anbragt på arbejdsanstalt, og i de forløbne år har han været anbragt utallige gange og har ialt tilbragt 14 år der. Ledelsen på arbejdsanstalten udtaler, at han er en flink arbejder, når han er på anstalten, men er slet ikke i stand til at klare sig selv ude på grund af sin drikkædighed. Forholdene i hans ægteskab skal altid have været dårlige, hustru og hjem sjusket og uordentligt, og familien har i mange år været under vedvarende offentlig forsorg. Han er i lægeerklæringen betegnet som drikkædige og psykopat.

Efterundersøgelsen :

Af Rigsregistraturens oplysninger fremgår, at pågældende er afgået ved døden på arbejdsanstalten i juni 1950 i en alder af 51 år. Dødsårsagen var hjertelammelse.

Det er ikke muligt at drage almindelige slutninger ud fra 11 tilfælde, hvoraf der endda i de 5 kun findes mindre udførlige oplysninger. Imidlertid synes det dog som helhed at fremgå, at de personer, over for hvem det sociale udvalg har realiseret truslen om anbringelse på arbejdsanstalt på grund af forsømmelse af forsørgerpligterne, både intellektuelt, personlighedsmæssigt og til en vis grad også fysisk er ringe udrustet. 3 er betegnet som svagt begavede, 7 af dem har været drikkædige i mere eller mindre udtalt grad, og 4 er betegnet som karakterinsufficiente. I en del tilfælde er der naturligvis fundet flere af de omtalte defekter hos samme person. Kun i 1 tilfælde synes der ikke at være tale om drikkædighed eller alvorligere psykiske defekter.

Gunnar Inghe har i sin redegørelse „Klientelet på Arbetshemmen"¹⁾ bl. a. undersøgt 75 svenske forsømmelige forsørgere. Betegnelsen svarer imidlertid ikke helt til den danske, idet den omfatter et noget mere blandet klientel end det her nævnte, således både gifte personer, der forsømmer hustru og børn, og ugifte eller fraskilte, der undlader at betale bidrag til børn født uden for ægteskab eller i tidligere ægteskaber. De sidstnævnte vil i Danmark som oftest blive indsat til afsoning i arresthus som „alimentanter".

Blandt de 75 undersøgte personer fandt Inghe, at 45 pct. havde en legemlig sygdom eller defekt. I 74 pct. af tilfældene forekom extreme individualpsykologiske afvigelser²⁾. Inghe nævner selv, at dette tal har betydelig interesse, idet det dækker en del af de tilstande, der betegnes som psykopati. Mindst $\frac{2}{3}$ af de forsømmelige forsørgere skulle således være blevet betegnet som psykopater, hvis denne betegnelse havde været anvendt. 39 pct. var kroniske alkoholister, men endnu flere (ialt 72 pct.) har i perioder været drikkædige. Yderligere er neuroser af forskellig art fundet hos 33 pct., organiske hjernesygdomme o. lign. hos 13 pct. og schizofreni eller schizoide tilstande hos 11 pct.

Inghe angiver, at en summering af de vigtigste årsager til anbringelse på de svenske arbejdshjem tydeligt fremviser 3 dominerende faktorer, nemlig spiritusmisbrug, fysiske skavanker samt psykiske ejendommeligheder og sygdomstilstande. Dertil kommer de økonomiske vanskeligheder, som meget nøje hænger sammen med disse 3 forhold.

¹⁾ Op. oit. pag. 16.

²⁾ Sjøbrings definition, jfr. side 128.

Nærværende materiale er ganske lille, men kan dog yde sit bidrag til belysning af de faktorer, der gør sig gældende for disse personer. Dels bekræfter det, så godt som det nu lader sig gøre, Inghes resultater, dels giver det et videre perspektiv på grund af de refererede resultater af forespørgslerne 2 år efter anbringelsen på arbejdsanstalterne.

Vi har således fundet tilfælde, hvor intelligensdefekt eller karakt er defekt må antages at have været en af årsagerne, måske hovedårsagen til, at de pågældende ikke har kunnet klare deres forsørgerpligter. I andre tilfælde synes en manglende effektiv arbejdsevne i forbindelse med personlige problemer at være medvirkende hertil.

Endelig synes de meget tidligt indgåede ægteskaber med forsørgerpligter overfor hustru og børn at have oversteget de pågældendes evner, og adskillige sammenstød med socialkontorerne har muligvis været medvirkende til en trodsig indstilling, stædighed og stigende arbejdsuvilje mod det anviste påtvungne arbejde.

Af de senere indhentede oplysninger fremgår, at man på en enkelt undtagelse nær, tilsyneladende ikke har opnået noget direkte positivt resultat ved den tvungne anbringelse på arbejdsanstalt. Skal man sammenfatte resultatet af de oplysninger, der er indhentet fra de sociale udvalg, synes 1 person virkelig at have klaret sig betydelig bedre efter opholdet på arbejdsanstalten. I 4 tilfælde er der ganske vist også sket en ændring i forholdene, således at tilstandsbilledet på efterundersøgelsestidspunktet var forbedret, dog er denne forbedring i intet af de 4 tilfælde indtruffet umiddelbart efter det tvungne ophold på arbejdsanstalten, men på et senere tidspunkt, og den indtrufne ændring må snarere ses i forbindelse med andre forhold end selve anstaltsanbringelsen, f. eks. et aktivt behandlingsarbejde fra det sociale udvalgs side, antabuskur eller skilsmisse.

Ydermere var der i 4 tilfælde overhovedet ingen eller næsten ingen ændringer sket i tilstandsbilledet.

Af de resterende 2 er den ene død på anstalten, og om den anden er forløbet uoplyst.

Alkoholmisbrugets omfang sammenholdt med de socialrelevante faktorer.

Som det fremgår af afsnittet om alkoholmisbruget (s. 132 ff.), har dette haft en så stor udbredelse blandt klientellet, at man har ment at burde undersøge, hvorvidt der findes en sammenhæng mellem alkoholmisbrugets omfang og de sociale, helbredsmæssige og psykologiske forhold, og hvorvidt de ikke-drikfældige på arbejdsanstalterne frembyder særligt karakteristiske kendetegn.

Man kan som omtalt efter omfanget af den enkeltes alkoholmisbrug inddele de undersøgte i nedenstående grupper.

- 1) ikke-drikfældige (÷ spir.).
- 2) spiritusmisbrugere (ab. spir.).
- 3) kroniske alkoholister *uden* legemlige eller psykiske symptomer (a. c. ÷), og
- 4) kroniske alkoholister *med* legemlige og/eller psykiske symptomer (a. c. +).

Da oplysningerne fra anstaltsgruppe II, som allerede omtalt, ikke er tilstrækkeligt fyldestgørende til at kunne bære en inddeling af de undersøgte efter alkoholmisbrugets omfang, omfatter den følgende redegørelse kun anstaltsgruppe I, og blandt de 213 personer i denne anstaltsgruppe findes 1, for hvem alkoholmisbruget har været fuldstændig uoplyst, hvorfor denne person er udgået af bearbejdelsen.

a. *Legemlig og psykisk status.*

Sammenholdes oplysningerne om de undersøgte helbredsmæssige og psykiske status — jfr. s. 101 ff og 109 ff — med alkoholmisbrugets omfang, viser de fire kategorier ingen forskel med hensyn til det relative antal *nuværende legemligt syge*.

Med hensyn til forekomsten af aktuelt *sindslidende* — jfr. s. 111 ff. — har man i nedenstående tabel 107 angivet den relative fordeling af sindslidende personer indenfor hver af de fire alkoholgrupper.

**Tabel 107. Nuværende sindslidende fordelt efter alkoholgrupper. —
Relative tal. (Gruppe I).**

	— spir.	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf nuværende sindslidende —				
Relative tal	44	23	8	38

Den relativt største gruppe sindslidende forekommer blandt de „ikke-drikfældige“ (44 pct.). Spiritusmisbrugerne og de to grupper kroniske alkoholister taget under eet har henholdsvis 23 pct. og 21 pct. sindslidende. Som tabellen viser, har gruppen a. c. + imidlertid relativt mange sindslidende sammenlignet med kategorien a. c. ÷. Forskellen skyldes de mange tilfælde af alkoholdemens, som naturligvis alle indgår i gruppen a. c. +. Fjernes disse, falder det relative antal nuværende sindslidende i gruppen til 13 pct.

Den hyppige forekomst af sindslidende blandt de „ikke-drikfældige“ tyder på, at myndighederne anbringer en del psykisk defekte personer på arbejdsanstalt, enten i mangel af adæquate institutioner til behandling af deres lidelser, eller fordi deres lidelser ikke erkendes for, hvad de er. Denne formodning støttes af, at skønt 44 pct. af de „ikke-drikfældige“ er sindslidende, har kun 19 pct. tidligere været indlagt på psykiatriske afdelinger og/eller sindssygehospitaller.

Når man på tilsvarende måde som ved sindslidelserne sammenligner den relative fordeling af personer med alvorlige *intelligensdefekter* (åndssvage og sinker) indenfor de fire alkoholgrupper, viser det sig, at der blandt de „ikke-drikfældige“ findes ca. 32 pct. alvorligt intelligensdefekte mod kun gennemsnitlig 10 pct. blandt de drikfældige. Såfremt man medregner gruppen „personer med intelligens formentlig under middel“, bliver gruppen intelligensdefekte indenfor de „ikke-drikfældige“ 51 pct. mod 26 pct. blandt de drikfældige. For så vidt angår det store antal ikke-drikfældige, intelligensdefekte personer på anstalterne, kan tilsvarende betragtninger anføres som ovenfor vedrørende ikke-drikfældige sindslidende: Når disse mangelfuldt udrustede personer kommer i vanskeligheder, er myndighederne formentlig ofte ude af stand til at erkende, at den tilgrundliggende årsag er en psykisk defekt, og selv om de erkender det, er der muligvis ingen adæquate behandlingsinstitutioner til at tage sig af de pågældende.

Den sidste gruppe af de minusfaktorer, der er behandlet i denne undersøgelse, de alvorlige *karakter dej elder*, har man i tabel 108 korreleret med alkoholgrupperne.

Tabellen viser, at der blandt de ikke-drikfældige kun er fundet $\frac{1}{4}$ med alvorlige karakterdefekter. Dette skyldes, at der i denne gruppe findes et så stort antal personer med alvorlige psykiske lidelser eller intelligensdefekter, der har gjort det umuligt at foretage en personlighedsmæssig vurdering. Med hensyn til de 3 drikfældige grupper er antallet af alvorligt karakterdefekte personer nogenlunde lige stort, men også her gør der sig speci-

Tabel 108. Karakterdefekte fordelt efter alkohol grupper og efter karakterologisk diagnose. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab.spir.	a.c. ÷	a.c. +
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf karakterdefekte — Eelative				
tal	26	50	41	53
Heraf: karakterinsufficiente	21	50	33	49
psykoinfantile	5		8	4

elle forhold gældende, der gør det nødvendigt at tage resultaterne med forbehold. Følgerne af den langvarige kroniske alkoholisme vanskeliggør således i mange tilfælde en personlighedsmæssig vurdering, og dette gælder naturligvis i særlig grad den alkoholdemente gruppe.

Som afslutning på analysen af sammenhængen mellem de undersøgtes psykiske og legemlige status og deres gruppering i alkoholgrupper er det undersøgt, om der af materialet skulle fremgå en sammenhæng mellem alkoholmisbrugets omfang og de *overståede socialrelevante lidelser* af legemlig eller psykisk karakter.

Den eneste påviselige forskel er imidlertid, at der blandt gruppen a. c. + findes relativt flere personer med overståede legemlige og psykiske lidelser end i de andre grupper, hvilket udelukkende skyldes den hyppigere forekomst i denne kategori af sådanne nervesygdomme og psykiske lidelser, der må formodes at have været en direkte følge af alkoholmisbruget.

b. Opvækstvilkår.

I afsnittet side 35 ff. har man belyst de undersøgtes opvækstvilkår. Hovedindtrykket af denne gennemgang var, at de undersøgte som helhed havde haft dårligere opvækstvilkår, end totalbefolkningen må antages at have. Man har derfor nedenfor undersøgt, om der eventuelt skulle være en sammenhæng mellem disse dårlige opvækstvilkår og alkoholmisbrugets omfang. Det er imidlertid kun lykkedes at påvise forskelle på ganske få punkter. Dog synes resultatet af en undersøgelse af forbindelsen mellem alkoholgrupperne og sociale og psykiske defekter i slægten at være en omtale værd.

Ser man på defekterne under eet, viser det sig for alle fire alkoholgrupper, at man har konstateret en evt. familiær belastning hos godt 40 pct. af de undersøgte. Imidlertid gør der sig karakteristiske forskelle gældende, såfremt disse minusfaktorer i slægten opdeles i *drikfældighed* på den ene side og *sindssygdomme, intelligensdefekter m. ni.* på den anden side (idet man ser bort fra de talmæssigt betydningsløse defekter, herunder kriminalitet). Det viser sig da, at for 28 pct. af de drikfældige i vort materiale er der konstateret drikfældighed i den nærmeste slægt, mens det tilsvarende tal for de „ikke-drikfældige“ er 14 pct. Omvendt har man for 32 pct. af disse sidste konstateret sindssygdomme, intelligensdefekter o. 1. hos familien, mens det tilsvarende tal for de undersøgte drikfældige er 24 pct. De absolutte tal er små og må tages med et vist forbehold, men tendensen er tydelig nok.

En gennemgang af de øvrige faktorer i barndommen og fordelingen af evt. uheldige forhold indenfor de 4 alkoholgrupper synes ikke at frembyde resultater af særlig interesse. Ganske vist synes de ikke-drikfældige i højere grad end de drikfældige at have haft vanskeligheder under skolegangen, men dette kan forklares ud fra det store antal intelligensdefekte blandt de ikke-drikfældige. Yderligere kan nævnes, at spiritusmisbrugerne i større omfang end de andre grupper har forladt barndomshjemmet i en ret sen alder

(41 pct. af spiritusmisbrugerne er først kommet hjemmefra efter det 20. år mod henholdsvis 21 og 33 pct. af de ikke-drikfældige og de kroniske alkoholister).

Bortset fra de her nævnte forhold gør der sig ikke afgørende forskelle gældende vedrørende opvæksten mellem de 4 grupper.

c. *Erhvervsforhold.*

Sammenholder man de side 51 ff. gennemgåede oplysninger om de undersøgte uddannelse og erhvervsforhold med alkoholgrupperne, viser det sig, at kun 10 pct. af de ikke-drikfældige mod ca. 35 pct. af de drikfældige er faglærte. Denne forskel opvejes dog af et tilsvarende større antal tillærte (navnlig landarbejdere) blandt de „ikke-drikfældige“ og skyldes formentlig, at forholdsvis mange af disse stammer fra landet.

Et af de første synbare tegn på en begyndende deroute er ofte, at den pågældende forlader sit oprindelige erhverv, og man har derfor i nedenstående tabel indenfor hver af de fire kategorier angivet den relative fordeling af personer, som er forblevet i deres oprindelige erhverv.

Tabel 109. Undersøgte, der er forblevet i det oprindelige erhverv, fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab. spir.	a.c. ÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf undersøgte, der er forblevet i deres oprindelige erhverv — Relative tal	35	30	28	21

Som det ses, er der forholdsvis flest blandt de ikke-drikfældige, som er forblevet i deres oprindelige erhverv. Dette kan dels forklares ved, at mange af dem som landarbejdere ikke har haft noget erhverv at skifte til, hvis de ikke skulle gå ud i den fuldstændige erhvervsløshed, dels ved det ret store antal helt unge i denne kategori, som endnu dårligt nok har haft tid til at skifte erhverv. Indenfor kategorien „kroniske alkoholister med legemlige og/eller psykiske symptomer“ er der færre, der er forblevet i deres oprindelige erhverv, end i de to andre kategorier af alkoholister. Dette støtter en formodning om, at efterhånden som alkoholismens stigende omfang hos den enkelte sætter sine spor på den legemlige og sjælelige tilstand, opløses forbindelsen med erhvervslivet.

Den drikfældiges forhold til sit arbejde udvikler sig, efterhånden som alkoholmisbruget tager til i omfang, derhen, at det ikke længere er et spørgsmål om at få tid til at drikke, men om at få tid til at arbejde.

De erhvervsmæssige vanskeligheder i form af langvarige arbejdsløshedsperioder viser da også, som det fremgår af nedenstående tabel, en sammenhæng med alkoholmisbrugets omfang.

Tabel 110. Undersøgte med lange arbejdsløshedsperioder fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab. spir.	a.c. ÷	a.c.-f
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf undersøgte med langvarige arbejdsløshedsperioder — Relative tal	33	50	61	72

Som det ses, er antallet af personer med langvarige arbejdsløshedsperioder forholds- mæssigt stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang, og dette kan vel dels forklares ved alkoholistens ovenfor omtalte ulyst overfor arbejde, dels ved arbejdsgiverens uvilje til at beskæftige så ustabil en arbejdskraft, som en svært belastet alkoholist ofte vil være. De „ikke-drikfældige“ har i mindre grad end de andre kategorier haft lange arbejdsløsheds- perioder.

d. Civilstand.

Som vist i kapitlet om civilstand, har anstaltsklientellet en fra total befolkningen stærkt afvigende civilstandsfordeling. Som det er fremhævet, ville man også forvente, at en så omfattende asocialitet, som præger anstaltsklientellet, måtte påvirke de ægteskabe- lige forhold.

For at belyse en eventuel forbindelse mellem alkoholmisbrugets omfang og civil- standen har man i nedenstående tabel anført, hvor mange ugifte, der fandtes i forhold til antal undersøgte i de fire alkoholgrupper. Til sammenligning med disse tal har man, i lighed med hvad man har gjort i afsnittet om civilstand s. 64, konstrueret en befolkning med samme aldersfordeling som hver af de 4 alkoholgrupper og samme civilstandsfordeling som totalbefolkningen, d. v. s. at tabellen's 3. linie angiver, hvor mange ugifte man ville finde i det udsnit af totalbefolkningen, der har samme aldersfordeling som de enkelte alkoholgrupper.

Tabel 111. Sammenligning mellem de ugiftes andel i arbejdsanstaltsklientellet (gruppe I) og deres beregnede andel i totalbefolkningen.

	— spir.	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf ugifte i arbejdsanstaltsklientellet. —• Re- lative tal86	52	67	68
Beregnet ugifte i totalbefolkningen. — Relative tal	28	20	14	10

Som det fremgår af tabellens 2. linie, er der relativt flest ugifte i gruppen ikke- drikfældige, men som følge af de forholdsvis mange unge blandt disse (jfr. tabel 80) måtte man også vente dette — jfr. tabellens 3. linie. Den trods alt store forskel mellem det bereg- nede og konstaterede antal ugifte blandt de „ikke-drikfældige“, skyldes sikkert den tid- ligere omtalte stærke belastning med psykiske lidelser hos de undersøgte indenfor denne kategori.

Sammenligner man forholdet mellem det beregnede og konstaterede antal ugifte indenfor de tre kategorier af drikfældige, får man et indtryk af, at det relative antal ugifte er stigende med alkoholmisbrugets forøgede omfang.

e. Seksuelle forhold.

For at undersøge, hvorvidt der er nogen sammenhæng mellem alkoholmisbrugets omfang og afvigelser på det seksuelle område, har man indenfor hver af de fire grupper angivet det relative antal personer, som oplyser, at de *hun* har haft få løse eller ingen seksu- elle forbindelser, er seksuelt abnorme og/eller har begået seksualkriminalitet af alvorlig karakter.

lait synes ca. $\frac{2}{3}$ af de „ikke-drikfældige“ at have haft seksuelle kontaktvanskeligheder. Heraf har ca. halvdelen benægtet nogensinde at have haft samleje.

Af de drikfældige har ca. $\frac{1}{4}$ haft seksuelle vanskeligheder eller abnormiteter. Kun ganske enkelte af disse har imidlertid benægtet samleje.

57 pct. af de kroniske alkoholister med sjælelige og/eller legemlige symptomer har haft kønssygdomme mod 27 pct. af de kroniske alkoholister uden disse symptomer, og 14 pct. af spiritusmisbrugerne og de „ikke-drikfældige“. Dette kan formentlig forklares ved, at der med alkoholmisbrugets stigende omfang er indtrådt en asocial levevis, som har medført, at de pågældende har været henvist til løsere forbindelser med den dermed følgende større risiko for kønssygdomme.

l. Seneste geografiske miljø.

For så vidt angår det seneste geografiske miljø, er dette for ca. 30 pct. af de „ikke-drikfældige“ og ca. 50 pct. af de drikfældige karakteriseret som blandet eller skiftende, hvilket underbygger allerede tidligere fremførte oplysninger om, at den asociale levevis, som kendetegner klientellet, giver sig udtryk i en almindelig rodløshed.

Betragter man kun de personer, hvis seneste geografiske miljø har kunnet kendetegnes som ensartet (hovedstaden, provinsbyer eller landdistrikter), er der blandt de drikfældige, som kommer fra hovedstaden, 68 pct. kroniske alkoholister, og heraf 44 pct. med legemlige og/eller psykiske symptomer. Af de drikfældige, hvis seneste geografiske miljø er det øvrige land (provinsbyer og landdistrikter), var 78 pct. kroniske alkoholister, heraf 20 pct. med legemlige og/eller psykiske symptomer. Der synes således udenfor hovedstaden at findes flere kroniske alkoholister blandt de drikfældige end i hovedstaden, men som det ses, er der et væsentlig mindre antal af de kroniske alkoholister i provinsbyerne og landdistrikterne med legemlige og/eller psykiske symptomer. Dette giver måske grundlag for en formodning om, at den del af de kroniske alkoholister, som opholder sig udenfor hovedstaden på grund af den trods alt sundere levevis er mere modstandsdygtige overfor alkoholmisbrugets psykiske og legemlige følger end de, der holder til i København.

g. Vagabondage og anstaltsophold.

I det følgende afsnit fremdrages en del oplysninger om forhold — institutionsliv, vagabondage og kriminalitet — som i sig selv er udtryk for en asocial levevis, eller — om man vil — for, at derouten er begyndt.

Som anført side 77 har således 56 pct. af de undersøgte vagabonderet i større eller mindre grad. Når man, som vist i nedenstående tabel, fordeler det relative antal personer, der er kendetegnet ved større eller mindre vagabondage, på alkoholgrupperne, ses det, at vagabondagen er stærkt stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang.

Tabel 112. Vagabonder fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab. spir.	a.e. ÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf vagabonder. — Relative tal	23	50	80	66

Forskellen mellem vagabondagen hos de drikfældige og de „ikke-drikfældige“ bliver om muligt endnu større, når man betragter den udprægede vagabondage, idet kun 2 pct. af de „ikke-drikfældige“ mod 28 pct. af de drikfældige kan henføres til denne gruppe.

De enkelte anstaltsopholds gennemsnitlige længde viser for de fire grupper en betydelig variation, idet det gennemsnitlige ophold for de „ikke-drikkfældige" er 18 mdr., for spiritusmisbrugerne 10 mdr., for „kroniske alkoholister *uden* legemlige eller psykiske symptomer" 6 mdr. og for „kroniske alkoholister *med* symptomer" 7 mdr.

Længden af det gennemsnitlige anstaltsophold har antagelig nær sammenhæng med vagabondagen. De kroniske alkoholister forlader hyppigere anstalten uden tilladelse end spiritusmisbrugerne og disse igen hyppigere end de ikke-drikkfældige.

Af kategorierne „ikke-drikkfældige" og „a. c. +“ er ca. 25 pct. blevet anbragt sidste gang før 1945, og deres seneste anstaltsophold har således været på 5 år eller mere, hvorimod dette kun gælder ca. 7 pct. af de undersøgte i kategorierne „ab. spir." og „a.c. ÷“. Denne store forskel skyldes sikkert den dårlige legemlige eller sjælelige tilstand, som findes blandt de undersøgte i de to førstnævnte kategorier, idet denne medfører, at de ikke er i stand til at klare sig ude.

h. Institutionsliv bortset fra ophold få arbejdsanstalter.

Som tidligere nævnt kan man betragte anbringelsen på arbejdsanstalt som en i alt fald foreløbig afslutning på et asocialt liv. Der er derfor grund til at forvente, at mange af de undersøgte allerede inden deres anbringelse på arbejdsanstalt har været inddraget under andre former for tvangsmæssigt institutionsliv f. eks. i fængsler, børneinstitutioner el. lign. Der er dog en del af de undersøgte, for hvem det ikke har været tilfældet, og man har i nedenstående tabel indenfor hver af de fire kategorier angivet det relative antal personer, som bortset fra arbejdsanstalts ophold, har haft tvangsmæssigt institutionsliv.

Tabel 113. Undersøgte med institutionsliv (bortset fra arbejdsanstaltsophold) fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	— spir.	ab. spir.	a.c. ÷	a.c. +
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf med institutionsliv. — Relative tal.	58	80	95	96

Det forholdsvis mindste antal personer, som tidligere har haft institutionsliv, findes blandt de „ikke-drikkfældige", over for hvem samfundet altså i mindre grad end overfor andre grupper har grebet ind.

Også i kategorien „spiritusmisbrugere" findes et forholdsvis stort antal personer, (20 pct.) som ikke har haft institutionsliv, bortset fra anbringelse på arbejdsanstalt.

i. Kriminalitet.

Omfanget og arten af det undersøgte klientels kriminalitet er blevet belyst i et særligt afsnit — jfr. side 81 ff. — ligesom dens betydning for den sociale deroute tidligere er behandlet. Når man sammenligner de fire alkoholgrupper efter forekomsten af kriminalitet, viser det sig, at der er væsentlig færre lovovertrædere blandt de ikke-drikkfældige end blandt de drikkfældige. Dette fremgår af tabel 114, der viser den relative fordeling af lovovertrædere inden for hver af de fire alkoholgrupper. De personer, som kun er dømt for beruselse, indgår dog ikke i tabellen, da de her er henført til kategorien „ikke-kriminelle". Dette skyldes, at beruselse i sig selv i visse tilfælde kan give anledning til straf sanktioner, og derfor som kriminalitet ville veje for tungt for de drikkfældige grupper.

Tabellen viser klart, at der til trods for dette findes færre lovovertrædere blandt de „ikke-drikkfældige" end blandt de undersøgte i de tre andre kategorier, og mellem de tre kategorier af drikkfældige, ses en tendens til, at lovovertrædernes forholdsmæssige antal er stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang.

Tablet 114. Lovovertrædere (bortset fra rene berusere) fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf lovovertrædere bortset fra rene berusere. — Relative tal . .	54	66	80	83

En nærmere analyse af lovovertrædelsernes karakter, hvorved man inddeler kriminaliteten i egentlig kriminalitet og småkriminalitet, viser, at det relative antal egentlig kriminelle er omtrent det samme indenfor alle fire kategorier. Derimod er forekomsten af småkriminelle, som det fremgår af nedenstående tabel, stærkt afvigende indenfor de 4 alkoholgrupper (fra 9 pct. af de ikke-drikkfældige til ca. 46 pct. af de kroniske alkoholister).

Tablet 115. Småkriminelle fordelt efter alkoholgrupper. — Relative tal. (Gruppe I).

	÷ spir.	ab. spir.	a.c.÷	a.c.+
Antal undersøgte	57	44	64	47
Heraf småkriminelle. — Relative tal	9	23	47	45

Der skulle ikke være nogen direkte afhængighed mellem definitionerne på småkriminalitet og alkoholmisbrug, idet man som nævnt på forhånd har set bort fra de personer, der kun er dømt for beruselse. Selvom de småkriminelle også i stort omfang kan have domme for beruselse, må de for at blive placeret i den småkriminelle gruppe tillige eller udelukkende være dømt for betleri, løsgængeri, ulovlig omgang med hittegods, etc.

Den stigning af småkriminaliteten i takt med alkoholmisbrugets omfang, som tabellen viser, giver derfor en formodning om en sammenhæng mellem småkriminaliteten og drikkfældigheden, og af disse 2 faktorer må alkoholismen antages at være den primære, småkriminaliteten den sekundære. At vagabondagen også spiller en rolle for småkriminaliteten er uomtvisteligt (jfr. tabel 58).

Såfremt man såvel gennem en forebyggende som en resocialiserende alkoholistbehandling var i stand til at forhindre et begyndende alkoholmisbrugs udvikling, kunne man antagelig samtidig også forhindre den dermed følgende asociale livsførelse og den småkriminalitet, som har præget en så stor del af dette klientel.

j. Sammenfatning.

Som nævnt i kapitlet om den sociale deroute, er der kun få tilfælde, hvor alkoholmisbruget er begyndt efter, at den asociale levevis er indtrådt, og man vil derfor kun undertagelsesvis kunne sige, at *alkoholmisbruget som helhed* har været forårsaget af de til asocialiteten knyttede forhold. Alkoholmisbrugets omfang hos den enkelte vil derimod som oftest udvikle sig som følge af den asociale levevis, ligesom såvel evnen som lysten til at

indordne sig efter samfundets almindelige regler falder med alkoholmisbrugets stigende omfang.

Gennemgangen af de undersøgte i de nævnte alkoholgrupper har vist, at arbejdsanstaltnernes klientel består dels af en gruppe ikke-drikfældige dels af drikfældige på forskellige stadier af alkoholisme.

De ikke-drikfældige fremtræder som en i legemlig og psykisk henseende særlig svært belastet gruppe. Ca. $\frac{3}{4}$ af dem har således svære legemlige og psykiske defekter (sindssygdomme og intelligensdefekter). Man kan ikke udelukke, at der kan være tale om arvelig eller miljømæssig belastning, idet psykiske lidelser hyppigere er fundet hos slægtninge til de ikke-drikfældige end hos slægtninge til det øvrige klientel. Praktisk talt ingen af de ikke-drikfældige er eller har været gift, og de synes i stort omfang at have haft seksuelle vanskeligheder. Man får indtrykket af en gruppe svagt udrustede mennesker, som til en vis grad har gået for „lud og koldt vand“. Imidlertid har de sjældent generet samfundet med asocial adfærd og nogen særlig begrundelse for at holde dem mere eller mindre tvangsmæssigt indespærrede på arbejdsanstalt ses der ikke at være. Plejestiftelser, hjem for lettere sindssyge og særforsorg for svagt begavede synes at være de foranstaltninger, som i fremtiden burde bringes i anvendelse overfor denne kategori.

Af de undersøgte drikfældige fremtræder kategorien *spiritusmisbrugere* i det store og hele som den mest „normale“. Dette gælder både med hensyn til civilstand og erhvervsforhold, og de asociale kendetegn som vagabondage og kriminalitet er ikke så fremtrædende som hos de kroniske alkoholister (a.c. ÷ og a. c. +), hvor de forskellige former for asocialitet på undersøgelsestidspunktet var stærkt dominerende.

Helhedsindtrykket synes således at være, at forekomsten af de forskellige symptomer på asocialitet er stærkt stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang.

En *behandling af alkoholmisbruget* — jævnsides med en behandling af karakterdefekter og andre defekter — som kunne helbrede alkoholismen eller i det mindste hindre dens udvikling, kunne formentlig bringe en del af de ikke alt for hårdt belastede spiritusmisbrugere blandt anstaltsklientellet tilbage til et normalt samfundsliv, eller hindre, at de sidste bånd til dette kappes over. Det skulle derved være muligt at forebygge visse samfundsskadelige følger af alkoholmisbrugets udvikling — først og fremmest en del småkriminalitet.

For de kroniske alkoholister synes derimod en resocialisering at være en meget vanskelig og betydelig mere krævende opgave, navnlig for så vidt angår de kroniske alkoholister, for hvem alkoholismen allerede har sat sig spor i legemlige og sjælelige symptomer.

Kapitel 3.

Kvindeundersøgelsen.

Indledning.

Som det fremgår af indledningen til klientelundersøgelsen (jfr. s. 22), omfatter kvindeundersøgelsen ialt 84 kvinder fordelt med 50 fra anstaltsgruppe I og 34 fra anstaltsgruppe II. Af hele undersøgelsesmaterialet, der ialt omfatter 538 personer, udgør kvinderne således ca. 16 pct. Til sammenligning kan anføres, at det samlede antal indlæggelser pr. år ifølge de fra arbejdsanstalterne modtagne statistiske oplysninger i årene 1945—50 udgjorde ca. 2 000—2 500, hvoraf ca. 300—360 kvinder. Kvindernes procentvise andel har varieret noget, men udgjorde i årene umiddelbart forud for 1950 ca. 12.

Materialet vedrørende de på arbejdsanstalt indlagte kvinder er i det store og hele indsamlet og behandlet efter samme retningslinier som materialet fra mandsundersøgelsen. For at undgå gentagelser har man i den nedenstående redegørelse for kvindeundersøgelsen i vidt omfang benyttet sig af henvisninger til mandsundersøgelsens definitioner og inddelingskriterier samt andre forhold, der er gjort mere udførligt rede for i kapitel 2.

De 50 kvinder fra anstaltsgruppe I (interview-undersøgelsen) fordeler sig med 30 fra Sundholm og 20 fra provinsanstalterne. De 34 fra anstaltsgruppe II fordeler sig med 18 fra Set. Jørgens Stiftelse i Ålborg og 16 fra andre provinsanstalter.

Den nærmere bearbejdelse af materialet har imidlertid vist, at dette naturligt falder i 3 kategorier, nemlig kvinder fra Set. Jørgens Stiftelse (18), de unge prostituerede (løsgængerne) (26), og det øvrige kvindelige klientel (40). Disse 3 kategorier er hver for sig så egenartede, at man kun vil få et klart billede ved en særskilt redegørelse for hver af dem. På grund af materialets ringe størrelse, afviger fremstillingen fra den for mandsundersøgelsen anvendte ved kun undtagelsesvis at benytte tabelariske fremstillinger.

Kvinderne fra Set. Jørgens Stiftelse.

Set. Jørgens Stiftelse er formelt en syge- og plejeafdeling under den kommunale arbejdsanstalt i Ålborg, Set. Jørgens Gård. Stiftelsen ligger dog i egen bygning, adskilt fra den øvrige anstalt af et haveanlæg og indtager i virkeligheden en særstilling ikke alene ved sin høje materielle standard, men — som det har vist sig ved bearbejdelsen af materialet — i høj grad også ved klientellets sammensætning. I mandsundersøgelsen spillede materialet fra Set. Jørgens Stiftelse ikke nogen nævneværdig talmæssig rolle (22 ud af ialt 454). Der var derfor ingen betænkelighed ved at medtage dem i den samlede bearbejdelse. Her i kvindeundersøgelsen, der ialt kun omfatter 84 kvinder, ville de 18 kvinder fra Set. Jørgens stiftelse derimod, hvis de ikke udsondres i en særlig gruppe, give et helt skævt billede af det kvindelige klientel på arbejdsanstalterne.

6 af de 18 kvinder er først indlagt omkring det 60. år. 1 af dem har aldersrente, medens de andre 5 ikke opfylder betingelserne herfor, idet de enten ikke har opfyldt sygekassebetingelsen eller har oppebåret offentlig hjælp med fattighjælps virkning. De er nu i alderen 70—92 år og alle senil demente. De 3 har haft egen lejlighed og har levet af kommunehjælp eller løst arbejde, til de anmodede om optagelse, mens de andre 3 har boet hos deres familie, som ikke har ment at kunne passe dem længere og derfor har fået dem anbragt på stiftelsen.

Af de øvrige 12 kvinder har de 7 invaliderente, og 1 har levet af kronisk sygehjælp. Af disse 12 er 3 åndssvage. Den ene af de åndssvage har været på stiftelsen fra sit 29. år og er nu 76 år gl. Den anden har boet hos sin mor til dennes død i 1948, hvorefter hun 50 år gl. er anbragt på stiftelsen. Den tredje har boet hos en tante, som imidlertid i 1950, da pågældende var 38 år gl., har fået hende anbragt på stiftelsen, da hun ikke har kunnet passe hende mere. Ingen af dem har været i stand til at arbejde, men kun den sidstnævnte er inddraget under åndssvageforsorg.

2 af de øvrige 9 er epileptikere, den ene har boet hos sin mor, indtil hun 49 år gl. blev indlagt i stiftelsen, samtidig med at moderen blev anbragt på alderdomshjem. Den anden har haft egen lejlighed, til hun 38 år gl. blev indlagt, da hun ikke mere kunne klare sig. De har nu været i henholdsvis 14 og 19 år på Set. Jørgens Stiftelse og har begge invaliderente.

2 lider af encephalitis chron. De er begge delvis lammede, har invaliderente, og har været indlagt i henholdsvis 9 og 18 år.

1 har haft leddetuberkulose som barn og senere lupus og blev indlagt direkte fra hospital 47 år gl. Hun er nu 76 år og senil dement.

En nu 59-årig kvinde har sukkersyge og er desuden invalid efter et ulykkestilfælde i 8 års alderen, ved hvilket hun fik den ene arm knust, begge ben brækket og en alvorlig hjernerystelse. Hun er betegnet som svagt begavet og har aldrig kunnet arbejde. Hun har levet af invaliderente og været anbragt hos en familie til sit 45. år, da hun blev indlagt.

En 57-årig kvinde har lidt af leddegigt fra sit 39. år, indtil da havde hun i 23 år haft arbejde på samme fabrik. Hun fik derefter understøttelse og kommunehjælp, til hun 51 år gl. søgte optagelse i stiftelsen.

En nu 59-årig kvinde har gennemgået en alvorlig underlivsoperation i 40 års alderen. Hun havde tidligere været 11 år på fabrik og derefter haft husligt arbejde. Efter sygdommen har hun levet af kommunehjælp, indtil hun 55 år gl. fra et hospital blev overført til stiftelsen, hvor hun allerede tidligere havde haft et par kortvarige ophold.

Den sidste er en nu 50-årig kvinde, som er stærkt neurotisk præget og intelligensmæssigt er betegnet som sinke. Hun har altid været svagelig og har aldrig arbejdet. Hun har boet hos sine forældre til deres død, da hun var 35 år gl. Hun levede derefter i et år af sin formue, men blev så anbragt på stiftelsen.

Som det fremgår af ovenstående, består det kvindelige klientel på Set. Jørgens Stiftelse af gamle, legemligt eller psykisk syge eller åndssvage personer, som enten aldrig har været i stand til at klare sig selv på grund af en defekt eller lidelse, eller som har klaret sig, til de er blevet slået ud af alderdom eller sygdom. Der er efter det oplyste ikke iblandt dem en eneste, om hvem man kan sige, at hun har levet en asocial tilværelse, som kan have været medvirkende til hendes anstaltsanbringelse. Der er da heller ingen af dem, der har haft en social deroute.

Det er herefter ganske klart, at der på Sot. Jørgens Stiftelse kun anbringes et udvalgt klientel, og at stiftelsen i det hele mere har karakter af en plejestiftelse for kronisk

syge end af afdeling af en arbejdsanstalt. Stiftelsen må derfor antagelig nærmest betragtes som et udtryk for savnet af offentlige plej estifteiser, et savn som også spores i klientellet på andre arbejdsanstalter omend i mindre udstrakt grad.

De unge prostituerede.

Den anden klart afgrænsede kategori af de undersøgte kvinder er de unge, som anbringes på arbejdsanstalterne enten efter strafafsoning for løsgænger (strfl.s §§ 199—200) eller efter at være fundet ombord på skibe, i Nyhavn, på Rådhuspladsen eller andre steder uden fast bopæl eller arbejde, en gruppe som almindeligvis betegnes som prostituerede, men efter straffelovens sprogbrug kaldes løsgængere. Nogle af dem er ganske vist ikke straffet for løsgænger, men er dog medtaget, fordi deres forhold op til anbringelsen på arbejdsanstalten efter de foreliggende oplysninger ganske klart har været af samme karakter som løsgængernes.

Der er her 26 unge kvinder, 23 fra anstaltsgruppe I og 3 fra gruppe II. Aldersmæssigt fordeler de sig med 8 i 17—19 års alderen, 13 i 20—24 års alderen, 4 i 25—29 års alderen og 1 over 30 år. Det er altså et meget ungdommeligt klientel. Hvorvidt dette hænger sammen med, at prostitutionen eller den asociale tilværelse i det hele er begrænset til tiden før det 30. år, er et spørgsmål, som man skal vende tilbage til i forbindelse med efterundersøgelsen.

Uanset at alle de 26 unge kvinder har måttet betegnes som prostituerede, er kun 11 af dem overført til arbejdsanstalt i henhold til L.O.F. § 318 (der endnu var gældende, medens indsamlingen af materialet stod på, men som senere blev ophævet ved lov af 25. februar 1953) i direkte tilknytning til en afsoning af straf for løsgænger. De øvrige 15 er indlagt efter L. O. F. § 321 som erhvervs- og subsistensløse; 4 af disse har dog tidligere været indlagt på arbejdsanstalt efter strafafsoning for løsgænger.

18 af de 26 prostituerede var ved undersøgelsen anbragt på Sundholm, herunder alle de 11, som er overført efter straf af soning samt de 4, som tidligere har været indsat efter straf for løsgænger. Det ser altså ud, som om L.O.F. § 318 væsentligst har været benyttet af statsfængslet ved Hørsørød i forbindelse med Københavns magistrat, men noget sikkert herom kan næppe udledes af de små tal.¹⁾

1. Ophold på arbejdsanstalt.

10 af de 26 prostituerede var indlagt for 1. gang, 12 for 2.—4. gang, medens 4 har været anbragt 5—6 gange. Halvdelen var under 20 år ved deres første anbringelse. Til gengæld har opholdene været forholdsvis kortvarige. Kun 4 har ialt tilbragt mellem 1 og 2 år på arbejdsanstalt. I et enkelt tilfælde havde den sidste indlæggelse varet 9 mdr., ellers havde ingen af indlæggelserne på undersøgelsestidspunktet strakt sig over mere end et halvt år. De korte ophold skyldes navnlig, at løsgængerne praktisk taget altid blev anbragt for et bestemt tidsrum, normalt ikke over 3 mdr. 7 af løsgængerne havde tidligere været indlagt på en anden arbejdsanstalt end den, hvorpå de blev undersøgt af udvalget.

2. Opvæksten.

I dette og i de følgende afsnit har man søgt at belyse de 26 unges kvinders levnedsløb forud for den sociale deroute, som har ført dem på arbejdsanstalt. Alle teorier om barn-

¹⁾ Jfr. herom nærmere udvalgets betænkning 1. del, kapitel 7, afsn. I B.

domsmiljøets betydning for personlighedsudviklingen ufortalt betyder de pågældende kvinders unge alder, at alle eventuelle ydre årsager til den asociale adfærd må søges i de pågældendes barndom og tidligste ungdom. Alene af denne grund knytter der sig den største interesse til sådanne forhold som barndomshjemmets karakter, opdragelsen, antallet af søskende, forældrenes sociale kår, skolegangen o. s. v.. Allererst skal man dog kort gøre rede for resultaterne af en undersøgelse over sociale og psykiske defekter i slægten.

a. Sociale og psykiske defekter i slægten.

Ved indsendelse af arvelighedsskemaer til Universitetets arvebiologiske institut har man — ligesom ved mandsundersøgelsen — fået meddelt de oplysninger, institutet lå inde med om de pågældendes forældre og søskende samt fædrene og mødrene slægtninge. Det drejer sig her om forhold, som dels kan have både arvemæssig og miljømæssig betydning, dels om faktorer, som måske udelukkende har betydning i den ene af disse henseender. Det bemærkes, at de indhentede oplysninger kan betragtes som ret sikre, men ikke udtømmende. For 5 af de 23 undersøgte i anstaltsgruppe I og for 2 af de 3 løsgængere i gruppe II er der ikke fremkommet oplysninger om defekter i slægten. De oplysninger om familier disposition, som er indgået vedrørende de øvrige 19 prostituerede, er sammenfattet nedenfor i tabel 116. Da en del af de undersøgte har mere end een „defekt“ slægtning, og da een slægtning kan have flere „defekter“, kan tabellens tal ikke adderes på nogen led.

*Sindssygd*om er konstateret hos nære slægtninge (ikke forældre) til 5 af de prostituerede. Endvidere konstateredes i 1 tilfælde, at en søster til en af de undersøgte led af *epilepsi*. *Åndssvagh*ed fandtes hos slægtninge til 5, i 1 tilfælde hos såvel en bror som en søster, i 3 tilfælde hos familie på fædrene side, og yderligere havde 1 en åndssvag søster og tillige en sindssyg farmor.

Tabel 116. Psykiske og sociale defekter i slægten til 19 prostituerede kvinder med angivelse af defektens art og dens placering i slægten.

	Iait	Far	Fædrene slægt	Heraf hos:		Brødre	Søstre
				Mor	Mødrene slægt		
Antal kvinder med psykiske eller sociale defekter i slægten . . .	19	7	8	2	3	4	6
Heraf med:							
Sindssygd	11		7			1	1
Drikfældighed	7	6			1		
Kriminalitet eller prostitution...	9	3	1	1		3	3
Selv	2		—	1	1		

Ikke mindre end 6 af de unge kvinder havde *drikfældige* fædre, og 1 havde en drikfældig morfader. Een af fædrene var både drikfældig og straffet. Derudover konstateredes *kriminalitet* hos henholdsvis 3 fædre og 3 brødre til 5 andre af de undersøgte kvinder. Den kriminelle belastning synes ikke at være særlig stor, hvilket dog kan skyldes meget ufuldstændige oplysninger.

*Selv*mord var begået i to tilfælde hos den nærmeste slægt. En af de undersøgte mor tog livet af sig umiddelbart efter at være blevet skilt fra pågældendes fader. Dette skete, da barnet endnu kun var 1 år gammel. I det andet tilfælde var det morfaderen, der tog sig af dage.

I 12 af de 19 tilfælde er defekter kun fundet hos et enkelt familiemedlem. I 2 tilfælde fandtes bemærkelsesværdige forhold hos 2 slægtninge. I yderligere 5 tilfælde var der tale om mere udpræget familær belastning.

b. Familieforhold under opvæksten.

Blandt de 26 prostituerede var der 6 (knap 25 pct.), som var født udenfor ægteskab. I sin undersøgelse af børneværnselever omtaler Kjems¹⁾, at pigerne i dette materiale hyp-pigere end drengene var født udenfor ægteskab, 25 mod 15 pct. I vort mandsmateriale var 14 pct. født udenfor ægteskab. På dette punkt stemmer de to undersøgelser således helt overens, et resultat, som dog på grund af materialernes uensartethed, må tages med forbehold.

14 af de undersøgte har efter det oplyste tilbragt deres barndom (regnet til det 14. år) hos deres naturlige forældre, hvorimod de øvrige 12 (46 pct.) er vokset op i såkaldte „andre hjem“ (jvf. s. 39), idet de enten er opdraget i brudte hjem eller har været anbragt udenfor deres naturlige barndomshjem. Dette gælder alle de 6 udenfor ægteskab fødte. Antallet af prostituerede med „brudte hjem“ er stort, men dog ikke helt så stort som i Kjems' ovenfor omtalte børneværnsundersøgelse, hvor ikke mindre end 69 pct. af pigerne kom fra „brudte hjem“.

Under en del af opvæksten har 5 haft *stedfar*; 1 havde været hos faderen til det 12. år, efter at moderen havde forladt hjemmet, da undersøgte var 2 år; i et andet tilfælde døde faderen, da den pågældende var 6 år gl., i 2 tilfælde levede barnet i nogen tid hos den ugifte mor, og i det sidste tilfælde var barnet i pleje til det 8. år, indtil moderen giftede sig. 1 blev opdraget hos bedsteforældrene til det 10. år, og levede derefter hos faderen og en *stedmor*. 2 har tilbragt hele barndommen hos *bedsteforældrene*. I 2 tilfælde blev moderen *enke*, mens de undersøgte var børn, og i det ene af disse førte det til børnehjemsopdragelse fra det 4. til det 15. år. Endnu 1 af løsgængerne har været på børnehjem inden det 14. år, i dette tilfælde som følge af forældrenes skilsmisse; opholdet varede dog kun 7 mdr., hvorefter pigen som 7-årig blev anbragt i privat pleje. Endelig var eet af hjemmene ikke formelt opløst, men må dog betegnes som „brudt“, da forældrene levede adskilt fra barnets 11. år.

Tabel 117. 26 prostituerede kvinder fordelt efter størrelsen af den børneflokk, de er opvokset i, og placeringen i søskenderækken.

Børneflokkens størrelse	Antal børneflokke	Heraf:			
		ældst	mellem	yngst	
1	3				
2	1	1			
3	3		1	1	
4	2		1	1	
5	7	3	2	2	
6	1		1		
7		2	2		
8	3		3		
9		2	2		
10	1	-	1	-	
11	1	-	1		

¹⁾ op. cit. p. 37.

Af interesse til belysning af familieforholdene under opvæksten er endvidere spørgsmålet om, hvorvidt de pågældende er opdraget sammen med *søskende*, samt hvilken placering de har i søskenderækken (jfr. s. 37—39).

Ligesom det var tilfældet i mandsundersøgelsen, stammer en påfaldende stor del af de prostituerede fra endog meget børnerige familier, idet op imod halvdelen er opvokset i børneflokke på 6 eller derover. 10 af løsgængerne har haft en eller flere halvsøskende.

Såfremt alle børn i de pågældende børneflokke havde haft lige stor mulighed for at komme med i undersøgelsen, kan man beregne, at de 13 undersøgte fra flokke på 2—5 børn skulle fordele sig med ca. 7 ældste- eller yngstebørn og ca. 6 mellembørn. Rent faktisk er forholdet imidlertid det, at 10 af de 13 er ældste- eller yngstebørn. På tilsvarende måde kan det beregnes, at de 10 undersøgte fra de store kuld (6 og derover) „burde“ fordele sig med ca. 2—3 ældste- eller yngstebørn og ca. 7—8 mellembørn; men faktisk viser samtlige 10 undersøgte sig at være mellembørn. De konstaterede afvigelser får iøvrigt stå uden kommentarer, da det ikke på foreliggende grundlag er muligt at give nogen forklaring på forskellene.

Det bemærkes, at såfremt man betragter de 23 børneflokke under eet, svarer det fundne antal ældste- og yngstebørn på ialt 10 praktisk taget til det antal, nemlig ca. 9—10, man ville vente ved en tilfældig udvælgelse.

Blandt de undersøgte løsgængere har 3 opgivet at være tvillinger. Om den enes tvillingsbroder har man ikke nærmere oplysninger. De to andre er søstre og påfaldende ens af udseende.

96) De er 22 år, begge ugifte husassistenter. De er opdraget hos deres forældre i en provinsby. De skal som børn have været meget knyttet til hinanden, og det skal altid have været svært at skelne dem fra hinanden. Den ene har lidt af ufrivillig vandladning til 16 års alderen. De skal være blevet holdt meget strengt i hjemmet, har begge klaret sig godt i skolen. Efter skolen kom de på husholdningsskole og fik så plads i huset i nærheden af København. De var ikke samme sted, men blev begge sagt op, fordi de kom for sent hjem om aftenen.

Den ene af dem, *Gurli*, blev 17 år gl. på grund af omgang med tyske soldater anbragt på pige-hjem, der udtaler, at hun var upålidelig, arbeidsu villig og træt, men da hun gik med tuberkulose i underlivet, forklarer det noget. Hun var skikkelig og godmodig. Gurli blev forlovet kort efter, hun kom fra pige-hjemmet 18 år gl. Hun blev gravid og aborterede. Hun blev derefter indlagt på hospital på grund af tuberkulose og var der over 1 år. Da Gurli var kommet ud fra hospitalet, rejste hun til København, hvor hun 21 år gl. første gang blev straffet for løsgængeri. Hun har i den forløbne tid haft nogle kortvarige pladser, har indimellem opholdt sig i Nyhavn og på skibe i havnen og er flere gange idømt fængselsstraf for løsgængeri.

Den anden tvilling, *Lone*, var blevet forlovet, men da hun var blevet smittet med gonorrhoe, hævdede hun forlovelsen. Hun var på dette tidspunkt gravid, men aborterede 17 år gl. Et halvt år efter skal hun have været indlagt på hospital for underlivsbetændelse. I 1945 blev hun sigtet for overtrædelse af straffelovstillægget på grund af omgang med tyske soldater, men sagen blev henlagt. Lone blev derefter atter indlagt på hospital for underlivsbetændelse. Siden fik hun en betinget dom for tyveri og blev anbragt på et pigehjem i 1 år. Da hun blev udskrevet fra pigehjemmet 20 år gl., havde hun en tid kortvarige pladser. Hendes spiritusforbrug var i modsætning til søsterens stort. Hun blev 21 år gl. første gang anbragt på Sundholm efter bødefsoning for beruselse. Indimellem opholdt hun sig i Nyhavn. Lone er ikke straffet for løsgængeri, men kun for beruselse, og hun er indsat på Sundholm som subsistensløs efter strafafsoning for beruselse.

Lone er ved den psykiatriske undersøgelse betegnet som karakterinsufficient af den holdningsløse type, mens Gurli er betegnet som karakterpåfaldende af den holdningsløse type. Lone virker sløv og hendes udseende er sjusket. Gurli virker indesluttet. Trods enkelte divergenser i deres livsløb synes dette i det store og hele at følge samme bane. De har begge haft omgang med tyske soldater, har været på pigehjem med få års mellemrum, de har begge været forlovet, har aborteret, den ene har lidt af en tuberkulose i underlivet, den anden lider af kronisk underlivsbetændelse. De har begge levet i Nyhavn, men de synes ikke her at have haft samme omgangskreds eller at have dyrket samme interesser, idet den ene hovedsagelig har holdt sig til spiritus, den anden til utugterhvervet.

c. *Opdragelsen.*

Opdragelsen har for 15 af de 26 unge kvinder måttet karakteriseres som *emotionelt bemærkelsesværdig* (i negativ retning, jfr. iøvrigt s. 39—41 ff). Som det fremgår af nedenstående tabel, giver de „brudte hjem" og de „defekte" forældre antagelig en del af forklaringen herpå.

Tabel 118. 15 prostituerede kvinder med emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse fordelt efter hjemmets »kvalitet«.

	Antal undersøgte	Heraf med emotionel bemærkelsesværdig opdr.
„Normale" hjem (excl. hjem med defekte forældre)	10	4
„Andre" hjem (incl. hjem med defekte forældre)	16	11
I alt...	26	15

Over $\frac{2}{3}$ af de unge kvinder, som er opvokset i „brudte" hjem og/eller i hjem med „defekte" forældre, har været opdraget på en udpræget hårdhændet, ligegyldig eller stærkt forkælende måde. 5 af disse frembød i barndommen tydelige symptomer på nervøsitet og/eller tilpasningsvanskeligheder, (stammen, enuresis, rapseri o. l.). De samme symptomer fandtes tillige hos 2 af de unge kvinder fra „normale" hjem.

d. *Barndomsmiljøet* (geografisk og socialt).

Hvad angår det geografiske barndomsmiljø (jfr. s. 45) er 3 af de unge kvinder vokset op i hovedstaden, 10 i provinsbyer, 12 på landet (eller i mindre bymæssige bebyggelser) og endelig 1 i Norge. Det er påfaldende, at 15 af 18 unge kvinder, som er indlagt på Sundholm, stammede fra provinsen eller landet (kun 3 fra København); dette synes at bekræfte den almindelige erfaring, at den københavnske prostitution i en vis udstrækning rekrutteres af unge fra provinsen. Man kan dog ikke heraf slutte, at unge piger, som flytter fra provinsen til hovedstaden, har en væsentlig større risiko for at havne i prostitutionen end de indfødte københavnerinder. Disse sidste har nemlig den fordel fremfor tilvandrerne, at de normalt vil have en fast bopæl at henvise til, hvorved de lettere undgår straf for løsgænger (jfr. straffelovens §§ 199—200).

At disse unge piger fra provinsen ofte synes at være gået til bunds umiddelbart efter ankomsten til København, kan næppe heller tages som udtryk for storbymiljøets farlighed, idet en nærmere gennemgang af livsløbene viser, at de pågældende i de fleste tilfælde havde en „fortid", som var den umiddelbare anledning til bortrejsen fra det tidligere miljø.

En undersøgelse af forældrenes eller opdragernes *sociale kår* (jfr. s. 44 ff.) viser, at de unge prostituerede udelukkende kommer fra den „lavere mellemklasse" (19) eller „underklassen" (7).

Næsten halvdelen af de prostituerede (12) har været inddraget under *børneforsorg*, dog kun i 1 tilfælde (se s. 197) under en væsentlig del af den tidlige barndom.

Yderligere 1 af de undersøgte kom under børneværnet i 7 års alderen, men allerede efter 7 mdr. på børnehjem kom hun i privat pleje.

I de øvrige 10 tilfælde er børneværnet trådt i aktion på grund af de pågældendes egne forhold i 14—18 års alderen. For de 2's vedkommende blev der dog kun iværksat

tilsyn (på grund af henholdsvis tyveri og ildspåsættelse). De andre 8 kom alle på pige hjem, hvor de opholdt sig fra 1—3 år. Årsagerne til fjernelserne har i 3 tilfælde været de unge pigers omgang med tyske soldater under besættelsestiden, 2 er fjernet på grund af tyveri og løsgængighed, 2 på grund af tyveri, og den sidste er fjernet efter incest med stedfar, jfr. referatet af denne sag s. 194.

3. Uddannelse og erhverv.

Skolegangen har for alle de prostituerede været begrænset til den almindelige folkeskole. For 8 af pigerne har man oplysninger om skolevanskeligheder, væsentligst i form af skulkeri og oversidning, 1 var dog ordblind. 2 af pigerne har gået i henholdsvis 3 og 4 forskellige skoler.

I 14—15 års alderen blev spørgsmålet om det fremtidige *erhverv* således aktuelt for alle de her omhandlede unge piger. 17 af dem blev umiddelbart efter skolegangens ophør anbragt ved husligt arbejde. 4 startede som fabriksarbejdere, 3 som syersker, 1 blev barneplejerske, og endelig kom 1 i handelslære.

Det senere erhvervsforløb har i over halvdelen af de undersøgte tilfælde været overordentlig ustabil. De pågældende har således i de fleste tilfælde haft betydelige erhvervsvanskeligheder i den forstand, at de er rendt fra deres pladser i utide, er blevet sagt op på grund af forsømmelighed ofte i forbindelse med natlig udebliven, o. s. v..

Indenfor de sidste 2—3 mdr. forud for indlæggelsen på arbejdsanstalt udøvede de fleste af de prostituerede ikke noget borgerligt erhverv; af de 26 kunne kun 6 (heraf 2 fra Sundholm) siges delvis at ernære sig ved arbejde af løsere karakter, de 5 ved husgerning eller som køkken- eller gangpiger og 1 ved fabriksarbejde.

Af særlig interesse i forbindelse med de fremkomne erhvervsoplysninger er spørgsmålet om, hvilke stillinger de pågældende er blevet dimitteret til ved tidligere anstaltsophold. 15 af de 26 prostituerede er een eller to gange blevet dimitteret fra arbejdsanstalt, hvilket forudsætter, at de pågældende har skaffet sig såvel arbejde som logi. De her omhandlede kvinder har imidlertid, som det fremgik ovenfor, yderst begrænsede muligheder for at skaffe sig egnet arbejde. Dette er antagelig en af årsagerne til, at dimissionerne (bortset fra 2 uoplyste tilfælde, 1 tilfælde af tilbagevenden til forældrenes hjem og 1 ansættelse som husassistent) udelukkende er sket til gangpigearbejde på sygehuse eller til ufaglært beskæftigelse i hoteller eller restauranter. Navnlig den sidstnævnte form for arbejdsplads, som 5 af de prostituerede er blevet dimitteret til, må siges at være overordentlig uheldigt valgt. Det drejer sig i alle 5 tilfælde om dimissioner fra Sundholm, hvor de pladssøgende er hæmmede i deres bestræbelser for at skaffe sig arbejde derved, at stilling skal søges under selve opholdet på anstalten, og således kun kan foregå skriftligt. Det bemærkes, at arbejdsanstaltnes ledelse iøvrigt skal godkende pladsvalget, forinden der gives dimission.

4. Seksuelle forhold. —• Prostitution.

Det ovenfor refererede om de 26 løsgængeres erhvervsforhold er naturligvis ikke uden forbindelse med det forhold, at de alle er „hel"- eller „halv-prostituerede". Som tidligere omtalt findes der ikke i straffeloven en enkelt paragraf, som direkte siger, at prostitution er strafbart. Der udtales, at erhvervsmæssigt utugt ikke kan regnes som lovligt erhverv, og efter § 199 straffes den person for løsgængeri, som ikke har fast bopæl og ikke ernærer sig ved lovligt erhverv.

19 af løsgængerne har en eller flere gange været straffet eller har fået pålæg i henhold til straffelovens § 199, mens der i yderligere 5 tilfælde er meget stærke formodninger om, at de pågældende har forbrudt sig mod samme bestemmelse, uden dog at blive straffet herfor. Endelig er der to løsgængere, om hvem man vel ikke kan sige, at de har været egentlig prostituerede, men hvis livsførelse dog er af en sådan karakter, at det tangerer prostitutionen.

Denne gruppe af unge kvinder, som her betegnes som „de unge prostituerede“, må således ikke betragtes som et repræsentativt udsnit af de prostituerede i almindelighed.

De fleste af disse unge piger har holdt til i Nyhavn eller lignende steder, hvor de har indledt bekendtskab med forskellige sømænd eller andre, hos hvem de har opholdt sig i nogle dage eller måske en uge. De har modtaget mad, drikke, måske et par strømper eller lignende, og når så det ene forhold er ophørt på grund af skibets afrejse eller af anden grund, har de fortsat på samme måde med en anden mand. Der findes naturligvis nogle som indrømmer, at de har taget småbeløb for et samleje, som een siger, „fordi det er en let måde at tjene penge på“, eller som en anden udtaler, „når mandfolk er så dumme, at de gider betale for det, så må de sgu selv om det“. Denne levevis er således — i modsætning til, hvad man i almindelighed forstår ved prostitution — karakteriseret ved, at pigerne ofte omend i kortere perioder har ladet sig underholde af en enkelt mand.

Ifølge oplysninger fra 22 af de 26 prostituerede havde 5 af dem deres første samleje mellem 12 og 15 års alderen, d. v. s. under den kriminelle lavalder, mens 16 har angivet at have været mellem 16 og 18 år, og 1 var 19 år gammel.

Om den af løsgængerne, for hvem det er oplyst, at hun har haft samleje 12 år gl., skal man referere de nærmere forhold.

97) Hun er nu 19 år gl. Datter af en arbejdsmand og hustru, nr. 3 af 3 børn. Da hun var 2 år gl., stak moderen af fra hjemmet, og hun blev opdraget hos faderen og forskellige husbestyrerinder til sit 12. år. Faderen skal være en stabil arbejder, og hun var meget knyttet til ham. 12 år gl. begyndte hun sammen med en veninde at købe varer på andre folks regning, og for at få hende skilt fra veninden bestemte faderen, at hun i et halvt år skulle anbringes hos moderen, der boede i en anden del af landet. Moderen var blevet gift med en arbejdsmand, men havde ingen børn i dette ægteskab. Hun havde indtil da kun besøgt moderen i ferier, og hun angiver, at hun var ked af at komme væk fra faderen, og især af, at moderen efter $\frac{1}{2}$ års forløb fik overdraget forældreretten, og hun skulle blive der. Moderen havde fast arbejde på en fabrik, mens stedfaderen havde arbejde skiftevis dag og nat, og kort efter at barnet var kommet dertil, indledte stedfaderen et seksuelt forhold til hende; det stod på i 4 år, indtil moderen opdagede, at pigen, 16 år gl., var gravid, hvorefter sagen blev trevlet op, og stedfaderen blev idømt 2 års fængsel. Hun angiver selv, at hun ikke brød sig om stedfaderen, men ikke turde sige nej til hans opfordringer, som fandt sted, når moderen var gået på arbejde. Hun fik nu 16 år gl. foretaget en abortus provocatus og blev derefter anbragt på ungdomshjem. Hun angiver selv, at det var moderen, der ønskede hende fjernet, fordi hun var jaloux. Hun havde inden opholdet på ungdomshjemmet været $\frac{1}{2}$ år i lære, men denne blev nu afbrudt. I løbet af godt 1 år stak hun 6 gange af fra ungdomshjemmet, og hun blev så overført til sindssygehospital, hvor hun var i ca. 1 år. Man forsøgte nogle gange at anbringe hende i familiepleje, men hun løb bort og indlod sig med tilfældige mænd. Fra sindssygehospitalet blev hun overført til et andet pighjem, hvor hun var i 4 mdr. I løbet af den tid stak hun af 5 gange, og da hun tilsidst truede med at springe ud af vinduet, blev hun overflyttet til nyt sindssygehospital. Under det tidligere ophold på sindssygehospital var hun blevet sigtet for falsk anmeldelse om voldtægt, men sagen blev sluttet. Hun blev fra det sidste sindssygehospital efter 1 måneds forløb hjemsendt til faderen, der boede sammen med en søn og en svigerdatter. Hun angiver, at faderen var flink, men svigerinden stak til hende, og efter 11 dages ophold gik hun hjemmefra. Efter 3 dages forløb blev hun taget af politiet og som subsistensløs indlagt på arbejdsanstalt. Hun virkede ved undersøgelsen temmelig nervøs. Hun var fuld af trods og stædighed, er betegnet som karakterinsufficient af den hysteriske, explosive type, men man kan absolut ikke se bort fra, at de oplevelser, hun har været ude for i puberteten og før denne, har sat sit stærke præg på hendes personlighedsudvikling, og at man ikke med de midler, samfundet har anvendt, har været i stand til at formindske disse virkninger.

11 af de 26 løsgængere skal under krigen have haft omgang med tyske soldater. Man må vel nok regne det for noget tilfældigt, om dette forhold er blevet oplyst eller ikke. I betragtning af deres unge alder synes der for en dels vedkommende at være tale om, at disse forhold har været deres første seksuelle forbindelser, og man kan ikke se bort fra, at omgang med tyske soldater i nogle tilfælde kan have været medvirkende til det senere asociale liv. Da gennemsnitsalderen i 1950 var 22 år, har pigerne fra 1940—45 været 12—17 år gl. Der er f. eks. en 19-årig pige, som er opdraget i en provinsby, hvor hun i 14 års alderen (1944) sammen med en veninde kom i forbindelse med nogle tyske soldater, med hvem — som hun selv siger — hun „fjantede“. Den 5. maj 1945, hun var da endnu ikke fyldt 15 år, blev hun „tyskerklippet“, og dette resulterede i, at hun rejste hjemmefra. Hun fik ganske vist ophold hos en gift søster i en anden by, men rejste kort efter til København, hvor hun 16 år gl. begyndte at gå i Nyhavn og kort efter blev anbragt på pighjem.

5. *Forskellige personlige og sociale forhold.*

a. *Indfødsret.*

24 af de prostituerede har *dansk* indfødsret, for den i Norge opvoksede kvinde er den erhvervet ved ægteskab. 1 af kvinderne er tysk statsborger af fødsel, mens den sidste er statsløs, datter af russisk fader og tysk moder. I modsætning til, hvad der er tilfældet for de øvrige kvinder på arbejdsanstalt, (se s. 203) har indfødsretsproblemet ikke nogen større betydning for gruppen prostituerede.

b. *Forhold til sygekasse.*

Forholdet til sygeforsikringen er oplyst for 22 af de prostituerede. På undersøgelsestidspunktet var 12 af disse endnu medlemmer af en sygekasse, og kun 4 havde aldrig været medlemmer.

c. *Civilstand.*

Civilstandsforholdene er karakteristiske for de prostituerede derved, at de 20 aldrig har været gift, mens de øvrige 6 tidligere har været gift. Af disse sidste er 3 fraskilt, 2 separeret og 1 forladt. 2 af dem har været gift med straffede mænd. I 3 tilfælde er ægteskabet indgået på grund af graviditet, som dog i det ene tilfælde blev afbrudt. Det drejer sig om den ene af de fraskilte, der ialt har været gift 3 gange:

98) Hun er nu 38 år. I en alder af 19 år fik hun et barn udenfor ægteskab, der senere blev adopteret af hendes forældre. 22 år gl. blev hun atter gravid, men med en anden mand. Hun aborterede, men blev dog gift med barnefaderen, for „nu var papirerne jo i orden“. Efter 5 mdr. blev de separeret, dels på grund af mandens utroskab, dels fordi han blev fængslet for tyveri. Hun tog atter hjem til forældrene, fik arbejde på fabrik, men oplyser, at det var for strengt, og at hun ikke kunne holde det bundne liv ud, og hun flyttede så sammen med en ældre alfons. Hos ham boede hun i 2 år, og ernærede sig selv og ham ved utugt, flyttede derefter sammen med andre mænd af samme type, for, som hun siger, „det er mere ubundet, man er sin egen herre og kan sove længe om morgenen“. 24 år gl. fik hun første gang tilhold fra sædelighedspolitiet, blev derefter straffet for tyveri fra utugtskunde og blev første gang anbragt på Sundholm, 28 år gl. Året efter blev hun gift for 2. gang, flyttede sammen med manden til provinsen, men da han døde efter 1 års forløb, tog hun tilbage til København, hvor hun atter blev gift. Denne mand blev hun skilt fra 2 år efter, angivelig fordi også han blev straffet. I perioden fra det 2. ægteskabs indgåelse til skilsmissem fra den 3. mand har hun ikke været i konflikt med politiet, men siden da har hun atter ernæret sig ved utugt, er blevet straffet og er nu genanbragt på Sundholm. Hun er ved en retslig mentalundersøgelse betegnet som sinke i lettere grad, holdningsløs og selvstændig, men ikke i fremtrædende grad psykopatisk præget.

d. Børn.

Som omtalt fødte to af de prostituerede kort efter ægteskabets indgåelse. Den enes barn er nu hos hendes svigermor. Den anden fik endnu et barn i sit 4 år lange ægteskab, begge børnene er anbragt i pleje, og forældremyndigheden er overdraget manden alene. Herudover har 7 af de prostituerede udenfor ægteskab fået ialt 8 børn, hvoraf det ene dog døde under fødslen. De 7 overlevende børn er dels bortadopteret (4), dels anbragt på børnehjem (3). Det kan tilføjes, at 3 andre end de her nævnte løsgængere har været gravide, men aborterede. Endvidere var den s. 198 omtalte Sonja og endnu 1 af de undersøgte gravide på undersøgelsestidspunktet.

6. Helbredet.

Som man måtte vente, har mange af de prostituerede forud for eller på selve undersøgelsestidspunktet lidt af kønssygdom; ialt har 19 af 26 (minimumstal) haft gonorrhoe og/eller syfilis, heraf 10 begge disse sygdomme.

Dette er for så vidt alvorligt nok, men det er interessant at konstatere, at helbredet i øvrigt næsten undtagelsesfrit har været godt, hvilket naturligvis for en del skyldes de undersøgte unge alder. Kun 2 led på undersøgelsestidspunktet af alvorligere legemlige sygdomme; heraf havde den ene kronisk underlivsbetændelse, mens den anden havde en seneskedehindebetændelse, som gjorde hende uarbejdsdygtig.

Efter det oplyste havde kun 1 af løsgængerne været alvorlig syg som barn (gigtfeber med langvarigt hospitalsophold), mens 2 har været svagelige og derfor været på svagbørnsskoloni.

Hvad angår de overståede sygdomme i voksen alder har 4 gennemgået sygdomme af en sådan art, at de kan have haft socialt relevant betydning. Af disse har de 2 gennemgået større underlivsoperationer (mindre alvorlige underlivsbetændelser er ikke medregnet), 1 skal i flere år have haft tuberkulose i underlivet, men på undersøgelsestidspunktet skal der ikke have været noget tegn herpå, og 1 har haft en hudlidelse. Kun for 2 er det oplyst, at de har været udsat for alvorlige hjernerystelser, der har medført langvarigt sengeleje eller hospitalsophold.

Alt i alt viser det sig, at bortset fra kønssygdomme har 10 af de 26 løsgængere i tiden indtil undersøgelsestidspunktet haft en alvorlig lidelse eller sygdom, medens de øvrige kun skal have gennemgået de almindelige børnesygdomme eller lettere akutte sygdomme.

7. Psykiske forhold.

Psykiatriske undersøgelser af de prostituerede er i 14 tilfælde foretaget som retslige mentalundersøgelser, oftest i forbindelse med sigtelser for løsgængeri. Desuden har undersøgelseholdet foranstaltet 3 undersøgelser, og derudover har man kunnet benytte resultaterne af 5 andre psykiatriske undersøgelser. Da nogle er undersøgt mere end 1 gang, er det samlede antal, for hvem psykiatrisk undersøgelse er foretaget, dog kun 17.

Resultatet af disse undersøgelser er især bemærkelsesværdigt derved, at man ikke har konstateret eet eneste tilfælde af *alvorligere psykiske lidelser*, som sindssygdом, organiske nervesygdomme eller alvorligere nervøse lidelser (smlgri. i modsætning hertil undersøgelsen af de unge mænd s. 164 og de andre kvinder s. 207).

Bestemmelsen af den *intelligensmæssige udrustning* er ikke konsekvent baseret på benyttelsen af egentlige intelligens-tests, men derimod i reglen på undersøgernes umiddel-

bare skøn over intelligensen. Af de 26 undersøgte er de 12 fundet ikke at være intelligensdefekte, mens henholdsvis 10 og 4 karakteriseredes som „intelligens under middel" og „sinker". Der fandtes ingen åndssvage.

Da sammenligninger mellem resultater af intelligensprøver og det umiddelbare skøn synes at vise, at man ved sidstnævnte fremgangsmåde er tilbøjelig til at vurdere intelligensen lidt højere, end prøveresultaterne viser, er det sandsynligt, at nogle af de 10, hvis intelligens er betegnet som „under middel", ved intelligensprøverne ville falde i sinkegruppen.

Der kan naturligvis ikke drages nogen konklusion med hensyn til forbindelsen mellem prostitution og intelligensmæssig udrustning på grundlag af oplysninger om 26 kvinder, ligesom heller ingen direkte sammenligning med andre undersøgelsesresultater kan drages. Dog kan det til almindelig orientering nævnes, at Tage Kemp¹⁾ ved sin undersøgelse af prostituerede fandt, at af 523 kvinder kunne kun halvdelen betegnes som normalt begavede.

En karakterologisk vurdering er forsøgt for alle 23 prostituerede i gruppe I. 2 er betegnet som psykoinfantile, de 11 som karakterinsufficiente, og de 10 som karakterpåfaldende. Det vil således sige, at man i halvdelen af tilfældene har ment, at de pågældende havde en alvorlig karakterdefekt. I de 10 tilfælde har man fundet en mindre afvigelse, som man må være varsom med at lægge for stor vægt på. I ingen af tilfældene har man dog ment at kunne betegne de pågældende som ganske uden afvigelser.

De relativt mange diagnoser af typen „karakterpåfaldende" skyldes til en vis grad, at man for så unge kvinder, som der her er tale om, vil være mere tilbageholdende med at stille diagnosen psykopati, eller karakterinsufficiens, i hvert fald således som begrebet opfattes her. Det er sandsynligt, at man ville ændre diagnosen fra karakterpåfaldende til karakterinsufficient, hvis det, ved en senere undersøgelse af de samme personer, ville vise sig, at de fortsat mangler evne til at tilpasse sig og til stadighed anvender samme inadæquate reaktionsform, som bringer dem i konflikt med samfundet.

Ser man på karakterdefektens retning, finder man, at af de 11 karakterinsufficiente løsgængere er de 5 betegnet som viljessvage, 2 som eksplosive, 2 som impulsive, 1 som hysterisk og 1 som stemningslabil. Af de karakterpåfaldende er det ligeledes den viljessvage type, der er dominerende, idet de 9 er betegnet som viljessvage eller uselvstændige, og 1 eksplosiv.

1 af de konstaterede tilfælde af karakterinsufficiens vedrører den allerede tidligere nævnte pige, der som 4-årig kom på børnehjem, for siden at udvikle sig til et uløseligt problem for samtlige de mange sociale institutioner, hun kom i berøring med.

99) Det drejer sig om en 20-årig ugift husassistent, der er født udenfor ægteskab. Faderen er ukendt. Moderen skal have lidt af krampeanfald og hysteri. Hun var enke og havde 3 børn i sit første ægteskab. Senere blev hun gift igen og fik 4 børn i det næste ægteskab. Sonja er født imellem de 2 ægteskaber. 4 år gl. blev hun sammen med 3 ældre halvbrødre anbragt på et børnehjem, idet moderen i højeste grad forsømte børnene og særlig den mindste, Sonja. Hun skal som barn have været meget hidsig og hysterisk. Efter konfirmationen blev hun fra børnehjemmet anbragt på en gård, men løb derfra, tog hjem til moderen i København og blev derefter anbragt på et optagelseshjem. Politiet måtte ligefrem bruge magt for at få hende med til optagelseshjemmet. Her kunne hun ind imellem være flink og venlig, men havde voldsomme anfald af stædighed, der oversteg alt, hvad lederen tidligere havde oplevet. Hun kunne bl. a. i mange timer blive siddende eller stående i samme stilling. Hun blev p. gr. a. sin opførsel indstillet til anbringelse på ungdomshjem, hvorfra hun efter 2 års forløb blev overflyttet til sindssygehospital, da hun var meget uligevægtig og vanskelig. På sindssygehospitalet skal hun dog ikke have frembudt noget påfaldende, og hun overflyttedes til et pigehjem. Herfra løb hun nogle gange, blev atter indlagt på sindssygehospitalet og kom så på

¹⁾ Tage Kemp: „Prostitution". Munksgaard 1936.

optagelseshjem, hvorfra hun løb efter 3 timers forløb og tog til København (19 år gl.). En uge efter blev hun af politiet anbragt på en arbejdsanstalt, hvorfra hun 5 dage senere blev anbragt i plads i provinsby. Denne forlod hun efter 3 ugers forløb og tog til København. Hun opholdt sig i Nyhavn og begyndte at drikke, fik 3 bøder for beruselse samt pålæg efter straffelovens § 199 og kort tid efter en betinget dom for løsgængeri. Hun blev under sagen mentalundersøgt; der konkluderedes, at hun måtte anses for normalt begavet, men umoden, stærkt pubertetspræget, ustabil og trodsig, præget af institutionsopdragelse. Hun blev underkastet tilsyn mod antabuskur og fik en plads i København. Her var hun 1 måned, men da det en dag blev bebrejdet hende, at hun ikke kom hjem om natten, låsede hun sig inde på sit værelse og truede med at springe ud af vinduet. Først efter at politi og læge var tilkaldt, lukkede hun op. Hun forlod så pladsen. I et par uger strejfede hun om i byen, opholdt sig mest på Rådhuspladsen, hvor hun søgte omgang med berusede personer, homoseksuelt prostituerede o. lign. Ved anholdelsen var hun meget aggressiv, væltede møbler, truede med selvmord o.s.v. Hun blev derefter som subsistensløs i december 1949 af politiet anbragt på Sundholm. Også her var hun meget vanskelig og måtte anbringes på tvangsafdelingen sammen med en veninde. Dette skete, efter at de havde kastet vandspande, stole o.s.v. ud af vinduet, og de blev under stærk modstand isoleret. Balladen fortsatte, de hylede og skreg, fik beroligende indsprøjtninger, men fortsatte dagen efter med at ødelægge inventaret. Man måtte derefter iføre hende spændetroje og senere håndjern. 5 dage efter var hun endnu så voldsom, at hun brækkede den ene arm, da man prøvede at give hende tøj på til gårdtur. Efter ophold på sygeafdelingen blev hun påny overført til tvangsafdelingen, hvor hun opholdt sig ved nærværende undersøgelse. Hun var da faldet nogenlunde til ro, var nærmest ligeglad med det hele. Var i begyndelsen meget mistænksom, men det var dog ikke vanskeligt at opnå kontakt med hende. Hun var meget barnlig og umoden, uhyre trodsig og stædig. Hun er betegnet som karakterinsufficient af den eksplosive type. Ved opholdet på Sundholm blev det konstateret, at hun var gravid. Efter et nyt optrin — hun havde da været anbragt 2 mdr. på Sundholm — blev hun overført til Rigshospitalets psykiatriske afdeling. Her var hun i begyndelsen meget mut og fornærmet, men tøede senere op. Hun blev hjælpsom og stilfærdig på afdelingen og blev udskrevet til en slags familiepleje på en gård. Hun klarede sig her knapt 1 måned, begyndte da atter at blive urolig og låsede sig tilsidst inde på sit værelse. Først efter at politiet var tilkaldt, lukkede hun op og blev kørt til sin mor i København. Hun forlod moderen om aftenen og blev senere anholdt for gadeuorden. Den følgende tid blev hun flere gange anholdt for beruselse eller gadeuorden og blev i september 1950 atter anbragt på Sundholm. Mens hun var her, blev hun 2. gang mentalundersøgt med henblik på en indlæggelse på sindssygehospital, som anbefalede af hensyn til svangerskabet. Man har ingen oplysning om hendes senere skæbne.

Der kan vel ikke være nogen tvivl om, at ingen af de institutioner, hun hidtil har været i berøring med, har været i stand til at klare hendes problemer, og efterhånden som årene er gået, er det naturligvis blevet mere og mere vanskeligt. Som man ser, har det kun været i uendelig korte perioder, hun overhovedet har været på fri fod, også efter at hun er udgået af børneforsorgen. En egentlig behandling burde være sat ind allerede i barndommen, da de første symptomer på tilpasningsvanskeligheder viste sig, nu vil antagelig kun en institution med en socialpsykologisk behandlingsform som den, der anvendes af Psykopatanstalterne kunne opnå et hensigtsmæssigt resultat.

8. *Alkoholmisbrug.*

Undersøgelsen af mandsklientellet viste (se s. 132 ff.) en udbredt drikfældighed, som i mange tilfælde var af en sådan karakter, at den ville være meget vanske lig at kurere. Blandt de unge prostituerede fandtes også et ret stort antal spiritusmisbrugere, 9 af 26; men ingen kroniske alkoholister. Den overdrevne alkoholnydelse må for disse kvinder nærmest betragtes som et med utugten følgende forhold, der vel kan udvikle sig på skæbnesvanger måde, men som antagelig i de fleste tilfælde ville ophøre af sig selv, såfremt de pågældende ændrede levevis. Kun i et par tilfælde har man ment, at sammenhængen snarere var den modsatte, og løsagtigheden således til en vis grad en følge af alkoholmisbruget.

9. *Kriminalitet.*

Som allerede omtalt side 188 er mange af de prostituerede indsat på arbejdsanstalt umiddelbart efter strafafsoning for løsgængeri. I alt er 17 af de 26 prostituerede straffet for løsgængeri, hvortil kommer 2, som begge har fået tilhold i henhold til straffelovens § 199. Af de resterende 7 prostituerede er 4 ikke straffet, medens de øvrige 3 er straffet for berigelsesforbrydelser. Som det imidlertid fremgår af nedenstående tabel, er løsgængeri ikke den eneste form for lovovertrædelser, de prostituerede kvinder har gjort sig skyldige i.

Tabel 119. 22 straffede prostituerede kvinder med angivelse af de pådømte lovovertrædelsers art.

I alt antal straffede prostituerede	22
Heraf straffet for:	
Løsgængeri	17 ¹⁾
Beruselse og småkriminalitet	9
Berigelsesforbrydelser	16
Andre lovovertrædelser	2

Størsteparten af de prostituerede er straffet for mere end een art lovovertrædelser, og tabellens tal kan således ikke adderes. En ofte forekommende kombination er iøvrigt straf for løsgængeri og tyveri (herunder samlejettyveri).

Til de småkriminelle forbrydelser er udover beruselse medregnet 3 domme for udbredelse af venerisk smitte, 1 dom for ulovlig omgang med hittegods samt 1 hæftestraf for overtrædelse af udgangsforbud (1944). „Andre lovovertrædelser" indbefatter 1 tilfælde af brandstiftelse og 1 tilfælde af meddelagtighed i røveri.

14 af de 22 straffede var ikke fyldt 20 år ved deres første lovovertrædelse, 1 var kun 14 år, 1 var 15, og 2 var 16 år, da de første gang kom i konflikt med loven.

3 af de straffede løsgængere er førstegangsstraffede, og på undersøgelsestidspunktet kunne i realiteten kun 1 betegnes som kronisk kriminel.

Tabel 120. 22 straffede, prostituerede kvinder fordelt efter strengeste sanktion.

Bøde og/eller hæfte	2
Fængsel under 5 mdr.	15
Fængsel på 5 mdr. og derover	3
Særforanstaltninger og børneforsorg	2
I alt	22

Af de 2 i tabellen sidstnævnte løsgængere, er den ene dømt til inddragelse under åndssvageforsorg på grund af brandstiftelse. I det andet tilfælde har statsadvokaten frafaldet tiltale mod undergivelse af børneforsorg. Der findes andre, som har været underkastet børneforsorg (se s. 192), men de er da i modsætning til den her nævnte senere idømt fængselsstraffe.

¹⁾ Yderligere har 1, der er straffet for tyveri, tillige fået tilhold i henhold til straffelovens § 199; det tilsvarende gælder 1, der har fået en beruserdom.

Den samlede interneringstid ved dom bliver i hovedsagen relativt kort, i de allerfleste tilfælde er den mindre end 1 år. 3 har dog været interneret i omkring 2 år, og 1 i 3 ½ år inden sit 22. år.

Resultatet af denne redegørelse for kriminaliteten kan kort resumeres derhen, at man har konstateret, at berigelsesforbrydelserne spiller en forholdsvis stor rolle, og at flertallet af de unge prostituerede således ligesom flertallet af de unge mænd (under 25 år) på arbejdsanstalterne er staffede for tyveri.

De andre kvinder på arbejdsanstalt.

Foruden de to behandlede grupper af kvinder omfatter undersøgelsen 40 kvinder, som det har været vanskeligt at rubricere efter et enkelt kriterium. For så vidt er dette materiale blot en restgruppe. Dog vil det af nedenstående fremgå, at disse 40 kvinder faktisk har mere til fælles, end blot det at de ikke falder ind under de to andre grupper kvinder, som nærværende undersøgelse har behandlet.

Som allerede omtalt i indledningen, drejer det sig her i hovedsagen om ældre kvinder, idet gruppens gennemsnitsalder på undersøgelsestidspunktet var 54 år (hvilket svarer til gennemsnitsalderen for de undersøgte mænd). Løvrigt var 3 under 30 år, 7 var mellem 30 og 50 år, mens der var 17 50-årige, 9 60-årige og 4 70-årige kvinder repræsenteret.

Fordelt efter den formelle indlæggelsesgrund er gruppen sammensat af 29 indlagt som subsistensløse i henhold til L. O. F. § 321 samt 10 indlagt i henhold til samme lovs § 30 (syge eller gamle). Endelig er 1 midlertidig indlagt på grund af forestående fødsel (§ 234), en indlæggelse som vist må anses for et særtilfælde, som man dog ikke har ment at burde udelade af undersøgelsen.

27 af de undersøgte falder i anstaltsgruppe I (heraf 12 på Sundholm), de øvrige 13 hidrører fra provinsanstalterne i gruppe II. Herved kommer et vist usikkerhedsmoment ind, idet man for disse 13 kvinders vedkommende ikke altid har så pålidelige og fyldige oplysninger som for de undersøgte i anstaltsgruppe I.

1. Ophold på arbejdsanstalt.

Næsten halvdelen af de ældre kvinder var indlagt for første gang, 11 havde været indlagt 1—3 gange forud for den sidste indlæggelse, mens de øvrige havde været indlagt 5 gange eller mere. En enkelt har været anbragt ialt 34 gange på arbejdsanstalt, og een 22 gange. Hvert enkelt ophold har gennemgående været relativt kortvarigt, men 21 af de undersøgte har dog haft ophold, der strakte sig over mere end 6 mdr., uden at der fandt dimission sted. 4 af disse kvinder med langvarige ophold er dog hyppigt ulovligt udeblevet.

Sammenlagt giver selv de kortere indlæggelser dog ret anselige tidsrum tilbragt på arbejdsanstalt. For 13 af kvinderne var det samlede anstaltsophold mindre end 1 år, andre 13 havde tilbragt mellem 1 og 4 år på anstalt, mens yderligere 6 havde en samlet indsættelsestid på fra 5—10 år. De øvrige 8 har ialt været henholdsvis 13, 14, 17 (2), 24 (3) og 29 år på arbejdsanstalt. I fem af disse „kroniske“ tilfælde drejer det sig om første-gangsindlagte, hvorved man altså ser, at det gennemgående ikke er de mange indlæggelser, der giver den længste interneringstid. En fjerdedel af de undersøgte havde tidligere været indlagt på andre arbejdsanstalter end den, hvorpå undersøgelsen fandt sted.

2. *Opvæksten.*

Som følge af de undersøgte ofte meget høje alder er oplysningerne om deres opvækstforhold mindre fuldstændige og muligvis mindre pålidelige, end tilfældet var med de unge prostituerede. De nedenstående oplysninger må derfor tages med det forbehold, at det antagelig drejer sig om minmmstal.

a. *Psykiske og sociale defekter i slægten.*

I 7 tilfælde er der konstateret psykiske eller sociale defekter hos forældrene; 6 havde drikfældige fædre (og i et af disse tilfælde havde moderen „dårlige nerver“), 1 havde en småtbegavet mor (og 4 åndssvage søskende).

I 9 tilfælde fandtes defekter i form af drikfældighed, åndssvaghed, sindssygdom, kriminalitet o. lign. hos de pågældendes søskende.

lait drejer det sig om 12 tilfælde med defekter hos forældre og/eller søskende. Dertil kommer 3 tilfælde, hvor man har fundet defekter hos den fjernere slægt.

b. *Familieforhold under opvæksten.*

6 af de 40 kvinder er født udenfor ægteskab. Udover disse 6 har yderligere 8 ikke tilbragt hele barndommen (til det 14. år) hos deres naturlige forældre. De pågældende har da enten kun haft den ene af forældrene, eller tillige haft stedfar eller stedmor, eller været anbragt i pleje hos slægtninge (i 1 tilfælde hos adoptivforældre). Ingen af de undersøgte har været på børnehjem.

En undersøgelse af *søskende flokkes størrelse* viser atter her, at mange af de undersøgte er opvokset i meget store børneflokke, idet 19 havde fra 6—13 søskende. 12 havde fra 2—5 søskende, og 6 var enebørn, (3 uoplyst).

c. *Opdragelsen.*

De omhandlede kvinders opdragelse er naturligvis ikke uafhængig af de ovennævnte omstændigheder vedrørende opvæksten. Ser man på oplysningerne om psykiske og sociale defekter hos forældrene og oplysningerne om „brudte“ hjem under .eet, viser det sig, at mens halvdelen af de 40 undersøgte er opvoksede i „normale“ hjem uden defekte forældre, er den anden halvdel opvokset enten i brudte hjem og/eller hos defekte forældre. Oplysningerne om, hvorvidt opdragelsen har været *emotionelt bemærkelsesværdig* (navnlig i de ikke-normale hjem) er meget ufuldstændige, men selve den omstændighed, at kun halvdelen af de undersøgte er opvokset i „normale“ hjem, kunne tyde på, at en del af de undersøgte kvinder er opvokset under vanskelige forhold. For 4 yngre kvinder (alder 28—35 år), hvoraf 2 var opvokset i et „normalt“ hjem, har man kunnet konstatere emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse og/eller emotionelle vanskeligheder i barndommen.

d. *Barndomsmiljøet.*

Det er for disse 40 kvinder af interesse at bemærke, at barndomsmiljøet frembyder en overordentlig stor geografisk variation. 13 er født i udlandet, i 1 tilfælde dog i den tidligere tyske del af Sønderjylland; de øvrige 12 er født og opvokset i følgende lande: Finland (1), Norge (1), Sverige (1), Tyskland (1), Polen (3), Kusland (2), Irland (1) og U. S. A. (2). Bortset fra en kvinde, der som 10-årig er kommet fra U. S. A. til Danmark, er alle de øvrige først som voksne kommet her til landet.

Af de øvrige 27 er 6 opvokset i København, 7 i mellemstore provinsbyer og resten ude på landet.

Barndoms miljøet og det *seneste miljø* er iøvrigt det samme for Københavnerne, mens 1 fra provinsbyerne er tilflyttet hovedstaden. Enkelte af landboerne er senere flyttet til provinsbyer, mens det omvendte ikke synes at være tilfældet.

For 35 af disse kvinder er forældrenes eller opdragernes *sociale Masse* (se herom s. 44—45) oplyst, 5 af de undersøgte kommer fra hjem, som er karakteriseret som overklasse eller højere mellemklasse. Det største antal, 22, kommer fra den lavere mellemklasse, mens endelig 8 stammer fra underklassen.

3. Uddannelse og erhverv.

De i Danmark opvoksede kvinder har kun gået i almindelig folkeskole.

Af de 13, der er opdraget i udlandet, har de 7 gået i almindelig folkeskole i det pågældende land (1 dog fra sit 10.—14. år i Danmark). Herudover findes 1 tilfælde, som adskiller sig helt fra de øvrige derved, at pågældende ikke alene har modtaget højere undervisning, men endog erhvervet sig en doktorgrad. Hvad angår de øvrige 5, der alle er opdraget i Rusland eller Polen, er skoleforholdene for de 2 uoplyste, den ene led af en alvorlig sindssygdom, der umuliggjorde en konkret samtale, den anden talte, trods mange års ophold i Danmark, kun polsk, således at man uden tolk ingen oplysninger kunne få. De 3 sidste har aldrig modtaget nogen form for skoleundervisning. De 2 af dem er polske roearbejdere, der er kommet til Danmark omkring 1920, den 3. har været her lige fra 1907, hun er statsløs, født i Finland, opdraget i Rusland. Ingen af dem kunne hverken læse, skrive eller regne, den ene havde dog lært at skrive sit navn med blokbogstaver, medens de 2 andre satte et kryds i stedet for navnet. De er nu alle 3 i 50—60 års alderen og taler meget dårligt dansk trods deres mangeårige ophold her i landet. Det var meget vanskeligt at få oplysninger fra dem og ikke muligt at afgøre, om der var tale om egentlig intelligensdefekt. Der er således fundet 3 (måske 4 eller 5) analfabeter blandt de 40 kvinder.

Over halvdelen af de 40 undersøgte har fra 14—15 års alderen (i enkelte tilfælde tidligere) ernæret sig ved husligt arbejde, mens 4 kom på fabrik, 7 er startet i andre erhverv (landarbejde, restaurationsfag o. l.), 1 har som nævnt studeret. Endelig har 4 ifølge det oplyste aldrig haft noget erhverv, idet 3 har boet hjemme, også som voksne, og er blevet indlagt på arbejdsanstalt ved hjemmets opløsning på grund af dødsfald, mens den 4., der er gift, lider af medfødt syfilis. Hun er blind og er indlagt efter sygehusophold. For 3 af de undersøgte henstår spørgsmålet om erhverv helt uoplyst.

Erhvervsforløbet har naturligvis i de fleste tilfælde været meget ustabil — det drejer sig jo her netop om en gruppe kvinder, som ikke har kunnet klare sig i samfundet. Det bemærkes, at 7 af disse kvinder som unge en tid har ernæret sig ved erhvervmæssigt utugt.

Umiddelbart før indlæggelsen havde 17 af de 40 undersøgte ikke noget erhvervmæssigt arbejde (heraf var de 4 dog husmødre), og for yderligere 2 haves ingen oplysninger om det *seneste erhverv*. 12 var husassistenter eller rengøringskoner, 1 var på fabrik, og 7 havde forskellige former for landarbejde inden indlæggelsen. Endelig levede 1 af tilfældigt løst arbejde.

Ser man på, hvilke arter af arbejde anstalterne igennem årene har *dimitter et* de pågældende til, viser det sig, at dette er uoplyst for 6 af de 18, som tidligere er blevet dimitteret. 6 er blevet dimitteret til husassistentpladser hos private og 3 til arbejde på

hoteller. Endelig er 3 blevet dimitteret men ikke til arbejde, de 2 til deres hjem, og den 3. er anbragt i familiepleje.

For 11 af de 40 undersøgte foreligger oplysninger om betydelige *erhvervsvanskeligheder*, særlig i form af hyppige pladsskifter. De var alle husassistenter, som muligvis på grund af personlig ustabilitet har haft vanskeligt ved at holde deres pladser.

Derudover har manglende dansk indfødsret og/eller sprogvanskeligheder for ialt 8 af kvinderne beredt betydelige tilpasnings- og erhvervsvanskeligheder m. v.

4. *Forskellige personlige og sociale forhold.*

a. *Indfødsret.*

Alle de i Danmark fødte kvinder havde også dansk indfødsret. Derimod havde 6 af de i udlandet fødte (jfr. s. 202) endnu ikke på undersøgelsestidspunktet erhvervet dansk statsborgerskab, skønt nogle af dem havde tilbragt mellem 30 og 50 år i landet. Det drejer sig om to statsløse (stammende fra Finland, men kommet til Danmark før 1918), 1 svensk og 3 polske statsborgere. De øvrige i udlandet fødte har, for så vidt de ikke var danske af fødsel, erhvervet dansk indfødsret ved ægteskab.

Man skal i det følgende give et par eksempler på manglende indfødsrets betydning.

100) Det ene drejer sig om en 63-årig ugift polsk landarbejderske, som aldrig har gået i skole, men har opholdt sig hos forældrene, til hun sammen med en broder rejste til Danmark og fik arbejde som roearbejderske, da hun var 36 år gl. Hun har indtil sit 56. år arbejdet i roerne i sæsonen og ellers haft plads på de store herregårde, blev derefter uarbejdsdygtig på grund af gig og fik ophold hos broderen, men da hun blev uvenner med svigerinden, gik hun derfra og blev anbragt på arbejdsanstalten 59 år gl. i 1945. Hun er en ganske lille forslidt kvinde, taler en blanding af polsk og dansk. Hun har sikkert aldrig forsøgt at få dansk indfødsret, og der er måske heller aldrig nogen, der har oplyst hende om, at dette var muligt, men hun har arbejdet, så længe hun kunne og klaret sig selv, men kan nu ikke blive anbragt på et alderdomshjem på grund af den manglende indfødsret.

101) Det andet tilfælde drejer sig også om en ugift polsk landarbejderske, der nu er 52 år gl. Hun er kommet til Danmark 19 år gl. som roepige. Trods alle de mange år i Danmark kan hun knap gøre sig forståelig på dansk. Hun har tilsyneladende også klaret sig selv ved arbejde rundt om på herregårdene til sit 45. år, da hun første gang blev anbragt på arbejdsanstalt. Efter 1 måneds forløb kom hun dog atter ud, og det er ikke helt klart, hvor hun så har opholdt sig, men 5 år senere indfandt hun sig hos den katolske præst i en provinsby og bad om hjælp. Hun blev først anbragt på et alderdomshjem, men bortgik samme dag, flakkede rundt nogle dage, indfandt sig atter hos præsten, som fik hende indlagt på arbejdsanstalten. Hun havde på det tidspunkt 4 000 kr. i banken, men disse er på undersøgelsestidspunktet opbrugt, idet hun dermed har betalt for sit ophold på anstalten, så længe de strakte til. Hun står nu i gæld til arbejdsanstalten og må stadig have sin opholdstilladelse fornyet.

Foruden disse enkelte tilfælde kan de udlændinge eller personer, som f. eks. først ved indgåelse af ægteskab har opnået dansk indfødsret, have haft tilpasningsvanskeligheder, som muligvis kan have været medvirkende til deres anbringelse på arbejdsanstalt. Der findes f. eks. nogle, som er blevet gift med danske sømænd i deres eget land, og som derefter med manden er rejst til Danmark. De har skullet indordne sig under nye forhold, har været væk fra deres familie og venner, i et fremmed land og med et fremmed sprog, og har været helt overladt til sig selv, når manden har været ude at sejle. Ægteskabet er gået i stykker, men de selv er blevet i landet, er måske begyndt at drikke eller begyndt at gå på gaden og har så ikke kunnet klare sig. Man kan ikke se bort fra, at den store miljøforandring har gjort sit til, at man nu finder dem på arbejdsanstalt.

b. Sygekasseforhold.

De pågældendes vanskeligheder er i en del tilfælde ikke blevet mindre af, at de har stået uden for sygeforsikringen. I 17 tilfælde findes ingen oplysning om sygekassemedlemskab, hvilket i sig selv er et dårligt tegn. For de øvrige 23 gælder, at kun 11 var medlemmer på undersøgelsestidspunktet, mens 6 aldrig var blevet optaget i forsikringen.

c. Alders- og invaliderente.

Ingen af de 13 kvinder, der på undersøgelsestidspunktet var over 60 år gl. havde aldersrente, og kun 1 har haft invaliderente.

102) Det drejer sig om en åndssvag kvinde, som fra sit 26. år har haft invaliderente efter at være inddraget under åndssvageforsorgen. Invaliderenten er imidlertid på grund af fængselsstraf i 1947 frataget indtil 1952 (5 års karenstid). Det er ikke oplyst, om hun har fået den igen efter de nye bestemmelser.

1 et andet tilfælde har en 56-årig kvinde haft kronisk sygehjælp i en del år.

103) Hun er betegnet som sinke, psykoinfantil og karakterinsufficient af den hysteriske type. Hun har flere gange været indlagt på sindssygehospital, har aldrig været i stand til at klare sig selv, men har boet hos sin mor til dennes død i 1933, da hun definitivt blev indlagt på en sindssygeafdeling og derfra blev overflyttet til arbejdsanstalten.

2 kvinder har søgt, men fået afslag på invaliderente.

104) Den ene er nu 64 år gl. Hun har klaret sig ved huslige pladser på landet, til hun i 46 års alderen fik nervebetændelse, som efterhånden forværredes, og da hun tilsidst var ude af stand til at arbejde, henvendte hun sig 56 år gl. på socialkontoret efter at have fået afslag på invaliderente og blev indlagt på arbejdsanstalten.

105) Den anden er en 35-årig kvinde, som stort set har klaret sig ved husligt arbejde efter skolegangen til 24 års alderen. Efter et ulykkestilfælde, hvor hun beskadigede det ene knæ, blev hun totalt slået ud, senere blev benet gjort stift, hvad der imidlertid tilsyneladende kun har forværret tilstanden. Hun har i en periode på 2 år klaret sig ganske godt med arbejde på et hospital, hvor der blev taget et vist hensyn til hendes arbejdsevne. Hun har været indlagt på forskellige kuranstalter, hvor man forgæves har forsøgt at optræne hende; et sted har man smidt hende ud, idet man har udtalt, at hun var „en grov svindler“. Fra anstalten betegnes hun som intelligensdefekt. Inden indlæggelsen på arbejdsanstalten i januar 1950 havde hun opgivet det hele og havde ligget i sengen i 2 mdr. Familien ville ikke have hende, og hun blev anbragt på arbejdsanstalten. Ved den psykiatriske undersøgelse, der er foretaget på foranledning af anstaltsudvalget, er diagnosen neurosis hysteriformis. Man mener ikke, hun er sinke. Det dårlige resultat af den tidligere intelligensprøve må antages at skyldes en neurotisk hæmning. Hun har 2 gange søgt, men fået afslag på invaliderente, og psykiateren udtaler, at man burde gøre forsøg med en psykoterapi. Hvis man ikke kan rive hende ud af hendes neurotiske fæstning, burde man give hende invaliderente og anbringe hende i plejehjem.

d. Civilstand.

17 af de 40 kvinder har aldrig været gift. 5 er ved undersøgelsen endnu *gifte*; 3 af disse var indlagt sammen med deres mænd, 1 var indlagt i anledning af fødsel, og den 5. var indlagt på grund af sygdom.

106) Den første af de gifte kvinder er åndssvag, har været inddraget under åndssvageforsorgen, er blevet steriliseret, efter at hun har fået 2 børn med manden, der er drikfældig. De har arbejdet som fodermesterpar rundt om på gårdene, men er nu begge indlagt efter at have vandret om på landevejene, og efter at børnene, er fjernet af børneværnet.

107) Den anden er en irsk kvinde, der er kommet til Danmark efter at være blevet gift med en dansk tjener i Amerika. Manden, forlod hende, hvorefter hun blev i København og senere blev gift med en sømand. De må begge betegnes som drikfældige, har levet af socialhjælp siden 1936 og har været på arbejdsanstalten siden 1947.

108) Den tredje er en 30-årig syerske, der har haft egen salon, til hun 25 år gl. blev gift med en tegner. Om manden oplyser arbejdsanstalten, at han er vanskelig og krævende, han er ligesom hun betegnet som neurotisk og har været indlagt på sindssygehospital for „dårlige nerver“. Han har været kronisk arbejdsløs, de er flyttet rundt i forskellige byer, til de efter 4 års ægteskab begge indlægges på arbejdsanstalten.

109) Den fjerde er den tidligere omtalte 22-årige kvinde, der er indlagt på arbejdsanstalt på grund af pladmangel på fødeklinik. Hun blev gift 20 år gl. på grund af graviditet med 5 år ældre tømrersvend. De boede godt 1 år sammen hos obs. forældre, hvorefter manden efter et skænderi med svigerforældrene på grund af hans drikkeri, flyttede hjem til sin mor. Obs., der på det tidspunkt atter var gravid, blev boende hos forældrene. Manden havde stadig arbejde, men betalte intet til hende og barnet, hvorfor hun siden har måttet modtage hjælp fra socialkontoret, da hun på grund af graviditeten ikke kunne arbejde. Det fremgår ikke klart af sagen, om ægteparret stadig må regnes for at være gift.

110) Den sidste er en 55-årig norskfødt kvinde, der 22 år gl. er blevet gift med en dansk skærsliber. Hun har medfødt syfilis og har efter en forbrænding i 5 års alderen været blind på det højre øje. Det er ikke i sagen oplyst, hvor manden befinder sig, men hun er blevet indlagt på arbejdsanstalten direkte efter ophold på sygehus; hun er nu helt blind og har dårligt hjerte.

Foruden disse 5 havde yderligere 18 været gift, 4 var enker, 10 var fraskilte, 2 separerede og 2 forladt af deres mænd.

e. Børn.

23 af de 40 kvinder har tilsammen bragt 60 børn til verden, heraf er de 43 børn født i ægteskab, de 17 udenfor ægteskab.

Af de 23 kvinder, der på et eller andet tidspunkt har været gift, har de 15 fået børn i deres ægteskab (i 9 af disse tilfælde blev ægteskabet indgået på grund af graviditet), 8 ægteskaber har været barnløse, men i 4 af disse 8 tilfælde har den pågældende kvinde inden ægteskabet fået et barn med en anden end ægtemanden. Yderligere har 1 af de 15 gifte kvinder fået 2 børn med en anden mand inden ægteskabet.

4 af dem, der aldrig har været gift, har fået tilsammen 11 børn. Af disse 4 har de 2 hver fået 4 børn. I det ene tilfælde er de 3 med samme mand.

111) I det andet tilfælde har alle 4 børn forskellige fædre. Obs. havde det første barn 1 år, mens hun boede hos sin mor, hvorefter barnet blev bortadopteret, den næste kom i pleje, da han var spæd, det 3. barn havde hun, mens hun boede hos sin mor, til barnet var 4 år, hvorefter det kom på et børneasyl og blev bortadopteret, og det 4. kom i pleje som spæd. Hun har senere kun haft forbindelse med det ene af børnene. Hun er nu selv 64 år gl., har altid haft plads på landet og klaret sig, til hun blev slået ud 56 år gl. på grund af nervebetændelse. Angående sine seksuelle forhold fortæller hun, at hun har kendt mange mænd, men der har aldrig været nogen, der ville gifte sig med hende, og hun tilføjer et øjeblik efter: „en var for god af sig, en kunne aldrig sige nej“.

Der kan iøvrigt om disse 60 børns forhold oplyses følgende:

Af de 17 børn, født udenfor ægteskab, er 2 døde som ganske små, 1 er bortadopteret, 8 anbragt i pleje og 4 på børnehjem. 1 barn er opdraget hos sin mormor, og kun det sidste barn er opdraget hos moderen i hele barndommen. Man må antagelig her tage de under-

søgtes alder i betragtning, idet de fleste fødsler ligger mange år tilbage, i en tid, hvor det var vanskeligere for den ugifte mor at beholde sit barn.

Forholdene har dog øjensynligt ikke været stort bedre for de i ægteskab fødte børn. Det drejer sig som nævnt om 43 børn. Af disse er 6 døde som små, 1 er bortadoperet, 1 har været i pleje hos fremmede, og 20 er blevet anbragt på børnehjem. 1 er anbragt hos moderens forældre, og 3 er efter forældrenes skilsmisse blevet overladt faderen. Kun om 7 af de 43 børn (2 børneflokk) er det oplyst, at børnene er opdraget i hjemmet hos begge forældre. Tilbage bliver 4 børn, for hvem der ikke foreligger sikre oplysninger om forholdet (det drejer sig om 2 børneflokk, om hvem den ene mor har nægtet at give oplysninger, og den anden ikke har kunnet besvare spørgsmålet på grund af sin psykiske tilstand).

Men selv om man medregner disse 4 børn som opdraget i hjemmet, bliver det alligevel kun 11 af 43 børn ($\frac{1}{4}$), der er opdraget hos deres forældre, eller kun 4 af de 15 gifte kvinder med børn, der har haft en del eller alle deres børn hjemme.

5. Seksuelle forhold. — Prostitution.

I forbindelse med den ovenfor givne redegørelse for de pågældendes ægteskaber og børn er det værd at bemærke, at blandt de 17 barnløse har 6 angivet, at de aldrig har haft et *seksuelt forhold*. (De 4 af disse kvinder er betegnet som sinker eller lettere åndssvage og de 2 er polske roepiger, der er analfabeter). Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at 7 af de resterende 34 kvinder tidligere har levet som prostituerede. De var på undersøgelsestidspunktet mellem 52 og 75 år gamle, og de var stærkt drikfældige. 2 af dem har opholdt sig i „Dødens hule“, en nu nedreven smugkro på Christianshavn, hvor de har indladt sig med forskellige mænd, uden at der dog har været tale om nogen form for betaling, højst en slurk af spritflasken.

6. Helbredet.

I modsætning til de unge prostituerede, som gennemgående var raske på undersøgelsestidspunktet, var 14 af de her omhandlede kvinder alvorligt legemligt syge, invaliderede eller sansedefekte. Deres gennemgående ret høje alder er antagelig i nogle tilfælde en del af forklaringen herpå; de 12 af de syge var over 50 år gamle, og kun 2, begge invalider, var i 30 års alderen. Undersøgelsen viser, at 1 led af *kræft* i livmoderen, (hun er senere overført til hospital), 3 led af en *hjertesygdom*, den ene af disse var desuden blind og led af medfødt syfilis, den anden var født med deforme fingre. 1 var stærkt hæmmet af en *gigtlidelse*, og 1 havde *nervebetændelse*. 1 havde meget stærkt *forhøjet blodtryk* (det bemærkes, at forhøjet blodtryk kun er medregnet, hvor det har været særlig alvorligt), og 1 led af *kronisk bronchitis*. 1 af kvinderne havde i mange år lidt af *myxødem*, hun var af normal højde og vejede på undersøgelsestidspunktet 118 kg. For en anden var diagnosen *adifositas*, det var en af de nævnte polske kvinder, der var 159 cm høj og vejede 105 kg. Endnu en kvinde var *blind* og foruden dette næsten lam, og 2 var *invalider* efter ulykkestilfælde, som hos den ene havde medført et stift knæ, hos den anden en forkortelse af det ene ben. Endelig skulle den sidste lide af så store talevanskeligheder i form af stammen, at det efter det oplyste skal være næsten umuligt at forstå hendes tale (hun er fra gruppe II).

Med hensyn til barndommen skal 8 af de 40 kvinder som børn have været svagelige og skrantende. Yderligere har 1 haft børnelammelse, 1 gigtfeber, og 1 et alvorligt benbrud, der har medført årelangt sengeleje, og 1 forskellige tropesygdomme. 7 har senere i livet haft

alvorligere sygdomme, hvortil ikke de nuværende, men kun de på undersøgelsestidspunktet overståede, er medregnet. Det drejer sig om nyrebetændelse, giftfeber, spansk syge, leddegigt o. lign. Iait har 7 kvinder været udsat for alvorlige hovedtraumer i form af kraniebrud eller hjernerystelse og 4 for ulykkestilfælde, der har haft andre følger.

10 af disse kvinder har ifølge det oplyste haft kønssygdomme, bl. a. 4 af de 7 forhen prostituerede. Da det er konstateret, at der er stor forskel på anstaltsgruppe I og II i denne henseende (betydelig færre tilfælde i gruppe II), må de anførte tal formentlig betragtes som minimumstal.

7. Psykiske forhold.

Der er på anstaltsudvalgets foranledning foretaget psykiatrisk undersøgelse på 12 af de indlagte kvinder (foruden på 3 prostituerede). Retslige mentalundersøgelser er foretaget i 2 tilfælde, og man har haft adgang til materialet fra 9 andre undersøgelser. Iait er psykiatrisk undersøgelse foretaget på 19 af de 40 kvinder. Som det vil erindres, fandtes ingen aktuelle *psykiske lidelser af alvorligere karakter* blandt de unge prostituerede. Af disse 40 kvinder er derimod i 15 tilfælde (38 pct.) konstateret alvorlige sindslidelser hos de pågældende.

Tabel 121. 15 »andre« kvinder med psykiske lidelser fordelt efter diagnoser.

Schizofreni	4
Dementia alcoholica	2
Dementia senilis	4
Epilepsia in a. c.	1
Nervøse lidelser	2
Formodet sindssyge eller lettere sindssyge uden nærmere angivelser	2
Iait...	15

De 8 af disse stammer fra gruppe II, de 7 fra gruppe I. Med hensyn til diagnoserne henvises til beskrivelsen i mandundersøgelsen (s. 111 ff.). Nogle eksempler vil vise, hvor alvorlige visse af tilstandene er, og som et ekstremt tilfælde kan man nævne følgende:

112) En 65-årig enke, der har været indlagt 8 år på arbejdsanstaltens sygeafdeling. Af personlige oplysninger foreligger kun, at hun er født i Rusland, og 39 år gl. er blevet gift i Danmark. Hun har en søn. Hun blev indlagt på arbejdsanstalten på grund af lammelse. Manden skal være død året efter. Hun har været sengeliggende, fra hun blev indlagt. Hun er umulig at få kontakt med, og hun indstilles straks til psykiatrisk undersøgelse, da hun ligger ganske sløvt hen, og det oplyses, at hun er urolig, urenlig, ikke orienteret i tid og sted. I de sidste 6 år har hun ligget sammenkrummet i sengen, vil ikke rette benene ud. Psykiateren opnår overfladisk kontakt med hende. Hun taler dansk med accent. Indholdet af samtalen er ganske usammenhængende, stemningen er neutral, nærmest lidt ynkelig. Hun er blind, der synes ikke engang at være lyssans. Ved den overfladiske neurologiske undersøgelse, som kan gennemføres, findes manglende reflexer af underextremiteterne, men dette skyldes sikkert den stærkt udtalte muskelatrofi. Der er ingen paralyse af underextremiteterne, Babinski negativ. Hun er ganske uorienteret i tid og sted, mener, hun er omkring 40 år gl. Konklusionen er, at det drejer sig om en opløst schizofren plejepatient. Det skal tilføjes, at hun efter undersøgelsen er overført til sindssygehospital.

De 2 personer, som lider af nervøse lidelser, er begge tidligere omtalt. Den ene ved spørgsmålet om afslag på invaliderente (s. 204), den anden i afsnittet om civilstanden,

den 30-årige syerske, der af anstaltslægen er betegnet som neurotisk præget (s. 205). Endelig er der 2, som er betegnet som formodet eller lettere sindssyg.

113) Den ene af disse er en 77-årig finsk kvinde, der er kommet til Danmark 27 år gl. og har arbejdet på forskellige herregårde, til hun 52 år gl. blev indlagt på arbejdsanstalten et par år. Tidligere skulle hun have været indlagt på hospital med en hjernerytelse efter fald fra en vogn, siden skal hun i perioder have været „sær”. Anstaltslægen oplyser, at hun af og til er hallucineret, og anstaltsledelsen, at hun er stille, fredsomlig, men noget adspredt. Angående hallucinationerne er oplyst, at hun påstår, at „luften tager hende”, eller at der køres på motorcykle inde i hendes hoved (gruppe II).

114) Den anden er en 45-årig kvinde, der har været gift fra sit 24.—44. år, da manden ønskede skilsmisse, angivelig fordi han havde fundet sig en anden kvinde. Hun lider af leddegigt og desuden efter oplysninger fra anstaltens psykiater af en lettere sindssygdom (klimakterielt betinget). Efter separationen har hun levet 1 års tid af socialhjælp, indtil hun blev indlagt på arbejdsanstalten på grund af sygdom.

Foruden disse 15 personer, der på undersøgelsestidspunktet led af sindslidelser, var der 5, som tidligere har været indlagt få sinds sy gehospital med psykoser el. lign., men som på undersøgelsestidspunktet ikke længere frembød symptomer herpå. Den ene af disse har 10 gange forsøgt selvmord på forskellig måde. Hun har været 10 mdr. på sindssygehospital under diagnosen kronisk alkoholisme, selvmordsforsøg, reaktiv psykose; hun lider nu af en alvorlig kræftsygdom. En anden har været 7 mdr. på sindssygeafdeling på arbejdsanstalten under diagnosen: sløvsind. 2 har været indlagt under diagnosen: depressio mentis. Den ene kun 3 mdr., efter en kærestes død, den anden har ialt været indlagt 22 gange på psykiatrisk afdeling, på Set. Hans hospital, har 4 gange forsøgt selvmord, er kronisk alkoholist. Endelig er der en 67-årig statsløs kvinde, der i 14 år har været indlagt på Set. Hans hospital under diagnosen dementia paranoides, men ved den psykiatriske undersøgelse på undersøgelsestidspunktet er hun ikke betegnet som sindssyg. Ialt har 13 af de 40 kvinder været indlagt på åndssvageanstalt, sindssygehospital, psykiatrisk afdeling el. lign.

Der er således 20 af de 40 kvinder af gruppen „andre”, d. v. s. halvdelen, der på undersøgelsestidspunktet eller tidligere har lidt af psykiske lidelser.

For en stor del af de kvinder, der omtales her, har man ikke kunnet få oplysninger om deres *intelligensmæssige udrustning*. Dette skyldes hovedsagelig, at så mange af dem har været i en sådan psykisk tilstand, at man simpelthen har måttet lade spørgsmålet stå ubesvaret. Dette gælder yderligere for de tidligere nævnte analfabeter eller de udlændinge, som man på grund af sprogvanskeligheder ikke har kunnet komme i kontakt med, og endelig findes 7 tilfælde fra gruppe II, hvor sagen har været for dårligt oplyst. Ialt har man i 17 af de 40 tilfælde måttet opgive at bedømme intelligensen.

Af de resterende 23 fandtes 9 at være „normalt” begavede, 3 havde intelligens under middel, 5 var sinker, og 6 var åndssvage (herunder 1 med I. K. 55). Intellektuelt må denne kategori af arbejdsanstaltsklientellet siges at være betydelig dårligere udrustet end de unge prostituerede (sml. s. 197). Næsten halvdelen af de i denne henseende vurderede var sinker eller åndssvage, en vurdering, som blandt andet hviler på tidligere intelligensundersøgelser samt udtalelser fra åndssvageforsorgen. Det kan endvidere bemærkes, at man blandt de 180 intelligensundersøgte mænd i gruppe I kun fandt 6 åndssvage, d. v. s. relativt færre end blandt denne gruppe kvinder.

Den ene af de 6 åndssvage kvinder har været inddraget under åndssvageforsorg, men har aldrig været anbragt på anstalt. Hun ansøgte om tilladelse til at gifte sig, men afgørelsen trak i langdrag. Hun nåede at få 2 børn, inden afgørelsen kom, blev da sterili-

seret og gift. Det må dog bemærkes, at ingen af de 2 børn efter det oplyste lider af intelligensdefekt. Der findes yderligere 1, som også har været inddraget under åndssvageforsorg uden anbringelse på anstalt. Hun er tidligere nævnt, idet hun fik bevilget invalide-rente, men denne blev frataget på grund af straf. Den 3. blev 42 år gl. anbragt på arbejdsanstalten. Mens hun var her, blev hun inddraget under åndssvageforsorgen, men opholdet på arbejdsanstalten blev betragtet som familiepleje. Den 4. har fået et barn udenfor ægteskab, som også er anbragt på arbejdsanstalten, men som tidligere har været på åndssvageanstalt. Hun selv har efter drengens fødsel været gift 1 årstid, har efter separationen klaret sig et par år, indtil hun har meldt sig til forsørgelse på anstalten 40 år gl. Hun er betegnet som lettere åndssvag. Den 5. har også tidligere været gift, forlod manden efter 10 års ægteskab, klarede sig derefter i en del år ved fabriksarbejde, fortæller, at hun da fik syre i øjnene og var blind et par år og meldte sig i 1925, 46 år gl., til forsørgelse. Hun er betegnet som åndssvag, men er nu desuden stærkt senil dement. Endelig er der den sidste, der aldrig har kunnet klare sig selv, hun har boet hos sin mor til dennes død, derefter hos en broder, og da denne smed hende ud, kom hun på arbejdsanstalten. Ingen af de 3 sidste har været inddraget under åndssvageforsorgen.

Prøver man at sammenfatte, hvor mange af disse 40 kvinder, der på undersøgelsestidspunktet enten var alvorligt legemligt syge, psykisk lidende, sinker eller åndssvage eller måske flere af disse ting, får man, at dette gælder for 31 af de 40 kvinder. Det vil altså sige, at man umiddelbart kan se, at disse faktorer har en overordentlig stor betydning for de kvinder, som bliver anbragt på arbejdsanstalterne som subsistensløse eller på grund af andre forhold, der ikke står i forbindelse med løsgænger.

Om de forekommende tilfælde af karakterdefekter har man kun oplysninger for så vidt angår anstaltsgruppe I, d. v. s. 27 af de 40 kvinder. 3 af disse er ved den karakterologiske undersøgelse betegnet som psykoinfantile, 6 som karakterinsufficiente, men kun 1 som karakterpåfaldende. De karakterinsufficiente fordeler sig med 3 af den viljessvage, 1 af den selvhævdende og 1 af den stemningslabile type. Om den sidste, for hvem den socialpsykologiske undersøgelse ikke blev fuldført, er kun oplyst, at hun foruden at være åndssvag, er et „psykopatisk degenereret individ“.

Som et eksempel på en kvinde, for hvem man ganske vist ikke kunne give en karakterologisk bedømmelse, men hvis tilfælde alligevel byder på interessante personlighedsmæssige faktorer, skal nævnes en 68-årig kvinde, som udmærker sig ved at være den eneste „rigtige“ *vagabond* i hele kvindematerialet.

115) Det drejer sig om en nu 68-årig enke, der blev anbragt på arbejdsanstalten januar 1950. Hun er opdraget på landet og har været ude at tjene fra sit 14.—21. år, da hun blev gift med en 24 år ældre gartner. Efter 11 års ægteskab døde manden, og hun sad tilbage med 4 børn. Hun var ikke i stand til at klare dette, og børnene blev fjernet og anbragt på børnehjem, og hun har ikke siden været i forbindelse med dem. Hun havde i de følgende år forskellige malkepladser. I 40 års alderen gjorde hun bekendtskab med en skærsliber, som hun derefter vagabonderede med i ca. 6 år. En vinteraften blev de begge fundet i en lade i en sørgelig forfatning. Skærsliberen blev indlagt på hospital, hvor han kort efter døde, og hun kom på arbejdsanstalten, hvor man fandt 800 kr. syet ind i hendes skørter. Efter et kort ophold blev hun dimitteret, og i de 20 år, der er gået siden da, har hun af og til haft arbejde på landet, men ellers hovedsagelig vagabonderet med forskellige skærslibere rundt om i landet. Hun har i korte perioder været anbragt på arbejdsanstalt. Inden den nuværende indsættelse blev hun fundet i en landevejsgrøft, laset og snavset og fyldt med utøj, ude af stand til at stå på benene. Da hun kom ind på arbejdsanstalten, fandt man 5000 kr. dels i kontanter, dels indsat på 16 forskellige sparekassebøger, som hun havde indsyet i sine skørter. De 1 500 kr. skulle hun have fået i erstatning for en søn, der var druknet under krigen, resten angav hun at have tjent ved malkning og roearbejde. Hun har ikke været drikfædig, er på undersøgelses-

tidspunktet betegnet som senil dement, hvilket dog ikke er tilstrækkeligt til at forklare den besynderlige levevis, hun har praktiseret i de sidste 30 år, men det er ikke mere muligt at komme nærmere til bunds i hendes oprindelige personlighedsstruktur.

8. *Alkoholmisbrug.*

Som det var tilfældet med en væsentlig del af det mandlige klientel, udgør alkoholmisbrug også en alvorlig belastning for flere af de undersøgte kvinder. 12 af de 40 betegnedes som drikfældige, heraf 8 som kroniske alkoholister. For disse 8 må anbringelsen på arbejdsanstalten ses som en direkte følge af deres drikkeri, der er af samme omfang som for de mandlige, kroniske alkoholister. Den tidligere omtalte kvindelige akademiker hører til denne gruppe og kan tages som et — grelt — eksempel på alkoholmisbrugets evne til at fremskynde en social deroute.

116) Hun stammer fra et meget velstående, højt kultiveret miljø, er opdraget i udlandet. Hun blev 17 år gl. gift med en 40-årig udlænding, men efter 4 års ægteskab skilt fra manden, der døde kort efter. Der var 3 børn i ægteskabet, men de er alle på nærværende tidspunkt døde. Hun fortsatte sine afbrudte studier og erhvervede en udenlandsk doktorgrad, levede af sin fædrene arv, til denne gik tabt ved en økonomisk krise, og ernærede sig derefter ved undervisning. Både på fædrene og mødrene side skal der have været en del drikfældighed og sindssygdom, og obs. selv skal have drukket' fra sit 25. år. Hun skal have drukket i perioder, i begyndelsen med måneders, siden med ugers mellemrum. Dette skal have forårsaget, at hun socialt er gledet længere og længere ned. Hun mistede sine elever på grund af drikfældighed, og prøvede at klare sig ved husligt arbejde. Hun har fået en betinget dom for tyveri og underslæb. Har flere gange været indlagt til afvæning på psykiatriske afdelinger og sindssygehospitalet, har også været indlagt efter selvmordsforsøg. Har i perioder boet sammen med forskellige mænd fra meget ringere socialt niveau og har været anbragt på Sundholm dels som subsistensløs, dels efter strafafsoning for beruselse. Diagnosen fra sindssygehospitalet er kronisk alkoholisme og konstitutionel psykopati. Man har ved undersøgelsen her betegnet hende som kronisk alkoholist og karakterinsufficient af den selvhævdende, explosive type.

4 af disse 8 kvinder har været anbragt på afvæningshjemmet Sikem, og de samme 4 har også været indlagt på sindssygehospital til afvæning. 2 af de kroniske alkoholister er betegnet som alkoholdemente, 1 har tidligere haft delirium og 1 polyneuritis. De 6 af de 12 drikfældige har enten været gifte med eller levet sammen med drikfældige mænd. 6 (heraf 5 kroniske alkoholister) har tidligere ernæret sig ved utugt eller i hvert fald levet i promiscuitet; på een nær finder vi altså, at alle de forhen prostituerede er drikfældige.

9. *Kriminalitet.*

I betragtning af, hvor mange af de undersøgte i det mandlige klientel, der havde været i konflikt med straffeloven, er det for så vidt overraskende at konstatere, at kun 11 af de heromhandlede kvinder ifølge det oplyste har været straffede.

4 er dømt for løsgænger, (straffene ligger dog mange år tilbage), og for beruselse, og 2 af dem er desuden dømt for tyveri.

De øvrige 7 fordeler sig som følger: 1 har fået en dom for beruselse og betleri, 3 er dømt for såvel beruselse som tyveri, 1 har en tyveridom og en dom for udbredelse af venerisk smitte, mens 2 kun er dømt for beruselse.

Mens 14 af de 22 unge prostituerede som omtalt var under 20 år ved deres første lovovertrædelse, gælder det kun 1 af de her omtalte 11 kvinder, 5 var mellem 20 og 30 år, 2 mellem 30 og 40 år, og endelig var 3 mellem 45 og 50 år gamle ved deres første lovovertrædelse.

Fordelt efter den længste straf viser det sig, at 2 kun har fået bøde eller hæftestraffe (for beruselse), mens 7 har fået straffe på under 5 mdr. og kun 2 over 5 mdr.s fængsel, nemlig henholdsvis 8 og 18 mdr.

Den samlede interneringstid ved dom er, ligesom det var tilfældet med de prostituerede, relativt kort (under 1 år), dog bortset fra en enkelt, der med et samlet antal fængselsstraffe på 23, har opnået at sidde indespærret i ialt 8 år; hun startede sin kriminelle løbebane som 20-årig og var ved undersøgelsen 56 år gammel.

Sammenfatning.

Som det fremgår af de foranstående afsnit, fandt man ved undersøgelsen af det kvindelige klientel på arbejdsanstalterne, at dette — bortset fra plejehjemsklientellet på Set. Jørgensstiftelse i Ålborg — på den ene side bestod af mere eller mindre udpræget prostituerede unge kvinder og på den anden af en inhomogent sammensat gruppe af andre, væsentlig ældre kvinder.

De unge prostituerede udgør en gruppe, som især er karakteristisk ved, at mange af de pågældende er opdraget i dårlige hjem. Størsteparten af dem har været på pighjem, og mange af dem har allerede i den tidlige barnealder udvist svære tilpasningsvanskeligheder i form af rapserier, vagabondage eller nervøse symptomer, som enuresis el. lign. For nogle synes prostitutionen eller løbsagtigheden at være en følge af de oplevelser, de har været ude for i deres barndom og tidligste ungdom. For andre synes forklaringen at skulle søges i den omstændighed, at de fra provinsen er søgt til hovedstaden og har haft vanskeligt ved at finde sig til rette der. For andre igen synes derimod den asociale tilværelse snarere at være en følge af tilfældige omstændigheder.

Uanset at de på undersøgelsestidspunktet gældende regler for direkte overførelse fra fængsel til arbejdsanstalt er bortfaldet ved lovændring af 25. februar 1953, er der dog stadig mulighed for at anbringe de unge prostituerede på arbejdsanstalt efter L. O. F. §§ 321—22. Hvis disse tvungne arbejdsanstaltsophold i fremtiden skal forme sig på samme måde som på undersøgelsestidspunktet, kan det ikke anses som nogen hensigtsmæssig foranstaltning. Et energisk resocialiseringsarbejde burde gå forud for eller træde i stedet for fængselsophold eller anbringelse på arbejdsanstalt.

En grundig undersøgelse af det enkelte tilfælde burde sættes ind allerede ved samfundets første indgreb overfor de pågældendes livsførelse, det vil normalt sige senest ved det første pålæg i henhold til straffelovens § 199. I visse tilfælde måtte der foretages en egentlig erhvervsoplæring, i andre kunne et effektivt tilsyn i en overgangsperiode måske bidrage til at rette den pågældende unges livsførelse op, medens et ophold i en behandlingsinstitution i nogle tilfælde ville være påkrævet.

De andre kvinder på arbejdsanstalt udgør for så vidt en langt mere broget skare, som dog har det til fælles, at de alle er relativt gamle (gennemsnitsalderen er 54 år). Det er imidlertid muligt at udsondre visse karakteristiske grupper.

Over halvdelen af de pågældende kvinder er enten stærkt intelligensdefekte eller lider af alvorlige psykiske eller legemlige sygdomme. I de fleste af disse tilfælde har de pågældende aldrig været i stand til at klare sig selv, og de omtalte lidelser eller defekter synes at have været den egentlige årsag til anstaltsanbringelsen.

En anden gruppe kvinder har haft vanskeligheder, som især står i forbindelse med, at de ikke er danske af fødsel og iøvrigt kun i få tilfælde har dansk indfødsret, skønt

de har levet mange år i Danmark. De pågældende har været stærkt hæmmede, dels af mangelfulde sprog- og skolekundskaber, dels af den manglende indfødsret. For nogle af disse kvinder træder således arbejdsanstalten slet og ret i stedet for et normalt alderdomshjem.

For disse to sidstnævnte grupper vedkommende — hvortil kommer nogle undtagelsestilfælde — må anbringelse på arbejdsanstalt siges at finde sted i mangel af anden anbringelse og for så vidt være en urimelig løsning, da der her kun i de færreste tilfælde har været tale om nogen form for asocialitet. Det drejer sig her i det hele om så få personer, at det ved en gennemgang af hvert tilfælde skulle være muligt at finde andre, for den enkelte mere tilfredsstillende former for forsørgelse.

Anderledes stiller det sig måske med hensyn til den sidste karakteristiske gruppe af „andre kvinder“, nemlig de kroniske alkoholister. Af disse fandtes som anført 8, svarende til at der i hele landet på undersøgelsestidspunktet skulle findes omkring 25—30 sådanne tilfælde rundt om på arbejdsanstalterne. Såfremt man fortsat skal lade de pågældende anbringe på arbejdsanstalt, var det nærliggende at søge dem samlet på eet sted, for så at undersøge om der for disse tilfælde af alkoholisme var reelle muligheder for en behandling. Imidlertid ville indførelsen af en egentlig alkoholistforsorg i Danmark formentlig betyde, at sådanne tilfælde i fremtiden ville falde ind herunder.

Alt i alt synes resultatet af kvindeundersøgelsen at være, at arbejdsanstalterne i deres nuværende skikkelse ikke er de rette anbringelsessteder for de kvinder, som faktisk indlægges der. De tilfredsstillende hverken det faktisk konstaterede plejehjemsbehov eller kravet til hensigtsmæssig behandling af helbredelige tilfælde af asocialitet.

III.

EFTERUNDERSØGELSE AF 207 MÆND OG 50 KVINDER ANBRAGT PÅ SUNDHOLM 1935—38.

Kapitel 1.

Formål og tilrettelæggelse.

En undersøgelse af det klientel, der for øjeblikket er anbragt på arbejdsanstalterne, giver ingen mulighed for en vurdering af resultaterne af anstaltsophold, betragtet som en form for social terapi. Der er ganske vist blandt de undersøgte i foranstående klientelundersøgelse et ret stort antal, som har været anbragt på arbejdsanstalt flere gange, og som er kommet der første gang for mange år siden, og for hvem altså de hidtidige ophold formentlig må siges ikke at have ført til det tilsigtede resultat. Disse må imidlertid antages kun at udgøre en del af de tidligere anstaltsanbragte, som ikke har klaret sig efter deres anstaltsophold. Om de øvrige, f. eks. dem, der efter tidligere at have været på arbejdsanstalt har været straffet eller på anden måde stadig er på kant med samfundet, giver materialet ingen oplysninger, ligesom man heller ikke ved at undersøge det nuværende klientel får oplysning om dem, der har klaret sig socialt til trods for ophold på en arbejdsanstalt.

Den eneste måde, hvorpå man kan få virkelige oplysninger om, hvordan det går de indlagte, efter at de første gang har været på arbejdsanstalt, er at følge een eller flere indlæggelsesårsgange, og se, hvorledes deres livsløb herefter har formet sig.

Bedst ville det naturligvis være at følge et antal førstegangs indlagte lige fra det øjeblik, de kom på arbejdsanstalt, og til deres død. Da resultaterne af en sådan undersøgelse ikke ville kunne gøres endeligt op før efter mange års forløb, har man måttet vælge en anden fremgangsmåde. Man har derfor iværksat en efterundersøgelse af personer, som første gang har været anbragt på arbejdsanstalten Sundholm midt i 1930'erne. Man har valgt Sundholm, dels fordi det er den største anstalt, dels fordi den ligger i København, hvilket har lettet efterforskningen.

Efterundersøgelsen omfatter 207 mænd og 50 kvinder. Ca. halvdelen af mændene blev indlagt på Sundholm for første gang i 1935, knap halvdelen i 1937 og enkelte i 1938. Grunden til, at årgangen 1936 er udskudt, er, at der i 1936 indførtes den nye praksis at efterlyse fra Sundholm bortgæede personer gennem politiet. Ved at sammenholde 1935 og 1937-årgangene forventede man at få konstateret, om den nye ordning — efter at have virket i nogen tid — havde nogen betydning for antallet af anbringelser på arbejdsanstalt.

Af de 50 kvinder var de 33 alle indlagt for første gang i 1935, mens de øvrige 17 kvinder første gang var indlagt i 1936.

Ved at udvælge personer, som var indlagt første gang på Sundholm, har man ikke kunnet udelukke, at de pågældende tidligere kan have haft ophold på andre arbejdsanstalter. I efterundersøgelsesmaterialet indgår derfor bl. a. 3 mænd, som fra provinsarbejdsanstalter

er overført til tvangsarbejdsafdelingen på Sundholm. Det må dog antages, at der i det langt overvejende antal efterundersøgte tilfælde ikke er tale om, at de pågældende har været på arbejdsanstalt, før de blev indlagt på Sundholm.

Efterundersøgelsen er foretaget på den måde, at man har søgt oplysninger hos alle de institutioner, der kunne tænkes at have været i berøring med de pågældende, derimod har man ikke været i direkte kontakt med dem selv eller deres pårørende. Man har ikke indhentet oplysninger om de pågældendes livsførelse forinden indlæggelsen på arbejdsanstalt, men har udelukkende koncentreret sig om tiden efter første indlæggelse, for mændenes vedkommende indtil 1950 og for kvindernes vedkommende op til 1952 (kvindeundersøgelsen blev udført sidst).

På grundlag af Sundholms journaler har man fået oplysninger om, hvor mange gange de undersøgte har været anbragt samt dato for sidste udskrivning, og eventuelt hvortil dimission er sket. For at følge de undersøgtes opholdssteder har man især benyttet sig af folkeregistrene. Fra Rigsregistraturens kartotek har man fået oplysninger om de undersøgte eventuelle kriminelle løbebane; fra hospitaler og Rigsarkivets dødsregistre har man indhentet oplysninger om hospitalsindlæggelser og evt. dødsfald; fra magistratens 3. afdeling og en række sociale udvalg har man fået oplysninger om den hjælp, der måtte være ydet de pågældende; specielt for kvinderne har man haft forbindelse med politiets 3. afdeling, hvor der findes et særligt kartotek over kvinder, som har fået advarsel, pålæg eller straf for overtrædelse af straffelovens §§ 199—200 (løsgænger), yderligere har man specielt for kvindeundersøgelsen gennemgået Rigsregistraturens kartotek for de ægtemænd eller samlevende, som man kunne identificere.

I det følgende vil der blive givet en oversigt over de fremkomne oplysninger og derefter en samlet vurdering af, hvorledes de pågældende har klaret sig. En sammenligning mellem oplysningerne i dette materiale og hovedundersøgelsens oplysninger vil på de fleste punkter ikke være relevant, idet de to materialer ikke kan sidestilles. Hovedundersøgelsen har således karakter af en statusundersøgelse af personer, som på undersøgelsestidspunktet er i en bølgedal socialt set, og man har der gjort et forsøg på at fremskaffe sådanne oplysninger om de indlagtes tidligere liv, som eventuelt kunne belyse baggrunden for nuværende situation. Efterundersøgelsen er en kortfattet gennemgang af et antal levnedsløb, startet fra et fælles udgangspunkt — en førstegangs anbringelse på arbejdsanstalt.

Kapitel 2.

Mandsefterundersøgelsen.

Ophold på arbejdsanstalt.

Materialet omfatter som nævnt 207 mænd. Heraf var 101 indlagt på Sundholm første gang i 1935, 86 i 1937 og 20 i løbet af de første 4 mdr. i 1938. Gennemsnitsalderen ved indlæggelsen var 37 år, og aldersfordelingen ses af tabel 122.

40 pct. var under 30 år. Hovedundersøgelsen viste, at der af de i 1950 på Sundholm indlagte kun var 26 pct., som havde været under 30 år ved deres første anbringelse. Det er dog ikke muligt at give en kortfattet forklaring på en eventuel aldersforskydning, idet mange forskellige forhold kan spille ind, dels den forskellige måde, hvorpå de 2 materialer er indsamlet, dels ændrede beskæftigelsesforhold (f. eks. den økonomiske krise i begyndelsen af 1930'erne), dels en ændret socialpolitik med oprettelse af arbejdstekniske ungdomslejre, politiets sociale hjælpetjeneste o. s. v.

Tabel 122. 207 mænd fordelt efter alder ved første anbringelse på Sundholm.

Alder ved 1. anbringelse på Sundholm:	Absolutte tal	Relative tal
15-19 år.....	14	7
20-29 år.....	69	33
30-39 år.....	40	19
40-49 år.....	37	18
50-59 år.....	31	15
60-69 år.....	14	7
70 år og derover.....	2	1
lait... 207		100

Tabel 123. 207 mænd fordelt efter foranledningen til første anbringelse på Sundholm.

	Absolutte tal	Relative tal
Anbragt af politiet.....	138	67
Anbragt af magistraten som forsømmelig forsørger.....	15	7
Anbragt af magistraten, direkte fra hospital	3	1
Frivillig indlæggelse.....	47	23
Overført fra anden arbejdsanstalt til tvangsarbejde på Sundholm.....	3	1
Uoplyst.....	1	1
lait... 207		100

Det fremgår af tabel 123, at størsteparten af de efterundersøgte første gang er blevet anbragt af politiet, medens ca. $\frac{1}{4}$ er blevet indlagt på eget initiativ. En direkte sammenligning med hovedundersøgelsen lader sig næppe anstille, da der i denne kun findes 23 førstegangs indlagte fra Sundholm. Det fremgik dog af hovedundersøgelsens resultater i almindelighed, at forså vidt de unge anbringes på arbejdsanstalt, sker det oftest ved, at de indlægges af politiet. For Sundholms vedkommende spiller politiet antagelig en relativt større rolle som indsættende myndighed end for provinsanstalterne, bl. a. fordi Sundholm ikke optager folk, som henvender sig direkte til anstalten.

Sammenholder man således også for de efterundersøgte alderen ved første indsættelse og den indsættende myndighed, får man ligesom i hovedundersøgelsen en udpræget forskel mellem de yngre og de ældre, idet kun 17 pct. af personerne under 30 år har meldt sig selv mod ca. 40 pct. af dem over 50 år. Til gengæld er 78 pct. af de unge anbragt af politiet mod kun 45 pct. af de ældre. De allerfleste af dem, der er anbragt af politiet, er indsat efter bødeforfsoning, kun 1 er overført fra Sdr. Omme, og 1 fra statsfængslet i Vridsløselille.

For så vidt angår de af magistraten anbragte, er de fleste forsømmelige forsørgere. De 3 personer, der af magistraten er overført til arbejdsanstalt fra hospital, er alle over 50 år; de har været indlagt på Nørre Hospital og Københavns Plejehjem.

Tabel 124. 207 mænd fordelt efter antal anbringelser på Sundholm indtil 1950.

	Antal anbringelser på Sundholm:	Absolutte tal	Relative tal
1	124	60
2—5	63	31
6—10	9	4
11—20	4	2
Over 20	7	3
	lait...	207	100

Antallet af anbringelser er i modsætning til, hvad der var tilfældet ved hovedundersøgelsen, (jfr. side 72) beregnet på grundlag af Sundholms egen optælling, hvorefter enhver udeblivelse udover kl. 12 dagen efter udgang regnes som afslutning på en indlæggelse. Tilbagekomst efter dette tidspunkt noteres altså som en ny indlæggelse. 60 pct. af de undersøgte har kun været anbragt på Sundholm een gang, og kun få har mere end 10 ophold.

Da opholdenes længde kan være af yderst forskellig varighed, har man yderligere undersøgt, hvornår sidste udskrivning har fundet sted, og sammenholdt oplysningerne herom med oplysningerne om antallet af ophold.

Tabel 125. 207 mænd fordelt efter antal anbringelser og tidspunktet for sidste udskrivning fra Sundholm.

Sidste gang udskrevet:	Anbragt	Absolutte tal			Relative tal		
		Anbr. enkl. gange	Anbr.	Ialt	Anbragt 1 gang	Anbr. enkl. gange	Anb.
Samme år som 1. anbr.	98	17	—	115	79	24	55
1—4 år efter	„	23	40	63	18	57	31
5—9 år efter	„	2	13	18	2	18	25
10—15 år efter	„		14	5		1	33
Stadig indlagt	1		5	6	1		42
lait...	124	71	12	207	100	100	100

Medens betegnelsen „anbragt 1 gang" ikke giver anledning til tvivl, er fordelingen af de efterundersøgte mellem „anbragt enkelte gange" og „anbragt jævnlig" foretaget efter et skøn, således at der i gruppen „enkelte gange" er opført personer med indtil 6 anbringelser, når disse kun har strakt sig over korte tidsrum med lange intervaller. I kolonnen for de „jævnlig anbragte" er derimod i visse tilfælde medtaget personer med kun nogle få, men til gengæld meget langvarige (årelange) anbringelser.

79 pct. af dem, der kun har været anbragt een gang, er kommet ud i løbet af det år, de blev indsat, og har ikke været indlagt siden, d. v. s. deres ophold kan højst have strakt sig over 11 mdr., 2 har opholdt sig på anstalten mellem 5 og 10 år, og en enkelt er aldrig blevet udskrevet, men befandt sig endnu på Sundholm i 1950 og har således været indlagt ca. 15 år.

Af dem, der har været „anbragt enkelte gange" har derimod kun 24 pct. blot været i berøring med Sundholm indenfor et enkelt år, medens 57 pct. sidste gang er kommet ud mellem 1 og 4 år efter deres første indsættelse (d. v. s. at Sundholm ikke har haft forbindelse med dem efter 1940—43). 19 pct. har mere end 5 år mellem deres første indlæggelse og sidste udskrivning.

Af den kategori, der „jævnligt" har været på Sundholm, og som kun udgør 12 personer, var de 5 anbragt på undersøgelsestidspunktet. Af de øvrige har de fleste sidste gang forladt anstalten i årene 1945—50, d. v. s. de har i mindst 7 år efter deres første anbringelse været i forbindelse med Sundholm.

55 pct. af de 207 personer har altså ikke været i forbindelse med Sundholm siden 1938, og ialt 86 pct. ikke i de sidste 10 år. Dette siger dog naturligvis ikke noget om, hvordan de pågældende i den forløbne tid har klaret sig. Mindst 27 af de undersøgte har således også været på andre arbejdsanstalter, og opgørelsen omfatter også dem, der er døde på Sundholm eller overført til anden institution.

Tabel 126. 190 mænd fordelt efter måden, hvorpå de sidst har forladt Sundholm og alder ved første indlæggelse på Sundholm.

Alder ved 1. anbr. på Sundholm:	Dimitteret	Udeblevet el. bortgået	Overført til anden inst.	j l _t
15—29 år	41	30	9	80
30—39 år	21	11	4	36
40—49 år	20	4	11	35
50—59 år	9	4	12	25
60 år og derover	4	3	7	14
Ialt... 95		52	43	190
		Relative tal		
15—29 år	51	38	11	100
30—39 år	58	31	11	100
40—49 år	57	11	32	100
50—59 år	36	16	48	100
60 år og derover	29	21	50	100
Ialt... 50		27	23	100

Tabel 126 viser, hvorledes 190 af de efterundersøgte har forladt arbejdsanstalten efter deres sidste anbringelse. Tabellen omfatter kun 190 personer, idet 6, som endnu på efterundersøgelsestidspunktet var indlagt på Sundholm, ikke er medregnet (af disse var 3 personer mellem 30 og 39 år, 2 mellem 40 og 49 år, og 1 var 59 år på tidspunktet for den første indlæggelse). Ligeledes omfatter tabellen ikke 11 personer, som er afgået ved døden under opholdet på Sundholm.

Iait halvdelen af de efterundersøgte er senest dimitteret på lovlig vis til arbejde eller til deres hjem, 23 pct. er overflyttet til andre institutioner, hospitaler, plejehjem, åndssvageanstalter el. lign. Resten (27 pct.), der er ulovligt udeblevet efter udgang eller er bortgået fra anstalten, er siden hverken ved tvang eller frivilligt vendt tilbage. Godt halvdelen af de efterundersøgte, der var under 50 år ved første anbringelse, er dimitteret til arbejde mod ca. en trediedel af dem, der ved første anbringelse var over denne alder. Som det fremgår af tabellen, falder ligeledes antallet af udeblevne eller bortgæede med alderen ved første anbringelse, nemlig fra 38 pct. af dem, der var anbragt før det fyldte 30. år, til 18 pct. af dem, der var anbragt efter det 50. år. Derimod stiger antallet af personer, der er overført til andre institutioner, fra ca. 10 pct. af dem, der var under 30 år ved første anbringelse til 49 pct. af dem, der var over 50 år.

I 1936 indførte man som tidligere nævnt på Sundholm den regel at lade alle bortgæede eller udeblevne alumner efterlyse og bringe tilbage til anstalten. En sådan tilbageførelse registreredes i Sundholms bøger som en ny indlæggelse. Af de 207 efterundersøgte mænd har 63 sidste gang forladt Sundholm inden nyordningens indførelse. I nedenstående tabel har man fordelt disse efter måden, hvorpå de har forladt Sundholm:

Tabel 127. 63 mænd som sidste gang forlod Sundholm inden 1. januar 1936 fordelt efter måden, hvorpå de har forladt Sundholm.

	Absolutte tal	Relative tal
Udeblevet	39	62
Dimitteret	15	24
Overført	8	13
Døde på Sundholm!	1	1
	63	<u>100</u>

Som det ses af tabellen, har en væsentlig del (62 pct.) forladt Sundholm ved at udeblive. Det kan måske derfor synes ret naturligt, at en så administrativt set usikker dimittering medfører en nyordning som den i 1936 indførte. Hertil kan dog bemærkes, at af ovennævnte 39 personer, som er kommet bort fra Sundholm ved at udeblive, har kun een været indlagt flere gange (indtil 1950).

Begrundelsen for nyordningen må derfor søges i ønsket om ved dimitteringen mere effektivt at garantere de indlagte såvel arbejde som bopæl. Nogen oplysning om en sådan ændret praksis foreligger dog ikke.

Kriminalitet efter første anbringelse på Sundholm.

Da man ved efterundersøgelsen kun har interesseret sig for de undersøgte forhold efter deres første indlæggelse på Sundholm, har man hverken for kriminaliteten eller på andre områder søgt at få kendskab til, hvorledes forholdene har været forud for indlæg-

gelsen. Det er sandsynligt, at en del af de efterundersøgte har været straffet tidligere, i hvert fald med bøde- eller hæftestraf, dette fremgår allerede deraf, at $\frac{2}{3}$ af de efterundersøgte direkte er overført til Sundholm efter bødeafsoning.

81 (39 pct.) er efter deres første ophold på Sundholm idømt straffe eller en eller anden form for særforanstaltninger, mens resten, ifølge Rigsregistraturens oplysninger, ikke har været i konflikt med loven. 13 personer har som største sanktion fået bøde- eller hæftestrafte, 53 er idømt fængselsstraffe (og muligvis tillige bøde- eller hæftestrafte), og 15 er dømt til anbringelse i arbejds- hus, psykopatforvaring eller sindssygehospital (og måske også idømt fængselsstraffe).

Tabel 128. 81 lovovertrædere fordelt efter strengeste sanktion.

Bøde-hæftestraf	13
Under 5 mdr.s fængsel	24
5—11 mdr.s fængsel	11
12—23 — —	8
2 års fængsel og derover	10
Særforanstaltninger	15
lait... 81	

I tabel 128 er de 81 straffede personer fordelt efter strengeste sanktion. Som det ses, drejer det sig gennemgående om alvorlige sanktioner, idet over halvdelen har været idømt statsfængselsstraf eller særforanstaltninger. Af de 15 personer, der er idømt særforanstaltninger, er de 9 dømt til anbringelse i arbejds- hus, 2 til psykopatforvaring, 2 til anbringelse på sindssygehospital, og 2 er første gang dømt til anbringelse på sindssygehospital og senere til anbringelse i psykopatforvaring. Af de 81 „straffede“ er således 19 pct. idømt særforanstaltninger, hvilket formentlig må siges at være en meget høj procentdel.

Fordeler man „straffede“ og „ikke straffede“ efter alderen ved den første indsættelse på Sundholm, ser man (tabel 129), at det relative antal af straffede falder med den stigende alder. Inden for den ældste aldersklasse (alder ved første indlæggelse 60 år og derover), er den relative andel af straffede dog større end i den foregående aldersgruppe, men tallene er så små, at forskellen kan skyldes tilfældigheder.

Tabel 129. 207 kriminelle og ikke-kriminelle fordelt efter alder ved første indlæggelse på Sundholm.

Alder ved 1. indlæggelse:	Absolutte tal			Relative tal		
	Ikke kriminelle	Kriminelle	lait	Ikke kriminelle	Kriminelle	lait
15—19 år	4	8	12	33 *	67	100
20—29 år	34	36	70	49	51	100
30—39 år	22	18	40	55	45	100
40—49 år	24	14	38	63	37	100
50—59 år	29	2	31	94	6	100
60 år og derover	13	3	16	81	19	100
lait... 126	81	207	61	39	100	

Af de 81 straffede har nogle udelukkende holdt sig til en enkelt forbrydelsesart, medens andre har begået flere forskellige arter af lovovertrædelser. I lighed med hovedundersøgelsen har man forsøgt en opdeling efter den *dominerende forbrydelsesart*, hvilket vil sige den art lovovertrædelser, de pågældende hovedsagelig eller udelukkende har begået.

I hovedundersøgelsen udskilte man dog som en særlig dominantstype de undersøgte, der udelukkende var straffet for beruselse. I efterundersøgelsermaterialet har denne inddeling været uden betydning, idet kun enkelte af de straffede berusere ikke samtidig er straffet for betleri, løsgængeri el. lign.

En sådan opdeling viser, at halvdelen må betegnes som berigelsesforbrydere, d. v. s. de har hovedsagelig begået tyveri, bedrageri, dokumentfalsk eller underslæb. Tyveri er det hyppigst forekommende. I andre kriminologiske undersøgelser udgør berigelsesforbryderne som regel en endnu større andel af de undersøgte end her. Dette hænger sammen med, at der blandt arbejdsanstaltsklientellet findes en væsentlig større del, hvis kriminelle handlinger er domineret af småkriminalitet som betleri, løsgængeri, sortbørshandel og beruselse end i de fleste undersøgelser af kriminelle materialer. Blandt de efterundersøgte findes der således 25 småkriminelle blandt de 81 straffede.

Foruden de 40 berigelsesforbrydere og de 25 småkriminelle findes 16 personer, som med hensyn til lovovertrædelser fordeler sig i følgende grupper:

4 personer er betegnet som landssvigere, idet de enten ikke har begået andre forbrydelser end overtrædelse af straffelovstillægget af 1945, eller kun ubetydelige lovovertrædelser forinden. De er idømt følgende straffe: 1 år, 2 år, 2½ år og 4½ års fængsel. To af de efterundersøgte er dømt til anbringelse på sindssygehospital efter" at have begået sædelighedsforbrydelser. De var begge over 60 år ved lovovertrædelserne.

1 er idømt 1 års fængsel for pengeafpresning, og en anden, der i 1939 er idømt 8 mdr.s fængsel for alfonseri, er i 1941 dømt til anbringelse i arbejdsdshus, også for alfonseri.

En nu 42-årig mand er dømt for vold og drabsforsøg:

117) Pågældende var i 1935 (26 år gl.) indlagt 1 måned på Sundholm, hvorefter han udeblev. Året efter havde han en sluttet sag for vold mod tjenestemand på et socialkontor. De følgende år havde han forskelligt løst arbejde, fik en del socialhjælp. I 1940 fik han 3 mdr.s fængsel for vold mod ægtefælle. Under krigen var han ½ år i Norge som arbejdsmand. I 1944 var han uarbejdsdygtig på grund af asthma. I 1946 fik han en betinget dom på 3 mdr.s fængsel for dokumentfalsk, og 2 år efter blev han dømt til anbringelse på sindssygehospital for tyveri af lægerecepter, som han udfyldte for at få morfin. Han havde flere gange før været indlagt på psykiatrisk afdeling og overført til sindssygehospital til afvænnning for morfinmisbrug. Han blev udskrevet på prøve fra sindssygehospitalet i september 1949, men allerede 4 måneder efter blev han idømt en betinget dom for drabsforsøg overfor hustruen. Februar 1950 atter en sluttet sag for trusel på livet overfor hustruen og dennes kæreste, ½ år efter blev han idømt 1 års psykopatfængsel for hærværk og trusel på livet, men september 1951 blev dommen ændret til anbringelse i psykopatforvaring.

Endelig er der 6, for hvem man ikke har kunnet registrere een forbrydelsesart som dominerende. 1 er f. eks. skiftevis blevet dømt for tyverier og betlerier, en anden er dømt for tyveri, vold og uterlighed o. s. v.. For den sidste person er forbrydelsernes art uoplyst, da han er idømt fængselsstraf i Tyskland 1943.

I lighed med hovedundersøgelsen har man foruden inddelingen efter kriminel dominantstype også inddelt de straffede blandt de efterundersøgte efter *kriminell levnedsløbstype*. Også her har man alene taget hensyn til de efterundersøgtes kriminelle levnedsløb efter, at de har været anbragt første gang på Sundholm. Resultaterne fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 130. 81 lovovertrædere fordelt efter levnedsløbstyper.

	Absolutte tal	Relative tal
Forbryderbegyndere	13	16
Periodisk kriminelle	47	58
Kronisk kriminelle	21	26
	lait... 81	100

Som det fremgår, har 13 af de 81 straffede (16 pct.) kun været idømt en enkelt straf siden deres første indlæggelse på Sundholm. Af disse er 3 kun idømt bøde- eller hæftestraffe, og 6 har ikke fået over 4 mdr.s fængsel. Det vil altså sige, at 9 af de 13, både hvad angår straffenes antal og sanktionernes art, må regnes for ikke alvorligt kriminelle. Kun 1 af de eengangsstraffede er dømt til anbringelse under særforanstaltninger, nemlig en af de tidligere nævnte sædelighedsforbrydere, der er dømt til anbringelse på sindssygehospital.

47 af de 81 straffede (58 pct.) er straffet flere gange, men dog således at de har haft kriminalitetsfri perioder på ca. 5 år mellem straffene. Af denne kategori er 6 dømt til særforanstaltninger, men ca. halvdelen er kun idømt bøde-hæftestrafte eller under 5 mdr.s fængsel.

Endelig er 21 personer (26 pct. af de 81) betegnet som kronisk kriminelle, hvilket vil sige, at de efter deres første indsættelse på Sundholm ustandselig har været i konflikt med loven. 8 af dem er dømt til anbringelse i arbejds- eller psykopatforvaring, og 7 har fået straffe på over 2 års fængsel.

Forskellige personlige og sociale forhold.

Gennem det kontrolmateriale, som man ved efterundersøgelsen har haft adgang til, fremkom der i nogle tilfælde detaljerede oplysninger om de pågældendes erhvervsforhold, ægteskabelige forhold og om deres legemlige og psykiske tilstand, mens sådanne oplysninger, i andre tilfælde manglede eller kun fandtes for nogle af forholdene overhovedet. Oplysningerne er således for en stor del af materialet ufyldstgørende og giver absolut ikke noget udtømmende billede.

Med hensyn til de *ægteskabelige forhold* er det for 49 af de 207 personer (24 pct.) konstateret, at de på et eller andet tidspunkt har været gift. De personer, som var indsat på Sundholm som forsømmelige forsørgere, er medregnet her. Det er vel sandsynligt, at nogle af de 158 personer, for hvem der mangler oplysninger om den ægteskabelige stilling, har været gift, således at det oplyste antal gifte er for lavt. Tallet er i al fald lavere end i hovedundersøgelsen, hvor 34 pct. på et eller andet tidspunkt havde været gift. 15 af de 49 ægteskaber er opløst ved separation eller skilsmisse, men oplysningerne på dette punkt er højst mangelfulde.

De undersøgte *erhvervsforhold* efter opholdet på Sundholm foreligger kun oplyst for ca. en trediedel af de efterundersøgte. For 73 mænd (35 pct.) er der angivet en eller anden form for beskæftigelse. Et ret stort antal af disse har ernæret sig som „handelsmænd" eller skærslibere (26 personer). Kun 4 har været ved landbruget, og 4 har været sømænd, 10 har haft arbejde som fagligt uddannede håndværkere, mens 28 har arbejdet som ufaglærte arbejdere. Endelig har den sidste, som det fremgår af nedenstående, været tjenestemand.

Fra de sociale udvalg og magistraten er der indkommet visse oplysninger om de undersøgte økonomiske forhold. Heraf fremgår det, at 1 har en mindre pension som tjenestemand. Han var 39 år, da han kom på Sundholm i 1935, men var allerede på dette tidspunkt afskediget med pension på grund af en nervelidelse. Af oplysningerne fremgår yderligere, at han er drikfældig og senere har været anbragt på forskellige afvænningshjem og flere arbejdsanstalter.

Da ophold på arbejdsanstalt er at betragte som fattighjælp, og såvel fattighjælp som kommunehjælp med fattighjælps virkning i almindelighed indenfor en vis tid er en hindring for tildeling af aldersrente, er der ikke noget bemærkelsesværdigt i, at kun få af de undersøgte har kunnet opnå alders- eller invaliderente, efter at de har opholdt sig på Sundholm. Efter oplysningerne har 5 fået tildelt invaliderente, den ene af disse er senere overgået til aldersrente. Foruden denne modtager 3 personer aldersrente, og 2 lever af kronisk sygehjælp.

Tabel 131. 66 mænd fordelt efter kommunehjælpens omfang.

Antal mænd, der har modtaget kommunehjælp	66
Heraf: regelmæssigt	6
periodisk	27
spredt	33

lait har 66 (32 pct.) på et eller andet tidspunkt modtaget kommunehjælp, men kun ganske få har fået en regelmæssig offentlig understøttelse, således at denne har været deres egentlige indtægtskilde. De øvrige har enten fået hjælp i arbejdsløshedsperioder eller kun ganske ringe beløb ved enkelte lejligheder. Om 122 personer har socialudvalgene og magistraten oplyst, at disse ikke har modtaget nogen form for rente eller kommunehjælp, og for de sidste 19 er spørgsmålet uoplyst.

I det store og hele hører dette klientel således ikke til den gruppe personer, som er „faste kunder“ på socialkontoret. Dette kan skyldes, at socialkontoret på grund af deres livsførelse og mulige drikfældighed nægter at yde dem anden hjælp end stiftelsesforsorg, hvad der bevirker, at de pågældende på forhånd undlader at søge hjælp gennem socialkontoret og snarere søger at skaffe sig det mest nødvendige økonomiske eksistensminimum ved mere eller mindre maskeret betleri.

18 mænd må efter oplysningerne betegnes som udprægede *vagabonder*, og 27 har efter deres ophold på Sundholm været indlagt på andre arbejdsanstalter. Begge disse tal må betragtes som minimumstal, da oplysningerne angående disse forhold langt fra er udtømmende.

57 mænd (28 pct.) må betragtes som *drikfældige*, de 33 af disse har frivilligt eller ved dom været indlagt på afvænningshjem. Ved hovedundersøgelsen fandtes $\frac{2}{3}$ af de undersøgte at være drikfældige. Det lavere tal i efterundersøgelsen kan skyldes mangelfulde oplysninger.

Helbredet.

1. Legemlige sygdomme og defekter.

Oplysningerne om helbredstilstanden er af noget tilfældig karakter og kan ikke betragtes som blot nogenlunde udtømmende, men indeholder dog så interessante enkeltheder, at det er rimeligt at omtale dem nærmere.

Efter det oplyste har 18 (9 pct.) lidt af tuberkulose. De 15 af disse er døde. Af de 3, der var i live på undersøgelsestidspunktet, havde den ene siden opholdet på Sundholm i 1935 hovedsagelig levet af løbende kommunehjælp. Han er nu 60 år gammel, og har på grund af sin dobbeltsidige tuberkulose søgt aldersrente, men fået afslag, da man ikke mente, der var tilstrækkeligt grundlag for at give ham aldersrente som 60-årig. Den anden var 20 år gammel, da han i 1935 kom på Sundholm, hvorfra han blev udskrevet til militærtjeneste. Indtil 1940 arbejdede han af og til som fodermester, boede ind imellem på herberger i København. Under krigen havde han civilt arbejde for tyskerne; i 1944 og 1945 har han fået 2 fængselsstraffe på 8 mdr. og 1 år for underslæb. Først i 1946 (32 år gammel) er han blevet indlagt på hospital med tuberkulose, og siden har han hovedsagelig været på sanatorium. Også for den sidste er tuberkulosen først konstateret en del år efter Sundholmopholdet. Han er nu 51 år gammel. I 1935 var han først 1 md. på Sundholm, hvorfra han blev overført til et afvænningshjem. I 1940 var han atter 1 md. på Sundholm. Han har siden været straffet for tyveri etc., er blevet idømt afholdspålæg og anbringelse på afvænningshjem, har boet på herberger, men fra 1945 (45 år gammel) har han talrige gange været indlagt på Øresundshospitalet på grund af tuberkulose; han har fået tilstået kronisk sygehjælp og er nu indlagt på sanatorium.

1 yderligere 12 tilfælde er det konstateret, at de pågældende lider eller til deres død har lidt af andre alvorlige legemlige sygdomme eller invaliditet. 2 har således fået amputeret det ene ben, 1 er næsten blind, og 2 har varige mén efter ulykkestilfælde, 1 har en alvorlig hjertelidelse, og 1 har astma. I et par tilfælde er sygdommens art ikke oplyst, men de pågældende har invaliderente.

I alt er der således fundet 30 personer (14 pct.) med alvorligere legemlige sygdomme, men dette tal må betragtes som minimumstal.

2. Psykiske forhold.

5 af de efterundersøgte mænd må betragtes som *åndssvage eller sinker*, de 4 af dem har været anbragt på åndssvageanstalt, den 5. på sindssygehospital under diagnosen inferioritas intellectualis. De 3 af de 5 er fra Sundholm direkte overført til Ebberødgård, den 4. blev dimitteret til arbejde, men 3 uger efter inddraget under åndssvageforsorg. Den 5. er fra Sundholm overført til psykiatrisk afdeling og derfra til sindssygehospital.

3 lider af *schizofreni* og har siden deres udskrivning fra Sundholm hovedsagelig eller udelukkende opholdt sig på sindssygehospital. Yderligere 1 har været indlagt til observation for schizofreni, men er udskrevet fra sindssygehospitalet efter 1 md.s forløb.

En anden er fra Sundholm overført til psykiatrisk afdeling, hvorfra diagnosen lød på en *maniodepressiv psykose*. Han er død 5 år efter sit ophold på Sundholm og var i den forløbne tid skiftevis anbragt på sindssygehospital og Nørre Hospital.

2 er betegnet som *epileptikere*, den ene har været anbragt på Filadelfia til sin død, den anden er først blevet dømt til anbringelse på sindssygehospital, senere, til anbringelse i psykopatforvaring, hvor han endnu er.

2 er på grund af *alderdomssløvsind* (dementia senilis) efter uterlighedshandlinger dømt til anbringelse på sindssygehospital, hvor den ene er død, og den anden stadig er anbragt.

2 har været indlagt på psykiatrisk afdeling og sindssygehospital under diagnosen *depressio mentis psykogenica*. Den ene var drikfærdig og er senere fundet død i „Dødens

hule" (en nu nedrevet smugkro på Christianshavn), den anden rejste til Spanien i 1939 og er forsvundet der.

Foruden disse har yderligere 15 efterundersøgte været indlagt på psykiatrisk afdeling og/eller sindssygehospital enten efter *selvmordsforsøg*, til *afvænnning for spiritusmisbrug* eller *mør finmisbrug*, eller på grund af en *neurose* eller *psykopati*.

Iait har mindst 31 (15 pct.) været indlagt på psykiatriske afdelinger, sindssygehospitaler eller åndssvageanstalter.

Dødelighed og dødsårsager.

Det fremgik under omtalen af tabel 126, at 11 af de efterundersøgte afgik ved døden allerede under ophold på Sundholm. Iait er 69 af de 207 undersøgte mænd afgået ved døden inden 1950. Dette betyder en dødelighed i de ca. 15 år på 33,3 pct. Undersøger man under hensyn til aldersfordelingen for det efterundersøgte klientel, hvor stor dødeligheden har været i tidsrummet 1936—50 for et tilsvarende udsnit af totalbefolkningen, får man, at et sådant udsnit ville have haft en dødelighed på ca. 11,6 pct. Forskellen mellem denne beregnede dødelighed og den fundne er significant.

Tabel 132. 69 mænd, der er afgået ved døden, fordelt efter alder ved dødsfaldet.

Alder ved dødsfaldet:	Absolute tal	Relative tal
20—29 år.....	3	4
30—39 år.....	9	13
40—49 år.....	12	17
50—59 år.....	20	29
60—69 år.....	17	25
70 år og derover.....	8	12
Iait... 69		100

I tabel 132 er de 69 efterundersøgte mænd, der er afgået ved døden, fordelt efter den alder, de havde, da de døde. Det ses, at det ikke udelukkende er de gamle, der er døde, idet 24 af de 69 var under 50 år ved dødsfaldet. Den gennemsnitlige alder ved dødsfaldet var 53 år.

Under hensyn til deres alder på udgangstidspunktet for efterundersøgelsen har man på grundlag af de danske dødelighedserfaringer for 1941—1945 beregnet, at gennemsnitsalderen ved dødsfaldet for de pågældende 69 mænd skulle have været 76 år.

Oplysningerne i tabel 133 stammer dels fra dødsattesterne, der er gennemset i Rigsarkivet og Sundhedsstyrelsens kartotek, dels fra hospitalsjournalerne. Kun i 8 af de 69 tilfælde har det ikke været muligt at få dødsårsagen oplyst. For 21 (30 pct.) har dødsårsagen været en hjertelidelse, hjertesvækkelse eller hjertelammelse, (dette tal må dog tages med det forbehold, at mange dødsattester, uanset den egentlige dødsårsag, oplyser hjertelammelse el. lign. som den umiddelbare dødsårsag). Mere påfaldende er det relativt store antal, 15 (22 pct.), som er døde af tuberkulose. Iait har, som foran omtalt, 18 haft tuberkulose. Denne sygdom har sikkert været betydeligt hyppigere blandt anstaltsklientellet (ligesom i hele befolkningen) omkring 1935—38 end i 1950. Af de 10 personer, der er døde

Tabel 133. 69 mænd, der er afgået ved døden, fordelt efter årsag til dødsfaldet.

Årsag til dødsfaldet:	
Hjertelidelse, -svækkelse, etc.	21
Lungebetændelse.	5
Tuberkulose.	15
Kræft	3
Andre sygdomme.	10
Alkoholforgiftning	2
Ulykkestilfælde.	2
Selv mord	3
Uoplyst.	8
lait...	69

af andre sygdomme, er 2 døde af uræmi, de øvrige er enkelttilfælde, hvor dødsårsagen ei angivet som hjerneblødning, blodprop, epilepsi, gulsot, hedeslag o. lign.

7 er døde ved alkoholforgiftning, ulykkestilfælde eller selvmord. Selvmordsprocenten er ikke særlig stor i sammenligning med den, man har fundet ved en efterundersøgelse af et kriminelt materiale, hvor 7 af 25 døde havde begået selvmord. Det er dog naturligvis muligt, at nogle af de 8, for hvem dødsårsagen er ukendt, kan have begået selvmord. Af de 2, der er omkommet ved ulykkestilfælde, er den ene druknet efter forlis, medens den anden, en 27-årig mand, slog sig ihjel, da han kort efter indlæggelsen prøvede at undslippe fra Sundholm ved at fire sig ned i sine lagner, hvorved han styrtede ned.

Tabel 134. 69 mænd, der er afgået ved døden, fordelt efter det antal år, der er forløbet mellem sidste udskrivning fra Sundholm og tidspunktet for dødsfaldet.

	Absolutte tal	Relative tal
Døde på Sundholm	11	16
— mindre end 2 år efter sidste udskrivning.	14	20
— 2— 5 år efter sidste udskrivning.	22	32
— 6—10 - — — —	14	20
— 11—14 - — — —	8	12
lait...	69	100

Af tabel 134 fremgår, hvor mange år der er gået mellem den sidste udskrivning eller bortgang fra Sundholm og dødsfaldet. 11 er døde under ophold på Sundholm. Af disse 11 var 4 indlagt første gang, (heraf døde 2 kort efter indlæggelsen), 1 efter 2 og 1 efter 4 års ophold. 2 af de 11 var indlagt 2 gange med kort mellemrum og døde begge umiddelbart efter anden indlæggelse. De øvrige har været indlagt fra 4—33 gange siden 1935—37, for 1 er der gået 13 år mellem den første indlæggelse og dødsfaldet, idet han var 48 år gammel, da han første gang i 1935 blev indlagt, og 61 år, da han efter i de forløbne år ustandselig at være gået ud og ind af arbejdsanstalten, døde efter hjerneblødning.

Det fremgår iøvrigt af materialet, at af de 11, der er døde på Sundholm, har 1 begået selvmord, og 1 er som omtalt død efter ulykkestilfælde under flugtforsøg. De øvrige 9 er døde af forskellige sygdomme (herunder 1 af alkoholforgiftning).

14 (20 pct.) er døde i løbet af de 2 første år efter deres sidste udskrivning fra Sundholm, og kun 8 (12 pct.) har været ude fra Sundholm i mere end 10 år inden dødsfaldet.

Opholdssted.

Igennem folkeregistrene har man søgt at efterspore de undersøgte opholdssted i 1950—51. Naturligvis har ikke alle været tilmeldt folkeregistret, men det er alligevel lykkedes at efterspore en del af de pågældende gennem andre kilder.

Denne opgørelse omfatter efter fradrag af de 69 døde 138 personer.

Tabel 135. 138 mænd fordelt efter opholdssted i 1950—51.

Fast bopæl	77
Uden fast bopæl	22
På institutioner	27
Bosiddende eller forsvundet i udlandet	9
Uoplyst	3
	1ait... 138

Af de 138 havde 77 (56 pct.) omkring 1950—51 fast bopæl, hvilket vil sige, at de stod tilmeldt folkeregistret under en eller anden adresse; det kan være i egen lejlighed, som logerende eller i plads på landet. I nogle tilfælde har de i årevis været tilmeldt samme adresse, i andre er de nyttet rundt, og man har måttet henvende sig til folkeregistrene rundt om i landet for at nå frem til opholdsstedet. Om de virkelig har opholdt sig på den anmeldte adresse, har man ikke kunnet efterforske.

22 (16 pct.) var uden fast bopæl. De er ikke tilmeldt folkeregistret, men har haft ophold rundt om på arbejderhjem eller herberger. Dette gælder hovedsagelig drikkædige skærslibere og vagabonder.

27 (20 pct.) var på undersøgelsestidspunktet anbragt i forskellige institutioner. 3 af dem var i psykopatforvaring, 2 i arbejds hus, og 2 afsonede en fængselsstraf. 6 var anbragt på sindssygehospital, 1 på tuberkulosesanatorium, 1 på alderdomshjem og 2 på Nørre Hospital. Yderligere var 10 på arbejdsanstalt, deraf de 6 på Sundholm, de øvrige på arbejdsanstalter i provinsen. Den sidste var indlagt på Københavns kommunes afvæningshjem.

9 er rejst til udlandet. Af disse er de 5 forsvundet, idet 1, som tidligere omtalt er rejst til Spanien i 1939 og ikke siden har ladet høre fra sig, 2 er forsvundet i Tyskland omkring 1941, 1 har man sidst hørt fra i 1938 fra Danzig, og den sidste er forsvundet i Island i 1946. Af de øvrige 4 er 1 for nylig emigreret til Canada, og 3 er frameldt til Sverige, hvor de har fast bopæl.

Endelig er der tilbage 3, som man ikke har kunnet finde frem til. De 2 har man ingen oplysninger om siden 1945, og den 3. er i 1949 løsladt fra fængsel, hvorefter han ikke har kunnet opspores.

Sammenfatning.

Efter denne gennemgang af de enkelte forhold, som mere eller mindre fuldstændigt er belyst gennem de oplysninger, man har kunnet få, står tilbage at forsøge at danne sig et skøn over, hvor mange af de 207 mænd der kan siges at have klaret sig socialt efter deres

ophold på Sundholm i henholdsvis 1935 og 1937—38, og hvor mange der ikke har klaret sig. Spørgsmålet er alene søgt besvaret ud fra et rent socialt synspunkt.

For at kunne bedømme, om en person har klaret sig, må man have en observations-tid af en vis længde, idet man må have mulighed for at vurdere hans sociale løbebane i hvert fald i nogle år. Forudsætningerne for en anbringelse på arbejdsanstalt vil jo som regel være, at den anbragte i hvert fald et stykke tid har ført en asocial tilværelse. Bortset fra de forsømmelige forsørgere vil de allerfleste indlagte på indsættelsestidspunktet være uden logi eller arbejde. Man må derfor regne med, at de pågældende ved indsættelsen i nogen grad var afsporet socialt, og at en tilbagevenden til en social tilværelse derfor vil tage en vis tid, i hvert fald hvis der ikke ydes stærk støtte fra myndighedernes side i form af arbejds-anvisning, boliganvisning og lign. Af denne grund har man i det følgende set bort fra, hvordan de pågældende har klaret sig de første år efter anbringelsen og kun bedømt deres levnedsløb i tidsrummet 1940—50. Det viste sig yderligere, at det ville være rimeligt at opdele denne periode i tiden 1940—45 og tiden 1945—50. De unormale forhold i forbindelse med krigen og besættelsen, bl.a. besættelsesmagtens anvendelse af civil og militær arbejdskraft, der formindskede arbejdsløsheden, sortbørshandelens opblomstring, fjernelsen af det danske politi o. s. v., har vanskeliggjort en reel vurdering af denne periode. Man har derfor lagt mest vægt på, hvordan de pågældende har klaret sig i årene 1945—50, hvor forholdene var mere normale. For dem, der er døde i løbet af de første 3 år efter deres første anbringelse på Sundholm, er bedømmelsen ikke foretaget.

Materialet fordeler sig herefter i 3 grupper:

A: de, der *ikke* har klaret sig socialt.

B: de, der må antages at have klaret sig.

C: de, for hvem man ikke har ment at kunne besvare det stillede spørgsmål.

I det følgende skal man gøre rede for disse 3 grupper.

Tabel 136. 207 mænd fordelt efter, hvordan de har klaret sig indtil 1950—51.

	Gruppe A ikke klaretsig	Gruppe B klaret sig	Gruppe C tidligt døde, uoplyste m. v.	Σ
Absolutte tal	112	56	39	207
Kelative tal	54	27	19	100

Af gruppe A:

Kronisk kriminelle	21
Hovedsagelig på arbejdsanstalt	21
Hovedsagelig eller udelukkende på institutioner	18
Asociale iøvrigt	52

lait... 112

Gruppe A består af dem, som efter det oplyste *ikke* har klaret sig socialt. De hertil henregnede kendetegnes ved, at de efter opholdet har haft en vedvarende kriminel løbebane, regelmæssige ophold på arbejdsanstalter, asocial levevis med vagabondage, drikfældighed, ophold på herberger m. v., eller langvarige ophold på sinds-sygehospital, åndssvageanstalt og lign. Det levnedsløb, man har bedømt, er perioden fra den første indlæggelse frem til tidspunktet for pågældendes død eller til 1950, tidspunktet

for efterundersøgelsen, med særlig henblik på perioden 1945—50. I alt er der 112 mænd (54 pct.), som efter det oplyste har klaret sig dårligt. Af disse må de 21 betragtes som kronisk kriminelle, d. v. s. personer, som hovedsagelig har tilbragt deres liv efter første indlæggelse på Sundholm i fængsel, arbejds- eller psykopatforvaringsanstalt eller sindssygehospital efter dom. 21 har hovedsagelig eller udelukkende opholdt sig på Sundholm eller andre arbejdsanstalter. For nogle drejer det sig om få, men langvarige indlæggelser, for andre om mange, men mere kortvarige ophold. Kriteriet har været, at de pågældende i de forløbne år i hvert fald aldrig har været ude fra anstalterne mere end 1 år ad gangen.

5 er fra Sundholm direkte overført til Nørre Hospital eller Københavns Plejehjem, hvor 3 af dem siden er afgået ved døden, mens de 2 stadig er indlagt. 6 har det meste af tiden været indlagt på sindssygehospital, 2 på åndssvageanstalt og 2 på tuberkulosesanatorium, endelig har 5 skiftevis været anbragt på institutioner af forskellig art, f. eks. på arbejdsanstalt, sindssygehospital og psykopatanstalt.

I alt har foruden de 21 kronisk kriminelle, der som følge af deres lovovertredelse har været berøvet friheden, 39 i den forløbne tid hovedsagelig været anbragt på institutioner af forskellig art. Ved vurderingen af, hvorvidt de pågældende har klaret sig godt eller dårligt, er der lagt vægt på en samlet konstatering af de sociale forhold uden nogen moralsk vurdering. Såfremt de pågældende ikke har forsørget sig på normal vis ved eget arbejde, men i den forløbne tid har måttet underholdes ved offentlige midler, er de medregnet i denne kategori uden hensyn til, om de som kriminelle har tilbragt tiden i et fængsel, eller som syge været underholdt på et tuberkulosehospital. Det kan dog bemærkes, at der kun er 13, hos hvem man ikke har fundet drikkædighed, kriminalitet, asocialitet el. lign., foruden en eventuel legemlig eller psykisk lidelse, der har medført langvarige hospitalsophold m.v..

Der er dernæst i gruppe A 52, som dels har været straffet (uden dog at kunne betegnes som kronisk kriminelle), dels har været drikkædige, og hvoraf en del har levet som vagabonder uden fast bopæl, men med ophold på herberger, arbejderhjem og — nu og da — arbejdsanstalter. Nogle har i kortere perioder været indlagt på psykiatrisk afdeling eller sindssygehospital, og en del har fået kommunehjælp, regelmæssigt eller i perioder. De adskiller sig fra de ovennævnte 39 ved, at de har tilbragt mere tid på fri fod end disse, men de har på den anden side ikke ernæret sig selv eller deres pårørende ved arbejde i de frie perioder, men tværtimod hutlet sig igennem, til de atter er blevet indlagt på en eller anden institution.

Som tidligere nævnt har man ved bedømmelsen af, om de pågældende har klaret sig, særlig lagt vægt på de sidste 5 år, d. v. s. 1945—50. Derfor har man til gruppe A også medregnet 5 personer, om hvem der i og for sig ikke foreligger oplysninger, som tyder på, at de har klaret sig dårligt i årene 1940—45, men som efter 1945 enten har siddet i fængsel eller hutlet sig igennem. Endvidere har man medtaget 8 personer, som efter det oplyste faktisk har klaret sig i krigsperioden 1940—45, idet de dels har arbejdet i Tyskland som civilarbejdere eller for besættelsesmagten i Danmark, men som har haft vanskeligheder fra 1945, idet de enten har været arbejdsløse eller det meste af tiden har siddet i fængsel som landssvigere.

Gruppe B, som efter det oplyste synes at have klaret sig socialt til deres død eller til efterundersøgelsestidspunktet, består af 56 mænd (27 pct.). For de 40 af disse gælder det, at de synes at have klaret sig i hele perioden fra 1940—50 (eller til deres død). Kun få af dem er betegnet som drikkædige. De har alle på undersøgelsestidspunktet eller til deres død haft fast bopæl, og for de fleste foreligger der oplysninger om deres arbejdsforhold. De øvrige 16 har haft vanskeligheder indtil 1945, men i det store og hele har de tilsyne-

ladende klaret sig efter den tid. 2 liar f. eks. siddet i arbejdshus til omkring 1944, men er siden ikke straffet og har nu fast bopæl og arbejde. Andre har fået kortere straffe, en del har fået kommunehjælp i kortere perioder, og kun een af dem har på efterundersøgelses-tidspunktet ikke fast bopæl.

Gruppe C består af dem, for hvem man ikke finder, at oplysningerne er så fyldestgørende, eller perioden, det er muligt at tage i betragtning, så lang, at man overhovedet kan udtale sig om spørgsmålet. Dette er tilfældet for 39 personer (19 pot.). Af disse er 23 døde i løbet af de første 3 år efter indsættelsen på Sundholm, heraf 6 på Sundholm. 2 er i det samme tidsrum forsvundet i udlandet, og for 14 har man ikke kunnet få oplyst, hvorledes de har klaret sig siden 1945.

Udskiller vi disse 39 personer af materialet og betragter alene de 168, for hvem en bedømmelse har kunnet foretages, bliver resultatet, at $\frac{2}{3}$ ikke har klaret sig i de forløbne år, men i det store hele stadig har ligget samfundet til byrde, mens $\frac{1}{3}$ må antages at have klaret sig socialt.

Man kan til slut stille det spørgsmål, om det fundne resultat svarer til forventningerne. Der er vist ingen tvivl om, at man efter hovedundersøgelsen ikke ville vente, at $\frac{1}{3}$ af de 213 mænd, der indgår i anstaltsgruppe I, skulle være i stand til at klare sig uden i nævneværdig grad at ligge samfundet til byrde i de næste 15 år. Hvordan kan det så egentlig gå til, at $\frac{1}{3}$ af de 168 mænd fra efterundersøgelsen har klaret sig og det endda uden at de har været genstand for et rationelt behandlingsarbejde, f. eks. af et eventuelt begyndende spiritusmisbrug, asocial levevis, etc.?

En del af forklaringen må utvivlsomt søges i, at efterundersøgelsen omfatter mænd, der var indlagt første gang, medens hovedundersøgelsen omfatter de på et bestemt tidspunkt indlagte. Ved den sidste udvælgelsesmetode vil de førstegangsindlagte være i mindretal, ligesom undersøgelsen kommer til at omfatte færre yngre — på grund af disses kortvarige indlæggelser — end tilfældet var ved efterundersøgelsen. Da efterundersøgelsen således stort set kun omfatter førstegangs indlagte, er det ikke utænkeligt, at der blandt disse er en del, som ikke har været i stand til at klare sig i en kortvarig periode, f. eks. folk fra provinsen, der er søgt til København, er gået til bunds der, er blevet indlagt på arbejdsanstalt, men som senere stabiliseres, måske ved at rejse tilbage til provinsen. Eller der kan være personer, som efter deres ophold på Sundholm indgår ægteskab med en stabil kvinde, får børn og hjem, og dette kan medvirke til, at de kommer igang med et arbejde, og derved kan en genoptagelse af et eventuelt spiritusmisbrug forhindres.

Efterundersøgelsens oplysninger giver ikke materiale nok til helt at udrede disse forhold, og så længe man ikke ved mere, er det ikke muligt at udtale sig nærmere om årsagsforholdene eller om, hvorvidt det fundne resultat kan betegnes som godt eller dårligt.

Kapitel 3.

Kvindeefterundersøgelsen.

Indledning.

I lighed med hovedundersøgelsen fandt man det hensigtsmæssigt at dele de efterundersøgte kvinder i „prostituerede“ og „andre“. Man har dog ikke her fundet det praktisk at beskrive de 2 grupper hver for sig. Af de 50 kvinder i efterundersøgelsen er 38 henført til kategorien prostituerede, 12 til gruppen „andre“. Af de 38 prostituerede var de 34 ved indlæggelsen i 1935—36 overført til Sundholm i henhold til forsorslovens § 318 umiddelbart efter strafafsoning for løsgængeri, 2 angives at have været indlagt efter § 320, men var faktisk ligeledes indlagt direkte efter strafafsoning for løsgængeri. De 2 sidste var indlagt som subsistensløse efter § 321, men havde begge tidligere fået pålæg og straf for overtrædelse af straffelovens § 199. Den anden gruppe består af 12 kvinder, som ikke inden deres Sundholmsophold havde overtrådt straffelovens § 199. 7 af dem var indlagt som subsistensløse efter § 321, 3 havde meldt sig selv til frivillig anbringelse, 1 var indlagt efter forsorslovens § 316, d. v. s. midlertidig anbragt på arbejdsanstalten inden overførelse til afvænningshjem og 1 var indlagt efter forsorslovens § 320 efter bødefafsoning for beruselse.

Ophold på Sundholm.

Tabel 137 viser de efterundersøgte kvinders *aldersfordeling* ved den første indlæggelse på arbejdsanstalten Sundholm i 1935—36.

Tabel 137. 50 kvinder, heraf 38 prostituerede, fordelt efter alder ved første indlæggelse på Sundholm.

	Alder ved 1. indlæggelse:							
	15—19 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—49 år	50—59 år	60 år og derover	lait
Prostituerede	-	13	14	7	4			38
Andre	1	3	2	1	3		2	12
lait...	1	16	16	8	7	-	2	50

27 af de prostituerede var under 30 år ved deres første anbringelse. Gennemsnitsalderen for denne gruppe er 28 år, d. v. s. 6 år højere end gennemsnitsalderen for de 26 prostituerede fra hovedundersøgelsen (22 år). Det fremgår af tabellen, at 4 af de efterundersøgte prostituerede var over 40 år gl. ved deres første anbringelse. Den anden gruppe efterundersøgte kvinder er talmæssigt meget lille, og aldersfordelingen temmelig spredt, fra 19 til 63 år.

Da der er gået omkring 17 år fra den første indlæggelse til efterundersøgelsen i 1952, er gennemsnitsalderen for de 50 kvinder nu ca. 47 år. Den yngste kvinde var på efterundersøgelsestidspunktet 36 år gammel, den ældste, der endnu er i live, er 78 år gammel.

Tabel 138. 50 kvinder, heraf 38 prostituerede, fordelt efter antal indlæggelser på Sundholm.

	Antal indlæggelser på Sundholm:			
	1	2	3	lait
Prostituerede	30	6	2	38
Andre	11	1	-	12
lait...	41	7	2	50

Tabel 138 viser, at kvinderne i overvejende grad kun har været anbragt en enkelt gang på Sundholm. Kun 1 af gruppen „andre" og 8 af de prostituerede har været anbragt flere gange, højst 3. Af de 38 prostituerede er de 34 fra Sundholm dimitteret til pladser, 1 er overført til Rigshospitalets fødeafdeling, 1 til Kommunehospitalets psykiatriske afdeling, 1 til afvænningshjemmet Sikem, og 1 er afhentet af politiet til strafafsoning. Af de 12 „andre" er de 5 dimitteret til pladser, 1 er bortgået fra Sundholm, og 6 er overført til forskellige institutioner, deraf 3 til Kommunehospitalets psykiatriske afdeling, 2 til Nørre Hospital og 1 til Rigshospitalets fødeafdeling. Af hovedundersøgelsen fremgik, at nogle af de prostituerede fra Sundholm direkte var dimitteret til arbejde som køkkenspiger på restaurationer eller hoteller i provinsen. Dette synes tidligere at have været en endnu mere anvendt fremgangsmåde, idet halvdelen af de 34 prostituerede i 1935—36 er blevet dimitteret til restaurationsarbejde i provinsen.

Angående opholdet på Sundholm kan det oplyses, at dette gennemgående kun har været af ganske kort varighed, hvad formentlig må ses i forbindelse med, at det drejer sig om førstegangsindlæggelser. Af de 12 ikke-prostituerede har de 8 opholdt sig mindre end 3 mdr. på Sundholm, 3 har været der ca. 4 mdr., og endelig har 1 kvinde uafbrudt været anbragt på Sundholm i 12 år. Hun blev indlagt i 1936 (61 år gl.), og i 1948 blev hun overført til Nørre Hospital, hvor hun stadig er anbragt. Af de 38 prostituerede har de 27 tilbragt mindre end 3 mdr. på Sundholm, 7 har været anbragt mellem 3 og 5 mdr., og 2 mellem 6 og 9 mdr. De personer, der har været der længst, er dem, der har været anbragt mere end een gang på Sundholm, men alt i alt drejer det sig altså om kortvarige anbringelser, og bortset fra den omtalte kvinde, der har været der til 1948, har ingen af kvinderne været på Sundholm efter 1938, d. v. s. 14 år inden efterundersøgelsen har fundet sted.

Kriminalitet inden første anbringelse på Sundholm.

Efterundersøgelsen af de 50 kvinder er først foretaget på det tidspunkt, da mandsundersøgelsens resultater forelå. Det fremgik heraf, at det bl. a. var utilfredsstillende udelukkende at søge oplysninger om eventuel kriminalitet *efter* første indlæggelse på Sundholm. Af den grund udvidede man undersøgelsen i Rigsregistraturen af de 50 kvinders kriminalitet til også at omfatte deres kriminelle forhold inden anbringelsen på Sundholm.

En motivering herfor var også, at så mange direkte var overført fra fængsel til Sundholm efter straf for løsgængeri, hvilket kunne begrunde en nærmere redegørelse.

For så vidt angår de *inden* Sundholmsanbringelsen idømte straffe, har samtlige prostituerede overtrådt straffelovens § 199; 15 af dem er yderligere dømt for tyveri eller hæleri, 1 for bedrageri, 7 for udbredelse af venerisk smitte, 2 for vold eller fornærmelse mod politiet og 3 for overtrædelse af beværterloven. Ialt er 24 af de 38 kvinder dømt for andre forseelser eller lovovertrædelser end løsgængeri.

Af de 12 „andre“ kvinder har derimod de 10 ikke været straffet inden Sundholmsanbringelsen, 1 har fået en bødestraf for beruselse og endelig har 1 kvinde 4 år inden anbringelsen på Sundholm fået en advarsel for overtrædelse af § 199. Tidligere kriminalitet spiller altså ingen rolle for denne gruppe, men må antages at være en betydelig faktor for de prostituerede, selv når man ser bort fra løsgængeriparagraffen.

Tabel 139. 38 straffede prostituerede kvinder med angivelse af sanktionernes art inden første anbringelse på Sundholm.

	Ialt	Heraf med:			
		Advarsel el. pålæg efter strfl.s § 199	Bøde/hæfte Uode/nætte	Fængsel under 5 mdr.	Fængsel over 5 mdr.
Antal straffede	38	22	10	37	2

Kun 1 af de 38 prostituerede har ikke inden anbringelsen afsonet fængselsstraf, men er tidligere kun idømt en bøde og har fået en advarsel efter straffelovens § 199. Ialt har 22 kvinder først fået en advarsel og er — bortset fra den ovennævnte — senere idømt fængselsstraf. Af tabellen fremgår, at de pågældende næsten udelukkende er idømt *korte* fængselsstraffe.

Kriminalitet efter første anbringelse på Sundholm.

Man skal derefter gå over til at beskrive, hvilken kriminalitet de pågældende har begået *efter* deres første Sundholmsanbringelse og hvilke straffe, de er blevet idømt. Om de 12 „andre“ kvinder skal det kun kort bemærkes, at de 2, som havde fået advarsel eller bøde inden Sundholmsanbringelsen, ikke senere er straffet, derimod er 2, som ikke tidligere havde været i konflikt med politiet, senere blevet idømt bøde for beruselse og gadeuorden. Den ene har samtidig fået advarsel for løsgænger, men alt i alt spiller kriminaliteten stadig ingen rolle for disse 12 kvinder som helhed, hvilket ganske svarer til det resultat, man kom til ved hovedundersøgelsen af de 40 „andre“ kvinder på arbejdsanstalt.

For de prostituerede er forholdet et ganske andet. I nedenstående tabel har man kombineret straffene før og efter Sundholmsanbringelsen.

Tabel 140. 38 straffede, prostituerede kvinder fordelt efter strengeste sanktion efter og inden første indlæggelse på Sundholm.

Inden opholdet:	Ingen straf	Advarsel el. pålæg efter § 199	Efter opholdet:			Ialt
			Bøde/hæfte	Fængsel under 5 mdr.	Fængsel over 5 mdr.	
Advarsel efter § 199	-	-	-	1	-	1
Fængsel under 5 mdr.10	1	9	11	4	35
Fængsel over 5 mdr.1	-	-	-	1	2
ialt...	11	1	9	12	5	38

Mens 37 af de 38 kvinder inden indlæggelsen havde været idømt fængselsstraf, er kun 17 af dem idømt *fængselsstraf* efter deres første Sundholmsophold, og 11 har ikke senere været i konflikt med politiet. Af de 9 kvinder, som kun er blevet idømt bøde- eller hæftestraf efter deres Sundholmsophold, er de 8 dømt for overtrædelse af politivedtægten (beruselse og gadeuorden), og 1 for overtrædelse af toldloven. 17 er som nævnt idømt fængselsstraf efter opholdet på Sundholm, heraf er de 14 straffet for løsgængeri. 7 er straffet for tyverier, heraf 3 for samlejetyverier. 1 er straffet for dokumentfalsk, og 1 for angiveri under besættelsen. 5 er straffet for beruselse eller overtrædelse af afholdspålæg og 1 yderligere for overtrædelse af beværterloven ved at have drevet smugkro. Kun 4 af de 17 kvinder er udelukkende straffet for løsgængeri, og kun 3 er udelukkende straffet for tyverier, de øvrige 10 er straffet for løsgængeri og berigelsesforbrydelser eller beruselse.

Af de 17 kvinder, der er idømt fængselsstraf, har 3 fået en enkelt straf efter Sundholmsopholdet, 11 er idømt flere straffe, men enten er der gået temmelig mange år mellem de forskellige straffe, eller der er på efterundersøgelsestidspunktet gået mindst 5 år siden den sidste straf. Yderligere er 1 blevet dømt til anbringelse på åndssvageanstalt efter et par fængselsstraffe. De sidste 2 af denne gruppe har haft en kronisk kriminel løbebane; den ene af disse er gennemgået i det følgende eksempel.

118) Hun blev 13 år gl. anbragt på pighjem, hvorfra hun 4 år efter blev hjemgivet som uopdragelig. Samme år, **1931**, fik hun en advarsel af sædelighedspolitiet og i løbet af de næste 4 år afsonede hun 7 fængselsstraffe, dels for tyveri, dels for overtrædelse af § 199. 21 år gl. blev hun efter en sådan strafafsoning anbragt på Sundholm, hvorfra hun blev dimitteret efter 1 måneds forløb, men 4 mdr. efter blev hun genindlagt af politiet. Denne gang var hun 3 mdr. på Sundholm og blev da dimitteret til en plads som køkkenpige på en restauration i provinsen. Efter 4 mdr.s forløb var hun dog atter i København, hvor hun blev idømt 8 mdr.s fængsel for tyveri og kort efter 8 mdr.s fængsel for løsgængeri. Hun må have været drikfældig, for hun kom på afvænningshjemmet Sikem, hvorfra hun dog kort efter bortgik. Samme år, i 1937, blev hun, 23 år gl., idømt arbejdsdhus for løsgængeri. Efter ca. 5 års forløb blev hun løsladt, men året efter atter idømt 2 års fængsel for tyveri. Det oplyses på dette tidspunkt, at hun stadig ernærer sig ved utugt. 1946—47 er hun under tilsyn af Dansk Værneselskab. Hun ernærer sig nu ved hjemmesyning og bor sammen med en kæreste. I 1948 blev hun, 35 år gl., gift med kæresten, men 6 dage efter ægteskabets indgåelse blev hun idømt 4 mdr.s fængsel for tyveri, og samme år fik manden 6 mdr.s fængsel for alfonseri efter anmeldelse fra hustruen. 1951 fik hun atter en fængselsstraf, denne gang 8 mdr.s fængsel for underslæb, og det oplyses fra politiets 3. afdeling, at hun ernærer sig ved utugt og tjener 100 kr. om dagen. Manden er samme år idømt 1 ½ års fængsel, atter for alfonseri.

Dette tilfælde er fra et kriminologisk synspunkt et af de hårdest belastede i dette materiale, og det kunne måske være nok så interessant at finde et eksempel blandt dem, der ikke har været straffet siden deres Sundholmsanbringelse.

119) I 1921, 19 år gl., blev den pågældende idømt 8 dages fængsel for overtrædelse af polititilhold, og i de følgende år til første anbringelse på Sundholm i 1935, er hun idømt 6 korte tvangsarbejds- eller fængselsstraffe for løsgængeri samt en bøde for fornærmelse mod politiet. I 1930 er hun 28 år gl. blevet gift med en 2 år yngre mand, der inden ægteskabet var blevet straffet for betleri, tyveri og alfonseri. Mens de var gift, blev hun straffet for løsgængeri, han for hæleri og vold. Hun skal have forladt ham efter 2 års ægteskab, har åbenbart fortsat sin levevis og blev i 1935, 33 år gl., indsat på Sundholm. Manden er efter ægteskabets ophør straffet for tyveri, bedrageri, overtrædelse af afholdspålæg og voldtægt. Efter 2 mdr.s ophold på Sundholm blev hun dimitteret til plads som køkkenpige på restauration i provinsen. 1936 oplyses, at hun er udeblevet fra lægebehandling, hun må altså på dette tidspunkt have lidt af en kønssygdom. I 1939 er hun blevet sigtet for tyveri, men sagen blev sluttet uden tiltale. Hun er tilsyneladende ikke vendt tilbage til København, men er blevet i den provinsby, hvortil hun blev sendt fra Sundholm, og i 1944 indgik hun her, 42 år gl., ægteskab med en 7 år ældre sømand. Denne mand har ikke været straffet, og fra socialkontoret er oplyst, at familien ikke har modtaget hjælp af nogen art. De er flyttet til en anden provinsby, hvor de i 1952 stadig opholder sig.

Nedenstående eksempel viser imidlertid, at en opgørelse af pådømt kriminalitet eller straffri tilværelse ikke er tilstrækkeligt til at udtale sig om, hvorvidt de pågældende har klaret sig socialt eller ikke.

120) I 1916, 16 år gl., blev den pågældende anbragt på pighjem efter tyverier. 19 år gl. fik hun advarsel og tilhold for løsgænger. De følgende 3—4 år blev hun idømt 7 straffe, fra 20 dages til 4 mdr.s fængsel for løsgænger. 24 år gl. blev hun gift. Manden har ikke været straffet, men under ægteskabet blev hun idømt 4 mdr.s fængsel for tyveri og bøde for vold mod politiet. Efter 2 års ægteskab blev hun skilt og samme år idømt 6 mdr.s fængsel for overtrædelse af tilhold. 2 år efter atter 6 mdr.s fængsel for overtrædelse af tilhold, og 1935 og 1936 korte fængselsstraffe for løsgænger. Derefter første gang anbragt på Sundholm 36 år gl. Efter 2 mdr.s ophold blev hun dimitteret til plads i provinsen. Samme år blev hun gift med en 14 år ældre mand, der ikke er straffet. Det er ikke oplyst, hvor længe samlivet reelt har bestået, men i 1941 er de blevet skilt, og 1 måned efter blev hun gift for 3. gang med 2 år yngre håndværker, der tidligere har været gift med hendes søster. Denne søster skal efter oplysningerne ernære sig ved utugt. Søsteren har boet sammen med pågældende og sin tidligere mand, også efter at de 2 sidstnævnte er blevet gift. Manden er tidligere straffet 9 gange for tyveri og betleri med straffe fra 80 dages til 1 års fængsel, men efter det nuværende ægteskabs indgåelse har han kun en sluttet sag for tyveri. Det sociale udvalg har imidlertid oplyst, at han er velkendt, og at han fra 1927 i mange og lange perioder har modtaget løbende hjælp. Om pågældende har udvalget oplyst, at hun er dårligt begavet og svagelig. I 1951 er hun på grund af tuberkulose blevet indlagt på sanatorium, og den sidste oplysning, fra 1952, går ud på, at familien til stadighed lever af kommunehjælp. Hun er nu 52 år gl.

Prostitution efter første anbringelse på Sundholm.

På baggrund af denne gennemgang af de pågældendes kriminelle forhold ville det formodentlig være af særlig interesse at få oplyst, hvorvidt disse kvinder stadig driver utugt og lever som prostituerede. Det er imidlertid ikke muligt at få udtømmende oplysninger herom, fordi utugtserhvervet kan drives mere eller mindre camoufleret. I en efterundersøgelse som denne har der ikke været mulighed for at få kendskab til de faktiske forhold, men man har måttet holde sig til de konkrete oplysninger, der fremgår af Rigsregistraturens kartotek med hensyn til, hvor mange der er blevet straffet for overtrædelse af straffelovens § 199, og hvornår sådanne straffe sidst er idømt. Disse oplysninger er dog suppleret ved en gennemgang af politiets 3. afdelings kartotek, hvoraf det fremgår, hvorvidt de pågældende har fået en advarsel ifølge samme paragraf eller af politiet er mistænkt for at leve af prostitution, uden at man har kunnet skride ind derimod.

Den følgende tabel viser, på hvilke tidspunkter de pågældende efter deres første Sundholmsophold sidst har været straffet eller mistænkt for utugt.

Tabel 141. 27 kvinder, straffet eller mistænkt for løsgænger efter første indlæggelse på Sundholm fordelt efter tidspunktet for sidste straf eller advarsel.

Sidst straffet for overtrædelse af straffelovens §§	1936-40	1941-45	1946-51	Ialt 1936-51
199—200.	10	4	-	14
Sidst mistænkt eller fået advarsel for utugt.	6	2	5	13

I alt drejer det sig om 23 personer (61 pct.) af de 38 prostituerede, idet nogle af dem måske sidst er straffet, f.eks. i 1939 eller 1942, men senere har fået advarsel eller af politiet er mistænkt for stadig at drive utugtserhverv og 4 kvinder er derfor opført under begge kategorier, men under forskellige perioder, og tabellens tal kan således ikke adderes.

Som det iøvrigt fremgår af tabellen, er ingen af de 38 kvinder straffet for løsgængeri efter 1945, og ialt er kun 9 kvinder straffet eller mistænkt for utugt efter 1940. Det synes ikke at være et ret stort antal, men man må tage i betragtning, at der kun kan være tale om den utugt, der er kommet til politiets kundskab. Ligeledes må man tage hensyn til, at de efterundersøgte nu er ældre, selvom en fremskreden alder ikke behøver at være en hindring for utugtserhvervet, hvilket bl. a. fremgår af, at det om en 59 år gl. kvinde oplyses, at hun i de sidste 3 år har ernæret sig ved utugt. Der er også et par stykker, som sidst har fået advarsel i 45—50 års alderen.

Heller ikke angående dette spørgsmål viser de 12 „andre“ kvinder noget af interesse. Kun 1 af disse har $\frac{1}{2}$ år efter Sundholmsanbringelsen fået en advarsel for overtrædelse af straffelovens § 199, men det er aldrig blevet til andet end dette, og senere er hun kun idømt et par bøder for overtrædelse af politivedtægten.

Forskellige personlige og sociale forhold.

I det følgende skal man kort nævne de enkelte oplysninger, som er kommet frem ved efterundersøgelsen. Man må dog straks fremhæve, at de fleste af disse ikke er fremkommet ved en systematisk indsamling, således at de opgivne tal næsten overalt må betragtes som minimumstal.

8 af de 38 prostituerede (ca. 20 pct.) har været *inddraget under børneforsorg* med anbringelse udenfor hjemmet. Det er ikke et tal, der må tillægges særlig betydning, idet det er ganske tilfældigt, om en sådan oplysning er kommet med eller ej.

Hverken om de pågældende kvinders tidligere eller senere *erhverv* er det muligt at give nogen konkrete oplysninger, idet der i de fleste tilfælde intet foreligger derom, og det er desuden meget tvivlsomt, om det opgivne erhverv dækker over noget reelt eller kun er en camoufleret beskæftigelse. Der er f. eks. ikke så få, der har opgivet at ernære sig som hjemmesyersker eller rengøringsassistenter med løst arbejde. Disse angivelser fortæller faktisk intet.

5 af de prostituerede har efter deres Sundholmsophold været anbragt på en *arbejdsanstalt* i provinsen, i de 4 tilfælde har dette ophold fundet sted ganske kort efter udskrivningen fra Sundholm, og opholdet har kun været af få mdr.s varighed. Kun i det sidste tilfælde, hvor den pågældende blev udskrevet fra Sundholm i 1936, har opholdet på provinsanstalten først fundet sted fra 1941—42.

Af de indhentede oplysninger fremgår, at 6 af de 50 kvinder på efterundersøgelsestidspunktet levede af *invalid- eller aldersrente*. Af de prostituerede modtager 1 invalide- og 1 aldersrente, af gruppen „andre“ 2 invalide- og 2 aldersrente.

Nedenstående tabel viser, i hvilken udstrækning kvinderne efter deres Sundholmophold og til efterundersøgelsestidspunktet i 1952 har modtaget *kommunehjælp*.

Tabel 142. 17 kvinder fordelt efter kommunehjælpens omfang.

	Prostituerede	Andre	Ialt
Regelmæssig kommunehjælp	2	1	3
Periodevis —	9	4	13
Spredt —	15	2	17

Af det samlede antal kvinder er der efter en opgørelse således 10 af de prostituerede og 1 af de „andre“, der ikke har levet af rente eller på et eller andet tidspunkt fået hjælp fra socialkontoret, og kvinderne synes således i noget større udstrækning end de efterundersøgte mænd at have fået kontant understøttelse, idet ca. halvdelen af mændene mod tre fjerdedel af kvinderne har modtaget rente eller understøttelse. Dette kan ikke være et aldersproblem, da mændene i gennemsnit var 7 år ældre end kvinderne. Af tabellen fremgår, at 3 regelmæssigt op igennem årene har levet af kommunehjælp, mens det for de øvrige vedkommende har drejet sig om hjælp af mere sporadisk karakter.

Legemlig og psykisk tilstand.

I det følgende skal man kort gennemgå de spredte oplysninger, der er fremkommet angående de undersøgte legemlige og psykiske tilstand. Man skal først omtale de 12 „andre“ kvinder. Af disse er 3 betegnet som drikfældige, 3 lider af alvorlige legemlige sygdomme, 5 har været indlagt på psykiatriske afdelinger eller sindssygehospital. I alt drejer det sig om 8 personer, om hvem man kan anføre følgende:

- 1) Nu 36 år gl., gift og har 5 børn, er tunghør, lider af dårligt syn, nervelidelse, underlivslidelse, er steriliseret og har invaliderente.
- 2) Død 45 år gl. på Set. Hans hospital, hvor hun var indlagt under diagnosen dementia paralytica. Led desuden af nervegift.
- 3) Død 74 år gl. på Nørre Hospital af svulst på lungen, har tidligere lidt af tuberkulose, var drikfældig.
- 4) Begik selvmord 57 år gl., har tidligere været på sindssygehospital efter selvmordsforsøg, psykose, var desuden drikfældig.
- 5) Nu 77 år gl. og anbragt på Nørre Hospital, hvortil hun blev overført efter 12 års ophold på Sundholm. Hun har været drikfældig og har tidligere været 4 år på afvænningshjem.
- 6) Nu 62 år gl., har 40 gange været indlagt på psykiatrisk afdeling for psykogen sindslidelse, lever nu af aldersrente.
- 7) Nu 44 år gl. Fra Sundholm overflyttet til psykiatrisk afdeling og derefter til Set. Hans hospital under diagnosen dementia paranoides. Efter 2 års ophold blev hun udskrevet og tog ophold på landet muligvis hos noget familie. Under krigen arbejdede $\frac{1}{2}$ år i Tyskland. Hun har fra 1947 boet i provinsby, er stadig ugift, det er ikke oplyst, hvad hun ernærer sig ved, har i de sidste par år fået kommunehjælp, dog af ringe størrelse.
- 8) Nu 44 år gl., er intelligensdefekt og har flere gange været indlagt på psykiatrisk afdeling og sindssygehospital under diagnosen exaltatio mentis. Har invaliderente.

Tilbage bliver i denne gruppe 4 kvinder, som efter oplysningerne hverken synes at have været drikfældige (de 2 har dog fået bøder for beruselse), legemligt syge eller at have været indlagt på sindssygehospital.

Af de 38 prostituerede er 5 betegnet som drikfældige, af disse har 2 været på afvænningshjem og 1 indlagt på sindssygehospital for alkoholisme og morfinisme. 4 af de 38 kvinder er betegnet som åndssvage eller sinker. Af disse har 1 været inddraget under åndssvageforsorg, er nu udskrevet og gift. 1 er betegnet som imbecil, hun lider desuden af asthma og er syfilitiker. Hun er nu 63 år gl., er ugift, men det oplyses, at hun har en 20 år yngre ven, som „plukker“ hende. Hun ernærer sig som spåkone. Endelig er 1 betegnet som sinke og 1 som svagtbegavet. Den sidstnævnte lider desuden af tuberkulose og er på sanatorium.

Det er yderligere oplyst, at en anden kvinde ligeledes har haft tuberkulose, 1 lider af livmoderkræft, og 1 af kronisk nyrebetændelse. Endelig er 1 direkte fra Sundholm overført til psykiatrisk afdeling, hvorfra hun dog kort efter er bortgået. Diagnosen er ikke oplyst.

lait drejer det sig om 13 af de 38 kvinder (34 pct.), om hvem det er oplyst, at de enten er drikfældige, legemligt syge, svagt begavede el. lign.

Med hensyn til *kønssygdomme* foreligger der oplysninger om, at 1 af de 12 „andre“ kvinder og 12 af de 38 prostituerede (32 pct.) har haft syfilis og/eller gonorrhoe. Det må imidlertid atter anføres, at både disse tal og tallene for de legemlige og psykiske lidelser må betragtes som minimumstal.

Det geografiske miljø.

Af hovedundersøgelsen fremgik, at størsteparten af de kvinder, som var fundet på Sundholm, stammede fra provinsbyer eller landdistrikter. Med hensyn til de efterundersøgte kvinder kan man ikke med sikkerhed angive, hvor de er opvokset, men man kan se, hvor de er født, og i de fleste tilfælde kan man gå ud fra, at fødested og geografisk barndoms miljø falder sammen.

Sammenholder man herefter fødestedet med det seneste miljø, det vil sige det sted, hvor de pågældende boede på efterundersøgelsestidspunktet i 1952, får man følgende resultat:

Hvad angår de 12 „andre“ kvinder var 6 af disse født i København og opholdt sig stadig der på efterundersøgelsestidspunktet, eller til de døde. 1 er født i provinsen og har efter opholdet på Sundholm haft bopæl i København, men er død på Set. Hans hospital. 3 er født på landet, de 2 bor på efterundersøgelsestidspunktet i København, 1 i en provinsby. Endelig er 2 født i udlandet, den ene af dem er atter frameldt til udlandet, den anden er død i en af Københavns omegnskommuner.

Med hensyn til de 38 prostituerede viser nedenstående tabel kombinationen mellem fødested og nuværende geografiske miljø.

Tabel 143. 38 prostituerede kvinder fordelt efter nuværende geografiske miljø og fødested.

Fødested:	Nuværende geografiske miljø:						Død	lait
	Hovedstaden	Provinsbyer	Landdistrikt	Udlandet	Uoplyst			
Hovedstaden	5	1	2	-	-	-	8	
Provinsbyer	9	3	1	-	-	-	13	
Landdistrikt	6	5	1	1	1	-	14	
Udlandet	-	2	-	-	-	1	3	
lait... 20	20	11	4	1	1	1	38	

Medens kun 8 af de prostituerede (21 pct.) er født i København, har 20 af dem (53 pct.) ophold i København på efterundersøgelsestidspunktet.

Selv om tallene i de forskellige grupper er meget små, viser de dog, at udviklingen går fra land over provinsby til København, men sjældent den modsatte vej. 5 af de 8 indfødte Københavnerne opholder sig stadig der, men kun 1 af de 14, der er født på landet, er vendt tilbage dertil.

Der er endnu et forhold, der skal bemærkes. Som det fremgår af tabellen, er kun i eet tilfælde den nuværende adresse ukendt. Dette er temmelig bemærkelsesværdigt, idet man på forhånd ville have ventet, at det skulle blive betydelig vanskeligere at finde frem til de 50 kvinder end til de 207 mænd, bl. a. på grund af det navneskifte, der finder sted ved kvindernes giftermål. Men på trods af de indviklede ægteskabelige forhold, som man senere skal komme tilbage til, lykkedes det dog — omend ved et betydeligt arbejde — at spore de 50 kvinder fra sted til sted.

I det følgende tilfælde har man dog måttet give op:

121) Den pågældende blev efter et par strafafsoninger for løsgænger i april 1936, 20 år gl., anbragt på Sundholm. Efter 2 mdr.s forløb blev hun dimitteret til plads på sygehus i provinsen. Her var hun 7 mdr., da hun blev idømt 6 mdr.s fængsel for dokumentfalsk. Kom under tilsyn af Dansk Værneselskab, og havde i de følgende 4 år forskellige pladser i provinsen, sidst i Ålborg, hvor hun havde en plads i 3 mdr. Her blev hun i 1941 idømt 8 mdr. fængsel for løsgænger. Da hun ved løsladelsen var uden bopæl, blev hun overført til arbejdsanstalten i Ålborg. Herfra blev hun dimitteret efter 2 mdr.s forløb til en søster, der var gift med en landmand, men efter udskrivningen fra arbejdsanstalten i Ålborg har man ikke kunnet opspore hende. Hun er tilsyneladende forsvundet på vejen mellem arbejdsanstalten og søsterens bopæl. Enten er hun ikke taget til søsteren eller har blot opholdt sig der i så kort tid, at hun ikke er blevet tilmeldt folkeregistret. Hun er ikke kendt i København efter opholdet på Sundholm og ej heller kendt i Ålborg eller de omliggende kommuner. Den eneste måde, hvorpå man kunne have nået et resultat, var at skrive til søsteren, men det mente man af diskretionsmæssige grunde ikke at kunne gøre. Den pågældende kan dog også nu være gift og derfor tilmeldt under sit giftenavn eller bo i en anden del af landet, hun kan være rejst til udlandet eller være forsvundet under krigen.

Der er dog endnu et tilfælde, hvor oplysningerne er for utilfredsstillende, idet den pågældende i 1942 er rejst til udlandet, hvorefter man gennem de nævnte kilder ikke har kunnet spore hende.

Døde.

Mandsefterundersøgelsen viste, at $\frac{1}{3}$ af de 207 mænd på efterundersøgelsestidspunktet var afgang ved døden, hvilket var langt over den forventede dødelighedsprocent. Af de 50 efterundersøgte kvinder er 4 på efterundersøgelsestidspunktet afgang ved døden. Det er „kun“ 8 pct. af det samlede antal. Selvom de efterundersøgte mænds gennemsnitsalder ved første anbringelse var 37 år mod kvindernes 30 år, kan forskellen ikke forklares herved.

Som nævnt i forrige afsnit, var den ene af de døde at finde blandt de prostituerede de 3 hørte til gruppen „andre“ kvinder.

Med hensyn til dødsårsagerne og alderen ved dødsfaldet var den ene 45 år gl., og hun døde 1 år efter udskrivningen fra Sundholm på Set. Hans hospital. Den anden begik selvmord 47 år gl., hun var på det tidspunkt gift for 4. gang, havde til manden udtalt, at hun var ked af livet, og var kort inden blevet løsladt efter en fængselsstraf for angiveri i besættelsestiden. Den tredje blev 57 år gl. (1947) fundet i sin lejlighed med 2 flasker pullimut. Dødsårsagen er uoplyst. Hun var drikfædig og har tidligere været indlagt efter selvmordsforsøg. Den fjerde døde i 1946, 74 år gl., på Nørre Hospital af svulst på lungen efter tuberkulose.

Civilstand.

Efterundersøgelsen af de 207 mænd fra Sundholm gav kun ganske enkelte og spredte oplysninger om de undersøgte ægteskabelige karriere, og i bearbejdelsen viste det sig

derfor også, at man ikke med sikkerhed kunne udtale sig herom. Ved efterundersøgelsen af de 50 kvinder havde man derfor heller ikke på forhånd interessen vendt mod dette spørgsmål, men det viste sig snart, at oplysninger om indgåede ægteskaber, på grund af det deraf følgende navneskifte, var nødvendige for i det hele taget at finde frem til disse kvinder. Samtidig syntes de spredte oplysninger, man derved fik om ægtemændene, at vise sådanne forhold, at en mere indgående behandling af spørgsmålet måtte være af interesse. Man har derfor i så vid udstrækning, som det har været muligt, søgt oplysninger om samtlige ægtemænd, således at man med ret stor sikkerhed kan udtale sig om de undersøgte kvinders ægteskabelige karriere. Nedenstående tabel viser kvindernes ægteskabelige stilling ved deres første anbringelse på Sundholm i 1935—36.

Tabel 144. 50 kvinder, heraf 38 prostituerede, fordelt efter civilstand ved første indlæggelse på Sundholm.

	Ugift	Gift	Sep./frask.	Enke	Ialt
Prostituerede	22	4	12		38
Andre	7	—	2	3	12
Ialt...	29	4	14	3	50

Over halvdelen af begge kvindegrupper var på tidspunktet for den første indlæggelse endnu ugifte, men en stor del af de prostituerede var dog separerede eller fraskilte. De 21 personer, som ved anbringelsen på Sundholm enten var gift eller havde været gift, har ialt indgået 24 ægteskaber, idet 1 havde været gift 2 gange og 1 ialt 3 gange inden Sundholmsanbringelsen. 12 af de 24 ægtefæller har været straffet med fængselsstraf for kriminelle handlinger som berigelsesforbrydelser, alfonseri el. lign., enten før ægteskabet eller i ægteskabet med den pågældende kvinde.

Ser man derefter på de undersøgte ægteskabelige stilling på efterundersøgelsestidspunktet i 1952, viser nedenstående tabel et ganske andet billede.

Tabel 145. 50 kvinder, heraf 38 prostituerede, fordelt efter civilstand på tidspunktet for efterundersøgelsen.

	Ugift	Gift	Sep./frask.	Enke	Uoplyst	Ialt
Prostituerede	3	26	7	1	1	38
Andre	1	4	3	4	—	12
Ialt...	4	30	10	5	1	50

Antallet af gifte er i den forløbne tid stegt fra 4 til 30, og disse 30 ægteskaber er alle indgået efter Sundholmsopholdet, idet de 2 af de 4 prostituerede, som var gift ved første anbringelse på Sundholm, i 1952 var fraskilte, de 2 gifte med andre mænd. Der er i det hele taget sket mange og hyppige forandringer i disse kvinders ægteskabelige stilling i den forløbne tid. Dette illustreres af omstående tabel, hvor antallet af indgåede ægteskaber både inden anbringelsen på Sundholm og efter er opgjort.

Ialt har 45 af de 50 kvinder været gift, og ca. halvdelen har indgået mere end 1 ægteskab. Dette er særlig udpræget for de prostituerede, idet 19 har været gift mere end 1 gang. Af tabellen kan udregnes, at de 45 kvinder ialt har indgået 73 ægteskaber. Ser man på de 2 grupper hver for sig, har de 34 prostituerede indgået 58 ægteskaber, af disse bestod

Tabel 146. 45 kvinder, heraf 34 prostituerede, fordelt efter antal ægteskaber indtil 1952.

	Gift 1 gang	Gift 2 gange	Gift 3 gange	Gift 4 gange	lait gifte
Prostituerede	15	15	3	1	34
Andre	8	2	1		11
lait...	23	17	4	1	45

de 26 på efterundersøgelsestidspunktet eller ved den pågældende kvindes død, 1 ægteskab er opløst ved ægtefællens død og 31 ved skilsmisse. De 11 „andre“ kvinder har ialt indgået 15 ægteskaber, hvoraf de 4 bestod på efterundersøgelsestidspunktet eller ved den pågældende kvindes død, 5 var opløst ved ægtefællens død og 6 ved skilsmisse. Det vil altså sige, at 37 ægteskaber af 73, halvdelen, var opløst ved skilsmisse, og selv om skilsmisseprocenten her i landet stadig er stigende, må det her fundne tal under alle omstændigheder anses for meget højt. Trods materialets lidenhed synes det berettiget at drage den slutning, at ustabile ægteskabelige forhold har været et karakteristisk kendetegn for de kvinder, undersøgelsen her har beskæftiget sig med. På den anden side kan man ikke undlade at bemærke, at 30 af de 50 kvinder på efterundersøgelsestidspunktet var gift, og ser man på det *sidste* ægteskabs varighed, viser det sig, at 9 af disse bestående ægteskaber i 1952 havde holdt i over 10 år, 12 mellem 5 og 9 år, og 9 i mindre end 4 år. Da alle de her nævnte ægteskaber er indgået efter 1935—36, synes der altså på den anden side at være noget, der tyder på, at i hvert fald en del af disse kvinder nu er inde i mere rolige og stabile ægteskabelige forhold.

På grund af den måde, efterundersøgelsen er tilrettelagt, er det naturligvis ikke muligt at udtale sig nærmere om ægteskabets karakter, årsagerne til skilsmisse el. lign., idet oplysningerne er for få, og man ingen personlig forbindelse har haft med de undersøgte. Man kan derfor kun give ganske enkelte konkrete oplysninger, og må derefter vurdere, om det overhovedet vil være berettiget at drage slutninger af disse.

Ved gennemgang af de enkelte sager fandt man det påfaldende, at ægtemændene i ikke få tilfælde var yngre end de pågældende kvinder. I 65 tilfælde havde man oplysninger om ægtemændenes alder. I 2 af disse tilfælde drejer det sig dog om samlevere, et begreb man ellers ikke har medregnet under de ægteskabelige forhold, idet oplysningerne har været for spredte og for få i materialet som helhed. Af de 65 ægtemænd eller samlevere, der her er tale om, var de 33 ældre end den pågældende kvinde, i 5 tilfælde var manden og kvinden jævnaldrende, men i 27 tilfælde var manden yngre. Tendensen syntes at være, at de første ægteskaber, der i de fleste tilfælde var opløst, som regel var indgået med ældre mænd; de senere, der oftere bestod på efterundersøgelsestidspunktet, var indgået med yngre mænd. Selv om materialet er lille, og selv om man savner et sammenligningsgrundlag og således ikke tør tillægge disse oplysninger nogen særlig vægt har man dog ment det rimeligt at omtale dette resultat af undersøgelsen, idet det i hvert fald umiddelbart må antages at være af interesse.

Ægtefællernes kriminalitet.

En gennemgang af Rigsregistraturens kartotek har vist, at 23 af de 45 kvinder, der har været gift, har indgået ægteskab med en mand, der enten har været straffet før eller under ægteskabet med den pågældende kvinde. Til straffe er her kun medregnet fængselsstraffe eller alvorligere sanktioner som arbejds- el. lign. for kriminelle

handlinger som berigelsesforbrydelser, alfonseri, sædelighedsforbrydelser etc. Ligeledes har man kun medregnet den kriminalitet, der er pådømt før eller under ægteskabet, men ikke straffe idømt efter ægteskabets ophør. Indenfor de 2 grupper drejer det sig om 19 af de 34 prostituerede og 4 af de 11 i gruppen „andre“.

Som nævnt er der ialt tale om 73 mænd, med hvem de pågældende kvinder har været gift. Af disse 73 har de 32 været straffet med fængselsstraf, de 41 har ikke været straffet eller højst straffet med bøde-hæftestraffe, eller de er eventuelt først blevet straffet efter ophøret af deres ægteskab med den pågældende kvinde.

Uden at gå nærmere ind på kriminalitetens art skal blot anføres, at 13 af de 32 ægtemænd er straffet for alfonseri, de 12 af disse har været gift med kvinder i prostitutionsgruppen, kun 1 med en kvinde fra den anden gruppe. Foruden disse 13 har yderligere efter oplysningerne 2 samleverer eller kærester til de prostituerede været straffet for alfonseri. I hvor mange tilfælde alfonserisagen har haft forbindelse med de undersøgte kvinder kan ikke oplyses, idet kvindens navn kun i enkelte tilfælde er nævnt i Rigsregistraturens kartotek. En gennemgang af straffeakterne ville være nødvendig for at få dette oplyst.

Der synes ikke at være nogen påfaldende forskel med hensyn til ægtefællernes kriminalitet og spørgsmålet om, hvorvidt ægteskabet er indgået før eller efter Sundholm-opholdet. I de 24 ægteskaber, der er indgået inden Sundholmsopholdet, har mændene i de 12 tilfælde været straffet. I de 49 ægteskaber, der er indgået efter, har 20 mænd (41 pct.) været straffet.

Med hensyn til tidspunktet for ægtemændenes straffe viser det sig, at 16 af de 32 mænd både er blevet straffet før og under ægteskabet med de undersøgte kvinder. 9 personer er kun blevet straffet før, men ikke under, og 7 personer er ikke blevet straffet før, men kun under ægteskabet. Det er naturligvis vanskeligt at udtale sig om, hvor stor vægt man kan tillægge mændenes kriminelle belastning for ægteskabets stabilitet. Man kan her tænke sig forskellige former for sammenhæng, dels kan den ene ægtefælle direkte påvirke den anden til kriminelle handlinger, dels kan en straffet person gennem et stabilt ægteskab glide over i en socialt acceptabel tilværelse, men selv om materialet er for lille til, at man kan drage slutninger, synes tendensen dog at være, at kvindernes første ægteskaber har været indgået med straffede mænd, de senere hyppigere med ustraffede mænd.

Man kan i denne forbindelse undersøge, hvilke ægteskaber der på efterundersøgelsestidspunktet har bestået, og hvilke der er opløst. Det viser sig da, at af de 32 ægteskaber med straffede mænd, er de 20 opløst ved skilsmisse, 1 ved ægtefællens død, mens 11 bestod på efterundersøgelsestidspunktet. Af de 41 ægteskaber med ikke straffede mænd var de 17 opløst ved skilsmisse, de 5 ved ægtefællens død, og de 19 bestod i 1952. Der synes altså således at være en tendens til, at ægteskaber med ikke straffede mænd i relativt mindre grad opløses ved skilsmisse.

Efterundersøgelsens resultat.

Efter denne gennemgang af de oplysninger, som efterundersøgelsen har kunnet give om disse 50 kvinder, skal man forsøge at skønne over, hvor mange af dem, der har klaret sig socialt efter deres første anbringelse på Sundholm i 1935—36 til efterundersøgelsestidspunktet omkring 1952. De kriterier, man har anvendt, er de samme, som i afsnittet om de efterundersøgte mænd, hvor man gik ud fra, at vedvarende kriminalitet, drikfældighed og

anbringelse på institutioner af forskellig art måtte tages som tegn på, at de pågældende ikke havde klaret sig.

For kvindernes vedkommende kommer hertil yderligere, at utugtserhvervet som tidligere omtalt er vanskeligt at få reelt kendskab til. Det er ikke usandsynligt, at flere kvinder stadig ernærer sig eller har ernæret sig ved utugt, uden at det er kommet frem gennem efterundersøgelsen, idet man kun har kunnet medregne de forhold, hvor der fra politiets side foreligger konkrete oplysninger om prostitution.

Selv om man på forhånd må antage, at ægtemanden og dennes forhold spiller en stor rolle for, om de pågældende kvinder klarer sig socialt, har man dog ikke ved nedenstående vurdering taget direkte hensyn til ægtefællens kriminalitet eller anden form for asocialitet.

Resultatet af en overfladisk vurdering af, hvor mange af de 50 kvinder, der har klaret sig, bliver følgende:

10 synes at have klaret sig socialt, efter at de har forladt Sundholm i 1935—36. På efterundersøgelsestidspunktet har det altså drejet sig om en periode på 16—17 år. 17 kvinder synes at have klaret sig socialt fra omkring 1942—43, d. v. s. mindst i de sidste 10 år, og 5 har klaret sig de sidste 4—5 år, fra omkring 1948. 14 kvinder har tilsyneladende ikke klaret sig fra 1936—37 til 1952, og 1 synes at have klaret sig i perioden 1935—43, men ikke siden.

Sammenfatter vi dette resultat, viser det, at 32 kvinder i 1952 synes at klare sig, idet de har fast bopæl, ikke efter oplysningerne lever af utugt eller har været idømt længere straffe, og for disse 32 kvinder gælder det, at nogle har klaret sig i hele perioden, andre kun i den sidste del af perioden.

15 personer synes på undersøgelsestidspunktet ikke at være i stand til at klare sig, idet de enten er drikfældige, prostituerede, kronisk kriminelle eller til stadighed lever af kommunehjælp. Om de 3 sidste personer må spørgsmålet stå uoplyst, da de 2 er forsvundet under krigen, og den sidste er død kort efter Sundholmsopholdet.

Af de 47 kvinder skulle altså på efterundersøgelsestidspunktet $\frac{2}{3}$ klare sig socialt, og $\frac{1}{3}$ ikke klare sig. Dette resultat er tilsyneladende mere positivt end for de efterundersøgte mænds vedkommende, hvor forholdet var det omvendte, $\frac{1}{3}$ klaret sig, $\frac{2}{3}$ ikke. Ser man på fordelingen blandt de 2 grupper kvinder, de prostituerede og de øvrige, er der ikke nogen større forskel. Af de 38 prostituerede klarer 25 sig, og 11 klarer sig ikke, mens 2 er uoplyst. Af de 12 kvinder i gruppen „andre“ klarer de 7 sig, 4 klarer sig ikke, og 1 er uoplyst.

Selv om talmaterialet er meget lille, kan man dog forsøge at undersøge et par forhold, som kunne formodes at have betydning for, om de pågældende har klaret sig socialt efter anstaltsopholdet. En vis betydning kunne således tillægges oplysningerne om de undersøgte kvinders bopæl på efterundersøgelsestidspunktet. Undersøger man bopæls beliggenhed for de personer, der ikke har klaret sig, og de 32 som har klaret sig, viser det sig, at 11 af den førstnævnte gruppe på 15 kvinder på efterundersøgelsestidspunktet har ophold i København, de fleste af disse i den indre by, mens de 4 øvrige er bosiddende i Århus. Af de 32 personer, som har klaret sig, har de 18 (godt halvdelen) bopæl i København, 9 bor i provinsbyer (heraf 1 i Århus, resten i mindre byer), 3 bor på landet og 2 i udlandet. Der kunne således efter dette være nogen sandsynlighed for, at de kvinder, der her er tale om, har større chance for at klare sig, hvis de kommer væk fra København, og at de kvinder, som ikke kan klare sig, heller ikke har været i stand til at rive sig løs fra deres miljø.

Som tidligere omtalt har det været overordentligt vanskeligt at finde ud af de undersøgte kvinders ægteskabelige forhold på grund af det store antal ægteskaber, der er indgået

og atter opløst. Da man imidlertid også må antage, at de ægteskabelige forhold spiller en stor rolle for spørgsmålet om at klare sig eller ikke, vil det dog være rimeligt at gå lidt nærmere ind herpå. Med hensyn til den ægteskabelige stilling på efterundersøgelsestidspunktet viser det sig, at af de 15 kvinder, der ikke klarer sig, er på efterundersøgelsestidspunktet 2 ugifte, 5 gifte, 4 fraskilte og 4 enker. Af de 32 personer, der klarer sig, er ligeledes 2 ugifte, 25 gifte, 3 fraskilte og 2 enker. Der synes således at være en lille overvægt af gifte blandt de sidstnævnte.

Da der ved bedømmelsen ikke er taget direkte hensyn til ægtefællens kriminalitet, bør man ligeledes undersøge dette spørgsmål, men det må her bemærkes, at der i det følgende kun er taget hensyn til den sidste ægtefælles kriminalitet, og ikke til tidligere ægtefællers kriminelle forhold, og naturligvis kun for så vidt de pågældende ægtefæller er straffet før eller under ægteskabet. Det viser sig da, at af de 13 kvinder, som ikke har klaret sig, og som på et eller andet tidspunkt har indgået ægteskab, har de 8 i deres sidste ægteskab været gift med en straffet mand, de 5 med ustraffede. De 5 sidste ægteskaber er alle opløst, de 2 ved skilsmisse, de 3 ved ægtemandens død. Af de 8 ægteskaber er 3 opløst, således at de 5 kvinder, der på efterundersøgelsestidspunktet er gift, alle er gift med straffede mænd.

Af de 30 kvinder, der har klaret sig, og som på et eller andet tidspunkt har indgået ægteskab, har de 7 i deres sidste ægteskab været gift med straffede mænd, de 23 med ustraffede. Af de 7 ægteskaber med straffede mænd, består de 6 på efterundersøgelsestidspunktet, mens det sidste er opløst. Af de 23 ægteskaber med ustraffede mænd består de 19 på efterundersøgelsestidspunktet, 2 er opløst ved skilsmisse og 2 ved ægtemændenes død. Der synes således at være nogen sandsynlighed for, at disse kvinder har større mulighed for at klare sig socialt, hvis de indgår ægteskab med en mand, der ikke har været eller under ægteskabet kommer i konflikt med loven.

De her nævnte oplysninger, dels om bopælen og dels om de ægteskabelige forhold bekræfter det almindelige indtryk, man har fået ved gennemgangen af de enkelte sager, at disse kvinder er stærkt påvirkelige og let lader sig lede af indflydelse udefra, hvad enten denne er af god eller dårlig karakter. De fleste har sandsynligvis i deres ungdom levet i et dårligt miljø og er måske kommet under indflydelse af en mand, der mere eller mindre direkte har været medvirkende til et asocialt liv, som har medført anbringelse på Sundholm. De første mænd, de har haft forbindelse med efter anbringelsen på Sundholm, har været af nogenlunde samme kaliber, og i nogle tilfælde er den asociale tilværelse derfor fortsat i nogle år. De har tilsyneladende aldrig haft vanskelighed ved at blive gift, og de af dem, som senere har fået forbindelse med mænd i socialt accepterede stillinger, måske med bopæl uden for København, har derefter kunnet indstille sig på denne form for tilværelse og har siden også selv, så vidt man da kan skønne, ført en pæn, borgerlig tilværelse.

Som eksempel kan nævnes følgende:

122) Den pågældende kvinde havde i 20 års alderen 2 sager for tyveri, hun har været gift, men i 1932, da hun var 24 år gl., forlod manden hende, og 2 år efter blev hun idømt 60 dages fængsel for tyveri og løsgængeri, året efter 30 dages fængsel for det samme, og hun kom på Sundholm 26 år gl. Hun blev efter en måneds forløb dimitteret til plads, blev bragt tilbage af politiet kort efter, det samme gentog sig, men 3. gang var hun på Sundholm i 4 mdr. inden dimissionen til en gård på landet. Hun er derefter hurtigt kommet tilbage til København, hvor hun atter fik tilhold, og i 1938 en betinget dom med tilsyn for løsgængeri og tyveri. Hun blev mentalundersøgt og erklæret for sinke og blev sendt tilbage til sine forældre på landet, stadig under tilsyn. Hun fik plads hos en husmand, og i 1940, 32 år gl., blev hun gift med denne. I 1952 udtales det, at hun holder hjemmet umådelig fint, hun går i kirke hver søndag med manden og svigerfaderen. **Hun** er nu 44 år gl. og har været gift i 12 år.

De her anførte betragtninger er på grund af det talmæssigt meget lille materiale og oplysningernes usikkerhed muligvis ikke holdbare og måtte måske forkastes, hvis der forelå en virkelig dybtgående undersøgelse af de enkelte tilfælde. Denne efterundersøgelse har dog givet stof til eftertanke, og i særlig grad burde man vel overveje, om det ikke ville være muligt at foretage en talmæssigt større og mere grundig undersøgelse af de prostituerede, idet man kun derigennem kunne få de her fremsatte formodninger underbygget eller forkastet, og muligvis få vejledning med hensyn til en effektiv behandlingsform. Herimod kunne måske indvendes, at denne efterundersøgelse viser, at ingen yderligere behandling er påkrævet, og at anbringelse på Sundholm har vist sig effektiv, men man må dog ved dette forhold ikke overse, at der kun i de færreste tilfælde er sket en ændring i levemåden umiddelbart efter Sundholmopholdet, og ligeledes, at ændringerne ofte skyldes forhold af en mere tilfældig karakter.

Alt i alt tyder efterundersøgelsen dog på, at nogle års asocial tilværelse i ungdomsårene for kvindernes vedkommende ikke er ensbetydende med en fortsat asocial tilværelse, idet den i mange tilfælde bl. a. under påvirkning af et ændret miljø tilsyneladende afløses af en borgerlig livsform.

IV

RESUME

Mennesker på arbejdsanstalt.

Som indledning til den social-psykologiske undersøgelse fremdrages og beskrives 7 tilfældigt valgte eksempler på livsskæbner, som undersøgerne har mødt gennem deres arbejde med indsamlingen af materialet, og man har i hvert tilfælde forsøgt at finde baggrunden for den asociale tilværelse og kommenteret de indgreb, der er gjort fra samfundets side.

Klientelundersøgelsen ved årsskiftet 1950.

Formål og tilrettelæggelse.

Side 16—26.

Til brug for det af socialministeriet i 1948 nedsatte udvalg, der bl. a. skulle undersøge mulighederne for genrejsningen af alkoholister, løsgængere og andre asociale personer, der falder ind under kapitlerne XXIV—XXVII i Lov om offentlig Forsorg, er der i 1950 foretaget en social-psykologisk undersøgelse af et udsnit af de på arbejdsanstalterne indlagte personer. Det fremskaffede materiale falder i to dele, dels et af et undersøgelseshold på visse arbejdsanstalter indsamlet materiale (gruppe I), dels et materiale (gruppe II) indsamlet på grundlag af spørgeskemaer, udsendt til de øvrige arbejdsanstalter.

Gruppe I omfatter 213 mænd og 50 kvinder, hvoraf ca. halvdelen var indlagt på Sundholm, de øvrige på 8 forskellige arbejdsanstalter rundt om i landet. Man har lagt vægt på udvælgelse af yngre indlagte. Stort set er således medtaget 5 indlagte under 60 år for hver 1 over 60 år. Denne udvælgelse gælder ikke for kvindematerialet.

Den socialpsykologiske undersøgelse af gruppe I er foretaget af en socialrådgiver og en psykolog med psykiatrisk bistand i den fornødne udstrækning. Grundlaget har været samtaler med de indlagte, hvorigennem man har søgt at opnå kendskab til livsløbet fra barndommen til undersøgelsestidspunktet. Yderligere er indhentet kontroloplysninger udefra, fra arbejdsanstalter, Rigsregistraturen, sociale udvalg, hospitaler o. s. v.

Materialet i gruppe II bygger på spørgeskemaer udfyldt af ledelsen på 8 andre arbejdsanstalter, suppleret med udtalelser fra anstaltens læge. Gruppen omfatter 241 mænd og 34 kvinder. Kontroloplysningerne er ikke så udførlige som for gruppe I's vedkommende med undtagelse af oplysningerne fra Rigsregistraturens kartotek, og redegørelsen bygger derfor hovedsagelig på materialet fra gruppe I suppleret med oplysninger fra gruppe II, hvor det har været forsvarligt.

På grund af anstalternes meget forskellige størrelser varierer antallet af undersøgte fra de enkelte anstalter stærkt (tabel 1).

Med hensyn til aldersfordelingen (tabel 2) er forholdet det, at ca. halvdelen af mændene i gruppe II er over 60 år mod $\frac{1}{4}$ af gruppe I.

Aldersfordelingen for de undersøgte kvinder (tabel 3) synes bemærkelsesværdig ved den ringe repræsentation af kvinder i aldersklassen 30—50 år.

For så vidt angår materialets repræsentativitet bemærkes, at det antal personer, der opholder sig på arbejdsanstalterne i Danmark, i løbet af eet år udgør ca. 2 500 personer, deraf 250—300 kvinder. Aldersfordelingen for det samlede antal undersøgte mænd svarer nogenlunde til aldersfordelingen inden for disse 2 500 personer, medens der blandt de 213 mænd i gruppe I findes relativt færre over 60 år, hvilket skyldes den specielle udvælgelsesmetode.

Mandsundersøgelsen.

Indlæggelsen.

Der gives først en oversigt over, hvilke paragraffer i Lov om offentlig Forsorg, der kan medføre anbringelse på arbejdsanstalt. En del af disse bestemmelser er dog ophævet ved lov af 25. februar 1953, men medtages, da de var gældende på undersøgelsestidspunktet. De bestemmelser, der nu er bortfaldet, er bl. a. §§ 207, 208, 311, 314 samt 318—20 i L.O F..

Det har været nødvendigt at basere fordelingen efter indlæggelsesparagraffer på et skøn, da en konkret oplysning om den anvendte paragraf kun sjældent har været anført. Hovedparten af de undersøgte (72 pct. af gruppe I) må være indlagt efter § 321, 13 pct. efter § 30 og 8 pct. efter §§ 318—20, mens 3 pct. er indlagt som forsømmelige forsørgere (tabel 4). De øvrige paragraffer synes kun at være taget i brug i ganske enkelte tilfælde. Kun halvdelen af de førstegangsindlagte er anbragt efter § 321, men ved genindlæggelse synes denne paragraf hyppigere at blive bragt i anvendelse. 3 personer er anbragt med hjemmel udenfor forsorgsloven, idet 2 er dømt til sådan anbringelse (straffelovens § 70, jvf. § 17 (evt. 16)), og 1 er anbragt som vilkår for tiltalefrafald.

En stor del af de undersøgte har været forsøgt udskrevet eller er bortgået flere gange, og man har derfor undersøgt årsagen til den indlæggelse, efter hvilken de ikke siden har været indpasset i samfundet (den socialt relevante indlæggelse). Herefter synes halvdelen at være indlagt som erhvervs- og subsistensløse, mens resten er indsat efter strafafsoning, på grund af sygdom, eller fordi familien ikke kunne have dem, fordi de ikke kunne være på alderdomshjem eller plejehjem, eller på anden vis ikke har kunnet klare sig selv af kommunehjælp eller aldersrente. Hertil kommer de få forsømmelige forsørgere, og enkelte mænd indlagt efter dom eller tiltalefrafald, 1 mand indlagt af børneværnet samt endnu 1, hvor man efter den samlede undersøgelse ikke har kunnet finde frem til den egentlige indlæggelsesårsag (eks. 14 side 34).

For så vidt angår initiativet til indlæggelsen falder de 61 førstegangsindlagte i 3 næsten lige store grupper, dem, der har meldt sig selv, dem, der er indlagt af det sociale udvalg efter en længere understøttelsesperiode, og dem, der er indlagt af politiet som subsistensløse eller efter bødeafsoning.

Opvæksten.

Under hensyn til den betydning, man må tillægge forholdene i barndommen for det senere livsløb, er der så udførligt som muligt redegjort for forholdene under opvæksten.

Man gør dog opmærksom på disse oplysningers subjektive karakter og henviser til undersøgelser, der bedre er i stand til at belyse hele dette spørgsmål (Kjems' børneværnsundersøgelse).

Psykiske eller sociale defekter er fundet hos slægtninge til 44 pct. af de undersøgte i anstaltsgruppe I. I godt $\frac{1}{4}$ af tilfældene er disse defekter fundet blandt de undersøgte forældre og lige så ofte blandt søskende. For fædre og mandlige familiemedlemmer iøvrigt synes alkoholismen at være den hyppigst forekommende defekt, hos mødre og andre kvindelige familiemedlemmer derimod oftest sindssygdhed el. lign.

De undersøgte synes i meget høj grad at være opvokset i store børneflokke, knap halvdelen i flokke på 6 børn eller flere. Dette stemmer med resultaterne fra andre undersøgelser af tilpasningsvanskelig ungdom eller kriminelle og asociale personer.

59 pct. af de undersøgte mænd skulle være opdraget hos deres samlevende forældre, og 39 pct. i „brudte" eller på anden måde desorganiserede hjem (tabel 10).

21 pct. af de førstnævnte mod 37 pct. af de sidstnævnte har fået en opdragelse, som kan have været uheldig for deres udvikling (emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse). Denne forskel uddybes yderligere hvis man undersøger opdragelsens karakter i de hjem, hvor forældrene har haft psykiske eller sociale defekter, idet det viser sig, at 10 pct. af de 86 personer, som er opvokset hos samlevende forældre uden psykiske og/eller sociale defekter, mod 40 pct. af de 124 personer, som er opdraget i „brudte" hjem eller hvis forældre har haft de omtalte defekter, har fået en emotionelt bemærkelsesværdig opdragelse.

Tilpasningsvanskeligheder i barndommen i form af nervøse eller asociale symptomer er kun fundet hos 12 pct., dog må oplysningernes usikkerhed med hensyn til de gamle undersøgte tages i betragtning, idet sådanne symptomer hyppigere er forekommet blandt de yngre end blandt de ældre undersøgte.

Kun en ganske ringe del af de undersøgte stammer fra økonomisk velstillede hjem (tabel 12), mens over halvdelen kommer fra såkaldte „almindelige arbejderhjem" og ca. $\frac{1}{4}$ fra decideret økonomisk og socialt dårligt stillede hjem.

Under skolegangen har af gruppe I ca. $\frac{1}{4}$ udvist alvorlige vanskeligheder, hyppigst har det drejet sig om oversidning og skulkeri. Kun ganske enkelte (6 pct.) har fået undervisning udover den almindelige folkeskoleuddannelse.

Af gruppe I har halvdelen haft erhvervsarbejde i barndommen.

De undersøgte, der er opvokset på landet, synes at være kommet væsentlig tidligere fra deres barndomshjem end de undersøgte fra hovedstaden. Af de første er 26 pct. og af de sidste kun 3 pct. kommet hjemmefra inden deres 14. år.

7 pct. er blevet fjernet fra hjemmet og inddraget under børneforsorg. Der er her en stærk ophobning af dem, der var unge på undersøgelsestidspunktet (43 pct. af dem, der var under 30 år, mod 3 pct. af dem over 50 år).

I det hele synes undersøgelsen af opvækst vilkår ene at vise, at en meget stor del af de undersøgte har været udsat for forvandlede forhold i barndommen. Dette gælder i højere grad for de unge end for de gamle på arbejdsanstalterne.

Dette kan måske forklares ved, at oplysningerne for de gamle er mindre udtømmende og mindre differentierede, men kan også være et fingerpeg om, at en anbringelse på arbejdsanstalt i en høj alder har andre forudsætninger end i en tidligere alder.

Erhverv.

Arbejdsanstaltnes klientel har i ikke få tilfælde en solid og god uddannelse bag sig, og mange har tidligere haft et godt erhverv. En oversigt over tidligere erhverv og

uddannelse findes i tabel 17. Af tabel 18 fremgår endvidere, at enkelte af de undersøgte har haft selvstændige eller overordnede stillinger. Ca. $\frac{1}{3}$ må betegnes som faglærte, $\frac{1}{4}$ som tillærte, mens over 40 pct. har været ufaglærte arbejdere. Af de fagligt uddannede har kun den ene trediedel benyttet deres uddannelse, mens $\frac{2}{3}$ kun i nogle få år eller slet ikke har arbejdet ved deres fag (jfr. tabel 19).

Oversigten over det erhverv eller arbejde, de undersøgte har været beskæftiget ved umiddelbart før den relevante anbringelse på arbejdsanstalt (tabel 17), viser de ændrede forhold. Størstedelen af de undersøgte har kun haft løst arbejde. Landarbejdere og arbejdsmænd er nu blevet daglejere og løsarbejdere, og en ret stor del af de undersøgte har længe ikke haft noget erhverv eller har ernæret sig som skærslibere, handelsmænd o. lign. De 2 i denne sammenhæng vigtigste grupper, gruppen uden erhverv og gruppen „handelsmænd“ omfatter personer fra alle aldersklasser.

Mindst $\frac{2}{3}$ af de undersøgte har igennem en årrække haft store erhvervsvanskeligheder. I den ene trediedel af disse tilfælde har erhvervsforløbet været præget af tilfældigt, skiftende arbejde, i omtrent $\frac{2}{3}$ af lange arbejdsløshedsperioder.

Forskellige personlige og sociale forhold.

Kun en fjerdedel af de undersøgte har holdt deres sygekasse à jour, og kun 6 pct. har bevaret deres medlemskab i fagforening. 2 pct. har mistet en tidligere tilkendt alders- eller invaliderente, mens 6 pct. stadig har en sådan rente i behold.

De undersøgtes civilstand giver et indtryk af deres ringe tilknytning til familielivet. 66 pct. er stadig ugifte. Ialt har 152 personer været gift, men af disse ægteskaber består kun 13 på undersøgelsestidspunktet, og størsteparten er opløst ved skilsmisse eller separation.

73 pct. af de gifte har fået børn i ægteskabet, men det gennemsnitlige antal børn pr. ægteskab har kun været 2,0. Herudover har 12 pct. af de undersøgte børn udenfor ægteskab. (Dette er absolut minimumstal).

Det er påfaldende, at 24 personer fra gruppe I benægter nogensinde at have forsøgt og gennemført samleje, mens 52 angiver kun at have haft få løse seksuelle forbindelser. Den første gruppe er stærkt psykisk og fysisk belastet, mens den anden hovedsagelig består af drikfældige vagabonder.

Ialt 45 (10 pct.) af de undersøgte har begået kriminelle handlinger af seksuel karakter. Det drejer sig væsentlig om ældre mænd, der har begået uterlighedshandlinger overfor mindreårige, krænkelse af blufærdigheden o. lign.

Ophold på arbejdsanstalt.

Kun når det drejer sig om forsømmelige forsørgere og indlæggelse på tvangsarbejdsanstalt, fastsættes opholdets varighed på forhånd, i alle andre tilfælde afhænger opholdets længde af den indlagtes aktuelle situation. Tabel 32 viser, at det sidste ophold i 16 pct. af samtlige tilfælde har varet i 5 år og derover, enkelte helt op til 20 år eller mere.

Det samlede anstaltsophold har for en trediedel varet 1—4 år og for godt en trediedel i over 5 år. Disse tal er naturligvis afhængige af de undersøgtes nuværende alder, selv om der også blandt de unge findes enkelte, der har været anbragt i ialt over 5 år.

Tabel 34 viser de undersøgtes alder ved deres første anbringelse på arbejdsanstalt. Klientellet synes at rekrutteres fra alle aldersklasser.

25 pct. af klientellet var på undersøgelsestidspunktet indlagt første gang, mens

lidt flere har været indlagt 2—4 gange, og 13 pct. har været indlagt over 20 gange. Man måtte vel på forhånd vente, at der fandtes en nøje sammenhæng mellem antallet af indlæggelser og længden af det samlede anstaltsliv, dette er dog ikke tilfældet, idet en trediedel af de førstegangsindlagte har været over 5 år på anstalten, mens enkelte personer med over 10 indlæggelser ikke har tilbragt mere end 1 år ialt på arbejdsanstalt.

Et temmelig stort antal personer (105) har haft et forholdsvis langvarigt anstaltsliv uden nogensinde (78) eller kun ganske enkelte gange (27) at være forsøgt udskrevet. Over halvdelen af de aldrig dimitterede og 90 pct. af de sjældent dimitterede har uden afbrydelse tilbragt over 5 år på anstalten. Alle aldersklasser er repræsenteret; der er dog en betydelig overvægt i klassen 50—59 år (40 pct.).

Vagabondage.

44 pct. af de undersøgte har aldrig vagabonderet, 35 pct. har vagabonderet i nogen og 21 pct. i udpræget grad (for 5 personer er vagabondagen uoplyst). Aldersmæssigt fordeles vagabonderne sig over alle aldersklasser, dog er der flest uden vagabondage blandt de ganske unge.

Af de personer, som er kommet tidligst på arbejdsanstalt, har flere vagabonderet end af de andre grupper, og jo mere udpræget vagabondagen har været, des oftere har de undersøgte været anbragt på andre arbejdsanstalter.

Forsåvidt angår de undersøgtes seneste geografiske miljø, er klientellet her karakteriseret ved, at en så stor del (39 pct.) er flakket rundt uden fast opholdssted, og det gælder naturligvis i første række vagabonderne.

Kriminalitet.

Ialt er 78 pct. dømt for overtrædelse af straffeloven, straffelovstillægget og/eller politivedtægterne. Af disse er dog 17 pct. kun idømt bøde- eller hæftestrafte, og yderligere 10 pct. højst 30 dages fængsel.

Med hensyn til arten af begåede lovovertrædelser (tabel 45) er over halvdelen dømt for beruselse, en trediedel for betleri, en fjerdedel for andre småforseelser. Når man tager klientellets drikkædighed og hele levevis i betragtning, er dette måske ikke så påfaldende, hvorimod det måske er mere bemærkelsesværdigt, at 44 pct. er dømt for tyveri eller hæleri. 60 pct. af samtlige undersøgte mænd har været idømt fængselsstraffe, 26 pct. fængselsstraffe på 5 måneder eller mere.

65 personer har været dømt til forskellige former for særforanstaltninger (tabel 47). Der er f. eks. 25 tidligere arbejdsdshusfanger blandt de undersøgte. Bortset fra 20, som kun har været idømt afholdspålæg, har domstolene således for 10 pct. af samtlige undersøgte ment at burde anvende andre midler end almindelig fængselsstraf.

Af de 355 lovovertrædere har 17 pct. ikke været interneret ved dom (bødestrafte eller betingede domme), 48 pct. har været interneret i mindre end 1 år, 9 pct. mere end 5 år.

En særlig analyse om lovovertrædernes forhold viser, at disse kan inddeles i 3 grupper: berusere, der kun er dømt for beruselse (19 pct.), småkriminelle, der hovedsagelig er dømt for betleri, løsgængerier etc. (33 pct.) og egentlig kriminelle, hovedsagelig dømt for berigelsesforbrydelser (48 pct.).

Den sidstnævnte gruppe har haft straffe af betydelig længere varighed end gruppen småkriminelle; beruserne er hovedsageligt straffet med bøde-hæftestraffe.

Beruserne er kommet i konflikt med loven på et langt senere tidspunkt end de to andre grupper, og de småkriminelle senere end de egentlig kriminelle (tabel 54).

Undersøger man forholdet mellem vagabondage og kriminalitet, viser det sig, at de ikke-kriminelle kun i ringe udstrækning har vagabonderet. Mellem småkriminalitet og vagabondage er der en ret selvfølgelig forbindelse, da løsgængeri i sig selv er strafbart. Der synes derimod ikke at være nogen tydelig forbindelse mellem egentlig kriminalitet og vagabondage.

Foruden inddeling i dominiansgrupper har man inddelt lovovertræderne (bortset fra beruserne) i kriminelle levnedsløbstyper (se definitionen side 95). Kun 11 pct. har kunnet klassificeres som forbryderbegyndere, de kronisk kriminelle udgør 22 pct., medens resten er betegnet som periodisk kriminelle.

Sammenfattende kan om det undersøgte arbejdsanstaltsklientels kriminelle forhold siges, at ikke alene betleri og løsgængeri, men også kriminelle handlinger som tyveri etc. er forekommet hyppigt. Det synes berettiget at antage, at den asociale levevis i nogle tilfælde har været primær og småkriminaliteten en følge heraf. I andre tilfælde synes kriminaliteten at være det primære og den asociale levevis sekundær.

Institutionsliv.

Afsnittet om institutionsliv giver først en oversigt over, hvor stor en del af deres liv de undersøgte ialt har tilbragt på institutioner bortset fra arbejdsanstalter. En fjerdedel har aldrig været på andre institutioner, mens 15 pct. har tilbragt over 5 år på andre institutioner, resten mellem 1 måned og 5 år.

I tabel 62 har man inddraget arbejdsanstaltslivet i institutionslivet og opdelt de undersøgte efter samlet institutionsliv og aldersklasser. Der synes ikke at være nogen udpræget sammenhæng mellem den nuværende alder og varigheden af institutionslivet, idet der inden for alle aldersklasser findes personer, der har tilbragt over halvdelen af deres liv på institutioner.

Dette afsnit viser, at det undersøgte klientel som helhed betyder en stor økonomisk belastning for samfundet.

Helbredet.

Oplysningerne om de undersøgtes helbredstilstand stammer hovedsageligt fra anstaltens læger. Som sygdomme er kun medregnet alvorligere lidelser eller defekter, først og fremmest sådanne, der må antages at have erhvervsmæssig betydning.

Af de 454 undersøgte mænd fandtes halvdelen på undersøgelsestidspunktet at lide af en legemlig sygdom eller defekt.

Af tabel 64 og følgende fremgår, at 86 har lidt af medicinske sygdomme. Sygdomme i bevægelsesorganerne er fundet hos 77 personer, nervesygdomme eller organiske hjerne-lidelser er fundet i 52 tilfælde. 45 personer led af sansedefekter eller talevanskeligheder, mens andre sygdomme konstateredes i enkelte tilfælde.

Der synes at være en mindre nær sammenhæng mellem alder og sygdom end på forhånd antaget. De 20—29 årige har 47 pct. syge, og gruppen, der omfatter personer på 70 år og derover, har 45 pct. syge.

Af de 227 personer, som på undersøgelsestidspunktet måtte betegnes som legemligt raske, havde 88 tidligere lidt af alvorligere sygdomme. Også her har der hyppigt været tale om medicinske sygdomme, næsthyppest om nervesygdomme. I alt synes således 70 pct. på et eller andet tidspunkt at have lidt eller lide af en eller flere alvorlige, legemlige sygdomme eller defekter, som kan have spillet en rolle for deres sociale og erhvervsmæssige muligheder, og selv om sygdom næppe særlig hyppigt har været den eneste årsag til anbringelse på arbejdsanstalt, har den utvivlsomt i en del tilfælde været medvirkende til den sociale deroute.

Psykiske forhold.

Ca. 60 pct. af de undersøgte i anstaltsgruppe I har på et eller andet tidspunkt været psykiatrisk undersøgt, medens det samme kun gælder for 11 pct. af de undersøgte i anstaltsgruppe II. Af denne grund bearbejdes materialet i anstaltsgruppe II bortset fra Århus arbejdsanstalt ikke med hensyn til alvorligere psykiske lidelser.

Af de 213 mænd i gruppe I led på undersøgelsestidspunktet 59 (28 pct.) af sindssygdom, epilepsi, psykogene sindslidelser, nervøse lidelser eller nervelidelser med psykiske symptomer (tabel 73 og den følgende gennemgang). Det hyppigst forekommende var dementia senilis og dementia alcoholica, men foruden blev der fundet tilfælde af schizofreni, epilepsi etc. Der er givet eksempler på de forskellige former for sindslidelser.

Af gruppe I har 33 tidligere været indlagt på sindssygehospital, 41 på psykiatrisk afdeling (ialt 56 personer), 3 under epileptiker- og 5 under åndssvageforsorg.

Af de 59 personer, som er henført under gruppen „alvorligere psykiske lidelser“, har kun 22 været indlagt på psykiatrisk afdeling og/eller sindssygehospital, d. v. s. at 37 havde en psykisk lidelse, som enten aldrig tidligere var erkendt eller i hvert fald ikke forsøgt nærmere undersøgt. Heriblandt er dog en hel del alderdomssvækkede personer.

Det har ikke været muligt at foretage systematiske intelligensprøver på det undersøgte klientel, og vurderingen hviler således på et skøn foretaget af psykologen, eventuelt i forbindelse med psykiatere samt eventuelle tidligere testresultater. 3 pct. af de undersøgte i gruppe I er betegnet som åndssvage, 15 som sinker, medens 82 pct. er uden alvorligere intelligensdefekter (tabel 74). Kun 1 af de 6 åndssvage har tidligere været inddraget under åndssvageforsorg, medens en anden er inddraget efter det ophold på arbejdsanstalt, hvorunder den socialpsykologiske undersøgelse fandt sted. Derimod har 4 ikke-åndssvage tidligere været under åndssvageforsorg og anbragt på åndssvageanstalt (deraf 1 i 30 år), hvorfra de senere er udskrevet som ikke-åndssvage. De er ved nærmere undersøgelser betegnet som sinker. Sinkerne er oftest fundet i de yngre aldersklasser, de udgjorde ca. 29 pct. af de undersøgte under 40 år.

Den personlighedsmæssige undersøgelse er foretaget ud fra socialpsykologiske principper, og man har her anvendt den af Stiirup indførte terminologi med hensyn til personlighedsafvigeiser. Der er således (tabel 76) fundet 37 pct. karakterinsufficiente, 26 pct. karakterpåfaldende og 5 pct. psykoinfantile. De resterende 32 pct. af gruppe I er ikke rubriceret personlighedsmæssigt, for størstepartens vedkommende fordi en alvorlig sindslidelse, svær intelligensdefekt eller kronisk alkoholisme har sløret personlighedsstrukturen og ikke gjort en vurdering mulig. Antallet af de lettere karakterdefekte (karakterpåfaldende) er størst blandt de yngste aldersklasser. Antallet af karakterinsufficiente blandt de 30—49 årige, medens de helt gamle ikke har kunnet diagnosticeres.

Sammenfattende synes således et betydeligt antal af de undersøgte i personligheds-

mæssig henseende at afvige stærkt fra det normale. Dette kan i mange tilfælde have været medvirkende til den asociale levevis, medens omvendt denne levevis også kan have accentueret en lettere defekt.

Alkoholismen.

Alkoholproblemet indtager en central plads ved undersøgelsen af arbejdsanstaltsklientellet, og tabel 78 viser, at 68 pct. er betegnet som drikfældige.

De drikfældige i gruppe I er inddelt i 3 undergrupper efter drikkeriets omfang og dets følger. Den hårdets belastede gruppe er de kroniske alkoholister med legemlige og/eller psykiske symptomer (a.c.+): 30 pct. Den næste gruppe er kaldt kroniske alkoholister uden symptomer (a.c.÷): 42 pct., og endelig den mindst belastede gruppe, spiritusmisbrugerne (ab.spir.): 28 pct. (Angående definitionerne se side 133 ff. og tabel 79).

For størstepartens vedkommende synes drikkeriet at være begyndt i en meget ung alder, for to trediedeles vedkommende inden det 25. år (tabel 83); de kroniske alkoholister er startet tidligere end spiritusmisbrugerne.

En trediedel af de drikfældige har tidligere frivilligt eller ved dom været indlagt på afvænningshjem. Sundholm har betydeligt flere direkte overført til afvænningshjemmet „Fårupgård“, som endnu på undersøgelsestidspunktet ejedes og lededes af Københavns kommune. Enkelte har yderligere været indlagt på sindssygehospital til afvænnelse, ligesom nogle tidligere har fået antabuspiller.

Samspillet mellem psykiske og legemlige lidelser.

I det følgende afsnit har man forsøgt at samle de iagttagelser, der er redegjort for i de foregående afsnit, for at få et helhedsindtryk af de undersøgte legemlige og psykiske tilstand.

Man har anvendt begrebet „minusfaktorer“ og har hertil medregnet alvorlig legemlig sygdom, intelligensdefekt, sindslidelse, alvorlig karakterdefekt og drikfældig hed. Tabel 86 viser, at kun 5 personer af de 213 mænd i gruppe I helt var uden de ovennævnte minusfaktorer, og tabel 86 viser, at 90 havde 2, 62 havde 3 og 7 personer 4 minusfaktorer. I de sidstnævnte tilfælde drejer det sig om personer, der er karakterdefekte, drikfældige, legemligt syge og intelligensdefekte eller sindslidende. De 5 „undtagelser“, hvor ingen alvorligere defekter er fundet, omfatter 4 ganske unge mennesker, der på grund af kriminelle handlinger eller mere tilfældigt sammenstødende omstændigheder er kommet ind i en uheldig periode, der har medført anbringelse på arbejdsanstalt, medens den 5. er en 65-årig mand, der snarest hører hjemme på et alderdomshjem.

For de fleste af de øvrige er der derimod tale om komplicerede problemer, som ikke vil kunne løses uden en fuldstændig omlægning af arbejdsanstaltnes opbygning og behandlingsplan.

Arbejdsduelighed.

Ved vurderingen af den fysiske arbejdsevne er der taget hensyn til de undersøgte legemlige og psykiske lidelser, og materialet er inddelt i 4 grupper.

Angående definitionen se side 143. Af tabel 87 fremgår, at 38 pct. har normal arbejdsevne, 30 pct. nedsat, 29 pct. stærkt nedsat arbejdsevne, medens 3 pct. er betegnet som hjadpeløse.

Materialet er yderligere inddelt efter arbejdsevnen, hvorved man foruden de alvorlige legemlige sygdomme, sindslidelser og intelligensdefekter også har taget hensyn til drikfærdighed og alvorlige karakterdefekter, idet disse i realiteten også har stor betydning for de pågældendes muligheder for at klare sig i erhvervslivet.

Ifølge tabel 89 er kun 7 pct. betegnet som ubetinget arbejdsføre, 63 pct. som betinget arbejdsføre og 30 pct. som ubetinget uarbejdsdygtige.

At arbejdsevnen forringes med den stigende alder, synes naturligt, men dog har kun en fjerdedel af de unge normal arbejdsevne (tabel 90). Det er ikke drikfærdigheden, der er årsagen til dette. Blandt de ikke drikfærdige er der forholdsvis flest med stærkt nedsat arbejdsevne. Dette skyldes, at der blandt de ikke drikfærdige findes flere med intelligensdefekter og med alvorlige psykiske lidelser.

Efter det ovenstående kan man få indtryk af, at kun 7 pct. af klientellet vil kunne klare sig uden for anstalten. Slet så galt er det dog ikke, idet man, hvis der gennemføres et energisk resocialiseringsarbejde, vil have udsigt til også at få en del af de 63 pct. betinget arbejdsføre ind i en normal tilværelse igen.

Den sociale deroute.

Anbringelse på arbejdsanstalt må næsten altid ses i forbindelse med en forudgående social deroute, og karakteren af denne — navnlig tidspunktet for dens indtræden — er af interesse, også af hensyn til præventive foranstaltninger i den fremtidige socialpolitik.

Den sociale deroutes begyndelse er her regnet fra det tidspunkt, hvor der foreligger ydre, objektivt konstaterbare tegn på en uoverensstemmelse med samfundet, for så vidt en sådan krise efterfølges af en asocial tilværelse.

I 199 af de 213 tilfælde i gruppe I har man konstateret en social deroute, i 11 tilfælde blev der ikke fundet tegn på, at de pågældende tidligere har ført en asocial tilværelse eller lignende, og i 3 tilfælde har spørgsmålet måttet stå ubesvaret.

Derouten synes fortrinsvis at begynde i de unge år, for 49 pct.'s vedkommende inden det 30. år, men der er dog også tilfælde, hvor der først er sket en synlig ændring i de pågældendes levevis efter det 50. år (13 pct.), se iøvrigt tabel 95 og 96, hvor materialet er inddelt i 5 deroutegrupper.

I tabel 97 har man angivet forholdet mellem deroutegrupperne og antallet af legemligt og psykisk lidende indenfor disse. Antallet af legemligt syge synes at stige med den stigende deroutealder og ligger højst hos den lille gruppe uden deroute. Antallet af sinker og åndssvage er højst i gruppen med deroute inden det 20. år. Sindslidelseernes antal er overvældende stort i gruppen uden deroute, men karakterdefekter er størst i de to yngste deroutegrupper. Drikfærdighed er kun påfaldende ringe repræsenteret i gruppen uden deroute.

Ophobning af de såkaldte minusfaktorer findes hyppigst i gruppen med den tidlige deroute (tabel 98).

En undersøgelse af deroutegrupperne og deres eventuelle forbindelse med de tidligere nævnte sociale og psykologiske faktorer viser, at den gruppe personer, som er begyndt den sociale deroute allerede inden det 20. år, og hvoraf en del faktisk aldrig har ført en socialt acceptabel tilværelse, på en hel del væsentlige punkter synes at adskille sig fra de andre grupper, f. eks. er der i 81 pct. af disse tilfælde fundet en eller flere defekter i barndommen (tabel 99). De har langt hyppigere haft vanskeligheder under skolegangen, i stor udstrækning været inddraget under børneforsorg, de har klaret sig dårligt erhvervs-

mæssigt og har kun i ringe udstrækning knyttet ægteskabelige forbindelser. Denne gruppe er også den, der i størst omfang er straffet for kriminelle handlinger.

Sammenfattende kan man sige, at undersøgelsen af arbejdsanstaltsklientellet viser, at de personer, som tidligst er kommet ud i en asocial tilværelse, og som har fortsat hermed, er svært belastet med hensyn til intelligens- og karakterdefekter, og at der i gruppen er fundet en ophobning af negative faktorer af social og psykologisk art.

Antallet af disse negative faktorer synes at falde med den stigende deroutealder, løvrigt synes en deroute i 30—40 års alderen at have nær forbindelse med et spiritusmisbrug, og indtræffer derouten endnu senere, eller har man ingen forudgående deroute fundet, synes anbringelsen på arbejdsanstalt ofte direkte at skyldes en psykisk lidelse.

Disse resultater vil være værd at tage i betragtning ved en tilrettelæggelse af fremtidige behandlingsplaner.

De unge mænd få arbejdsanstalt.

De 24 personer, der på undersøgelsestidspunktet var 25 år eller derunder, er behandlet i et særligt afsnit. Kun 16 af disse stammer fra gruppe I, og da oplysningerne om de undersøgte i gruppe II med hensyn til psykisk udvikling og mere personlige forhold er mindre udførlige, må de følgende tal anses for minimumstal.

Barndomsforholdene har været dårlige, kun 10 er opdraget i et normalt hjem, og heraf har de 5 haft defekte forældre. 112 tilfælde har opdragelsen været af en sådan karakter, at man rent umiddelbart får indtryk af, at den må have haft væsentlig betydning for, at det senere i tilværelsen er gået disse børn galt. 13 har allerede i barndommen vist tilpasningsvanskeligheder. Som en følge af de dårlige hjem og de undersøgtes egne vanskeligheder har halvdelen af dem været under børneforsorg, ligesom over halvdelen af dem har frembudt vanskeligheder i skolen.

Kun 2 af de unge er faglærte, 7 tillærte og resten ufaglærte. 17 af de 24 har i det hele taget vist ustabilitet i den erhvervmæssige karriere.

12 har lidt af legemlige sygdomme, og 7 er præget af psykiske lidelser af alvorligere karakter. Det er karakteristisk for gruppen, at der i 14 tilfælde tidligere er foretaget psykiatriske undersøgelser, og undersøgelsesholdet fandt anledning til psykiatrisk undersøgelse i yderligere 7 tilfælde, hvoraf de 2 undersøgelser dog ikke nåede at blive gennemført. Intelligensmæssigt var forholdet det, at 1 var lettere åndssvag, 3 var sinker, mens 7 i intelligensmæssig henseende lå i underkanten af normalområdet. I personlighedsmæssig henseende er 5 betegnet som karakterinsufficiente, 7 som karakterpåfaldende og 3 som psykoinfantile. Spiritusmisbrug synes ikke at spille nogen væsentlig rolle. Til trods for deres unge alder har 20 allerede været straffet, og heraf må de 19 betegnes som egentlig kriminelle.

Ingen af de unge har et længere anstaltsliv bag sig, derimod har deres samlede institutionsliv været forbløffende langvarigt, idet halvdelen har tilbragt over 2 år og 7 over 5 år på institutioner som børnehjem, sindssygehospitaller, fængsler o. lign.

Disse unge, der så tidligt er kommet på arbejdsanstalt, har således haft svære handicap i tilværelsen.

De gamle mænd.

25 pct. af de undersøgte mænd var på undersøgelsestidspunktet over 65 år gamle. Heraf var 33 fra gruppe I og 82 fra gruppe II. Mens antallet af legemligt syge ikke er større blandt disse gamle end blandt de yngre, er over halvdelen af de gamle stærkt åndeligt svækkede.

Antallet af drikfældige adskiller sig ikke fra antallet blandt de yngre undersøgte. Derimod er der flere blandt de gamle, som aldrig har været i konflikt med loven.

Gruppen de gamle mænd er uensartet sammensat og kan inddeles i tre kategorier efter alder ved deroutens begyndelse (hvor det har kunnet lade sig gøre at finde frem til denne alder eller konstatere, at der ikke har været tale om nogen deroute).

17 personer, der nu er over 65 år gamle, men hvis deroute er begyndt inden det 30. år, er som helhed kendetegnet ved udpræget asocialitet, vagabondage, drikfældighed, langvarige ophold i fængsler og andre institutioner etc.

26 personer, hvis deroute er startet mellem det 30. og 50. år, har også årlange ophold i institutioner bag sig, og antallet af småkriminelle er lige så stort som i den første gruppe. De adskiller sig dog fra denne ved, at flere har været gift. Der er færre udprægede vagabonder og færre kroniske alkoholister end blandt de førstnævnte 17.

38 personer med deroute efter det 50. år eller uden deroute er derimod kun i ringe grad eller slet ikke asociale og har kun ringe vagabondage og kortere institutionsliv. Dog er der blandt dem en del egentlig kriminelle, der har begået senilitetsprægede lovovertrædelser, ligesom der i det hele taget er overvægt af senil-demente i denne gruppe.

De gamle mænd på arbejdsanstalt kan således opdeles i forskellige kategorier fra den ene ydergruppe, der faktisk hele deres liv har ført en asocial tilværelse, til den anden ydergruppe, der altid har klaret sig selv og deres forpligtelser overfor samfundet.

Også ved den fremtidige tilrettelæggelse af arbejdsanstaltens form og indretning burde man tage hensyn til disse resultater.

Forsømmelige forsørgere.

De forsømmelige forsørgere udgør kun en ganske lille del af de undersøgte (11 af 454 mænd). I fysisk, intellektuel eller personlighedsmæssig henseende har de næsten alle været insufficiante, ligesom drikfældighed og meget tidligt indgåede ægteskaber synes at være typiske for gruppen.

En efterundersøgelse af forløbet efter udskrivningen fra arbejdsanstalten peger i retning af, at en anstaltsanbringelse som straf i disse tilfælde er ganske nytteløs. Af de 11 personer synes 1 at have klaret sig betydeligt bedre efter den tvungne anbringelse, i 4 tilfælde er der ganske vist også sket en ændring i forholdene, men i intet af disse 4 tilfælde er bedringen indtruffet umiddelbart efter det tvungne ophold på arbejdsanstalten, og ændringen synes snarere at måtte ses i forbindelse med en efterforsorg. I 4 tilfælde er der tilsyneladende ingen ændringer i tilstandsbilledet, og af de resterende 2 er den ene død på anstalten, medens det videre forløb er uoplyst i det sidste tilfælde.

Det billede, man har fået af de 11 personers forhold, ligger på linie med det, der er fremkommet ved en lignende (dog talmæssigt mere omfangsrig) undersøgelse i Sverige.

Alkoholmisbrugets omfang sammenholdt med de socialrelevante faktorer.

På grund af alkoholmisbrugets overvældende betydning har man undersøgt, hvorvidt de ikke-drikfældige frembyder særligt karakteristiske kendetegn, og om der kunne påvises en sammenhæng mellem alkoholmisbrugets omfang og de sociale, helbredsmæssige og psykologiske forhold.

De undersøgte er inddelt i de tidligere nævnte 4 grupper: ikke-drikfældige, ab.spir., a.c. ÷, og a.c. +.

Heller ikke ved denne inddeling finder man nogen forskel i antallet af legemligt syge, hvorimod antallet af sindslidende og intelligensdefekte er betydeligt større blandt de ikke-drikfældige end blandt de drikfældige bortset fra gruppen a.c.+.

De erhvervsmæssige vanskeligheder synes at være stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang, hvilket fremgår af tabel 110, der viser, at kun $\frac{1}{3}$ af de ikke-drikfældige har haft langvarige arbejdsløshedsperioder mod $\frac{3}{4}$ af gruppen a.c.+ . Også antallet af personer, der aldrig har indgået ægteskab, synes sammenlignet med en beregnet normalbefolkning med samme aldersfordeling at stige med alkoholmisbruget. Derimod har gruppen ikke-drikfældige i størst omfang haft seksuelle vanskeligheder, idet halvdelen af denne gruppe har oplyst, at de aldrig har forsøgt samleje.

Vagabondagen er kun ringe udbredt blandt de ikke-drikfældige, medens den for gruppen a.c.+ udgør 80pct.. 25 pct. af grupperne ikke-drikfældige og a.c.+ havde på undersøgelsestidspunktet været over 5 år på arbejdsanstalt uden afbrydelse, medens dette kun gælder for 7 pct. af de to andre grupper.

De ikke-drikfældige og til en vis grad også spiritusmisbrugerne har i betydeligt mindre omfang end de kroniske alkoholister været anbragt på andre institutioner, hvilket til en vis grad også hænger sammen med, at der findes færre lovovertrædere i de to førstnævnte grupper (tabel 114).

Sammenfattende kan man om de 4 her behandlede grupper blandt arbejdsanstaltsklientellet anføre følgende:

De ikke-drikfældige fremtræder som en i legemlig og psykisk henseende svært belastet gruppe. Det er en gruppe mennesker, som til en vis grad har gået for „lud og koldt vand“. De har dog kun i ringe grad generet samfundet med asocial adfærd, og nogen saglig begrundelse for at holde dem mere eller mindre tvangsmæssigt indespærret på arbejdsanstalt synes der ikke at være. Plejestifteiser, hjem for lettere sindssyge og særfor-sorg for svagt begavede synes at være de foranstaltninger, som i fremtiden burde tages i anvendelse.

Gruppen spiritusmisbrugere fremtræder i det store og hele som den mest „normale“ både med hensyn til civilstand, erhvervsforhold etc., og helhedsindtrykket af den store gruppe drikfældige er, at de forskellige former for asocialitet er stærkt stigende med alkoholmisbrugets stigende omfang.

En resocialisering må antages at være en vanskelig opgave, men burde dog med held kunne gennemføres i en del tilfælde. Vanskeligst er den dog antagelig for den gruppe kroniske alkoholister, hos hvem alkoholismen har sat sig spor i legemlige og sjælelige symptomer.

Kvindeundersøgelsen.

Kvindeundersøgelsen omfatter ialt 84 kvinder med 50 kvinder fra anstaltsgruppe I og 34 fra anstaltsgruppe II. Af materialet fra gruppe I stammer 30 fra Sundholm, 20 fra provinsanstalterne. Gruppe II fordeler sig med 18 fra Set. Jørgens stiftelse og 16 fra andre provinsanstalter.

Det er fundet mest hensigtsmæssigt at dele kvindematerialet i 3 grupper, som bearbejdes hver for sig: Kvinderne fra Set. Jørgens stiftelse (18), de unge prostituerede (løsgængere) (26) og det øvrige kvindelige klientel (40).

Kvinderne fra Set. Jørgens stiftelse.

Set. Jørgens stiftelse er formelt en syge- og plejeafdeling under den kommunale arbejdsanstalt i Ålborg, men antager i virkeligheden en særstilling ikke alene ved sin høje materielle standard, men også ved klientellets sammensætning. Af oplysningerne om de 18 indlagte kvinder fremgår det, at det drejer sig om gamle, legemligt eller psykisk syge eller åndssvage kvinder, som enten aldrig har været i stand til at klare sig, eller som har klaret sig, til de er blevet slået ud på grund af alderdom eller sygdom. Efter det oplyste har ikke en eneste ført en asocial tilværelse, som har været medvirkende til anbringelse på arbejdsanstalt.

De unge prostituerede.

Disse er anbragt på arbejdsanstalt enten efter straf af soning for løsgængeri eller efter at have været fundet af politiet på skibe i havnen eller andre steder uden fast bopæl eller arbejde.

Af de 26 kvinder stammer de 23 fra gruppe I (heraf 18 fra Sundholm) og kun 3 fra gruppe II. Det er et meget ungdommeligt klientel, idet de 21 på undersøgelsestidspunktet var under 25 år gamle, kun 1 over 30 år. Dette skyldes ikke, at det drejer sig om førstegangsindlagte, idet kun 10 var førstegangsindlagte, og halvdelen havde været under 20 år ved første anbringelse. Til gengæld har opholdene været kortvarige, som regel 3 måneder.

I 19 af de 26 tilfælde er der fremkommet oplysninger om sociale eller psykiske defekter i slægten. 6 af de unge kvinder er født udenfor ægteskab, og næsten halvdelen er opvokset i „brudte hjem" eller udenfor det naturlige miljø.

Også kvinderne synes at stamme fra store børneflokke, op imod halvdelen fra børneflokke på 6 eller derover.

Med hensyn til det geografiske barndoms miljø er det bemærkelsesværdigt, at 15 af de 18 unge kvinder, som ved undersøgelsen var anbragt på Sundholm, stammer fra provinsbyer eller landdistrikter, hvilket bekræfter den almindelige erfaring, at den københavnske prostitution i en vis udstrækning rekrutteres blandt unge fra provinsen. Visse særlige forhold må dog her tages i betragtning (side 192).

Næsten halvdelen har været inddraget under børneforsorg. I de fleste tilfælde har det resulteret i fjernelse fra hjemmet.

Ingen af de 26 unge kvinder har fået skolemæssig uddannelse udover den almindelige folkeskole, og 8 synes at have haft alvorlige vanskeligheder under skolegangen.

De fleste af dem er blevet anbragt ved husligt arbejde i 14—15 års alderen, ingen har fået en egentlig faguddannelse, og de fleste har haft betydelige erhvervsvanskeligheder.

Det omtales også, at tidligere dimissioner fra arbejdsanstalt i nogle tilfælde er sket efter ansættelse som køkkenpige på hoteller eller restauranter, hvilket på forhånd må anses for uheldigt valgte arbejdspladser.

Med hensyn til prostitutionen har 19 tidligere været straffet eller fået pålæg i henhold til straffelovens § 199. Undersøgelsen viser dog, at der kun i de færreste tilfælde er tale om utugt som selvstændigt erhverv. 11 har efter oplysningerne haft omgang med tyske soldater, og denne omgang har i en del tilfælde været de pågældendes første seksuelle forbindelse.

20 af kvinderne er ugifte, 3 fraskilte, 2 separerede og 1 forladt af ægtemanden. 2 af de tidligere gifte har fået børn i ægteskabet, 7 har fået børn udenfor ægteskab; disse børn er enten bortadopteret eller anbragt på børnehjem. Endvidere har 3 aborteret, og

2 var gravide på undersøgelsestidspunktet. Der er tilsyneladende i intet tilfælde tale om ønsket graviditet.

19 har haft gonorrhoe eller syfilis. Af de 26 har 10 iøvrigt haft andre legemlige sygdomme, men med hensyn til helbredstilstanden på undersøgelsestidspunktet var kun 2 syge.

Der er ikke konstateret nogen tilfælde af alvorligere psykiske lidelser (sindssygdom el. lign.).

Intelligensmæssigt skulle 4 ligge i sinkegruppen og 10 var i underkanten af normalområdet. Med hensyn til karakterdefekter er 11 betegnet som karakterinsufficiente, 2 som psykoinfantil og 10 som karakterpåfaldende. Kun drikfældighed i lettere grad, spiritusmisbrug, er konstateret (9 tilfælde), og i de allerfleste tilfælde synes misbruget at være direkte forbundet med utugten eller den asociale levevis.

Løsgængereri er ikke den eneste form for lovovertrædelser, disse unge kvinder har gjort sig skyldig i, idet 16 er straffet for berigelsesforbrydelser (tabel 119). I alt er 22 tidligere straffet, i de fleste tilfælde dog kun med korte fængselsstraffe (tabel 120).

De andre kvinder på anstalt.

Gruppen består af de resterende 40 kvinder, kun 3 har været over 20 gange på arbejdsanstalt. En del har tilbragt mange år på arbejdsanstalt, 8 således over 10 år (heriblandt 5 førstegangsindlagte).

I 15 tilfælde var der konstateret sociale eller psykiske defekter hos familien. 6 er født udenfor ægteskab. I alt er 14 opdraget af andre end deres naturlige forældre. Også disse kvinder stammer fra store børneflokke, således 19 fra flokke på over 6 børn.

Skoleforholdene er bemærkelsesværdige derved, at 3 kvinder af russisk eller polsk afstamning var analfabeter, og tallet skal muligvis forhøjes til 5, idet skoleforholdene for 2 andre af russisk eller polsk afstamning er fuldstændig uoplyste. Kun 1 kvinde har modtaget højere undervisning og adskiller sig herved fra det øvrige såvel mandlige som kvindelige klientel, idet hun har erhvervet sig en doktorgrad.

Særlig interesse knytter der sig til spørgsmålet om dansk indfødsret. Af de 13, der er født og opdraget i udlandet, er de 7 blevet danske gennem ægteskab, mens de 6 til trods for årelange ophold her i landet ikke har fået statsborgerskab. Den manglende indfødsret, sprogvanskeligheder, store miljøforandringer, ægteskabelige forlis, alt dette synes at have været medvirkende til, muligvis hovedårsagen til, at vi finder disse kvinder på arbejdsanstalt.

Ingen af de 13 kvinder, der var over 60 år gamle, havde aldersrente. 1 har tidligere haft invaliderente og 2 har søgt, men fået afslag herpå. 17 kvinder var ugifte. 5 var gifte, heraf var 3 indlagt sammen med deres mænd, resten fraskilte eller separerede.

23 kvinder har tilsammen fået 60 børn, heraf 43 født i ægteskab og 17 udenfor ægteskab. Kun 1 af de ugifte mødre har selv opdraget sit barn, og kun 4 af de 15 gifte kvinder med børn har haft en del af eller alle deres børn i hjemmet.

6 kvinder har angivet aldrig at have haft seksuelle forhold. 7 af de øvrige kvinder har tidligere levet som prostituerede.

Helbredstilstanden var betydeligt ringere end for de unge prostitueredes vedkommende, idet 14 var alvorligt legemligt syge på undersøgelsestidspunktet, 10 af dem har tidligere haft kønssygdomme (minimumstal).

Psykiatriske undersøgelser er foretaget på 19 af de 40 kvinder, og i 15 af disse tilfælde var der konstateret alvorligere psykiske lidelser; blandt de alvorligste er 4 tilfælde af schizofreni. 5 kvinder har tidligere lidt af psykoser.

Af de 23 kvinder, for hvem den intellektuelle kapacitet har kunnet bedømmes, var 6 åndssvage, 5 sinker og 3 i underkanten af normalområdet. I alt var 31 af de 40 kvinder på undersøgelsestidspunktet legemligt eller psykisk syge eller intelligensdefekte, og disse 3 faktorer synes således at spille en overordentlig vigtig rolle for denne gruppe. Med hensyn til karakterdefekter er 3 betegnet som psykoinfantile, 6 som karakterinsufficiente, kun 1 som karakterpåfaldende (kun 27 kvinder i gruppe I er bedømt personlighedsmæssigt). Kun 1 kvinde har vagabonderet i ordets egentlige forstand (se eks. 115 side 209 ff.).

Vedrørende spiritusmisbrug er 12 af de 40 betegnet som drikkældige, heraf 8 som kroniske alkoholister. Af disse var 2 stærkt demente som følge af alkoholmisbruget. 4 har været indlagt både på afvænningshjem og sindssygehospital til afvænnning. Kun 11 er tidligere straffede, heraf 4 for løsgængeri, tyveri eller beruselse.

Sammenfatning.

Det kvindelige klientel på Set. Jørgens stiftelse samt en del af de „andre“ kvinder er relativt gamle, legemligt eller psykisk syge eller intelligensdefekte og uden tidligere asocial levevis. De hører hjemme på alderdomshjem eller plejestifteiser; ikke på arbejdsanstalter i disses nuværende form. Det samme gælder for den mindre gruppe, der har været hemmet af manglende indfødsret og af mangelfulde sprog- og skolekundskaber,

Med hensyn til de unge prostituerede kan arbejdsanstaltsophold heller ikke anses for nogen hensigtsmæssig foranstaltning, og selv om den direkte overførsel fra fængsel til arbejdsanstalt ved lovændring af 25. februar 1953 er bortfaldet, er der stadig mulighed for at anbringe de unge prostituerede på arbejdsanstalt. En grundig undersøgelse af det enkelte tilfælde ved samfundets første indgriben overfor de pågældende, i hvert fald ved det første pålæg i henhold til straffelovens § 199, burde foretages, efterfulgt af den behandling eller de foranstaltninger af social eller psykologisk art, der måtte anses for hensigtsmæssige.

Kun den talmæssigt lille gruppe på 8 kroniske alkoholister og den eneste kvindelige vagabond synes bogstaveligt at høre hjemme på arbejdsanstalterne i deres nuværende form på grund af deres tidligere asociale livsførelse, men indførelsen af en almindelig alkoholistforsorg ville formentlig betyde, at de 8 faldt herindunder.

Arbejdsanstalterne i deres nuværende skikkelser synes ikke at være de rette anbringelsessteder for de kvinder, som faktisk anbringes der.

Efterundersøgelsen af 207 mænd og 50 kvinder anbragt 1. gang på Sundholm 1935—38.

Formål og tilrettelæggelse.

Efterundersøgelsen er foretaget med det formål at følge en gruppe førstegangsindlagte for at se, hvordan de har klaret sig i tiden mellem den første anbringelse på Sundholm og tidspunktet for efterundersøgelsen. Perioden strækker sig fra 1935—38 til 1950—52, gennemsnitlig 15 år.

Man har ikke haft personlig kontakt med de pågældende, men har fulgt dem gennem de offentlige institutioner: arbejdsanstalter, folkeregistre, sociale udvalg, magistraten, Rigsregistraturen, rigsarkivet og hospitaler.

Mandsefterundersøgelsen.

Efterundersøgelsen omfatter 207 mænd, der var indlagt 1. gang på Sundholm i 1935 eller 1937—38.

Materialets gennemsnitsalder ved 1. indlæggelse ligger på 37 år, men iøvrigt er alle aldersklasser repræsenteret (tabel 122).

60 pct. har ikke været indlagt på arbejdsanstalt udover denne ene gang i 1935 eller 1937. Af disse er de 79 pct. blevet udskrevet efter et kort ophold, mens 20 pct. har været anbragt 1 til 10 år, og 1 person er stadig indlagt. Af de 207 personer var ialt 6 indlagt på Sundholm på efterundersøgelsestidspunktet, mens de 86 pct. ikke har været i forbindelse med Sundholm i de sidste 8 år inden efterundersøgelsen.

Ser man på, hvordan de undersøgte sidst er kommet væk fra anstalten, viser det sig, at kun $\frac{1}{3}$ af dem over 50 år er dimitteret, mens 49 pct. er overført til andre institutioner. Af aldersklasserne under 50 år er ca. halvdelen dimitteret og godt $\frac{1}{3}$ bortgået.

61 pct. af de undersøgte er ikke blevet dømt for overtrædelse af straffeloven efter deres ophold på Sundholm i 1935 eller 37; den kriminelle belastning er altså ikke særlig stor, men til gengæld er ca. 20 pct. af de 81 lovovertrædere idømt særforanstaltninger (arbejds-hus, psykopatforvaring, sindssygehospital). Knap halvdelen af lovovertræderne er berigelsesforbrydere og 31 pct. småkriminelle. 26 pct. er betegnet som kronisk kriminelle, hvilket vil sige, at de efter den 1. anbringelse på Sundholm hyppigt har været i konflikt med loven og interneret i lange tider.

De oplysninger, man har fået om de undersøgtes forskellige sociale forhold, er meget usikre og ret tilfældige, og de anførte tal må under alle omstændigheder betragtes som minimumstal. Efter det oplyste skulle således kun 24 pct. på et eller andet tidspunkt have været gift. Dette er endnu mindre end det, man har fundet i hovedundersøgelsen. Kun for 35 pct. har man oplysninger om deres beskæftigelse, de fleste har været skærslibere eller „handelsmænd“.

4 pct. har senere fået aldersrente eller invaliderente. Over halvdelen har aldrig modtaget offentlig hjælp, og kun i 3 pct. af tilfældene har hjælpen været regelmæssig. Gruppen hører således ikke til de „faste kunder“ på socialkontorerne.

Også oplysningerne om sygdomme, psykiske lidelser er spredte og tilfældige. 28 pct. har kunnet karakteriseres som drikfældige, over halvdelen af dem har været indlagt på afvænningshjem. 30 personer har haft alvorlige legemlige sygdomme; det er ikke noget stort tal, men det er interessant, at sygdommen i 18 tilfælde har været tuberkulose. Med hensyn til den psykiske tilstand har ialt 31 personer været indlagt på sindssygehospital eller åndssvageanstalt.

11 personer afgik ved døden under deres anstaltsophold, ialt er dog 69 personer døde inden 1950. Dette giver en dødelighedsprocent på 33, mens den efter en beregning for et tilsvarende udsnit af totalbefolkningen skulle være 12. Gennemsnitsalderen ved dødsfaldet var kun 53 år, hvor den efter beregningen skulle have været 76 år. Den hyppigst forekommende dødsårsag (tabel 133) er hjertelidelser og derefter tuberkulose. 3 har begået selvmord.

Af dem, der stadig var i live i 1950, havde 56 pct. fast bopæl, mens ca. 16 pct. var uden fast tilholdssted. Mest bemærkelsesværdigt er det dog, at 20 pct. var anbragt på forskellige institutioner.

Det endelige resultat af efterundersøgelsen blev, at man efter et skøn mente at kunne sige, at 54 pct. ikke har kunnet klare sig i den forløbne tid, idet de har været kronisk

kriminelle, asociale eller liar tilbragt det meste af tiden 1935/37—1950 på forskellige institutioner. 27 pct. skulle efter oplysningerne have klaret sig. Man har for denne bedømmelse især lagt de pågældendes forhold i de sidste 5 år til grund. De sidste 19 pct. er enten døde kort efter udskrivningen fra Sundholm, eller man har ikke kunnet fremskaffe tilstrækkelige oplysninger om dem til en vurdering af deres senere sociale tilværelse. Ser man helt bort fra de uoplyste tilfælde, bliver resultatet altså, at 35 pct. må antages at have klaret sig, mens 65 pct. konstant har ligget samfundet til byrde efter deres første ophold på Sundholm.

Kvindeefterundersøgelsen.

Undersøgelsen omfatter 50 kvinder, heraf 38 henført til gruppen „prostituerede“, 12 til gruppen „andre kvinder“.

Ved den første anbringelse på Sundholm 1935—36 var 27 af de prostituerede under 30 år. Gennemsnitsalderen var 28 år. Aldersfordelingen for den anden gruppe var meget spredt — fra 19 til 63 år. På undersøgelsestidspunktet i 1952 skulle gennemsnitsalderen være ca. 47 år; den yngste var 36 år, den ældste, der var i live, 78 år gammel.

De fleste kvinder har kun været anbragt een gang på Sundholm, og opholdene har været kortvarige, ca. 3 måneder, og bortset fra en enkelt, der efter 12 års ophold blev overført til Nørre hospital, har ingen været i forbindelse med Sundholm efter 1938.

Med hensyn til den pådømte kriminalitet inden første anbringelse på Sundholm var samtlige prostituerede dømt for løsgængeri og 24 af dem yderligere for andre lovovertrædelser (tyveri, udbredelse af venerisk smitte el. lign.). Tidligere kriminalitet har derimod ikke spillet nogen rolle for gruppen „andre kvinder“.

Det samme forhold gør sig gældende ved lovovertrædelser pådømt efter Sundholmsopholdet, hvor kriminaliteten stadig ingen rolle spiller for gruppen „andre“, hvorimod 17 af de 38 prostituerede kvinder er idømt fængselsstraffe (tabel 140). Det har ikke været muligt at få reelle oplysninger om utugtserhverv, da dette kan drives mere eller mindre camoufleret. Af oplysninger, der hidrører fra politiets 3. afdeling, fremgår dog, at 27 af de prostituerede efter deres Sundholmsophold er straffet for løsgængeri eller mistænkt for at drive utugt, 5 af dem så sent som mellem 1946 og 1951.

Oplysninger om personlige og sociale forhold må ligesom ved mandsefterundersøgelsen betragtes som lidet udtømmende. 6 kvinder modtog på undersøgelsestidspunktet invalide- eller aldersrente, og 3 levede af regelmæssig kommunehjælp.

Vedrørende den legemlige og den psykiske tilstand kan det om de 12 kvinder i gruppen „andre“ oplyses, at 3 er døde (een efter selvmord), 2 lever af aldersrente, 2 af invaliderente og 1 af kommunehjælp. Kun for 4 af denne gruppe findes ingen oplysninger om legemlige sygdomme, sindssygdomme eller drikfældighed.

Af de 38 prostituerede er 5 betegnet som drikfældige, 4 som intelligensdefekte, lait er det for 13 kvinder af denne gruppe oplyst, at de er drikfældige, svagt begavede, legemligt syge el. lign.

En sammenligning mellem fødested og opholdssted på tidspunktet for efterundersøgelsen viser for de 38 prostituerede, at medens kun 8 er født i København, har 20 nu ophold i hovedstaden. Når man imidlertid tager i betragtning, at alle 38 ved første anbringelse på Sundholm i 1935—36 opholdt sig i København, viser tabel 143 dog også, at en del er rejst væk fra hovedstaden.

Kvindeefterundersøgelsen viser ikke samme store dødelighedsprocent som mandsefterundersøgelsen. Af de 50 kvinder er kun 4 afgang ved døden.

Ved indsættelsen på Sundholm i 1935—36 var 29 kvinder ugifte, 4 gifte, 14 separerede eller fraskilte og 3 enker.

De 50 kvinders ægteskabelige stilling på efterundersøgelsestidspunktet viser et ganske andet billede. Ialt har nu 45 kvinder været gift og har indgået ialt 73 ægteskaber. 34 prostituerede har indgået 58 ægteskaber, 11 af den anden gruppe 15 ægteskaber. Af disse 73 ægteskaber bestod ca. 30 på efterundersøgelsestidspunktet eller ved kvindens død, 37 var opløst ved skilsmisse, 6 ved ægtemandens død.

Af de bestående ægteskaber havde de fleste bestået i en del år (9 i over 10 år), hvilket tyder på, at en del af de pågældende til trods for tidligere ustabilitet var kommet ind i mere rolige ægteskabelige forhold på efterundersøgelsestidspunktet.

23 af de 45 kvinder har været gift med mænd, der er blevet straffet før eller under ægteskabet. Ialt har 32 mænd været straffet med fængselsstraf i det nævnte tidsrum (kriminalitet efter ægteskab med den pågældende kvinde er ikke medregnet). 13 ægtemænd var straffet for alfonseri. Materialet synes at vise en tendens til, at ægteskaber med ikke-straffede mænd i noget mindre grad er opløst ved skilsmisse end ægteskaber med straffede mænd.

Resultatet af et skøn over, hvor mange af de 50 kvinder der har klaret sig efter deres ophold på Sundholm, bliver, at 32 synes at have klaret sig socialt, nogle i hele perioden, andre kun i de senere år.

15 kvinder synes ikke at klare sig, idet de enten er drikfældige, kronisk kriminelle, prostituerede eller til stadighed lever af kommunehjælp. For de 3 sidste er spørgsmålet ubesvaret.

$\frac{2}{3}$ klarer sig altså, $\frac{1}{3}$ klarer sig ikke, og der synes ikke at være nogen forskel på gruppen prostituerede og gruppen „andre“; med hensyn til miljøet synes de kvinder, der er flyttet fra København, at klare sig bedre end de i København (den indre by) bosiddende. De kvinder, der på efterundersøgelsestidspunktet er gift, synes også at klare sig bedre end de andre grupper. Af større betydning synes dog mændenes kvalitet at være, idet kvinderne synes at have klaret sig bedre, hvis de er gift med en mand, der ikke har været eller under ægteskabet er kommet i konflikt med loven.

Efterundersøgelsens resultat tyder på, at nogle års asocial tilværelse i ungdomsårene for kvindernes vedkommende ikke er ensbetydende med en fortsat asocial tilværelse, idet den i mange tilfælde — måske under påvirkning af ændret miljø, af et ægteskab el. lign. — tilsyneladende afløses af en normal borgerlig levevis. En mere grundig undersøgelse af de prostituerede burde dog iværksættes, for at de her fremsatte formodninger kunne underbygges eller eventuelt forkastes.

BEHANDLINGSMÆSSIGE OVERVEJELSER OM MENNESKER PÅ ARBEJDSANSTALT

Ved overlæge, dr. med. *Georg K. Stiirup*

Vurderingen af klientellet.

Bearbejdelsen af det indsamlede materiale har vist, at dette er sammensat af en yderst broget gruppe personer, og udover at de pågældende på undersøgelsestidspunktet var anbragt på en arbejdsanstalt, er det vel ikke muligt at angive bestemte karakteristica, som omfatter samtlige undersøgte. Der blev fundet ganske unge og meget gamle mennesker, drikfældige og ikke-drikfældige, vagabonder og folk, der aldrig havde vagabonderet, åndssvage og velbegavede, invalider, sansedefekte, psykotiske, alderdomssvækkede personer o. s. v. Skal man tage fællestræk i videste betydning, kunne man måske sige, at en eller anden abnormtilstand: en personlighedsafvigelse, en psykisk lidelse, en intelligensdefekt eller en legemlig svaghed har præget næsten samtlige undersøgte.

Der syntes dog også at være et andet forhold, som var fælles for næsten alle de personer, man kom i kontakt med gennem undersøgelsen. Dette forhold, der præger mange andre af de socialt tilpasningsvanskelige, uden at dette dog er dem egentlig bevidst, men som for den udenforstående iagttager træder i forgrunden, er svært at beskrive kort, men det væsentligste træk kan man udtrykke med ordet „ensomheden“, manglen på en dybere kontakt med et eller flere andre mennesker, som har betydning for en selv, og som man måske selv har betydning for. Når man er hjemløs, subsistensløs, når man er uden midler og uden arbejde, når man er eller har været på en arbejdsanstalt, hvem bryder sig så om at opretholde kontakten, og — måske endnu vigtigere — hvem bryder man sig selv om, — hvem søger man at opretholde kontakten med?

Dette gælder naturligvis ikke uden undtagelser. En del af de unge prostituerede kvinder kan meget vel endnu knytte forbindelsen med deres hjem, de forsømmelige forsørgere har også endnu en familie og dermed måske et fast holdepunkt, omend den følelse af nedværdigelse, der følger med at have været anbragt som forsømmelig forsørger på arbejdsanstalt, er et svært psykisk handicap. Der findes også andre, som har kontakt med livet udenfor, men ser man på klientellet som helhed, er det dog den isolerede tilværelse, den manglende tilknytning til andre mennesker, der fremtræder som et af de mest karakteristiske træk og som en af de faktorer, det er vanskeligst at overvinde.

Den foreliggende redegørelse har vist, at klientellet kan inddeles i forskellige grupper, alt efter hvilke kriterier man lægger til grund. Det kan inddeles i forskellige aldersklasser, i unge og gamle, i grupper efter indlæggelsesparagraffer, i drikfældige og ikke-drikfældige, i ikke-kriminelle og forskellige typer af kriminelle o. s. v.

I dette afsluttende kapitel skal man tage spørgsmålet op om den tilrettelæggelse af det fremtidige behandlingsarbejde på arbejdsanstalterne, som man ud fra et socialt, psykologisk og psykiatrisk synspunkt må anse for den mest hensigtsmæssige.

Det må dog først fremhæves, at en rimelig plan for dette fremtidige behandlingsarbejde ikke kan forventes at omfatte samtlige de på arbejdsanstalterne indlagte personer, idet undersøgelsen har vist, at en del af disse må betragtes som fejlanbragte, de hører simpelthen ikke hjemme på arbejdsanstalterne.

1) Først kan således nævnes en lille gruppe, der hverken er præget af alvorlige personlighedsproblemer, eller har levet et asocialt liv, men som er fejlagtigt anbragt, fordi *rene formalia* har hindret en mere rimelig anbringelse, f. eks. personer, der aldrig har fået dansk statsborgerret eller aldrig har været medlem af en sygekasse, og derfor ikke har kunnet få bevilget aldersrente eller har kunnet optages på et alderdomshjem.

2) En anden gruppe er de svagt begavede, der vel ikke i teknisk forstand kan betegnes som åndssvage, men som dog på grund af deres mangelfulde åndelige udrustning er ude af stand til at klare sig i tilværelsen. Således som åndssvagebegrebet nu afgrænses, kan de ikke tilbageholdes på åndssvageanstalterne eller under åndssvageforsorgen. Bliver de trods alt inddraget under forsorgen, bliver de efter kortere eller længere tid udskrevet. Det må anses for givet, at disse personer ikke uden videre kan anbringes på de nuværende åndssvageanstalter, der ikke har behandlingsmuligheder for denne særlige kategori, og en adækvat behandling ville formentlig kræve særlige institutioner indenfor åndssvageforsorgens område, for at man kunne sige, at de pågældende var rigtigt anbragt. Den gruppe svagtbegavede, der her er omtalt, er også tidligere gjort til genstand for overvejelser, bl. a. i ungdomskommissionens betænkning om den tilpasningsvanskelige ungdom*). Man har her fundet det rimeligt (s. 182) at „bestemme begrebet svagtbegavet ud fra den i praksis dokumenterede forsorgstrang, opstået i forbindelse med nedsatte åndelige evner”.

I denne betænkning finder man også (s. 200), at den rimeligste løsning ville være, at åndssvageforsorgen blev i stand til at påtage sig behandlingen af denne gruppe af svagtbegavede, personlighedsafvigende mennesker, der igennem længere tid kræver institutionsbehandling.

3) Den sidste gruppe hører rettelig hjemme på sindssygehospital. Da sindssyge-loven må opfattes som udtømmende, mangler sindssygevesenet myndighed til at tilbageholde visse grænsetilfælde, som kræver behandling, mennesker, som ikke er klart sindssyge i dette ords gængse og i den i lovens administration anvendte betydning, eller som ikke er klart farlige for sig selv eller andre eller til direkte ulempe for sig selv. Hospitalernes struktur gør dem heller ikke velegnede til specialbehandling af en del af de tilfælde fra dette klientel, som ud fra en behandlingsmæssig betragtning rettelig hører hjemme i en hospitalsmæssig forsorg.

De her nævnte grupper af fejlanbragte er fundet så hyppigt, at det er nødvendigt at tage spørgsmålet om deres rette anbringelse op til behandling. De tilfælde, hvor *rene formalia* har hindret en sådan, skulle det være forholdsvis let at bringe i orden. For dem, der muligvis bør anbringes under sindssyge- eller åndssvageforsorg, er problemet væsentligt større. Hvis man ikke kan løse spørgsmålet ved ændring af praksis, lovændringer etc., kan der her blive tale om, at man indenfor *den sociale forsorg* må oprette specialinstitutioner til at påtage sig disse opgaver. Spørgsmålet bliver så, hvilken tilknytning disse i administrativ henseende skal have til de øvrige specialinstitutioner. At de vil få et nært praktisk samarbejde er givet.

*) „Den tilpasningsvanskelige ungdom”. Betænkning afgivet af ungdomskommissionen. Kbhv. 1953.

I det følgende vil man se bort fra de her nævnte grupper af fejlanbragte og udelukkende beskæftige sig med den del af de undersøgte, som man kunne kalde „det egentlige arbejdsanstaltsklientel”. Hvad forstår man nu herved?

Som helhed kan denne gruppe beskrives ved, at den består af personer med svære personlighedsmæssige vanskeligheder; de fleste er stærkt drikfældige, mange kroniske alkoholister, og de fleste har begået handlinger, som har bragt dem i konflikt med loven. Selvom alle aldersklasser findes repræsenteret, består klientellet dog hovedsageligt af personer over 50 års alderen. Det mest karakteristiske skulle være personlighedsafvigelser, drikfældighed, vagabondage, småkriminalitet etc. Men ved denne kortfattede beskrivelse har man imidlertid udelukkende koncentreret sig om tilstanden på undersøgelsestidspunktet, om klientellet, som det er idag, og er altså gået uden om spørgsmålet om, hvorfor og hvordan de pågældende er gledet ud i den asociale tilværelse, der har ført dem til arbejdsanstalten.

Det sidste spørgsmål er naturligvis langt vanskeligere at besvare, idet det drejer sig om „årsagerne”, og dette er det vel — som tidligere nævnt — i egentligste forstand umuligt at komme til bunds i. Den ydre adfærd, vagabondagen, drikfældigheden, småkriminaliteten etc. kan umiddelbart iagttages, men motiverne hertil, alle de ydre og indre faktorer, der igennem årene har påvirket personligheden, sat sit præg på denne og medvirket til det resultat, vi ser i dag, er det betydeligt vanskeligere blot at danne sig en forestilling om. Og dog er det af yderste vigtighed, at gøre et forsøg på at finde indtil denne sammenhæng. Selvom materialet kun giver mulighed for at „slutte baglæns”, og de fremkomne resultater ikke kan give en udtømmende forklaring, har det dog betydning, at prøve at danne visse hypoteser om baggrunden for udviklingen.

Blandt arbejdsanstaltsklientellet er der således fundet en del personer, der tilsyneladende fra deres barndom eller tidligste ungdom har haft vanskeligt ved at tilpasse sig en socialt acceptabel tilværelse. Den oprindelige socialiseringsproces synes aldrig at være lykkedes. De har aldrig fået fodfæste i erhvervslivet, nogle er drikfældige, mange har gentagne gange været i konflikt med loven og har tilbragt det meste af deres liv med at vandre ud og ind af fængsler og institutioner. I det nuværende klientel tilhører de ikke en bestemt aldersklasse, men der er fundet både helt gamle og ganske unge, om hvem man kan forvente, at de vil fortsætte deres asociale tilværelse, hvis en behandling ikke tilrettelægges efter ganske andre retningslinier end de tidligere forsøg. De udgør dog kun en del af det egentlige arbejdsanstaltsklientel.

Der er en anden gruppe, for hvem ensomhedsfølelsen synes særlig påfaldende, denne følelse kan her betegnes som central, den træder meget stærkt frem og synes at være den enkelte helt bevidst. Personerne i denne gruppe har hele deres liv været meget uselvstændige, stærkt afhængige af deres omgivelser, af forældrene og måske senere af en hustru. Psykiatrisk vil man nok betegne en større del af disse som ganske umodne, psykoinfantile. Tabet af den „voksnes” støtte og den manglende evne til at klare sig uden kan have bevirket og muligvis alvorligt forøget et langvarigt spiritusmisbrug, der igen har medført en asocial tilværelse.

I andre tilfælde synes ensomheden — udefra betragtet — mere sekundær i forhold til drikkeriet, der sættes i relation til ægteskabelige konflikter.

Hvor megen vægt man kan lægge på de angivne ægteskabelige konflikter med påfølgende skilsmisse er ikke klart. Var drikkeriet det primære, eller var det det dårlige forhold mellem ægtefællerne, den svigtende fællesskabsfølelse eller andre indbyrdes problemer, der forårsagede spiritusmisbruget? Der findes folk, som villigt indrømmer, at ægte-

skabet gik i stykker, fordi de drak. Måske skyldes dette, at det er lettere at opgive håbet om en social tilværelse, hvis man selv påtager sig skylden for det skete. Men der findes også folk, som antagelig stadig ganske urealistisk hager sig fast i, at det var konens skyld, at de begyndte at drikke, og at ægteskabet gik i stykker. Derved slipper de til en vis grad selv for skyldfølelse, og måske er deres skæbne da for dem lettere at bære. Bag disse psykologiske „forklaringer“ ligger der måske så en række biologiske ejendommeligheder, hvis art vi foreløbig må erkende, at vi ved meget lidt om. Men uanset om man kan komme til bunds i årsag og virkning, er vekselvirkningen og resultatet i disse tilfælde klar: drikkeri — konflikter (eller konflikter — drikkeri); stigende drikkeri — forøgede konflikter — skilsmisse — manglende initiativ — asocial tilværelse — (kriminalitet) — arbejdsanstalt.

Årsag og virkning mellem drikkeri og erhvervsmæssige og økonomiske besværligheder er lige så vanskelig at udrede, men også her træder vekselvirkningerne stærkt frem: arbejdsløshed og gæld på grund af alkoholmisbrug og forøget misbrug på grund af arbejdsløshed og økonomiske vanskeligheder.

Endelig er der, som allerede antydnet, legemlige og psykiske lidelser, der kan have direkte relation til alkoholmisbrug. Dels lidelser vi kan erkende i dag, dels måske andre forhold, der disponerer til at tage tilflugt til alkohol i konfliktsituationer. Der kan her være tale om legemlige sygdomme, der medfører periodiske eller konstante smerter, om personer med en særlig konstitution, der bevirker, at de altid føler sig trætte og energiløse og har vanskeligt ved at klare hårdt legemligt arbejde. Der er yderligere svagtbegavede personer, eller mennesker med alvorlige neurotiske lidelser, der f. eks. viser sig i angstanfald, i depressive perioder eller i en indadvendthed, der medfører svære kontaktvanskeligheder. Disse lidelser kan være årsag til, at de pågældende har søgt tilflugt til alkohol, for derigennem at finde lindring for smerter, for at føle sig på højde med situationen, eller for at komme i kontakt med omgivelserne.

Lige meget fra hvilke sider man prøver at belyse problemerne, træder det klart frem, at der gør sig både sociale, psykologiske og ofte også legemlige faktorer gældende. Uanset om det er selve drikfældigheden, man vil søge at trænge til bunds i, eller om det er den asociale tilværelse som helhed, vil der ikke være tale om en enkeltstående faktor. Derfor kan problemerne heller ikke vurderes ud fra en ensidig betragtningsmåde, men vurderingen må bero på et intimt samarbejde mellem den sociale, den psykologiske, den psykiatriske og den alment lægelige sagkundskab. Hvis man ikke gør sig dette klart og tager hensyn dertil også ved tilrettelæggelsen af det fremtidige behandlingsarbejde, vil dette arbejdes værdi blive stærkt begrænset.

Behandlingens karakter.

Hverken hos lægmænd eller hos myndighedspersoner er det ualmindeligt at støde på den antagelse, at ethvert samfund har et udskud, en gruppe asociale, som er uimodtagelige for påvirkning. Det er samfundets (underforstået arbejdsanstaltens) pligt „at opbevare“ dette udskud således, at det er til så ringe skade og besvær for samfundet som muligt.

En sådan indstilling er ikke universel, men den findes, og er ud fra et teoretisk standpunkt særdeles rimelig. Ud fra et behandlingsmæssigt synspunkt må man erkende, at det ikke er muligt, at klare alle tilfælde, og at man indenfor overskuelig tid også her må acceptere menneskeligt „bundfald“ i samfundshusholdningen. Samtidig må det erkendes,

at det er en alvorlig hindring for de forsøg, der går ud på at begrænse denne gruppes størrelse, om en sådan indstilling også præger arbejdsanstalterne som helhed og resocialiseringsforsøgene i særdeleshed. Det er for dispositionerne af mindre betydning, om teorien om „bundfaldets“ nødvendighed som sådan er rigtig eller forkert, men langt vigtigere er det at afgøre, om man i det enkelte tilfælde kan være så sikker i sine formodninger, at man tør fælde den dom, at et bestemt menneske nu og i al fremtid er „uhelbredelig“, at det på forhånd er håbløst at gøre et forsøg på at hjælpe ham til en tilværelse, der både for ham selv og samfundet vil være mere tilfredsstillende. Denne afgørelse træffes imidlertid i praksis, men den vil som regel kun blive truffet af mennesker, der er uden nærmere kendskab til den pågældende person og til de muligheder, som en specialbehandling kunne have for en resocialisering. Jo større kendskab til personen, jo mere usikker må man blive med hensyn til klassificeringen og jo mere forsigtig med hensyn til at stille en prognose.

Det egentlige formål med behandlingen på arbejdsanstalterne har vel altid været et forsøg på resocialisering, men midlerne hertil må i fremtiden blive andre, dels på grund af de praktiske erfaringer vedrørende behandlingen af asociale og kronisk kriminelle, og dels på grund af den viden, man ved denne undersøgelse har fået om selve klientellet.

Denne viden synes stærkt at støtte den antagelse, at en resocialisering af netop dette stærkt belastede klientel kun kan opnås gennem en behandling af personlighedsopbyggende karakter, oftest i forbindelse med en alkoholistbehandling. En sådan behandling kræver tid, og — hvad der måske er det allervigtigste — kræver, at den pågældende aktiviseres, således at han selv får en fornemmelse af et personligt ansvar for sin egen fremtid. Institutionen skal være parat til at sætte ind med en aktiv behandling i det øjeblik, den pågældende selv føler behovet derfor.

De fleste af de mennesker, det drejer sig om, har fuldstændig mistet selvtiltiden og troen på deres egne muligheder, troen på, at „det kan nytte“. Nogle mangler fuldstændig selverkendelse og erkendelse af deres situation, medens andre har slået sig til ro med den faste overbevisning, at de f. eks. drikker, fordi de har en „svag karakter“, og at denne i hvert fald ikke kan ændres. Enkelte er åbent aggressive, viser had og foragt mod samfundet, kommer med udfald mod myndigheder, mod al autoritet, mens andre er latent aggressive, hvilket viser sig ved passivitet, måske irritation mod ethvert forsøg på at få dem ud af den asociale tilværelse og drikkeriet. Meget tyder dog på, at netop denne aggressive holdning, denne negative indstilling ofte udbygges gennem den behandling, de har mødt i livet, allerede i barndommen eller under tidligere institutionsophold.

Vi står her overfor en gruppe mennesker, overfor hvem alle tidligere forsøg på en tilbageførelse til en social tilværelse er mislykkedes. Det er hensigtsmæssigt at gøre sig klart, at de fleste af de tidligere forsøg har bestået enten i indespærring under ret streng disciplin eller udfra et social-psykologisk synspunkt i simpel „opbevaring“. Indespærring under forhold, der berøver den indespærrede al selvrespekt, giver ham en fornemmelse af øget usikkerhed, fordi også hans egen fremtid er usikker, uden at han selv kan influere væsentligt, eller føler at kunne influere væsentligt på denne, og således er udsat for en massiv følelsesmæssig frustrering. Sagt med jævne ord: tryk avler modtryk, og passivitet forøger modløsheden og den selvopgivende indstilling.

Derfor må problemet nu gribes an fra nye sider, og man bør forsøge at opbygge en behandlingsinstitution således, at samtlige ansatte har en positiv indstilling overfor de mennesker, de skal have med at gøre. Forsøget må gå ud på at genopbygge de indsattes selvtilid, troen på egne muligheder under former, hvor trykket udefra bliver så lidet føleligt som muligt.

Vejen til behandling banes gennem en social-psykologisk undersøgelse af hvert enkelt tilfælde. Kun herigennem kan man få den rette vurdering af situationen som helhed og af de personlighedsmæssige og fysiske muligheder i særdeleshed. Og kun igennem en diagnosticering der tager hensyn til de sociale muligheder, de legemlige mangler, de personlighedsmæssige ejendommeligheder og de eventuelle egentlige psykiske lidelser, kan man gøre sig håb om at tilrettelægge behandlingsprogrammet for den enkelte på den mest hensigtsmæssige måde*).

En behandling af den ydre adfærd alene vil være utilstrækkelig. Det vil være en symptombehandling, som kun har ringe chance til at føre for et varigt og gunstigt resultat. Man må søge at nå frem til en diagnose, der tager stilling til såvel de legemlige som til de psykiske faktorer, der har medvirket til udformningen af den personlighed, som overfor de og de ydre påvirkninger har reageret og sandsynligvis også i fremtiden overfor bestemte påvirkninger vil reagere på den og den måde.

Behandlingen må tilrettelægges med et passende kulturelt islæt således, at der gøres forsøg på, at de indsatte påny får et andet indhold i tilværelsen, således at de ikke længere har nok i af og til at gå ud og drikke sig fulde. Så længe et sådant forsøg ikke er gjort, kan man i hvert fald ikke undre sig over, at drikkeriet er det, de søger tilbage til, når de lukkes ud af anstalten.

Der må i institutionen være mulighed for en intensiv beskæftigelsesterapi, der må være mulighed for interesseskabende virksomhed parallelt med en vis optræning til regelmæssigt produktivt arbejde, og *tilbud* om i hvert fald forsøgsvis at komme i ambulatoriepræget behandling i de perioder, hvor pågældende prøver at gå igang igen i det frie samfund.

Den nævnte institution må derfor både kunne påtage sig behandlingen under opholdet og efter udskrivningen, for institutionsbehandlingen og efterbehandlingen må være en ubrudt proces. Derfor må et ambulatorium knyttes til institutionen, helst under ledelse af samme chef. Man må nemlig gøre sig klart, at behandlingen af denne gruppe ofte svært alkoholskadede asociale må veksle mellem ophold i og udenfor institutionen i lange perioder, måske i årevis. Derfor bør der også være mulighed for, uden store og langvarige formaliteter, at genindsætte og atter udskrive fra institutionen, i hvert fald når den pågældende selv er indstillet herpå. Et andet spørgsmål bliver, hvordan man skal stille sig i tilfælde, hvor de pågældende ikke ønsker behandling eller genanbringelse. Bliver det da nødvendigt at „kriminalisere“ visse forhold?

Man kan her fremføre, at samfundet ikke har ret til at tvangsanbringe, til at tilbageholde eller påtvinge en behandling, der tidsmæssigt ikke står i rimeligt forhold til den pågældendes forsyndelser mod samfundet, med andre ord, at det er et menneskes ret at „gå i hundene“, hvis han ønsker det.

Efter vor mening er det samfundets pligt at være parat til at yde den pågældende den behandling og den hjælp, han trænger til, den dag, han er parat til at modtage den. Dette er en nøgtern vurdering af det, der betaler sig bedst for samfundet i det lange løb, en vurdering, der ikke kan rokkes af en eventuelt moralsk forargelse over, at den asociale derved selv kan bestemme, hvad han vil, at han kan skalte og valte, som det passer ham. Men samtidig må samfundet have ret til at gribe ind, hvis det føler sig truet.

Den ovennævnte vurdering er yderligere begrundet i, at behandling og støtte ikke er ensbetydende med en „barnepigetjeneste“, men er en hjælp til en aktiv social tilværelse med helt eller delvist produktivt arbejde for samfundet.

*) De samme synspunkter gør sig gældende i betænkningen om den tilpasningsvanskelige ungdom (s. 119 ff.).

Et meget vigtigt spørgsmål ved etableringen af en institution, hvis arbejde skal tilrettelægges efter de her optrukne linier er udvælgelse og uddannelse af personalet. Dette gælder både ledelsen og det „menige" personale.

Den ledende stab skal være sammensat af personer med en solid teoretisk uddannelse i sociale forhold, psykologi, medicin og psykiatri, således at de vigtigste grene af sagkundskaben er repræsenteret. Den ledende stab må yderligere være veltrænede i praktisk arbejde med afvigende personlighedstyper, have en stor indfølelse, være fordomsfri og ligevægtige.

Personalet må have social og menneskelig forståelse og så megen grunduddannelse bag sig, at de bliver i stand til at udveksle iagttagelser og gå i samarbejde med ledelsen. En stor del af denne uddannelse må gives som led i den praktiske uddannelse i institutionens tjeneste og på grundlag af eksempler fra personalets daglige arbejdsfelt.

Personalet må således have rigelig tid og lejlighed til under vejledning indbyrdes at drøfte de indlagtes personlige problemer i relation til de konflikter, der trods alle forsøg på aflastning opstår, og have lejlighed og evne til videre drøftelse med den indsatte under en sådan form, at denne får en klar fornemmelse af, at der ikke på anstalten er nogen, der vil ham noget ondt, men at man tværtimod er interesseret i hans fremtid. Vanskeligt ved sådanne drøftelser er at nå til en afslutning på en sådan måde, at den indsatte fortsat føler, at det er ham selv, han primært må takke og ikke institutionen, om resocialiseringen til sin tid lykkes. Det er derfor af stor betydning, at personalet dels er udvalgt med henblik på denne opgave, dels at det opnår en træning med hensyn til den måde, hvorpå de skal optræde i de ofte vanskelige situationer, der uvægerligt opstår. Det er ikke nok i en sådan behandlingsform blot at være hensynsfuld, mild og eftergivende, det er meget væsentligt, at der parallelt hermed er et bestemt formål med alle dispositioner eller i hvert fald med et flertal af dispositionerne, og at man kan motivere overfor den indsatte, hvis man trods alt foretager ubehagelige indgreb.

Behandlingens etablering.

Først må man gøre sig klart, at det ikke er let at skelne mellem, hvem der bør behandles, og hvem, der ikke bør behandles, heller ikke på grundlag af en almindelig lægelig, psykologisk-psykiatrisk eller social analyse. Selv en fuldstændig ransagning, der omfatter alle disse ting, er ikke nok, der må tillige tages hensyn til den pågældendes behandlingsbehov, til muligheden for at opretholde eller etablere og opretholde dette behandlingsbehov, inden man kan tage stilling til, i hvilken udstrækning man må fortsætte med at tilbyde en mere intensiv behandling. Man må erindre, at alene opholdet i anstalten uden særlig individualisering, kan være et led i behandlingen i ordets videste forstand, en mindre intensiv behandling — idet det kan medvirke til at reetablere et ønske om, at komme ud af den tidligere bestående tilstand.

Med hensyn til spørgsmålet om, overfor hvem man kunne sætte et intensivt resocialiseringsarbejde i gang, og overfor hvem man skulle opgive dette, ville den første overvejelse vel resultere i, at en væsentlig del af de sværest alkoholskadede på forhånd måtte opgives, og at man først tog sig af de lettere drikfældige og af de yngre. Men det er et spørgsmål, om dette er den rigtige fremgangsmåde. Det er ikke usandsynligt, at man bør tilbyde også de tilsyneladende håbløse en assistance. Og hvis det skulle lykkes blot at bedre enkelte af disse „håbløse", vil det dels få en overordentlig stor agitatorisk betydning

overfor de andre i retning af en afstivning af den svigtende selvtillid og tro på, at det overhovedet er muligt, og dels vil det naturligvis have en stor økonomisk betydning for samfundet. Problemet her drejer sig jo faktisk om den kronisk asociale.

Der skal ikke her tales om de almindelige profylaktiske foranstaltninger, om samspillet mellem de myndigheder, der tidligst får forbindelse med de senere kronisk asociale: børneforsorgen — sundhedsmyndighederne — retsplejemyndighederne — socialkontorerne, selvom overvejelser angående disse myndigheders arbejdsmetoder naturligvis er af stor interesse også for den fremtidige udvikling af arbejdsanstalterne.

Opgaven her har imidlertid været at give forslag til et arbejde med de personer, som de nævnte myndigheder har måttet opgive, at forsøge at komme et skridt videre og måske alligevel opnå en resocialisering. Den økonomiske belastning, som de kronisk asociale er for samfundet, betydningen for dem selv som mennesker og for den familie, de trods alt hører til, værdien af det produktive arbejde, der kan blive resultatet af resocialiseringen, alt dette berettiger forsøgene.

Men når der er tale om, hvorledes den omtalte behandling skal etableres, fremkommer også problemet om en mulig sortering inden anbringelse på arbejdsanstalt, og derved ledes tanken hen på den stærkt tiltrængte udbygning af *sociallægeordningen*. De få steder her i landet, hvor man har erfaringer fra sociallægens arbejde — f. eks. i Århus — har det vist sig, at dette har været overordentlig værdifuldt og haft meget stor betydning bl. a. i resocialiseringsforsøgene med nogle af de typer af asociale, som indgår i denne undersøgelse af arbejdsanstaltsklientellet.

En sociallægeordning vil naturligvis ikke være tilstrækkelig, og ydermere vil den i praksis være beregnet på ambulante undersøgelser og ambulant behandling.

En udvidelse af denne ordning ville imidlertid medføre, at de personer blandt arbejdsanstaltsklientellet, som kunne behandles ambulant, undgik anbringelse.

Størsteparten af det klientel, vi her beskæftiger os med, er dog subsistensløse, hjemløse, for hvem en øjeblikkelig anbringelse er nødvendig, også for at gennemføre den nævnte indledende undersøgelse. Til dette formål måtte der på arbejdsanstalter af en vis størrelse, fordelt rundt om i landet, indrettes modtageafdelinger hvortil der måtte knyttes den nødvendige sagkyndige bistand.

På disse modtageafdelinger må der være lejlighed til at foretage de nødvendige undersøgelser og mulighed for at skabe dyberegående kontakt. Her er totalatmosfæren afgørende, og ikke alene de daglige husregler vil være af betydning, men også de mere almindelige regler, der afgør varigheden af opholdet i modtageafdelingen og i institutionen som helhed. Hvor længe man kan tillade sig at holde en person tilbage i modtageafdelingen, og hvor hurtigt man i givet fald kan overføre en mand til en af de almindelige afdelinger, skal der ikke her tages stilling til, men det er også fra et behandlingsmæssigt synspunkt vigtige spørgsmål.

De almindelige afdelinger må iøvrigt deles i mindst 2 grupper, i hvert fald i en ikke alt for lille institution, hvor der ikke bliver tale om rent individuel behandling. I den ene gruppe kan der som allerede nævnt kun foretages en mindre intensiv behandling, hvorimod der i den anden gruppe kan arbejdes mere individuelt og intensivt. Forudsætningen for den sidste gruppes arbejde er, at de der indsatte har udtrykt ønske om at undergive sig en sådan behandling, og i hvert fald på et vist tidspunkt har haft tilstrækkeligt behov herfor. Der må derfor etableres regler, der berettiger en tilbageholdelse en vis tid, nogle uger eller en eller flere måneder, efter det tidspunkt, hvor den pågældende — muligvis i en øjeblikkelig stemning — ønsker at afbryde behandlingen. Der kan selv-

følgelig også være tale om at sætte et mere absolut tidspunkt, i lighed med hvad Maxwell Jones*) har gjort i England med en intensiv behandlingstid på 3 mdr. som almindelig, hvorefter der skal særlige grunde til forlængelse. Forudsætningen herfor er, at man har den anden afdeling med en mindre individualiseret behandling, hvor man kan henvise de personer til, som viser sig at være ganske uegnede til i deres nuværende tilstand at klare sig på den mere behandlingsprægede afdeling. Der må dog være et nært samarbejde mellem de 2 afdelinger, således at der vil være en stadig tilgang fra den mere almene afdeling til den anden, og det vil sandsynligvis ikke være til nogen skade, hvis der er en smule besvær med at blive optaget på afdelingen med den intensive behandling.

I modtageafdelingen vil man kunne få lejlighed til at stifte bekendtskab med, hvad der foregår i behandlingsafdelingen, evt. blive inviteret som gæst til gruppediskussioner, til extemporalspil eller hvilke andre tekniske hjælpemidler, man vil bruge i behandlingen.

Med hensyn til etablering af behandlingen trænger der sig også et andet problem på, når man tager klientellets konstaterede drikfældighed i betragtning, nemlig forholdsreglerne mod den aktuelle rus. Mange af arbejdsanstaltnernes alumner anholdes i beruset tilstand efter bortgang eller udskrivning og anbringes natten over i detentionen, hvorefter de idømmes en bøde eller en hæftestraf for overtrædelse af politivedtægten, hvis de ikke føres direkte tilbage til anstalten. Spørgsmålet bliver, om man rent samfundsmæssigt kunne gribe dette problem an på en mere hensigtsmæssig måde, hvis man indrettede de nævnte modtageafdelinger på arbejdsanstalterne til at tage sig af en større del af de berusede personer, som indbringes af politiet. Der er en række berusere, som politiet er så kendt med, at det ganske nøje ved, at de pågældende kræver en behandling, og som derfor kunne overføres direkte til en sådan modtageafdeling, medens det hverken vil være rimeligt eller naturligt at overføre alle de berusede personer, som anholdes. Men under alle omstændigheder ville antallet blive tilstrækkeligt stort til, at en sådan modtageafdeling kan have fast sygepleje- og lægevagt. Herved ville man antagelig også undgå de måske ikke talrige — men dog tilstrækkeligt alvorlige — fejltagelser, hvor sygdomstilfælde forveksles med spirituspåvirkning og derved ikke i tide kommer under behandling. Den vigtigste betydning ville en sådan modtageafdeling dog få ved, at den gjorde det muligt at foretage en undersøgelse af den pågældendes forhold på et tidligt tidspunkt, hvorved man i mange tilfælde ville blive i stand til at sætte ind med en behandling for en begyndende drikfældighed i modsætning til den nuværende praksis, hvor de pågældende i alt for lang tid går ud og ind af politistationer og anstalter, uden at der gøres et egentligt forsøg på at ændre en udvikling i asocial retning.

Med hensyn til en sådan beruserafdeling kan man ikke på grundlag af den foretagne undersøgelse sige noget om, hvilke regler der ville være nødvendige for at få en behandling etableret i et passende stort antal tilfælde. Der er næppe tvivl om, at man først og fremmest må se at få fat i en hel del af det klientel, som i øjeblikket afvises fra herbergerne på grund af beruselse og lign. Hvis man imidlertid skal modtage disse personer, vil man komme i en vanskelig situation, hvis man ikke samtidig kan få etableret et vist pres på dem til en videre behandling. Man kunne måske tænke sig en ordning i retning af, at man anden gang man inden for en kort tidsfrist — 1 ugestid — tog imod en beruser, foreslog ham at lade sig indlægge til behandling. Hvis han nægtede dette, måtte man meddele ham, at han, næste gang han blev anbragt i institutionen på grund af beruselse, ville blive tilbageholdt et vist antal dage, 2, 3 eller 4, eller 1 uge, afhængigt af, hvad en

*) Maxwell Jones: Social Psychiatry. London 1953.

dommer ville gå med til, hvorunder han kunne få lejlighed til at tage stilling til, om han ville underkaste sig behandling. De nærmere regler herfor må selvfølgelig udarbejdes under passende hensyntagen til den personlige frihed, men det må som nævnt også tages i betragtning, at man kan behøve et vist pres for at komme over akutte vanskeligheder.

Ser man problemet om behandling af den type asociale, som er kendetegnet ved drikfældighed og småkriminalitet, på længere sigt, kan det i denne forbindelse være rimeligt at gøre opmærksom på det af straffelovskommissionen opstillede forslag om dom til forsorg*). Forslaget går ud på (s. 22) at „i stedet for at fastsætte en straf kan retten dømme tiltalte til at undergives forsorg. ...”, uanset hvilke forbrydelser det drejer sig om, eller hvor streng straffen ville være blevet. Der er i betænkningen omtalt de enkelte foranstaltninger, som skulle bringes i anvendelse, og af disse kan i denne forbindelse særlig nævnes bestemmelsen om at tage ophold i dertil egnet hjem eller institution, dog ikke over 1 år (s. 27). Man er også kommet ind på problemet om anbringelse af gamle lovovertrædere. Af andre bestemmelser kan nævnes afholdelse fra misbrug af alkohol, narkotika og andre medikamenter (s. 30 f.) og bestemmelsen om at lade sig underkaste afvænningskur for misbrug af alkohol, narkotika og andre medikamenter, om fornødent på hospital eller særlig anstalt. Man kunne måske tænke sig, at arbejdsanstalterne tilrettelagt efter de her angivne behandlingsprincipper bl. a. kunne fungere som nogle af de institutioner bag forsorgsdommentf, der er nødvendige for at disse kan få et reelt indhold.

Behandlingens afsluttende fase.

Behandlingen er ikke afsluttet den dag, den pågældende forlader institutionen. I ikke så få tilfælde, ja i de fleste, begynder de egentlige vanskeligheder hermed, og det er nu, den pågældende trænger til virkelig støtte, idet han først efterhånden vil kunne klare sig selv. Som nævnt kan man med det klientel, der her er tale om, forvente, at mange i årevis vil skifte mellem ambulant og institutionsmæssig behandling. Derfor må der også opstå et nært samarbejde mellem disse 2 sider af behandlingen. Det er spildt arbejde at opbygge en institutionsatmosfære af behandlingsmæssig værdi, hvis den kontakt, der etableres, ikke kan videreføres til de personer, der arbejder med efterforsorgen.

Herved kommer vi ind på spørgsmålet om, hvad vi kan forvente os af et sådant aktivt og intensivt behandlingsforsøg? Det ideelle formål måtte vel være, at den pågældende blev genindpasset i samfundet, at hans spiritusmisbrug ophørte, at han kom til at føre en tilværelse, som både var tilfredsstillende for ham selv og for samfundet. Men vil det trods alt ikke være rimeligere at stille forventningerne om resultaterne i relation til det materiale, der skal arbejdes med.

Har man at gøre med en mand, som i en kortvarig periode har drukket stærkt og måske herunder har begået en kriminel handling, men som ikke fremviser alvorlige personlighedsmæssige problemer, som har en familie at holde sig til, og som har en faglig uddannelse, som han er interesseret i, så vil det måske være rimeligt at forvente, at en resocialisering skulle give det ovennævnte resultat. Men forholdet er et ganske andet, når vi har at gøre med en mand, hvis eneste indhold i tilværelsen måske i årevis har været at drikke sig fuld, som har glemt, hvad regelmæssigt arbejde vil sige, som i årevis er gået ud og ind ad forskellige institutioner o. s. v. Man må tillægge en eventuel behandling en betydelig

*) Betænkning om forsorgsdomme og betingede domme. Afgivet af straffelovskommissionen. Kbh. 1953.

positiv værdi, hvis en sådan mand blot i perioder bliver beskæftiget og udfører produktivt arbejde; hvis alkoholmisbruget for kortere eller længere tid ophører eller blot nedsættes og derved medfører færre beruserdomme, hvis der i det hele taget bliver færre konflikter omkring den pågældende. Hvis han samtidig selv får et noget større indhold i tilværelsen, ordene taget i videste betydning, er dette også et udtryk for, at der er opnået noget ved behandlingen.

Man kan hertil indvende, at samfundet ikke har råd til at ofre så meget, så megen arbejdskraft og så mange penge på den slags mennesker, hvis der ikke kan forventes bedre resultater. Det er dog atter og atter fremhævet, at det er en meget stor økonomisk gevinst for samfundet i det lange løb, når institutionsopholdene kan forkortes og erstattes med ambulans behandling, der kan afsluttes med resocialisering. Dertil kommer, at en behandlingsinstitution som den her skitserede jo ikke blot er tænkt oprettet med det klientel for øje, som i dag findes på arbejdsanstalterne. Der er børn og unge i vort samfund, som meget let kan glide ud i en tilværelse som den, vort nuværende arbejdsanstaltsklientel er eksempler på. Derfor må arbejdsanstalterne lægges om, derfor må vi ind på behandlingsinstitutioner, så vi bruger alle vore erfaringer på at forhindre eller afbryde en sådan asocial tilværelse. Det har samfundet pligt til, og det har ikke råd til at lade være.

Enhver offentlig omtale af oplysningerne i dette bilag med anførelse af skolens navn er ikke tilladt.

Bilag.

EN UNDERSØGELSE AF KLIENTELLET PÅ EN PRIVAT UNGDOMSSKOLE

Indledning.

Som et supplement til den socialpsykologiske undersøgelse af klientellet på arbejdsanstalterne blev der fra december 1950 til februar 1951 foretaget en undersøgelse af 54 unge mænd, der i dette tidsrum var anbragt på Kofoeds træningsskole i Store Magleby. Undersøgelsen blev foretaget på foranledning af det af socialministeriet nedsatte udvalg vedrørende de i henhold til forsorgslovens kapitler XXIV—XXVII anbragte personer. Initiativet til undersøgelsen udgik fra kordegn Kofoed, der til sin død var medlem af det nævnte udvalg.

Begrundelsen for denne supplerende undersøgelse var, at man for arbejdsanstaltsklientellets vedkommende var stærkt interesseret i de unge indsatte, og man ønskede derfor at få oplyst, om eleverne på skolen på visse punkter kunne sidestilles med de unge på arbejdsanstalterne. Man ønskede samtidig at få et grundlag til bedømmelse af, om det ville være hensigtsmæssigt at oprette en institution for de unge på arbejdsanstalterne med skolens organisation og principper som mønster.

Kofoeds træningsskole er en privat institution, oprettet af kordegn Kofoed i 1945. Ifølge reglerne om statsstøtte må eleverne i lighed med de på statens arbejdstekniske ungdomsskoler anbragte personer ikke være over 25 år. Skolen har plads til 50 elever. Skolens formål er med Kofoeds egne ord: „Selvrespektens opretholdelse, Sundhedens Bevarelse, Dytiggørelse til Livet“¹⁾). Der er knyttet landbrug og gartneri til skolen, og elevernes dag er delt mellem praktisk arbejde og teoretisk undervisning. Skolen er åben i 9 måneder af året, fra september til maj, og et reglementeret ophold strækker sig over 6 måneder. Længden af opholdet vil dog være afhængig af det tidspunkt, hvorpå eleverne kommer ind på skolen og af de foreliggende arbejdsmuligheder inden for de forskellige erhverv.

De fleste elever, der optages på skolen, er erhvervs- og subsistensløse unge mennesker, der er kommet i kontakt med Kofoeds skole i Prinsessegade, eventuelt gennem ophold på det dertil knyttede herberge. Hvis den pågældendes forhold taler for det, og han opfylder betingelserne for optagelse, f. eks. de aldersmæssige, bliver han tilbudt ophold på skolen.

Skolens nuværende leder er landbrugsuddannet med pædagogisk praksis, desuden var der på undersøgelsestidspunktet ansat 6 lærere til teoretisk og praktisk uddannelse samt 1 socialrådgiver.

¹⁾ „En Indsats til Fordel for vor Byungdom“. Af forstander Hans Chr. Kofoed. Bilag 8. Betænkning om den tilflyttede ungdoms særlige problemer. Ungdomskommissionen. Kbh. 1948.

Indsamlingen af materialet.

Metoden ved den socialpsykologiske undersøgelse har været den samme som den, der er anvendt ved undersøgelsen af arbejdsanstaltsklientellet. Skolens akter og oplysninger er gennemgået, anstaltsudvalgets socialrådgiver og psykolog har haft samtaler med hver enkelt elev, skolens ledelse har udtalt sig om elevens forhold til skolen, kammerater og om hans fremtidsmuligheder, og de indhentede oplysninger er senere kontrolleret ved gennemgang i Rigsregistraturen, børneværnet, overinspektionen for børneforsorgen, Dansk Forsorgsselskab, socialkontorerne og eventuelt sindssygehospitalet og psykiatriske afdelinger. Yderligere har man fået oplysninger fra Universitetets arvebiologiske institut i de tilfælde, hvor dette har haft kendskab til den pågældende selv eller hans familie. På grund af elevernes unge alder har man ment det hensigtsmæssigt at gennemgå kartotekerne på Frederiksbergs og Københavns skolepsykologiske kontorer, og for de 39 af de 54 undersøgte har man yderligere indhentet skoleerklæringer. Hvis de undersøgte har gået i en mindre landsbyskole, og hvis familien stadig har været bosiddende på egnen, har man dog af diskretionsmæssige grunde undladt forespørgsel. Anvendelsen af psykologiske prøver og intelligencetest måtte efter et par forsøg opgives, da de skabte uro blandt eleverne og uvilje mod undersøgelsen, som var tilrettelagt på frivillig basis.

Eleverne på skolen var noget vanskeligere at komme i kontakt med end klientellet på arbejdsanstalterne; der var ganske vist kun et par enkelte, som helt nægtede at medvirke, men i det hele viste de ingen umiddelbar interesse for undersøgelsen. De var på vagt, var ikke særlig ivrige efter at give oplysninger om private forhold og var i mange tilfælde bange for, at familien skulle få kendskab til deres opholdssted gennem undersøgelsen. Deres holdning adskilte sig temmelig stærkt både fra den, de indsatte på arbejdsanstalterne viste, og også fra den, som fangerne i samme aldersklasse på Københavns fængsler har vist ved en lignende undersøgelse. Muligvis kan denne holdning være betinget af, at opholdet på skolen i modsætning til ophold i de andre institutioner er en fuldstændig frivillig foranstaltning. Udadtil overfor kammerater og skolens personale har eleverne gerne villet give indtryk af, at de „fyldte undersøgerne med løgn“. Ved kontroloplysningerne har dette også vist sig at være tilfældet på enkelte punkter, mest hvor det har drejet sig om oplysninger angående tidligere kriminalitet og straffe. 4 har således urigtigt benægtet at være straffet, og 2 har givet fejlagtige oplysninger. En har således angivet, at han kom under børneværnet på grund af tyveri af motorcykler, medens det i virkeligheden drejede sig om uterlighedsforhold overfor en mindreårig pige. Bortset fra dette viste kontroloplysningerne dog ikke nogen større uoverensstemmelse mellem elevernes udtalelser og de objektive kendsgerninger.

Bearbejdelsen.

Bearbejdelsen af det indsamlede materiale er foretaget efter samme retningslinier som er anvendt ved bearbejdelsen af arbejdsanstaltsundersøgelsen, dog har man naturligvis måttet tage det stærkt begrænsede antal undersøgte i betragtning ved den talmæssige bearbejdelse.

Til sammenligning er der i det følgende dels angivet nogle af resultaterne fra den specielle opgørelse af de unge på arbejdsanstalterne (s. 163) og yderligere resultaterne af en foreløbig bearbejdelse af en tilsvarende undersøgelse af unge strafafsonere i Københavns fængsler.

Alle 3 materialer lider imidlertid under, at de hver for sig kun omfatter et lille antal undersøgte. Som nævnt omfatter undersøgelsen fra skolen 54 personer, de unge på arbejdsanstalterne (indlagte under 25 år) udgør 24 personer, og undersøgelsen på Københavns fængsler omfatter 61. Iait drejer det sig altså om 139 unge mænd, men da nærværende redegørelse har til hovedformål at belyse elevmaterialet på skolen, har man ikke gjort forsøg på at behandle de 3 materialer under eet, men kun brugt de 2 øvrige indsamlede materialer som sammenligningsgrundlag på visse punkter.

Med hensyn til definitioner, der er anvendt, henvises til foranstående undersøgelse af klientellet på arbejdsanstalterne.

Alderen på undersøgelsestidspunktet.

Tabel 1 viser alderen på undersøgelsestidspunktet for de 3 materialer; i realiteten vil det for alle 3 gruppers vedkommende sige det samme som alderen på tidspunktet for indsættelsen i de forskellige institutioner.

Tabel 1. Alder på undersøgelsestidspunktet.

	Under 20 år	20—23 år	24 år og derover	Iait
Eleverne på skolen	21	29	4	54
Unge strafafsonere	5	46	10	61
Unge på arbejdsanstalterne	3	11	10	24

Af tabellen fremgår, at eleverne på skolen har en del ganske unge (39 pct. under 20 år), hvorimod de 2 andre grupper kun har få i disse aldersklasser. Af strafafsonerne er ca. $\frac{3}{4}$ i aldersklassen 20—23, mens de unge på arbejdsanstalterne har relativt flere blandt de 24—25 årige (42 pct.).

Opvæksten.

I 11 af de 54 tilfælde (20 pct.) skal de undersøgte være født uden for ægteskab uden senere at være blevet legitimeret. Blandt de unge strafafsonere var 13 pct. og blandt de unge på arbejdsanstalterne 16 pct. født uden for ægteskab. Disse tal ligger over det, man vil finde i totalbefolkningen.

Efter de undersøgte egne oplysninger og de kontroloplysninger, der er indhentet fra Universitetets arvebiologiske institut, er det konstateret, at i 15 tilfælde (28 pct.) har en eller begge forældre været drikfældige, sindssyge, intelligensdefekte, tidligere straffede eller lignende. Det hyppigst forekommende er drikfældighed hos faderen, idet dette er fundet i 11 tilfælde, og 5 af de undersøgte fædre er tidligere straffede personer. 3 af de undersøgte mødre er betegnet som sinker.

I Vestre fængsel-materialet fandtes sådanne forhold hos forældrene til 38 pct. og blandt de 24 unge på arbejdsanstalterne for 50 pct. af de undersøgte. Hos 11 af skolens elever har man fundet defekter af denne art hos den fjernere slægt (bedsteforældre og forældres søstre og brødre).

I 17 tilfælde (31 pct.) har man konstateret, at elevernes hjem har været „brudte“

d. v. s., at en eller begge forældre er døde, at forældrene er blevet skilt inden den undersøgte 14. år, eller at den pågældende er blevet opdraget hos en ugift mor. Det hyppigste har været, at moderen er død, mens den undersøgte endnu var barn (7 tilfælde), i 2 tilfælde er faderen død, 4 er opdraget hos en ugift mor, og i 4 tilfælde er forældrene blevet skilt. 7 af de undersøgte har haft enten stedfar eller stedmor.

I 8 tilfælde er de undersøgte opdraget hos plejeforældre, og 4 er opdraget hos bedsteforældre. Yderligere har der i 8 tilfælde foretaget oplysninger om, at der har været et udpræget dårligt forhold mellem forældrene, f. eks. ved at disse i perioder har været separeret, eller faderen har været drikfædig eller brutal. I alt er der 26 elever (48 pct.), hvor et eller flere af disse forhold vedrørende opdragelsen er oplyst. I Vestre fængselundersøgelsen fandt man, at 30 pct. stammede fra brudte hjem, og det samme gælder for over halvdelen af de unge på arbejdsanstalterne.

Imidlertid kan også forandringer i forældrekonstellationen, der rinder sted efter at børnene er fyldt 14 år, spille en rolle for de pågældendes senere livsløb. I nogle undersøgelser regner man derfor også med hensyn til spørgsmålet om „brudte hjem“ med en aldersgrænse på ca. 18 år. I blandt skolens elever er i 12 tilfælde de pågældendes forældre enten blevet skilt eller er døde efter de undersøgte 14. år. Herefter har der i 29 af de 54 tilfælde (54 pct.) været tale om, at de har tilbragt en del af barndommen eller den tidlige ungdom i „brudte hjem“. Dette svarer nogenlunde til, hvad Kjems¹⁾ fandt i børneværns-materialet (59 pct.).

Som ved de andre undersøgelser af lignende karakter har det været vanskeligt at få et virkeligt indtryk af opdragelsens karakter på grundlag af de foreliggende oplysninger. Dog mener man, at opdragelsen i 12 tilfælde har været meget forsømt, f. eks. ved at de undersøgte hovedsagelig har været henvist til at opholde sig på gaden hele dagen, og ingen har i det hele taget beskæftiget sig synderligt med dem. I 9 tilfælde har opdragelsen været præget af strenghed med hyppige afstraffelser i form af klø, mens den i 4 tilfælde nærmest har været eftergivende og overbeskyttende. I alt drejer det sig om 25 tilfælde, hvor opdragelsen må antages at have været afvigende fra det normale på en uheldig måde (46 pct.).

Emotionelle vanskeligheder i form af enuresis, stammen, natteangst, rapserier og lignende er fundet i ialt 15 tilfælde (28 pct.). Det hyppigst forekommende har været ufrivillig vandladning (i 9 tilfælde). De samme forhold blev fundet for 38 pct. af de unge strafafsonere, og for over halvdelen af de 24 unge på arbejdsanstalterne.

Tabel 2. 54 elever fordelt efter antal defekter i barndommen.

Ingen defekter	12
1 defekt	8
2 defekter	19
3 defekter	9
4 defekter	6
I alt	54

Af tabel 2 fremgår i hvor mange tilfælde, der er fundet en eller flere af de ovenfor omtalte negative faktorer i barndommen, hvorved man har forstået fødsel udenfor ægteskab, defekt opdragelse, „brudte hjem“, emotionelt bemærkelsesværdig opdra-

¹⁾ opr. cit. pag. 37.

gelse og opdragelse udenfor det naturlige miljø, f. eks. hos bedsteforældre, plejeforældre, i institutioner og lignende. Det skulle herefter kun være 22 pct., for hvem der *ikke* er oplysninger om defekte forhold i barndommen, og tager man yderligere de forandringer med, der er sket i familien efter de undersøgte 14. år, falder procenten fra 22 pct. af de 54 undersøgte til 13 pct.

Med hensyn til søskendeantal og de undersøgte nummer i søskenderækken kan bemærkes, at der af de 54 undersøgte er 4 enebørn. Det gennemsnitlige søskendeantal (iberegnet den undersøgte selv) er 4,7 børn. Dette ligger antagelig noget over den gennemsnitlige størrelse af de børneflokkene, hvorfra totalbefolkningen i tilsvarende fødselsår gælder kommer. De store børneflokkene er et forhold, der går igen i de andre nævnte undersøgelser af asocial ungdom. I søskendetallet er medregnet de børn, som den undersøgte er opvokset sammen med, d. v. s. i en del tilfælde også halv- og stedsøskende. Bortset fra de 4 enebørn er der 17 ældstebørn, 10 yngstebørn og 23 mellembørn.

Med hensyn til de undersøgte søskende er det gennem oplysninger fra arvebiologisk institut og andre kontrollerede oplysninger konstateret, at 18 af de undersøgte har en eller flere søskende, som er intelligensdefekte, drikfældige, sindssyge, kriminelle eller lignende (33 pct.).

Forældrenes sociale klasse fremgår af nedenstående tabel (vedrørende definitioner henvises til redegørelsen for arbejdsanstaltsklientelundersøgelsen s. 44 ff).

Tabel 3. 54 elever fordelt efter forældrenes sociale klasse.

A + B	5
C	31
D	18
I alt	54

33 pct. stammer fra økonomisk meget dårligt stillede hjem, mens 9 pct. kommer fra både økonomisk og socialt godt stillede hjem.

Selvom de undersøgte næsten alle inden optagelsen på skolen i kortere eller længere tid har haft ophold i København, er det dog kun 13, der er opvokset i hovedstaden. 18 personer har tilbragt deres barndom i provinsbyer, 15 i udpræget landdistrikt, og i de resterende 8 tilfælde er de pågældende opdraget forskellige steder, således at man ikke har kunnet henføre dem til et enkelt barndommiljø, d. v. s. at de er flyttet fra provins til København, eller fra København til landdistrikt eller at de gentagne gange er flyttet rundt, f. eks. ved anbringelse på forskellige børnehjem.

De fleste af de undersøgte har kun modtaget den almindelige folkeskoleundervisning og er udgået af skolen i 14 års alderen. 5 har gået i mellemskole, men kun 1 har taget mellemskoleeksamen, de øvrige 4 har forladt skolen i 3. eller 4. mellemskoleklasse.

4 af de 54 har i løbet af deres skolegang været til undersøgelse på skolepsykologisk kontor. I 13 tilfælde har de pågældendes skolegang været præget af, at de flere gange har skiftet skole, d. v. s. at de har gået i 4 eller flere forskellige skoler, en enkelt har gået i 8 forskellige. Med hensyn til vanskeligheder under skolegangen, hvortil man har regnet de tilfælde, hvor de pågældende har gået i hjælpeskole, har været oversiddere eller eventuelt har været tilbøjelige til skulkeri, har 17 af de 54 haft en eller flere af disse vanskeligheder (31 pct.). Det er lidt lavere end resultatet fra Vestre fængselundersøgelsen, hvor 41 pct. havde haft skolevanskeligheder af samme karakter.

29 af de 54 undersøgte (54 pct.) har været inddraget under børneforsorg.

Tabel 4. 29 elever, som har været under børneforsorg, fordelt efter dennes art og årsag.

Fjernelse på grund af hjemmets forhold	5
Tilsyn på grund af egne forhold	4
Fjernelse på grund af egne forhold	20
lait...	29

Det fremgår af tabellen, at inddragelsen under børneforsorg oftest har fundet sted på grund af de undersøgtes egne forhold, d. v. s. tyverier, skulkerier, vagabondage og lign. og kun i få tilfælde på grund af dårlige forhold i hjemmet. Foruden de 5, der er fjernet på grund af hjemmets forhold, er der dog yderligere 3 personer, som først er fjernet på grund af forholdene i hjemmet, men senere atter er fjernet eller overflyttet til andre opdragelseshjem eller lignende på grund af tyverier etc.

Alderen på fjernelsestidspunktet har i de fleste tilfælde været lavere end 10 år, når der har været tale om fjernelse på grund af hjemmets forhold, mens fjernelse på grund af de undersøgtes egne forhold som oftest har fundet sted i 14—16 års alderen. I Vestre fængsel-undersøgelsen havde 48 pct. været inddraget under børneforsorg, og det samme gjaldt for halvdelen af de unge på arbejdsanstalterne.

Sociale forhold.

Den største del af de unge på skolen er ufaglærte arbejdere, kun 6 (11 pct.) har fulden en uddannelse.

Tabel 5. 54 elever fordelt efter faglig uddannelse.

Ufaglært	36
Tillært	12
Faglært	6
lait...	54

Af de faglærte findes 3 ekspedienter, 1 gartner og 2 håndværkere (hvoraf 1 er uddannet under ophold i ungdomsfængsel). Blandt de unge straffasonere var der lidt flere faglærte (18 pct.), blandt de 24 unge på arbejdsanstalterne derimod færre (2 af 24).

Tabel 6. 46 elever med erhvervmæssige tilpasningsvanskeligheder med angivelse af vanskelighedernes symptomer.

Antal undersøgte elever	54
Antal undersøgte elever med erhvervmæssige tilpasningsvanskeligheder	46
Heraf med:	
Afbrudt faglig uddannelse	15
Afvigende erhverv	15
Arbejdsløshed med anbringelse på arbejdsteknisk ungdomsskole	10
Erhvervsvanskeligheder iøvrigt	38

I tabel 6 er opgjort nogle af de symptomer på svigtende erhvervstilpasning, som er fundet hos de undersøgte elever. Iait har man fundet erhvervsvanskeligheder hos 46 (85 pct.) af de undersøgte. 15 elever (28 pct.) har påbegyndt en faglig uddannelse, men denne er afbrudt efter kortere eller længere læretid. Det samme er fundet hos 30 pct. af de unge strafafsonere, og hos de unge på arbejdsanstalterne fandt man 7 af 24 med afbrudt uddannelse. For ligeledes 15 elever med »afvigende erhverv« (28 pct.) kan det siges, at deres erhvervsbane har været præget af en nedadgående tendens, d. v. s. at de f. eks. har været uddannet i et fag eller tidligere har haft fast arbejde, men senest har ernæret sig som bude, køkkenkarle eller havnearbejdere.

10 af de 46 undersøgte har tidligere været anbragt på statens arbejdstekniske ungdomsskoler, hvilket forudsætter visse erhvervsvanskeligheder. Endelig har 38 haft erhvervsvanskeligheder i form af længerevarende arbejdsløshedsperioder, eller deres arbejdsliv har været præget af, at de ustandselig har skiftet pladser på grund af deres egen rastløshed eller på grund af uegnet til arbejdet. Det er de sidste former for erhvervsvanskeligheder, der hyppigst er fundet blandt de unge, eventuelt kombineret med andre forhold. Også anbringelsen på skolen er i sig selv at betragte som et tegn på erhvervsvanskeligheder inden anbringelsen. Men man må dog bemærke, at det for nogles vedkommende drejer sig om en kortvarigere arbejdsløshedsperiode — 14 dage eller 3 uger inden indsættelsen. Som eksempel kan nævnes en 18-årig ung mand, der har haft plads som fast landarbejder på en gård i et par år. Han sagde imidlertid sin plads op, da han mente, at han blev for dårligt betalt, (intelligensmæssigt er han betegnet som sinke). Han tog hjem til sine forældre, og dagen efter rejste faderen med ham til København for at få ham optaget på skolen, hvor han også blev anbragt.

Som nævnt er tegn på erhvervsvanskeligheder fundet hos 85 pct. af eleverne. Af Vestre fængsel-materialet fandt man 82 pct. med en eller anden form for erhvervsvanskeligheder før straffen og af de unge på arbejdsanstalterne 17 af 24, hvilket svarer til resultatet fra skolen.

I nedenstående tabel har man inddelt de undersøgte elever efter, om de pågældende efter det 14. år hovedsagelig har opholdt sig i byer, på landet eller til søs, hvilket i tabellen er anført som udlandet.

Tabel 7. 54 elever fordelt efter seneste geografisk miljø.

Byer	18
Landdistrikter	10
Udlandet	2
Blandet miljø	24
lait. . .	54

Kun 19 pct. af de undersøgte har hovedsagelig opholdt sig på landet, 33 pct. har været i byerne, mens den største gruppe, 44 pct., skiftevis har opholdt sig på landet, i byer eller til søs, d. v. s. at de har flakket rundt fra sted til sted. Dette svarer til de unges iøvrigt ustabile erhvervsmæssige karriere, de har oftest prøvet lidt af hvert, har kørt som bude, har været til søs et stykke tid, er derefter måske taget på landet og har arbejdet som daglejere, er så taget tilbage til byen som havnearbejdere o. s. v.

Den udprægede form for vagabondage, som findes blandt arbejdsanstaltsklientellet, har der kun været tale om i enkelte tilfælde blandt eleverne på skolen, hvilket er naturligt, når man tager de undersøgtes alder i betragtning. Iait har dog 18 personer

(33 pct.) på et eller andet tidspunkt vagabonderet rundt om i landet i 14 dage, et par måneder eller lignende. (Den samme form for vagabondage fandtes hos 7 (29 pct.) af de unge på arbejdsanstalterne). Efter de undersøgte egne oplysninger har 2 tidligere været anbragt på arbejdsanstalt.

13 af de undersøgte har tidligere fået hjælp af socialkontorerne, men i de fleste tilfælde kun småbeløb (under 100 kr.) eller hjælp til hospitalsophold, arbejdstøj og lign. En enkelt person har ialt fået udbetalt ca. 1 000 kr. I dette tilfælde drejer det sig om en ung mand, der har været udsat for et ulykkestilfælde, der resulterede i kraniebrud og tab af synet på det ene øje, hvorfor han i længere tid har været uarbejdsdygtig. I et andet tilfælde har den pågældende og hans kone fået kontant hjælp et stykke tid, men i 1949 oplyser socialkontoret, uden dog at angive grunden, at der til manden ikke må ydes anden hjælp end stiftelsesforsorg; dette er dog ikke realiseret.

Med hensyn til værnepligtsforhold skal kun angives, at over halvdelen af de undersøgte endnu ikke har været på session eller ikke er blevet indkaldt. 22 pct. har af tjent deres værnepligt, og 14 pct. er kasseret på grund af sygdom, 6 pct. på grund af straf. Af de unge strafafsonere havde kun $\frac{1}{4}$ endnu ikke været på session, 44 pct. havde af tjent deres værnepligt, 13 pct. var kasseret på grund af straf og 11 pct. på grund af sygdom. Af de unge mænd på arbejdsanstalt havde kun 8 pct. aftjent værnepligt. 42 pct. var kasseret på grund af sygdom og 21 pct. på grund af straf.

9 af de 54 undersøgte har ikke ønsket at give oplysninger om deres seksuelle forhold. Af de øvrige 45 har de 5 benægtet overhovedet at have haft samleje. 13 personer skal have haft deres første seksuelle forhold inden deres 15. år og 27 mellem deres 15. og 19. år.

Med hensyn til seksuelle abnormiteter har man i hovedsagen kun de oplysninger, der er fremkommet gennem de pågældendes straffeattester, idet kun en enkelt person af sig selv har angivet, at han har været indblandet i homoseksuelle forhold. At der har været tale om en del seksuelle vanskeligheder viser dog følgende tal: 3 er dømt for uterlighed over for børn og 1 for forsøg på voldtægt. 4 har indrømmet at have drevet homoseksuel prostitution, og 1 er dømt for vold over for homoseksuel. Af de unge strafafsonere havde 16 pct. drevet homoseksuel prostitution.

Kun 3 af de 54 personer har været gift, den ene af disse er det teoretisk set stadig, men han har dog forladt konen kort tid inden anbringelsen på skolen. I de to andre tilfælde er ægteskabet opløst ved separation, 2 har angivet, at de på nuværende tidspunkt er forlovet. Foruden disse har 13 angivet, at de tidligere har haft et fast seksuelt forhold af længere varighed, der må sidestilles med en forlovelse. 6 har oplyst, at de har børn. I de 4 tilfælde er børnene født udenfor ægteskab. I de 2 tilfælde er børnene født i ægteskab. Begge ægteskaber er indgået på grund af graviditet, men er nu opløst ved skilsmisse.

32 af de 54 undersøgte personer har gjort sig skyldige i kriminelle handlinger, som har medført dom eller tiltalefrafald. De 23 er tidligere idømt fængselsstraffe, men i de 9 af disse tilfælde er straffen gjort betinget, således at kun 13 har afsonet fængselsstraf, mens 1 person er idømt en ubetinget straf på 4 måneders fængsel, men har på undersøgelsestidspunktet endnu ikke afsonet denne. I de øvrige 9 tilfælde er der ikke afsagt domme, men sagerne er sluttet med anbringelse under børneværnet.

Med hensyn til de længste, afsonede straffe har 4 fået mellem 3 og 4 måneders fængsel, 6 mellem 5 og 8 måneder, 1 har fået 10 års fængsel for overtrædelse af straffelovs-tillægget (landssvig), betinget benådet 1949, og 2 har været indsat i ungdomsfængsel. 8 personer har afsonet 1 fængselsstraf, og 5 har afsonet 2—4 fængselsstraffe.

Tabel 8. 32 lovovertrædere med angivelse af lovovertrædelsernes art.

Antal lovovertrædere	32
Heraf straffet for:	
Tyveri	27
Svindel	10
Homoseksuel prostitution	4
Seksualforbrydelser	4
Vold	2
Småkriminallitet	7
Andet	2

Tabel 8 viser arten af de kriminelle handlinger, de pågældende har begået. Da en hel del af de unge har begået flere forskellige forbrydelser, kan tallene ikke adderes. Langt den overvejende del har begået tyverier (27 personer), og i det hele taget er berigelsesforbrydelserne dominerende. 4 er blevet dømt for homoseksuel prostitution, 3 for uterlighed overfor børn og 1 for forsøg på voldtægt. 2 er dømt for voldshandlinger; i det ene tilfælde drejer det sig om et overfald med trusel med en pistol mod en homoseksuel mand i dennes lejlighed; dommen lød her på 4 måneders fængsel. I et andet tilfælde er det et slagsmål, der er straffet med bøde. 7 er dømt for småkriminelle handlinger i form af betleri, beruselse, sortbørshnadel, og lign. Under gruppen „andet" er henregnet den tidligere nævnte landssviger og en person dømt for brandstiftelse.

I lighed med de tidligere nævnte undersøgelser har man forsøgt at inddеле de 32 kriminelle efter arten af deres *dominerende* forbrydelser.

Tabel 9. 32 lovovertrædere fordelt efter **dominanstyper**.

Berigelsesf	orbrydere.....	25
Seksualforbrydere		4
Landssvigere		1
Småkriminelle		2
lait...		32

Det ses af tabellen, at det i overvejende grad drejer sig om berigelsesf orbrydere. 4 er seksualforbrydere, men de 2 af disse kunne dog med ligeså stor ret være medregnet under berigelsesforbryderne, idet de både har begået tyverier og uterlighed.

Tabel 10. 32 lovovertrædere fordelt efter **levnedsløbstyper**.

Begyndere	12	
Periodisk kriminelle	4	
Kronisk kriminelle	10	
Uafklarede	6	
lait...		32

I tabel 10 har man opdelt materialet efter den kriminelle levnedsløb sty pe (angående definitionen se arbejdsanstaltsundersøgelsen s. 96). En sammenligning med resultaterne fra Vestre fængsel — undersøgelsen viser, at man her kun fandt 13 pct. forbryder-

begyndere mod 38 pct. blandt skolens klientel. Dette resultat er i og for sig ikke særligt overraskende, idet man må regne med, at der i langt de fleste tilfælde har foreligget betingede domme eller tiltalefrafald inden straffesondingerne, og de indsatte på Vestre fængsel afsonede alle på undersøgelsestidspunktet en fængselsstraf. Det er derimod påfaldende, at man i begge materialer har fundet relativt næsten lige mange kronisk kriminelle (38 pct. fra Vestre fængsel og 31 pct. af eleverne fra skolen). Ganske vist er tallene i begge materialer små, men det må dog bemærkes, at man i begge tilfælde har fundet sådanne unge, hurtigt recidiverende lovovertrædere, som allerede inden deres 25. år har en lang kriminel løbebane bag sig. Den „uafklarede type" betegner en gruppe hurtigt recidiverende lovovertrædere, hvis kriminelle løbebane dog endnu har været af for kort varighed til, at man har villet henføre dem til den kronisk kriminelle type.

Tabel 11. 32 lovovertrædere fordelt efter alder ved første lovovertrædelse.

10—14 år	9
15—19 år	22
20—24 år	1

lait... 32

Sager, der er sluttet med tiltalefrafald, mod "at pågældende blev underkastet børneforsorg er medregnet. Der er således 9 tilfælde, hvor de pågældende har været under 15 år ved deres første lovovertrædelse. I alt har 22 af de 32 kriminelle været inddraget under børneforsorg. En sammenligning med Vestre fængsel — materialet viser, at disse gennemsnitligt har været noget ældre ved den første lovovertrædelse. 28 pct. af de 61 Vestre fængsel-fanger har været over 20 år ved deres første lovovertrædelse mod 3 pct. fra skolen. Dette kan ikke udelukkende skyldes, at eleverne på skolen gennemsnitlig var yngre ved undersøgelsen end Vestre fængsel-fangerne. Nogen egentlig forklaring på dette forhold kan man på grund af det lille antal undersøgte lovovertrædere ikke give.

Legemlige og psykiske forhold.

For så vidt det er oplyst, synes ingen af eleverne i barndommen at have gennemgået alvorlige legemlige sygdomme, derimod har 13 (24 pct.) i længere tid eller det meste af deres barndom været svagelige eller underernærede i en sådan grad, at de har måttet anbringes på svagbørnskoloni eller sanatorium i perioder. At dette antagelig har en vis forbindelse med forældrenes sociale og økonomiske forhold, fremgår af, at over halvdelen af de 13 stammer fra hjem, der tilhører underklassen.

Angående alvorligere legemlige sygdomme efter det 14. år har 1 angivet at have haft giftfeber, hvilket medførte $\frac{1}{2}$ års hospitalsophold, 1 skal have haft en „blodsygdom", (der er dog ingen nærmere oplysning om denne), og 1 er blevet opereret for strubehoste. Med hensyn til kønssygdomme har 5 efter deres egne oplysninger haft gonorrhoe, og 1 har haft både gonorrhoe og syfilis. 17 af de 54 undersøgte (31 pct.) har tidligere været ude for ulykkestilfælde, der som oftest bl. a. har forårsaget hjernerystelse eller kraniebrud. Disse hovedtraumer har formentlig ikke alle været lige alvorlige, men man har dog kun medregnet de tilfælde, hvor den pågældende selv har oplyst, at der i tilslutning til hovedtraumet har været opkastning, svimmelhed og flere ugers sengeleje, i en hel del tilfælde hospitalsindlæggelse.

Med hensyn til de undersøgte nuværende legemlige tilstand såvel som til de overståede sygdomme har man kun de pågældendes egne oplysninger og i enkelte tilfælde tidligere lægeerklæringer at holde sig til, da der ikke er foretaget nogen systematisk legemlig undersøgelse som f. eks. tilfældet var med Vestre fængsel-materialet.

7 (13 pct.) af de undersøgte kan ikke på nuværende tidspunkt siges at være fuldt arbejdsdygtige, idet 3 lider af følger efter ulykkestilfælde, 1 af kronisk mavekatharr, 1 har mavesår og åreknuder, 1 har åreknuder, og 1 har kronisk mellemørebetændelse.

Spiritismisbrug.

I 13 tilfælde (24 pct.) er angivet, at de pågældende i kortere eller længere tid inden indsættelsen på skolen har været forfaldne til spiritus, yderligere 2 har erklæret, at de tidligere i en kortere periode har drukket meget stærkt. Ligesom i Vestre fængsel-materialet er der heller ikke her tale om kronisk alkoholisme, men om spiritusmisbrug.

De 5 af de 13 har angivet, at de er begyndt at drikke inden deres 17. år, de 8 mellem det 17. og det 20. år. I Vestre fængsel-undersøgelsen fandt man, at 41 pct. var spiritusmisbrugere, altså et betydeligt større antal end blandt skolens elever, men som omtalt var de unge straffasonere gennemgående nogle år ældre. Blandt de unge på arbejdsanstalt var alkoholmisbruget ikke særlig udbredt (5 af 24), men 2 af disse blev dog betegnet som kroniske alkoholister.

Intelligens.

Som tidligere nævnt har det ikke været muligt at foretage intelligensprøver eller karakterologiske prøver på de undersøgte. Der har derimod i en del tilfælde foreligget resultater af tidligere intelligensprøver, f. eks. fra skolepsykologisk kontor, fra mentalundersøgelser o. lign. På grundlag af disse oplysninger og det umiddelbare indtryk, som man har fået af de pågældende ved samtalerne, har man forsøgsvis inddelt de undersøgte elever i 3 intelligensgrupper, der ses af følgende tabel.

Tabel 12. 49 elever fordelt efter intelligensmæssig diagnose.

Ikke-intelligensdefekte	28
Elever med intelligens formentlig under middel	12
Sinker	9

Italt... 49

I 5 tilfælde har man ikke kunnet udtale sig om intelligensen, idet de undersøgte afrejste fra skolen inden samtalen med psykologen, og de pågældende har heller ikke tidligere været underkastet mentalobservation eller lignende.

Som det fremgår af tabellen, udgør sinkerne 18 pct. af de 49 elever. Yderligere er 25 pct. betegnet som liggende i underkanten af det normale område. På 10 af de 49 elever er der ved tidligere lejligheder foretaget intelligensundersøgelser (Binet-Simon), de 6 af dem blev betegnet som sinker med en intelligenskvotient mellem 80 og 90, de 3 som liggende i underkanten af normalområdet, intelligenskvotient 90—95, og 1 skal være normalt begavet.

I Vestre fængsel-undersøgelsen fandt man 12 pct. sinker, og af de 24 unge mænd på arbejdsanstalt var 1 lettere åndssvag og 3 sinker. I alle 3 materialer synes der således at være væsentlig flere svagbegavede end i totalbefolkningen.

Personlighedsafvigelser.

På grundlag af samtalerne og oplysningerne har man forsøgt at give en skønsmæssig bedømmelse af de pågældendes personlighedsstruktur, og man har her anvendt samme begreber og terminologi som ved arbejdsanstaltsundersøgelsen og undersøgelsen af unge strafafsonere.

Tabel 13. Elever på skolen, unge strafafsonere og unge på arbejdsanstalt fordelt efter karakterologisk diagnose.

	Elever på skolen	Unge strafafsonere	Unge på arbejdsanstalt
Psykoinfantile	5	4	3
Karakterinsufficiente	11	13	5
Karakterpåfaldende	16	18	7
lait...	32	35	15

Ser man nærmere på disse tal, viser det sig, at til trods for, at de 3 materialer er indsamlet uafhængigt af hinanden, men dog bedømt af samme person, er det relative antal af personer med alvorligere personlighedsafvigelser (psykoinfantile og karakterinsufficiente) omtrent det samme for alle 3 grupper (ca. 30 pct.), ligeledes med hensyn til de lettere personlighedsafvigelser, hvor man også fandt 30 pct. i hver gruppe.

Foruden disse personlighedsdefekter fandt man i 8 tilfælde neurotiske forstyrrelser blandt eleverne på skolen. 4 har været underkastet mentalobservation til brug for en retssag. Det er et minimumstal, da man kun har medregnet de tilfælde, hvor der har foreligget afskrifter af erklæringerne.

7 har tidligere været indlagte på psykiatriske afdelinger eller sindssygehospitalet, enten til observation på grund af tilpasningsvanskeligheder eller efter selvmordsforsøg (4). (Der har ikke i noget tilfælde været tale om egentlige psykoser). Endelig har man ved den socialpsykologiske undersøgelse anbefalet, at 7 af de 54 personer blev psykiatrisk undersøgt, men kun i 2 tilfælde har denne undersøgelse kunnet gennemføres, da de 5 andre elever forlod skolen inden. Iait har således 15 elever (28 pct.) tidligere eller på undersøgelsestidspunktet udvist en sådan adfærd eller har været i en sådan sindstilstand, at de er blevet eller burde have været underkastet nærmere psykiatrisk undersøgelse.

Opholdet på skolen.

Som omtalt i indledningen skulle et reglementeret ophold på skolen strække sig over 6 måneder, hvorefter eleverne med bistand fra skolen skulle udskrives til arbejde og logi; men, som det tidligere er blevet nævnt, afhænger det af efterspørgslen på arbejdsmarkedet, af årstiden, af elevernes forhold etc., om opholdet bliver af kortere eller længere varighed end den fastsatte tid.

En undersøgelse af opholdets længde for de 54 elever, som var anbragt på skolen i december 1950—januar 1951 viste, som det fremgår af tabel 14, at kun et ringe antal (11 pct.) opholdt sig på skolen i de fastsatte 6 måneder. Den gennemsnitlige varighed af opholdet var kun 3 måneder.

Tabel 14. 54 elever fordelt efter opholdets varighed.

Under 3 måneder.	24
3—5 måneder.	24
6 måneder og derover.	6
<i>lait</i> ...	54

Opholdet på skolen er en frivillig foranstaltning, og skolen har ingen myndighed til at holde eleverne tilbage, hvis de ønsker at rejse. Det vil derfor forekomme, at eleverne enten rejser uden at angive grunden hertil, eller at de simpelthen en dag udebliver. På den anden side har skolen også ret til at bortvise elever, som ikke retter sig efter skolens reglement eller på anden måde viser sig uegnede til at være der.

Af de 54 unge mænd i denne undersøgelse er 38 rejst med tilladelse eller er udskrevet til arbejde, medens de resterende 16 er udeblevet, rejst uden gyldig grund eller bortvist, det sidste gælder dog kun for 1 elev, der blev vist væk på grund af drikkeri.

En ureglementeret afgang fra skolen sker tilsyneladende hyppigst efter et relativt kort ophold, de 11 af de 16 elever er rejst efter et ophold på mindre end 2 måneder, 4 efter 3 måneders og kun 1 efter 6 måneders forløb.

Af de 38 unge mænd, som er udskrevet til arbejde eller er rejst med tilladelse, er de 29 udskrevne til arbejde ved landbrug, på fabrik, til søs eller andet. 4 er rejst tilbage til deres familie, 2 er kommet ind for at aftjene værnepligt. 1 er kommet på søfartsskole, og 1 er indlagt på hospital.

Som nævnt i forrige afsnit kunne materialet deles i 2 grupper, efter om de pågældende havde været i konflikt med loven eller ikke. Den kriminelle gruppe består af 32 personer, den ikke-kriminelle af 22. De 2 grupper viser en væsentlig forskel med hensyn til de ovennævnte forhold. For det første har over halvdelen af de 32 kriminelle mod kun $\frac{1}{3}$ af de ikke-kriminelle forladt skolen inden 3 måneders forløb. For det andet er 34 pct. af den kriminelle gruppe mod kun 18 pct. af den ikke-kriminelle rejst fra skolen uden gyldig grund. Den kriminelle gruppe synes således at have haft vanskeligere ved at tilpasse sig på skolen.

Kriminalitet og andre tilpasningsvanskeligheder efter afgang fra skolen.

På det tidspunkt, da det indsamlede materiale skulle bearbejdes i endelig form, var der gået næsten 4 år, siden undersøgelsen fandt sted på skolen. Man fandt det derfor af interesse at foretage en gennemgang i Rigsregistraturens kartotek for at se, hvor mange af de 54 unge mænd, der havde været i konflikt med loven, ligesom man har undersøgt, om eleverne har vist tegn på tilpasningsvanskelighed, *efter* at de har forladt skolen.

Resultatet af denne gennemgang gives i det følgende afsnit. Hovedparten af de undersøgte har forladt skolen i tiden fra januar til april 1951; de 2 første forlod skolen allerede december 1950; den sidste først i september 1951. Efterundersøgelsen fandt sted i slut-

ningen af november 1954, og den gennemsnitlige observationstid er således 3 år og 8 måneder.

Nedenstående tabel giver en oversigt over resultatet af gennemgangen i Kigsregistraturen.

Tabel 15. 36 lovovertrædere fordelt efter strengeste sanktion i observationsperioden.

Kun idømt bøde/hæftestraf for overtrædelse af straffeloven eller politivedtægten	13
Idømt fængselsstraf for overtrædelse af straffeloven	23
Heraf:	
Under 5 måneders fængsel	10
5—11 måneders fængsel	10
12—15 — —	2
Ungdomsfængsel	1
	ialt... 36

Tabellen omfatter ialt 36 elever, og der er således 18 tilbage, som ikke har været i konflikt med politiet i observationsperioden.

Af de straffede elever er 13 *kun* blevet idømt bøde/hæftestraffe, hovedsagelig for beruselse, slagsmål etc. En af dem er ganske vist idømt en fængselsstraf, men da denne kun var på 13 dages fængsel, og da lovovertrædelsen bestod i ulovlig grænseovergang, er den pågældende henført til denne gruppe med småstraffe.

De øvrige 23 elever har i de nævnte 3—4 år alle begået strafbare handlinger, for hvilke de er idømt fængselsstraf. Nogle er yderligere idømt bøde eller hæftestraffe, hvilket ikke fremgår af tabellen. De begåede lovovertrædelser har hovedsagelig (for 18 elevers vedkommende) bestået af tyverier, 2 er dømt for underslæb eller dokumentfalsk, 1 for alfonseri, 1 for homoseksuel prostitution, og endelig er den sidste, en tidligere ustraffet mand, idømt 3 måneders fængsel for udbredelse af venerisk smitte. Som det fremgår af tabellen, er kun 1 idømt ungdomsfængsel, mens 12 har skullet afsone deres straf i statsfængsel. 8 af de 23 har dog ikke afsonet straf, da denne er gjort betinget.

17 af de 23 elever er kun idømt 1 fængselsstraf, 3 er idømt 2, 2 er idømt 3, og 2 idømt 4 straffe. Den ene af de 2 sidstnævnte skal refereres.

Den pågældende var 23 år gammel, da han var anbragt på skolen. Han var kommet under børneforsorg 16 år gammel på grund af brandstiftelse og var på „hjem" til sit 19. år. Senere havde han fået 2 fængselsstraffe, bl. a. 6 måneders fængsel for tyveri. Han blev løsladt i september 1951, men allerede i oktober samme år blev han atter idømt 6 måneders fængsel. I april 1952 blev han løsladt efter afsoningen, men i august samme år fik han endnu engang dom på 6 måneder for tyveri. Han kom ud i februar 1953; der gik nu 8 måneder, før han fik en ny fængselsstraf på 6 måneder for underslæb. Han blev løsladt i maj 1954, men i juni blev han sigtet for tyveri og blev idømt 7 måneders fængsel.

Den socialpsykologiske undersøgelse på skolen blev ikke fuldført, da han bortgik inden den psykologiske undersøgelse. Man har dog anført, at det efter de foreliggende oplysninger måtte anses for påkrævet, at han var blevet underkastet psykiatrisk undersøgelse, idet han tidligere havde forsøgt selvmord og 4 gange har haft alvorlige hovedtraumer.

I oktober 1953 er der dog foretaget en retslig mentalundersøgelse, og der konkluderes herefter, at „obs. er af et primitivt intellekt med karakterdefekter som hos en psykopat af den holdningsløse, let ledelige type, men dog næppe i en sådan grad, at de betinger særforanstaltninger, men almindelig straf vil kunne

anvendes. Kriminelt recidiv med lovovertrædelser af karakter som nærværende må befrygtes som overvejende sandsynligt, såfremt obs. ikke kommer i følelsesmæssig tilknytning til en eller anden karakterologisk bedre udrustet, ansvarlig person. Yderligere observation skønnes ikke nødvendig".

De 54 undersøgte blev i foregående afsnit delt i 2 grupper: kriminelle og ikke-kriminelle efter de oplysninger, der forelå om kriminalitet forud for opholdet på skolen. Undersøger man nu spørgsmålet om kriminalitet i observationsperioden efter opholdet i disse 2 grupper, viser det sig, at 15 af de 32 kriminelle (47 pct.) er recidiveret med fængselsstraf, mens 8 af de 22 ikke-kriminelle (36 pct.) i den forløbne tid er idømt fængselsstraf. Der er således flere af den kriminelle gruppe, der har begået kriminelle handlinger efter udskrivningen fra skolen, men tallene er for små, til at man kan slutte noget sikkert deraf.

Som tidligere nævnt havde 18 af de 54 elever ikke været i konflikt med politiet i observationsperioden. Om disse elever må det dog oplyses, at en har haft en sluttet sag for tyveri, en har været anbragt på arbejdsanstalt i provinsen, herfra blev han tvangsindlægt på sindssygehospital efter at have truet med at begå selvmord. Ved den socialpsykologiske undersøgelse på skolen blev han betegnet som karakterinsufficient af den selvhævdende, hysteriske type. Af de resterende 16 elever har de 4 i den forløbne tid været i forbindelse med politiets socialtjeneste. Endelig er 4 elever straffet for overtrædelse af den militære straffelov: rømning, ulovlig udeblivelse etc.

Resultatet af denne summariske efterundersøgelse bliver, at af de 54 elever har 36 i observationsperioden været i konflikt med politiet, og af de øvrige 18 har 10 på grund af andre tilpasningsvanskeligheder ikke klaret sig alt for godt.

Tidspunktet for tilpasningsvanskelighedernes opståen.

Tilpasningsvanskeligheder kan være af vidt forskellig karakter og kan vise sig på vidt forskellige tidspunkter i livet. De kan være til stede allerede i den tidligste barndom, de kan vise sig ved vanskeligheder ved at indordne sig under skolens regler, eller de kan først fremtræde ved overgangen fra skolen til erhvervslivet ved erhvervsmæssig ustabilitet, lovovertrædelser, vagabondage eller lignende. Som tidligere omtalt, må det forudsættes, at de personer, der anbringes på den omhandlede skole, i hvert fald har haft nogle tilpasningsvanskeligheder, idet der ellers ikke ville have været nogen grund til at anbringe dem her. Imidlertid er der stor forskel på, i hvor lang tid disse vanskeligheder har været, og hvor alvorlige de har været.

I den følgende tabel har man angivet tidspunktet, på hvilket de undersøgte efter det oplyste første gang har udvist tilpasningsvanskeligheder.

Tabel 17. 54 elever fordelt efter alder ved tilpasningsvanskelighedernes opståen.

Under 14 år	13
14—16 år	16
17—19 år	17
20 år og derover	8
	lait. .. 54

Ved at trække en grænse ved tilpasningsvanskelighedernes begyndelse før og efter det 17. år, vil man få 2 grupper, som på en del vigtige punkter afviger stærkt fra hinanden. Den første gruppe består af de 29 personer, som har haft tilpasningsvanskeligheder inden deres 17. år. de 23 af disse er tidligere straffede, og alle de 10 kronisk kri-

minelle findes i denne gruppe. Størsteparten af dem har været under børneværnet på grund af deres egne forhold. I de fleste tilfælde stammer de fra de dårligst stillede sociale klasser, de er opdraget under dårlige forhold, f. eks. har hjemmet været præget af faderens drikfældighed, forældrenes skilsmisse, eller forældrene er døde, da de pågældende var børn, og de har haft vanskeligheder under skolegangen. Senere har de ernæret sig som ufaglærte arbejdere, har været ustabile i deres erhverv, har flakket rundt og prøvet lidt af hvert. De 6 af dem er intelligensmæssigt betegnet som sinker og personlighedsmæssigt er de 8 betegnet som karakterinsufficiente, og de 3 som psykoinfantile.

I modsætning til denne gruppe står den anden på 25 personer, hvis tilpasningsvanskeligheder først er begyndt efter deres 17. år. De 9 af disse har været straffede, men kriminaliteten har været af betydelig mindre alvorlig karakter, idet de 5 er begynderkriminelle. Kun nogle enkelte stammer fra de socialt dårligst stillede klasser og ikke så få stammer fra de „normale hjem“. Størsteparten af de faglærte findes i denne gruppe. De har været mere stabile i deres erhverv og har ikke flakket rundt på samme måde som den første gruppe. Der er derimod betydelig flere, som har været forfaldne til spiritus, og endnu et forhold gør sig gældende for denne gruppe, som ikke fandtes i den anden gruppe, nemlig det, at de forandringer, der er sket i deres familieforhold, først har fundet sted efter de pågældendes 14. år og ikke allerede i barndommen. Intelligensmæssigt er 4 betegnet som sinker, men der er betydeligt flere i denne gruppe, hvis intelligens antagelig ligger i underkanten af normalområdet, end i den forrige gruppe. Personlighedsmæssigt er de ikke så svært belastede som den anden gruppe.

Følges de 2 grupper op med eftersynet i Bigsregistraturen i november 1954, viser det sig, at de 14 af de 29 (48 pct.) med de tidlige tilpasningsvanskeligheder er straffet med fængselstraf i den forløbne tid, medens det samme kun gælder for 9 af de 25 personer (36 pct.) med tilpasningsvanskeligheder på et senere tidspunkt.

Tager man gruppen med de tidligere tilpasningsvanskeligheder, viser det sig endvidere, at der i november 1954 kun er 2 personer af de 29 (7 pct.), som i det hele taget ikke har været straffede eller har været under børneværnet. Hvad angår den anden gruppe gælder det samme for 12's vedkommende (48 pct.).

I det følgende skal man give nogle tilfældigt valgte eksempler på livsløb indenfor de 2 nævnte grupper, og hvert eksempel afsluttes med en kort bemærkning om resultatet af efterundersøgelsen i Rigsregistraturen i november 1954.

De første eksempler er taget fra gruppen med tilpasningsvanskeligheder inden det 17. år.

21-årig ugift arbejdsmand, der ved undersøgelsen var anbragt på skolen for anden gang. Han er søn af en arbejdsmand, nr. 1 af 4 børn, hvoraf de 2 yngste er døde. Faderen skal have været drikfædig og døde, da obs. var 7 år gl. Opdraget hos moderens forældre i en provinsby. Han angiver, at han blev meget forkælet og ikke var glad for at komme tilbage til moderen. Hun skal efter oplysningerne have gjort et underligt indtryk, var fanatisk religiøs. Hun har ikke været gift igen, men har fra obs. 13. år boet sammen med en håndværker. Hjemmet skal have været fattigt. Den mindre søster angiveligt meget forkælet. Obs. har gået i 4 forskellige skoler; på grund af læsevanskeligheder er han overflyttet til læseklasse efter undersøgelse på skolepsykologisk kontor. Herfra er oplyst, at han er noget nervøs, urolig og stammende. Han har været på sanatorium 1 år. Man fandt en intelligenskvotient på 96. Fra hjemmet er oplyst, at han lyver og stjæler og får mange klø. Fra sit 11. år har han haft budplads, herunder gjorde han sig skyldig i tyveri af penge, ialt 500 kr., og 14 år gl. kom han derfor under børneværnet og blev anbragt på optagelseshjem. Der oplyses herfra, at han var ualmindelig doven og har begået forskellige rapserier. Han overflyttedes til et dreng hjem, hvorfra han er omtalt som en flink dreng med et usædvanligt dårligt håndslag og en meget dårlig evne til at fatte og forstå selv de mest elementære ting. Under opholdet her blev han

undersøgt for åndssvaghed, man fandt, at han „intelligensmæssigt ligger på overgangen mellem middel begavet og sinke (IK 90)". Det tilrådes, at han overflyttes til ungdomshjem, hvor han kom 16 år gl., 17 år gl. kom han ud at sejle et par mdr., men på grund af fuldskab blev han agterudsejlet og kom tilbage til ungdomshjemmet, hvor han var, til han var 18 år. Han fik så plads på et hotel i provinsen, hvor han var i 9 mdr. Herefter tog han til København, fik arbejde på fabrik og boede hjemme. Han skal i denne tid have været forlovet, men 19 år gl. forsøgte han at begå selvmord, antagelig fordi han troede, at kæresten ville slå op. Han blev indlagt på psykiatrisk afdeling, kom atter tilbage til moderen, fik fabriksarbejde, men blev fyret på grund af spiritusmisbrug. Han angiver, at han begyndte at drikke medens han var på optagelseshjem, især i de perioder, hvor han var „sprunget" fra hjemmet. Da han blev afskediget fra sin plads, rejste han til provinsen, fordi han var kommet op at skændes med moderen. Han blev kort efter anbragt på arbejdsanstalt som subsistensløs, bortgik herfra, tog til København og blev anbragt på skolen for første gang. Derfra fik han plads på en gård, hvor han var i 7 mdr. Han drak så sine penge op og blev efter godt 1 uges forløb atter anbragt på skolen. Som det fremgår af det foranstående, er hans tilpasningsvanskeligheder begyndt tidligt, og han har fra sit 13. år enten været anbragt på institution eller har flakket omkring og ernæret sig ved forskelligt løst arbejde.

Han er betegnet som karakterinsufficient af den impulsive type med tilbøjelighed til hysteriske reaktioner, desuden er han drikfældig.

November 1954: Udskrevet fra skolen til arbejde i februar 1951. Januar 1952 er han idømt 6 mdr.s fængsel for tyveri etc., løsladt juni 1952; marts 1953 påny 6 mdr.s fængsel for tyveri, løsladt september 1953. Har været i forbindelse med politiets sociale tjeneste.

24-årig ugift landarbejder, første gang på skolen.

Født inden forældrenes ægteskab. Faderen skal efter kontroloplysningerne være drikfældig og brugte sine penge på kvinder, han har fået fattighjælp og er straffet med korte fængselsstraffe for ulovlig handel og underslæb. Obs. er nr. 1 af 2 børn, er opdraget i København hos forældrene, til disse blev skilt, da obs. var 8 år gl., senere hos moderen alene, der ernærede sig ved rengøringsarbejde. Børnene var på grund af moderens sygdom et års tid på børnehjem, da obs. var 12 år gl. Tidligere havde han været på svagbørns-koloni 1/2 år. Han angiver, at moderen nærmest har forkælet ham, faderen kan han ikke huske noget om. Han skal have gået i 4 forskellige skoler på grund af moderens flytninger. Fra skolerne er udtalt, at hans opførsel er upåklagelig, han er hjælpsom og medgørlig, og hans kundskabsmæssige standpunkt svarer til lians alderstrin. Han angiver dog selv, at han har skullet. 15 år gl. blev han inddraget under børneforsorgen, fordi han vagabonderede. Moderen har oplyst, at hun ikke kunne klare drengen. Han havde en gang været væk fra hjemmet i 10 dage, skulle have opholdt sig hos en mand, der havde behandlet ham uterligt. Fra hjemmet havde han medtaget noget tøj, som han havde solgt. Da dette havde gentaget sig nogle gange, blev han 17 år gl. anbragt på optagelseshjem efter tiltalefratagelse for tyveri. Han havde efter skolen haft budplads, senere arbejdede han på gartneri. 18 år gl. blev han udskrevet. Han var flere gange bortgået derfra, og „hjemmet" udtaler, at han er en udpræget vagabondtype, han havde dog rettet sig under opholdet, var flink, villig og pålidelig. Han tog hjem til moderen og arbejdede et stykke tid, tog derefter på landet, men 19 år gl. blev han idømt ungdomsfængsel på grund af tyveri og falsk. Under opholdet skal han have været indlagt på hospital i ca. 8 mdr. Han blev løsladt efter 2 års forløb, men genindsat 2 mdr. efter, efter at han sammen med en kammerat havde begået indbrud. I 1949 blev han atter løsladt, arbejdede om sommeren på gartneri i provinsen, tog så tilbage til København, hvor han blev idømt 40 dages fængsel for homoseksuel prostitution. Havde et par mdr.s arbejde på landet, derefter atter til København, hvor han blev idømt 5 mdr.s fængsel for indbrud sammen med kammerat. Ved løsladelsen var han uden arbejde og bopæl, og han henvendte sig for at blive anbragt på skolen.

Han virker ved samtalen meget uselvstændig, noget stillestående og sløv og er betegnet som karakterinsufficient af den viljessvage type. Han er opvokset under dårlige forhold, men de egentlige tilpasningsvanskeligheder er først begyndt i 15 års alderen med vagabondage. Siden sit 17. år har han hovedsagelig opholdt sig på institution.

November 1954: Rejst fra skolen april 1951 til arbejde. Januar 1954 idømt 1 års fængsel for tyveri, betinget benådet august 1954 mod overførsel til Asserbølsgård, hvorfra han blev udskrevet i september måned.

21-årig ugift arbejdsmand, første gang på skolen. Han er født uden for ægteskab, kender ikke selv noget til sine forældre. 3 mdr. gl. blev han bortadopteret til et ægtepar, der senere selv fik 2 børn, hvoraf den ene døde. Han er opvokset i provinsby. Han angiver selv, at han har fået en god opdragelse, at faderen

var streng, men ikke for streng. Han benægter, at der har været noget jalousiproblem overfor den yngre broder, som han altid har været glad for. Først i 13 års alderen fik han at vide, at han var adoptivbarn. Han skal som barn altid have lidt af hovedpine og mavekatharr, desuden har han lidt af ufrivillig vandlethed, til han var 18 år gl. Faderen har oplyst, at han daglig måtte hente drengen fra skole, ellers kom han først hjem hen ad aften. Han blev vist bort fra den første skole, men klarede sig godt i den næste. Han gik i mellemskole, gik ud af 3. ml. Derefter kom han i lære, men ophørte efter 3 mdr.s forløb, gik så hjemme et stykke tid. Var derefter 1 års tid på landet, kort tid på et hønseri, havde en budplads kort tid. Kom derefter i ny læreplads 1 år, denne forlod han efter at være blevet ked af arbejdet. Omkring denne tid fik faderen ham indlagt på sindssygehospital til observation. Faderen har udtalt, at han mente, at drengen led af ungdomssløvsind. Han kunne ikke være i nogen plads, lagde sig til at sove, når han skulle arbejde, var urenlig, samlede afføringsknoide i en konvolut. Fra sindssygehospitalet blev han karakteriseret som lidt nervøs, lettere psykopatisk præget. Han blev herfra anbragt på landet, men forlod hurtigt sin plads, tog hjem og rejste derefter ud med cirkus et stykke tid. Sommeren 1950 kom han til København og fik arbejde i en købmandsforretning. Han havde ikke noget logi, og der udtales fra pladsen, at han var meget gris og stank af møg, sov om natten på skibene i Nyhavn, han var flink og ærlig, men skulle holdes godt i ørene. Han udeblev fra pladsen, gik på landevejen; var begyndt at drikke, mens han var ansat i købmandsforretningen. Vagabonderede, tilbage igen til København, hvor han i oktober 1950 blev anbragt på skolen. Under opholdet er han idømt en betinget dom på 60 dages fængsel for cykeltyveri.

Han virker under samtalen meget umoden og barnlig. Han er betegnet som psykoinfantil. Han har fra skolealderen haft tilpasningsvanskeligheder, og efter skolegangen har han ført en omflakkende tilværelse, været rastløs og aldrig kunnet falde til ro ved noget erhverv.

November 1954: Han er ikke straffet siden den omtalte dom på 60 dages fængsel, og har ej heller afsonet denne. Der findes i det hele taget ingen oplysninger om ham i Rigsregistraturen efter den nævnte dom.

I alle disse 3 tilfælde og i størsteparten af de øvrige fra denne gruppe har man ved den oprindelige undersøgelse anbefalet, at de pågældende i hvert fald et stykke tid burde anbringes i en institution, hvor de kunne underkastes en socialpsykologisk behandling, idet man ville antage, at en sådan var nødvendig for en egentlig resocialisering.

Som det fremgår af oplysningerne fra november 1954, har den første person klaret sig særdeles dårligt, den anden er med hensyn til kriminalitet først recidiveret efter 3 års forløb, men den langvarige straf (1 års fængsel) kunne — selvom han tidligere har været idømt ungdomsfængsel — tyde på, at det ikke drejer sig om et enkelt tyveri, men måske om en række tyverier begået over en længere periode.

Endelig er der den sidste, som ikke er recidiveret. Hvordan han egentlig har klaret sig, foreligger der imidlertid hverken i dette eller de andre tilfælde oplysninger om.

De følgende eksempler stammer fra den anden gruppe, de personer, hvis tilpasningsvanskeligheder først er begyndt efter det 17. år.

22-årig ugift arbejdsmand, første gang på skolen.

Søn af funktionær og hustru. Nr. 2 af 3 børn, hvoraf den yngste er død 1 år gl. Desuden er der en halvbroder fra faderens andet ægteskab og 2 stedsøstre. Han er opdraget hos forældrene i forskellige provinsbyer. Moderen skal have været sengeliggende siden hans fødsel. Hjemmet blev passet af husbestyrerinder. Forholdet til faderen skal have været godt, men opdragelsen var noget militaristisk. Moderen døde, da obs. var 8 år gl., derefter blev hjemmet passet af husbestyrerinde, senere af søsteren. Han har gået i 4 forskellige skoler, skal have klaret sig godt, gik ud med mellemskoleeksamen. Fra han var 14 år til han var 16, klarede han og faderen sig alene på grund af søsterens giftermål. Efter skolen var han kommet i lære, men forlod denne, da han var 16 år gl. 1/2 år inden havde faderen giftet sig igen. Stedmoderen medbragte 2 døtre nogle år yngre end obs. Obs. angiver, at han var ked af, at faderen giftede sig igen. Han syntes, at de havde klaret sig godt alene og kunne ikke lide, at faderen nu ikke kun tog sig af ham. Der var mange gnidninger med stedmoderen og stedsøstre, og 1/2 år efter faderens giftermål forlod han hjemmet og tog plads på en gård. Samme år har han haft en sluttet sag for cykeltyveri. Han blev i pladsen i 2 år, indtil han skulle aftjene sin værnepligt. Han kom på korporalskole, men ville ikke fortsætte og tog hjem efter uddannelsen

i oktober 1950. Han angiver, at faderen var skuffet over, at han ikke fortsatte ved militæret. De blev ikke uvenner, men obs. følte sig ikke godt tilpas og rejste derefter til København. Han havde 150 kr. med, som han havde tjent ved landarbejde i den tid, han havde været hjemme, tog ind på et hotel, søgte arbejde, men fik intet. Pengene slap op, han solgte sit tøj, sov rundt omkring på trappegange o. s. v. i en måned, fik en nat lov at sove ombord på et skib, men stjal herunder et par benklæder, der var bedre end dem, han havde på, er senere blevet idømt en betinget dom på 60 dages fængsel for dette tyveri. Han blev taget af politiet og blev anbragt på skolen. Han angiver under samtalen, at han i den sidste tid har haft „dårlige nerver“, fordi han har spekuleret over tyverisagen.

I dette tilfælde mener man, at tilpasningsvanskelighederne først og fremmest skyldes de emotionelt ustabile forhold i hjemmet, hans negative indstilling til stedmoderen, hans trodsreaktion mod den muligvis noget militaristiske og bureaukratiske fader, som han har været meget knyttet til, og som han sikkert har følt sig svigtet af. Den sociale deroute er sket ganske brat og har kun været den måned, han har opholdt sig i København, efter at han har forladt hjemmet. Ved en fornuftig erhvervsvejledning samt ved gennem samtaler at få indsigt i sine egne vanskeligheder, specielt forholdet til familien, skulle der være gode muligheder for, at denne mand kunne klare sig igen.

November 1954: Udskrevet til arbejde på fabrik marts 1951. Skolen har ikke senere haft forbindelse med ham. Oktober samme år idømt 3 mdr.s fængsel for dokumentfalsk, samtidig afsoning af tidligere betinget dom. Løsladt februar 1952. Senere 2 bøder for gadeuorden.

21-årig ugift arbejdsmand, anbragt december 1950 på skolen. Nr. 2 af 3 børn. Faderen og den ældste broder skal have været drifkældige. Han er opdraget hos forældrene i København. Han har ikke oplyst noget særligt angående opdragelsen, der skal have været „almindelig“. Faderen skal være død, da obs. var 17 år gl. Moderen har siden ernæret sig som syerske. Han har gået i 3 forskellige skoler, har været oversidder flere gange, har skullet fra skolen, hvorfra han er omtalt som en dreng med meget ringe evner. Den ene skole udtaler, at hans optræden virker fræk og næsvis overfor fremmede, hvilket for en stor del skyldes hans ringe åndelige udrustning. Efter confirmationen fik han arbejde på fabrik, hvor han var i 2—3 år. Han angiver, at han blev fyret, fordi han havde taget noget værktøj. Samme år fik han tilsyn fra børneværnet på grund af cykeltveri, derefter fik han arbejde på anden fabrik, hvor han var i 4 år, indtil han blev afskediget på grund af arbejdsindskrænkning. Det var omkring 1947, siden har han intet arbejde haft, men været hjemme hos moderen. Han skal 1 dag have haft arbejde på fabrik, men blev fyret, fordi han slog en pige, som drillede ham. Det var broderen, som skaffede ham dette arbejde, efter at han havde gået arbejdsløs i over 2 år. Tilslidst henvendte han sig på socialkontoret, der fik ham anbragt på skolen.

Han angiver under samtalen, at han ikke har nogen kammerater, men bedst kan lide at passe sig selv. Han er stædig, men synes ikke han er opfarende, undtagen når han bliver drillet. Angående sit arbejde siger han, at de 2 pladser, han har haft, har andre skaffet ham. Da han for ca. 2 år siden blev arbejdsløs, prøvede han at gå ud at søge arbejde, men han er aldrig kommet længere end til døren, „den dør er af 2 tommer tykt stål, den er ikke til at få op, og dørtrinnet er ikke til at komme over“. Bagefter er han først lettet, men fortryder så, at han alligevel ikke gik ind for at søge pladsen. Hvis der har været andre i forvejen har han straks opgivet, fordi disse sikkert bare ville grine af ham, og når der var andre, ville han jo ikke få pladsen. I de 2 år han har været hjemme, har han hjulpet moderen og passet huset. Han får kost og logi, men ingen lomme penge, hvilket dog ikke har generet ham synderligt, da han er meget sparsommelig. Han mener, at han sagtens kan passe en plads, hvis han bare kan få en anden til at gå med ham hen at søge den. Han har aldrig forsøgt at søge en plads pr. brev, for det har hans mor sagt, at det kunne ikke nytte noget, han fik såmænd aldrig plads.

Det drejer sig om en neurotisk præget tilstand. Han er fuld af mindreværdskomplekser, mangler fuldstændig selvtilid og er afhængig af moderen og virker i det hele meget barnlig, desuden ligger hans begavelse i hvert fald i underkanten af det normale. Der er ikke her tale om nogen egentlig social deroute, da han stadig har haft ophold i hjemmet, men årsagen til hans vanskeligheder må hovedsagelig ses i hans psykiske tilstand.

November 1954: Udskrevet til arbejde ved landbrug september 1951. Ingen oplysninger i Rigsregistraturen udover at han i marts 1954 er indlagt på hospital med hjernerystelse.

18-årig ugift landarbejder, for anden gang anbragt på skolen.

Søn af en omvandrende skærsliber og „handelsmand“ og dennes hustru. Nr. 2 af 3 børn. Han er opdraget på landet hos forældrene. Familien er flyttet en del rundt. Han angiver, at de havde det meget godt økonomisk; børnene fik ikke mange klø, men „det var heller ikke nødvendigt, da jeg var en skikkelig

dreng". Han har været svagelig som barn, har 5 gange haft lungebetændelse, været på sanatorium $\frac{1}{2}$ år og haft en lettere hjernerystelse. Siden det 6. år har han hjulpet til på gårdene, og 14 år gl. fik han plads på landet. De følgende år til sommeren 1950 har han haft pladser af $\frac{1}{2}$ til 2 års varighed. Han fik da en ny plads, men blev sagt op i november, da manden ønskede en ældre karl. Han forsøgte sig så som dag-lejer, fordi han mente, at det var bedre betalt; i december tog han dog til København for at få arbejde, men allerede den næste dag tog han ud på skolen. Efter 3 ugers ophold rejste han fra skolen med en af eleverne, de boede på et herberge, søgte forgæves arbejde, men da den anden elev efter 8 dages forløb blev arresteret, meldte obs. sig igen på skolen. Under samtalen oplyser han, at han nu er helt sikker på, at han vil tilbage til landarbejdet, da han har fået nok af at være i København. Han virker noget tung og måske lidt sløv, men er ellers ikke særlig påfaldende.

Den sociale deroute har efter de foreliggende oplysninger kun været af ganske kort varighed; den skyldes formentlig, at han har mistet sin plads midt i november, på hvilket tidspunkt han kan have haft vanskeligt ved at få en ny plads som karl. Han er så ved et tilfældigt bekendtskab blevet trukket til København, hvor han ingen chancer har haft for at klare sig. Hvis han vil fortsætte med faste pladser ved landbruket, skulle han have gode chancer for at klare sig.

November 1954: Rejst fra skolen den 16. januar 1951 med tilladelse. Siden ingen oplysninger om ham. Han er ikke kendt i Rigsregistraturen.

Kun i det ene af de 3 sidstnævnte eksempler er den pågældende recidiveret kriminelt, og her er det vel et spørgsmål, om dette ikke kunne være undgået, hvis det anførte forslag havde kunnet gennemføres og kontakten havde kunnet opretholdes.

Man kunne af denne gruppe finde andre eksempler på, hvordan en pludselig omflytning fra landet til København har forårsaget en brat social deroute. Dette problem har tidligere været behandlet af Ungdomskommissionen, der i betænkningen om tilflytterproblemet (s. 18) udtaler, at „der herefter næppe kan herske nogen tvivl om, at risikoen for asocialitet er væsentlig større for tilflyttere end for den ungdom, der er opvokset i København"¹⁾. Yderligere kunne man give eksempler på, hvorledes familiekonflikter i 17—18 års alderen har forårsaget brud i deres levnedsløb, eller på hvordan legemlige sygdomme eller psykiske lidelser tilsyneladende har været umiddelbare årsager til derouten. Sådanne umiddelbare årsager er betydelig vanskeligere at finde frem til i den gruppe, hvis tilpasningsvanskeligheder er begyndt allerede i barndommen. Der er her tale om mere komplicerede årsagsforhold og en deroute, der på sin vis skrider langsommere frem, men til gengæld er langt dybere.

Konklusion.

I det foreliggende har man, hvilket var givet i den stillede opgave, hovedsagelig holdt sig til beskrivelse af det daværende klientel på skolen.

Den sidstnævnte inddeling i de to grupper, personer med tidlige tilpasningsvanskeligheder og personer med tilpasningsvanskeligheder på et lidt senere tidspunkt, giver imidlertid anledning til nogle kommentarer, der kan knyttes til alle de 3 nævnte materialer af unge asociale eller unge lovovertrædere, som er nævnt i denne redegørelse.

Først kan det nævnes, at der i realiteten ikke er fundet afgørende forskelle på de 3 materialer, bortset fra som nævnt tidligere, at eleverne på skolen gennemgående er yngre end de 2 andre grupper. I mange tilfælde synes det at bero på en tilfældighed, hvor de pågældende var anbragt på undersøgelsestidspunktet.

Det synes at være således, at der for alle 3 materialer kan foretages visse inddelinger, der går på tværs af den aktuelle situation, men lægges an efter det helhedsbillede,

¹⁾ „Den tilflyttede ungdoms særlige problemer". Ungdomskommissionen. Kbhvn. 1948.

man har kunnet danne sig på grundlag af undersøgelserne. Som retningslinier synes da den omtalte inddeling efter tidspunktet for tilpasningsvanskelighedernes opståen at give visse betydningsfulde fingerpeg.

En inddeling i 2 grupper efter tidspunktet for tilpasningsvanskelighedernes opståen kan foretages på samtlige 3 materialer.

Herved vil man inden for alle 3 materialer finde grupper med fællestræk udover det, der fremkommer ved gruppedefinitionen, naturligvis med de forbehold som må tages ved en hvilken som helst gruppeinddeling, der trækker modsætningerne skarpere op end egentlig berettiget.

Man kan først se på gruppen, hvis tilpasningsvanskeligheder, enten disse nu har været af den ene eller af den anden art, først er begyndt efter det 17. år. Denne gruppe findes i fængslet, hvor de pågældende mere tilfældigt er kommet ind i en kort asocial tilværelse, hvor de måske har begået en lovovertrædelse, som ifølge straffeloven ikke kan afsluttes med en betinget dom. Men vi finder dem også, omend kun i få tilfælde, blandt arbejdsanstaltsklientellet, og vi finder dem som nævnt på skolen, blandt dem, som er kommet fra landet til hovedstaden, hvor de ikke har kunnet klare sig, blandt dem, som har været ude for familiekonflikter o. s. v.

Problemet med at få denne gruppe unge på ret køl igen, skulle ikke ligge ud over det overkommelige selv indenfor de bestående organisationer. Skolen er af uhyre stor værdi her, og også inden for fængselsvæsenet har man muligheder for at hjælpe dem med at komme igang, ligesom visse arbejdsanstalter vil være klar over deres ansvar og vil sørge for så hurtigt som muligt at få disse unge ud i det frie erhvervsliv igen.

Betydeligt vanskeligere stiller det sig med den anden gruppe, dem, hvis tilpasningsvanskeligheder er begyndt på et langt tidligere tidspunkt, og hvoraf nogle altid har været i konflikt med deres omgivelser; unge, der aldrig har kunnet falde til ro, og som både i hjem, skole og i det senere erhvervsliv har været til besvær. Overfor disse vanskelige unge vil de her nævnte institutioner som regel komme til kort, idet der hverken findes de muligheder eller det kvalificerede personale, der kan klare deres problemer. I nogle tilfælde kan man vel spørge, om vi i dag overhovedet vil være i stand til at klare dem. Arbejdsanstaltsmiljøet er afgjort ganske værdiløst som middel til resocialisering, fængselsmiljøet er heller ikke det rette, og skolen har ej heller det personale, der skal til for at kunne sætte ind med en behandling.

Det i indledningen stillede spørgsmål, om der er lighedspunkter mellem arbejdsanstaltens unge og klientellet på skolen og om værdien af at tilrettelægge en eventuel ungdomsafdeling indenfor arbejdsanstalterne efter de samme retningslinier som skolens, må derfor besvares således:

Den nærmere undersøgelse af enkeltpersoner har vist, at de samme typer findes begge steder, men som helhed har skolen dog antagelig flere, der socialt er mindre belastede og lettere at rette op igen end arbejdsanstalterne. Det umiddelbare dårlige resultat af efterundersøgelsen i Rigsregistraturen kan ikke tages som kriterium for en gennemgribende dårlig social tilpasning, idet man må tage hensyn til elevernes alder. Alderen 19—23 år vil være den periode, hvor de pågældende er mest udsat for at komme i konflikt med loven.

Med hensyn til spørgsmålet om hvorvidt en ungdomsafdeling på arbejdsanstalterne skulle tilrettelægges efter skolens retningslinier, vil man mene, at det netop, når det gælder gruppen unge, vil være af størst værdi, hvis behandlingen tilrettelægges efter socialpsy-

kologiske principper med tilbørlig hensyntagen til de pædagogiske principper. Skolen var på tidspunktet for undersøgelsen udelukkende tilrettelagt efter de pædagogiske principper, som antagelig i mange tilfælde vil være tilstrækkelige men dog også ofte vil komme til kort overfor en del af det klientel, der henvises **til**, og det samme gælder for de unge på arbejdsanstalterne. En egentlig behandlingsinstitution efter de overvejelser, der er fremsat af Stiirup i kapitlet om behandlingsmæssige overvejelser, vil antagelig også være af værdi for en del af det nuværende klientel på skolen.

